

SIGILLVM ACADEMIAE HARVARDIANAE IN NOV·ANG
CHRISTO ET ECCLESIAE
VE RI TAS

HISTORISK TIDSSKRIFT

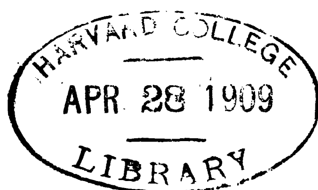
UDGIVET AF

DEN NORSKE HISTORISKE FORENING

FJERDE RÆKKE

FØRSTE BIND

KRISTIANIA
GRØNDAHL & SØNS BOGTRYKKERI
1901

HARVARD COLLEGE
APR 28 1909
LIBRARY

INDHOLD.

Litteratur.

Smaastykker.

DRONNING MARGRETES VALG I NORGE.

AF

DR. GUSTAV STORM.

Efterat Dronning Margretes Søn, den 17-aarige Kong Olaf i Danmark og Norge, pludselig var død i Skaane, 3die August 1387, og dermed Kongeslægten i Norge uddød, stod dette Rige foran et vigtigt Thronfølgerspørgsmaal.

Ved Mødet i Oslo i Februar 1388 blev Kongedømmet for første Gang i Aarhundreder besat ved *Valg*, og dette Valg fik ved den valgtes Personlighed Betydning for Norges Historie i Aarhundreder. Denne Begivenhed fortjener derfor at tages i nærmere Øiesyn, end tidligere er gjort, og ikke mindst har jeg gjort dette, fordi de enkelte Omstændigheder og Forhold ved Mødet efter min Mening er opfattet urigtigt eller mindre nøiagtigt og kan trænge til nærmere Oplysning. Jeg skal i det følgende betragte Thronfølgerspørgsmaalet 1) fra retslig Side og 2) i politisk Henseende, samt 3) undersøge, hvad der virkelig skede.

I.

Den store Modsætning mellem Norges og de to andre nordiske Rigers Kongemagt i 14de Aarhundrede var, at Kongen i Norge var Arvekonge og Kongedømmet var arveligt efter et bestemt „Arvetal“, medens Kongedømmet i Sverige og Danmark besattes ved et Valg, hvor der dog toges visse Hensyn til Arveretten. Man har sagt, at Arveretten i Norge paa denne Tid var usikker, idet der

fandtes to forskjellige „Arvetal", og dette er paa en vis Maade sandt, men havde dog mindre Betydning, end man skulde vente. Foruden Arvetallet i Landslovens Kristendomsbalk fandtes nemlig ogsaa en Rettebod fra 1302, hvorved Kong Haakon den 5te havde forandret Landslovens Arvetal. Kong Haakon har ganske vist givet en saadan Lov for det mulige Tilfælde, at han ikke skulde faa nogen Søn i sit Ægteskab og Kongeslægten ved hans Død kun skulde bestaa af Kvinder (hans egen Datter, hans Broderdatter, samt endelig hans egen uægte Datter). Men Haakon levede saalænge, at hans eneste ægte Datter (Ingeborg) havde i Ægteskab med den svenske Hertug Erik født en Søn, som ogsaa efter Landslovens Arvetal maatte gaa foran hende og virkelig blev hans Arving (Magnus Erikssøn); allerede derved blev den nye Rettebod uden Betydning, skjønt Haakon selv før sin Død lod de tilstedeværende Rigsraader sværge at overholde saavel dens Arveregler som dens Bud om Formynderstyrelsen[1]. At faktisk den nye Arvelov af 1302 maatte ansees for ophævet, kan sluttes af de norske Lovbøger fra 14de Aarhundrede. Vi har fra 1ste Halvdel af 14de Aarhundrede ca. 70 Lovbøger bevarede, og af disse er flere skrevne i Kong Haakons senere Aar eller i Tiden kort efter. Men af de ældre Lovbøger har kun en eneste optaget Arvefølgeloven, nemlig Lovbogen fra Tønsberg, hvilket er forstaaeligt nok, da den er redigeret ca. 1320 af eller for en af Formynderne fra 1319, Guthorm Kolbjørnssøn; men uagtet det her i selve Overskriften siges, at Kong Haakon havde ladet lyse, at „ingen Bog (Lovbog) skulde have Gyldighed, som ikke havde dette Arvetal", er dette Mønster kun fulgt i en Lovbog fra Midten

---

[1] Dipl. Norv. I No. 156.

af 14de Aarhundrede (C 22 i Stockholm), og selv her kun saaledes, at efter det nye Arvetal indtræder en ny Skriver, som ogsaa optager det ældre Arvetal, som han altsaa anser for *fremdeles gjældende.* Begge disse Lovbøger er østlandske (den første fra Tønsberg, den sidste fra Oplandene); men den eneste vestlandske Lovbog, som kjender Retteboden fra 1302, den tabte *Codex Capsel Cypriani* fra ca. 1340, har af denne kun optaget Reglerne om Formynderstyrelsen, men ganske udeladt det nye Arvetal[1]. Alle andre norske Lovbøger har udeladt begge Dele, naturligvis fordi allerede ved Midten af Aarhundredet hele dens Arvetal ansaaes som antikveret og faktisk afskaffet. Man tør derfor gaa ud fra som givet, at ved 1387 fandtes det nye Arvetal af 1302 kun i meget faa Lovbøger; naar ved Forhandlingerne i 1388 Arveretten drøftes, kan man (som nedenfor skal omtales) se, at man har lagt til Grund *selve Landsloven* eller den dermed enslydende *Hirdskraa,* — og det er disse Love, som ogsaa citeres ved Mødet i Oslo.

Arvetallet af 1302 maa saaledes ganske sættes ud af Betragtning, naar man vil vide, hvorledes Nordmændene i 1387—88 betragtede Thronfølgerspørgsmaalet, og Sagen bliver isaafald klar nok.

Landsloven bestemmer i sin Kristendomsbalk (Cap. 5), at efter den norske Konges Død skal hans Slægtninger være arveberettigede i følgende Orden: Ældste ægtefødt

---

[1] Jeg sætter selvfølgelig ganske ud af Betragtning, at hele Retteboden er optaget i den *islandske* Rettebodsamling C 21, og at den ogsaa findes for anden Gang i C 22 med en Haand fra ca. 1420; i begge Tilfælde har den jo kun historisk Betydning.

[1]) Søn, [2]) Sønnesøn, [3]) Broder, [4]) Farbroder, [5]) Brodersøn, [6]) Farbroderssøn, dernæst [7]) uægte Søn, [8]) ægte Datters ægte Søn, [9]) ægte Søsters ægte Søn, [10]) ægte Farbroderssøns ægte Søn, [11]) ægte Fasters ægte Søn samt [12]) Mosters ægte Søn, hvis Kongens Moder og Moster er af Kongeætten. Man har forresten villet gjøre det usikkert, fra hvem dette Arvetal skulde regnes, men som mig synes, ganske urigtigt. Der staar jo: Efter *vor Konges* Frafald skal den være Konge, som er *Norges Konges* ældste ægtefødte Søn o. s. v. „Vor Konges" og „Norges Konges" er jo tydeligvis den samme; altsaa regnes Arvetallet altid fra sidst *afdøde Konge*. Tvivl herom er ene og alene udtalt (Munch), fordi Retteboden af 1302 *udtrykkelig* fastslog, hvad der var Forudsætningen ogsaa for Landsloven. Anvendes dette Arvetal paa det ved Kong Olafs Død indtraadte Tilfælde, vil det sees, at der ikke levede nogen til de 11 Klasser hørende Person, og at Kong Olafs Fætter (Mostersøn) Albrecht den yngre ikke gik ind under 12te Klasse, da den afdøde Konges Moder (Dronning Margrete) ikke hørte til den norske Kongeæt, „thi hendes Nedstammelse fra den norske Kongeæt var umulig at bevise, om man end gik nok saa langt op i Tiden" (Munch). Man sammenligne følgende Stamtavle (med de tilføiede *mulige* Led):

Valdemar — K. Magnus Erikssøn † 1374.

Ingeberg, Margrete * K. Haakon † 1380. — *æ. Søn* (4) — *æ. Datter*

Albrecht d. yngre [ikke 12] — K. Olaf † 1387 — *æ. Søn* (3) — *æ. Datter* — *æ. Søn* (6) — *æ. Søn* (11)

æ. Søn (1) — *u. Søn* (7) — *æ. Datter* — *æ. Søn* (5) — *æ. Søn* (9) — *æ. Søn* (10)

æ. Søn (2) — *æ. Søn* (8)

Men Loven gav ogsaa Anvisninger for det Tilfælde, at der ikke længer existerede nogen af de i Arvetallet nævnte 12 Klasser: „Hvis ingen af disse er til, som nu er talte, da skal *den* være Konge i Norge, den ældste én, som er nærmest efter, hvad Gulathingsloven vidner i Arvetallet“; altsaa skulde de private Arvegangsregler gjælde ogsaa for Kongearven, dog med 2 Indskrænkninger: 1) kun mandlige Personer var arveberettigede (*karl en eigi kona*), og 2) Arvingen skulde være af Kongeætten, d. e. stamme gjennem Mands- eller Kvindeled fra norske Konger. Ved begge Indskrænkninger var Dronning Margrete, Kongens Moder, som Kvinde absolut udelukket fra at arve, og ved den anden udelukkedes ogsaa hendes Søsters Efterkommere.

Den private Arvegang strakte sig vistnok videre end den offentlige, den omfattede alle Slægtninge baade paa Faders- og Modersside indtil Firmænninger nedstammende fra fælles Oldefader; men ved den anden Betingelse, at den, gjennem hvem Slægtskabet hævdedes, *skulde være af Kongeætten*, udelukkedes saavel alle Dronning Margretes som Dronning Blanches Slægtninge; hverken Margretes Søstersøn Hertug Albrecht (af Mecklenburg) eller hendes Søsterdattersøn Erik (af Pommern) kunde faa nogen Ret, endmindre spurgtes der efter Blanches fjerne, franske Slægtninge. Næst efter Kongearvetallet maatte ifølge den private Arvegang regnes, om de havde existeret, Kong Olafs uægte Søns ægte Søn eller Datter (2den Arv) eller hans uægte Datters ægte Søn (3die Arv). Men da ingen af disse fandtes, maatte man springe helt til 9de Arv, som omfattede *Farfaders* Brodersøn eller *Søstersøn*. Men i sidste Tilfælde befandt sig Kong *Albrecht af Sverige*, Søn af Magnus Erikssøns ægte Søster Eufemia; da han var den eneste gjenlevende af Eufemias Sønner, kan der

ikke være Tvivl om, at han var den norske Throne nærmest af alle Arveberettigede; vistnok har Henrik Suspensor († 1383) været Albrechts ældre Broder, men da han allerede var død, maatte hans Søn Hertug Albrecht den yngre efter de norske Arveretsregler vige for sin Farbroder som *ældste levende arveberettiget.* Det bør tillige tilføies, at der foruden Kong Albrecht og efter ham hans Sønner og Brodersøn af det Mecklenburgske Hus ikke fandtes nogen Arveberettiget, endog efter privat Arvegang. P. A. Munch har vistnok opstillet den Formodning, at Jon Havthoressøn havde været gift med Kong Magnus's Halvsøster Brigitta (Datter af Hertuginde Ingeborg og Knut Porse) og med hende havde havt Sønnen Haakon Jonssøn, som saaledes ogsaa vilde blive Kong Magnus's Søstersøn, men rigtignok Søn af en yngre Søster. Men denne Formodning har vist sig at være urigtig; Brigitta var Datter af en svensk Lagmand, Knut Magnusson, og stod forsaavidt ikke i noget Slægtskabsforhold til den norske Kongeæt[1]. Havthoressønnerne og deres Børns Slægtskab med Kongeætten kan kun regnes fra Haakon V's uægte Datter Agnes, men da bliver den saa fjern, at de ikke kan komme med i noget Arvetal. P. A. Munch har vistnok tænkt sig, at Havthoressønnerne[2] kunde komme ind under den private Arverets 13de Grad som „Firmænninger"; men Munch har da overseet, at efter Loven (Arvebolken 7,13) skulde da alle Mellemled være ægte og kun Arvetageren selv kunde være uægte. Baade efter offentlig og privat Arveret stededes vistnok uægte Søn og Datter og disses ægte Børn til Arv, hvis

[1] Se dette Tidsskrift 2den Række V. S. 134.

[2] Munch nævner (Unionsperioden II S. 291) kun *Sigurd* Havthoressøn, idet han forudsætter, at den ældre Broder Jon ikke var Kongedatterens Søn.

ægte Arvinger ikke fandtes; men længere strakte sig ikke uægte fødte Slægtningers Arveret. Hvis i sin Tid Kong Magnus og hans Søster Eufemia og deres Halvbrødre i Halland alle var døde uden Børn, vilde Jon Havthoressøn have været selvskreven Arving i Norge som Kong Haakon V's uægte Datters ægte Søn; men da Magnus fik Sønner, faldt Jons og hans Slægts Arveret ganske bort. Det er derfor fuldt overensstemmende med Landsloven, naar Jons Søn Haakon Jonssøn 18de Februar 1388 erklærer, at *han ikke havde nogen Arveret til Kongedømmet i Norge*, og denne Erklæring gjælder da ogsaa for hele hans Slægt.

Denne Undersøgelse viser saaledes, at efter Loven *var Kong Albrecht i Sverige den eneste retmæssige Arving efter Kong Olaf Haakonssøn i Norge.*

II.

Da Kong Olaf døde i Falsterbo 3die August 1387, kan Kong Albrecht ikke have været langt borte; thi Dronning Margrete siges da at have været i Ystad for at underhandle med Albrecht, som altsaa maa have opholdt sig i det sydøstlige Sverige, maaske i Kalmar. Albrecht har altsaa erfaret Olafs Død faa Dage efter og har kunnet tage sine Forholdsregler; men *hvad* han har gjort, er ganske ubekjendt, da man ingen Efterretninger har om ham fra 2den Halvdel af 1387 og 1ste Halvdel af 1388. Det følger dog næsten af sig selv, at han har gjort Tilnærmelser til de norske Høvdinger og forsøgt at blive Konge i Norge. Huitfeldt siger ogsaa, at Kong Albrecht nu antog Titel af *dansk* og *norsk* Konge; men det synes dog at være urigtigt, og i det eneste i Uddrag bevarede Brev fra Juli 1388 kaldes han kun *svensk* Konge[1]. Kong Albrecht havde allerede i 1368

[1] Styffe I p. LXXXI.

under Kampen med Kong Valdemar gjort Indfald i Skaane og erobret dets aabne Byer, saa at han kunde fra 1368 af antage Titelen „Dominus Scaniæ“, og Kong Magnus havde ved Freden i 1371 maattet afstaa ham *sin* Ret til dette Land; men allerede i 1373 eller 1374 har Albrecht atter opgivet denne Titel — enten af Hensyn til Hansestæderne eller til sin Brodersøn, den danske Kronprætendent Albrecht d. yngre, — og siden kan han ikke paavises at have gjort Fordring paa nogen Del af Danmark eller have havt nogen Retsgrund for en saadan Fordring. Anderledes med Norge; her var han virkelig nærmest berettiget Arving. Sikkert er det ogsaa, at han har opstillet Fordringen paa Kongedømmet i Norge, og at denne Fordring hævdedes af hans mecklenburgske Landsmænd; thi da det fire Aar senere — i April 1393 — hændte, at Vitalianerne satte Foden i Norge og for et Øieblik vandt Bergen, lod de her Biskopen, Lagmanden og de fornemste Borgere *sværge Kong Albrecht Troskab som Norges Konge*; de islandske Annaler siger udtrykkeligt, at Røverne „krævede *hele Norge for Kong Albrecht*“, hvori de ikke havde saa meget Uret.

Det er imidlertid let at forstaa, at om Kong Albrecht har gjort noget Forsøg paa at vinde Tilhængere i Norge, maatte dette strande. For det første havde han ikke direkte Adgang til Norge, thi mellem Norge og Albrechts Sverige laa dengang Provinser, som vistnok var dynastisk forbundne med Norge, men som netop paa dette Tidspunkt lige saa meget var at regne for et uafhængigt Rige; det var Dronning *Margretes eget Rige ved Götaelven*. Allerede ved sit Giftermaal eller kort efter havde Margrete i norsk Morgengave faaet Baahus-len og i svensk Morgengave Östergötland, maaske ogsaa mere; og de Dele af Sverige, som i Freden 1371 var overladte til Kong

Magnus og efter hans Død overtoges af Kong Haakon, „Skara Stift“ (d. e. Værmland, Dalsland og store Dele af Vestergötland), synes efter hans Død 1380 at være hævdet af Margrete i eget Navn ligeledes som Morgengave[1]. Disse Landsdele holdt Margrete sammen ogsaa efter Kong Olafs Død, og hendes Embedsmænd, som var gamle Modstandere af Mecklenburgerne, har vel gjort alt for at forhindre Forbindelser mellem Mecklenburgere og Nordmænd. Men dette behøvedes vistnok neppe, thi ingen Haand i Norge reiste sig for Kong Albrecht, trods hans utvivlsomme Arveret; Grunden hertil maa vi vel søge i den langvarige Feide mellem Folkunger og Mecklenburgere og det Fiendskab, som alle Folkungernes Tilhængere i Norge maatte føle mod Arvefienden. Krigsforholdet til Mecklenburgerne kan man følge tilbage lige til 1356. I dette Aar havde de oprørske svenske Adelsmænd med deres Kronprætendent, Magnus's ældste Søn Erik, fundet Støtte i Magnus's Mecklenburgske Svoger, Hertug Albrecht, og Vinteren 1356—57 havde Magnus's norske Tilhængere fra Viken under Ledelse af Jon Havthoressøn og Orm Drotsete ført en norsk Ledingshær til Götaelven. Og om end Freden snart sluttedes og Norge i nogle Aar var udenfor Striden, blev det dog snart atter draget ind i den, og Kongernes tro Tilhængere kunde mindes ikke blot Krænkelser og Forræderier fra Mecklenburgerne, men ogsaa Nederlag og forsmædelige Tab, ialfald hyppige Krigsrustninger og unyttige Felttog. 1360 havde Hertug Albrecht forraadt Skaane til Kong Valde-

[1] Der er intet Spor til, at Kong Olaf herskede i det vestre Sverige, heller ikke fører han Kongetitel af Sverige. Derimod forlener Margrete Slotte her i eget Navn, baade i sin Søns Levetid og senere. (Det samme gjælder ogsaa Halland, som her ikke vedkommer os).

mar, og 1363 havde han vundet Sverige eller det meste deraf for sin Søn, Kong Albrecht; 1364 følte Kong Magnus sig saa betrængt i Sverige, at han allerede da tænkte at nøie sig med „Skara Stift“, men blev kun af sin mere energiske Søn Haakon hindret fra at opgive sin og hans Ret i Sverige. Vinteren 1364—65 maatte en norsk-svensk Rytterhær trænge frem ind i Svealand, men led ved Enköping (Gaata) det store Nederlag, hvori Magnus blev fangen og Haakon slagen; det følgende Aars Sommer kjæmpedes der med vexlende Held i Vestergötlands vestlige Dele, samtidig med at Kong Haakon med en norsk Ledingsflaade foretog et Søtog til Öland og Gotland. Ogsaa senere vedblev Krigen, idet begge Parter blev inddragne i den store Krig mellem de tyske Stæder og Kong Valdemar. Dennes Flugt og Nederlag virkede tilbage paa Kong Haakon, hvis Stilling i Sverige vistnok idethele var i Tilbagegang, indtil det lykkedes at faa Fred eller ialfald Stilstand med Stæderne. Strax efter ser man atter Folkungerne i Fremgang: Kong Haakon er i 1370 atter i Besiddelse af det stærke Axevall, og Vaaren 1371 drog han atter med en Hær ind i Sverige for at befri sin Fader. Nogen egentlig Kamp blev der dennegang ikke af, men Felttoget, som varede i flere Maaneder, har dog været kostbart baade for Kongen og hans Mænd, og Resultatet opnaaedes kun halvt: Kong Magnus blev fri, men af Sverige beholdt han kun den vestligste Del. Og efter en 7-aarig Krig maatte Riget betale en kostbar Skat i Løsepenge, og denne Skat gik ud ikke blot fra Magnus's Landsdele, men ogsaa fra de andre Dele af Riget. Alligevel opnaaedes ikke nogen virkelig Fred; allerede i 1373 eller 74 var et fiendtligt Forhold atter indtraadt, og da fra 1375 af Mecklenburgerne paa den unge Hertug Albrechts Vegne optraadte

med Fordringer paa Arveret til Danmark som Modstandere af Kong Haakons Søn Olaf, kan Krigen allerede regnes at være brudt ud igjen ogsaa mellem Norge og Sverige. Dog hører man ikke om virkelige Felttog før end fra Høsten 1379 af, da „de Tyske i Sverige“ havde opsagt Freden. Sommeren 1380 havde Kong Haakon budt Leding ud fra Vestlandet til Rigsgrænsen og samtidig kaldt sine Hirdmænd og deres Huskarle til et Landtog ind i Sverige, rimeligvis samtidig med et Indfald i Sydsverige fra Danmark af. Hans Hær eller Afdelinger deraf har trængt langt ind i Landet, thi Skara, Örebro, Vesterås og Jönköping blev plyndret og brændt; men de led dog samtidig det store Tab, at Kong Haakon døde enten paa Toget eller lige efter Hjemkomsten. For Norges Vedkommende skulde nu egentlig Krigen ophøre, thi det vestlige Sverige gik, som nævnt, over i Margretes Besiddelse, og en direkte Krig mellem Norge og Albrechts Sverige kunde nu egentlig kun føres over Jæmtland. Der synes ogsaa virkelig at være indtraadt en Stilstand i Krigen; men det fiendtlige Forhold varede ved, og i 1384 var Krigen atter brudt ud, denne Gang nærmest mellem Sverige og Danmark; dog led vistnok ogsaa nu mange norske Stormænd ved Krigen, nemlig de, som havde Besiddelser i Margretes svenske Rigsdele. At det nu var Alvor med Krigen, viser sig af, at Kong Olaf i sin danske Kongetitel fra 1385 af tilføier Ordene „Arving til Sverige“, altsaa optager sine Forfædres Fordringer paa Sveriges Throne; deraf fulgte, at Krigstilstanden i hans senere Aar var det regelmæssige, Stilstande kun midlertidige. Kan man end saaledes i de 31 Aar fra 1356 kun paavise faa Krigstog fra Norge ind i Sverige og kanske lidt flere Indfald fra Sverige af til Folkungeættens vestsvenske eller skaanske Besiddelser, maa dog

hele Perioden regnes som Krigstid, med hyppige Fredsbrud, Rustninger, Udbrud og Forberedelser til Indfald eller Forsvar; navnlig har Grænseegnene lidt meget, thi Fæstningerne ved Götaelven og i Vestsverige maatte stadig holdes besat og var hyppigt udsatte for Beleiringer. Følgen heraf har naturligvis været, at begge de krigførende Partier gjensidig har svækket hinanden, at Forbitrelsen mellem dem stadigt var stigende, og at en virkelig Fred næsten var umulig, saalænge de stridende Kongeslægter bestod og var omtrent lige mægtige. Nu var imidlertid Kongeslægten i Norge pludselig uddød med den unge Kong Olaf, og saa skulde Resultatet af de 30-aarige Kampe være, at hans Mænd uden Modstand underkastede sig hans Hovedmodstander som nærmeste Arving. Det er forstaaeligt, at ingen vilde finde sig heri, og at selv om Lovens Ord var klare, maatte man være tilbøielig til at finde paa Grunde til at omstøde Loven. Man gjør sig vistnok *for* overdrevne Forestillinger om de norske Stormænds Lojalitet i 14de Aarh., naar man tror, at de i det hele var tilbøielige til ene og alene at følge Lovens Bogstav. Det er bekjendt, hvorledes Hirdstevnen i Oslo i 1323, som dog ledes af den lojale Erkebiskop Eiliv, i et væsentligt Punkt satte sig ud over Kong Haakons Rettebod om „Rigsstyrelsen", idet Mødet mod denne Lov satte en enkelt Mand i Spidsen for Formynderstyrelsen, — og dette skede alene af politiske Hensyn, trods Lovens klare Ord. Det er ligeledes bekjendt, at de norske Stænder (Adel, Geistlighed og Bønder i Forening) i 1343 tog Kong Magnus's *yngre* Søn Haakon til Konge, og at de samtidig delte Riget mellem ham og hans Fader, uagtet Loven udtrykkeligt sagde, baade at den *ældste* Søn var selvskreven Arving, og at Riget skulde være *udeleligt*. Det fremgaar af Dokumen-

terne, at man har været fuldt klar over denne Handlings Rækkevidde; man erklærede den nemlig selv for uregelmæssig ved at henvise til, at hvis Haakon døde uden Børn, skulde senere den „rette og gamle Kongearv“ atter træde ind. Man var altsaa ogsaa i Norge vant til at tage politiske Hensyn endog ligeoverfor Arveloven, som dog i Nordmændenes Øine var en Del af „Kristendomsbolken“. Da derfor om Høsten 1387 Efterretningen om Kong Olafs Død naaede Norge[1] og det Spørgsmaal stilledes, om Kong Albrecht var arveberettiget, er det antageligt, at dette almindeligt besvaredes benægtende. Ingen Beretning herom er levnet, men det fremgaar dog med Sikkerhed af Udtalelserne fra Febr. 1388, at man var enig om, at Mecklenburgerne havde gjort sig uværdige til at arve Kongedømmet ved at have ført Krig mod Kongerne. Man har aabenbart betragtet Mecklenburgerne som yngre Prinser af Kongefamilien, der gjorde Oprør mod Familiens Chef, altsaa var „Landraademænd“, eller som det ved Mødet udtaltes, at „de havde været Modstandere af Norge og dets Konger og kunde derfor ikke blive Arvinger til og Konger i dette Rige“. Denne Udtalelse kom først frem, efterat Dronning Margrete var valgt i Norge, og gjælder nærmest hendes Søstersøn Albrecht den yngre som *hendes* nærmeste Arving; men Ytringen har dog sin Anvendelse paa hele Hertugslægten og er en Forudsætning for selve Margretes Valg. Da dette aabenbart var den *naturlige* Følelse i alle politiske Kredse, navnlig paa Østlandet, hvor man havde lidt mest af Krigstilstanden, tør man tro, at man her har hævdet, at Kongeslægten maatte ansees for uddød; man var ialfald enig

[1] Det var bekjendt i Oslo før 13de October (Dipl. Norv. IV No. 540), men rimeligvis allerede i August.

om, at der ingen arveberettiget fandtes. Men Følgen deraf blev, at man nu efter Landslovens Forudsætning maatte skride til Konge*valg*, og at man saa sig om efter et „Kongsemne". Her laa det da nær at tænke paa fjernere Kongeslægtninger, altsaa paa Havthoressønnerne og deres Ætlinger. Først for Tur stod da *Jon Havthoressøn*, Kong Magnus's ældste Fætter; men han var nu en Mand paa over 70 Aar og havde allerede i mange Aar været udenfor det offentlige Liv, skjønt han endnu levede i Borgesyssel; den sidste Gang, han vides at have deltaget i et Raadsmøde, var i 1379. Men han havde flere Sønner, og af dem var den ældste Ulv allerede i 1369 Ridder, og den næstældste Haakon ligeledes da voxen. Da Ulv Jonssøn havde arvet sin Moders Besiddelser i Værmland og Sverige og derved nærmest var knyttet til dette Rige, maatte Opmærksomheden i Norge særlig henledes paa Haakon som Kronkandidat, thi han havde allerede i mange Aar været norsk Sysselmand og Rigsraad og havde tillige ved sit Giftermaal med Margrete Eilivsdatter af Naustdal og Hvaal (Datterdatter af Drotseten Erling Vidkunnssøn) opnaaet store Besiddelser paa Vestlandet. Det synes ogsaa sikkert nok, at nogle har ønsket at *vælge* ham til Konge; men dels har han neppe selv ønsket det, dels har baade han og hans Slægt været saa nær knyttet til Dronning Margrete, at han har veget tilbage, saasnart hendes Kandidatur traadte frem. Thi omtrent samtidig med at Efterretningen om Kong Olafs Død naaede Norge, kom vistnok ogsaa Rygtet om, at man i Danmark holdt paa at vælge hans Moder til regjerende Dronning i Danmark, og et saadant Valg maatte i alle politiske Kredse siges at være det naturligste ogsaa i Norge, naar man ikke vilde underkaste sig Mecklenburgerne. Den, som her blev den ledende Mand,

var naturligvis Erkebiskopen *i Nidaros*; thi efter Landsloven skulde Konge*valg* foregaa efter Raadslagning med Erkebiskopen, og hans og Biskopernes Stemme skulde være afgjørende ved Valget.

III.

Det er bekjendt, at Dronning Margrete baade i Danmark og Norge i sin Søns Regjeringstid lagde Vægt paa at sikre sig Geistlighedens Hengivenhed; særlig sørgede hun altid for at faa sine Tilhængere paa Bispestolene, hvorved de geistlige Medlemmer af Rigsraadet altid stod paa hendes Side. Hendes Fremgangsmaade hermed i Norge var i hendes Søn Olafs Regjeringstid endog *for* dristig, saa at den vakte Anstød, idet hun lod *danske* Tilhængere blive Biskoper i Norge: i 1382 fik hun Bispestolen i Stavanger og Erkestolen i Nidaros besatte med Danske. Misfornøielsen hermed synes at have gjort hende forsigtigere. Da Erkebiskop Nikolaus døde 1386, blev ganske vist ogsaa en Tilhænger af hende udnævnt til hans Eftermand; men den nye Erkebiskop, *Vinald Henrikssøn,* var ikke dansk og kunde, skjønt svensk født, næsten regnes for Nordmand, da han i ialfald i hele sin Manddomstid havde virket i Norge: først som Præst paa Tjørn, derpaa som Kannik i Oslo og Vicekansler, endelig som Kapelmagister i Bergen. Han var Kongeslægtens trofaste Tjener og havde vistnok tidlig sluttet sig til Margrete. Det var et uhyre Held for Margrete, at denne Mand ved hendes Søns pludselige Død befandt sig i hendes Nærhed, idet han var kommet til Skaane for at præsentere sig for Kongen paa Hjemveien fra Genua, hvor han var bleven stadfæstet af Paven (Juni 1387); han kunde derved deltage i Forhandlingerne om hendes Valg

og ved sin Stilling i Norge paa en Maade repræsentere dette Land, idet hans Tilslutning til hendes Planer ydede en Garanti for, at Rigerne Danmark og Norge fremdeles skulde holde sammen mod de fælles Fiender.

Det kan ikke nægtes, at Margrete og hendes danske Tilhængere har handlet raskt og overensstemmende med Danmarks Interesser. Den naturlige Arving til Danmark var nu utvivlsomt *Albrecht den yngre* af Mecklenburg, Valdemars ældste Datters Søn; men et saadant Valg vilde, da hans Farbroder herskede i Sverige, være det samme som, at hele Norden faldt i Mecklenburgernes, Arvefiendens Vold. Selvfølgelig maatte Margrete forene sig med den danske Adel og Geistlighed mod dette, og saa skede ogsaa. Allerede 7 Dage efter Sønnens Død blev Dronning Margrete (10de August) paa Skaanes Landsthing i Lund valgt og hyldet som Regentinde. De tilstedeværende, Adel og Geistlighed og Bønder i Skaane samt endel fra andre Dele af Landet, erklærer her, at de er komne overens med hende og hun med dem om, at de „ikke vil tage nogen til Konge eller drage nogen ind i Danmark eller tage nogen til Hjælp, som er hende i nogen Maade imod“ (d. e. i første Tilfælde Hertug Albrecht d. y. og i andet Kong Albrecht), og det samme tilsiger hun dem; *hun* lover at lade dem nyde tidligere Privilegier, og *de* lover at tjene hende lige til den Dag, da hun og de bliver enige om at vælge en Konge. Hendes nye Stilling betegnes ved, at hun vælges til „fuldmægtig Frue og Husbonde“. Midlertidigheden antydes ved, at hun kaldes „ganske Rigens af Danmark Formynder“, og Valget begrundes foruden i det fælles Fiendskab til Mecklenburgerne dels i, at hun er Kong Valdemars Datter og Kong Olafs Moder, men tillige i „den gode Vilje og Gunst, som Rigets Indbyggere altid have fundet hos hende“.

Margrete selv foretrak naturligvis den første Grund og antyder den i den Titel, hun nu antog, som Danmarks „rette *Arving* og dets Fyrstinde“.

Ved dette Valg havde den norske Erkebiskop ikke blot deltaget, men han staar ogsaa i Spidsen for de 14 Mænd, som udstedte Vidnesbyrd derom[1]. Aabenbart har Vinald ogsaa fulgt med Dronningen, da hun drog over til Sjæland for at føre sin Søns Lig til Roskilde (11te August), og han var endnu i Sjæland, da Margrete (21de August) blev hyldet paa Sjælands Landsthing i Ringsted. Den 8de September overgav Dronningens Befalingsmand i Vordingborg ham der Efterladenskaberne efter hans Forgjænger Nikolaus, som var død i Danmark; Vinald udstedte sin Kvittering derfor og lovede det throndhjemske Kapitels Kvittering, *saasnart som Dronningen kom med til Norge*, men hvis hun ikke kom med, skulde han inden Aar og Dag skaffe Kvitteringen til Danmark[2]. Der har altsaa mellem Dronningen og Erkebiskopen været drøftet Muligheden af, at han skulde føre hende til *Throndhjem* og der faa hende valgt paa den i Landsloven forlangte Maade; men dette er senere opgivet, og Grunden dertil er snarest, at det trak ud med Hyldingen i det vestlige Danmark og Dronningen derfor ikke kunde forlade Danmark. Først den 26de Oktober hyldede Fynboerne hende i Odense[3], og Jyderne har samtykt i det samme maaske endnu senere. Dronningen er aabenbart blevet i Danmark til over Jul, reiste i Januar Maaned gjennem det vestlige, hende tilhørende Sverige og ankom først i Slutningen af Januar til Oslo. Imidlertid har Erkebiskopen

[1] Rydberg Sveriges Traktater II S. 639.
[2] D. N. I. No. 508.
[3] Rydberg II 643.

reist hjem til Norge allerede om Høsten[1] og har forberedt Stemningen for hende.

I Norge kunde det ikke gaa saa ligefrem og uformeligt til som i Danmark, da Norges Statsret havde udtrykkelige Bestemmelser for Kongevalg og Hylding. Hvis det kun var Spørgsmaal om en almindelig erkjendt Succession, beskrev Hirdskraaen, hvorledes „Kongsemnet“ sammenkaldte en *Hirdstevne*, hvor Forholdsreglerne nærmere drøftedes, og derefter paa *et Thing* lod sig tage til Konge af Almuen og Hirden under Ledelse af de fornemste af Hirden. Men hvis man gik ud fra, at Kongestammen var uddød (ɔ: at Kong Albrecht ansaaes for uværdig til Succession), skulde efter *Landslov* og *Hirdskrąa* alle Rigets Stænder samles til Rigsmøde i Nidaros, og Deltagerne skulde have begivet sig paa Vei inden en Maaned efter, at Kongens Død var dem bekjendt. Et saadant Rigsmøde i Nidaros kunde vanskelig finde Sted efter Olafs Død, allerede af den gode Grund, at Erkebiskopen endnu var fraværende, da Kongens Død rygtedes i Norge. Men naar det heller ikke senere blev holdt i Nidaros, maa der være skeet en direkte Ændring, og dette kan kun være udgaaet fra Erkebiskopen. Det politiske Forhold til Sverige tilsagde allerede, at Valget holdtes paa et beleiligere Sted i det sydlige Norge, og endnu mere krævedes dette af Hensyn til Danmark og til Dronning Margrete, som, selv om hun ikke blev valgt, dog maatte have stor Indflydelse paa Valget baade som Enkedronning, som sin Søns private Arving og som Besidder af et stort Len i Riget (Baahus). Erkebiskopen, som endnu

[1] Det siges udtrykkeligt i Gottskalks Annaler, hvad man synes at have overseet, at Vinald i 1387 »*kom i land i Noreg*« — altsaa at ikke han kom til Norge sammen med Dronning Margrete, som endnu 5te Januar 1388 var ved Götaelven.

ikke var kommet til sit Sæde, kunde deri finde en Undskyldning for at vælge den i 14de Aarhundrede sædvanlige Hovedstad Oslo, hvor jo Regjeringens Sæde var, til Mødested. Erkebiskopen har altsaa indkaldt et Møde til *Oslo*; Mødestiden har vel været Slutningen af Januar (Lagthinget i Oslo holdtes 25de Januar). Men en væsentligere Afvigelse fra Loven er det, hvis det er rigtigt, at det Møde, som valgte Margrete, var ikke en Stænderforsamling, men kun Rigsraadet. Det fortjener at undersøges nærmere. De, hvis Nærværelse krævedes paa Valg-Rigsmødet, var efter Landslov og Hirdskraa: 1) *Hertug* og *Jarl*, „om de ere til". Her har aabenbart Loven tænkt paa indenlandsk Hertug eller Jarl, saa at Munchs Anke over, at Orknøjarlen ikke var indkaldt eller indfandt sig, maa falde bort. 2) alle *Biskoper* og *Abbeder*, 3) *Lendermænd*, *Hirdstyrere* og hele *Hirden*; dog undtages de, der som Sysselmænd fik Ordre til at blive hjemme. I dette Tilfælde faldt det første Led (Lendermændene) ganske bort, da Værdigheden var afskaffet efter 1308. 4) 12 Bønder i hvert Bispedømme, opnævnte af Biskop og Sysselmænd i Forening. Den Forsamling, som faktisk deltog i Valget i Oslo, svarer ganske vist ikke til disse Klasser, idet Abbederne og Bønderne ganske savnes. Men dog synes den snarere at kunne karakteriseres som et ufuldstændigt *Rigsmøde* (Stændermøde) end som et *Rigsraadsmøde*. I selve Valgakten kalder de 26 Vælgere sig „Erkebiskop, Biskoper, Provst (ɔ: Kansleren), Riddere og Svende", men i det Brev af 16de Februar, som siden skal omtales, nævner en Flerhed af dem (16 samt 3 senere tilkomne) sig udtrykkelig „Rigsens Raadgivere" og betegner de andre kun som „Rigets Mænd"; det er selvfølgeligt, at Rigsraaderne er de høieste geistlige og verdslige Stormænd, medens „Rigets Mænd", som

i det sidste Brev ikke engang nævnes ved Navn, kun er Væbnere (Hirdmænd) og af temmelig ukjendte og ubetydelige Slægter. Den samme Adskillelse mellem „Rigsraader“ og „Rigets Mænd“ vil man hyppigt finde ogsaa i offentlige Brevskaber fra 15de Aarhundrede, og altid betegner det sidste Udtryk Mænd i Kongedømmets Tjeneste, som ikke er optagne i Rigsraadet[1]. „Rigets Raad og Mænd“ svarer omtrent til, hvad Landsloven kaldte „Hirdstjorer“ og „Hirdmænd“, i en noget senere Tid „Riddere“ og „Svende“; disse Forhold var bleven svækkede ved Hirdens gradvise Forfald i Løbet af 14de Aarhundrede, navnlig under de hyppige Mindreaarigheder, da „Navnbøter“ ikke uddeltes. Efter dette vil man se, at Mødet har bestaaet af 1) Biskoperne, temmelig talrigt repræsenterede og mere fuldstændigt end sædvanligt ved Rigsraadsmøder, aabenbart fordi ved Kongevalg Biskopernes Stemme skulde have afgjørende Betydning, 2) Hirdstyrere (ɔ: Kansleren og 2 Riddere) med 3) Hirden. Jeg har ogsaa en Mistanke om, at Bøndernes Repræsentanter har været tilstede paa Mødet, men at de har baaret sig ad paa samme Maade som ved et følgende Stændermøde, nemlig i Lødøse i 1442; der var Almuen meget talrig tilstede, men istedetfor at deltage i Kongevalget, overdrog de til Rigsraadet at handle for dem alle[2]. Det samme maa have været Tilfælde ved Mødet i Oslo 1449; ogsaa i dette har „Kjøbstadsmænd og Almue“ deltaget, men Brevet er udstedt af Rigsraadet[3]. At noget saadant allerede er skeet i 1388, tør man vistnok med Sikkerhed

---

[1] Dette fremgaar tydeligst af de hos Jahn trykte Breve fra 1440—41, hvor i 1440 13 „regni Norv. conciliarii“ optræder foran 13 „armigeri“, og i 1441, hvor 20 „Rigsens Raad“ opføres foran 21 „Rigens Tjenestemænd“.

[2] Brevet hos Jahn S. 522.

[3] Jfr. Daae, Christiern den førstes norske Historie S. 27.

formode deraf, at de 26 Vælgere gjentagne Gange i Brevet siger, at de optræder „paa vore egne og paa *det hele Riges* Vegne“, hvilket de ikke kunde gjøre uden at have faaet Fuldmagt dertil. I dette Punkt kan vi ikke komme nærmere end til Sandsynlighed, men det forekommer mig, at Valgene i 1442, 49 og 50, hvor Almuen stadig medtages, synes at tale for, at den heller ikke i 1388 er udelukket.

Den i Oslo mødende Forsamling er saaledes ganske vist en ufuldstændig Valgforsamling; men man tør neppe betegne den som uberettiget, og Uregelmæssigheden, navnlig Faatalligheden, kunde vel undskyldes med de tvingende Omstændigheder, Frygten for Farer fra Sverige. Da der senere ikke gjøres nogen Opposition mod Udfaldet, kan vel Erkebiskopens Handlemaade siges at have været opportun. Paa dette Møde blev nu Kongevalget afgjort. Der foreligger fra Mødet 3 Brevskaber, som maa sees i Forbindelse med hinanden: Valget af Margrete 2den Februar, Erklæringen om Arveretten efter hendes Død 16de Februar og Haakon Jonssøns Erklæring af 18de Februar, at *han* ingen Arveret havde og hverken havde villet være eller vilde blive Konge. Forudsætningen for disse Dokumenter er, at Kong Albrecht som Rigets Fiende var uberettiget til Arv; men det har man vogtet sig for at udtale direkte. Dette ligger udtalt deri, at Dronning Margrete fik Kongemagten ikke ved *Arv*, men ved *Valg*; thi Konge*valg* forudsatte efter norsk Lov, at der ikke fandtes nogen arveberettiget[1]. Da Valget skulde offentlig-

[1] Dette har hidtil ikke været helt anerkjendt. Man pleier endog at citere de islandske Annaler for, at „Dronning Margrete tog Norge i *Arv* efter sin Søn“; men dette staar ikke i de *samtidige* islandske Annaler, men alene i Haandskriftet L (Oddverja-Annáll) fra c. 1580 og er altsaa værdiløst, se Kildeskriftfondets Udgave

gjøres og begrundes for alle fraværende, har man foretrukket ikke at nævne et Ord om Kong Albrechts Ret eller Mangel paa Ret, og man havde da ingen anden Udvei end at laane Udtryk fra det skaanske Valgbrev, som vel Erkebiskopen har fremlagt: Margrete vælges, fordi *hun var Kong Haakons Hustru og Kong Olafs Moder*, og fordi *man altid havde prøvet hendes Gunst og Godvilje*. Variationen i Udtrykkene om Slægtskabet med de afdøde Konger er betydningsfuld. I Danmark henvistes til, at hun var Kong *Valdemars* Datter og Kong Olafs Moder og altsaa kunde regnes for deres Arving til det danske Rige; i Norge betyder Henvisningen til Kong Haakon og Kong Olaf kun, at man har Kjærlighed til Dronningen paa Grund af hendes Forhold til de afdøde Konger; kanske dog ogsaa der peges paa, at hun er deres private Arving, medens enhver *Arveret* til *Riget* efter Loven maatte falde bort, som nævnt, baade fordi hun var Kvinde, og fordi hun ikke hørte til Kongeætten. Derfor betones det udtrykkeligt, at denne Handling er et *Valg* („annammet, utvalt og undfanget"); ved et *Valg* kunde ogsaa en Kvinde naa frem, thi da tog man kun Hensyn til den, som man fandt mest *skikket*, men ved *Arv* var Kvinder udelukkede. I den norske Landslov var der ikke tænkt paa den Mulighed, at Valget kunde

af „De islandske Annaler til 1578" S. 489. Ganske urigtig er ogsaa den samme bekjendte Udtalelse i den engelske Rapport fra Aar 1400 (Styffe II, 109—13), at Margrete har arvet Norge efter sin Søn *in vim senatusconsulti Tertulliani*, hvor det tilføies, at efter hendes Død vilde Riget ikke gaa til Erik, men til Olafs Agnater (!). Forf. har aabenbart kjendt lidet de faktiske Forhold og har suppleret Manglerne ved Formodninger, hvorved han er kommet i Skade for at lade Romerretten her have Indflydelse paa den norske Lovgivning.

falde paa en *Kvinde*; man maatte derfor søge et nyt Udtryk for Begrebet „regjerende Dronning" („Dronning"-titlen førte Margrete jo allerede), og man tog da atter sin Tilflugt til det danske Valgbrev. Men istedenfor dettes Udtryk „fuldmægtig Frue og Husbonde og Rigets *Formynder*" satte man „Rigets *mægtige* Frue og *rette Husbonde*" og udelod ganske Ordet „Formynder"; for end yderligere at betegne, at Margrete fik fuld kongelig Magt og paa Livstid, betonede man i Valgbrevet stærkere, at hun skal være „fuld mægtig til at forestaa og raade Riget i Norge mægtelig og vældeligt i alle Stykker, over ganske Riget i Norge, Land, Slotte, Fæste og Thegner, baade i Nord og Syd over hele Norge og i Skatlandene, i alle hendes Livs Dage", og man lover hende paa egne og Rigets Vegne al den Huldskab og Troskab, som man skylder „*Rigets rette Høvding*" (d. e. Konge)[1]. At Forholdet til Mecklenburgerne har influeret paa Valgakten, er tydeligt deraf, at Valgbrevet tillige indeholder et Paabud om extraordinær Skat: „paa Grund af den Nødvendighed (*naudsyn*), som ligger Riget paa baade sønden og norden, skal Almuen over hele Norge yde fuld Leding for et Aar", naturligvis til Udrustning ved den forestaaende Kamp mod Mecklenburgerne, som kunde angribe Landet baade nordenfjelds (over Jæmtland) og søndenfjelds (ved Götaelven).

Saaledes var Margrete valgt til *regjerende* Dronning i Norge, idet den høiere Geistlighed og en Del af Ari-

---

[1] I officielle Dateringer regnes fra nu af den Tid, da Margrete „blev valgt til *rikisstjórn*"; dette Ord betyder her ikke Rigs*styrelse*, men Rigs*styrer* (Rigsforstander), thi Bergens Lagmand titulerer hende i et Brev „*Noregs rikis stiorn* ok Danmarks retter erfuinge ok þes førstinna", og der forekommer ogsaa Betegnelserne „rikisæns forstjorn" og „rikis stior*nare*".

stokratiet havde udøvet Valgmyndigheden paa sine egne og Rigets Vegne. Man maa ikke forestille sig, at Norge derigjennem var gaaet over fra *Arve*rige til *Valg*rige, thi Valg var jo i Landsloven forudsat som extraordinær Foranstaltning, og Arveretten traadte strax igjen i Funktion, men maatte nu regnes fra den nye *Konge*, det vil sige fra *Margrete.* Efter en meget naturlig Fortolkning maatte hun nu betragtes som *Konge* og altsaa hendes Slægtninge som hørende til den nye norske Kongeæt. Da Margrete ikke havde Børn og aabenbart ikke tænkte paa at gifte sig igjen (uagtet kun 35 Aar gammel), opstilles nu hendes fjernere Slægtninge som Arvinger; dette er det, som udtales i Brevet af 16de Februar 1388. Hvis Arveretten skal regnes fra Margrete, bliver hendes Søstersøn Hertug Albrecht d. yngre hendes *eneste* Arving, idet efter Kongearvetallets 9de Arv „*Kongens* ældste ægtefødte Søstersøn" skal være Konge, hvis der ikke findes nogen nærmere berettiget. Hvis han var død, vilde der efter Kongearvetallet ikke være nogen arveberettiget; men efter det private Arvetal vilde da Søsterdatteren være nærmest (8de Arv), og da hun selv ikke kunde blive Konge *ved Arv*, rykkede hendes Søn op i hendes Ret. Men Margrete har naturligvis ikke ønsket sin Søstersøn, Mecklenburgeren, til Arving. Man maatte altsaa finde paa en Udvei til at erklære ham for død, d. e. kassere hans Arveret, og dette er virkelig skeet i Brevet af 16de Februar. Ifølge dette har Dronningen forelagt de tilstedeværende „Rigets Raadgivere" Spørgsmaalet om, hvem der var nærmest Rigsarving efter hendes Død; hun tilføiede, at hun helst saa, at hendes Søstersøn Hertug Albrecht blev Arving. Forsaavidt fulgte hun jo kun Lovens Ord, uagtet hun i Danmark i 1375 havde modsat sig Albrechts Arv ligeoverfor sin egen, mindre berettigede Søn, og siden

havde hun ved efter dennes Død at lade sig selv vælge vist, at hun heller ikke nu agtede at vige for ham. Men om dette kun var Hykleri fra hendes Side, er det vistnok rigtigt, at Rigsraaderne har udviklet for hende („bevist skjellige og retlige med vor Lov"), at hverken Hertug Albrecht eller hans fædrene Frænder kunde blive Arvinger til Riget, da han og hans „fædrene Forældre" (d. e. Fader og Fædreneslægt) havde været Fiender af Norges Rige og dets Konger. Dette var jo kun Konsekvensen af, hvad Raadet selv havde gjort ved at skyde Farbroderen, *Kong* Albrecht, ud af Arvetallet og besætte Kongedømmet ved Valg. En yderligere Konsekvens var det, at Hertug Albrecht fortrænges af sin Søster Maria eller, da hun efter Landsloven ikke kan arve, af dennes Søn, den senere Kong *Erik*. Denne („Dronning Margretes ældste Søsterdattersøn, som er Hertug Vartislav af Pomerns Søn") erklæres altsaa for *nærmest* arveberettiget efter Margretes Død, og det udvikles videre, hvorledes ifølge Landsloven hans Frænder bliver arveberettigede efter ham: Søn, Broder og fædrene Frænder, — en forkortet Opregning af Leddene i Arvefølgeloven[1]. Brevet forbeholder Dronningen at lade denne hendes Arving tage til Konge i levende Live, hvilket baade var ældre Praxis i Norge og tillige for Øieblikket kunde have politisk Betydning i den forestaaende Kamp med Mecklenburgerne; det udtrykkes derfor saa, at det kunde ske, „hvis han og hans Venner kunde forskylde det af hende", d. e. hvis hans Forældre gik i Forbund med Margrete mod sine Mecklenburgske Frænder. Denne Betingelse fik stor Betydning derved, at Prætendenten Hertug Albrecht døde i Løbet af Vaar eller Forsommer 1388 og Erik af

---

[1] Rydberg II 650—54.

Pommern saaledes virkelig blev Margretes nærmeste Slægtning.

Det tredie Dokument fra dette Møde, Haakon Jonssøns Forsikringsbrev, har neppe havt den Betydning, man har villet tillægge det. Haakon havde, som ovenfor udviklet, ingen Arveret; det var kun, naar der var Spørgsmaal om Konge*valg*, at man kunde tænke paa ham som Konge. Men han optraadte ikke selv som Kandidat, og da baade hans egne og hans Slægts Interesser knyttede ham til Kampen mod Mecklenburgerne og han med disse tog en fremragende Del i Valget paa Margrete, var han ikke farlig. Det er kun en naturlig Forsigtighed af Dronningen, at hun lod Haakon og nogle Medlemmer af Rigsraadet udstede et Brev om, at han manglede enhver *Arveret*, og at han ikke *vilde* være Konge; thi denne Forsigtighed var paabudt af de usikre Forhold, og en saadan Erklæring kunde faa Betydning for Fremtiden ligeoverfor Dronningens Arvinger. Det er saa langt fra, at Dronningen viste Haakon Jonssøn nogen Mistillid, at hun ikke blot lod ham vedblive i det vigtige Embede som Sysselmand i Bergen, men kort efter dermed forenede Stillingen som Fehirde i Bergen, altsaa gjorde Haakon til Statholder i hele det vestenfjeldske Norge, og da i 1389 paa Ørethinget Erik af Pommern blev hyldet som Konge, var det Haakon Jonssøn, der som fornemste Undersaat gav ham Kongenavn.

IV.

Ved Valget i 1388 havde Norge for første Gang siden den nyere Lovgivning foretaget et Konge*valg*. Det skal ikke nægtes, at denne Handling har været i retslig Henseende uregelmæssig; den lovlige Arving var skudt tilside ved en meget tvungen Fortolkning, og man havde

ganske brudt med Lovens Forudsætninger ved at vælge en kvindelig Konge og ved at regne hendes udenlandske Slægtninge som Medlemmer af den norske Kongeæt. Jeg har søgt at paavise Motiverne for denne Handling i de politiske Forhold og Stemninger, som i visse Maader retfærdiggjorde Uregelmæssighederne. Dette Valg fik stor Betydning i den følgende Tid ved den valgtes Personlighed og Tendenser; thi det kan ikke nægtes, at det var Margretes Værk i Norge, at hun ganske nedbrød den *indenlandske* Styrelse, reducerede Norge for en Tid til en Provins i det nordiske Monarchi og vænnede Nordmændene af med at have en indenlandsk Centralstyrelse. Men da Reactionen mod dette kom til Magten i den følgende Tid, er den valgtes Personlighed ikke den vigtigste Side ved Valghandlingen. Vigtigere tror jeg det er, at ved Margretes Valg de vælgende har forladt sit nationale Standpunkt, Landsloven, og ved sin frie Behandling af den aabnet kommende Rigsraad Adgang til at „fortolke“ denne endnu friere; dette har havt Betydning som det første Skridt paa en ny Bane i det følgende Aarhundrede.

STIFTAMTMAND W. F. K. CHRISTIES DAGBOG

MAI—OKTOBER 1815.

UDGIVEN

VED

DR. YNGVAR NIELSEN.

I Norske Samlinger, II (Christiania 1860), S. 563—610 er der trykt en Dagbog, som Christie, der var Rigsforsamlingens Sekretær, førte paa Eidsvold i Dagene fra 10de April til 11te Mai 1814. Denne er der meddelt efter Originalen mellem Christies egne Papirer. En Afskrift af et mindre Afsnit af samme Dagbog findes i det danske Rigsarchiv, mellem Christian Frederiks der opbevarede Papirer (smlgn. mine Bidrag til Norges Historie i 1814, I, S. 291).

Her meddeles i bogstavret Aftryk en Dagbog fra Aaret 1815, som Christie har ført under sin Reise i dette Aar til Christiania, og under den første Del af sit Ophold i Hovedstaden. Den opbevares i Rigsarchivet. Haandskriftet tæller 64, for det meste helt ud tætbeskrevne Kvartblade, foruden et Titelblad, paa hvilket der alene staar skrevet: *Dagbog 1815. No. 8.* Det begynder den 25de Mai, samme Dag, Christie i Statsraad i Stockholm fra Sorenskriver i Nordhordland blev udnævnt til Stiftamtmand i Bergen. Idet han tiltraadte sin Reise, begyndte han straks at nedskrive sine Optegnelser. Haandskriftet stanser pludselig den 23de Oktober, hvorhos der er en Lakune for Tiden fra 20de til 27de September. Dagbogen var beregnet paa at tilstilles Christies nærmeste Omgangskreds i Bergen, og dens enkelte Blade sees ogsaa at have været sammenlagte for at kunne sendes i Brev.

Christie havde i 1814, med sine Reiser til Eidsvold, England og Stockholm, ført et meget bevæget Liv og flakket viden om. I Februar 1815 var han tilbage i sit kjære Bergen, og saa maatte han atter forlade Hjemmet i Mai 1815 for at træde ind i den store Lovkomité, til hvilken han af Rigsforsamlingen var valgt som første Suppleant. Derhos var han valgt til første Repræsentant for Bergens By paa det første ordentlige Storthing, der skulde træde sammen den 1ste Juli 1815, og han maatte saaledes ved Afreisen være forberedt paa et meget langt Fravær. Det var da heller ikke med Glæde, han drog bort. Dagbogen viser os, hvorledes Christie havde levet sig ind i Bergens Forhold; han var groet fast i denne By og kunde ikke tænke sig nogen Skilsmisse fra den. I Modsætning til det forretningsmæssige Referat i Dagbogen fra Eidsvold, kommer i Dagbogen fra 1815 hans indre Stemning mere tilsyne, og han viser sig her som Bergenseren Christie, med den Jovialitet, der var ham egen. Saaledes giver Dagbogen vigtige Bidrag til sin Forfatters Karakteristik. Den begynder med en Brander af den Sort, som havde Hjemstavnsret i den fortrolige Kreds, i hvilken Christie bevægede sig i Bergen, og paa de følgende Blade forekommer der flere af dem. Omgangstonen mellem ham og hans nærmeste Venner havde affødt en egen Jargon, der nu ofte kan være uforstaaelig eller vanskelig at forstaa. Saaledes er det ikke alene Christie, der selv er tegnet paa disse Dagbogsblade. Han har der tillige givet fortræffelige Bidrag til sine Venners Karakteristik. Dagbogen har ogsaa Værdi som et Bidrag til det første ordentlige Storthings Historie og giver gode Bidrag for en Skildring af Livet inden Hovedstadens høiere Kredse i den nærmeste Tid efter 1814. Christies Beretninger om de Samtaler, han havde med Kronprins Carl Johan, ere meget interessante. Christie havde i 1815 erhvervet en helt anden Opfatning end den, han under Opholdet paa Eidsvold, som Christian Frederiks personlige Ven og Tillidsmand, havde dannet sig. Han havde ikke alene, gjennem sin afgjørende Indgriben i de politiske Forhold om Høsten 1814, erhvervet et nyt Syn paa disse; ogsaa den personlige Dom over Kronprinsen var bleven en helt anden, end den kunde være paa Eidsvold. Christie har da ogsaa i aabne Udtryk skrevet om den Begeistring, hvormed han nu betargtede Kronprinsen.

DAGBOG 1815.

Motto: *Quiconque ne voit guère, n'a guère à dire aussi.* —

INDLEDNING.

Jeg har ofte rejst, og en stor Deel af mit Liv er rejst bort for mig. Imidlertid har jeg dog aldrig holdt en ordentlig Dagbog, hvilket jeg stedse, efter fuldendt Rejse, har fortrydt. Denne Gang vil jeg forsøge at holde en kort Journal. Maaskee kommer jeg ogsaa engang til at fortryde det. For mig selv skal den ikke holdes; jeg veed altid ret godt, hvad der er passeret mig. Mine Venner skal den skrives for; de tage saa megen Deel i mine Hændelser, og de fik maaskee ellers kun lidet at vide derom. — Denne Skade var sagtens ej stor; men der torde findes et eller andet, maaskee endog blot en simpel Borger, som kunde moere, og dette bør jeg i det mindste ville til Gjengjeld for al den Moerskab, de have skaffet mig. Min Journal skal tilhøre *Quodlibet*[1] og *Quodlibet* aleene. Jeg er saa ofte der glædet ved Motzfeldts Dagblade[2], og jeg er vis paa, at min Dagbog ingensteds vil modtages med meere Interesse og større Overbærelse. — Ikke indbilder jeg mig at kunne føre den som Motzfeldt; men Overbeviisningen herom skal dog ikke afholde mig fra at skrive den; *duo faciunt idem, sed non semper idem.* —

*
* *

25de May. Efterat jeg Kl: 8 om Morgenen havde taget Afskeed med mit hyggelige Huus[3] og ved Hospitals Porten vendt mig om, for endnu een Gang at see ind til

dette *Tohu vabohu*, og efterat jeg saa paa Triangelen[4] havde sagt et broderligt Farvel til Hagerup, Kahrs og Sagen, gik jeg i Baad for at komme ud til Skibet i Sandvigen. Rederen fulgte med, og han førte mig underveis op til P. G. Bredal[5], hos hvem vi tømte en Flaske Madera paa Norges Vel og en lykkelig Rejse. Manden vilde overraske mig ved at føre mig ind i sin Storstue, hvor hans Broder havde slaaet Ejdsvolds Kirke fast paa en heel Væg. Jeg blev ogsaa overrasket, men ved den store Ulighed mellem Maleriet og Naturen. Kirken var som en Kirke skal være; men Herre Gud man veed, hvordan en Mark, naar den er grøn, seer ud. Omegnen var derimod ikke Ejdsvoldsk. Fjeldene vare nøgne, Bergensiske, istedetfor granklædte, Rommerigske. Jeg blev desuden ligesom halv qualm ved at see paa dem; thi jeg forestillede mig, at jeg skulde gaae ind og høre Professor Leganger[6] brække sig igjen. Jeg skyndte mig derfor ombord til min Skude, hvor jeg vidste, at jeg skulde finde tør Fisk, en Ret, jeg meget foretrækker en tør Præken. — Jeg havde ikke før seet Fartøiet. Jeg blev derfor glad, da jeg erfarede,. at det var rent og beqvemt. Hele Kahytten var for mig. En Flaske gammel Viin fandt strax Vejen fra Skipperens Bænk og til vore Maver. Medens vi sad og bearbeidede Flasken, kom en Mand med Sølv-Haar og Kobber-Ansigt ind i Kahytten. Han bar paa begge Hænder et smukt sammenlagt Papir, paa hvilket hans dunkle Øine stode hæftede, medens Munden fremstammede: „*Kor' æ Secretairen?*" Jeg begreb, at det var mig[7], Manden søgte, hvorfor jeg strax svarede: her. Han flyede mig Papiret, bad mig læse det og siden at levere det frem. Jeg læste og fandt den mest *quodlibet*ske Ansøgning til Kronprindsen om at indgaa i Interessentskab med Supplicanten i at udruste en Skonnert til Findmarken, paa Hval-

fangst, for at ophjelpe Landets Finantser. Supplicanten skulde lægge Harpuner og Haand at føre dem til. Resten skulde Kronprindsen skaffe mod at faae Tranen bragt hvorhen han behagede, enten til Bergen eller til Gothenborg. Jeg havde ondt ved at bare mig for at lee, især da min Collega, Procurator Rasmus[8] loe højt af Mandens Udseende og den Smule Tale, han holdt, medens jeg læste. — Jeg holdt imidlertid Continancen, lovede at levere Skrivtet til Kronprindsen og dimitterede Ansøgeren, Jens Larsen. Det var stille; Rederen forlod os, og Skipperen tilbød at sætte os iland igjen; men jeg betakkede mig, thi, næst at høre sig offentlig berømme, kjender jeg intet Kjedsommeligere end at tage Afsked. Efter en Times Forløb begyndte en vakker Nordenvind. Kl: omtrent 11 Formiddag lettede vi Anker og sejlede rask over Byevaagen. Jeg tog Plads i Læe og stod med Øjnene fæstede paa Bergen for *successive* at opdage et eller andet Huus, en af mine Venner tilhørende, og saaledes at tage Afsked med disse Kjere; men Rasmus tillod ikke, at jeg stod for mig selv; han troede sig forpligtet at conversere mig, og derfor blev jeg forfulgt af ham fra Kabyssen til Kahytten, fra Forstavn til Bagstavn. Istedetfor at staae i Roe og beskjæftige mig med mine *Quodlibetianere*, maatte jeg høre paa, at hans Moder var en adelig Frøken, at hun havde havt mangfoldige Friere, hvoriblandt Grever og Baroner, hvilket alt hans salig Fader havde maattet sande, om han endnu havde levet. Derpaa sprang han med mig fra Professor *Pijraris*[9] Sprogkundskab til hans Svogers Paaholdenhed og fra Døevand i Søen til Statsraad Treschows Philosophie; kort sagt, han holdt mig saaledes varm med Snak, at det ikke var muligt at tænke paa noget, ikke engang paa at echappere, thi han havde den Skik at postere sig

lige foran mig. Jeg maatte da overgive mig paa Naade og Unaade, og saaledes gik det til Florvaagnæsset. Skipperen bød os en Dram og lidt salt Mad; men jeg udbad mig Dilation, indtil jeg havde taget Afsked med Bergen, som nu var nær ved at svinde for Quarven[10]. Jeg søgte atter Eensomhed; men Rasmus var stedse op i Næsen paa mig, indtil jeg fandt paa at gaae allerbagerst paa Sluppen, hvor han umuelig kunde have kommet foran mig, med mindre han havde sprunget op paa Roerhovedet. Her forhindrede Roerpinden ham fra at bøje sig frem for mig; og saaledes fik jeg da Roe til at sige Byen farvel. Rasmus's Snak naaede ikke engang mit Øre; jeg var nu for højtidelig stemt. Jeg frygtede, at jeg aldrig mere skulde see hine Landsteder, hvor jeg saa ofte har moeret mig, hine Tage, hvorunder jeg saa mangen Gang har været glad; ja selv det Haab, at jeg engang skulde hvile mine Been i Nærheden af hiint Taarn, syntes at forsvinde med Taarnet selv. Omsider kom Quarven og lukkede Byen for mig ligesaa hastigt som salig Byfogeden lukkede Protocollen for Procuratorerne, naar Klokken ringede tolv. Jeg havde nu kun Tydske-Siden at see paa, men selv denne, ja endog Skudevigen interesserede mig, da jeg, som sagt, var ængstelig for, at jeg skulde see dem for sidste Gang. Successive gik ogsaa Sandvigen bort. Den som længst holdt ud der, kan man let begribe maatte være Tønnes[11]. Da han slap, gik jeg ned, thi Ole Biskopshavn og Commerce Raad Braage[12] interesserede det mig slet ikke at betragte. Jeg tog en Dram, drak Bergens Skaal og ønskede godt over Byen i Almindelighed samt mine Venner isærdeleshed. Snak nu væk, min gode Rasmus, tænkte jeg, og saa gjorde han.

Vinden tog til. I en Hast svandt Bratholmen, Tøsøen, Bukken etc. Med lange Øjne stirrede jeg ind til

Strømme, hvor jeg engang spaaede mig saa mange Glæder, hvoraf jeg ikke har nydt og maaskee aldrig skal nyde en eneste. — Saadan gaaer det stedse. Den østerlandske Viismand havde Ret, da han sagde: Livet er en Drøm, hvoraf man ikke vaagner førend i det man døer. —

Kl. 7 om Aftenen vare vi komne til Bethlehem — ikke det, hvor Lange opdrager Pigebørn, men det, hvorfra man seer ind over Kaarevigen, Fruegaarden og Fjeldberg. Ogsaa med disse Steder, hvor saa mange af mine Venner og jeg selv har været glad, tog jeg en veemodig Afsked. Lotsen vilde tage Havn i Bethlehem; men Skipperen var ej derfor og jeg heller ikke, da Vinden var god, og Natten ikke mørk. Jeg satte Skipperen op mod Lotsen, saa at der ikke blev nogen Ankring af. Kl. 10 vare vi omtrent ved Sletten, da Vinden blev flau og jeg ligesaa, hvorfor jeg gik til Koys, glad over, at jeg i Dag havde avanceret saa langt[13].

26de May. Om Morgenen Kl. 7, da jeg stod op, vare vi imellem Kobbervigen og Skudesnæs. Vinden var god. Kl. 8 passerede vi Skudesnæs, Kl. 4 Eftermiddag vare vi udenfor Eggersund og Kl. 10 om Aftenen saae vi Lindesnæs Fyr. — Fra Kl. 8 til 10 i Morges var Rasmus haard at fordøje. Han var uudtømmelig i at fortælle som i at spørge, og han havde en sjelden Gave til at tale om mange forskjellige Ting i eet Aandedræt. — Han var nær ved at qvæle mig med Snak. Men da han saa en Taare trille ned af mit højre Øje (et Tilfælde, som jeg ofte har, naar jeg er ude i Blæst), blev han bevæget over min Forfatning og forlod mig. — Der begyndte nu at blive lidt Søegang, saa at Rasmus maatte sidde stille, medens jeg drev paa Dækket; thi nogle Forsøg at kline

sig ind paa mig i Spadseringen mislykkedes ganske. Jeg havde saaledes Roe; men jeg vovede ikke at gaae ned i Kahytten førend Rasmus var falden i Søvn; thi ellers havde jeg strax havt ham efter mig. — Medens han sov, sneeg jeg mig ned i Kahytten, hvor jeg, i stærk Slingring skrev min Dagbog. Undres derfor ikke, mine Venner! over, at Dagbogen falder lidt qvalm. Det er Søegangens Skyld. —

Min anden Rasmus[14] laae den hele Dag undtagen de faa Øjeblikke, han maatte staae for at brække sig. Min Skipper er en snild og meget tjenstfærdig Mand. Han veed ikke, hvor godt han vil lave det for mig. Hans Folk ere gode, ærlige Søndmøringer. Med Skibet er en Lots eller kjendt Mand, en Hakkediis[15] paa 74 Aar, som commanderer og nyder sin Dram med stor Plaiseer. Hans Kone, et yndigt skelende Væsen, paa circa 60 Aar, er med. Hun sidder undertiden og coquetterer saaledes med Manden, at Sagen vilde glæde sig derover, om han saae det, ja gar hente Stof til en Tale for mig naar jeg næste Gang skal rejse fra Bergen. Hagerups gamle Cognac gjorde mig i Dag stor Tjeneste. Træt af at spadsere og endnu mere træt af Snak — ikke mit eget, men R.'s — lagde jeg mig til Søvn Kl. 10 om Aftenen.

D. 27de May. Kl. $5^1/_2$ stod jeg op. Det var stille og Skibet laae nu mellem Svinøer og Mandal. — En liden Østenvind blæste op. Den skaffede os et behageligt Syn, da en Mængde Skibe kom ud fra Havnene allevegne baade østen- og vestenfor os. Vi krydsede til Kl. henved 2 Eftermiddag; men da Vinden var flau og Strømmen contrair, drev vi omtrent $^1/_2$ Miil tilbage. Kl. $2^1/_2$ gik Vinden til Vest og friskede op ret brav, saa at vi Kl. 7 vare lige udenfor Christianssand.[16] — Det stille Veir

var fatalt, thi det gav R: Lejlighed til at gaae med mig paa Dækket og at sidde med mig i Kahytten. I Dag drev han i mig, at hans Fader havde faaet en Præmie i norske Selskab, og viste mig Præmien, en Guldring[17]. Jeg maatte ogsaa høre, at Professor Olufsen[18] havde været en af hans Moders Tilbedere og at han, da han fik Ney, lovede at soutinere ethvert af hendes Børn, som maatte komme til ham. Olufsen havde virkelig ogsaa bidraget til R.'s Soutien, sagde han. Lykkelige Moder! tænkte jeg; den ene af dine Tilbedere bidrager til dine Børns Subsistence, den anden til deres Existence. Han lod sig atter nøje med at fortælle, at Moderen desuden havde havt mange Tilbedere. Arme R:! Aaret har ikke Dage nok, dersom du kun vil fortælle een hver Dag. — Dersom der ikke, under Samtalen, eller rettere sagt Talen, faldt mig deslige Smaating ind, var R: mig virkelig en Plage. *Rasmus montanus* har ofte fornøiet mig, men *Rasmus marinus* ennuierer temmelig.

Kl. 10 om Aftenen vare vi komne imellem gamle Hellesund og Hummersund. Vinden var god; jeg lagde mig derfor i Haab om at vaagne mellem Arendal og Risøer[19]. —

D. 28de May. Om Natten Kl: 2 vaagnede jeg af megen Støy paa Dækket. Jeg merkede, at Fartøjet gik over og sluttede at Vinden var contrair. — Det blæste haardt og Søegangen blev svær. Skipperen kom ned og fortalte, at en Storm af Østenvind tvang ham til at søge Havn, og at Lotsen vilde gaae tilbage til Ulvsund[20]. Kl: 6 i Morges kom vi ind i dette Ulve-Sund. Der var Bryllup hos en Lots tæt ved Siden af Skibet. En almindelig Perial herskede, og den fornemste Fornøjelse syntes at være: at tude af fuld Hals, hvilket Mænd, Qvinder og

Børn gjorde i eet væk den ganske Dag. Jeg kan troe de Fremmede have tænkt, at de maatte tude med de Ulve, de vare komne iblandt. Efter at være barberet og renset for nogle smaa Søndmørske Quodlibetianere, som havde bidt sig ind paa mig, skrev jeg til Hagerup, og sendte Brevet til Christiansand, i Haab om, at det skulde komme afsted med Posten i Morgen.

Da Vejret var godt, spadserede jeg lidt om paa Landet. — Blandt Klipperne fandtes endeel Kratskov. — Jeg fangede den sjeldne Sommerfugl *papilio spinx*; men af en ædel Frihedsfølelse slap jeg den løs igjen. Jeg fik ogsaa see de 2 største Bergugler, som nogensinde ere komne mig for Øjne. Jeg saae dem ikke alene, men jeg converserede med den ene af dem over en halv Time. Naar jeg imiterede dens Lyd (hvortil Naturen har givet mig et ugemeent Talent) svarede den mig strax; og vi sad og saae paa hinanden som Klokker Fasting[21] seer paa et Barn, der skal døbes.

Vi erobrede Birkeløv og Hæggeblomster for at bøde lidt paa Fiskelugten i vor Kahytte. —

Rasmus var mig i Dag mindre uinteressant end forhen. Blandt meget andet fortalte han mig: at han havde arvet sin Faders Lyst til det franske Sprog; men strax efter undslap det ham, at hans Fader kunde saa lidet Fransk, at han engang blev glad ved, af en Billet fra St: Faut[22], at lære hvad *épouse* var. Af bare Høflighed paastod jeg, at hans Moder vistnok længe før den Tid havde lært ham, hvad *épouse* var. Efterat han havde seet mig barbere mig for et Spejl, fik han min Rasmus til at barbere sig; men da Forretningen skulde gaae for sig, spurgte han min Rasmus, om han ikke vilde bruge Spejlet? — Dette Træk gjorde R: til min uforglemmelige Ven. —

Vinden var den hele Dag contrair. Længere end Morgendagen over ligger jeg ikke her. Jeg vælger da Landtouren. Til dette har jeg ogsaa en Grund meere nu end forhen. — Jeg opdagede nemlig i Gaar Aftes, da det mørknede og vi vare temmelig langt til Søes, at Skipperen ikke har Søekort ombord, og at han heller ikke forstaaer sig paa det. — Bliver Vinden god i Morgen, gaar jeg dog alligevel videre med Skibet —

D. 29de May. Ingen Vind til henimod Middag. Kl: 12 vare vi under Sejl. Med en sagte Vestenvind gled vi indenskjærs nedefter(!) til Arendal, hvor vi ankrede Kl: 9½ om Aftenen. Jeg gik strax i Land for at spørge efter den brave Dr. Gartner.[23] Næsten alle Huse vare lukkede. Af et Par spadserende Herrer fik jeg høre, at Gartner var i Kjøbenhavn. — Rasmus, som vilde hilset paa sin Faster, fik heller ingen Audients.

Efter en liden Spadseertour, paa hvilken vi lærte, at der endog i Arendal gives Damer, som spadsere silde om Aftenen, gik vi ombord igjen.

Da jeg gik forbi Dr. Møllers[24] Dør, var det ligesom det gjøs i mig; jeg syntes næsten at jeg hørte ham holde Taler paa Storthinget.

Naar jeg lægger sammen min Erfaring fra d: 25 d. M: til i Dag, uddrager jeg deraf den Slutning, at smukt Vejr paa Søen er fatalt, naar man har mere end een Rasmus med sig. I øvrigt maae jeg takke min egen Rasmus for, at Rasmus Procurator bliver en Smule interessantere, thi min har begyndt at *Piile*[25] ham, og dette gode Exempel har selv Mandskabet villigen efterfulgt. Rasmus er altsaa avanceret til Skibets *Piil.*

D. 30te May. Kl: 7 om Morgenen gik Rasmus og Skipperen i Land. Vinden var god. Kl: 10 kom de ombord, og da gik vi strax til Sejls. Kl: 12 passerede vi Lyngøer, hvor Holm og han Kammerater streed saa drabelig. Det er ubegribeligt, at et fremmed Linie-Skib turde vove sig ind og ud paa saadanne snevre Steder som de *Dictator* passerede. Med en hellig Gysen saae jeg hen over det Sted, hvor saa mange af mine kjække Landsmænd unyttigen maatte falde som Offere for Enkeltes Forræderie[26]. Kl: 1 passerede vi Risøer og Kl: 3 vare vi Jomfruland forbi. Nu flauede Vinden af. Kl: 6 vare vi paa Højden af Nævlunghavn; men saa blev det ganske Stille og en svær Søegang fra Vesten, som foraarsagede en Slingring, der truede med at smide Mast, Sejl og alting overbord. Dette varede til Kl: henved 11, da en liden Østenvind støttede Skibet. I Formiddags var Vinden god, men Rasmus lej; i Eftermiddag var Vinden lej, men Rasmus god; thi han brækkede sig saaledes at jeg ikke hørte andet end hans *βωαω**, et Ord som jeg af hans Mund langt hellere hører end alt det franske, hvormed han forgiver mig saavelsom Mandskabet. — Hver Stand har sine Fordomme. Søemandens ere vistnok ikke de færreste. I Dag observerede jeg 2 saadanne. Skipperen blev meget vred, fordi en af Matroserne, da vi sejlede igjennem et Sund, saa smalt, at jeg kunde spytte hen i Land fra begge Sider af Skibet[27], stod og pegede hen paa Land (hvilket skal kunne foraarsage, at man støder paa Grund). — Ligeledes blev Styrmanden vred fordi Kokken slog kogende Vand ud paa Søen-

*) Saa synes der at staa; første Bogstav er en Mellemting af et M og *β*, hvorhos *α* er usikkert. Det skal være en Gjengivelse af den Lyd, der fremkommer ved Brækning af Søsyge. (Udg. Anm.)

Dette, sagde Lotsen, kunde komme til at svie enten til Kokken eller en af de andre inden Borde; thi ligesom der paa Landet gives Underjordiske, som af kogende Vand kunde beskadiges, saaledes kunde der og i Søen gives undersøiske Folk, der kunde faae Skade deraf og siden hævne sig. Jeg taug stille og lod som jeg var af samme Meening, thi jeg troer aldrig man taler mere faafængt, end naar man vil bestride uskadelige Fordomme. —

D. 31te May. Det var stille til henimod Middag. — Skibet var af Strømmen drevet tilbage omtrent en Miil, og laae nu midt paa Langesunds Bugten. Med en sagte Vind passerede vi Staværn Kl: 4 om Eftermiddagen og gik derpaa ind Tønsberg Tønde, samt ankrede udenfor Walløe Saltværk Kl: 9½ om Aftenen. — Det var en behagelig Sejlads fra Tønsberg Tønde gjennem Vrængen til Walløe; bestandig imellem smaae granbevoxede Øer, der hist og her fremviste snart en vakker Bygning, snart udstrakte veldyrkede Marker.

Det var i Dag en heldig Dag for Rasmus; han kunde i al Magelighed følge og forfølge mig fra Skibets ene til dets anden Ende. Kun naar Mandskabet pilede ham, var jeg ham qvit. — Om Natten hørte jeg ham snakke i Søvne; men Gud skee Lov! der var Væg imellem os. — Herre Gud! — tænkte jeg om Aftenen, da jeg lagde mig — hvor jeg dog er lykkelig, at Marcus[28] ikke er Medlem af Lov-Committeen og rejser med.

D. 1ste Junii. I Nat rejste sig en stærk Nordost, som tvang os til at lette Anker (vi havde blot lagt os under et Næs, i Haab om Vestenvind næste Dag) og at gaae een Miil tilbage til Havnen Aarøesund. — Vinden

vedblev at være contrair. Kl: 11 gik jeg og R: i Baad til Tønsberg. — Hele Byen var i Ligfærd; mine Visitter vare derfor snart expederede. Skydsskafferen fortalte mig, at jeg ikke kunde faae Skyds førend næste Dag. I det jeg i den Anledning vilde opsøge Byefogden[29], kom Carl Stoltenberg[30] fra Lighuset for at hente mig op til sig. — Da han hørte min Forlegenhed og ikke kunde overtale mig at bie hos sig Natten over, lovede han mig Heste hos sig. — Alle Byens Honoratiores kom i Procession fra Liighuset for at hilse paa mig — so ein Mann bin ich. —

Kl: 6 om Aftenen kjørte jeg fra Tønsberg i en god gammeldags Cariol, som Stoltenberg laante mig lige til Christiania. — Jeg saae ind til Sverdrup[31], paa Jarlsberg, som levede vel, indtil han hørte, at jeg strax igjen vilde rejse. — Kl: 12 om Natten kom jeg til Holmestrand; træt af Rejsen og endnu mere af at skrige til Rasmus saalænge indtil jeg havde fundet paa at kjøre foran saa stærkt, at han ikke med Nytte kunde raabe til mig. —

D. 2den Junii. Kl: 6 skulde Skydsen komme, men Kl: 9 kom den. Rasmus, denne store Mand i *le secret d'ennuier*, fandt imidlertid paa en nye Methode, at kjede mig paa. — Han reciterede for mig italienske Vers af Petrarca, hvilke han havde papegojisk lært udenad, og disse maatte jeg stykkeviis oversætte for ham. — Jeg fortalte ham, at jeg var meget lidet for at tale; men han forsikkrede mig, at han havde bemærket det modsatte, og at det kun var en overdreven Beskedenhed, der bød mig at sige saa. — Skulde det imidlertid være sandt, sagde han, da maatte han bede om Forladelse fordi han vistnok med sin megen Tale havde ennuieret mig; og da denne Undskyldning var gjort, blev han ved som forhen. Kl: 2

kom jeg til Drammen, hvor jeg traf Professor Schjelderup[32], stigende i Vognen for at rejse hjem til Christiania. Han var kaldet til en ung Jomfrue Hofgaard[33], der laae farlig syg. — Jeg gjorde ham strax til mit Forbud, da jeg allerede havde indhentet mit eget. — Kirke-Klokkerne i Drammen løde ogsaa for Liig. Det var Præsten Tybrings[34] anden Kone, som gik i Graven, efterladende 7 Børn. De Mænd, jeg skulde hilset paa, vare i Begravelses Stadsen, altsaa atter korte Visitter. Dr. Heyberg[35] var endnu aldeles afsindig. For 3 Dage siden var han sendt over til Engeland, for, om mueligt, at cureres. Dr. Münster[36], der bestandig laae i Trætte med den ham overlægne Dr. Heyberg, beklagede meget dette ulykkelige Tilfælde, saameget mere — tænker jeg — fordi det skaffer ham den Uleilighed at have *praxin* alene i Drammen. — Kl: 7 kjørte jeg ind paa Asker Præstegaard, hvor Doctoren[37], efter en kort Forsikkring (i en saare blid og human Stiil) om hvor kjært det var ham at see mig igjen, spurgte, om jeg havde læst hans Brev i Almänna Journalen, og om jeg tillod, at han læste for mig en Begivenhed af hans Rejse igjennem Sverrig, hvoraf han endnu kun havde 36 Ark færdig. Jeg beklagede, at jeg ikke havde Tid at høre den, og endnu meere, at han ikke bød mig en Dram, da jeg fra Kl: 7 i Morges intet havde nydt. Jeg maatte imidlertid see Manuscriptet — ligesom om jeg ikke vidste hvor tykke 36 Ark ere — og jeg maatte love, at jeg engang i Sommer skulde være hans Gjest paa denne aandelige Føde. — Min Lyst til legemlig Føde gjorde, at jeg tog min Hat med et: ney! jeg faar nok begive mig paa Rejsen. Denne Inversion skaffede mig to Drammer ypperligt Potætes-Brændeviin, Rædikker og nyekjærnet Smør samt færsk Brød, hvorefter jeg pilede afsted til Christiania, som jeg naaede Kl. 12

om Natten. Min Vert[38] var flyttet paa Landet, og Pigen havde ikke Lyst at staae op førend jeg havde ennuieret hende med at ringe et Qvarters Tid*). — — — — —

Jeg er da saaledes i Christiania, hvor Etikette, Hof, Cabaler og Skryd dagligen vil forøge Savnet af Bergen, uanseet al den Forekommenhed og Velvillie, som jeg er viss paa, at Indvaanerne ville viise mig, og hvor Rasmus ovenikjøbet bliver.

Med Rasmus tog jeg Afsked udenfor Carstens's Port, men førend jeg i min Dagbog tager Afsked med ham, skylder jeg Sandheden og ham at anmærke, at, uagtet han er en løierlig og trættende Pilot, er han dog et skikkeligt, ordentligt og inderlig godt Menneske. — Hans Øjne og Hjerte løber over, naar han hører noget ædelt og godt og han gav gjerne Skjorten af Kroppen for at hjælpe den Trængende. — Han er i øvrigt lærvillig og mangler ikke Anlæg til at kunne blive en brugbar Embedsmand[39].

D. 3die Junii. Kl: 9 om Morgenen kom min snilde Vertinde fejende ind fra Landet, da hun havde hørt, jeg var kommen i Nat. Hetting[40] mente hun kom saa hastigt, fordi der ikke var sat Brændeviin ud til mig; lad saa være; det var alligevel vakkert af hende, at hun strax kom. — Manden kom strax efter og begge viiste mig, som forhen, al optænkelig Artighed. Hos Statholderen[41] gjorde jeg Opvartning. Han var syg i den højre Haand, hvori han havde tabt Følelsen. Han modtog mig, som tilforn, meget nedladende. Rigsdagen i Sverrig, sagde han, varer forbandet længe, og Aarsagen, troede han, var, at Rigsdagsmændene ere saa vel betalte, at de finde deres Regning ved at udhale den**, men naar Adelsmændenes

*) Her følger i Haandskriftet en vel drøi Passage. (Udg. Anm.)
**) En Repræsentant af Borgerstanden har 10 Species om Dagen.

Lommer begynde at blive tomme, plejer gjerne Rigsdagen snart sluttes. Denne Nølen gjør, at Kongen og Kronprindsen ej kan komme her til Storthingets Begyndelse. Han spurgte mig, hvad Tid jeg formener det nødvendigt, at de komme? Jeg holdt for, at naar Kongen lader ham eller en anden, paa sine Vegne, aabne Rigsdagen (!) d. 2den Julii, behøver han ej at være her før 3 à 4 Uger derefter. Han bød mig til Middags; men jeg havde lovet mig til min Vert paa Uranienborg. Han skulde rejse til Ladegaardsøen, for sin Helbred, og bad mig besøge sig der en af Dagene, hvilket jeg lovede. —

Efter at have hilset paa endeel Herrer og Venner, hvoriblandt gamle Justitiarius Bull[42], der stedse er den samme og efter at have faaet Underretning om, at Lov-Committeen skulde samles i Morgen, drog jeg ud til min Vert, hos hvem jeg fordrev Dagen og Aftenen ret behageligt. Om Aftenen saae jeg min Slup komme sejlende ind af Fjorden, og da jeg kom hjem var min Tjener Rasmus kommen i Land. —

D. 4de Junii. Om Formiddagen fik jeg Bud, at der ej blev Samling i Lov-Committeen førend i Dag 8 Dage. Jeg kan altsaa, om jeg behager, agere Dagdriver i denne Uge. — Gjertsen[43] og Weydemann[44] ere ikke komne hertil. Schydtzs's Sønner[45] besøgte mig. De ere først for 5 Dage siden komne hertil. Jeg betalte endeel af min Visit-Gjeld og kjørte siden til Middag ud til Jahn, hos Oberstlieutenant Ingier, hvor der var inviteret et lidet Selskab[46]. — Jeg blev godt beværtet, men jeg ennuierede mig saa skrækkeligt som jeg næsten ingensinde har gjort. Jeg var slet ikke opsat til Conversation med Damerne, og Herrerne spillede Boston, a 1 Rbdr Fisken og 100 Stam-

beet. — Jeg holdt mig for mig selv, gik ud og talte Linde-Træerne i Alleen og fandt, at de vare 124.

D. 5te Junii. Formiddagen løb af med Visitter. Ved Middagstid kom jeg hjem og fandt et Brev fra Motzfeldt. Glad aabnede jeg det, men bedrøvet lagde jeg det hen, thi det indeholdt en Kgl: Resolution om at jeg var udnævnt til Stiftamtmand. — Jeg syntes, at dette vanskelige Embedes Byrder med eet hvilede tungt paa mine Skuldre, og jeg var færdig at segne under dem. Efterretningen om, at mit Hab und Gut var brændt under Bombardementet 1807, og Overbeviisningen om, at jeg dengang havde intet, uden de Klæder, jeg stod i, gjorde mig ikke halv saa flau som denne Tidende om, at jeg paa de brillanteste Conditioner havde gjort, hvad man kalder Lykke.

Assessor Koren[47] var tilstede. Han bemærkede min Flauhed, som jeg i Øieblikket ikke kunde skjule.

Til Middags var jeg i Faddergilde hos Anker[48] paa Frogner. — De andre Gjesters Lystighed bidrog kun til at forøge min Utilfredshed. — Jeg tog ingen Dame tilbords, satte mig ved Siiden af en Skipper og sad saaledes i fuldkommen Roe; thi ved min venstre sad en Dame, der havde sin Kjereste ved sig. Glad over at Selskabet var tilende kjørte jeg Kl: 12 om Natten til Uranienborg[49], hvorhen jeg med det samme flyttede, da min Vert havde tilbudt mig Logis hos sig sammesteds.

6te Junii. Formiddagen anvendte jeg til at skrive til Hagerup og Motzfeldt. Om Eftermiddagen Kl: 5 mødte jeg i den store combinerede Finants- Værnepligts- oeconomiske og Lovgivnings-Commission for at høre og gjennemgaae Udkastet til en Anordning om Værnepligten[50]. Jac: Aal[51]

oplæste det efterat Hegermann[52] havde begyndt med en Indlednings Tale, fra hvilken han kom ligesaa slet som hiin store Taler, der gjorde Pengemangelen til det store Hjul, der driver alting i Verden. Han stansede nemlig aldeles, maatte tage Papiret op og gjorde som tydske Provsten: han sluttede strax. — Efter Passiar i en Time eller 2 blev det bestemt, at Afskrifter af Udkastet skulde sendes til hver af de specielle Committeer og at deres Betænkninger saaledes skulde indhentes.

Motzfeldt havde skrevet mig til, at min Udnævnelse til Stiftamtmand endnu ikke maatte omtales, da Expeditionen derom ej var afgaaet; men jeg traadte ikke før ind i Committeen end Gratulationer fra alle Kanter hørtes. — Foruden de andre Bekymringer, som denne Udnævnelse skaffer mig skiller den mig ved 2 Kjoler. Meltzer[53] har sagtens gjort mig Savnet af den ene mindre føleligt; men de var dog begge gode Hverdagskjoler paa Storthinget. Statsraad Sommerhjelm[54] var i Gaar Aftes retourneret fra Stockholm. — Jeg besøgte ham og fandt ham fuldkommen som forhen. —

Jeg modtog fra Wulfsberg[55] i Stockholm et Brev, hvori han kalder mig højstærede og højvelbaarne Hr. Velynder, endskjøndt han vistnok veed, at jeg ikke ynder ham synderlig. — Af alle Sangere er der dog ingen, som, i mine Øren, har en hæsere og styggere Stemme end Smigreren og Kryberen. —

Fra Landshøvdingen Fock[56], i Upsala, modtog jeg et Brev i meget forbindtlige Udtrykke samt et Reglement for det ved hans Omsorg indrettede Tvangs-Arbeids- og Tugt-Huus. Man maae lade de svenske Herrer, at de ere sjeldne i at vise Folk Attention. — Hans Galanterie koster mig imidlertid megen Sveed og Møje, det veed jeg;

thi et Compliment-Brev maae han have, og et saadant er ikke saa let færdigt. —

Baade til Middags og Aftens fik jeg Lov at være hjemme paa Uranienborg, hvor jeg har alting ligesaa godt og ugenert, som om jeg var hjemme i mit eget Huus, ja i visse Henseender bedre. — Rasmus er hos mig; Hest, Sadel og Vogn staaer til min Tjeneste; der er vakkre Børn at lege med og Vert og Vertinde gjøre sig megen — maaskee alt for megen — Umage for at fornøje mig. Udsigten og Omegnen er den behageligste, man vil see, og det er den bedste Aarstid. — Jeg er altsaa virkelig heldig under mit uheldige Ophold i Christiania. —

D. 7de Junii. Om Eftermiddagen besøgte jeg Maleren Capt: Munk[57]. Det er en Lyst at see hans Portraiter; man staaer som blandt en Hob Bekjendte; det er umuligt at tage fejl af hvem det skal være. Morten Anker, hans Kone og Frue Mariboe[58] ere mesterlig malede. — Til Middags var jeg hos Vejmester Steen[59] paa Ellingsrud, hvor der blev sviret mere end jeg nogensinde forhen har erfaret her øster. —

Af Diriks[60] hørte jeg i Dag en elskværdig Borger. — Debes[61], som Medlem af Lov Committeen, bestiller saare lidet, og man har endnu fra ham næsten intet faaet af hvad han har paataget sig. — Diriks sagde ham derfor, at man med Rette kan sige til ham: *debes.* —

D. 8de Junii. Hjemme paa Uranienborg til Kl: 4 om Eftermiddagen. Kl: 5 var Samling i Lov-Committeen. Blandt andet kom der frem et Forslag fra en Provst Finkenhagen[62], i Romsdalen, ang: en Lov til at hæmme Børnefødsel i Dølgsmaal. — Det var et lystigt Forslag: han vilde at Husbonde og Madmoder jevnligen

skulde lade deres Tjenestepiger visitere, for at komme efter, om de vare med Barn, og at Enhver, som udenfor Egteskab havde faaet et Barn, skulde paalægges at have et rødt eller blaat Kors syet udenpaa sine Klæder, til Beviis om sin Skjændsel. Skade, at saadanne Forslag ej antages! vi klage ofte over, at vi ej faae nogen egentlig norsk Orden; dersom Forslaget fulgtes, havde vi strax en norsk Orden. Jeg tænker, at mangen en Madmoder aldrig fæstede sig Tjenestekarl, med mindre han havde saadant Kors paa Trøjen. — Hvad sig det hele Finkenhagens Forslag, om Barnefødsel i Dølgsmaal, anbelanger, da anmærkede jeg i Lov-Committeen, at Manden maatte ønske, at dette hans Barn (Forslaget) var født i Dølgsmaal. —

D. 9de Junii. Hjemme og arbejdede til Eftermiddagen Kl: 5. Jeg fik Brev fra Hagerup, Sagen, Kahrs, Falsen og Bøschen, hvilket meget glædede mig. Tak, gode Venner, fordi I saaledes tænke paa en Landflygtig. Til Aftens var jeg i lærd Selskab hos den gamle Svenske Kouv (saaledes kaldes Treschow[63]). Blandt andre var der den heldige unge Digterinde, som skrev saa nydeligt i „Tiden" til vor forrige Konge, og som min tabte Moer Koren, nys førend hun døde, lærte at kjende. — Det er en Marie Lassen fra Christiansand. Hun er ikke smuk, men interressant. — Hun seer ud til at være henved 30 Aar gammel[64]. Hidindtil har her været koldt som i Bergen i May Maaned, men i Dag er Varmen kommet. Spadsere-Touren fra den gamle Svenske Kouv til Uranienborg mellem Kl: 12 og 1 i Nat var særdeles behagelig.

D. 10de Junii. Formiddagen gik med Lovarbeide. Til Aftens var jeg hos gamle Justitiarius Bull, hvor

Broderen, Ex-Præsidenten, meget anstændigen sad og skjænkede The for circa 24 fornemme Personer[65]. — Svarte Collett[66] beed sig fast i mig. Jeg var vel placeret ved Bordet, imellem ham og Rasmus. Forunderligt nok, at Collett virkelig interesserede mig. Vi havde faaet fat paa Overskjærer-Saxe, et Themá som interesserede os begge meget. Ialmindelighed plejer Saxe, især Overskjærer-Saxe, at skjære Baand og Traade over; men disse Overskjærer-Saxe knyttede tvertimod et Baand imellem Collett og mig, ligesom de vare den Traad, der ledede Conversationen videre hen til andre interessante, oeconomiske Gjenstande. —

Schydtz's og v. der Lippes Sønner[67] vare med i Selskabet. Regjeringsraad Wahlström[68] lod falde nogle Ord om, at det var godt, om man kunde mage det saa, at v. Essen forblev i Norge. Det skulde gjøre mig meget ondt, om vi ikke beholdt ham som Statholder; jeg anseer det endog for et National-Tab, om vi mistede ham, thi han er en udmærket retskaffen, sindig og caracteerfast Mand. Norge har ingen at sætte i hans Sted og jeg troer neppe, at Sverrig har meer end een saadan Mand. Han er virkelig elsket her; men han lever nok ej behageligt, da de Rige i Byen sjelden bede ham til sig og heller ikke uindbudne besøge ham, hvilket han dog ønskede.

Lyder Nicolaysen[69] var ogsaa hos Bull, saa at jeg var ligesom halvt blandt mine Byefolk.

11 Junii. Der skulde have været Samling i Lov-Committeen; men jeg fik Afbud. Debes skulde have kommet med Trykkefriheds Anordningen; men jeg kan tænke, at han ej har kunnet præstere sin Debet til

denne bedrøvelige 11te Junii og at Samlingen derfor blev udsat. —

Jeg gjorde en Visite hos min Naboerske paa Landet, Frue Niels Ankers[70], der boer paa sin Løkke tæt ved Uranienborg. I Byen vil man at jeg skal givtes med denne rige Enke; men uagtet Løkken er saa nær ved mig, gjør jeg dog nok ikke min Lykke der. — Til Middags i Vennelag hos Hetting. Efter Maaltidet rejste vi i Baad ud til hans Gaard Malmøen, en halv Miil fra Byen. Det er en smuk, skovbegroet Øe, hvorfra der paa nogle Høje, som her tituleres Fjelde, er frappant Udsigt indefter til Byen saavelsom udover Fjorden og de andre Øer. Da vi kom derhen og fik Huset i Sigte, blev der, til Velkomst for Stiftamtmanden, fyret 3 Skud fra et Batterie. Vi morede os siden med at skyde med skarpt af nogle 2 Punds Kanoner, og havde megen Fornøjelse af at see Kuglerne danse paa Fjorden. — Man fortalte en Geniestreg af en af vore Roerskarle. — Et Selskab rejste i Fjor derud. — Paa Veyen lod man adskillige Raketter gaae op. — En Sværmer, som var sat foran paa Baaden begyndte at tænde Ild i den. I Nærheden stod en Kurv, med 6 Flasker Madera i, og imellem disse laae et Kræmmerhus, med circa 2 Pund Krud i. En af Selskabet, som huskede paa Krudet, raabte, at Karlen strax skulde smide Kurvene overbord. Karlen løb foran og exeqverede dette, til hele Selskabets sorgblandede Fornøjelse. Ilden sluktes og man kom til Malmøen. — Hetting beklagede sig da over, at han ej kunde skyde med Kanonerne, da Krudet var kastet bort; men Karlen kom frem og fortalte, at han lykkeligviis fik bjerget Krudet og stukket det ind i Barmen, førend han kastede Kurven og Maderaen ud. Han trak da Krudet frem; man loe og skjød. — Saaledes har jeg kjendt en

Mand, som stod paa en Brygge og vilde skjære en Pen. — Splitten i Pennen blev saa stor, at Pennen blev fordærvet. Han vilde kaste Pennen, som han holdt i venstre Haand, paa Søen, men tog fejl og kastede bort Penneкniven, som han holdt i højre Haand. —

Den 12te Junii. Samling i Lovcommitteen til Kl: 2 Eftermiddag. General Auditeur Bergh[71] fremlagde og oplæste en vidløftig, men velskreven, Betænkning over Værnepligts Committeens Udkast til Anordningen om Enroulleringen etc. — Jeg fik derpaa Udkastet til Betænkning; men jeg vil have ondt ved at skrive noget i en Sag, som jeg ikke forstaaer. Da jeg alligevel skal skrive, saa vil jeg gjøre som en stor Deel af Forfattere; jeg vil bilde ikke aleene andre, men endog mig selv ind, at jeg forstaaer noget deraf, ihvorvel jeg nok kommer ud af denne Drøm inden min Betænkning bliver færdig. Thulstrup[72] var til Middags paa Uranienborg. Af ham fik jeg høre, hvad jeg nok ellers har formodet, at Mange i Sverrig loe af vores følsomme, rejsende, gelehrt seyn sollende Doctor[73]. Jeg fik i Dag Brev fra Motzfeldt og erfarede deraf, at jeg, i det seneste, om 3 Uger kan vente at see ham her.

Efter fuldendt Skriverie tog jeg med et Par Fruer en Fodtour ud over Løkkerne til Frogner. — Denne Tour er ret behagelig, paa det nær, at man hvert Øjeblik maa springe over en Stente eller et Gjerde, hvormed Damerne især ikke ere ret vel tilfreds.

D: 13de Junii. Fra en Svensk Magister Westerling[74] modtog jeg et meget høfligt Brev, med 5 Exemplarer af en Bog, paa 300 Siider, som han har skrevet angaaende Skattevæsenet. Gud forlade ham! jeg maae nu strax pløje denne Bog igjennem for at kunne vise ham i min

Tak-Skrivelse, at jeg har gjennemgaaet og ligesom halv tænkt over den. — De 4 Exemplarer skulle uddeles til andre Storthingsmænd. —

Formiddagen deelte jeg imellem Lov-Committeen og mine Venner i Bergen, thi det er i Dag Postdag. Ved Middags Tid tog jeg frisk Luft i den Fyrre-Lund som ligger tæt ved min Boepæl. — Jeg drømte mig tilbage i mine lykkeligste Dage, da jeg saaledes sværmede om i Gjelta- og Søllerød Skov, klatrede op i Træerne, skar Spadsere-Gange ud etc. etc.[75].

Om Eftermiddagen traskede jeg til Byen, sluttede mine Breve og gjorde endeel Visitter. Jeg fik Communication fra Statsraadet om at jeg var bleven beskikket til Stiftamtmand og at min Bestalling ligger til Indløsning mod 418 Rbd. S: V: Det er ingen liden Sum at udrede paa eengang, især paa en Tid, da saa mange andre store Udgifter ere forhaanden. —

Jeg hørte i Aften en ganske compendieus Finants-Plan. — Staten skulde laane 500,000 Rd. rede Sølv udenlands. — Dette Sølv skulde udmyntes til Specier, af samme Gehalt som vore gamle. Det skulde dernæst bekjendtgjøres, at Enhver for 8 Rbd. N: V:, skulde i Banken kunne faae 1 Specie. Den, som vilde paastaae Betaling efter Ejdsvolds Garantien skulde faae Stats-Obligation, efter Garantien, med 2 pct: aarlig Rente og 2 pct: Afdrag paa Capitalen. Vor hele Seddelmasse skulde, paa denne Maade, kunne inddrages, og det saaledes, at Enhver fik i Hænde netop ligesaa meget i Sølv som han nu, efter Cours, havde i Sedler. — Om Planen er rigtig, maae Dhrr: Financiers bedømme. — Mig forekommer den ikke at være saa ueffen, men jeg er ogsaa en Bønhas[76] i alt Finantserie.

14de Junii. Hjemme hele Formiddagen, i Arbejde med at affatte mine Tanker over Værnepligts Committeens Udkast.

Skrive Domme, slutte Skifter og vrøvle med Striler kan jeg taalelig godt; men jeg mærker nok, der hører meere til at skrive Love, skifte borgerlige Rettigheder ud imellem Medborgerne, og at vrøvle med Committeer. Det første er som at tage Hakström i Haaret, og det sidste som at oversætte *Popes, reap of the lock*; men

Våldet på Belindes lokkar
görs icke som på Hakströms hår[77].

Kjed af at skrive tog jeg, med Børnene, en Promenade i Skoven, hvor jeg, med de andre Børn, fangede en Krage-Unge, som vi i Triumph bragte hjem.

Fra Härrads-Höfding Nordell[78] modtog jeg et galant Brev med 2de af ham skrevne Finants-Pjecer. Han er en i Sverrig ikke meget anseet, eller, maaskee rettere, en, som en Jacobiner anseet Mand. — Slutningen af hans Brev lyder saa: „jeg gratulerer til sikkrere Resultater af Herrernes Storthing end der hos os kan ventes af vore 3 priviligerede Stænders Repræsentanter, hvilke en af vore Bønder, ganske naivt, kaldte: Nationens Contra-Fuldmægtige. *Sat sapienti.*" —

Eftermiddagen anvendte jeg til Lovarbejde og om Aftenen gik jeg, med min Vert og Vertinde, en Tour over Løkkerne til Frøen.

15de Junii. I Dag rejste Bøgh og Falsen fra Bergen. Gid jeg var i Selskab med dem! Det var lidt morsommere end at sidde her og skrive om Ting, som jeg knap halv forstaaer. Dette har jeg i Formiddag gjort.

Efter Middag hjalp jeg min Frue at stikke en nye

Spadsere Vey af i Skoven og at udsee Sted til et nyt Lyst-Huus. — Jeg havde allerede en af de forrige Dage udfundet en Høy med en smuk Udsigt. Den blev erkjendt for god, og Rasmus er allerede i Arbejde med at bryde Stene og lægge Grunden. —

Siden efter gjorde jeg min Betænkning over Værnepligts Sagen ganske færdig. —

Om Aftenen var Falsen[79], Tullin[80] og Struve[81] hos os. Paa deres Tale hørte jeg, at næsten alt her sælges pr. ℔ Sterling. Er det vel at undres over, at alting er i høj Priis, naar de betydeligste Varer og Ejendomme sælges i fremmed Mynt, som man siden kappes om at tilkjøbe sig. Det fattes nu kun, at man skal gaae til Torvs og kjøbe Fisk for Shillings eller pences. — Sandelig man bør tage alvorlige Skridt mod dette Uvæsen. —

D: 16de Junii. I Formiddag rejste jeg til Byen for at betale adskillige Skyldvisitter. — Eftermiddagen gik imellem Skriverie og Passiar. — Om Aftenen trak min Vert og jeg Karudser i 3 smaa Damme her paa Gaarden. Vi fik en Mængde, men ikke een stor. Medens Fiskeriet varede forekom det mig, som om jeg var hjemme i Bergens Egnen. Jeg var derfor ret vel tilmode; men flau, meget flau blev jeg, da Rasmus bragte mig Bud, at Posten var kommet, men at der ikke var Brev til mig. — Jeg kan neppe troe det er sandt, uagtet Postmesteren, som lovede mig iforvejen at lægge mine Breve tilside, svarede Budet at ingen Breve til mig fandtes.

D: 17de Junii. Tidlig om Morgenen sendte jeg Rasmus til Byen for atter at spørge, om ikke Postmesteren havde fundet et Brev til mig. Han kom tilbage med den sørgelige Efterretning, at der aldeles intet Brev var til

mig. Fy, skammer Eder, I *quodlibet*ske Mænd; I kunde dog gjerne have maget det saa, at jeg havde faaet Brev fra een af Eder.

Kl: 11 kjørte jeg i Visitte til Statholderen paa Ladegaardsøen, hvor jeg endnu ikke denne Tour havde været. — Jeg blev hos ham og snakkede til Kl: var over 1. Han fik just udenlandske Breve og Aviser, som intet mærkværdigt nyt indeholdte. Til at opgjøre Affairerne med de norske Commissarier ere i Kjøbenhavn udnævnte: Geh: Conf: Raad O. Malling, Geh: Legat: Raad Plojen og Justitsraad Ahlberg[82]. — Forresten ere, sagde han, de norske Commissarier, ved Couren i K:havn, blevne meget koldt modtagne. —

Om Eftermiddagen arbejdede jeg for Lov-Committeen og om Aftenen besøgte jeg, med min Vert og Vertinde, Tullins paa Ruseløkken[83].

D: 18de Junii. Om Formiddagen var jeg i en Samling i Lov-Committeen. Til Middags hos Grüner[84] paa Grevsen, i Dameselskab. Efter Middag spadserede hele Selskabet op paa et Fjeld, Grevsen-Aasen kaldet, hvorfra der var en skjøn Udsigt ned over Markerne, Elvene, Saugbrugene, Staden og Fjorden. Det var et fortryllende Malerie, riigt paa Forandringer. — Ingen af de skjønne Engelske, ja ikke engang de dejlige Skotske, Udsigter, jeg har seet, kan sættes over dette, Udsigten fra Calton hill, ved Edinburgh, alene undtaget; og naar man paa Christiania Fjorden kunde anbringe saa mangfoldige sejlende Skibe som paa Leith's Fjord, saa vilde Prospecten ud over den sidste kun have meget lidet forud for den over den første.

Da Selskabet havde hvilet og fornøjet sig en Stund ved Varden, gik det ned igjen, saasom Mængden var

yderst fatigeret; men jeg, som aldrig kommer højt nok til Fjelds, gik siden opefter for at naa et højere Sted og nyde en videre Udsigt. — En liden peen Kjøbmand Ring[85], som formodentlig syntes, det var Skam jeg skulde gaa alene, tilbød sig at følge mig; — men jeg gik ogsaa ganske artig i Ring med ham. — Han laae altid agterud og han maatte ofte kalde paa mig. Jeg syntes jeg maatte lade ham føle hvad det var at gaae med en Klouert[86]. Jeg naaede omsider en Høj, hvorfra jeg fik en vakker Udsigt over Maridals-Vandet og Egnene omkring samme. Da Ring kom hjem og havde faaet sig et Par Drammer, mærkede jeg, at han, paa denne Tour, havde fattet en særdeles Kjærlighed for mig. I mere end een Time, prækede han for mig om hvor vakkert der er paa Ringerige, og jeg maatte og skulde en Dag derud med ham, da han skulde vise mig den vakkreste Udsigt i Verden, hvilken faa, uden han, vidste at finde. Det er, sagde han, 2000 Alen (! !) ovenover en af de højeste Fjeld-Toppe paa Ringeriget. Han tænker maaskee, at naar han faaer mig i sit eget Rige, han da skal gaae i Ring med mig igjen; men jeg haaber, at det skal blive en ringe Sag for mig, at gaae ham sønder og sammen, naar jeg kun har Rum dertil, enten det saa er paa Rummerige eller Ringerige.

D: 19de Junii. Hjemme og arbejdede troeligt paa Lov-Værket til Kl: 3 Eftermiddag. Siden i Visite hos Professor Rathke[87], som blev meget glad, da jeg leverede ham Casserer Mørks Tilbud, at forære Universitetet sine Grøndlandske Mineralier og Planter. Rathke er nu kommen fra Østerdalen og beretter, at omtrent 1 □ Miil Skov er aldeles dræbt af Insecter eller Orme, som have afædt Knopperne. Han haaber, at Vinteren vil dræbe

dem igjen og at, naar Ejerne opfylde deres Løvte, saa hastigt som muueligt, at hugge Træerne ned og brænde Grenene, denne Skade da ej skal udbrede sig videre. — Til Aftens var jeg paa Frogner i et stort, meget moersomt, Bal. — Synderligt nok, der var ikke en eneste svensk Mand inviteret dertil.

D: 20 Junii. Det er i Dag Postdag. Jeg anvendte derfor en Deel af den til at skjælde paa mine Venner, især paa Hagerup, fordi jeg ikke i Fredags fik Brev. Jeg burde maaskee hellere have ladet være at skrive, thi dette var, om ikke just Straf, saa dog Gjengjeld.

Jeg forblev den hele Dag hjemme ved Skriverbordet, hvor jeg altid befinder mig meget bedre end ved Spillebordet, det er at sige i et af Nutidens Selskaber.

D: 21de Junii. Jeg var oppe Kl: 4 om Morgenen og arbejdede flittig til henimod Middag, da jeg rejste til Byen og gjorde endeel Skyld-Visitter. Blandt andre besøgte jeg Biskop Bugge[88], hvis Rageknive-Tunge er endnu ligesaa skarp som den altid har været. Han hilsede mig fra gamle Tøphøna (gamle Knudtzon[89]). — Om Eftermiddagen var Major Schjøtt[90] og Capt. P. Anker[91] hos os. Den sidste delede med min Vert salig Eliesens Fiske-Redskaber, som de havde kjøbt fælles paa Auctionen[92]. En skjønnere Samling, af alskens Mede-Tøy, har jeg aldrig seet. Jeg saae paa dem med samme Øjne som Gjerrige paa Skatte. De tilbøde mig at være 3die Mand i Delingen, men jeg afslog det; man maae være *abstemius* en Gang imellem.

D: 22de Junii. Ved mit Arbejde til Kl: 10 For-

middag. Jeg sad derpaa et Par Timers Tid for Maleren Munk, som skulde pynte paa mit Contrafey, da man paastaaer, at han har gjort mig lidt mere suur, end jeg virkelig er. Om Eftermiddagen kjørte min Vert, P. Anker og jeg til Hammeren ved øvre Ende af Maridalsvandet, hvor vi gik og fiskede i Elven til Kl: 9 om Aftenen[92]. Uagtet jeg ikke fik mere, end 22 Fiske, og de andre 2 Fiskere tilsammen kun det halve, var dette mig en af de moersomste Dage, jeg har havt her til Lands. — Situationen og min egen Dræt var Bergensisk. — Paa Vejen passerede vi det smukke Ullevold og den Gaard, hvor den navnkundige Hans Houge nu boer, givt og i Roelighed[93].

D: 23de Junii. Jeg fik Brev fra Kahrs, Schydtz og Bøschen. Jeg er saa vel til mode, hver Gang jeg faaer Brev fra mine Venner. At Hagerup og Werner ikke heller denne Post fik Tid til at skrive mig til, er mig næsten ubegribeligt.

Det er i Dag St. Hans Aften; min Hu staaer derfor end mere end sædvanligt, til Bergen. —

Da min Vert til i Dag havde faaet sit Billard opsat, spillede jeg med Capt. P. Anker paa samme et Par Timers Tid. Om Aftenen Kl: 7 kom Rasmus fra Byen med et Brev fra Hagerup. Vort Selskab skulde gaae til Tullins, men jeg lod dem gaae foran og tog fat paa mit Brev. Siden gik jeg efter Selskabet. Vi promenerede lidt ud iblandt Publicum, som egentligen holder sig paa Ruseløkkebakken. Her sad af og til en Madame med en Brændeviinsflaske, eller steegt Aal; det var det hele. Intet Telt, ingen brændende Baade, eller Tjæretønder, intet Kagebræt eller lass die Katze laufen, ingen Violin og ingen Polskdands eller Halling, kort sagt intet af hvad der i

Bergen er den egentlige St. Hans Aftens Glæde. Her var ikke engang saameget som en Jomfru Oldewaagen[94].

Den eneste almindelige Fornøjelse var, at tænde Krudtkjærringer eller Sværmere og kaste disse ud iblandt Mængden. Jeg har nu oplevet St. Hans Aftener i Christiansund, Bergen, Christiansand og Christiania. De første moerede mig meest — naturligviis, fordi jeg da var Barn. Christiansands St. Hans Aften var taalelig, Christianias meget maadelig. At Bergens er som Fugl Phønix mod de andre Fugle, det følger af sig selv. —

Hvad der gjør Christiania St. Hans Aften mindre fornøjelig, formener jeg, er den fornemme Tone, som hersker der. Man holder sig for god til at gaae ud og moere sig mellem *la canaille.* Man rejser derfor hen paa sine Løkker *en famille.* Af og til gjør man Publicum den Ære og Fornøjelse med sin Wiener-Vogn i fuldt Trav at kaste lidt Stænk eller Støv paa samme. — Ofte, naar man seer en beriget — Bordkjører eller Kræmmerdreng fare forbi i sin Wienervogn og bestænke de Spadserende, fristes man til med den franske Dame, at sige: „hvor han er hevngjerrig! for nyelig maatte han gaae her med os andre og lade sig bestænke.“ —

Paa Løkkerne amusere Familierne sig med at brænde Tjæretønder, kaste Raketter o: s: v:; og dette giver et dejligt Syn ud over den viide vakkre Omegn. — Mæt og mat og træt gik jeg hjem Kl: 1 om Natten. —

D: 24de Junii. Om Formiddagen gik jeg til Byen og klarerede den sidste Rest af min Visit-Gjeld. Jeg traf Foged Aarestrup[95] og Wilhelm Klerck[96], som vare komne fra Findmarken. Til Middags kjørte jeg ud til Sandvigen, hvor et saa kaldet Udskrivnings Selskab havde overlagt at møde Kl: 4. Selskabet bestod af circa 40

Personer, af begge Kjøn. En Ligning var opgjort og det var bestemt, hvad enhver skulde tage med sig af Føde- og Drikke-Varer, samt Dække- og Kjøkken-Tøy. — Da Selskabet bestod af en udsøgt Cirkel af Bekjendte var det meget muntert og godlidende. Bestillinger til al Slags Opvartnings Bestyrelse uddeeltes, saa at alting gik i Orden. Jeg blev, ved Lodtrækning, Brændeviinsmand. Man spadserede, passiarede, drak og dansede. — Det fordærvelige Kortspil var bandlyst. Om Natten gaves et lidet Fyrværkerie. — Kl: 4 om Morgenen tog man hjem, deels i Baade, deels i Vogne. —

D: 25de Junii. Samling i Lov-Committeen fra Kl: 10 Formiddag til 3 Eftermiddag. Rigsrets Instructionen blev endeligen afpoleret. — Om Aftenen besøgte jeg Marcus Jessen[97] paa sit Landsted. Han gav ikke vores Marcus det ringeste efter i at pine og plage mig med Snak. —

D: 26de Junii. I Dag ventede jeg mine Bergensere; jeg maatte derfor tidlig til Byen for at modtage dem. Kort efterat jeg var kommen til Byen mødte jeg Jens Tofte[98], som jeg modtog med en Glæde, liig Noas, da den fra Arken udsendte Due kom tilbage med Oliegreene i Nebbet. Jeg fik det travelt med at skaffe Qvarter til Budtz og Borge[99], da for dem ingen vare besørgede. Kl: 12 ankom de Rejsende og samledes hos Falsen, hvor jeg mødte og drak et Glas med dem. Jeg fik dem siden ikke meere at see, da jeg først maatte hen i Middags Selskab og siden Kl: 4 i Lov-Committeen, hvis Samling varede til Kl: $9^1/_2$. — Da Lov-Committeen var nær ved at sluttes, kom der Bud at Motzfeldt var kommen. — Jeg ilede hen til ham og traf ham frisk og

forresten ved det gamle. — Jeg maatte snart forlade ham, thi jeg skulde soupere hos Generalauditeur Bergh og endvidere besøge et Selskab hos Tullins, som jeg ellers maatte nægte at profitere af. — Dette var mig en sand Glædesdag. Jeg samledes med 2 inderlige Venner fra 2 forskjellige Kandter, og med adskillige gode Bekjendte. — Falsen leverede mig Brev fra Werner og Sagen.

D: 27de Junii. Oppe ved mit Arbejde Kl: 6 om Morgenen. Jeg gik tidligt til Byen for at spadsere med Motzfeldt. Kl: 10 samledes hos mig de andre Repræsentanter for at vi kunde præsentere os for Statholderen. — Saavel vi Bergensere som endeel andre ankomne Storthingsmænd bleve under eet præsenterede. Jeg anførte de Nyankomne til endeel andre Visitter, hvorefter vi alle tilligemed Motzfeldt spiste til Middags ved table d'hote hos Carstens. Falsen vilde raillere med en af Opvarterne, og sagde, blandt andet, at han ej kunde kjende ham igjen, da han nu var bleven saa tynd og mager. Tjeneren svarede: „Det er allesteder Tilfældet med simple Folk: de blive stedse tyndere. Fornemme Folk have derimod den Art, de ville gjerne blive tykkere og tykkere.“ F: fik nu Hoste, som gjorde, at han ej gav noget Svar. — En Samling i Lov-Committeen var berammet til Kl: 4 Eftermiddag, men den blev afsagt. Jeg listede mig imidlertid til at skrive Brev til Hagerup.

D: 28de Junii. Efterat have arbejdet den længste Tid af Formiddagen, gik jeg til Byen. Om Eftermiddagen Kl: 4 samledes Lov-Committeen i Anledning af Værnepligts Committeens Forslag, hvorom endelig Beslutning blev taget. Jeg skulde udkaste Plan til et Reglement for Repræsentanters Skyds og Diætpenge etc: Denne

Plan havde jeg færdig, og den blev debatteret, til største Ærgrelse for mig. De samme Statsraader, som have accorderet Værterne her 48 Rd. D: C: daglig for Logis og Thevand til en Repræsentant, havde ihenseende til Repræsentanterne selv, de meest lusede Forslag at gjøre. Jeg skjændtes med dem en Times Tid og lod siden 5 være lige. —

Siden samledes jeg med Bøgh og Budtz for at gjennemgaae Finants-Committeens Skatte-Forslag. Begge Fogederne fulgte mig derpaa næsten ud til Uranienborg.

D: 29de Junii. Hjemme til Kl: 11. Siden rendte jeg om i Byen og kjøbte Stads til min nye Paaklædning. Efter at have corrigeret Rigsrets Instructionen, der, som Lov-Committeens første Arbejde, skal trykkes, spiste jeg til Middags med Motzfeldt hos Major Schjøtt. Om Aftenen arbejdede jeg paa Forligelsesvæsenet.

D: 30te Junii. Indtil Kl: 10½ sad jeg roelig ved mit Arbejde. Siden var jeg i Byen. Højeste Ret blev i Dag aabnet i Lagthings-Salen. Jeg hørte lidet af Proceduren. Hjelm og Morgenstjerne vare Advocaterne[100]. Den første holdt en Indtrædelses-Tale, som jeg, desværre! kom for seent til at høre. Ved Indtrædelsen gjennemtrængtes jeg af taknemmelig Glæde over, at mit Fødeland omsider havde sin højeste Ret i sit eget Skjød; men jeg tilstaaer det, min Glæde blev blandet, da jeg saae ned i Retten. Det var i Dag min Vertindes Fødselsdag. Børnene gjorde Præsents; man var munter og glad i et lidet Venneselskab om Aftenen.

D: 1ste Julii. Kl: 9 om Morgenen samledes Storthingets Medlemmer paa den latinske Skole[101]. Jeg fandt

her atter mange fordums Bekjendte. Kl: henimod 10 begav man sig ned i Storthings-Salen. Vi sad der, *reverenter* talt, som Faar uden Hyrde. Jeg havde forhen anmodet adskillige om at bryde Tausheden ved at foreslaae Valg af en *interims*-Præsident og Secretair, da jeg ugjerne vilde gjøre det, efterdi man kunde ansee det som en Invitation til at vælge mig selv. Tausheden varede mig imidlertid saalænge, at jeg brød den. Man valgte eenstemmig til Præsident mig og til Secretair Sorenskr: Weydemann[102]. Nu stod jeg da atter paa Forhøjningen og talede til Folket. Jeg foreslog en Committee, af 9 Personer, til at revidere Fuldmagterne og give Betænkninger over samme. Denne valgtes. — Jeg blev dens Formand; de øvrige Medlemmer ere: Biskopperne Sørensen og Krogh, Sorenskr. Weydemann, Statsraad Aal, Amtmd: Sibbern, Gen: Auditeur Bergh, Assessor Lange og Professor Rasmussen[103]. Man vedtog efter mit Forslag, at benytte den gamle Protocol og *ad interim* at følge det sidste Storthings Reglement. Da Nansen[104] mærkede, at det gik an at gjøre Forslage, kom han strax med eet, nemlig: at man skulde udgive en Storthings Tidende og ej lade sine Rariteter bydes ud af en Avisskriver. — Jeg gjorde ham opmærksom paa, at han havde aborteret, da man inden Thinget var constitueret, ikke kunde gjøre andre Forslage, end saadanne, hvis Antagelse var nødvendig for at constituere sig.

Fuldmagterne bleve afleverede, næste Samling bestemt til d: 3die d: M:, og Thinget for i Dag hævet.

Committeen begyndte strax sit Arbejde og continuerede til Kl: 3. Da jeg gik derfra, stod der udenfor Bud fra Statholderen, at jeg skulde spise hos ham Kl: 3. Træt og upudset vilde jeg nødig derhen; men jeg havde 2 Gange tilforn svaret ney; altsaa maatte jeg af-

sted. Motzfeldt kom og tog mig paa Slæbetouget. Manden blev meget glad, da han hørte, jeg atter var bleven Præsident. Committeen arbejdede atter fra Kl: 5 til $8^1/_2$ uden at blive færdig med sit Arbejde. Ihenseende til Falsens Valg var der megen Dissents og mange og lange Debatter. En Pluralitet af 6 Personer blev, til Slutning, enig om, at indstille Valget til Antagelse, ligeledes Bøgh's Valg. — Glædeligt var det i Dag, at, uagtet Valgene til Medlemmer i Committeen vare saa højst forskjellige, at, blandt 85 Medlemmer, havde de 81 Stemmer dertil, saa havde dog den bekjendte Halvor Hoel[105], ikke een eneste Stemme; hvilket beviser, at han, blandt Bønderne, ej har nogen Tiltroe. —

Til Repræsentanternes Forfriskning er en Conditor ansat i et Sideværelse. Han har Bakkelser og Liqveurer i Mængde, men ingen ordentlig Mad, intet Theevand. — Hos denne Person maae man gaae med Skillingen i Næven, hvilket jeg ikke anseer passende. — Bakkelse og Liqveurer er desuden for Qvinder og Børn, ikke for norske Mænd.

Efter at have talt en halv Times Tid i Fortroelighed med Motzfeldt, spadserede jeg hjem til Uranienborg, hvor den hele Familie særdeles venskabelig modtog sin gamle Præsident.

D: 2den Julii. Jeg arbejdede fra Kl: 7 om Morgenen til henimod Middag paa at skrive Committeens Betænkning om de Fuldmagter, den havde gjennemgaaet. Kl: 12 samledes atter Committeen og gjennemgik de øvrige Fuldmagter, hvormed vi bleve færdige til Kl: 3. — Jeg rejste derpaa til Uranienborg. — Om Aftenen arbejdede jeg videre paa Committeens Betænkning til Kl: $9^1/_2$. Jeg

tog derpaa Deel i et lidet Vennelag hos min Vert til Kl: 11½.

D: 3die Julii. Tidlig om Morgenen continuerede jeg Committeens Betænkning, som jeg netop fik færdig til Kl: 9, da Storthinget samledes. — Exceptionen mod Bergens Reserver blev ikke paakjendt, da Repræsentanterne selv mødte. Det første Valg i Christiania blev underkjendt, det sidste stadfæstet. Professor Platou blev altsaa ikke Repræsentant[106]. Efter megen Debattering blev Falsens og Bøgh's Valg kjendt gyldigt. 26 Stemmer vare derimod, men 57 Stemmer vare for dem. En af Repræsentanterne havde til Committeen indleveret en Dom, afsagt i Stiftsretten 1807, over Halvor Hoel i en Justits-Sag mod ham for Deeltagelse i Tyverie, Mordbrand, attenteret Mord og falsk Vidnesbyrd. Da han var frifundet for Actors videre Tiltale, anmærkede Committeen, at den ej troede han kunde afvises, og at den ej ansaae sig competent til at oplæse Dommen, uden at Storthinget deciderede, at Oplæsning skulde skee. Man debatterede længe og Hoel forsikkrede, endog med Eed, at han var uskyldig. Ved fleste Stemmer blev det bestemt, at Dommen skulde oplæses. Hoel sad og hørte derpaa. Man fik høre, at Overcriminal Rettens Dom i samme Sag var afsagt. Denne Rets Protocol blev hentet og Dommen oplæst. Ved denne Dom var hin Dom confirmeret. I dem begge var det erklæret, at Hoel havde nøje Omgang og stod i Forbindelse med en Mængde udædiske Mennesker og grove Forbrydere. — Efter lang Ventilation, hvorunder mange smukke Ting blev sagt Manden, foretoges Votering, og en stor Pluralitet nægtede ham Sæde paa Storthinget. Han beholdt det imidlertid saalænge han kunde. Han blev siddende, efterat

jeg havde anmærket, at han ej kunde være tilstede ved flere af Storthingets Forhandlinger. Omsider maatte jeg anmode ham at gaae ud. — Jeg voterede, at han skulde blive paa Storthinget, da Grundloven ikke hjemlede hans Bortviisning og Storthinget burde give Exempel paa Retfærdighed endog ihenseende til en Mand, som hele Storthinget maatte ønske ud af dets Midte. Forsamlingen varede til Kl. 3. Efter at have expederet nogle Breve i Anledning af Storthingets Beslutninger, og spiist, mødte jeg i Lov-Committeen, hvorfra jeg slap Kl: 8½.

Det er ved Slutningen af en saadan Dag vederqvægende at slænge sig hen i en Sopha og snakke med gode Venner.

D: 4de Julii. Kl: 8½ mødte jeg i Committeen for at gjennemgaae Stavanger Amts Fuldmagt, da der var stor Qvæstion, om ikke Repræsentanten Niels Broe[107], mod hvem Justits Action er anlagt for Opsætsighed mod Amtmand Krog og Anordningerne, bør nægtes Sæde paa Storthinget. Committeen tog sin Beslutning; jeg refererede Sagen paa Storthinget, hvor, efter en kjedsommelig Oplæsning af mangfoldige Acter og en lang Ventilation, der varede fra Kl: 10 til 1½, Broe blev excluderet ved 74 Stemmer. Thinget var nu constitueret[108]. Ved 77 Stemmer blev jeg valgt til Præsident for det samlede Thing i 8 Dage og Weydemann til Secretair ved 66 Stemmer. — En Deputation blev sendt til Statsraadet med Begjæring om Storthingets Aabning; den kom tilbage og berettede, at dette skulde skee i Morgen Form. Kl: 11. Efter at have løbet om til Statsraader og Bogtrykkere, fik jeg Lov at skrive dette og et Par Ord til Hagerup.

D: 5te Julii. Jeg var oppe Kl: 4 om Morgenen for at sætte sammen et lidet Svar til Kongens Tale, hvormed Storthinget skulde aabnes. Da jeg elsker Korthed, fattede jeg mig kort. Jeg gik tidligt til Byen for at passe mine nye Stadsklæder og gjøre en Prøve for mig selv, hvorvidt jeg kunde bære samme anstændigt, især Sabelen og Sporerne. Jeg var nær ved at fortvivle, men trøstede mig med, at, naar Treschow kan komme ud af det, kan jeg vel ogsaa. Kl: 11$^{1}/_{2}$ kom Statsraadet højtideligen til Storthinget. Militairet paraderede *en haye* i Gaderne. Byens Authoriteter gik foran, Staben bagefter. — Statholderen oplæste først Kongens aabne Brev til ham om at aabne Thinget, gjorde en Undskyldning fordi han ej, som gammel Mand, i den korte Tid han har været her, havde lært det Norske og følgelig ikke selv kunde oplæse Kongens Tale, hvilken han anmodede Statsraad Collett at oplæse. — Efterat dette var skeet, anmodede han Motzfeldt om at oplæse Beretningen om hvad der, ihenseende til Rigets indre Bestyrelse, var passeret siden Novbr: f: A. — Statholderen erklærede endelig Storthinget for constitutionsmæssigen aabnet, hvorefter jeg gav et kort Svar. Raadet og Følget begav sig derpaa bort. Storthinget fandt det upassende at foretage sig noget videre i Dag. Imidlertid proponerede jeg, at Thinget *in corpore* skulde gaae hen for at gjøre den executive Magt sin Compliment. Dette gav Anledning til megen Debattering. Man troede det stridende mod Storthingets Værdighed, og denne Sag blev meget varmt bestredet. Omsider foretoges Votering. 73 mod 11 afgjorde, at Visitten skulde skee. Man underrettede sig om, at Statsraadet var samlet og gik hen til samme. Jeg berettede, at da Raadet i Dag havde forestillet Kongens Person, vilde Storthinget complimentere samme, og at det

var i den Anledning vi vare komne did. Man passiarede lidet og gik derpaa tilbage til Storthinget.

Til Middags hos Statholderen, hvor Authoriteterne og circa $^1/_3$ af Storthinget, efter Navne-Alphabet, vare indbudne. Man drak og var lystig. Kl: 7 begav jeg mig til Arbejds, continuerede til $9^1/_2$ og drog derpaa hjem til Uranienborg.

Den 6te Julii. Storthinget var samlet Kl: 9. En Committee til at foreslaae et Reglement for Forhandlingernes Gang blev udnævnt. Den bestod af Sorenskriver Weydemann, Amtmand Falsen og Sibbern, Assessor Lange og [Generalauditeur Bergh][109]. Ligeledes blev valgt en Committee til at extrahere og redigere Storthingets Forhandlinger, forsaavidt som de strax bør bekjendtgjøres i Trykken. — Medlemmerne bleve: Pastor Bonnevie, Professor Rasmussen og Biskop Bugge[110]. Amtmand Sibbern oplæste et Forslag om, hvorledes man bør vælge Lagthing. Biskop Bugge og Provst Hount[111] indgav Forslage om diverse Committeers Udvælgelse. Disse Forslags Omhandling blev udsat til næste Dag, da Lagthinget ogsaa skulde udkaares. — Til Middag hos Statholderen med circa $^1/_3$ af Storthingets Medlemmer. I en Sal hos Statholderen observerede jeg et nyt Malerie: Friderich den 6te i fuld Legems Størrelse. Paa Bordet foran ham laae Kortet over Norge, Forordningen om Kornhandelen og en Bog om det norske Landcadet-Corps. Han pegede med Fingeren paa Fillefjeld. — Jeg forstaaer ikke Meningen deraf. —

Statholderen kaldte mig ind til sig og talede om en Proposition, som næste Dag skulde indgives om en Forenings-Act mellem Norge og Sverrig. Han ønskede at denne Sag først maatte foretages og hastig afgjøres, da

Rigsdagen i Sverrig ikke kan sluttes førend dette er skeet. Motzfeldt havde sendt mig Bud om at komme til sig. Da jeg slap løs Kl: 8, maatte jeg altsaa til ham. Det var den samme Sag, som han gjorde mig nøjere bekjendt med. — Kl: 9½ vare vi færdige. — Hvo der var glad fordi han kunde komme hjem var jeg.

D: 7de Julii. Det var i Dag en vigtig Dag, thi Storthinget skulde separere sig i Lagthing og Odelsthing. Sibberns Forslag om at vælge ¼ af Medlemmerne, dernæst at lade Halvdelen af samme, efter Lodtrækning, træde ud, og siden at supplere deres Pladse med nyevalgte Medlemmer til at udgjøre Lagthinget, blev foretaget. Præsten Schultz[112] foreslog at bestemme, hvor stort Antal af enhver Classe Borgere der skulde indtræde i Lagthinget, og derefter at vælge. Capt. Ræder proponerede, at vælge et større Antal, end der behøves til Lagthinget, og siden at opraabe hver enkelt af de Valgtes Navne samt foretage Votering paa, hvorvidt han bør udtræde eller vedblive, indtil at Lagthinget har det bestemte Antal tilbage.

Samtlige disse Forslage bleve debatterede. Ved Voteringen antoges, at det skulde forblive ved Grundlovens 76de §, at følgeligen Valget skulde være enkelt og frit.

Til Medlemmer af Lagthinget bleve saaledes udnævnte: Biskop Sørensen, Assessor Lange, Procurator Weydemann, Litteratus Wangensteen, Gen: Aud: Bergh, Biskop Krog, Præsten Bonnevie, Foged Bøgh, Major Schjøtt, Statsraaderne Aal og Thank, Amtmændene Sibbern og Falsen, Byefoged Scharre, Overinspecteur Nielsen, Landsdommer Nansen, Provst Hount, Sorenskr: Rested, Overauditeur Bendtz, Sorenskr. Borchsenius, Capt. Ræder og Prof. Rasmussen. Der kom saaledes ikke een Mand af Bonde-

stand ind i Lagthinget — en meget fatal Sag, thi for det første kan det lade som en Tilsidesættelse, for det andet bliver Bønderne næsten Pluralitet i Odelsthinget, og for det tredie blev der fra Odelsthinget udsat mange duelige og active Mænd, som man maatte have ønsket at beholde der. De udvalgte ansaae sig som udskudte og vare derover meget misfornøjede. At Falsen især var utilfreds med sin Skjæbne, er let at begribe. For en Mand med hans Virksomhed og Kundskab, er det tungt at sættes paa Pension; og saaledes anseer jeg Udnævnelsen til Lagthinget. Han lider nu selv Straf for hans Project om Lagthingets Indretning, hvilket han, uagtet alle Motzfeldts og mine og Reins Forestillinger paa Ejdsvold, ikke vilde frafalde. —

Hounts og Bugges Forslage om adskillige Committeers Udnævnelse, bleve remitterede til Reglements Committeen. Statsraadet anmeldte sig. Motzfeldt kom og oplæste endeel Propositioner fra Kongen, om en Forenings Acts Udfærdigelse mellem Norge og Sverrig, og om at antage 18 Aar som Kongens Myndigheds Alder. Det var besynderligt, at 3 *Quodlibetianere* paraderede i denne Anledning. Motzfeldt kom paa Kongens Vegne; han blev stadseligen modtaget af en Deputation, hvori Bøgh var; og jeg stod paa Forhøjningen. Motzfeldt og jeg havde ondt ved at bare os for Latter, naar han meget ceremonielt kom hen til min Forhøjning, bukkede og afleverede et Document, og naar jeg meget gravitetisk modtog Documentet og bukkede for ham. Kl: $3^1/_2$ var Samlingen først endt. I største Hast maatte jeg hjem at klæde mig om for at dinere hos Statholderen med den sidste Trediedeel af Storthinget. Kl: 8 kom jeg derfra efter et Par Timers Conversation med Statholderen, hvil-

ket ennuierede de andre saameget, at de, een efter den anden, listede sig bort.

Ved nøjere at betragte F. 6te's Malerie, kom jeg efter, at det var malet i 1807 efter Foranstaltning af Haxthausen, og at det altsaa er en Compliment til F. 6.

Jeg var den hele Dag i en piinagtig Forfatning. Kl: 9½ modtog jeg i Storthinget 10 Breve fra Bergen, hvoriblandt fra Hagerup, Werner og Rolfsen. Den hele Dag lige til Kl: 8 var jeg saaledes occuperet, at jeg ikke fik læse en Tøddel af nogen af Brevene. Det var en sand Tantalisation. Da jeg kom hjem Kl: 8 kastede jeg mig paa disse Breve, og Bøgh. kom just til forat faae sin Ikke-Næse ind i dem til vores Begges Fornøjelse. Elegien over Bøghs Bortrejse smagte fortræffeligt. —

D: 8de Julii. Efter et Par Timers Arbejde hjemme mødte jeg i Storthinget Kl: 9. En Committee blev valgt til at gjennemgaae Kongens, den forrige Dag fremsatte, Forslage og afgive Betænkning derover. Dens Medlemmer bleve: Biskop Bugge, Stiftamtmand Christie, Gen: Audit: Bergh, Amtmand Falsen og Statsraad Aal. Et Forslag af Kammerraad Borchsenius, at lade den Svenske Constitutions Committees Betænkning[113] over samme Gjenstand, tilligemed Silfverstolpes og Rosenschjölds Dictamina, oversætte og trykke førend Kongens Forslage her debatteres, blev nu foretaget. Efter uendelig megen (sic) *pro et contra* blev det besluttet, at man skulde lade Betænkningen oversætte og oplæse i vort Sprog, men ej trykkes. —

Et Forslag af Kirkesanger Bjørnsen, at slutte en anden Accordt med Spiseværterne blev udsat indtil at man hos Magistraten har faaet Oplysning om, hvad Accordter den nu har gjort med disse. Reglements Com-

mitteen oplæste et udførligt Forslag til et Reglement for Forhandlingernes Gang paa Storthinget. Man ventilerede længe, om det skulde foranstaltes trykt førend det antoges eller ikke. Resultatet blev tilsidst bekræftende. Odelsthinget separerede sig fra Lagthinget. Til Præsident og Secretair i det første valgtes jeg og Weydemann, jeg med 60, han med 54 Stemmer. Vicepræsident blev efter Lodkastning, Pastor Schultz, med een (!) Stemme.

D. 8de Julii. Til Lagthingets Præsident valgtes Statsraad Aal; til Secretair Procurator Weydemann[114]. — Kl: 2 endtes Thingenes Forhandlinger. Jeg maatte rende omkring for at faae Oversætter og Bogtrykker i Gang. Til Middags spiste jeg i Faddergilde hos Hagb. Falsen[115]. Amtmanden var sengeliggende af Gigt i Hovedet. — Fra Kl: 5 til 8 maatte jeg gaae Oversætteren tilhaande for at den anmeldte Betænkning desto hurtigere kunde vorde oversat. — Kl: 9 kom jeg hjem og maatte præparere mig paa at møde i Committeen til næste Morgen. Tydske Aviser, af 23 og 26de Junii viiste mig Napoleons Nederlag. Dersom mine Forretninger længe vedvare saaledes, frygter jeg for at jeg ogsaa lider Nederlag saavel ihenseende til Helbred som Humeur.

D: 9de Julii. Fra Kl: 6 til 8 om Morgenen beskjæftigede jeg mig med Committeens Forretninger. Kl: 9 var Committeen samlet hos Falsen. Vi arbejdede uophørligt til Kl: 3$^1/_2$, da vi bleve færdige med vore Deliberationer over Kongens Forslage. Om Aftenen var Børneselskab hos min Vert, hvis ene Datter idag var 7 Aar gammel. Jeg moerede mig fortræffeligt i dette Selskab. Til Middags skulde jeg have været hos Biskop Bech[116] i stort Galla, men jeg undskyldte mig med Com-

mitteens Forretninger. — Silde om Aftenen maatte jeg have en Conference med Motzfeldt angaaende nogle i Kongens Propositioner indløbne Skrivfejl, hvorom Oplysning behøvedes førend Sagen i Storthinget foretoges. —

D: 10de Julii. Da jeg silde i Gaar Aftes havde modtaget Falsens Udkast til Committeens Betænkning, overeensstemmende med de fattede Beslutninger, saa beskjæftigede jeg mig i Dag Morges tidlig med at gjennemgaae dette Udkast. Committeen samledes i den Anledning Kl: 10. Storthingets Forsamling begyndtes Kl: 11. Et Forslag af Biskop Krog om at han, uagtet han var Medlem af Lagthinget, maatte faae Adgang til Odelsthingets Forhandlinger saaofte der sammesteds foretoges Sager, Nordlandene vedkommende, blev omhandlet[117]. Man blev enig om at udsætte dette, indtil at et forhen af Hount fremsat Spørgsmaal: om Lagthingets Medlemmer ikke kan i Odelsthinget fremkomme med Lovforslage (Gr: Lovs § 76) foretoges til Afgjørelse. Committeens Betænkning blev oplæst; men da Oversættelsen af den Svenske Constitutions Committees Betænkning ej endnu var færdig, blev det besluttet, at Kongens Forslage om Rigsacten og Afgjørelses Maaden af constitutionelle Spørgsmaale, ej skulde foretages førend Oversættelsen blev færdig, hvilket Pastor Bonnevie, som Oversætter, lovede til næste Dag. Litteratus Wangensteen tilbød sig atter *ex tempore* at oversætte Betænkningen ved Oplæsning efter den svenske Original. Han paastod Votering herom; det skeede, men man var saa ugalant at votere saaledes, at hans Tilbud ej skulde antages. — Kongens Forslag ihenseende til Kongens Myndigheds Alder blev foretaget. Det antoges eenstemmigen, at Kongens Myndigheds Alder skal være hans fyldte 18de Aar. — Et Brev fra

Provst Wiingaard[118] indløb, med Udskrift: til Deres Højmægtigheder, Dhrr. Repræsentanter i Storthinget. Paa Grund af denne høje Titel vedtog en Repræsentant at betale Portoen, 15 Rd. Jeg fandt i Dag 2 gamle Venner, Provsten Lars Eger fra Sjælland og Secretair Thaulow[119]; men Tiden var desværre! saa kort, at jeg kun fik liden Tid at underholde mig med dem[120]. — Til Middags hos Statsraad Diriks. — Kl: 7 drog jeg hjem for at præparere mig til at referere Committeens Betænkning i Storthinget i Morgen, da Betænkningen er saa kortfattet, at den kræver vidtløftigt mundtlig Referat.

D: 11te Julii. Efter at have arbejdet et Par Timer om Morgenen, mødte jeg i Storthinget Kl: 9. Oversættelsen af den svenske Constitutions Committees Betænkning skulde nu oplæses. Der opstod en langvarig Strid, om Oversættelsen af Kammerherre Silfverstolpes særskilte Dictamen til Protocollen ogsaa skulde oplæses. — Ved Votering blev det antaget ved 66 Stemmer mod 15. Oplæsningen skeede derpaa af Hr: Bonnevie. — Man debatterede først Kongens Proposition om, at Spørgsmaal ang. constitutionelle Forhold mellem Rigerne skulde kunne afgjøres strax uden at udsættes til en følgende Rigsforsamling. — Dette blev efter Committeens Forslag antaget, ihenseende til de allerede opstaaede Spørgsmaals Afgjørelse paa dette Storthing. — Man vedtog ligesaa, at disse Bestemmelser skulde indføres i en særskilt Act. Dernæst blev Forslaget til en Rigs-Act gjennemgaaet. Man blev færdig med Indledningen samt § 1, 2 og 3, hvilke paa nogle faa Forandringer nær, bleve antagne. — Tiden strak ej til mere, da Kl: imidlertid var bleven $3^{1}/_{2}$. Samlingen blev udsat til Kl: 6 i Eftermiddag. — Det blev observeret, at Nansen i denne Session talede 38 forskjellige Gange. Engang lod han Storthinget vide, at han

deels ved Bekjendtskab med de svenske Digtere, deels ved Omgang med nogle svenske Knivsmede, som for endeel Aar siden bleve forskrevne til Friderichsværk, havde faaet Færdighed i det svenske Sprog.

Kl: 6 continuerede Forsamlingen. — Hele Udkastet til Rigsacten blev gjennemgaaet, og det blev i det væsentlige antaget efter Committeens Forslage. Endeel nye fremsatte Qvæstioner, i Anledning af denne Act, bleve henviste til Committeens nærmere Betænkning.

Ved 64 Stemmer blev jeg atter valgt til det samlede Storthings Præsident i 8 Dage. Weydemann udkaaredes ligesaa til Secretair ved 51 Stemmer. Weydemann blev Vicepræsident ved 7 Stemmer, Bryn Vicesecretair ved 9 Stemmer. — Kl: 9 blev Forsamlingen hævet.

En mere fatigant Dag har jeg ikke i lang Tid havt. Jeg maatte næsten uophørligt have Attentionen spændt og tale i 8 a 9 Timer. —

D: 12te Julii. Kl: 9 samledes Committeen for at gjennemgaae de Sager, som til dens nøjere Overvejelse vare remitterede. — Storthinget begyndtes Kl: henimod 12 og varede til Kl: 4½. Committeens Indstillinger bleve bifaldte. Den 7de § i Rigsacten blev aldeles omkalfatret, da Kongen ikke havde gjort det Forslag til en Lov, som Grundlovens 42de § omhandler. Det gik med denne Committee, som det i Almindelighed gaaer; naar man gjør en Ting vel, paadrager man sig derved flere Arbejder. Det blev nu ogsaa overdraget til Committeen, at redigere Rigsacten og gjøre Udkast til Storthingets Svar paa Kongens Propositioner. Committeen samledes derfor atter Kl: 6. Om Aftenen Kl: 8 besøgte jeg Motzfeldt, som jeg trak med mig ud til Uranienborg, hvor vi moerede os med at passiare og spadsere et Par Timer, da min Vert og Vertinde ikke vare hjemme.

D: 13de Julii. Kl: 7 sad jeg ved Skriverbordet for at redigere min Andeel af Committeens nye Arbejder. Kl: 9½ samledes Committeen. Storthinget begyndtes Kl: 11. Man bifaldt Committeens Udkast til Rigsacts Expeditionerne. Sagen om hvorledes Storthingets Forhandlinger strax extractviis skulde udgives, blev nu 3die Gang omhandlet. Efterat der i næsten 2 Timer var vrøvlet op og ned af Væggene derom, besluttede man *ad interim* at lade Rigstidendens Udgivere faae Extracter og lade samme trykke i Tillæg til Rigstidenden, 2 Gange ugentlig, ½ Ark hver Gang. — En Deputation bestaaende af Foged Budtz, Kjøbmand Borthig og Bonden Ole Bjørnsen[121] blev udnævnt at overbringe Regjeringen Rigsacts Expeditionerne, hvilket skeede Kl: 6 om Aftenen, da Statsraadet var samlet. Jeg havde nok at gjøre med at faae disse Expeditioner i den Hast færdige. For første Gang siden Thinget er begyndt var jeg nu frie for Forretninger Kl: 7 om Aftenen. Jeg listede mig derfor hjem, hvor jeg blev Tilskuer af et stærk Tordenvejr, som gik over Byen. —

Jeg fik i Dag Brev fra Müller[122] i Frederiksværn, som lever ret godt. Han gav mig et Raad, som jeg ikke kan følge, og gjorde en Begjering, som jeg ikke kan opfylde. Raadet var, at givte mig, Begjeringen, at gjøre mig Umage for, at hans Svoger skal blive Sorenskriver i Nordhordlehn. Om det sidste er min Mening, at, ligesom det i Motzfeldts Kogebog hedder „um gut vorschneiden zu können, muss man erstlich von Adel seyn und zweitens Muth haben“; saaledes hedder det ogsaa i min Kogebog: um Sorenskriver zu seyn, muss man erstens ehrlich seyn und zweitens Conduite haben; og dette har jeg omtrent saaledes tilskrevet Müller[123].

D: 14de Julii. Efterat jeg i Stats Secretariatet og paa Stifts Contoiret havde snuset efter nogle Oplysninger, jeg havde lovet at skaffe Storthinget, indfandt jeg mig i Storthinget Kl: 11. Biskop Krog oplæste en vakker og beskeden Gjendrivelse af Kammerherre Silverstolpes Dictamen til Protocollen paa Rigsdagen i Sverrig, i Anledning af Spørgsmaal om constitutionelle Forhold mellem Norge og Sverrig. Jacob Aal oplæste ogsaa en liden Klat om samme, hvori han yttrede, at Storthinget burde forbigaae Dictatet og ønske, at det blev givet til Besvarelse i en national Skribents Vold. — Statsraad Thank[124] oplæste noget besynderligt, angaaende, at man maae tænke paa Pengevæsenet, paa Næringsveienes Forbedring og Udvidelse samt paa Luxens Indskrænkelse; og begjærede, at dette hans Product maatte trykkes. Jeg anmærkede, at jeg befandt mig i en besynderlig Forlegenhed, med det oplæste, da jeg ikke fandt det indeholdt nogetsomhelst Forslag, men alene syntes at være en Advarsel til Repræsentanterne om ikke at glemme Rigets vigtigste Anliggender. Da jeg imidlertid fandt, at det indeholdt et Forslag, det nemlig, at Storthinget skulde foranstalte det trykt, troede jeg mig competent at anmelde det til Foretagelse i næste Møde. Thank, noget opbragt, bad om underdanigst Tilladelse at oplæse det igjen, repeterede endeel af samme, men kunde dog ikke vise os noget Forslag deri. Han sagde imidlertid, at det vilde være ham kjert, om han maatte have Tilladelse til, paa egen Bekostning, at lade det trykke. — Jeg svarede: at i et Land, hvis Constitution hjemler fuldkommen Trykkefriehed, indsaae jeg ikke, at nogen Mand behøvede Tilladelse at lade trykke hvad han satte sit Navn under. Vrede qvalte Mandens Stemme; han fremstammede nogle usammenhængende Ord, satte sig ned og gik strax efter

ud, hvor han gav sit Hjerte Luft, beklagende sig over min Ubillighed. Da jeg senere kom ud, sagde han ikke et Ord til mig. — Til Middags hos Secretair Rougtvedt[125], hvor Nansen og Assessor Omsen[126] kom op imod hinanden som 2 Hanekyllinger. Anledningen var, at Nansen meget ærbødigen bukkede for Omsen og tiltalede ham i meget underdanige Udtrykke. Nansen bemærkede meget rigtigen, at han ofte har faaet Uvenskab fordi han har været grov mod Folk, men at dette var første Gang han har faaet det fordi han var for høflig. —

Jeg fik i Dag Brev fra Hagerup, Werner, Bøschen, Kahrs og flere. Fra N: Hertzberg fik jeg et fransk Brev, besynderligt som Manden selv. —

D: 15de Julii. Kl: 9 tog Storthinget sin Begyndelse. Rigsacten var nu færdig og nydelig skrevet. Vi skulde alle skrive under og forsegle den. Dette medtog henved 4 Timer. Tiden var altsaa saa vidt avanceret, at vi i Dag ikke begyndte paa Reglementet. Thanks i Gaar oplæste Pjece blev derimod foretaget. Krogh, Bonnevie, Falsen og flere bemærkede, at det blot var en upasselig Advarsel, som ej fortjente at trykkes. Jeg gjennemgik den punctviis og viste, at den hverken indeholdt noget nyt eller nyttigt, men blot almindelige Sætninger, som enhver Repræsentant maatte kjende og være opmærksom paa, saameget mere, som de 2 første Puncter endog ere i Bekjendtgjørelsen af 23de May 1814[127] opregnede som Gjenstande for dette Storthings Overvejelser. Jeg holdt altsaa for, at Storthinget ej burde foranstalte det trykt, men at det var ønskeligt, at Forfatteren vilde lade det trykke, paa det at Storthinget kunde blive opmærksomt paa adskillige ikke passelige og uheldigen valgte Udtrykke, som f: Ex: at der i Storthinget hæver sig „adskillige

ubesindige Stemmer", og flere. Jeg tilføjede, at jeg, og vistnok flere, ønskede at eje et Aftryk af et saa besynderligt Product som dette. Mange istemmede min Yttring. — Man voterede, om Storthinget skulde lade det trykke? 6 Stemmer var derfor, hele Resten derimod. — Det var en Glæde at see paa Tilhørerne, medens denne Sag discutteredes. Alle gottede sig inderlig over denne arrogante Mands Ydmygelse. En Bonde rejste sig til Slutning op, yttrede at han ej syntes det var værdt at koste Trykkerløn paa det, men at Thank paa Grund af Trykkefrieheden, selv kunde lade det trykke. —

Odels- og Lagthinget samledes for at vælge Præsidenter og Secretairer. I det første valgtes jeg med 38 og Weydemann med 25; i det andet Falsen med 8 og Procurator Weydemann med 12 Stemmer. — Kl. 6 om Aftenen kom jeg hjem og recreerede mig i den frie Luft i Selskab med Børnene paa Gaarden.

I Anledning af Thanks Product fik jeg i Dag sagt en Borger: Biskop Krogh sagde, at han undrede sig over, at han ej fandt en eneste sund Tanke i det. Ja, svarede jeg, det hele havde været ganske Thanke-løst, dersom der ikke havde staaet Underskrift under det.

D: 16de Julii. Kl: 7 om Morgenen sad jeg ved mit Arbejde, nemlig: at gjennemgaae Reglements Udkastet og præparere mig paa at referere sammes 1ste § samt at fremsætte den til Votering, da 7 à 8 forskjellige Forslag, i Anledning deraf ere gjorte. Dette Arbejde holdt mig hele Formiddagen ved Skriverbordet. Til Middag var jeg i Selskab hos Bøghs Vert og Fætter, Bøgh[128]. Arbejdet faldt mig tungt i Dag, thi jeg var budet til Colletts paa Ullevolds-Sæteren[129] for at fiske hele Dagen; men maatte sige ney. —

Kl: 6 besøgte jeg Motzfeldt, som, formedelst Sygdom, havde sagt ney til Bøghs Invitation. Jeg frygtede at finde ham virkelig syg, men da jeg kom, erfarede jeg at det var en saadan Sygdom, som fornemme Folk ofte faae, naar de ikke have Lyst at gaae i Selskab. Kl: 7½ kom jeg hjem og tog en Spadseer-Tour omkring Frogner med min Vertinde og Børnene.

D: 17de Julii. Efterat jeg paa nye havde gjennemgaaet mit Arbejde paa Storthinget til i Dag, mødte jeg sammesteds Kl: 9. Ved min Ankomst til Byen modtog jeg Efterretning om, at en af Repræsentanterne, Provst Hount[130], i Nat er død af Nervefeber. — Ihvorvel jeg ikke holdt af Manden, gjorde dog denne Efterretning et besynderligt Indtryk paa mig. For 6 Dage siden sad han iblandt os andre i Storthinget, og nu ligger han paa Ligstraae. Hvo veed hvem af os andre der inden de næste 8 Dage skal ligge med Næsen i Vejret?

Det var ellers besynderligt: at han kom hertil med den bestemte Ahnelse, at han skulde døe medens Storthinget holdtes. Han havde derfor ogsaa bragt alle sine Sager i Orden og taget Afskeed med sin Kone som om hun aldrig skulde see ham meere, hvorhos han havde taget det Løvte af hende, at dersom han blev syg i Christiania, hun ikke skulde komme ind til ham for ikke at see ham ligge Liig. —

Debatterne over Udkastet til et Reglement for Storthinget begyndte i Dag. Fra Kl: 9 til 3 opholdt vi os ved en eneste §, og denne blev ikke engang fuldkommen færdig. Den angik, hvorvidt Storthingets *plenum* af samtlige Medlemmer skulde udvælge Committeer til at berede alle Forslage og gjøre Indstillinger om samme. Efter uendelig megen *pro et contra* blev det bifaldt med 48

Stemmer mod 31. — Man besluttede at nedsætte en Committee for Forslage, 1) angaaende Kirken, Underviisningsvæsenet og Gejstligheden. 2) for juridiske Gjenstande. 3) for Finants- Skatte- Bank- og Toldvæsenet. 4) for militaire Gjenstande. 5) for Kjøbstædernes Oeconomie, Handel og Søevæsenet. 6) for Land- Skov- og Berg-Væsenet samt Fiskerierne. 7) til at overveje Constitutions Spørgsmaale, og 8) en Redactions Committee. — Hount havde foreslaaet 11 Committeer, hvoriblandt en til at revidere Pensions Listerne og en til at gjennemgaae Statsraadets Protocoller; men det blev besluttet, at ingen af disse som almindelige skulde nedsættes. — Vi naaede ikke saa vidt at bestemme Medlemmernes Antal i enhver af disse Committeer. — Man besluttede at foranstalte Reserven efter Hount indkaldt til Storthinget. Manthey[131] var 1ste Reserve; men han er ogsaa død. Der siges at Provst Aschehoug[132] skal være 2den Reserve. —

Til Middag hos Collett paa Ullevold[133] i stort Selskab. Jeg spadserede hjem Kl: 7 og passiarede siden med Fruen og Børnene hjemme. —

D: 18de Julii. Kl: 7 om Morgenen sad jeg ved Skrivebordet for at præparere mig til Dagens Forretninger. Storthinget samledes Kl: 9. Resten af § 1 i Reglementet blev Debatteret(!); og dette varede til Kl: $1^1/_2$. Det blev besluttet, at en Valg-Committee skulde nedsættes, med Ret at udnævne Medlemmerne i samtlige de andre Committeer. — Dette mødte megen Modsigelse, og det var især dette som forhalede Debatterne. — 44 Stemmer vare for det, men 39 vare mod at Committeen skulde have Ret at udnævne de andres Medlemmer, hvorimod de holdt for at den blot skulde foreslaae dem. Committeen skulde bestaae af 15 Personer, hvoriblandt

5 i det mindste af Bondestand. Videre blev § 2, 3 og 4 antaget. — Storthinget vedtog at følge Provst Hount til Jorden paa Fredag. — Til Præsident i det samlede Storthing blev jeg valgt paa nye ved 44 Stemmer, og til Secretair Weydemann med 48 Stemmer. En af de Voterende havde gjort Spas og valgt: til Præsident Gaardbruger Barlien samt til Secretair Statsraad Thank. —

Jeg fik i Dag fra Posthuset Motzfeldts meget omskrevne Brev af 17de Januar d: A: — Postbudet sagde: at det havde ligget paa Posthuset siden i Vinter. — Fra en Kjøbmand Henne, der nyelig havde været her i Byen, modtog jeg et Brev med Undskyldning fordi han ej havde været hos mig og gjort Visite. — Om en saadan Visite siger han: „at den snarere vilde været Dem til Byrde, saameget mere, som jeg intet andet havde at andrage. end min blotte Skyldighed mod forhen beviste Venskabs Udøvelser, til hvis Gjengjeldelse jeg skulde ønske Lejlighed at vise Gjengjeld igjen.“ — Jeg fik forleden et Brev fra Politibetjent Lund, i Bergen, som søger om at blive virkelig Raadstuetjener ved Districts Commissionen i Selskabet for Norges Vel. — Disse 2 sidstmeldte Skribenter synes at gjøre Helle Fæster, ja selve Wollert [134] Rangen stridig. —

Nogle Timer som jeg i Aften havde frie for Arbejde, anvendte jeg paa at skrive til Hammer, Klagenberg, Bøschen og Nannestad.[134] Til Vicepræsident i Storthinget blev i Dag udnævnt Biskop Bugge, til Vicesecretair Sorenskriver Bryn. Jeg vil ønske at Bugge, eller en anden, snart maatte avancere til virkelig Præsident, thi Præsident-Slaveriet begynder allerede at genere mig vel meget. —

D: 19de Julii. Kl: 9 samledes Storthinget. Man debatterede fremdeles om Udkastet til Reglementet. — I Anledning af 11te § opstod atter Spørgsmaalet: om Lagthingets Medlemmer have Ret, at gjøre Forslage til Love umiddelbar til Odelsthinget. — Næsten alle Lagthingets Medlemmer rejste sig nu, en efter den anden, og holdt Taler, hvori de vilde bevise, at dette var en Ret, som aldrig kan nægtes Lagthingets Personale. — Saaledes talte Sørensen, Bergh, N: Aall, Ræder, Nansen, Bonnevie, Tank, Falsen, Wangensteen, Borchsenius, o: fl:[135] Af Odelsthinget talte Jørg: Aal, Schultz, Bugge, jeg og nogle flere. Jeg søgte at bevise, at det var tvertimod Lovens Aand og Bogstav, at tillægge Lagthingets Medlemmer denne Ret, samt at det var ufornødent at tilstaae dem samme, da de ere Medlemmer af Committeerne, der berede Sagerne og gjøre Indstillinger til Odelsthinget, og de, i al Fald, kun behøve at faae et Medlem af Odelsthinget til at modtage Forslaget og at fremsætte det der. — Jeg meente, at et godt Forslag vist aldrig vilde mangle en Mand, der med Glæde modtog det og fremkom dermed i Odelsthinget. — Bugge var af samme Mening. Han oplæste en lang Afhandling. I Anledning af, at man vil udlede Lagthingspersonalets Ret af Lovens Aand, sagde han: at han ej forstod sig ret derpaa, da det er saa forunderligt med dette Aandevæsen; Lovens Aand er som oftest dens Aand, som vil forklare Loven. — Resultatet blev: at en stor Pluralitet frakjendte Lagthinget den omspurgte Ret. — Det secundaire Spørgsmaal: om Lagthingets Medlemmer have Ret, at møde personlig i Odelsthinget for at oplyse og forsvare deres Forslage? blev frafaldt. — Tank udtrykkede sig omtrent saaledes, at hvormeget man end vil forsøge paa at konstle paa Grundlovens Udtrykke, saa blev det dog klart etc:

Jeg ventede længe paa at nogen vilde revse ham for disse uforskammede Udladelser; men da Ingen vilde tage sig af ham maatte jeg selv gjøre det. — Jeg erklærede, at om endog de brugte Udtrykke vare passelige og sømmelige i en National Forsamling ihenseende til Meninger, Repræsentanterne yttrede (hvilket jeg henstillede til Forsamlingens nøjere Bedømmelse) saa passede de sig dog kun paa den Fortolker, der har Lovens udtrykkelige Ord imod sig; og dette havde jo Tank i § 76. —

Kl: 3 blev Forsamlingen sluttet. — Lagthingets Medlemmer vare meget fortrydelige over Dagens Beslutning. Nogle fortalte mig, at de havde adskilligt at foreslaae, men at der nu ej skulde komme en Tøddel ind fra dem. Jeg svarede tørt, at det gjorde mig ondt for dem selv; thi havde, som de paastaae, Grunden til deres Motion været, Lyst til at gavne, saa havde de vistnok kommet frem med Forslagene omendskjøndt det skulde skee middelbart. Deres senere Declaration viser derimod, at Lyst at tiltvinge sig en personlig Ret alene har været deres Motiv. —

Til Middag i stort Selskab hos Egeberg[136]. Efter Maaltidet kom Tank, som jeg ventede, og talte til mig om de Næser, jeg havde givet ham i Storthinget. Han kaldte mig sin Anklager, formeente at jeg var uberettiget at være det, og proponerede endelig, at jeg vilde love, ikke oftere at anfalde ham i Storthinget, da, i saa Fald, han heller ikke skulde hakke paa mig. — Jeg svarede, at jeg havde anklaget ham paa samme Maade som en Opponent anklager Taleren, ved at vise det urigtige eller upasselige i hans Tale, og at det var ej alene enhver Repræsentants uforkrænkelige Ret at gjøre dette paa Storthinget, men at det endog var Pligt; jeg kunde altsaa umueligt give et Løvte som det forlangte. — Hvad mig selv angaaer, da

vilde jeg takke ham saa ofte han vilde gjøre Storthinget opmærksomt paa hvad urigtigt eller usømmeligt, jeg maatte sige; og jeg vilde nok vide at forsvare mig saafremt hans Bemærkninger vare ugrundede. — Han paastod videre, at jeg havde brugt Personaliteter mod ham og anførte, som Beviis derpaa, at jeg havde dadlet endeel af ham brugte Udtrykke. — Jeg gjorde ham opmærksom paa, at han nu beviste, at han ikke forstaaer hvad Personaliteter er; og, for at han ikke oftere skulde udsættes for at røbe en saadan Uvidenhed, forklarede jeg ham hvad det var, at bruge Personaliteter. — Han beklagede sig over at han var en miskjendt Mand, da ingen Normand havde gjort sit Fødeland større Tjenester end han, og man dog i Almindelighed viser ham Foragt; — at vi i Norge havde den frie Constitution af 17de May: at Kronprindsen erkjendte Constitutionen, og at vi fik saa gode Vilkaar i Conventionen til Moss, alt dette var, sagde han, h a n s Værk. — Nationen skyldte ham derfor Tak istedetfor Ringeagt[137].

Jeg havde foresat mig, at jeg ikke vilde indlade mig med ham om hans Fødelands-Daad; jeg svarede derfor simpelt: at jeg ikke var saa heldig at have gjort mig fortjent af mit Fødeland, og at jeg følgelig ikke burde tale i en Sag som denne; men at jeg dog ikke kunde undlade at yttre, at, dersom jeg end havde været saa lykkelig at have udrettet noget Stort for Fødelandet, saa vilde jeg dog ansee det for en stor Skam, at roese mig deraf og at fortælle Andre mine Meritter. — Han paastod, at jeg af Animositet mod ham havde hugget ind paa ham, og vilde bevise det dermed, at jeg aldrig saaledes havde hugget løs paa Andre. Jeg benægtede det første, og anførte som Grund for det sidste, at ingen af de andre Repræsentanter havde debiteret saadanne urig-

tige eller upasselige Ting, som han. — Den hele Samtale førtes ganske sagte mellem os; han var ofte meget varm, jeg stedse meget kold. Han græd flere Gange, jeg loe bestandig. — Han fremkom flere Gange igjen med Forslaget om en Tractat, betræffende at lade hinandens Fadaiser gaae ubemærkede i Storthinget; men jeg, som troede, at jeg ikke kunde vinde derved, men at Publicum og den gode Sag tvertimod vilde tabe derved, afslog bestandig Tilbudet. —

Kl: 8 kom jeg hjem, hvor jeg fandt M: Ankers og Major Schjøtt[138].

D: 20de Julii. Kl: 6 om Morgenen vaagnede jeg ganske upasselig. — Jeg havde faaet saa ondt i Halsen, at jeg knap kunde svælge og jeg var mat og flau. — Efter et lidet Raad, holdt imellem min Forstand og min Krop, og efter at have consuleret mine Been, om de ordentligen vilde bære Kroppen? klædte jeg mig paa og kjørte til Byen, ikke for at præsidere i Storthinget — thi dertil følte jeg mig ude af Stand — men for at gaae til en Doctor og for at overlevere Vice-Præsidenten Papirerne til Foredragelse i Storthinget. — Biskop Bugge fik Sagerne og modtog dem — jeg tør ikke sige, om det var med Glæde, eller med Frygt, men jeg troer det var med en Blanding af begge. — Professor Schjelderup saa paa eller rettere i min Hals og følte min Puls, skrev en Recept og bød mig gaae hjem samt holde mig inde bis weiter. — Her sad jeg nu i mit Logis, drak Camphor-Draaber og ennuierede mig. — Reins nyeste Digte — den mindste ujuridiske Bog, jeg tog med mig herhid — var min Trøst. — Da Storthinget var forbi besøgte en Mængde af Repræsentanterne mig. — Motzfeldt og Bøgh sad troelig ved mit Leje. —

D: 21de Julii. Jeg sov i Nat temmelig roelig; men Halsen er ikke bedre. Jeg fik Ordre at ligge hele Dagen og drikke Camphor Mixtur og Havre-Suppe — et herligt Tractement. Min snilde Vertinde og Vert rejste 2 Gange til Byen for at see til mig. — Der var i Gaar udkaaret en Valg-Committee til at udvælge Medlemmer i alle de andre Committeer. — Jeg var bleven dens Formand. — Denne Committee skulde i Aften samles. — Jeg fik Bud derom, men kunde, af visse Aarsager, ikke have den Ære at møde. — Jeg fik siden at vide Valget. — Jeg kom først paa Listen i den juridiske Committee. — Dette Valg behager mig ikke. Det er ingenlunde fordi denne Committee bliver den, som, blandt alle, faaer meest at bestille — thi det er min Pligt paa Storthinget at udrette alt hvad godt jeg kan — men fordi der i samme Committee er indsat Nansen og Lange, der opponere stedse, men næsten altid ihenseende til Bagateller[139]. —

Provst Hount blev i Dag begravet. Storthinget fulgte ham til Jorden. — Pavels holdt ved Graven en vakker Tale, hvori han, uden at dølge den Afdødes Fejl, roeste ham baade som Ven, Borger, Embedsmand og Fader. — Pavels lod mig strax faae Talen at læse. — Det er en besynderlig Ting at ligge paa Sygesengen og høre Liigklokkerne over en afdød Confrater. Tanken om at man snart kunde følge ham er saare naturlig[140]. —

Mange af Storthingets Medlemmer besøgte mig i Aften og, blandt disse, Vicepræsidenten, som forsikkrede, at han, fremfor nogen anden, ønskede jeg snart maatte komme mig igjen. —

D: 22de Julii. Jeg var i Dag Morges noget friskere og fik Tilladelse at være oppe. — Nærværende Dagblad var mit Formiddagsarbejde, som idelig blev afbrudt

af Visitter. — Lehnsmand Borge besøgte mig i sin nye Uniform. Han saae ret godt ud, men syntes, ligesom jeg, at være lidt forlegen med at bære Sabelen. Sporerne havde han endnu ikke faaet. — 2 andre af Storthingets Lehnsmænd havde ogsaa anlagt Uniformen.

I Dag blev jeg afløst fra Odelsthingets Præsidentskab og ligeledes Weydemann fra Secretariatet. Bugge blev Præsident og Bryn Secretair. Jeg er virkelig glad ved dette baade fordi Byrderne lettes for mig og fordi Flere kunne komme til at føle Vanskeligheden af et Præsidentskab, hvilket sikkert vil formindske ugrundede Indvendinger og tilvejebringe strængere Orden under Debatterne. —

Da jeg saae Borge i Uniform, tænkte jeg strax paa hvorledes Tøsøen og Schjelanger vilde see ud i saadan Dragt. — Jeg nægter ikke at et saadant Syn vilde moere mig; men jeg formoder, at de aldrig anlægger Uniformen [141].

Jeg læste i Dag No. 1 og 2 af et vist Blad, kaldet det Norske Nationalblad, hvilket udgives ved en Boghandler Hjelm [142]. Det skal rivalisere med den lille Trondhjemske Tilskuer, og dette gjør det virkelig, thi de 2 udkomne Nummere ere lige saa slette som hiin. I Slutningen staaer følgende Vers:

Nu knejser en Æreport nær det Sted,
hvor Vaterlands Bølger monn' true,
Vee! hver en Normand, der ej bliver heed,
saa ofte hans Øjne den skue.

Jeg troer man med større Føje kunde sige: Vee! hver Normand der ej bliver heed, saa ofte han Verset mon' skue. —

Fra Joh. Teilmann [143] som nyelig var i Bergen og derfra rejste til London, havde jeg Brev dateret Strømstad d. 17de d. M. — Han vil nu rejse til Danmark og

derfra søge Emploj i Vest-Indien. Ulykkelige Fædre! som nødes til at sende Eders Sønner, i Ungdoms Aar, hen til Visdoms Sæde! I opoffre Eders sidste Skjærv paa at danne dem til dydige og oplyste Mænd, og de blive — Recrutter for de Vestindiske Tropper, hvor intet levende, ej engang den gule Feber, forbarmer sig over dem. —

Jeg var den hele Dag kjendeligen bedre af Helbred, end i Gaar. —

D: 23de Julii. Om Morgenen, da jeg vaagnede, følte jeg mig temmelig frisk. Halsen var vel ej endnu ganske frisk og Tungen ej heller aldeles reen, men jeg var dog ellers ganske fix. Hvad sig i øvrigt Tungen anbelanger, saa kunde der vel tvivles, om den nogensinde har været ganske reen. — Professor Schjelderup kom til mig Kl: 10, besaae Halsen og gav mig Ordre at holde mig inde samt at drikke Camphor og skylle mig med Salviethee og Ædike i Munden. Der kom Vogn efter mig fra Uranienborg; men da Schjelderup har højere Commando end den Højstbefalende paa Uranienborg, saa maatte Vognen gaae tom tilbage. —

Jeg hørte i Dag følgende Anecdot: Magistraten her har nyelig tilmeldt Assessor Mathiesen[144], at der hos ham bliver indqvarteret af den Kgl. Suite 3 Oeconomie-Piger. Mathiesen tilskrev derpaa Magistraten at han troede sig frie for saadan Indqvartering, da her var Husejere nok, der havde budet Værelser til Leje. Skulde han imidlertid blive bebyrdet med denne Indqvartering, da bad han sig underrettet om, af hvad Caliber bemeldte Oeconomie-Piger ere, paa det at han derefter kan rette Ammunitionen. —

Ligeledes hørte jeg en Anecdot eller rettere en

Borger i Anledning af Grev Posse[145] i Stockholm. — Et Par fornemme Herrer rejste til Stockholm og gjorde strax, i de første Dage, Visitter hos de Store, over hvilke de havde forfattet sig en lang Liste. Det gik langsomt for dem. Over Middag stod Grev Posse for Touren; de kjørte derfor til ham; men da han boede langt ude paa Ladugaardsland, blev Klokken henimod 3, da de kom ud fra ham. Den ene proponerede, at gjøre nok een Visite hos en Mand, som boede i Nærheden; men den anden svarede: *ultra Posse nemo obligatur.* —

Denne Dag gik hastigt for mig, deels ved Passiar, deels ved Skrivning. —

D: 24de Julii. Jeg havde modtaget adskillige Anmodninger om at møde i Storthinget i Dag for at styre Forhandlingerne, da disse vare meget vigtige. — Jeg consulerede min Doctor som gav mig Lov at gaae, under følgende Forpligtelser: 1. at gaae til Storthinget i Kavay. 2. at foranstalte at Vinduerne deroppe staae lukkede, og 3. at jeg ikke skulde blive bange, om min Hals blev noget værre igjen. — Jeg indgik Conditionerne og mødte paa min præsidentlige Stol Kl: 9. — Dagens Forhandlinger bestod i at bestemme, hvorledes de i Grundlovens 75de § opregnede Forretninger skulde fordeles imellem Odelsthinget og *plenum.* Der blev talt og passiaret overmaade meget. — Sagen er den: Lagthingets Medlemmer, eller endeel af dem, fortrydelige over, at de ere blevne indsatte i Lagthinget, søge paa alle muelige Maader, at forebygge, at Odelsthinget skal have noget særskilt at bestille. — Efter lang Ventilation blev det antaget: at det som indeholdes i litr: a skal alene tilkomme Odelsthinget: at hvad Litr: b, c, d, e, f, g, h, i, k og l omhandler, skal foretages i *plenum,* dog at Odelsthinget

ogsaa særskilt har Ret til det, som afhandles under litr: f: og h. — Videre blev det bestemt, at hvad Ejdsvolds-Bekjendtgjørelsen af 23de May f: A: og Grundloven fastsætter: om nærmere Bestemmelser ihenseende til Adelens Privilegier, Næringsfrieheden, Odelsretten, Værnepligten og Trykkefrieheden samt Coffardie-Flagget, skal, som Lovforslage, først foretages paa Odelsthinget. — Derimod skal den nærmere Bestemmelse efter Grundlovens 59de § blive givet i *plenum*. —

Saaledes endtes Krigen, om just ikke til Alles Fornøjelse, saa dog troer jeg temmelig rigtigt. —

Jeg fandt mig meget strabadseret af den lange Talen i 6 Timer, og kom, ved denne Lejlighed efter, at man mere behøver Hals, end Hoved, for at tale. — Beriget med denne Lærdom gik jeg hjem og lagde mig, da et 4de Capitulations-Vilkaar sagde: at jeg, efter Storthingets Slutning, skulde holde mig hjemme. —

Motzf: fortalte mig i Dag, at Kronprindsens Bestemmelse nu blot skal være, at rejse til Christiansand og Trondhjem, og at han følgeligen ikke denne Gang kommer til Bergen. — Arme Bergen! det vedbliver stedse at være Din Lod: at Du blot skal glæde Dig til Prindsers Ankomst og, i det højeste, sætte Dig i Bekostning i den Anledning, men at Du aldrig skal nyde den Ære, at see dem i Dit Skjød. — Du maae nu liig min gode Tante, Frue Lau, da hendes Barsel-Seng havde staaet pyntet i et halvt Aars Tid, men det forventede Barn desuagtet ikke var at bevæge til at komme frem — pille Fryndserne af og tage Atlasket ned samt hænge simple, daglige Omhæng op igjen.[146] —

D: 25de Julii. Da jeg fremdeles vedblev at være frisk uagtet den stærke Anstrengelse i Storthinget i Gaar,

saa mødte jeg ogsaa i Dag Kl: 9 sammesteds. — Der var proponeret, at man ej skulde begynde Voteringen bestandig med de samme Personer, men at det skulde være snart hist, snart her Voteringen skulde tage sin Begyndelse. — Det blev vedtaget: at der hver Uge naar Præsidenten tiltræder sit Embede, skulde trækkes Lod om, hvor Voteringen skal begynde, og at dette skal være Regelen for hele den Uge. —

Jeg havde gjort et Forslag om, at naar Odelsthinget, mod Formodning, aldeles intet skulde bestemme om Skatterne, ejheller om den Lov Grundlovens 109de § omhandler, ejheller om de i Bekjendtgjørelsen af 23de May 1814 litr: a. og b omhandlede Sager, saavelsom naar Lagthinget i disse Sager intet skulde bestemme, da skulde *plenum* sammentræde og Pluralitet, eller den Mening Præsidenten har erklæret sig for (naar Stemmerne i øvrigt ere lige), gjøre Udslaget. — Dette Forslag mødte meget hæftig Opposition af Falsen, Bergh, Borchsenius, Nansen, Bonnevie og flere, der paastode, at det var stridende mod Grundloven. — Bonnevie yttrede, „at Forslaget var Resultatet af Overbeviisningen om, at de i Gaar fattede Beslutninger vare urigtige.“ —

Da jeg for en stor Deel havde medvirket til de i Gaar fattede Beslutninger, fandt jeg dette yderst fornærmeligt og gjorde Forsamlingen opmærksom derpaa. — Det var aldeles ikke Bonnevies Mening, at fornærme mig; men hans Ord vare vist ubetænksomme, saameget mere som jeg i Gaar fremsatte mit Spørgsmaal førend de af ham omtalte Beslutninger vare fattede. — Efter circa 3 Timers haarde Debatter blev mine Forslage, med stor Pluralitet, antagne. — Reglementet som vi nu i 9 a 10 Dage havde debatteret, var dermed færdig, saa at vi kunne komme til noget reelt. —

Dernæst blev foretaget Præsident- og Secretair-Valg. Efter det vedtagne Reglement vælges der nu særskilt paa Vicepræsident og Vice-Secretair. Jeg blev Præsident for *plenum*, med 65 Stemmer, Bugge Vicepræsident, med 38. Weydemann blev Secretair med 45 Stemmer, Bryn Vice-Secretair med 20. —

Jeg skulde i Dag have været til Middags hos Glückstads [147], men jeg bad mig undskyldt, da jeg saa nyelig havde været syg. Jeg kjørte derfor Kl: 3 hjem til Uranienborg, hvor jeg, efter disse 5 Dages Fraværelse, blev modtaget som en gammel Ven, der i lang Tid har været fraværende. —

I Dag hørte jeg, at Kronprindsen ikke kan rejse fra Stockholm førend d: 28de d: M:; han vil altsaa ej kunne komme her førend i Midten af næste Uge. —

Aftenen anvendte jeg til at skrive Breve til Bergen, da jeg aldeles ikke havde noget at præparere mig paa til Storthinget i Morgen, hvor alene Forslage modtages. — Det eneste hvorpaa jeg maatte forberede mig, var at staae tidligt op; thi efter det nu gjeldende Reglement skal man møde i Storthinget Kl: 8½ om Morgenen. Det bliver derfor ogsaa fornødent, at jeg gjør mig et nyt Reglement at staae op efter. —

D: 26de Julii. Efter at have skrevet Breve til Hagerup, Rolfsen og Jansson [148], rejste jeg til Byen og var Kl: 8½ i Storthinget. Samlingen var bestemt alene for at modtage og oplæse Forslage om forskjellige Gjenstande, henhørende under det samlede Storthing. En Mand fra Trondhjems Stift yttrede noget om Madlavningen i Huusholdningerne og vilde man skulde foreskrive noget derom. Han lovede, i sit Brev nærmere at indsende sine Tanker. — Jeg holdt det upasseligt, at oplæse

saadant og anmeldte blot, at man kunde vente nogle saadanne Tanker. — Det er besynderligt nok, at man vil have Storthinget til at skrive Kogebøger. —

Nogle Personer, misfornøjede over, at Votering, efter Navne-Opraab, altid begynder paa et Sted, havde foreslaaet Forandring heri. I Anledning deraf var det i Gaar besluttet, at der ved hvert nyt Præsidium skal trækkes Lod om, hvor Voteringen skal begynde. — Jeg lod i Dag Lodtrækningen skee. — Besynderligt nok, at Lodden traf paa Aggershuus Amt, det samme, hvorved Voteringen baade paa sidste og dette Storthing hidindtil er begyndt. — Jeg fik Brev fra Statsraaderne i Stockholm, at Constitutions Committeen der var fornøjet med vort Svar paa Rigsacts-Forslaget undtagen ihenseende til 7de §, da Antallet af Interims Regjeringens Personale, efter den svenske Grundlov, maae være større. — De foreslaaer derfor 10 Medlemmer fra hver Side, istedetfor 6. [149]

De i Reglementet for Forhandlingernes Gang vedtagne Forandringer bleve i Dag dicterede. Til Middags var jeg hos Statholderen. Han bad mig conferere med Motzfeldt i Anledning af de fra Sverrig komne Svar, hvilket jeg gjorde efterat vi vare gaaede fra ham.

Jeg har besluttet, at denne Dag i min Journal skal hedde den mærkelige Dag. — Jeg var hverken frisk eller syg. For altsaa at blive en af Delene gik jeg i Middags Selskab, spadserede siden til Uranienborg, spillede Billard og Kegler, drak rød Viin og Champagne. Den sidste gav min Vert i Anledning af min Helbredelse. Det bedste kommer altid sidst. Da jeg gik til Sengs, drak jeg Rhabarbra og Camphor Draaber. —

D: 27de Julii. Couren med Motion og forskjellige Slags Drikke i Gaar slog ind; jeg var i Morges ganske

frisk. — Kl: 8½ var jeg i Odelsthinget. Jeg sad nu for første Gang i alle de 3 hidtil holdte National Forsamlinger, paa Bænkene imellem de andre Repræsentanter.[150] Bugge præsiderede. Jeg syntes jeg befandt mig ret vel paa Bænken. — Det var en kjedsommelig Dag. — Der blev ikke foretaget andet end Oplæsning af en Mængde mere eller mindre slet skrevne Breve og Forslage, for det meste fra Personer udenfor Storthinget. Jeg paastod kraftig, at deslige Sager ikke burde henvises til Committeernes Betænkning, men alene sendes dem for om de finde noget brugbart i samme naar Lovforslage i samme Materie siden maatte sendes dem (sic); men Weydemann paastod, at deslige Breve burde henlægges. Dette blev udsat til Afgjørelse paa Løverdag. — Man besluttede, at Lagthingets Medlemmer skulde faae særskilte Pladse i Værelset til at anhøre Odelsthingets Forhandlinger. —

Statsraad Motzfeldt mødte, paa Kongens Vegne, og foredrog endel siden sidste Storthing udgivne Forordninger, som Kongen foreslog at maatte af Storthinget antages som fremdeles gjeldende Love. —

Storthinget samledes Kl: 12 *in pleno.* Jeg foredrog Statholderens Brev til mig, om de Betænkeligheder Constitutions Committeen i Stockholm havde havt ved vort Forslag til Rigsacten. — Man besluttede at lade Committeens Betænkning trykke og at sende den til vor Constitutions Committees Betænkning. — Jeg blev valgt til den juridiske Committees Formand. —

Om Eftermiddagen samledes Constitutions Committeen hos mig. Vi gjennemgik hele den Svenske Committees Betænkning. Det blev, som sædvanligt, skubbet hen paa mig at skrive Committeens Betænkning.[151] — Kl: 8 kom jeg spadserende til Uranienborg, hvor jeg fandt Frue Niels Ankers. — Jeg mærker nok, at disse sidste

Ord kunne misforstaaes, ligesom Rector Gørs Ord, da han sagde, at han drak Bispinde Block's — men jeg skriver for gode Venner, der ikke i mine Ord ville lægge anden Mening end de bør have.[152] —

D: 28de Julii. I Dag var atter en kjedsommelig Oplæsning i Odelsthinget ligesom i Gaar; men den varede kun til Kl: 11. Efter at have gjort et Par Skyldvisitter gik jeg med min Vertinde hen til Maleren Munk og besaae Statholderen, som han havde truffet meget godt[153]. Siden gik vi til Kronprindsens Palais og besaae de nye Anlæg i Haven, der ret vare nydelige. — Jeg kjørte derpaa hjem med min Vertinde til Uranienborg. — Den hele Eftermiddag og Aften arbejdede jeg paa Committeens Betænkning og en kjedsommelig Correctur. — I Dag fik jeg Brev fra Hagerup og 3 Enker, der alle vilde at jeg skulde hjelpe dem — til Pension. Rosenblad[154] skrev mig ogsaa til. Han vilde jeg skulde gjøre mig Umage for at udvide Bibel-Selskabet i Norge. — Gud hjelpe mig! jeg veed ikke engang, hvad Hensigt dette Selskab har. —

D: 29de Julii. Odelsthinget holdtes Kl: 9 om Morgenen. — Weydemanns Forslag, at henlægge alle Andragender om Lovbestemmelser fra Personer udenfor Storthinget, voldte megen Debatte. Man antog, til Slutning, min Proposition: at modtage deslige Forslage, og, uden at oplæse dem, at sende dem til vedkommende Committee, henstillende til samme, hvorvidt den finder noget anvendeligt deri naar den gjennemgaaer et lovformeligt Lovforslag i samme Materie. — Til Præsident i Odelsthinget blev jeg valgt med 38 Stemmer; Bugge blev Vice-Præsident; Bryn Secretair og Rambech Vice-Secretair. — *Plenum* samledes Kl: 12 i Forventning af at modtage Stændernes endelige

Beslutning i Anledning af Rigsacten; men den blev os ikke meddeelt, uagtet en Coureer i Morges var kommen.[155] —

Man debatterede længe, om Cappelen, der trak Lod med Rasmussen om hvem der skulde ind i Lagthinget, nu skulde indtræde, eller om nyt Valg skulde foretages. Pluraliteten stemmede for nyt Valg, hvorefter Dannebrogsmand Hans Barlien, med 38 Stemmer, blev udkaaret til Lagthingets Medlem.[156] Over dette Valg var der en almindelig Glæde; thi der siges, at Manden skal have gjort sig Umage for, at der første Gang ikke skulde komme Bønder i Lagthinget. — Det blev til Præsidentskabet overladt, at anvise Committeerne Arbejdsværelser. — Jeg maatte den hele Eftermiddag fare omkring for at gjøre Anstalter til en ziirlig Afskrift af Rigsacten, skaffe Materialier etc.[157] — Da jeg næsten var færdig dermed, kom Motzfeldt og fortalte mig, at Stændernes Beslutning var kommet med en Coureer i Morges, men at Coureren var gaaet til Bogstad, for at finde Anker, efterdi Statsraaderne havde sagt ham, at han skulde aflevere Depecherne til Anker. — Stænderne have bifaldt Constitutions Committeens Indstilling. — Der var nu ej Tid til at faae Thinget sammen i Aften. — Jeg var i en Samling i Lovcomitteen fra Kl: 5 til 8. — Kl: 8½ kjørte jeg med min Vertinde til Theevands Selskab hos Frue Anker paa Frydenlund, hvor jeg fandt en Mængde ret smukke og interessante Damer forsamlede. —

D: 30te Julii. Da jeg hver Søgnedag næsten uophørligt er beskjæftiget med Rigets Constitution, syntes jeg at kunne have et Slags Ret til om Søndagen at tænke paa min egen. — Jeg kjørte derfor i Dag Morges Kl: 7 ud til Maridalen for at fiske i Elven. — Til Mid-

dags skulde min Vert og Vertinde, med Børnene, samt Madame Tullin komme derud for at deeltage i min Fornøjelse og forøge den. — Dette var mig en herlig Dag. Jeg stod flere Timer ude i Elven, med mine Strile-Støvler, i mine gamle Bergensiske Klæder, og drev mit gamle Yndlings Haandværk. — Jeg fik rigtig nok ikke mange Fiske; men jeg fiskede dog, og Rasmus var med mig med Skræppen paa Nakken og Brændeviins Lærken i Skræppen, saa at jeg drømte mig ligesom halv i Nordhordlehn. — 15 Foreller var alt hvad jeg kunde drive op til Middags. Min Levemaade bød mig høre op med Fiskeriet da Damerne kom. — Siden efter spiste vi, drak, spadserede og kjørte hjem. — Paa Spadsere Touren besaae vi Ruinerne af St. Mariæ Kirke paa Gaarden Kirkevold.[158] —

Jeg tør ikke disputere med Philosopherne, om der gives nogen større Glæde, end Hvile efter gavnlig Daad? men jeg lader mig heller ikke aftrætte den Sætning, at det undertiden er en stor Glæde at bestille Intet, eller noget som er æqval intet. —

D: 31te Julii. Kl: 8 var jeg i Byen for at tale med Motzfeldt om Kongens Proposition i Anledning af Stændernes Beslutning om Rigsacten. —

Motzfeldt mødte i Storthinget Kl: 10 og foredrog Kongens Proposition med Stændernes Beslutning. — Da han var borte, forelæste jeg Committeens Betænkning, hvorefter Storthinget eenstemmig antog Rigsactens 7de § efter Stændernes sidste Proposition.[159] —

Odelsthinget havde siden Forsamling til Kl: 2. Sorenskriver Weydemann oplæste et Lovforslag om Rigsbankens Ophævelse, et do. om en Forordning til Jorders Matriculering, og et Forslag om at begjere Statsraadets Oplysning om hvad Skatterne i de 10 sidste Aar før

1807 have beløbet sig til i samtlige Fogderie[r], samt i alle Rigets Kjøbstæder. — Gaardbruger Tandberg [160] oplæste et Lovforslag om Kongl. Almindingers Overladelse til de angrænsende Bønder efter en fastsættendes Taxt. — Amtmand Sibbern lod ved Forvalter Bjørnskov oplæse et Forslag om, at den Godtgjørelse, som maatte tilstaaes Smaalenenes Amts Beboere for Skade, lidt i Krigen 1814, maatte liqvideres i Skatterne i de følgende Aar. — De fleste af disse Forslage bleve til vedkommende Committeer henviste. — Kl: $2^1/_2$ vare Thingets Forhandlinger sluttede. — Kl: 5 samledes den juridiske Committee i Anledning af Udkastet til Reglementet for Rigsretten. I denne Committee arbejdede jeg til Kl: 9. Det var nu saa silde, at jeg ikke gad gaae til Uranienborg, da jeg næste Morgen Kl: 8 skulde være i Byen. — Ved min Hjemkomst hørte jeg, at Heramb og hans Kone [161] havde været i mit Logis og villet hilse paa mig. Jeg blev flau over at jeg ikke havde kunnet være hjemme og vred over, at Rasmus ikke havde spurgt hvor de logerede. — Imellem Glæde over, at snart kunne see, og Frygt for, ikke at faae see min sandeste Inclination, spiste jeg, drak et Glas paa hendes Velgaaende og lagde mig. —

D: 1ste August. Kl: 7 sad jeg og skrev paa et Document, hvorved Rigsacten skulde oversendes til Kongens Sanction. — Storthinget holdtes Kl: 9 og varede til $11^1/_2$. Rigsacten var endnu ikke færdig, saa at Underskrivt og Forsegling maatte udsættes til Kl: 2. — At jeg strax opspurgte Herambs Logis er let at begribe. Jeg besøgte ham Kl: 12 og blev der til Kl: 2; men Konen var (sic) og kom ikke hjem, uagtet han sendte flere Bud ud for at opsøge hende. — Fra Kl: 2 til 4 var jeg i Storthinget, og videre fra Kl: 5 til 7, alt for at faae Acten

ordentlig underskrevet, forseiglet og indbundet. — Den var overmaade ziirligt skrevet paa Pergament af Contoirchef Hansen. — Kl: 7 bragte en Deputation af 9 Personer, under Anførsel af Biskop Sørensen, Acten til Statsraadet, som strax, med Coureer, afsendte den til Stockholm. Der blev i Dag snakket meget i Storthinget i Anledning af en Ansøgning fra Frue Rabech om at hendes Børnebørn, Capitain Holck's Døttre, maatte faae deres afdøde Moders Pension af Postcassen, hvilket Statsraadet havde afslaaet.[162] — Der blev resolveret, at Statsraadet skulde anmodes om at meddele Storthinget de Ansøgningen medfulgte Erklæringer og Statsraadets Protocol, hvori Sagen fandtes afgjort. Gud veed hvad saadant skal betyde!

Til Præsident blev, ved 64 Stemmer, atter valgt forrige Sorenskriver Christie og til Secretair Sorenskr: Weydemann. Vicarierne bleve Bugge og Rambech.[163]

Saasnart som jeg var kommen i min Friehed tyede jeg atter hen til Heramb; men ingen var hjemme, og i Morgen skulde han rejse. — Med Mads Madsen maatte jeg udraabe „hvor er min Skjæbne grum og umaneerlig stiv“! og der fattedes kun lidet i, at jeg med Helten udbrød: „skil mig ved disse Ærter! jeg maae med Armene og vise mine Smerter“. — Jeg blev, alvorlig talt, rigtig bedrøvet over, at jeg ikke skulde faae see og tale med den vakkre Christiane; men min Smerte var dog ikke Grændseløs, thi hendes Logis var just i Grændsen, og der stod jeg og gjorde disse Reflectioner. —

Paa Vejen hjemad drev jeg ind hos Tullins, hvor en behagelig Fransk-Fuus syntes at være Mester over enhver Lystighed. — Jeg var just ikke heller Mester over mit Humeur, hvorfor jeg søgte lidt *humor* af et Glas og derpaa gik hjem. Var jeg ikke nu saa træt og søvnig som jeg er, saa skulde jeg ærgre Sagen med en Lovtale

over den huslige Lyksalighed, og dermed aftvinge ham Wørmskjolds[164] gyldne Ord: „ka æ de for nokke Tøv“? Jeg kan imidlertid ikke undlade at nedskrive, at naar jeg er kjed af Storthinget saavelsom af smaa Ting, iler jeg med stor Længsel og med Glæde hjem til mit Logis, hvor jeg altid modtages med glade Ansigter, hvor de vakkre Børn klynge sig op til mig og fortælle mig alt hvad der ligger dem paa Hjertet, og hvor jeg i det hele behandles og betragtes som et Medlem af Familien. Sandelig jeg er i mit *exilium* heldigere, end jeg kunde haabe og lykkeligere, end jeg fortjener. —

D: 2den August. Kl: 9 samledes Storthinget. Amtmand Sibbern erholdt Storthingets Samtykke til at være fraværende i 3 Uger for at taxere og opgjøre den Skade, endeel af Smaalehnenes Amts Beboere have lidt ved Krigen i Fjor og om hvis Godtgjørelse de have anholdt deels af Statscassen deels fra Sverrig. Det blev ham bevilget fordi der i Storthinget bliver Qvæstion om Godtgjørelse og det altsaa er nyttigt for selve Storthinget, at have blandt dets Medlemmer en Mand der nøie kjender til det omspurgte.

Der indkom fra Stoltenberg et Forslag om Nedsættelse af en Committee til at gjennemgaae Statsraadets Protocoller. — Nansen oplæste en lang Proposition om det samme. Han begyndte den med en Lignelse om 3 Venner og en Uven, som søgte at sætte Splid mellem dem, hvilke han kaldte A. B. C. D. — Denne Lignelse udgjorde i Skrivt 4 Sider. A. var Norge, B. Regjeringen, C. Ildesindede, som forsøgte at udkaste Uenigheds Sæd og D. beskrives som en ærlig, blid, beskeden, human Mand, der gjorde A og B opmærksom paa deres Fejl; og i dennes Stilling sagde Nansen, at han var. —

Han erklærede at han troede at her var skeet nogle uconstitutionsmæssige Sager f: Ex: 1. Holst's Udnævnelse til Commandant. 2. at Anker kaldes en af Rigets Herrer. 3. at en Deel af Aggershuus Fæstning sløjfes. 4. at Repræsentanter i Fjor udnævntes til Statsraader, medens de endnu fungerede paa Storthinget. 5. at et Reskript, som forbyder fremmede Rejsende at opholde sig her under Storthinget er udgivet, og 6. at endeel Militair ere pardonerede uden at Højeste Rets Mening er hørt og Dom afsagt. I disse Anledninger burde Statsraadets Protocoller eftersees. — Der blev længe debatteret om dette skulde trykkes. — Jeg yttrede, at Ankeposterne vel burde trykkes men ikke Eventyret, hvormed Nansen begyndte. 54 Stemmer voterede for Trykningen til Uddeling blandt Repræsentanterne, 26 vare derimod. — Videre foreslog Nansen en Adresse til Kongen om en Norsk Ordens Oprettelse, da man, naar man seer en Svensk Orden paa en Nordmands Bryst, ikke veed, om han har faaet den formedelst Fortjenester af Sverrig, eller af Norge. —

Odelsthinget holdtes Kl: 11. — Biskop Bugges Forslag at anmode Regjeringen om, saa hastigt som mueligt, at meddele Thinget de Lovforslage, den agter at gjøre, blev bifaldt. Han oplæste et nyt Forslag om, at separerede Ægtefolk aldrig maatte faae Tilladelse at givte sig paa nye, medens begge leve. — Grimelund[165] oplæste et Forslag om, at Kjøbstædmænd ikke maatte kunne opkjøbe Jordegods, og at enhver Gaardejer maatte svare af enhver Gaard han ejer mere, end den, har boer paa, for den 1ste dobbel Skat, for den anden todobbelt, den tredie tredobbelt o: s: v: Den i Fjor nedsatte Finants Committee havde nu indgivet sine Forslage om Bankvæsenet og Skatterne. — Disse Forslage bleve nu oplæste og der-

efter henviste til Storthingets Finants Committees Betænkning. —

Til Middags var jeg hos Statholderen, som ikke var ret vel tilfreds med, at der var moveret om Holst, da der i denne Sag ikke kan erindres noget mod dem, som staae Storthinget til Ansvar, men al Anke gaaer ud paa Personer, som ere ophøjede over Anklage. — Jeg fik høre, at der paa Carstens's Spiseqvarteer var passeret en Ting. — Capt: Haxthausen[166] fandt for godt, uden nogen Aarsag, at slaae en svensk Kjøbmand, som sad lige over for ham, et Glas Viin lige i Ansigtet og at give ham nogle Skjeldsord fordi han var Svensk. — Siden efter bad han ham om Forladelse og inviterede ham ind i et andet Værelse for at drikke et Glas paa Forlig. Da Manden var moderat nok til at ville drikke Forlig og gik ind med ham, lukkede H: Døren og gav sig til at prygle paa Manden. —

Det er stor Skam, at en Svensk her behandles saaledes, medens vore Landsmænd overøses med Høfligheds-bevisninger i Sverrig. —

I Aften lykkedes det mig at finde Christiane Heramb. Hun syntes endnu at have sit gode Humeur og var ret vakker, men Sygdom og Barselsenge have rejst bort med endeel af hendes Skjønhed; kun Øjnenes Ild var endnu lige stærk. Det var en højst interessant halv Times Conversation, jeg havde med hende.

D: 3die August. Jeg var, som sædvanligt, i Storthinget Kl: $8^1/_2$. Dette og Odelsthinget varede til Kl: 2. Lehnsmand Uhlen[167] indleverede et Forslag om Odelsrettens Vedblivelse efter Loven og Fr. af 1771. Gaardbruger Øverland[168] indgav sit Forslag om Laugrettes og Taxations-mænds Udnævnelse af Sognemændene selv. Begge For-

slage sendtes til den juridiske Committee. — Jeg gik i Dag til Uranienborg og spiste til Middag. — Om Eftermiddagen kjørte min Vertinde og jeg til Bogstad for at hilse paa Excellencen Anker og Grevinde Wedel[169], som vi traf hjemme. Denne Kjøretour og Visitte borttog Resten af Dagen. —

D: 4de August. Storthing Kl: 9. Søecapitain Lous[170] blev naturaliseret. Søelieutenant Parnemann[171] søgte om det samme; men fik til Svar, at da han staaer i Dansk Tjeneste og ikke har bilagt Ansøgningen de fornødne Attester og Oplysninger, kan Storthinget for Tiden ikke bevilge Naturalisationen. — Der var mange Debatter, om man ikke, førend Lous naturaliseredes, skulde høre hos Regjeringen, om han behøvedes til den norske Marine? men 60 Stemmer vare derimod.

Et Forslag af O. Bjørnsen[172] om at begjere af Regjeringen Oplysning om alle Pensionister, deres Formues og øvrige Tilstand samt om Pensionernes Størrelse, blev bifaldt. — Efter Stoltenbergs og Nansens Forslag blev en Committee til at gjennemgaae Statsraadets Protocoller udnævnt. — Dens Medlemmer bleve Landsdommer Nansen, Bugge, Stoltenberg, Assessor Lange og Bonnevie. — I Anledning af Nansens Forslag oplæste Biskop Krog en meget vel skreven Betænkning, om hvorfor han troede Protocollerne burde undersøges, nemlig for at befæste Folkets Tillid til Regjeringen. Han fyntede Nansen lidet for hans lange, trættende Preambule, inden han fremsatte Grundene for sin Motion. Bugge, Schultz og Bonnevie samt Sorenskriver Schjøtz oplæste ogsaa deres Betækning om at Protocollerne revideres. Bugge yttrede, at Folket, som forhen har hadet Svensker, bør forvisse sig om at det styres vel. Paa denne Maade vil Hadet successive gaae over til Venskab og Kjerlighed; thi Over-

gangen skeer ej saa hastigt, i det mindste ikke vestenfor Glommen. — Da Bugge havde talt bemærkede Tank for Præsidenten, at disse Udtrykke vare fornærmende for de Normænd, der boe østenfor Glommen. — Bugge svarede, at han ikke med Vished kunde tale om disse, da han aldeles ikke var kjendt i de Districter; han bemærkede derhos, at Sverrig ligger vestenfor (sic) Glommen, og at det var Sverrig han sigtede til. Tank svarede, at der om Bugges Mening ej kunde være Tvivl, da han forhen paa Prækestolen havde talt ligesaa fornærmeligt mod Friderichshalds Beboere. Bugge erklærede dette for en aabenbar Usandhed, og forbeholdt sig Ret nærmere at paatale det. Jeg maatte nu anmode begge Parter om at holde sig til Sagen, og yttrede, at Bugges Udtryk vist ikke vare passende og Sagen tilhørende. — Jeg bemærkede dernæst hvad Qvæstionen var og anmodede Thinget at yttre sig videre om samme; hvormed denne Trætte var forbi.[173] —

Nansen oplæste et Forslag om, at Storthinget maatte declarere alle hidtil gjeldende provisoriske Love som gjeldende indtil at Storthinget fastsætter noget videre i samme Anledning. — Jeg bemærkede: at jeg ikke kunde antage denne Sag i Storthinget, da den aabenbare angik og indeholdt et Lovforslag, følgeligen burde fremsættes paa Odelsthinget. — Schultz og Lange, vare de eneste som vare af modsat Mening, og den sidste udholdt en Debatte derom i en halv Times Tid. — Da han endelig var færdig, fremsatte jeg Qvæstionen, om Sagen skal antages i Storthinget efter Reglementets 11te §? men Lange vilde have Qvæstionen saaledes fremsat: om ikke Sagen bør opslaaes i Storthinget til nærmere Foretagelse. — Jeg lod derpaa først votere, om der skulde voteres saaledes som jeg havde proponeret, eller som han vilde have

det. — 6 Stemmer var af Langes Mening, Resten af min. Det blev videre næsten eenstemmig antaget, at Sagen ikke i Storthinget kunde antages. —

Et Forslag af Barlien, om at 3 Exemplarer af Nansens Motion d: 2den d: M: maatte trykkes til hver Repræsentant, blev nu foretaget. Mange vare derimod. Jeg yttrede, at naar mere end eet Exemplar skulde trykkes til hver Repræsentant, maatte det være fordi man erkjendte Motionens Indhold. Dette gjorde jeg ingenlunde. Jeg var enig i, at Statsraadets Protocoller, saavel paa nogle af de opgivne, som paa nogle endnu vigtigere, Grunde burde eftersees; men jeg ansaae den af Nansen brugte Fremgangsmaade for bagvendt; thi han afsiger først sin Mening om at det opgivne e r stridende mod Constitutionen, bygger tildeels sin Mening paa Suppositioner og begjerer derefter Undersøgelse, istedetfor at han burde fremsat sine Tvivlsmaal, begjert Oplysning og derefter forbeholdt sig at afsige sin Dom. — 4 eller 5 Stemmer bifaldt Barliens Forslag; alle øvrige vare derimod. — Under al denne Passiar var Klokken bleven næsten 3. Om Eftermiddagen fra Kl: 5 til 7 var jeg i den juridiske Committee, og derefter arbejdede jeg hjemme til Kl: 9½. Jeg fik i Dag Brev fra Hagerup og Bøschen. —

D: 5te August. Odelsthinget var samlet Kl: 9. — Efter at have afgjort et Par ubetydelige Sager blev oplæst endel Lovforslage: f: Ex: fra Torger Næss om Landskirkegaardes bedre Indretning, da, som han skrev, det var Skam at see Griser løbe og rode i Gravene og æde Menneskers Been fra Bjørnerød, om Friehed for Enhver at have Tømmer-Sauge: fra Lehnsmand Urdal om Almindingers Salg til Bøjgderne: fra Hans Westreim om Tiendens nærmere Bestemmelse: fra Jacob Aall om Penge- og Bankvæsenet: fra Provst Aschenberg, om en Post

gjennem Østerdalen til Trondhjem: fra Sorenskriver Rambech om Udbetaling af Arv, under 50 rbd, til Piger, der ere 30 Aar gamle: o: s: v:[174] — Til Præsident i Odelsthinget blev jeg atter valgt med 38 Stemmer, til Vicepræsident Bugge, til Secretair Bryn og Vice-do. Rambech. —

Committeen for det indre havde indsendt endeel Forslage, om Havfiskerierne, Bjergværkerne, beneficeret Godses Afhændelse og flere lærde Skolers Oprettelse. — Disse bleve ogsaa oplæste. —

Til Middags hos Glückstad, hvor Vinen var hvad Selskabet burde have været, og Selskabet hvad Vinen ellers plejer at være. — Jeg holdt mig derfor til Vinen. — Efter Middagsmaaltidet, det er at sige Kl: mellem 7 og 8, tyede jeg hen til Motzfeldt, med hvem jeg passiarede en Stund. —

Søndag d: 6te August. Efter at have arbejdet det meste af Formiddagen gjorde jeg mig færdig at kjøre til Bogstad med Bøgh og Motzfeldt. — [Da jeg i Gaar glemte at anføre en Lagthings-Beslutning som blev fattet maae jeg her anføre den. Rigsrets-Reglementet, som d: 3die d: M: var bifaldt og, med nogle Forandringer, antaget i Odelsthinget, blev i Lagthinget foretaget. — Til Uheld var Intelligents Seddelen kommen ud. — Deri havde en Anonymus yttret, at Reglementet først burde have været sendt til Højeste Rets Betænkning. Et Lagthingsmedlem argumenterede med Intelligents Seddelen i Haanden; og Lagthinget besluttede, at sende Sagen til Højeste Ret.

Med hvad Ret Lagthinget kan gjøre andet end enten bifalde et Lovforslag eller sende det tilbage med tilføjede Anmærkninger, maae Gud vide; maaskee er det den Ret, der hedder: *summum jus, summa injuria.* — Odelsthinget havde, for ikke at lade længere Tid henløbe inden Rigs-

retten organiseres, afgjort Sagen uden at høre Høieste Ret, hvortil det heller ikke er forpligtet*). —

Kl: $12^1/_2$ kom Motzfeldt og Bøgh til mig. — Efter nogen Passiar kjørte vi til Bogstad, hvor vi morede os saa godt som man kan i fornemt Selskab. Omegnen er fortryllende. — Bøghs Næse havde faaet en rødlig Hævelse paa sig. — Jeg fandt ud, at Aarsagen var, Mangel paa Motion; thi i Bergen blev den fast hver Dag rørt og berørt; her derimod lader man den bestandig være i Roe. — Under uafbrudt Spøg og Latter gik Rejsen frem og tilbage. Det var saaledes ligesom en halv Bergensisk Tour. —

D: 7de August. — Storthinget var samlet Kl: 9. Nogle fra Statsraadet indkomne Protocoller bleve sendte til Undersøgelses Committeen. Sorenskriver Weydemann gjorde Proposition om at bestemme den Kgl. Families Apanage inden den kommer hertil. Forslaget blev sendt til Finants Committeens Betænkning, og det vil nok endeligen blive foretaget d: 9de d: M: — Sorenskriver Bryn oplæste siden i Odelsthinget et Forslag om at intet maatte betales for Skiftebreves Beskrivelse, men Skifte-Salariet forhøjes til $1^1/_2$ pct: af hele Boets Massa; og et do. angaaende Ceremoniellet ved Vidners Afhørelse og Straf for falske Vidner. — Gaardbruger Nærsteen indgav et Forslag om, at ingen maatte opkjøbe mere Jordegods end 4 Sk℔ Tunge etc; Gaardbruger Ilsaas om at Frieskydsen maatte hæves og at Gjestgiverne maatte forrette hele Pengeskydsen imod at faae af Almuen Fourage for billig Betaling. Jørgen Aal oplæste en lang velskreven Afhandling om Bank- og Pengevæsenet. Weydemanns Forslag[175] om at søge hos Statsraadet Oplysning om Skatternes Beløb i Fogderierne, i 10 Aar før 1807, blev bifaldt.

*) I Randen er ved dette Stykke fra [tilføiet: „Henhører til d: 5te August". —

En stor Mængde indkomne Breve anmeldtes og bleve sendte til vedkommende Committeer, hvorefter Odelsthinget hævedes Kl: 2. —

Jeg kjørte hjem til Uranienborg og tilbragte Aftenen deels med Skriverie deels med Passiar. —

D: 8de August. I Dag holdtes intet Storthing, hvorimod samtlige Committeer vare beskjæftigede. — Kl: 10 mødte jeg i den juridiske Committee, hvor vi arbejdede til Kl: 12. Hans Fritzner[176] besøgte mig i Dag. I Morgen rejser han til Drammen. — Kl: 5 mødte jeg i Lov-Committeen, hvor jeg forblev til Kl: 8. Man kan nu med rette kalde denne Committee L o v-Committeen; thi vi have nu i lang Tid havt Lov (Ferier) i den. — Jeg modtog i Dag Communication fra Politie Departementet om, at Posten fra og til Bergen, paa Grund af en Forestilling fra os, Repræsentanter for Bergen, skal, fra næste Uge af, expederes 2 Gange ugentligen. — Jeg hørte, at en Student Boye[177] skal være sat under Tiltale for Misbrug af Trykkefrieheden ved et Avertissement i Intelligents Seddelen, angaaende at der paa Kirke-Porten i Christiania er sat CXIII istedetfor C6. Det skader ikke saadanne raske Herrer, der ikke kunne tale om offentlige Foranstaltninger uden paa en pøbelagtig Maade. — Flotmann[178] spiste i Aften hos mig paa Uranienborg.

D: 9de August. Storthinget samledes Kl: 9 inden lukte Døre for at tage Beslutning ihenseende til Hofholdning for Kongen og Apanagen for Prindserne. Man debatterede til Kl: 1, hvorefter Pluraliteten bifaldt Finants Committeens Indstilling: at til Kongens Hofstat bevilges 64,000 Sølvspecie Dalere, Marken fiin beregnet til $9^1/_4$ Species, eller saameget, i Landets tilkommende Myndt,

som svarer dertil; til Kronprindsens Apanage 32,000 Speciedalere, og til Arveprindsens 16,000 Speciedalere, alt at regne fra den Tid, Carl 13de valgtes til Konge i Norge. Heri skal afdrages hvad der allerede maatte være udbetalt til Hofstaten eller til Apanagen. — Debatterne gik nu med en Orden og Sindighed, som jeg ikke havde tordet haabe eller vente. — Odelsthinget samledes Kl: 2 og holdtes til over 3. — Et Forslag af Amtmand Sibbern om at han maatte bevilge Beboerne i Smaalehnenes Amt billig Godtgjørelse for deres lidte Skade i Krigen, og godtgjøre dem samme i Skatterne for 1813 og 1814, blev udsat. — Weydemanns Forslag, at forlange Oplysning om Kjøbstæd-Skatterne i 10 Aar før 1807, blev bifaldt. — Westrem[179] indgav et Lovforslag om Sæterstøles Optagelse i Fjeld-Almindingerne, og Capitain Synnestvedt[180] foreslog endeel Bestemmelser ihenseende til Odelsretten. — Endeel flere Lovforslage bleve oplæste og til vedkommende Committeer henviste. —

Om Eftermiddagen var jeg hos mine Colleger for at aftale hvad vi skulde gjøre med de Andragender, vi fik med os fra Bergen. Bøgh fulgte mig hjem Kl: 8. —

D: 10de August. — I Dag holdtes intet Storthing, men Committeerne vare i Virksomhed. — Jeg mødte i juridiske Committee Kl: 10 og forblev der til Kl: 2. — Til Middags var jeg i stort Selskab hos Frue Anker paa Frydenlund. Jeg sad ved Siiden af Motzfeldt og vilde med Flasken tiltale ham paa Bergensk; men han svarede paa min Tiltale paa Stockholmsk. — Manden er bleven mig saa reent udskjæmt i den Vej, at han højligen trænger til en Tour til Bergen. — Fruens Viin var fortræffelig. Hvad skulde jeg altsaa gjøre? Jeg vendte venstre om til en Kammerjunker og C. Weydemann[181], som med mig tømte

cirka 5 Flasker — en uanstændig Portion i et fornemt Selskab. — Efter at have converseret og spadseret lidt med endeel diverse Damer sneeg jeg mig over Markerne hjem.

D: 11te August. Ingen af Thingene holdt Møde i Dag. Jeg blev derfor hjemme og arbejdede den hele Formiddag. — Ved Middags Tid gjorde jeg Visite hos Statsraad Aals Kone[182], som nyelig var kommen til Byen. — Jeg blev forresten hjemme indtil jeg Kl: 6 om Aftenen, med min Vertinde, kjørte i Visite til Colletts paa Ullevold.

Jeg fik Brev fra Hagerup, Jansson, min Broder og flere Bergensere. — En i Dag indløben Efterretning fra Stockholm siger, at Kongen og Dronningen ikke komme hertil, men at Prindserne kunne ventes paa Tirsdag. —

D: 12te August. Odelsthinget holdtes Kl: 9. Et Par Smaasager bleve afgjorte, hvorefter jeg atter blev valgt til Præsident ved 40 Stemmer. Bugge blev Vicepræsident, Bryn Secretair og Rambech Vice-Secretair. — Budtz oplæste og indleverede et Forslag af Falsen angaaende det beneficerede Godses Realisation. — Westrem indleverede et do af N: Hertzberg. — Jeg maatte oplæse det. Tilhørerne loe og jeg havde største Møje at bare mig for det samme. Det var især Finalen, angaaende Gejstlighedens Lønninger, der var saa singulair. — Torger Næss indgav et Forslag angaaende Told af adskillige Slags Varer og Stempling paa alle gjorte Klæder, til Beviis at de vare fortoldede. Dette var ogsaa et snurrigt Product, men end besynderligere var det for 8 Dage siden, da det af mig underhaanden blev leveret Forfatteren tilbage, for at han skulde kunne forandre den Deel af Forslaget, der gik ud paa, at hvis nogen bar ustemplede Klæder, skulde disse kunne rives af ham paa Vey

eller i Hùus af hvem som lystede. — Foged Bøgh indgav, ved Lehnsmand Borge, et Forslag til en Lov, angaaende Frieskydsen. Borge læste det op, men saa elendigt, at ingen kunde forstaae et Ord deraf. Han stavede det næsten frem, til Galeriets største Fornøjelse. — Da der blev Spørgsmaal: om dette Forslag skulde trykkes, eller ikke? sagde Bonden Tandberg meget satirisk: dersom dette Forslag ikke skulde blive oplæst en Gang til, vil Trykningen nok være nødvendig.

Dersom Afskrivten havde været skreven af Bøgh, var det ikke at undres over, at Borge ikke kunde læse den (thi saadant hænder undertiden selve Forfatteren); men den var ret ziirligt skrevet af en god Skribent.[183] —

Lehnsmand Urdal indgav et Forslag om Forbud mod Krohold paa Landet. Denne Dag var altsaa Bergensernes Dag. Der indkòm 5 Lovforslage, og alle vare avlede inden Bergensiske Hjerner.[184] — Efterat Thinget var endt, havde Bergens Repræsentanter en Samling for at bestemme, hvad vi skulde gjøre med de os leverede Sager fra Magistraten og Repræsentanterne. — Jeg paatog mig at tale med Diriks om et Par af disse Sager, og dette gjorde jeg strax; de andre, at skrive om Resten. —

Om Aftenen var der Fremmede (M. Ankers) paa Uranienborg. En Spadseretour ned til Assistents Kirkegaarden[185] havde været ret interessant, hvis ikke min Vertinde paa Vejen var blevet meget upasselig. —

D: 13de August. Jeg arbejdede det meste af Formiddagen og en god Tid af Eftermiddagen paa et Lovforslag ang: Rejse-Omkostninger og Diætpenge for Valgmænd og Repræsentanter m: v:, et Forslag som jeg i 4 a 6 Uger har ladet ligge, da det, i Anledning af en Ventilation i Lovcommitteen om Principerne, har været

mig næsten modbydeligt at skrive samme. — Gamle Haxthausen gjorde mig en Visite[186]. Han talede længe om sin Stilling. Blandt andet sagde han om sig selv: „jeg fortjente maaskee en Ydmygelse, thi Lykken har været mig gunstig; jeg har aldrig vidst hvad Modgang var; men denne Ydmygelse var vel haard; det er nu 9 Maaneder, hvori jeg har været anseet som en uredelig Mand, som fordums Venner have trukket sig tilbage fra.“ — Man kan deraf see, at en Action for Rigsretten ikke henhører til *actiones indifferentes.*

Imellem Kl: 6 og 7 tog jeg mig en Spadseretour i Skoven, hvor jeg længe holdt et Egern blokkeret i Toppen af et Træe og imidlertid ivrig beskjød samme med Smaastene for at tvinge det til at overgive sig; men da jeg omsider manglede Ammunition, fik det Lejlighed i et fortvivlet Udfald, at komme ned paa Jorden, hvor en Præsident umuligen kunde løbe om Kap med det. —

Motzfeldt kom og besøgte mig. — I Aften var Manden ret i sin gamle Skik. Jeg placerede ham ved Bollen, hvor han, med vanlig Driftighed, lavede den meest udsøgte Punsch. Vi passiarede, nød vores Nectar, som vi blandede med lidt Mad, Frugt og Viin, og levede saaledes paa Herreviis, til det var borgerlig Tid. —

v. Essens Søn[187] er i Dag kommet som Coureer. Han beretter, at Kronprindsen skulde rejse d. 11te fra Stockholm, men undervejs besøge Wetterstedt[188] paa Landet: at han følgelig ikke kan ventes her førend paa Løverdag, og at Kongen og Dronningen ikke i Aar komme hertil. Walerius[189] og Grev Stachelberg[190] ere ogsaa, til største Glæde for Borgerskabet, komne.

D: 14de August. Fra den tidlige Morgen til henimod Middag arbejdede jeg paa nogle Bemærkninger over

Finants Committeens Forslag til Skatternes Simplification.[191] — Da jeg ikke forstaaer mig synderlig paa denne Sag, havde jeg i Forvejen taget Bøgh og Budtz paa Raad med mig. Mine Bemærkninger have maaskee derved faaet et Udseende, som om jeg forstod den Sag, hvorom jeg har skrevet. — Ved Middags Tid havde jeg en Conference med Statsraad Peter[192], hvorefter jeg gjorde nogle Visitter og rejste hjem igjen for at tilbringe Eftermiddagen og Aftenen ved Skrivebordet. Jeg fik Visite af min Ejdsvoldske Vert, Oberstlieutenant v. Krogh[193], der endnu har sin Raptus. —

D: 15de August. Efter at have arbejdet et Par Timers Tid hjemme indfandt jeg mig i Storthinget Kl: 9. Det var alene sammenkaldt for Præsidentvalgets Skyld. Ved 44 Stemmer blev jeg atter gjort til Præsident. Bugge blev Vicepræsident, Weydemann Secretair og Rambech Vicedo. —

Weydemann oplæste et Forslag om at forlange af Regjeringen Underretning om Gage- og Pensions Listerne. — Rambech foreslog det Tillæg til Reglementet: at ingen Lovforslage, som angaae Ting, der ikke nødvendigen maae afgjøres paa dette Storthing, bør tages under Overvejelse førend man har afgjort de nødvendige Gjenstande. Nansen foreslog et Seigl for Storthinget, med den norske kronede Løve og Overskrivt: Norges Storthings Seigl. Acteur Knudsen[194] sendte 1 Kobber, forestillende en Fest i Kbhavn i Anledning af faldne Krigere, og tilbød 100 Exempl. til Fordeel for Faldnes Efterladte i Norge. — Fra Provst Schmidt indløb en Klage over Regjeringen fordi den har nægtet ham *benef: proc: gratuiti* i en Sag, hvori en Mand formeentlig har gjort Beskyldninger mod ham som Embedsmand. —

Kl: 12 var Thinget hævet. Om Aftenen kom Jacob Sverdrup[195] til mig. — Vi passiarede et Par Timer, hvorefter han i Mørkningen fulgte mig opad mod Uranienborg. Der var Jens Aars[196] og Struve. — Den sidste underholdt mig med en Finantsplan, han har færdig.[197] — Alle Folk ere nu Financiers. —

D: 16de August. Efterat jeg næsten uafbrudt havde arbejdet fra den tidlige Morgen til Kl: 1 om Eftermiddagen blev jeg færdig med et Par Sager, som jeg i Aften skulde foredrage i Lov-Committeen. — Det gjorde mig ondt nok at see min Vert og et Par andre at kjøre ud paa en 3 Dages Jagt- og Fisketour, medens jeg maatte traske af til Committeen. — Min eneste Trøst var, at Storthing og Lov-Committee ogsaa ere et Slags Jagt. Man jager efter nye Tilfælde og Indsigelser, man lurer paa Ord og staar stedse spændt for at brænde paa, især naar man hører at der er Loos. — Hvad man udarbejder, bliver til et lidet Indelukke, hvori fordetmeste Krybeskytter siden jage efter Fadaiser. —

Kl: 8½ kom jeg fra Lov-Committeen, som man maaskee rettere kunde kalde L o v e - Committeen, thi den har lovet adskillige Udkast til Anordninger, som kanskee neppe blive færdige. —

I Maaneskin og smukt Vejr spadserede jeg hjem efter at have havt en lang Conference, i diverse Materier, med Statsraad Diriks.[198] Jeg er særdeles heldig, at jeg har denne Tour imellem Uranienborg og Byen at gjøre; den baade moerer mig og conserverer mit Helbred. Men denne samme Tour er meget uheldig for Læseren af mine Dagblade; thi de kunde ellers spare al den Tid, de spilde paa at læse eller høre dem, da jeg, engang for alle, kunde skrive min Dagbog saaledes: fra Kl: ... til Kl: ... sad jeg og

skrev, eller stod jeg og talede i Storthingét, eller sad jeg og disputerede i N: N: Committee. Jeg behøvede da blot at fylde Rummet for Klokkeslettet; thi at jeg, for at leve, maae tage Mad og Drikke til mig, og at jeg, fori kke at døe, maae skille [mig] af med det ubrugelige deraf, ligesom at jeg, for at kunne vaage, maae sove, det behøvede jeg vel ikke at skrive, omendskjøndt det kunde være ligesaa interessant som hvad jeg ellers beretter. —

D: 17de August. Kl. 9 begyndtes Storthinget. Efter Nansens Forslag blev det besluttet: at Storthinget skal have et eget Seigl, med den norske kronede Løve i, og Overskrivt: *Kongeriget Norges Storthings Seigl.*

Skuespiller Knudsens Tilbud, at skjænke 100 Exemplarer af hans Kobber: *Fædrenelandsk Kirkegaard,* til Bedste for saarede norske Krigere og Faldnes Efterladte, blev foretaget. Efter meget lange Debatter blev det besluttet: at Gaven skulde modtages, Knudsen takkes, og Regjeringen anmodes om at beordre Commissionen for Qvæstede at gjøre Anstalt til Gavens Modtagelse, at realisere og anvende den efter Giverens Ønske. —

Om Udgivelsen af en egen Storthings Tidende blev atter længe debatteret. — Resultatet blev, at det forbliver ved Tillægget til Rigstidenden, kun at Redactions Committeen seer til, om mueligt, at faae større Tillæg for det første udgivne, indtil at man kommer nærmere ind paa Storthingets Forhandlinger. —

Inden lukte Døre blev der ventileret om Expeditionsmaaden af Beslutningen om Kongens Hofholdning og Prindsernes Appanage. Det blev afgjort, at det i en Skrivelse skulde tilmeldes Regjeringen, uden at indstilles til Sanction. —

Dernæst blev oplæst og til Committeernes Betænkning henviist følgende Lovforslage i Odelsthinget:

1. Lovcommitteens om Brændemærkes Afskaffelse og substituerede Straffe for Boeslods Forbrydelse og Lemlæstelse, samt om Afskaffelse af qvalificerede Livs-Straffe.
2. P: Bøgvalds [199] om et nyt Coffardieflag. — Han foreslog et saadant som hosstaaende Afridsning. [200] Den øverste og den nederste Stribe er rød, den mellemste hvid, og i denne staaer den norske Løve. —
3. Bjerkedals [201], om at Lejlændinger paa privat Gods maatte tillægges den Ret, at deres Børn efter dem skulde have Ret at bøgsle Gaarden, naar hiine døe eller frasige sig den, og at Bøgslen og Landskylden maatte fastsættes, den første til 10, den sidste til 2 pct: af Gaardens Taxations Sum 1803. —
4. Sorenskriver Schjøtz's [202] om Soldatens Dannelse og visse Rettigheder for Soldaten, samt om Officerers Avancement. — Heri var mange noble Ideer. — Soldaten skulde ligge i Garnison 9 Maaneder, lære at skrive, regne, tegne, undervises i Geographie og Historie etc. —
5. Overinspecteur Nielsens [203] om en forandret Skyds-Indretning. Dette var meget vel skrevet; men det er impracticabelt i den største Deel af Landet. Skyds-Stationer, hvorpaa fra 8 til 16 Heste skulle holdes, skulde indrettes. — Bønderne skulle udrede et tvunget Laan til Hestenes Indkjøb og levere aarlig gratis 1 a $1^1/_2$ Skippund Høe til Foeringen. 4 Kjærrer, 1 fiirhjulet Vogn, 4 Spidslæder og 4 Langslæder skulle være paa hver Station etc: —

Der var endnu 5 a 6 andre Lovforslage færdige; men Tiden var forløben; Resten kommer altsaa d: 19de

d: M: — Om Eftermiddagen fra Kl: 5 til 8 maatte jeg holde ud i den juridiske Committee, hvor man blev enig om endeel Betænkningers Affattelse. — Jeg tyede nu til Motzfeldt. — Hos ham var Excellencen Anker, som i Morgen tidlig skulde rejse til Kongsvinger for at modtage Kronprindsen, der ventes hertil paa Søndag. —

D: 18de August. Jeg var hjemme den hele Formiddag og arbejdede. — Min Rejsekamerat og fordums Plageaand Rasmus gjorde mig en Visite, som stjal henved et Par Timer fra mig. — Han er en af de utrætteligste Snakkere, jeg har kjendt. — Han er ogsaa kjendt som saadan over hele Christiania, da han daglig gjør Visitter fast i hver andet Huus. — Kl: 4 om Eftermiddagen kjørte min Vertinde, Børnene og jeg ud til Tullins Spigerværk, hvor der var stort Dame-Selskab. Man trak med Nodt, passiarede, spadserede og kjørte endelig hjem til Tullins Lykke ved Byen, hvor man spiste og drak *in optima caritate.* — Dette var det bedste af alle de blandede Selskaber, jeg har været i siden jeg kom hid; Latter og Løjer var almindelig fra først til sidst.[204] —

D: 19de August. Kl: 9 var jeg i Storthinget. Ihenseende til Appanage for Dronningen, om hun bliver Enke, blev bestemt, at Regjeringen bemyndiges at give hende passende Forskud af Statscassen indtil at næste Storthing maatte bestemme Appanagen. — Forslaget om en Vice-Konges Gage blev udsat til næste Storthings Afgjørelse. — Odelsthinget holdtes Kl: 10½. Jeg blev atter valgt til Præsident, ved 30 Stemmer. — Bugge blev Vice-Præsident, Bryn Secretair og Rambech Vice-Secretair. — Tiden til Kl: 3 gik med til Oplæsning af følgende Lovforslage: 1.) Kirkesanger Bjørnsens om Bondens Nærings-

friehed. — Dette var overmaade godt skrevet og han oplæste det særdeles vel. — Det er glædeligt at høre saadant af en Bonde. — 2.) Gaardbruger Ilsaas's, om aarlig Regnskab for Fattigcassernes Indtægter og Udgivter. 3.) Gaardbruger Øverlands om Jorders Udskiftning. 4.) Capitain Synnestvedts om samme Gjenstand. 5.) Biskop Bugges om Gejstlighedens Lønninger. 6.) Bøgvalds, om at sætte Gejstligheden paa fast Gage. 7.) Falsens og Bøghs om Jord-Ejendommes Brug og Benyttelse. 8.) Cancellieraad Aas's, om Oprettelsen af et Arrest- og Arbejdshuus i Tromsøe og Forskud dertil af Statscassen. 9.) Biskop Krogs, ang: en Anordning om Fiskerierne i Lofoden. 10.) Haagenstad om at Tiende *in natura* maatte afskaffes og Betaling finde Sted efter Middeltal af Capitels Taxterne fra 1780 til 1800. — 11.) do. om det beneficerede Godses Salg og Anvendelse. 12.) Tingnæs om Landslods Erlæggelse. 13.) Biskop Krogs, om Sildefiskerierne i Nordlandene. 14.) do. om Medicinalvæsenet sammesteds. 15.) do. om Værnepligten i Nordlandene. 16.) do. om et Tugt- og Forbedringshuses Oprettelse i Nordlandene. —

Man seer altsaa, at Repræsentanterne just ikke indskrænke sine Forslage til enkelte Gjenstande, men at man spadserer Lovbogen igjennem fra en Ende til den anden. — Det kommer nu an paa at udfinde en rigtig Methode til at afskjære alt det ufornødne eller dog mindre fornødne, for at ikke de vigtigste Sager skulle staae uafgjorte og Thinget vare til evig Tid. — Jeg arbejder paa en Plan dertil. — Fra Kl: 5 til 8 var jeg i 7de Committee.[205]

Søndag d: 20de August. Efter at have arbejdet til Kl: 10 om Formiddagen kjørte jeg med Fruerne Carlsen, N: Ankers og Tullin, ud til en Gaard Steen, i Bærum, for at bestige et Fjeld Kulsaasen kaldet, hvorfra Udsigten

skal være skjøn. — Efterat vi havde taget et tarveligt Middagsmaaltid og faaet et Par Vejvisere spadserede vi afsted Kl: 1. — Vi gik rask et Par Timer paa særdeles uvejsomme Steder, og fandt ud, at Vejviserne ikke vidste Vejen til Varden. De kom op at trættes om Vejen, og Følgen deraf blev, at vi kom til at klattre op af et brat Bjerg, hvorfra vi, til Slutning da vi vare komne op, fik næsten slet ingen eller dog en saare indskrænket Udsigt. Kl: var nu allerede 4½ og Varden omtrent ¼ Miil fra os; vi tog derfor lidt Porter og Mad, hvorpaa vi traskede ned paa den anden Side til Bærum og videre til Steen, hvor vi kom Kl: 6½. — Vi havde saaledes spadseret og klattret i halvsjette Time og ikke seet det mindste seeværdigt; dog bør jeg, for min Deel, ikke klage, thi jeg havde bestandig Øjnene paa Damernes smukke Been. — Kl: 9 kom vi hjem til Uranienborg og forenede os med et andet lidet Selskab, som var hos Verten. — Aarsagen, hvorfor han ikke havde gjort Partie med os, var at han var træt af en Jagt til Fjelds i de 3 sidste Dage.[206] —

D: 21de August. Storthinget samledes præcis Kl: 9. Et Par Smaasager bleve afgjorte, hvorefter Præsidentvalg foretoges. Jeg blev Præsident ved 30 Stemmer, Bugge Vicepræsident, Weydemann og Rambech Secretairer. — Man vedtog at en Deputation af 9 Personer skulde udnævnes for, paa Storthingets Vegne at complimentere Kronprindsen Dagen efter hans Ankomst, og en do. af 5 Personer til Arveprindsen. — Jeg udnævnte til Formand for den første Statsraad Aall, og til Medlemmer: Biskop Krog, Major Schjøtt, Pastor Normann, Sorenskr: Schjøtz, Konow, Westrem, Bjørnsen og Bjerkedal; til Formand for den sidste Biskop Bugge, og forresten Assessor Lange, Wetlesen, Klerck og Tandberg. — Man vedtog at jeg,

paa Storthingets Vegne, skulde modtage Prindsen i hans Palais. —

Odelsthinget holdtes Kl: 10½ blot i Anledning af endeel anmeldte Lovforslage, som bleve oplæste, nemlig: 1.) Westrems om Jordbrugs Afbenyttelse og Arv. 2.) Urdals om at Kjørsel udenfor de anlagte Veje ikke maae tillades. 3.) Oftedals om Indløsning af de blaa Sedler indtil næste Høstething. 4.) Saxlunds om Præsternes Lønning med fast Gage. — Han foreslog en Sognepræst lønnet som en Oberstlieutenant og en Capellan som en Compagnie-Chef. — 5.) T. Næs's om at ingen Embedsgaarde maatte tilstaaes Embedsmænd. 6.) Aarstads om Bestemmelsen af Handel paa Landet. 7.) Christies om Valgmænds og Repræsentanters Diæt og Rejse-Omkostninger, samt om adskillige andre Udgivter i Anledning af Storthingene. 8.) Lundegaards om Gejstlighedens Lønninger. [207] —

I Storthinget i Dag oplæste Schultz et Forslag om, at der maatte bestemmes en vis Tid, inden hvilken alle Lovforslage skulle være indleverede. — Odelsthinget endtes Kl: 2. — Med Bøgh og nogle flere kjørte jeg ud til en Stenersen, paa Tvedten, hvor der var stort Dame-Selskab. Fra dette kom jeg ikke hjem førend Kl: 9 om Aftenen. [208]

D: 22de August. Jeg sad ved mit Arbejde til Kl: henimod 12, da jeg kjørte til Byen. Efter at have besørget endeel private Forretninger spiste jeg hos Statholderen. Kl: 7 i Aften ventedes Kronprindsen; Selskabet var derfor snart færdigt. — Kl: 6 reed Statholderen med General-Staben, ud for at møde Prindsen paa Tonsen. [209] — Kl: 7 skulde Statsraaderne og jeg samles paa Palaiet. Jeg mødte hos Motzfeldt Kl: lidt over 6. Kl: 6½ saae vi saa mange Folk løbe nedefter til Palaiet; vi skyndte os ud, og da vi kom i Gaden var Prindsens Vogn

allerede at see. I fuldt Gallop løb vi ned paa Palaiet, hvor vi netop kom ind, saa at vi kunde modtage Manden. Han var frisk og rask og saae ret vel ud. Han passiarede en Stund med os, hvorefter han gik ud i Forgemakket, hvor en stor Deel militaire og civile Embedsmænd vare forsamlede. Han inviterede endeel til Souper hos Statholderen Kl: 8. — Iblandt disse var jeg. Vi forbleve hos Statholderen til Kl: 12. Prindserne gik baade derhen og tilbage. —

Det var rigtig Skade, at Prindsen kom saa tidligt. De Ceremonier som vare bestemte til hans Modtagelse, fandt saaledes ej Sted. I Æreporten skulde endeel Damer have strøet Blomster for ham og sjunget en Sang. Ingen af dem var endnu kommen der. Ikke engang alt det Militaire paraderede i Gaderne, Borgerskabet fattedes aldeles. Artilleriet paa Fæstningen vidste ikke af hans Komme førend han var i Byen, saa at Saluten ej begyndte førend han var tæt ved Palaiet. Statholderen, med Staben, mødte ham i Lakkegaden.[210] — Kronprindsen var klædt i Søndenfjeldske Regiments Uniform; Prinds Oscar i Artilleriets. Med Prindsen fulgte en ganske liden Suite. Grev Brahe[211], Admiral Gyldenschjöld[212], Oberstlieutenant du Camps[213] og Forsell[214] ere med ham. Hos Statholderen udnævnte Kronprindsen den ældste af Statholderens smaa Sønner[215] til Cornet ved den svenske Livgarde til Hest, hvilket meget fornøjede Gutten. —

D: 23de August. Indtil Kl: 10 fik jeg Roe at skrive. — Siden var Motzfeldt og et Par andre Venner hos mig. — Vi besaae Munks Udstilling af Malerier, der er ret seeværdig. — Kl: 12½ havde jeg Audience hos Kronprindsen. — Blandt andet talede han med mig om Nansens Motion, sagde, at den havde foruroeliget Ham, men at han nu ansaae det hele for en Bagatel, da Stemningen i

Storthinget saavelsom i hele Landet er god, og Nansens Motion maae ansees som en Følge af, at Manden er skuffet i sin Forventning om at faae et højt Embede. — Videre sagde Kronprindsen, at Holst faaer Afsked fra Commandantskabet, da han har erfaret, at hele Nationens Opinion er imod Holst, og Kongen ikke, uden Nødvendighed, vil foretage noget, der strider mod Folkets Opinion, om den endogsaa, som i dette Tilfælde, er grundet paa Fordom og intet virkeligt; thi Holst er en honet Mand, hvilket man engang vil komme til at erkjende. — Efter en halv Times Tid blev jeg dimitteret, da Forgemakket var fuldt af andre Embedsmænd, som skulde have Audience. —

Kl: 2 kjørte jeg hjem til Uranienborg, hvor jeg tog mig en alvorlig Middagsluur og siden arbejdede som Committee Medlem det meste af Aftenen. —

D: 24de August. Storthinget samledes Kl: 9. — Man besluttede, at Storthinget *in pleno* skulde gaae hen og hilse paa Kronprindsen, hvilket skeede Kl: 2. — Formændene for de til Prindserne afsendte Deputationer oplæste deres Taler, som de havde holdt, og berettede hvad Prindserne havde svaret. Kronprindsens Svar blev oplæst; det var, som sædvanligt, vakkert. — Lagthinget holdtes fra Kl: 10 til 1¾. Rigsrets Reglementet blev debatteret. — Mange og grove Ting bleve sagte om Højeste Ret og Advocaterne. Det er Skade, at Landets højeste Domstol saaledes offentlig skal gjennemhægles og det er endnu større Skade, at Retten virkelig skal fortjene det. — Sagen er, at Lagthinget har forlangt Højeste Rets Betænkning over Odelsthingets Beslutning om Rigsrets Instructionen, at Højeste Ret har sendt den til Advocaternes Betænkning og at Højeste Ret (*horresco referens*)

har indsendt Advocaternes Betænkning samt for det meste refereret sig til den. — I Advocaternes Betænkning er adskilligt overmaade grovt og uklogt sagt om Odelsthinget, og i de Poster caracteriserer Retten Advocaternes Betænkning som velgrundet. — At Advocaterne i Lagthinget blev skrækkelig høvlede kan man let begribe. —

Kl: 3 var hele Storthinget til Taffels hos Kronprindsen i Stiftamtmands Gaarden.[216] Jeg mener der var i alt mellem 2 og 300 Personer. — Kl: 7 gik Motzfeldt, Bøgh og jeg til Carlsen, hvor der var stort Selskab i Anledning af Frøken Sanna Perbøl og Frøken Gulbrandt[217], der snart rejse til Bergen. — Selskabet var meget lystigt. — Motzfeldt lavede en herlig Punsch; man sang, drak, dandsede efter Claveeret og fornøjede sig kongeligt. —

D: 25de August. Morgenstunden gled hen under Skriverie, Formiddagen under Visitter og Eftermiddagen i Selskab med Prindserne hos Anker, paa Bogstad. — Lagthinget var samlet fra Kl: 9 til 3, og gjennemgik fremdeles Rigsrets Reglementet samt skrubbede paa Højeste Ret. — Selskabet hos Anker var meget stort og ret fornøjeligt. — Kronprindsen sagde mig, at han paa Søndag 8te Dage rejser til Trondhjem og at han i denne Uge vil beskjæftige Statsraadet med en Plan, som han har til vore Financers Forbedring. — Jeg tvivler ikke paa, at der jo i denne tænkende Mands Plan findes meget godt. Der er i øvrigt een Punct, som anbefaler sig selv, den nemlig, at han vil sætte en betydelig Sum Sølv i Banken, mod ordinaire Renter.[218] — Jeg talede længe med ham om Gavnligheden af, at Christiansand bliver en Friehavn, et Forslag, som med det første vil indkomme i Odelsthinget. Det lod til at han ansaae Sagen meget fordeelagtig for Norge.[219]

Motzfeldt og Anker rejse med Kronprindsen til Trondhjem. — Der siges, at Bugge vil søge Storthinget om Tilladelse at rejse med; men jeg kan ikke troe, at Manden er saa gal at udsætte sig for det visse Afslag, han kan vente i Storthinget. —

D: 26de August. Efterat have arbejdet et Par Timers Tid mødte jeg Kl: 9 i Odelsthinget. I Anledning af Lehnsmand Ulens Forslag om Odelsretten og Øverlands om Taxationsmænd blev besluttet, at disse Forslage skulde sendes til Lov-Committeen til Afbenyttelse.[220] — Bryns Forslag om Ophævelse af Betaling for Skiftebreve blev ogsaa blot sendt Lovcommitteen. — Jeg blev valgt til Præsident, Sorenskr: Weydemann til Vicepræsident, Bryn til Secretair og Rambech til Vice-Secretair. —

Dernæst blev oplæst følgende Lovforslage: 1.) Overauditeur Bendtz's om endeel Forskrivter ihenseende til Handelsmænds, Haandværkeres og Søefarendes Oplærelse og Classification. 2.) Sorenskriver Weydemanns om en nye Instrux for Højeste Ret. Han foreslog, at der i Retten ej skulde procederes men alene finde en *revisio actorum* Sted. Hvor dette vil fornøje Cancellieraad Christie! 3.) Bjerkedals om at et Exemplar af hver Anordning skal sendes til ethvert Sogn for der at henligge til Eftersyn.[221] —

Odelsthinget endtes Kl: 12½. — Lagthinget holdtes ogsaa i Dag. — Rigsretsreglementet blev færdigt sammesteds. Lagthinget foreslog Smaaforandringer i 4 §§. — Jeg arbejdede hjemme en Times Tid indtil jeg blev afbrudt af M. Hetting[222], som var kommen fra Trondhjem. — Han bragte mig Brev fra min Broder, Hartvig, der logerer hos ham og lever vel.[223] Jeg fulgte ham til G. Hetting,

hvor vi spiste *in bona caritate.* — Kl: 5 mødte jeg i den juridiske Committee, hvor vi sad til Kl: 8. —

D: 27de August. Jeg bearbejdede et Par Smaasager og gik derpaa Kl: 10 i Følge med Storthinget *in corpore* i Storkirken, hvor Biskop Bech bearbejdede os alle. Hans Tale var om Taknemmelighed; men den var saa tør og usammenhængende, at den, i det mindste hos mig, ingen Taknemmeligheds Følelser vakte. — Prindserne og alt hvad Stort her er vare i Kirken, hvor der, ligesom forrige Aar, blev givet en ret vakker Sang, deels fra Choret, deels fra Orgelet, som Falbe selv tracterede.[224] — Jeg betalte i Dag en heel Klat af min Visit-Gjeld, hvorefter jeg spiste til Middags hos Kronprindsen i Salonen ved hans Hauge, hvor vi opholdt os til Kl: 8. Kronprindsen tog Aal, Motzfeldt og mig ind til sig og talede længe om Finantserne, en Materie, som ligger ham meget paa Hjertet. Han vil sætte en betydelig Deel Sølv i vor Bank. —

Kl: 9 om Aftenen kom jeg hjem og sagde til mig selv: *diem perdidi.* —

D: 28de August. Odelsthinget holdtes Kl: 9. Lagthingets Bemærkninger ved Rigsrets Reglementet bleve dicterede, og Sagen udsat til i Morgen. Man besluttede en Lov, der forklarer Fr: af 23 May 1800 § 6 saaledes, at Øvrigheden kan bevilge saavel det Hele som en Deel af en Umyndigs Arv.[225] — Synnestvedts og Øverlands Forslage om Jord-Udskiftninger bleve afviste og sendte til Lov-Committeen. — Nansens Forslag om en Declaration, der sætter alle provisoriske Love, indtil videre, i Kraft, faldt aldeles igjennem.[226] — Saaledes er da en god Begyndelse gjort med at affeje endeel af de mangfoldige Lovforslage. — Følgende nye Lovforslage kom i Dag ind: 1.) E. Mørch's om Jorders og Skoves frie Benyttelse. 2.) Jacob

Aal's, om at Christiansand maatte gjøres til en Friehavn. 3.) Stoltenbergs om forhøjet Told paa fladbundede Skibe og at engelske Skibe her maatte svare lige Told som vore i Engeland. 4.) Aschenberg om Forbud mod Religionens Foragt og Sabatens Vanhelligelse, om Capellaners Afskaffelse og Præste-Embeders Formindskelse etc: etc: — Dette sidste var en fuldkommen Præken, der varede over $^1/_2$ Time; men den var meget vel skrevet og det var kanskee et Ord i Tide. — 5.) Tranes om at fremmede Skippere ikke maatte faa Borgerskab her i Landet. 6.) do. om at Brødre og Søstre maatte gaae lige i Arv.[227] —

Til Middags hos Kronprindsen tilligemed Halvdelen af Storthinget. — Efter at have arbejdet et Par Timers Tid gik jeg hjem, hvor der var et lidet Venneselskab. —

D: 29de August. Storthinget samledes Kl: 9. Houges Ansøgning om at faae overladt nogle af Kongsbergs Pukværker, m: m:, blev udsat indtil at Beslutning om Sølvværket er fattet. — Jeg blev atter valgt til Præsident ved 33 Stemmer, Bugge til Vice-Præsident, og Weydemann til Secretair, men han frasagde sig det. — Rambech blev derpaa valgt til Secretair og Budtz til Vice-Secretair. — Endeel Forslage bleve oplæste, hvorefter *plenum* var forbi. — Odelsthinget holdtes Kl: 11. — Lagthingets Anmærkninger ved Rigsrets Reglementet bleve antagne. — Bugges Forslag om Forbud mod at separerede Ægtefolk maae gifte sig paa nye faldt igjennem, efter megen Debatte, og blev sendt til Lovcommitteens Afbenyttelse. — Jac. Aall fremsatte Biskop Sørensens Forslag om Forbud mod Luxus-Varers Indførsel. — Bjørnerød foreslog, at Bispe-Embederne maatte ophøre og Stiftsprovsterne besørge Forretningerne, samt Lønnen henlægges til andre Gejstlige.[228] — Kl: $2^1/_2$ endtes Odelsthinget. — Jeg mødte Kl: 5

i 7de Committee, der arbejdede til Kl: $7^1/_2$. — I Dag kom Professor Sverdrup tilbage fra Kjøbenhavn.[229] —

D: 30te August. — Fra Kl: 5 til 9 om Morgenen arbejdede jeg paa endeel Betænkninger til den juridiske Committee. — Denne samledes Kl: 10 og holdtes til Kl: $1^1/_2$. — Hele Storthinget spiste til Middag paa Bogstad Kl: 4; der var meget muntert og mange Perialer. Efter Bordet havde jeg en Times Conversation med Kronprindsen, en Samtale, som jeg aldrig vil glemme. Den viste mig Manden i et endnu klarere og herligere Lys, end jeg nogensinde forhen har seet ham. — Da vi fik Lys, dandsede Ole Bjørnsen en Halling, som ret morede Prindserne. — Lehnsmand Borge, temmelig perialisk, benyttede sig saa vel af Kronprindsens Nedladenhed: at række ham Haanden, at Prindsen nær ikke havde faaet Haanden tilbage. — Han trykkede og rystede Haanden, som om det var Ole Sandals og han slap den ikke førend han havde endt en lang Tale, i bemeldte Ole Sandals Smag.[230] — Kl: 10 kom jeg hjem. Bogstad-Vejen var saa fuld af Vogne, som Ordrups-Vejen en Dyrehaugs-Aften, og de Kjørende sang ligesaa vakkert som de hjemreisende Dyrehauge-Gjester. — Baron Wetterstedt kom i Dag hertil.[231]

D: 31te August. — Efter et Par Timers Arbejde kjørte jeg til Byen for at hilse paa Wetterstedt. Han er den samme blide og fortræffelige Person, han før var. — Lagthinget holdtes i Dag. — Odelsthingets Beslutning om en Forklaring over Fr. af 23 May 1800 § 6 blev bifaldt. — En af mine Bekjendte fandt paa Finants-Committeens Bord en Tegning med Pen; den forestillede Fædrenelandet med Glorie om Hovedet, tvingende en liden uanseelig Person til at gaae ind paa et Vandhuus, hvor han saaes

at gjøre Ducater. Ved Siden stod en stor Kiste, fuld af Ducater, samt flere Smaapersoner, der ogsaa skulde ind paa Huset. — Den, som fandt denne Tegning skrev nedenunder følgende Vers:

Den, som har dette tegnet
han har vel ej beregnet
alt hvad der hører til. —

Kan man alt det ski . . .,
man gjøre det i Tide;
vor Velfærd staar paa Spil. —

Med denne Paaskrivt blev Tegningen atter henlagt. —

Jeg arbejdede et Par Timers Tid og drog derpaa til Ladegaardsøen, hvor Statholderen gav en stor Diner. — Der var 5 Damer; disse vare tilfældigviis saaledes klædte: en blaae, en guul, en rød, en hvid — alle Unionsfarverne — og en grøn — Haabets Farve. — Jeg bemerkede dette for adskillige, og man fandt det besynderligt og vakkert. — Statholderen havde indbudt 40 Soldater, fra forskjellige Egne, hver med 2 Damer, for at dandse for Prindserne. Der var mange blandt disse Karle, der dandsede Halling særdeles godt. — Statholderen anmærkede, at de gjør langt sværere og konstigere Spring, end Solo-Dandserne i de italienske Operaer; Arveprindsen yttrede, at dersom de Uplandske Soldater skulde springe saaledes, vilde de gaae i Stykker; og Kronprindsen — her bemærker man Generalen — sagde at man med 100,000 saadanne Soldater vilde gjøre Underværker. — Denne Spas varede et Par Timers Tid; og da det blev mig for varmt, kjørte jeg hjem. —

D: 1ste September. Der holdtes i Dag intet Thing. — Jeg sad derfor roelig ved mit Arbejde til Kl: 11. — Siden kjørte jeg til Byen, da Kronprindsen havde tilsagt mig at komme til ham Kl: 12. — Jeg gik til ham og blev der til Kl: 2. — Han talede om mange forskjellige offentlige Gjenstande. — Kl: 3 var jeg og Halvdelen af Stor-

thingets Medlemmer tilsagt til Middags hos Kronprindsen Disse Middager koste os megen Tid; men Medlemmerne af de Committeer, der have meest at bestille, ere saa fornuftige, at de holde sig derfra og i det Sted sidde hjemme og arbejde. — Hartvig Lassen[232] var i Dag hos mig. — Jeg raadede ham at gaae til Kronprindsen, hvilket han ogsaa gjorde. Kronprindsen spurgte mig siden, om jeg kjendte Lassen, og yttrede sig fordeelagtigen om ham, saa at han maaskee, ved passende Lejlighed, kan haabe Befordring. — Efter at have tilbragt en Times Tid hos den nu rejsefærdige Statsraad Peter og efter at have converseret en halv Times Tid med den ligeledes rejsefærdige Pastor Eger[233], gik jeg hjem. Denne Dag var mig en af de gladeste jeg i lang Tid har havt, thi jeg bad Kronprindsen om Understøttelse for en værdig, saare ulykkelig, Mand, som strax af Prindsen fik en stor Pension, NB: af Prindsens egen Casse. —

D: 2den September. Skriveriet, mit sædvanlige Morgenarbejde, tog et Par Timer op. Jeg mødte derefter i Odelsthinget Kl: $8^1/_2$. — Følgende Lovforslage bleve der oplæste: 1.) Jacob Aalls om Saugprivilegier og Skovenes Benyttelse. — Dette Forslag var særdeles vel skrevet og meget liberalt af en Saugbrugs-Ejer. — 2.) Bjerkedals om Kirkernes Salg til Almuerne. — 3.) Ovrens om Fattigforsørgelsen paa Landet. — 4.) Bøgvalds om en Nationalbanks Oprettelse. — 5.) Tranes, om Indqvarteringen i Kjøbstæderne. 6.) Jørgen Aalls om samme Gjenstand. 7.) F. Meyers om Handels Committeers Nedsættelse i Stifts Stæderne. 9.) Samsings, om Pengevæsenet, Laans Optagelse, Garantiens Erkjendelse etc. — Stoltenberg foreslog, at forrige Storthings Protocol maatte eftersees ihenseende til dets Beslutning om adskillige af de mis-

tænkte Personer, mod hvilke Undersøgelse var begyndt. — Valg af Præsident foretoges. — Sorenskriver Weydemann blev valgt ved 30 Stemmer. — Saaledes er jeg paa nye styrtet ned fra min Trone. — Man beklager saa meget Napoleon, der 2 Gange er revet ned af Tronen; men er ikke jeg nu ligesaa beklagelsesværdig? jo mere jeg tænker derpaa, jo mere finder jeg, at hans Skjæbne og min ligner hinanden: Han fordrev en retmæssig Konge, jeg ingen : han kom op ved Fortjenester, jeg uden : han sad paa Tronen circa 20 Aar, jeg i 8 Uger : han udrettede meget baade godt og ondt, jeg ingen af Delene : han faldt første Gang formedelst Kulde, jeg formedelst Hede (Anlæg til en hidsig Feber) : han kom op igjen paa Tronen ved Hjælp af Ney, jeg ved ja : han blev anden Gang styrtet ved allierede Magter, jeg uden nogen Alliance : han havde 2 Troner og mistede dem begge; jeg havde ogsaa 2 men mistede kun een : om hans Skjæbne bekymrer sig hele Europa, om min slet ingen : han har resigneret formeligen, jeg ikke. For at Ligheden skal blive ganske fuldkommen, staaer alene tilbage, at der skal findes en Helena, som jeg skal vises hen paa, for eenligen at ende mine Dage. Ifølge denne store Lighed troer jeg mig berettiget at erklære, at Napoleon slet ikke er beklagelsesværdig; thi mit Fald ærgrer mig slet ikke; jeg glæder mig derimod til den Roe, jeg skal nyde, især naar jeg tillige har mistet min anden Trone (i Storthinget) hvilket jeg har Grund til at troe vil ske paa Tirsdag. — Odelsthinget endtes Kl: 1. Jeg arbejdede derpaa et Par Timers Tid, og sov siden min Middags Søvn langt roeligere end detroniserede Personer pleje at gjøre. —

Kl: 5 var jeg i Middags Selskab med Prindserne hos Statholderen. — Kronprindsen confererede med endeel af Storthinget, der skulde forstaae sig paa Financerne;

iblandt disse Personer blev ogsaa jeg — Gud veed af hvad Aarsag — regnet. Denne Conference trak ud til Kl: 9½. – Kl: mellem 10 og 11 spadserede jeg i Mørket ud til Uranienborg. —

D: 3die Septbr. Kl: 8 gik jeg til Byen for at tale med Motzfeldt inden hans Afrejse og at tage Afsked med Prindserne. — Kronprindsen havde frabedt sig alt Følge; han gav heller ingen Audience uden til Statsraaderne og mig. Kl: 10½ rejste han uden anden Stads, end at 2 Salver bleve givne rundt om Fæstningen. Jeg gav mig strax efter ifærd med et Par Betænkninger for 2den Committee; og jeg arbejdede den hele Aftenstund paa et Forslag, jeg agter at gjøre i Odelsthinget om Forbud mod Kjøbslutninger i fremmed Myndt eller Penge. — Kl: 8 kom Bøgh ud til mig; vi spadserede, gjennemgik nogle Storthings Sager, spiste, drak og skiltes ad. — Bøgh var ret lystig; han udviklede, med sædvanlig Veltalenhed, for min Vertinde hans Yndlings-Materie, nemlig: hvor lykkelig en Kone er, naar hun er bleven Enke, og hvor nødvendigt det er, at Ægtefolk maae trættes engang imellem, samt at Manden holder sin Kone strængt i Ørene.

D: 4de September. Efter at have arbejdet et Par Timers Tid mødte jeg i den juridiske Committee Kl: 10. Vi bleve færdige med vore Arbejder Kl: 1; jeg drog derfor strax hjem paa Landet, hvor min Vert og jeg spillede endeel Partier Billard. — Jeg arbejdede hele Eftermiddagen indtil Kl: 7, da jeg med min Vert og Vertinde gik hen til Frue N. Ankers, hvor der var et Børne-Callads. — Selskaber for Voxne kan være ret gode; men jeg tilstaaer dog, at Børne-Selskaber ere endnu morsommere.

— Der er vel ingensteds man bedre kan læse i Sjæle, end der. —

Jeg skulde have været i Selskab hos Regjeringsraad Wahlstrøm [234]; men deels havde jeg ingen Lyst og deels havde jeg aftalt at ville see paa Børne-Laget. — Silde om Aftenen præparerede jeg mig paa Referatet af endeel Sager, som næste Dag skulde foretages i Storthinget. —

D: 5te Septb. Kl: 8½ samledes Storthinget. — Mange Smaasager bleve afgjorte. — Det blev besluttet, at naar Lovforslage indkom, skulle Committeerne først give sin Betænkning, om de paa dette Thing bør afgjøres, eller om de bør henvises til Lovcommitteen. — Jeg blev atter valgt til Præsident ved 46 Stemmer. — Overinspecteur Nielsen fik Tilladelse at rejse hjem i 4 a 5 Dage, da den constituerede Overbirkedommer Nielsen laa for Døden og begge Embeder saaledes vare ubestyrede. [235] — Amtmand Falsen erholdt ligesaa Tilladelse at rejse hjem til Bergen, da Lægerne have erklæret en Rejse fornøden for at han kan komme sig igjen. — Thinget varede til Kl: 3½. — En lang og trættende Debatte, om den rette Mening af Resolutionen om Falsens Permission var Skyld deri. — Kl: 6 kom jeg hjem, spillede lidt Billard, skrev til Motzfeldt, passiarede og lagde mig tilsidst. —

D: 6te September. Efterat jeg havde skrevet en Epistel til Hagerup indfandt jeg mig i Storthinget Kl: 8½. Man besluttede, at ingen Reserve skulde tilkaldes i Falsens Sted. Endeel indkomne Andragender bleve oplæste. — Odelsthinget holdtes derefter Kl: 11. — Der blev antaget et Lovforslag om, *at terminus a quo* ihenseende til de i Fr: af 5 Jan: 1813 omhandlede Terminer, efter Freden, skal regnes fra d: 4de Novbr: 1814. [236] — Følgende

Lovforslage bleve oplæste: 1.) Ophuus's om Teigebyttes saavelsom Skovfællesskabs Ophævelse ved Udbytningsmænd inden næste Aars Udgang. 2.) Ophuus's om Erlæggelsesmaaden af Ledingen i Romsdalen. 3.) Grimelunds, om Forbud mod Løsgjængere, Tilhold at tage Tjeneste og Forbud mod Handel paa Landet af Omrejsende. 4.) Klercks om hvorlænge Embeder skulle staae ledige. 5) Bøes, om at der til Embedsboelig alene maae tilstaaes een Mands Brug i en Gaard. 6.) Falsens om Odelsretten. — Disse Forslage bleve til vedkommende Committeer henviste. — Et anonymt Skrivt, om adskilligt der paa Regjeringens Foranstaltninger er at udsætte, blev anmeldt og sendt til Undersøgelses Committeen.[237] — Odelsthingets Samling var endt Kl: $1^1/_2$. Jeg overleverede alle Odelsthingets Papirer til den nye Præsident, og gik siden til Uranienborg. Efterat have skrevet et Par Timers Tid gjorde min Vertinde og jeg en lang Spadsere Tour udover til Grimelund. Det var vakkert overalt hvor vi gik. Bønderne heromkring kunne, naar de ville, leve bedre end nogen andeu i Landet. —

D: 7de September. Da Morgen-Skriveriet var endt, gik jeg til Odelsthinget Kl: $8^1/_2$. Aschenbergs Forslag om en Post gjennem Østerdalen blev, efter lang Debatte, sendt Regjeringen til Afgjørelse. — Efterat der meget længe var debatteret i Anledning af Lysholms Ansøgning om visse Privilegier for en Sæbe- og Farve-Fabrik i Trondhjem, blev der resolveret: at ingen særdeles Privilegier kunde tilstaaes denne. —

Følgende Lovforslage bleve derefter oplæste: 1.) Bjørnsens om Forandringer i Lovgivningen ang: Skiftevæsenet. 2) Lundegaards om Laugrettesmænds Udnævnelse. 3) Tandbergs, om Ret for Enhver at forædle sine

Skovproducter. 4.) Moes om Embedsboeligers Udnævnelse paa Landet saaledes, at Gaardene styres af Bønder mod Levekaars Svarelse til Embedsmændene. 5.) Bjørnsens, om Politivæsenet paa Landet. 6) Cappelens og Scharres om at overalt maae bruges eens Vægt og Maal, da Bergen skal bruge særskilt Maal, og at Korn og Meel maae sælges efter Vægt. 7.) Bjørnsens om at Almuen maae kunne erlægge Skatter paa ethvert Thing, som holdes og at der skal betales Renter af Restancer. 8) Bjørnsens om at alle reparterede Udgivter maatte erlægges under eet tilligemed Skatterne. 9.) Bjørnsens om at Skjøde ej maae bruges til Overladelse af Ejendomme fra Med-Arvinger til een af Arvingerne. 10.) Krogs og Bergs, at ingen maae givte sig paa Landet uden han har Jord at bruge, m. m. — 11.) Aschenbergs, om Bøjgdemagaziners Oprettelse.[238] —

Kl: 1 var Odelsthinget endt. — Jeg var i en Samling i 7de Committee indtil Kl: 3. — Ved Middagsbordet havde vi store Løjer af Byefoged Scharre. Han maae hver Middag holde for. — Efter et Par Timers Skriverie gik eg Kl: 8 i Dameselskab hos Major Kaltenborn[239] og kom hjem Kl: 1, tom af bare Conversation. —

D: 8de September. Storthinget holdtes Kl: 9. — Nansens Forslag om Oprettelsen af en Norsk Ridderorden blev længe debatteret. 7de Committee havde skrevet en god Betænkning, hvori den indstillede, at Forslaget henlægges. Dette gav Patrioterne Anledning til at hæve sine Stemmer: Der blev talt et Par Timers Tid og endelig besluttet: at Kongen, i en Adresse, anmodes om en national Norsk Ridderordens Oprettelse, saafremt han vil uddele Ordener efter Grundlovens 23de §. — 56 Stemmer vare for dette, 17 derimod. Jeg vedlagde Protocollen

mit skriftlige *votum* derimod, paa det at mig ej skal tillægges Deel i hvad jeg anseer for en Fadaise. — Forresten talede jeg ikke et Ord i denne Sag, i Betragtning af det Kors jeg bærer paa Brystet. — Alle andre Bergensere undtagen Wetlesen [240] stemmede for Antagelsen. Krøniken kan nu fortælle, at Storthinget sad samlet i $2^1/_2$ Maaneder, udrettede kun lidt til det Offentliges Bedste, men sørgede moderligen for indenlandsk Legetøj til Norges Sønner.

Man besluttede at søge Thinget prolongeret i 2 Maaneder. — Kl: 1 endtes Thinget. — Jeg var i 2den Committee til Kl: 3. — Om Aftenen var jeg hjemme og legede Billard med Brødrene Hetting. —

D: 9de September. Efter at have skrevet et Par Breve indfandt jeg mig i Odelsthinget Kl: $8^1/_2$. — Der blev foretaget endeel provisoriske Anordninger, som Kongen havde sendt Storthinget til Antagelse.—

Placaten, af 17 Jan:, hvorved adskillige til Lettelse for Levnetsmidlers Indførelse og mod visse Varers Udførsel givne Befalinger ophæves; Kundgjørelsen af 12 Januar, ang. Qvarantaine Passgebyrerne; Pl: af 12 April, ang: at danske Skibe ansees som uprivilegeret Nations, og Pl: af 9de Febr. om danske og norske Skibes Maal og Mærke, bleve eenstemmigen antagne at gjelde fremdeles som Lov. — Placaten af 12te Jan: blev saaledes forandret, at alt Forbud mod Fødemidlers Salg ved offentlig Auction ophæves. — Anordningen om Norges og Sverrigs indbyrdes Handel, dat: 14 Junii, og Anordningen af 23de Junii, ang. Ophævelse af Afgivter af Skibe, som kjøbes fra eller sælges til Sverrig, bleve antagne med det af mig proponerede Tillæg, at de skulle gjelde saafremt og saalænge lige Bestemmelser gjelde som Lov i Sverrig.

En Kgl: Resol: ang: Vasdrages Benyttelse deels i Norge deels i Sverrig, blev ligeledes foredraget. — Mit Forslag, at høre om den var bekjendtgjort som Lov og at sende Sagen til 2den Committee, blev bifaldt. — Anordningen, af 13de Junii, ang: Afgivterne for Træelast-Udførsel ved aabne Baade, blev antaget med det Tillæg, at Afgivten endvidere forhøjes med 50 pct. — Jeg foreslog, at man skulde blive enig om en viss Formular, hvorefter deslige bifaldte Anordninger blive at udstede. — Herom blev meget og meget længe debatteret. — Til Slutning bestemte en liden Pluralitet, at de skulde expederes saaledes som Resolutionen er Protocollen tilført. Disse Anordninger ville altsaa faae et løjerligt Udseende. — En Indberetning fra Committeen for det indre, med Forslag fra 1ste Committee om latinske Skolers Oprettelse i Drammen, Friderichshald, Arendal, Scheen og Stavanger, blev foretaget.[241] Jeg paastod, at man først burde vide, hvad de vilde koste, hvormange Lærere enhver skulde have, hvorfra Pengene skulde komme, om det, som foreslaaet, var nødvendigt, at blot latinske Jurister fik visse Embeder etc:, og foreslog derfor Udsættelse, samt at Sagen sendes til 2den og 3die Committee, hvilket blev bifaldt. —

Westrems Forslag om Bestemmelser ang: Sæteres Optagelse i Almindingerne, blev henlagt. — 2 Kgl. Propositioner, om Love til Forhøjelse af Betaling for Fortøjnings Ringes Brug, og Forhøjelse i Gage for Embedsmænd, der lønnes af Communer, bleve sendte til vedkommende Committeer. — Odelsthinget endtes Kl: 3. Til Middags var jeg hos Statholderen. — Han var ikke synderlig fornøjet med Gaarsdagens Beslutning om Ordeners Oprettelse. Det var curiøst nok om Kongen oprettede en nye Orden og gav den til Nansen, men aldrig nogensinde til nogen anden. —

Efter at have føjet Anstalter til Storthingets Sammenkaldelse paa Tirsdag og besørget et Par Commissioner gik jeg hjem, hvor Colletts[242] vare. Om Aftenen drak min Vert og jeg en *quasi*-Pocal paa Hagerups Velgaaende, hvorefter vi brændte af et lidet Fyrverkerie til Ære for ham paa denne hans Fødselsdag.[243] —

Søndag d: 10de September. Jeg arbejdede et Par Timers Tid om Morgenen. Kl: 9 kom Assessor Koren[244] og besøgte mig. Vi spadserede lidt om i Skoven, hvor han syntes ret godt om sig. Jeg arbejdede det meste af Dagen indtil mod Aftenen, da jeg spillede Billard med min Vert. — Jeg skulde have været til Middags hos Biskop Bech, men jeg undskyldte mig, og jeg gjorde meget vel deri, thi jeg fik udrettet endeel og jeg havde neppe moeret mig bedre ude end jeg gjorde her hjemme. — Om Aftenen maatte jeg lave en Bergensisk Punsch, hvori vi, blandt andre gode Skaaler, drak Bergens. —

D: 11te September. Kl: 8½ mødte jeg i Odelsthinget. — Sorenskriver Bryns Forslag om Bestemmelse af Straf for falsk Vidnesbyrd, m: v: blev henviist til Lovcommitteen. Lovcommitteens Forslag til en Lov, som substituerer Straffe istedetfor Lemlæstelse etc:, blev antaget i det hele. Thranes Forslag, om at Brødre og Søstre maatte gaae lige i Arv, henvistes til Lovcommitteen. Efter Stoltenbergs Forslag blev oplæst Odelsthingets Beslutninger d: 20de, 21de og 24de Nov: f: A:, ang: Action mod Haxthausen og Undersøgelsesmaaden etc: mod de øvrige Mistænkte, samt om Undersøgelse ang: Commissariats Commissionens Beretninger om Provianten. — Man besluttede at forlange Oplysning hos Regjeringen om hvad der var foranstaltet i Anledning af de 2 sidste Beslutninger. — Dernæst blev

oplæst følgende Lovforslage: 1.) Biskop Sørensens (fremlagt ved Bjørnsen) om Skolevæsenets Forbedring i Christiansands Stift. 2.) Øverlands, om Tiendens Erlæggelse af Fisk i Skudesnæs Præstegjeld, og 3.) Christies, om at der maatte skee nyt Forbud mod at slutte Kjøb i fremmed Mynt etc. [245] —

Mange andre smaae Andragender bleve oplæste og henviste til vedkommende Committeer; hvorefter Odelsthinget blev hævet Kl: $2^1/_2$. — Efter et Par Timers Arbejde hjemme paa Landet hendrev jeg Aftenen i min Verts og hans Families Selskab. — Jeg kan ikke noksom prise mit Held, at være indlogeret hos en saa hyggelig Familie paa et saa smukt Landsted. — Gud veed hvordan det vilde seet ud baade med Helbred og Humeur, dersom jeg havde været indmuret i mit Værelse i Byen? Jeg frygter for at jeg havde lært at kjende baade Sygdom og Melancholie — saare naturlige Følger af et Storthing som dette. —

D: 12te September. Storthinget krævede min Nærværelse Kl: $8^1/_2$. Et Forslag af Nansen om en Committees Nedsættelse til at gjennemgaae Gage- og Pensions-Listerne blev bifaldt. Committeen skal bestaae af 5 Medlemmer, som udnævnes af den forrige Valgcommittee.

Et Andragende fra nogle Beboere af Wangs Sogn paa Hedemarken, om at blive af med deres Amts-Physicus Lindrup [246], blev henviist til Regjeringens Afgjørelse. — Jacob Aalls om at alt hvad der angaaer den private Bjergværksdrivt maatte henvises til Lovcommitteen for af denne at forelægges næste Storthing, blev henviist til Odelsthingets Afgjørelse. Hans Forslag om at tilforordne Lovcommitteen 3 bjergkyndige Mænd, blev udsat indtil at Odelsthinget har afgjort hiint Forslag. —

Til Præsident blev jeg valgt ved 56 Stemmer; Bugge blev Vicepræsident, Rambech Secretair og Budtz Vice Secretair. Jeg oplæste et Concept til en Adresse, hvori Storthinget begjeres prolongeret i 2 Maaneder; dette blev bifaldt. —

Bøgvald foreslog, at Mandal, Fahrsund, Flekkerøe (!) og Eggersund gives Kjøbsted-Rettighed og at hver af disse Steder maae sende en Repræsentant til Storthinget. — Kl: 1 var Thinget hævet. — Jeg gik hjem paa Landet til Middags. — Om Eftermiddagen udarbejdede jeg et Par Committee-Betænkninger og expederede nogle Skyldbreve til Bergen. — Om Aftenen gik min Vertinde, Børnene og jeg, i det klare Maaneskin, ned til Tullin, hvis Kone skranter. —

D: 13de September. Odelsthinget samledes Kl: 9 i Anledning af Forslag fra Stoltenberg, om at Præsidenten skulde forlange Storthingets Resolution for, hvorledes Committeen til at undersøge Statsraadets Protocoller skal indgive Resultaterne af dens Undersøgelser. — Forslagets Forfatter blev dermed henviist til Storthinget. — Der indkom følgende Lovforslage: 1.) Strands, om Afskaffelse af det saa kaldte Sætnings-Maal, og Skjæppe-Maals Indførelse paa Landet. — 2.) Refsnæs om Confirmation paa nogle Vedtægter mellem et Sogns Beboere, til Overdaadigheds Afskaffelse. — 3.) Saxlunds, om Tøndemaals og Skjæppers Brug. — Endeel indkomne Ansøgninger og Andragender bleve desuden oplæste.[247] —

Stoltenberg foreslog paanye Oplæsning af det i Odelsthinget d: 18de Novbr: f: A: oplæste ang: Overkrigs Commissionens Protocoller.

Lagthinget holdtes ogsaa i Formiddag. Endeel provisoriske Anordninger, som Odelsthinget, i forrige Uge,

for det meste havde bifaldt, bleve ligeledes i Lagthinget antagne; dog foreslog Lagthinget fornyet Forbud mod Fedevarers Udførsel. —

Efterat jeg havde skrevet et Par Timers Tid og confereret med mine Medrepræsentanter, ang: vores Erklæring over Sagen ang: det Gerds givne Handels Privilegium i Nordland[248], gik jeg hjem. — Flotmann kom til mig og talede ang: hans Befordring til Woss. — Jeg haaber nu at han bliver indstillet til Wosse Capellanie. Men hvorfra faaer Realskolen igjen en Flotmann? jeg har gjort mig Umage for at opspore et Subject her paa Stedet; men her findes intet.[249] — Om Aftenen gik jeg igjen til Byen for at tage Afsked med Præsten Eger, som i Morgen rejser tilbage til sit Kald i Svallerup. — Efterat jeg i et Par Timers Tid havde siddet og talt om gammelt med denne brave Gut, drog jeg hjem paa Landet, hvor Værnepligts-Forslaget laae og ventede paa mig. —

D: 14de September. Kl: 9 om Morgenen tog Odelsthinget sin Begyndelse. Der var Spørgsmaal: om Bugges Forslag ang: Gejstlighedens Lønninger, Haagenstads om Tiendens Erlæggelse og Bøgvalds om at sætte Gejstligheden paa fast Løn, skulde paa dette Thing foretages til endelig Afgjørelse eller henvises til Lovcommitteen? 1ste Committee havde indstillet de 2 første til Afgjørelse men ikke det sidste. — Beslutningen blev, at Committeerne skulde tage disse og de flere indgivne Forslage om Gejstlighedens Lønninger og Tienden under Overvejelse samt gjøre Indstilling derom under eet, hvorefter disse Sager ville blive foretagne i Thinget saafremt Tid levnes, naar de Sager, der skulle afgjøres, ere tilendebragte. — Følgende Lovforslage oplæstes: 1.) Tanks, om Indskrænk-

ning af de nu privilegerede Sauge, istedetfor almindelig Tilladelse til Sauges Oprettelse. —

Bonden Nærsteen yttrede, at det var godt, om dette blev trykt, for at man kunde faae Lejlighed at gjendrive et saa fejlagtigt Forslag. — 2.) Stoltenbergs, om at classificere de borgerlige Næringer, m: v: — 3.) Lehnsmand Borges, om hvorvidt Kjøber eller Sælger skal lide Tabet naar et Creatur, som slagtes, findes at være spildt, eller ureent? Kl: 11 var Sessionen hævet. — Jeg arbejdede hjemme et Par Timers Tid og spiste siden Middag hos Statholderen. Aftenstunden tilbragte jeg med min Verts Børn. —

D: 15de September. — Da mit Morgenskriverie var endt begav jeg mig til Odelsthinget, hvor jeg indtraf Kl: $8^1/_2$. — Westrems Forslag ang. Tiendens Erlæggelsesmaade, med 1ste Committees Betænkning og Indstilling, blev foretaget. Efter en lang Debatte, hvori Biskop Bugge streed som en Løve, blev det besluttet, at denne Sag skulde udsættes og siden afgjøres under eet med de i Gaar omhandlede Sager, betræffende Clereciets Lønninger. — Dernæst blev oplæst Værnepligts Committeens lange Forslag med 4de Committees Betænkning. Man fandt det fornødent, at henvise denne Sag til 5te, 6te og 2den Committees Betænkninger. —

Følgende Lovforslage bleve oplæste: 1.) Major Schjøtts, ved Capt. Wetlesen, ang. Compagniechefs Gaarders Bebyggelse og om Salg af de, formedelst Armeens Formindskelse, vacant blivende Chefsgaarde, til Bedste for Cadet-Academiet. — 2.) Tingnæssets, ang. Skiftevæsenet, især med Hensyn til Auctioners Holdelse og Incassatorers Udvælgelse. — 3.) Urdals, ang. Forbud mod Indførelse af Hatte, Skoe, Klæder, Meubler etc. —

Kl: 11 var Odelsthingets Møde endt. — Jeg udarbeidede siden Udkast til et Par Committee-Betænkninger, hvorefter jeg spiste til Middags i stort Selskab hos Agent Nielsen. [250] — Kl: 8 kom jeg hjem til Uranienborg, hvor jeg forefandt et Selskab af Byens smukkeste og fiffigste Koner. Jeg kunde altsaa ikke tage mig andet fore, end at conversere. —

D: 16de Septbr: Efter at jeg havde skrevet paa nogle Committee-Betænkninger et Par Timers Tid, mødte jeg i Odelsthinget Kl: $8^1/_2$. Forslaget fra Committeen for det Indre ang: Bjergværks Drivten og Jacob Aalls Forslag ang: Udsættelse af denne Materie til næste Storthing, blev nu, tilligemed 6te Committees Betænkning foredraget. Denne Sag blev udsat for at Præsidenten kan indhente flere Committeers Betænkning. —

Sorenskriver Weydemann valgtes atter til Præsident med 61 Stemmer; Vicepræsident blev Bugge, Secretair Bryn og Vice-Secretair Budtz. Byefoged Scharres Forslag om Maal og Vægt blev henviist til Lov-Committeen.

Følgende Lovforslage bleve oplæste: 1.) Bøgvalds, om at Lister og Mandals Amt maae vælge Valgmænd hver for sig. 2.) Barliens, om Maal og Vægt. 3.) Bjørnsens, om de adelige Privilegiers Ophævelse. En Forst-Afhandling, om de Norske Skoves hensigtsmæssige Behandling blev indleveret til Benyttelse for 6te Committee. Kl: 12 var Thinget hævet. —

Da jeg var indbudet til et Jagtpartie hos Colletts paa Fladebye [251], kjørte jeg med min Vert afsted Kl: $2^1/_2$. Det øvrige Jagt Selskab, hvoriblandt Statholderen, var kjørt Kl: 11 om Formiddagen. — Vejret var udmærket godt. Det var mig altsaa en behagelig Tour, især da jeg kom saa langt, at jeg fik Oyeren at see og

kjørte langs dens vestre Side. — Kl: 7 havde vi tilendebragt disse 4 Mile, og kjørte ind paa Fladebye. — Efter nogen Passiar, blandet med Thevand, begyndtes Jagtforretningen ved Oplæsning af Jagtloven, *lex venatoria* kaldet. Den er fra 1756 og ret moersomt skreven. Da denne var oplæst bleve vore Geværer efterseete, for at man kunde erfare, om Laasene vare forsvarlige — en ret god Skik hvor en halv Snees lystige Brødre løbe om i Skoven mellem hverandre. —

Efterat denne Ceremonie var over, samledes Overjægermesterinden, med Jagtselskabets øvrige Embedsmænd, og skrev en Ansøgning til Statholderen om at han vilde paatage sig at være Selskabets Patron. — Da han, i en simpel, ret moersom Tale, modtog Tilbudet, blev der af samtlige Jægere skreget Hurra og klappet. —

Resten af Aftenen gik under Passiar, hvoraf Jagthistorier ikke udgjorde en liden Deel. — Selskabet bestod af dets Patron, Statholderen, Overjægermesterinden, Madame Collett, Frue Collett og Frue N: Ankers, Overjægermesteren Ingier, Overjægerne Carlsen, Jens og Jonathan Aas og Otto Collett, Assessor Collett, H: Falsen, P: Anker, N: Aas, Staldmester Edling, en Pommersk Overjægermester Teden, Engelænderen Brennan og jeg. At sove om Natten var umueligt, thi endeel uroelige Jægere gik og vandrede hele Natten og gjorde Løjer. —

D: 17de September. Kl: 5 om Morgenen, da jeg nyelig var falden i en sød Slummer, blev jeg vaagnet af en Jagtmarsch paa blæsende Instrumenter. — Da man, ifølge Lovene, skal være færdig en halv Time efterat Jagtmarschen er givet, maatte vi samtligen strax klæde os og sørge for vores Oppakning. — Kl. 6 reede vi alle (Damerne undtagne) afsted under en vedholdende Instru-

mental og Vocal-Musik. Hver af os havde sin Schildknappe, sin Lærke og sin Portion Smørrebrød. Med dette Selskab drog Enhver sin Cours da Hundene bleve slupne. — Efter at jeg havde deels staaet, deels siddet, deels løbet eller gaaet et Par Timers Tid, alt eftersom Hundene gav Hals eller ikke, hørtes i Nærheden et Par Skud, hvorpaa fulgte et lydeligt *todt*. Musikken lod sig høre og alle Jægerne indfandt sig, ifølge Loven, ved Todten. Overjægerne O. Collet og Jonathan Aas havde skudt hver sin Hare, hvis rygende Indvolde Hundene, med den største Graadighed, fortærede.

Vi slap atter Hundene et Par Gange, gik og løb meget, men fik intet; omsider vare vi saa lykkelige at finde, paa en Gaard i Nærheden, vore Damer, et dækket Frokost-Bord, nogle Kurve Viin og Brændeviin — altsammen ret godt. Her holdt vi os skadesløs for den ikke heldige Jagt. — Kl: omtrent 12 gik Jagten paa nye an. Da Mads nu havde ædt sig mæt, gik Jagten bedre. Før Kl: var 3 havde vi i alt 6 Harer. Uagtet min Schildknappe var en kjendt Person, som i 25 Aar havde bivaanet Jagten, var jeg dog ikke saa heldig at faa en eneste levende Hare at see. Aftenen gik med Æden, Drikken, Musik og Løjer. Medens det øvrige Selskab saaledes moerede sig, tog jeg ganske alene en Spadsere-Tour ½ Mils Vey, da Vejret var særdeles skjønt og Maanen indbød til Spadsering. —

Man lever ret behageligt og ugeneret paa Fladebye; men inden man bliver ret kjendt, veed man ikke, om man er blandt Børn eller gale Folk, i en Daarekiste eller i en Ammestue. Der findes paa de aller barnagtigste Løjer, der støjes uophørligt og paa Væggene saavelsom under Loftet findes Korthuse og Baand, Jagtplacater og Æreporter, Vers og Prosa, alt fra Midten af forrige Seculum

til nærværende Tid. Vinduesruderne ere fulde af Inscriptioner, Viinglassene af Navne, Aarstal og Sententser og Tintallerkenerne ere Journaler, ret lystige at læse imellem Retterne. Beliggenheden af Gaarden er vakker og Huset rummeligt. I den ene Bygning er en af John Collett stiftet Skole, som udentvivl er den bedste Almues Skole i Norge. Skade, at nærværende Ejere ikke offre denne Skole saamegen Opmærksomhed som Stifteren.

D: 18de September. Kl: 5½ om Morgenen blæstes atter Allarm. Vejret var fortræffeligt og Jagten gik ret godt. Kl: 3 om Eftermiddagen havde vi, foruden en skarp Frokost, faaet 5 Harer. Af disse Harer skjød jeg den ene medens den løb i største Fart. — Stolt satte jeg Præmien — Harens Rumpe — i min Hat. — Jagten var nu, forsaavidt mig angik, forbi, thi der skulde i Morgen tidlig holdes Storthing. For at faae Livet af disse stakkels 11 Harer, havde nu 14 Jægere, en Snees Bønderkarle og Jægerdrenge, 14 Heste, 12 Hunde, og en Mængde Skydsheste været satte i Bevægelse; men dette er dog intet; for at fange Napoleon var jo Millioner Mennesker og Heste i Bevægelse, og af disse mistede omtrent 100,000 Liv eller Lemmer; paa vor Side faldt derimod aldeles ingen. — Imidlertid saae vi et Kors, oprejst paa det Sted, hvor General Bielefeldt, for en Snees Aar siden, skjød en af sine Kamerater, Smith, ihjel paa en Harejagt.[252] — Da Statholderen havde seet dette Kors, holdt han sig meget tilbage i Jagten; thi han sagde, at han ikke vilde formere Korsene. — Statholderen fik løst et Par Skud paa en Hare, hvorpaa der blev skudt 9 Gange Bom, men han fik ingen. — Da vi beklagede ham derfor, sagde han at han moerede sig lige godt, naar kun Selskabet fik Harer, thi han var ikke *skotsnaal.* — Kl: 6

forlod jeg Spisebordet og begav mig paa Rejsen til Christiania, hvor jeg ankom Kl: 11. — Ved min Ankomst fik jeg Brev fra Hagerup. —

D: 19de September. Efterat jeg havde skrevet et Par Timers Tid mødte jeg Kl: 9 paa Storthinget. — Nogle ikke betydelige Sager bleve afgjorte; jeg blev atter, ved 52 Stemmer valgt til Præsident og Thinget sluttedes Kl: 12. —

Der var Odelsthing til Kl: 3. — Ved Forordn: af 17de Jan: 1815 havde Lagthinget gjort den Forandring i Odelsthingets Beslutning, at Fedevarer og Egebark ikke maatte udføres. — Odelsthinget antog ikke denne Forandring. — Ophuus's Forslag om Teigebyttes Afskaffelse blev henvist til Lovcommitteen. — Aschenbergs om Bøjgdemagaziners Oprettelse, blev ikke antaget som Lov, uagtet der blev passiaret skrækkelig længe derom. — Aschenbergs og fleres om Embedsboeliger blev udsat til Sagen om det beneficerede Gods foretages. — Følgende Lovforslage bleve oplæste 1.) Omsteds, om Bankvæsenet. 2.) Omsteds om det beneficerede Godses Salg. 3.) Omsteds om Handelscommitteers Nedsættelse. 4.) Wetlesens om Laugs Indretningen. 5.) Schultz's, om det beneficerede Godses Benyttelse. — 6.) Krogs, om Fisketiendens Erlæggelse og 7.) Krogs om Præste Enkesæders Udnævnelse. — Til Middag spiste jeg hos Wetterstedt. — Det var hans Kones Fødselsdag[253]. — Walerius havde skrevet og sang en vakker Sang i den Anledning. — Til Aftens var jeg hos Pavels med en Mængde Storthingsmænd.[254] Jeg listede mig ind til Stats Secretairen, hvor jeg talede et Par Timers Tid med Assessor Engelhardt.[255] —

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — —

D: 28de Septbr: Jeg mødte i Storthinget Kl: 8½. Jørgen Aalls Forslag om Stemmeret for Skolelærere blev henlagt. — En Ansøgning fra Lysters Almue om at faae Lysters Alminding til Kjøbs blev udsat indtil at Beslutning er taget om Almindingerne i Almindelighed. — *Plenum* skulde nu afgjøre Forslaget om en Lov iheenseende til Mutilations Straffene og Dødsstraffene, samt den provisoriske Anordning ang: Lettelse i visse Bestemmelser ang. Levnetsmidlers Ind- og Udførsel, da Lagthinget og Odelsthinget have to Gange dissenteret. — Om det første blev længe og meget debatteret. — Lange oplæste en lang og Langeweilig Afhandling for at bevise, at Lagthingets Beslutning burde følges; Bergh oplæste en Tale for at bevise det modsatte. Odelsthingets Beslutning blev antaget ved mere end ⅔ af Stemmerne. — Med den anden Sag kom man ikke videre, end at Odelsthingets Beslutning, af Mangel paa een Stemme mere, ikke blev ubetinget antaget. — I denne Anledning prostituerede Nansen sig mesterligen. — Efterat Voteringen var endt og Stemmerne optalte, erklærede han, at, uagtet han havde voteret Ney, skulde hans Votum dog nu være Ja, paa det at Sagen, ved ⅔ af Stemmerne, skulde være afgjort. — Han blev liderlig behandlet for denne ubesindige Erklæring. — Ustadighed, Forfængelighed, Ligegyldighed, etc: etc: blev ham kastet i Næsen fra alle Kanter; saa gar Tank slog sig til Ridder paa ham og talede om, at naar en Repræsentant flere Gange viste saadant Forhold, fortjente han at excluderes. — Jeg maatte omsider erindre Talerne om at holde sig til Sagen og ikke at bruge Personaliteter. — Med denne Passiar løb Tiden til Kl: var

3. — Odelsthinget, som skuldė have havt Samling, kunde ikke holdes, og Storthinget maatte udsættes til Løverdagen d: 30te. —

. Da Thinget var sluttet, fik jeg høre, at Prindserne ventedes hertil Kl: 5 i Eftermiddag. Jeg maatte altsaa renoncere paa et lystigt Lag hos Colletts, paa Ullevold, og pynte mig for at modtage Kronprindsen. — Kl: omtrent 4 kom han. Han var overmaade vel tilfreds med sin Rejse. — Han sagde, at det var den interessanteste Rejse, han i sit Liv havde gjort: at han havde seet et skjønt Land og de vakkreste Naturens Børn, han kunde tænke sig. Om han havde 20 Sønner, istedetfor den ene, som der staaer (pegende paa Oscar), da vilde han, med Glæde, see deres Blod flyde, ja opoffre dem alle for at forsvare og lykkeliggjøre dette fortræffelige Folk. — Dette sagde han med en Inderlighed og Kraft, som henrev os alle. Kronprindsen skulde expedere en Coureer og expederede derfor os andre kort og godt. Alle de svenske Herrer vare *enchanterede* af det vakkre Landet og det *charmante* Folket, som de paa Rejsen havde seet. — Jeg gik hen til Statsraad Peter, som var frisk men træt. — Han bestyrkede mig i den behagelige Troe, at Trønderne havde været meget glade i Prindsen og han ligeledes i dem, samt at Folket oppe i Landet ligeledes havde vist sig meget vakkert og at Prindsen leed dem særdeles godt.

Jeg kjørte omsider hjem til Uranienborg, hvor jeg i Roe og Eensomhed skrev et Par Timers Tid, da min Vert var paa Ullevold og Vertinden var upasselig.

D: 29de Septbr: Odelsthinget holdtes Kl: 9. — Konsul Tranes Forslag, om Stemmerets Forbrydelse for Toldsvig, blev sendt til Storthinget, hvorhos det blev bestemt

at man, naar Toldanordningen ventileres, nærmere vil overveje, hvorvidt Straffene for Toldsvig bør forhøjes. —

Strands og Saxlunds Forslage om Vægt og Maal bleve henlagte; men Regjeringen skulde anmodes om at indskjærpe Øvrighederne Anordningerne herom, for at justeret Vægt og Maal kan være og blive eens over hele Riget. —

Bjørnsens Forslag om Politievæsenet blev henlagt. — 2 provisoriske Anordninger om Forbryderes gjensidige Udleverelse fra Sverige og her, bleve smeltede sammen til een, der alene skal handle om Udleverelsen her i Landet. — Anordningen, af 24de April d: A:, om Ophævelse af Præmier for Skindødes Redning, blev antaget som Lov. — En Beretning fra Committeen for det Indre, ang: Landoeconomien, blev sendt til Lovcommitteen. — Jørg: Aalls Forslag om Indqvarteringen i Kjøbstæderne, blev henlagt. — En Indstilling fra 4de Committee ang: et Andragende fra Postbønderne paa Woss, blev sendt Committeen tilbage, paa Grund af, at man ingen Betænkning derover havde forlangt. — Det medicinske Facultet androg paa Oprettelse af et civilt Hospital og Accouchementshuus, og Sorenskr. Weydemann foreslog en Lov herom. — Mange andre smaa Andragender fra andre end Repræsentanter, bleve oplæste og sendte til vedkommende Committeer. — Kl: 1½ var Thinget færdigt. — Jeg var siden samlet med de øvrige Bergenske Repræsentanter og lagde den sidste Haand paa en Erklæring, jeg, paa fælles Vegne, havde skrevet, angaaende Gerss's Privilegium til Handel i Nordland. —

Kl: 4½ var jeg til Taffels hos Statholderen med Prindserne, eller rettere skulde jeg have været til Taffels hos ham, thi vi stod og ventede paa Maden til Kl: 6. —

Jeg havde ikke smagt Vaadt eller tørt siden Kl: 8 i Morgesog var derfor ravnsulten. — Kronprindsen fortalte mig, at han i Størdalen[256] havde seet en Husmandsdatter, der næsten var det skjønneste Qvindfolk, som var kommen ham for Øjne. — Han spurgte hende, om hun var forlovet? hvortil hun svarede, at ingen vilde have en fattig Pige. Efterat han hos Præsten havde faaet vide, at hun var en skikkelig og flittig Pige, lod han hende sige, at naar hun vedblev at være skikkelig og engang skulde givtes, vilde han udbetale hende en Brudegave af 800 rbd., hvormed hun var særdeles vel tilfreds. — En gammel Mand, som stod hos, sagde til hendes Fader: nu mener jeg din Datter lider ingen Nød for Mand. — En anden Historie fortalte Prinds Oscar mig: en gammel Mand, som skydsede Prindsen over Fjeldet, saae at Kronprindsen slog Hænderne mod Siden fordi han frøs. — Manden trak strax sine store Vanter af og gav Prindsen, der ogsaa tog dem paa. — Manden sagde til Prindsen, at han skulde beholde dem, da han havde saa tynde Handsker. Da Prindsen siden vilde give ham Penge, sagde han ney dertil, thi da var det, sagde han, som om han havde solgt Handskerne, hvilke han derimod vilde forære Prindsen. — Motzfeldt fortalte, at Prindsen, paa et Skifte, talede til en vakker Pige og gav hende en Medaille, med hans Brystbillede paa. — Han sagde derpaa til hende: naar Du nu bliver forlovet, skjænker Du vel denne Medaille til Din Kjereste? Pigen tog Medaillen op til Munden, kyste den og sagde: ney, denne Medaille er mig saa kjer at Ingen faaer den fra mig. — Er dette ikke fransk Galanterie midt imellem Norges højeste Fjelde? —

Prindserne tale med Henrykkelse om denne Rejse. — Kl: 9 kjørte jeg hjem til Uranienborg, hvor der var et lidet Selskab i Anledning af den ældste Søns vel over-

staaede præliminaire Prøve for at komme ind i Cathedralskolen. —

D: 30te September. Jeg expederede et kort Brev til Hagerup og rejste derpaa til Storthings, hvor jeg ankom Kl: 9. — Debatterne fra næstforrige Dag ang: Forordningen om Levnetsmidlers Udførsel, m: v:, bleve fortsatte. — Lagthingets Project til Forbud mod Fedevarers Udførsel blev forkastet. — Man besluttede dernæst, at forlange 2den og 7de Committees Betænkning, om man i Storthinget kan gjøre nye Tillæg til Odelsthings Beslutninger? og saaledes blev Sagen atter udsat. —

Storthinget erkjendte, at Martinus Heyde, Examin: juris, født i Grønland, skal ansees som Norsk Borger, da han i 9 Aar har opholdt sig her, været constitueret Embedsmand; og alene var i Danmark for at tage Examen. —

Motzfeldt mødte paa Kongens Vegne, og meddeelte Kongens Sanction paa Rigsrets Reglementet, og paa en Beslutning ang: Forklaring af Fr. 23 May 1800. — Ligeledes bragte han et Rescript til mig, ang: at Storthinget er prolongeret i 2 Maaneder, samt en Proposition om Optagelse af en Deel af Kongsberg Sølvværk og Anvendelse af 12,000 Specier dertil i 3 Aar. —

Wangensteen oplæste en Stump, hvori han erklærede, at han, i sidste Møde, var bleven fornærmet af Kammerraad Borchsenius og at han nu fordrede Erklæring af hiin i denne Anledning. — Da Wangensteen ikke vilde indlevere det Oplæste, lod jeg ham vide, at der ikke kunde tages Notice deraf. — Han lovede, at ville indlevere det en anden Gang. — Capt. Ræder oplæste en lang Tale, for at bevise, at jeg havde ladet votere paa en urigtig Maade over den foromtalte provisoriske Anordning, og foreslog hvorledes der for Eftertiden skulde

voteres i saadanne Sager. — Dette blev sendt til 2den Committees Betænkning. —

Odelsthinget holdtes Kl: 1½. — Præsident vedblev Weydemann at være, Bugge vedblev som Vicepræsident og Bryn som Secretair, men Schjøtz blev Vice Secretair. — Et Andragende fra endeel Bønder i Nordfjord, ang: Skifteforvaltningen, blev, efter 2den Committees Indstilling, henlagt. — Bendtz indgav et Forslag ang: hvorvidt Obligationer, udstædte for Sølv-Værdie, men paa Tider, da forskjellig Cours var gjeldende, skulle betales efter lige Cours? Endeel andre Andragender udenfor bleve anmeldte, hvorefter Thinget maatte udsættes til d: 2den October. —

Til Middags var jeg hos Kronprindsen. — Det er en Lyst at see hvor han holder af sin Søn; han coqvetterer med ham som en Elsker med sin Brud. — Ofte spørger han mig, om han ikke voxer og faaer bedre Udseende? I Gaar sagde han, at han seer ud som en Asparges, og dette er virkelig sandt, thi han er lang, smal og guulbleg. — Ved Bordet yttrede han sin Glæde over, at Sønnen sad og talede med Weydemann saa fornuftigt som en gammel Mand. — Engang tilforn har han sagt mig, at naar det ikke var for Sønnens Skyld, vilde han ikke et Øjeblik være Regent. — Jeg kjender ikke nok til Fyrster, for at vide, hvorvidt de have ædle, menneskelige Følelser; men jeg glæder mig altid, naar jeg opdager dem, og sandelig, man behøver ikke at lede efter dem hos Carl Johan. —

Kl 7: stjal jeg mig bort for at møde i 2den Committee, hvor jeg arbejdede til Kl: 9. — Med min Vert kjørte jeg hjem til Uranienborg. —

D: 1ste October. Jeg arbejdede den ganske udslagne Morgen og Formiddag i al Roelighed. — Til Middags var jeg i stort Selskab hos Tullin, hvis eneste Søn i Dag blev confirmeret. [257] — Man drak, passiarede, courtiserede og spiste, alt saa det havde god Skik. Kl: 12½ om Natten loverede jeg mig, liig tydske Provsten, hjem, rigt lastet og sikkert convojeret af min Rasmus. —

D: 2den October. Kl: 9 tog Odelsthinget sin Begyndelse. — En Kgl. Resol:, som bestemmer, at Vasdragene paa Grændsen maae ubehindret bruges af begge Rigers Beboere til at fremdrive deres Producter blev antaget som Lov. — Lundegaards Forslag om Laugrettesmænd blev, indtil at Odels Forslaget tages under Overvejelse, udsat. [258] — Torger Næss's Forslag, ang. Kirkegaardes Indhægning, etc:, blev sendt til Lovcommitteens Afbenyttelse; Grimelunds Forslag, ang: Løsgjængerie, blev sendt samme Vey. I Anledning af at Assessor Peckel havde foræret Odelsthinget et Exemplar af sin Statscalender, foreslog Præsidenten at takke ham; men jeg paastod at man blot burde benytte den og lade det være nok, at det siden bekjendtgjøres at den er os foræret; hvilket blev bifaldt. —

Et Par indkomne Andragender bleve anmeldte. — Ligeledes anmeldte Præsidenten, at man d: 4de d: M: skulde udvælge Actor mod Haxthausen og beslutte det videre i Anledning af Actionen fornødne. — Thinget var endt Kl: 11. — Den juridiske Committee var samlet til Kl. 2 i Anledning af nogle Betænkninger, jeg havde forfattet. — Jeg confererede dernæst Rigsacten, og da jeg var færdig Kl: 3 drog jeg ud paa Landet. —

Om Eftermiddagen arbejdede jeg, og efter Kl: 8 legede jeg med Børnene. Jeg fik i Dag Brev fra Hagerup. —

D: 3die October. I Dag Morges var jeg doven. — Det var med Nød og neppe jeg kom saa tidligt op, at jeg naaede til Storthinget Kl. $8^3/_4$. — Endeel Ansøgninger om Pension bleve foretagne. — Man besluttede at sende Regjeringen dem til Afgjørelse. — Dette var en, formedelst Følgerne og Principet, vigtig Resolution; thi Storthinget erkjender derved, at det ikke bevilger Pensioner, men alene reviderer dem, som Kongen tilstaaer. — At der ellers ikke blev synderlig meget debatteret om denne Sag, er en Selvfølge; thi det er kun Bagateller, hvorom man kjævles paa Liv og Død. — Endeel Ansøgninger om Forbedringer i Pension bleve sendte til Pensions Committeen. Man erkjender altsaa, at ville befatte sig med at forhøje Pensioner, da dette hører til Revisionen. —

En Ansøgning fra Fridr: Arentz[259], om at der maae sælges saameget af Domkirkens Capellanies Gods, at Pensionerne, 150 Rbd: S: V: kan udredes af Renterne, blev foretaget; men dens endelige Afgjørelse udsat indtil at Beslutning om Gejstlighedens Løn og det beneficerede Gods er fattet. —

Med 56 Stemmer blev jeg atter valgt til Præsident; Bugge blev Vicepræses, Rambech Secretair og Budtz Vice Secretair. — Gerner oplæste et Forslag om at Protocolcommissionen maatte paalægges, inden 14 Dage, at gjøre Beretning om Revisionen af Statsraadets Protocoller. — Amtmand Sibbern foreslog til næste Storthing endeel Forandringer i Grundloven. —

Endeel Ansøgninger bleve indleverede, for det meste om Pensioner. — Directionen for det Dramatiske Selskab viste Storthinget det Gallanterie, at sende dets Lemmer Billetter til Comedien i Morgen, og at tilbyde dem Billetter til hver følgende Forestilling saaledes, at det halve Antal Repræsentanter kommer paa General Prøven og den

anden Halvdel paa selve Forestillingen. — Storthinget endtes Kl: 12½. — Jeg var i den juridiske Committee til Kl: 2. — Til Middags spiste jeg hos Major Schjøtt i et lystigt Lag. — Motzfeldt var der ogsaa. —

Om Aftenen saae jeg en Stump af „Skjelmen i sin egen Snare"; men jeg vilde have ønsket, at det havde gaaet noget snarere, thi jeg ennuierede mig. — Det første Stykke: „Planen" saae jeg intet af; det var heller ikke min Plan at gaae paa Comedien i Aften; jeg tog alene derop for at følge med min Vertinde hjem til Uranienborg. —

Jeg mærker nu ogsaa dette Aar, at det gode Veyr, som skal gives her, bestaaer i Skryderie; det regner fra Morgen til Aften, og mine Marscher til og fra Byen blive derved besværliggjorte. —

D: 4de October. Jeg skrev et Brev til Hagerup, præparerede mig paa nogle Sager til Odelsthinget og mødte i Forsamlingen Kl: 9. Man besluttede: at gjøre Sagen mod Haxthausen anhængig ved Rigsretten og at communicere Lagthinget det forrige Odelsthings Resolutioner derom. — Til Actor blev, ved 19 Stemmer, valgt Procurator Niels Aarss. — Assessor Arntzen havde 18 Stemmer dertil. — Tillige blev valgt en Actions Committee, bestaaende af Sorenskriver Weydemann, Stoltenberg og Rambech. — Budtz havde, næst disse, de fleste Stemmer. —

Urdals Forslag, ang. Forbud mod Indførsel af visse Slags fremmede Varer, blev udsat indtil at Toldanordningen overvejes. — En Ansøgning fra Præsten Angell[260] om Erstatning for Aabod paa Quærnæs Præstegaard, blev udsat indtil der er taget Beslutning om det beneficerede Gods. —

Efter Stoltenbergs Forslag besluttede Pluraliteten følgende Lovforslag: Den i Forordn: af 13 Martii 1812 bestemte Afgivt af 12½ procento, som skulle erlægges til Statscassen af udenlands byggede Skibe, naar de, som norsk Ejendom, sælges til Fremmede, skal for Eftertiden være ophævet. — Jeg opponerede mod Antagelsen heraf, men ikkun 16 andre vare af samme Mening.

Mørch's Forslag om Anvendelsen af det beneficerede Gods, til Fordeel for Banken, blev aldeles henlagt. —

Tandberg indgav et Forslag, at ingen Godsers Mandskaber maatte være frie for Udskrivning m. m. — Kl: 11½ var Odelsthinget hævet. —

Det var i Dag. Arveprindsens Navnedag. — Hele Byen løb til Cour hos ham. — Vi Præsidenter gik ogsaa derhen, da Odelsthinget var endt. — Fra Fæstningen blev givet 2 Salver i Anledning af Dagen. —

Til Middags var et stort Selskab hos Statholderen. — Hele Storthinget var der. — Lehnsmand Borge drak sig en saadan Perial, at han faldt i en alvorlig Søvn ved Bordet. —

Kl: 7 gik jeg paa Comedie. — Gaden udenfor var oplyst med Begkrandse, og Forstuen med Lamper; Prindsernes Navne vistes i Transparent. — Før Stykkerne gaves Sange og en ret vakker Prolog af Pavels. Da disse vare endte raabtes: længe leve Kronprindsen og hans Søn! hvorefter fulgte Hurra og Klap tre gange tre. — Planen og Skjelmen i sin egen Snare bleve givne; men hvem, der har seet disse Stykker i Bergen, maatte bede Gud bevare sig fra at see dem her. —

D: 5te October. Kl: 9 indfandt jeg mig i Storthinget. Gerners Forslag om at fordre Oplysning om Statsraadets Protocoller inden 14 Dage blev henlagt. —

Man blev enig om at fremsætte som Constitutions Forslag til næste Storthing, at Grundlovens 53de § Litr: a forandres saaledes: Stemmeret tabes, ved ikke at være aldeles friefunden for Justitiens Tiltale i Sager, som have været anlagte for Forbrydelser, der om de vare beviste, vilde have medført corporlige eller vanærende Straffe etc. — Til at overbære Ordens Adressen blev udnævnt en Deputation, hvis Formand Amtmand Sibbern blev. — Overauditeur Bendtz søgte om Tilladelse at rejse til Laurvigen i 5 Dage; hvilket blev bevilget. Thinget var sluttet Kl: 12.

Jeg var i en Samling i 7de Committee, og overbragte derpaa Statsraad Diriks en Ansøgning fra Bergens Repræsentanter ang: Forandring i. den Tid, hvori de skulle tjene. — Om Eftermiddagen arbejdede jeg for 2den Committee, og om Aftenen efter Kl: 7 udvidede jeg min Praxis i *il pretioso far niente.* —

D: 6te October. Jeg blev hjemme og arbejdede for 2den Committee indtil Kl: 10. Storthinget samledes Kl: 11 og besluttede at sende en Deputation til Kronprindsen i Morgen for at lykønske med Hs: Majestæts Fødselsdag. [261] Til denne Deputations Formand udnævnte jeg Biskop Sørensen. — Efterat jeg havde siddet en Times Tid i 2den Committee og gjort et Par Visitter gik jeg hjem til Uranienborg. — Den hele Eftermiddag og Aften arbejdede jeg for 2den Committee, der har flyet mig 3 vidløftige Betænkninger at skrive. — En Piber (Hr. Pfeifer) gav i Aften en Concert, som jeg ikke vilde høre; og det var vel, thi Piberen var nær ved at pibes ud. —

D: 7de October. Efterat jeg havde expederet en Brevstump til Hagerup indfandt jeg mig Kl: 9 i Odelsthinget. — Klercks Forslag til en Lov, der bestemmer, hvor-

længe Embeder skulle staae vacante, blev henlagt. — Aas's og Krogh's Forslage om Tugthuses og Arresters Opførelse i Nordland og Findmarken bleve foretagne. Det førstes henvistes til Lovcommitteen, det sidste til Regjeringen. — I Anledning af Bjerkedals Forslag ang: Bestemmelser for hvorvidt Almuerne skulle bidrage til Kirkers Reparation, m: v:, blev besluttet, at anmode Regjeringen om at indskjerpe Lovene om Kirkernes Vedligeholdelse. —

Et Par Ansøgninger bleve afviste og henlagte. — F: Meyer indgav, som sit, et Forslag fra J. Rolfsen, Toldens Erlæggelse af Varer, som i fremmede Skibe ind- og udføres, betræffende. —

Ligesaa indgav Meyer Forslag om Laugsarticler for Sejlmagerne i Bergen. — Fra Fredr: Arentz[262], til Hosanger, indkom en Ansøgning om at hans Embedes Pension maatte udredes af det beneficerede Gods. — Mangfoldige andre Andragender bleve anmeldte og, blandt disse, et ang. de residerende Capellaners Indkomster, underskrevet Nærings-Sorg d: 23 Sept: 1815 af Sultihjel, resid: Capellan i Overflod (en temmelig quodlibetsk Underskrivt). — Wejdemann valgtes atter til Præsident, Bryn og Schjøtz til Secretairer; Budtz blev Vice-Præsident ved 24 Stemmer. —

Efterat Thinget var endt gik jeg til Kronprindsen for at gratulere med Kongens Fødselsdag, da jeg formeente der var cour; men see, der var ingen. — Man indlod mig alligevel, og jeg maatte sidde og tale med Prindsen circa $1^1/_2$ Time. —

Hele Storthinget spiste hos Prindsen Kl: 3 tilligemed endeel af Borgerskabet og de høje Embedsmænd. — Til Aftens vare vi paa et Bal, som Borgerskabet gav i Stiftsgaarden. Arveprindsen dansede flittigt. — Hvor-

længe Prindserne blev der, veed jeg ikke, thi jeg stak paa mig Kl: 11. — Kongens og Prindsernes Navne vistes i forskjellige Værelser i Transparent og paa Væggene, samt med Lamper udenfor og i Forstuerne. — Der var ret muntert og vakkert, dog troer jeg ikke at ret mange vare bedre tilfreds, end jeg, da jeg Kl: 11½ kjørte hjem til Uranienborg. —

Nansen havde skrevet en Vise i Anledning af Kongens Fødselsdag og sendt den trykt hen til Prindsegaarden; men den blev hverken sjunget eller uddeelt. — Saaledes burde altid Smiggrere behandles. —

D: 8de October. Jeg var den hele Dag hjemme og arbejdede. — 2 Committee-Betænkninger bleve saaledes affærdigede. — Om Aftenen kom nogle Fremmede, som, paa vanlig Viis, neppe havde sagt god Aften! førend de sad ved Kort-Bordet.

At jeg ved Middags Tid skjød et Egern i Skoven, hører til det Onde, jeg i Dag har gjort, og at det siden brændte for, da jeg havde lagt an paa et andet uskyldigt Dyr, hører til det Onde, jeg kunde have gjort. —

En saadan roelig Dag i en hyggelig Familie-Kreds er en Festdag; men man skjønner sjelden paa den forinden man, som jeg, i 1 a 1½ Aar har ennuieret sig i Selskaber og Forsamlinger. —

D: 9de October. Jeg var hjemme og skrev til Kl: 10 om Formiddagen, da Klerck kom til mig og spillede nogle Partier Billard. — Ved Middags Tid gik jeg til Byen. — Jeg blev buden til Middags hos Kronprindsen. — Efter Maaltidet havde han med Præsidenterne, med Aal Oxholm og Statsraadet en lang Conference om Finantsvæsenet.[263] — Dette varede til Kl: 9, da jeg gik hjem.

D: 10de October. Storthinget holdtes Kl: 9. — Provst Schmidts Klage over Statsraadet[264] blev hensendt til Odelsthinget. — Man besluttede, at de danske Courant Sedler, hvorover Designationer fra Fogederne ere indkomne, men ingen andre, skulle fra Besidderne indløses mod Rigsbanksedler. — For Indløsningen af Assignationsbevise (!) i Nordland[265] blev bestemt den sidste Termin 31te Jan: 1816, og i Findmarken 31 Martii s: A: — Jeg blev atter valgt til Præsident ved 59 Stemmer. Lange blev Vicepræses og Rambech og Budtz Secretairer. — Schultz foreslog den Forandring i Grundlovens 22de § at Kongen kun maae afsætte Minister og Statholderen. — Han foreslog tillige en bestemt Eedsformular for Embedsmænd i Grundloven. — Nansen foreslog at Kronprindsen fremdeles maa fungere som Konge, i Kongens Sygdomstilfælde.

D: 11te October. Om Morgenen expederede jeg et Brev til Hagerup; og siden arbejdede jeg til Kl: henimod 12, da jeg rejste til Byen for at modtage Kahrs. Han kom i sit Logis Kl: 3 efter at have afleveret sit Sølv. — Han var frisk og ved godt Humeur. — Vi passiarede, spiste og drak indtil at Sorenskriver Schydtz kom os imellem. — Jeg arbejdede derpaa i juridiske Committee til Kl: 9, hvorefter jeg rejste hjem. —

D: 12te October. Odelsthinget holdtes Kl: 9. Moes Forslag om at Embedsmændene, paa Embedsgaardene, skulde være Kaarmænd hos en Bonde, blev henlagt. Kroghs Forslag om at ingen paa Landet maae givte sig uden at have Jord i Eje eller Brug, m: v:, blev tilstillet Lovcommitteen til Afbenyttelse. —

Klercks Forslag om Ansættelse af en Districtslæge i Findmarken, med 1350 Rdl. Specie i Gage, blev sendt

Regjeringen til Afgjørelse, tilligemed Finants Committeens Betænkning, der gik ud paa 2 Lægers Ansættelse med anstændig Gage, med en Afgivt af 2 β pr. Vog tør Fisk, som udføres fra Findmarken.

Der blev oplæst følgende Lovforslage: 1.) Major Schjøtts, ved Synnestvedt, om at der paa Gaardene i Norge stedse skulde holdes i Beredskab et vist Qvantum Høe, Kjød og Flesk, til Brug for Militair-Etaten. 2.) Lundegaards, om at Besigtigelses og Taxations Forretninger etc: maatte optages uden at Sorenskriveren skulde være derved. — 3.) Uhlens, om Maanedsthingenes Afskaffelse. 4.) Bøgvalds, ang: Paalæg af 10 pct: Told paa Egebark og 6 pct: paa Fedevarer, som udføres. — Et Forslag fra General Indqvarterings Commissionen i Christiania, ang: Indqvarteringen, blev ogsaa anmeldt. Synnestvedt oplæste endeel Anmærkninger fra Sorenskriver Staboe[266], ang: Bryns Forslag om at intet maatte betales for Skiftebreves Beskrivelse, m: v: — Da Præsidenten modtog dette, hvori slet intet Forslag var, maatte jeg anmærke, at det var baade upassende og stridende mod Reglementet at oplæse saadanne Sager, da Resol. af 29de Aug:, som forbyder Præsidenten at oplæse dem, neppe kan tillade Repræsentanter saadant, saameget mindre, som det Forslag, der nu blev criticeret, allerede i Odelsthinget var endelig afgjort. — Finants-Committeens Forslag[267] var nu indkommet. Det blev dicteret til Odelsthingets Medlemmer, for at spare den Tid, som vilde medgaa til Trykning af samme. Rigsretten begyndte i Dag at holdes for at de Medlemmer, som qvalificerede sig til at udtræde førend Haxthausen forskyder Nogen, kunde gaae ud. Gen: Auditeur Bergh exciperede mod sig selv, fordi han, som Medlem af Overkrigs Commissionen, havde inqvireret om Haxthausens Forhold og siden afgivet den Betænkning, at intet

paa hans Forhold fandtes at udsætte. — Ligeledes exciperede Assessor Omsen[268] mod sig selv, fordi han, medens han var Advocat, var engageret af Haxthausen som Defensor og havde gjennemseet Papirerne for ham. — Disse 2 Exceptioner erkjendtes af Retten gyldige, og Bergh og Omsen udnævntes derfor af Retten til Udtrædelse. — Følgende Herrer exciperede ligeledes mod sig selv: Nansen fordi han var Medlem af forrige Storthings Committee, der gjennemgik Statsraadets Protocoller, med Hensyn til Conventionen paa Moss : Thank fordi han har været Finantsraad tilligemed Haxthausen, ejer et Saugbrug i Fælledsskab med ham og staaer paa en meget venskabelig Fod med ham : Statsraad Aall, fordi han var med at afslutte Conventionen paa Moss; Capt: Ræder, fordi han var Formand for Committeen som, paa forrige Storthing, undersøgte Over-Krigscommissionens Protocoller og gjorde Indstilling om en skarpere Undersøgelse, samt Biskop Sørensen og Sibbern, fordi de vare Medlemmer af sidste Odelsthing, der decreterede Action mod Haxthausen. — Ingen af disse Exceptioner kjendtes for gyldige. —

Det var ellers ynkeligt at høre, hvorledes Rigsretten og *in specie* dens Præsident (Lange) prostituerede sig ved denne hele Forhandling. — Naar en Exception var fremsat, opfordrede Præsidenten Medlemmerne at sige sin Mening derom; man debatterede, ligesom i Storthinget, og stemmede endelig, enten ved Ja eller Ney, eller ved at rejse sig op eller at blive siddende. — Har nogen hørt sligt i en Ret? Thank og Nansen kom, under Debatterne, formeligen i Skjænderie, til største Plaiseer for Tilhørerne. — Præsidenten lod Lagthinget stemme først, istedetfor at Reglementet siger, at Højesteret skal votere først; han nægtede Assessor Debes[269], at føre sit dissenterende Votum til Protocollen, paa Grund af at man i Stor-

thinget blot lægger det ved Protocollen, men han maatte dog tilsidst bevilge det. Han glemte flere Gange at lade Justitiarius i Højeste Ret votere. —

Højst besynderligt var det, at ingen af Højeste Rets Assessorer erindrede Præsidenten om, at der ordentligen skulde voteres og ikke debatteres; men hvad skal man sige om en Ret, som ikke, under Debatterne angaaende Omsens Exception, anførte Frd: 19 Aug: 1733 og af 8de Jan: 1802, der saa aabenbare vare afgjørende? Følgen deraf havde nær været, at Omsen var bleven siddende som Dommer i Retten; thi kun nogle faa Stemmer voterede ham ud. Heraf seer man, hvor vigtigt det er, at en Ret handler og dømmer inden lukte Dørre; man har da Respect for den som for et Orakel. — Fordum indhyllede man Dommerne i Allonge-Parykker og sorte Kapper, samt lod dem arbejde inden Mure og Laase; man saae da hverken deres Legems Bræk eller deres Sjels Fattigdom, og Følgen var blind Agtelse og Tiltroe. Nu lader man dem klippe sit Haar à la Titus, klæde sig som *petits maitres* og handle, ja endog votere offentligen. — Hvad Følgen er, behøver jeg ikke at sige. —

Kl. 3 spiste Kahrs, Bøgh og jeg sammen. — Da Bøgh var fuldkommen moden til Middags-Søvnen, gik Kahrs og jeg Gade op og Gade ned, for at han skulde blive kjendt i Byen. — Da Mørket kom drog jeg paa Landet, hvor Børnene forførte mig til at lege med dem til seent ud paa Aftenen. —

D: 13de October. Efterat jeg havde arbejdet hjemme til Kl: 10 indfandt jeg mig i 2den Committee, hvor jeg blev siddende til Kl: 2. — Jeg besøgte derpaa Onkel Nolle, der allerede ennuierer sig fortræffeligt[270]. Kl: 5 mødte jeg i 7de Committee, hvor jeg blev holdt varm til Kl: $8^1/_2$.

— Kl. 9 kom jeg hjem og strax efter kom min Vert fra en Jagt paa Jahn, hos Ingier, hvor jeg ogsaa skulde have været. — Jeg var saa ondskabsfuld, at jeg glædede mig over, at der i 2 Dage ikke var skudt en eneste Hare. — I Morgen og paa Søndag continuerer Jagten; men jeg tvivler paa, at jeg faaer Tid at rejse didhen. Det bliver i Morgen en interessant Dag for Byens Damer, thi en Synder, som, med en Gryde, har slaaet ihjel en Karl og plyndret ham, skal halshugges. — Det værste er, at Vejret er saa slet, at det vil afholde mange fra at rejse ud. — En Plet paa Kjolen er ofte værre end en Plet paa Caracteren. —

D: 14de October. Jeg skrev til Hagerup og Schydtz, og maatte derpaa, i stærkeste Gallop, til Storthinget Kl: 9. Frue Rosbachs Ansøgning ang: Pension for Capt. Holck's Børn, med Oplysning af Statsraadets Protocoller, blev sendt til 3die Committees Betænkning, ligeledes Foureer Gjerstenens om Pension, som af Regjeringen er nægtet.[271] Qvæstionen om Pensioner, som af den danske Rgjering ere givne, kunne revideres og nedsættes eller ophæves? blev foretaget. — 2den Committee havde indstillet, at de blot maatte revideres, med Hensyn til, om der, siden Pensionens Bevilgelse, var opstaaet saadanne Forandringer hos Pensionisten, at han ej længere burde have Pension. — Nansen, skjøndt Medlem af 2den Committee, opponerede derimod med 8 vidløftige Grunde, og vilde have, at alle Pensioner skulde revideres. — Jeg gjorde Thinget bekjendt med, at han ikke i Committeen havde fremsat sine Grunde og at jeg derfor vanskeligen kunde gjendrive dem efter at have saa cursorisk hørt dem; imidlertid gjennemgik jeg dem postviis og rev ham saa tilstrækkeligen ned, at han ikke fandt for godt at gjøre andet end

en liden Undskyldning og et Slags Forklaring over et Par Grunde, hvis Absurditet, jeg havde viist.

Thinget bifaldt 2den Committees Indstilling, mod 15 Stemmer. Ligesaa blev det, efter 2dën Committees Indstilling, i Anledning af Sorenskriver Rambechs Forslag, bestemt, at Ansøgninger og Forslag ikke skulle modtages, naar 8de (!) Dage ere forløbne, uden fra Lovcommitteen og Regjeringen. — Nansens Forslag om, at forlange Gagelisterne hos Regjeringen, blev henlagt, da saadant allerede i Aug: Maaned var skeet, og Gagelisten indkommet. Lieutenant Parnemann og Major Kaltenborn søgte om Naturalisation[272]. — Kjøbmand Berg, fra Gothenborg, anmeldte, at han havde Pandteobligation, udstedt af F. 6te i Julii 1813, for 250,000 ℛ Hamb. Bco i Walløe Saltværk, og for 250,000 ℛ Hamb. Bco i Modums Blaaefarve-Værk, samt at han havde anlagt Sag for at kunne tiltræde Pantet eller faae sine Penge, hvorhos han indstillede til Storthinget, om det vilde foranstalte ham denne Sum udbetalt. — Sagen blev sendt 3die Committee til Betænkning[273].

Denne Gjeld er da en af F. 6tes sidste Velgjerninger mod hans troe Norske Undersaatter. Jeg foredrog for Storthinget endeel smaae Uoverensstemmelser mellem det Svenske og Norske Exemplar af Rigsacten; man fandt at intet ianledning deraf var at observere, hvorfor Acten blev underskrevet. —

Odelsthinget blev holdt Kl: $1^1/_2$, ligeledes Lagthinget. Til Præsident og øvrige Embedsmænd valgtes, i det første, Sorenskriver Weydemann, Foged Budtz, Sorenskriverne Bryn og Schjøtz; til Præsident i Lagthinget Lange og til Secretair Procurator Weydemann. I Odelsthinget blev oplæst 1.) Tranes Forslag om et Brand Assurance Compagnie i Christiania, og 2.) Konows Forslag ang: en Lov,

der forbyder Kongen provisorisk at tillade Skibes Ind- og Udklarering udenfor Kjøb- og Lade-Stæderne.

I Storthinget gjorde Stoltenberg Motion i Anledning af, at Regjeringen (ikke Kongen) havde sanctioneret en Lov, ang. Fastsættelse af *terminus a quo* for Betalingen af Renter og Capitaler efter Fr. af 5 Jan: 1813. —

Siden Kahrs kom, har jeg altid spiist med ham hos Carstens; dette gjorde jeg ogsaa i Dag. — Siden viste jeg ham Rigsacterne og Storthingets Locale, passiarede med ham og kjørte hjem paa Landet. — En Forbryder blev i Dag halshugget.

D: 15de October. Til Kl: henimod 2 om Eftermiddagen sad jeg roelig ved mit Arbejde. — Jeg studerede i Finantsplanen[274] saa godt jeg kunde. — Imidlertid gjorde jeg, inden Middagsmaaltidet, en Tour til Byen for at faae endeel fornødne Oplysninger angaaende nogle Sager, hvorover jeg skulde afgive Betænkning. — Jeg arbejdede fremdeles til Kl: 8 om Aftenen, da min Vert kom hjem fra en 4 Dages Jagt, paa hvilken der ikke var skudt en eneste Hare. — Han berettede i øvrigt, at, omendskjøndt samtlige Jægere ikke havde fældt et eneste levende Dyr, saa var der dog et eneste levende Væsen som flere Gange havde fældt dem Alle, Perialen nemlig, der skal have holdt et grumt Huus. — Ihvorvel det er længe siden jeg sidst hilste paa denne gode Ven — Perialen — og nok kunde have Lyst at underholde mig lidt med ham, er jeg dog glad at jeg ikke var med paa Jahn, thi han er en Person, som man ikke maa gjøre sig alt for familiair med. — Naar Motzfeldt nu kommer tilbage, skal han, Bøgh, Kahrs og jeg invitere bemeldte Hr. Perial til et *Quodlibet* hos os; og derved haaber jeg vi skal gjøre os ham forbunden. —

D: 16de October. Paa det at man ret nøie skulde gjennemtænke Finantsplanen, var der i Dag hverken Odels-, Lag- eller Storthing. — Jeg arbejdede hjemme hele Formiddagen og Eftermiddagen; men ved Middags Tid tog jeg mig en liden Tour til Byen. Om Aftenen kom Bøgh og Kahrs ud til mig; de passiarede, spiste og tømte et Glas hos min Vert, der altid er glad i lystigt Compagnie. — Jeg fik i Dag Brev fra Hagerup ang: Modtagelsen af Kjøbesummen for Stiftamtmands Gaarden. —

D: 17de October. Kl: 9 mødte jeg i Storthinget, hvor intet andet end Præsidentvalg blev foretaget. — Jeg blev atter valgt til Præsident ved 61 Stemmer; Bugge og Lange havde lige mange Stemmer til Vicepræsidentskabet; de kastede Lod, og denne traf Bugge. — Rambech blev Secretair og Budtz Vice-Secretair.

Endeel Ansøgninger bleve oplæste og Thinget derefter hævet. — Odelsthinget begyndtes Kl: 10. — Finants Committeens Project og 3 separate vota af Thank, om at Garantien ej bør holdes, at rentebærende Obligationer ej bør udstedes og at en Afgift af 6 pct: paa Formue maatte paabydes, blev oplæst. — Der opstod dernæst Spørgsmaal, om man skulde særskilt debattere de Principer, hvorpaa Udkastet til Anordningen er bygget? eller om man skulde gaae til selve Udkastet og Postviis debattere samme? 42 Stemmer mod 19 antoge det sidste[275]. — Debatterne begyndte saaledes med Udkastets 3die §, der fastsætter, at Sedlerne skulle indløses overeensstemmende med Ejdsvolder-Garantien. — Capt: Gerner[276] oplæste en Tale, han paastod, at Rigsforsamlingen var uberettiget til at slutte Garantien, da den blot var sammenkaldt for at bestemme Regjeringsformen, og at man følgelig burde forkaste Garantien, som højst bebyrdende for Riget og

som kun fordeelagtig for fremmede og indenrigske Jøder. — Han meente da, at Frdn: af 5te Jan: 1813 og Sølv-Værdie Coursen af Aug. samme Aar maatte gjelde, indtil at Storthinget anderledes bestemmer. — Proprietair Jørgensen[277] var af samme Mening og yttrede, at dersom Garantien havde været saa velgjørende i dens Virkning som. Hensigten dermed var ædel, da burde den have været holdet. — Konow, Ole Bjørnsen, Ole Haagenstad, Foged Budtz og Fridr: Meyer oplæste Betænkninger om, at Garantien bør holdes. — Jeg opponerede mod Gerner og Jørgensen, søgte at nedrive deres Grunde, og paastod, at Qvæstionen om Garantiens Tilintetgjørelse alene kan afgjøres *in pleno*, paa Grund af Grundlovens 75de § litr. c og Reglementets 22de §. — Imidlertid bemærkede jeg, at Ophævelsen af Garantien var et Opbud, og at Beslutningen derom aabenbare havde til Følge, i Overeensstemmelse med Grundlovens 52de §, at alle stemmeberettigede Borgeres Stemmeret var suspenderet[278]. —

Jacob Aall oplæste en velskreven Tale, til Beviis for, at Garantien bør hæves. — Jørgen Aall holdt ligeledes en Tale imod Garantien. — Stoltenberg og Lundegaard oplæste derimod deres Betænkninger, som gik ud paa, at den bør holdes. —

Budtz observerede, at man, ved at hæve Garantien, antager Frd: af 5 Jan: 1813 som gjeldende, men at man derved kun vinder 25 pct:, da Coursen, efter denne Forordning og Rigsbankfundationen, altid skulde holdes i 400[279]. — Sorenskriver Weydemann oplæste sin Formening der gik ud paa, at Garantien maae holdes. — Han sluttede med, at Krøniken ellers vilde fortælle: Aar 1814 byggede Norges udvalgte Mænd en Bygning, hvorover Normændene frydede sig og hvori de boede med Lyst. Aar 1815 sagde Normændene til dem: Til Belønning

for Eders Iver skulle I alle være Skjelmer; vi betale ikke en Skilling af Bygnings Omkostningerne og Materialierne.

Klokken var nu bleven henimod 3. — Præsidenten proponerede, at man skulde votere om 3die § antages uforandret? eller om man vil at Spørgsmaalet om Garantien skal holdes bør underkastes nærmere Prøvelse. — Mange opponerede herimod og vilde at Spørgsmaalet først skulde være, om denne Qvæstion bør afgjøres i Odelsthinget eller *in pleno?* 34 Stemmer mod 29, holdt med Præsidenten. — Man voterede derpaa ved skriftlige Vota. — 36 Stemmer antoge 3die § uforandret; 26 antoge den ikke; men blandt disse vare 4, som svarede ney, fordi de vilde, at det først skulde afgjøres, om Qvæstionen henhører til *plenum* eller ey. — Alle Bergenserne, baade fra Landet og Byen antoge Paragraphen. — Kl: 4 blev Thinget endt. — Saaledes er da denne vigtige Gjenstand for det første i Odelsthinget afgjort. — Jeg gik hjem Kl. 5½ og arbejdede den hele Aften i god Roe, thi hele Huset var paa Comedie og saae Kjerlighed uden Strømper. I Morgen continuere Debatterne ang: Finantsplanen.

D: 18de October. Da min Post til Hagerup var expederet slog Storthings Klokken. — Jeg mødte i Odelsthinget Kl: 9. — Præsidenten lod af Protocollen oplæse alle de i Gaar afgivne og nu indførte skrivtlige Vota. — Derpaa begyndte man at debattere Finants Udkastets[230] 1ste §. — Sorenskriver Schjøtz oplæste strax en højtravende Tale[231], hvori han begyndte med, at man med bange Ængstelighed maatte overveje og beslutte denne Sag, da Committeens Indstilling synes at berede de største Ulykker for Bondestanden og de mindre formuende Kjøbstædbeboere; og sluttede med, at Thanks Forslag ang: Inddragelsen af

Pengene, og ikke Committeens, burde lægges til Grund for Debatterne. — Gerner understøttede dette Forslag. — Thank, der, som Lagthingsmand, har Sæde inde i Salen, havde den Uforskammethed at gaa op til Schjøtz og Gerner og at hviske til dem, hvad de skulde sige, og Præsidenten havde den Moderation, eller Svaghed, hvad jeg skal kalde det, at ikke vise ham bort. — Forgjæves bemærkede jeg, at Schjøtz's og Gerners Yttringer ikke henhørte til den §, hvorover man nu debatterede, men til 6te §; man vedblev at snakke, snart om Garantien, snart om Thanks Votum etc: — Omsider proponerede Bugge, at man skulde sende det i Gaar besluttede til Lagthinget, paa det at man, naar det blev bifaldt, kunde gaae desto sikkrere frem. — Jeg observerede, at man neppe kunde vente, at Lagthinget vilde tage Beslutningen i Overvejelse, da den intet Lovforslag er. — En Pluralitet antog Bugges Forslag; men efter min yderligere Deduction og Paastand antog man tillige, at det skulde henstilles til Lagthinget, hvorvidt det vilde tage dette Princip i Overvejelse. — Dette var et nødvendigt Tillæg, thi ellers maatte denne enkelte Post, hvis Lagthinget forkastede den, have gaaet 2 Gange frem og tilbage mellem Thingene; nu derimod kan Odelsthinget, hvis Lagthinget ikke er enig med samme, enten strax gaae fort med Arbejdet, eller henvise Principets Afgjørelse til *plenum*, efter Gr:Lovens 75de § litr. c: — Af den fattede Beslutning fulgte, at Odelsthinget ikke kunde gaae videre med Udkastet førend Lagthingets Svar indløber. —

Dernæst bleve følgende Lovforslage oplæste 1.) Tranes, ang. Saugbrugene og Udskibning af Træelast. 2.) Schultz's og Collegii academici, ang: at det maatte forbydes at eftertrykke enhver udenlandsk Bog, Bibler, Abc og Læsebøger, Classikerne og andre Skolebøger undtagne[282].

3.) Sorenskriver Schjøtz fremlagde som Lovforslag et af Thank forfattet og af denne trykt omdeelt Udtog af Thanks Ideer om Pengevæsenet. 4.) Cappelen fremlagde Thanks Forslag ang: en Formue Skat til Inddragelse af Sedlerne. Dette Forslag bestod af følgende smukke Sætninger: 1. Enhver angiver sin egen Formue. 2. Lister over samtlige Angivelser i en Jurisdiction sendes Skifteforvalteren. 3. Naar Nogen døer inden Aarets Udgang, og hans findes at være mere end 25 pct: over den angivne Summa. skal Afgift af det overskydende erlægges til Fondet. 4. Skifteforvalteren paalægges strængt Ansvar i denne Henseende. 5.) Bevises det ellers at Nogen har opgivet svigagtigen, bekjendtgjøres hans Navn i Aviserne, og Afgivt betales efter § 3. Til hvilken Grad af Daarskab kan ikke Uvidenhed, ledet af Egennytte, forlede Folk?

Odelsthinget var hævet Kl: 11. — Jeg arbejdede i 2den Committee til Kl: $1^1/_2$. — Om Eftermiddagen spadserede Kahrs og jeg til Bøgh, og fra ham til Comedien — Kjerlighed uden Strømper blev meget godt givet. — Frue Dunker gav Grethes Rolle til en høj Grad af Fuldkommenhed. H. Falsen spillede Ehrenpreis fortræffeligt. Hans Kone gav Mettes og E. Holms Søn Jespers Rolle ret godt. Ibsen var i Gaar Mads, men han var bleven syg i Dag; en Adjunct Lassen paatog sig imidlertid Rollen og gjorde sine Sager ganske godt[283].

D: 19de October. Jeg sad hjemme den hele Formiddag og arbejdede, da intet Thing i Dag holdtes. — Om Eftermiddagen mødte jeg i juridiske Committee og om Aftenen sad jeg hjemme og spillede Lotterie med Børnene. — Virkelige Børn (Smaaebørn) ere i Grunden meget interessantere end de store. —

D: 20de [October]. Odelsthinget holdtes Kl: 9. — Provst Schmidts Klage over Statsraadet blev nu foretaget. — Imod al Formodning blev derom ikke længe debatteret; og mod 2 Stemmer blev det besluttet, at hans ubeføjede Klage skulde henlægges[284]. Biskop Kroghs Forslag om Præste Enkesæders Udnævnelse for dem, der ej have saadanne, blev udsat indtil at Sagen om det hele beneficerede Gods afgjøres. — I Anledning af Ansøgninger om Confirmation paa Loven for Bøygde Magazin i Skogn og en Vedtægt i Løvdals Sogn, ang: Overdaadigheds Ophævelse, besluttede Thinget et Lovforslag, om at Kongen kan meddele saadanne Selskaber følgende Rettigheder: a.) at inddrive Fordringer hos Medlemmerne, Mulcter undtagne, uden Rettergang. b.) Frietagelse for Arrest og Execution i de Enkeltes Effecter, indskudte i Samfundet. 3.) Frietagelse for stemplet Papir. — Disse Concessioner kan Storthinget, efter Omstændighederne, ved Lov forandre[285].

Oplysningerne af Statsraadets Protocoller ang: constitueret Byefoged Møllers Klage over Statsraadet bleve oplæste; og man besluttede Nedsættelse af en Committee af 5 Medlemmer til at give Betænkning over denne Klage og de flere Klager eller Spørgsmaale ang: Statsraadets Forhold. — Til Medlemmer af denne Committee bleve Rambech, Budtz, Sorenskr. Weydemann, Stoltenberg og jeg valgte. — Det er noget nær den ubehageligste Committee, hvori man kunde sætte mig. — Ang: et Forslag af Biskop Sørensen, om Skolevæsenet i Christiansands Stift besluttede man, at dette Forslag skulde tages under Overvejelse, hvis Tid dertil bliver tilovers. — Endeel indkomne Ansøgninger bleve deels henlagte deels afviiste. — Følgende Forslage oplæstes: 1.) Jacob og Niels Aalls om Handelsflaget. Han (!) vilde have det gult, hvidt og blaat. 2.) do. ang: en Vexelanordning, der byder, at alle

siden 1807 udkomne Vexelforordninger skulle være ophævede. 3.) Schultz indleverede som Lovforslag Biskop Bechs Plan for Almueskolevæsenet. — 4.) Budtz og Falsens Forslag om Taxationer. — 5.) Rogerts[286], om at hvert Amt bør sørge for at skaffe Exerceerpladse for de Nationale. — Kl: 3 var Thinget endt. — Jeg spiste og spadserede siden til Uranienborg, da vi i Dag skulde flytte ind til Byen. — Undervejs fik jeg høre, at Hestene vare løbne løbsk, med 5 Børn og 2 Piger i Vognen. — Jeg løb mere end jeg gik hjem. Til største Lykke var Axen knækket og Forvognen gaaet løs, saa at ingen fik Skade uden Vognen. — Jeg flyttede mit Haab (!) und Gut og drak min Punsch om Aftenen i mit Logis i Byen, caresserende de lykkeligen undslupne Unger, som om jeg i lang Tid ej havde seet dem. —

D: 21de October. Storthinget holdtes Kl: 9. — De anmeldte Sager bleve udsatte, for at man kunde modtage nye Forslage, da det i Dag var sidste Dag dertil, og lade Odels- og Lagthinget arbejde. — Weydemann og Nansen gjorde Forslage ihenseende til Lovcommitteens Besættelse med ordinaire og overordentlige Medlemmer etc. — Thrane foreslog, at Ankers Fideicommis sættes under Storthingets Opsyn. — Weidemann foreslog, at de Lagthings Medlemmer, der, som Thank forleden, driste sig til at gaae hen og tale til Odelsthingets Medlemmer under Debatterne og sige dem hvad de skulle anføre, maae sættes under Rigsrettens Tiltale. — Ræder foreslog, at Committeen, som undersøger Statsraadets Protocoller, paalægges, inden 8 Dage, at indgive Resultatet af Undersøgelserne. — Nogle flere Forslage indkom, og Storthinget blev hævet. —

Lagthinget foretog Odelsthingets antagne Princip

angaaende Garantien. — Bonnevie holdt en højtravende Tale og Biskop Krogh en jevn Tale, for at bevise, at Odelsthinget ej havde Ret til at sende Principer, men kun Lovforslage, til Lagthinget. — Efter lang Debatte udkom det Resultat, at Lagthinget ej ansaae sig beføjet til at indlade sig paa bemeldte Princip[287].

Odelsthinget holdtes Kl: 11. — Der indkom følgende Forslage: 1.) Jacob Aalls, at Jernværks-Sagen maatte behandles i en combineret Committee. 2.) Mørchs ang: Skydsen. 3.) Westrems om Forligelses Væsenet. 4.) Strands om Embedsboeliger for Lehnsmændene. 5.) Ilsaas's og Strands, om at Østerdalen fremdeles kun maae erlægge halv Skat og hvorledes den skal betale Konge-Tienden. 6.) Bjerkedals ang. Overbøxelens Erlæggelse. 7.) Gerner indleverede som Lovforslag et anonymt trykt Skrivt om Pengevæsenet. — Endeel andre Andragender indkom ogsaa. — Falsens og Bøghs Forslag, ang: Jordejendommes Benyttelse, blev, med nogle Skidtord af 6te Committee, sendt Lovcommitteen til Benyttelse. — Biskop Kroghs Forslag, ang. Sildefiskerierne, blev af 2den Committee hæslig tilrakket, efter Committeens Forslag antoges som Lov, at Frd: af 1 Febr. 1786 skal, ihenseeende til Sildefiskeriet, extenderes til Nordlands og Findmarkens Amter. — Bendtzs Forslag ang: Betalingen af Gjeld i S: V: contraheret medens N: V: og S: V: var lige, blev henlagt til velfortjent Forglemmelse[288]. — Vangensteen foreslog, at Aggershuus Bipsedømme maatte deles i 2. — Kronprindsen kom i Aften Kl: 9[289]. — Jeg sad hjemme den hele Eftermiddag og arbejdede; om Aftenen kom Kahrs til mig og passiarede. —

Søndag d: 22de October. Efterat jeg havde arbejdet hjemme til Kl: 11 maatte jeg i Lovcommitteen, hvor jeg sad til Kl: 2½. — Vi arbejdede paa at redigere Forli-

gelses Anordningen og Udkastet til Universitets Fundatsen. — Jeg skulde om Aftenen Kl: 5 til Middags hos Statholderen med Prindserne. — Jeg tog mig derfor et præliminair Middagsmaaltid hos min Vert. — Prindsen var ret vel fornøjet med sin Rejse, uagtet Vejret havde været overmaade slet. — Jeg lærte i Dag at begribe, hvorledes Motzfeldt kan kjede sig ved det staaende Liv i Gemakkerne, thi vi maatte staae og passiare i dette Middags Selskab til Kl: 11 om Aftenen. — Jeg var buden til Frue N. Ankers, da det var en af hendes Døttres Geburtsdag. — Jeg kom Kl: 11 og gik Kl: 12. — Disse Middags Selskaber vare græsselige, dersom ikke Motzfeldt og jeg passede det saa, at vi altid kom til at sidde ved Siden af hinanden; hvilket dog ofte holder haardt nok, saasom jeg, *qua* Præsident, er meget fornemmere end han.

23de October. Storthinget tog sin Begyndelse Kl: 9. Toldinspecteur Abildgaards gjentagne Ansøgning om Beregningsmaaden af hans Pension blev sendt til Pensions Committeen. — Præsten Schinderups Ansøgning om Naturalisation blev afslaaet, ligeledes candidatus chirurgiæ Kannengiesers[230]. — I Anledning af Stoltenbergs Motion om hvorledes Statsraadet har kunnet sanctionere Storthingets Lovforslag ang: *terminus a quo* for Betalinger efter Frd: af 5 Januar 1813, blev besluttet at spørge Statsraadet, om det dertil har speciel Fuldmagt? Efter Jac: Aalls Fuldmagt [ↄ: Forslag] blev det overdraget en combineret Committee, at give Betænkning over alle de gjorte Forslage om Kongsberg Sølv-Værk. — Ræders Forslag, om at Commissionen til at undersøge Statsraadets Protocoller skulde, inden 8 Dage, indgive Rapport, vakte lange Debatter, da Committeen derved troede sig fornærmet. — Udfaldet blev, at Committeen anmodes om successive og

saa snart som muligt, at indgive sine Bemærkninger og at sende directe til Odelsthinget. — Jeg blev atter valgt til Præsident, med 41 Stemmer. Budtz blev Vice Præses, Rambech Secretair og Schjøtz Vice-Secretair.

Anmærkninger.

1. *Quodlibet* var Navnet paa en Vennekreds i Bergen, der samledes om Christie og P. Motzfeldt. Denne sidste var nu Statsraad (*Statsraad Peter*, som Christie kalder ham) og for Tiden bosat i Stockholm som Medlem af Statsraadsafdelingen. De øvrige Medlemmer var Stiftsoverretsassessor Edvard Hagerup, Byfoged (senere Justitiarius) Bull, Toldkasserer Christie, Jonas Rein, Lyder Sagen, Foged, senere Sorenskriver Bøgh, Foged, senere Sorenskriver Budtz, Byskriver Klingberg og Overvrager Kahrs. Smlgn. Ludvig Daae, Breve fra Danske og Norske, S. 249 Kredsens Medlemmer betegnedes oftere i Breve og Dagbøger. med sine visse Tegn. Motzfeldt havde Tegnet γ, Hagerup $=$, ved Ω mentes Rein, ved *O* Sagen, ved α Klingberg, ved Δ Kahrs, ved ω Bøgh, ved $\tilde{\imath}$ Toldkasserer Christie. Stiftamtmand Christies Mærke var X10. I Dagbogen anvendes snart disse Mærker, snart skrives Navnene fuldt ud. Ved Trykningen er det anseet overflødigt at anvende Mærkerne, saaledes at Vedkommende her overalt nævnes med sit fulde Navn.

2. *Dagblade* er en ogsaa ellers forekommende Betegnelse for denne Art Optegnelser, der førtes paa løse Blade, og saasnart disse var færdigskrevne, afsendtes til Vennerne for at cirkulere mellem dem.

3. Christie har efter den her givne Beskrivelse paa denne Tid boet ovenfor St. Jørgens Hospital.

4. *Triangelen*, den bekjendte Brygge i Bergen, ved Bunden af Vaagen.

5. Peter Greve Bredal, Kjøbmand i Bergen, født 12te Marts 1780, død 16de Septbr. 1857. Han var Søn af Kjøbmand Iver Nilsen B., f. i Christiansand 1738, d. i Bergen 1783, og Dorothea f. Greve, f. 1751, d. 1783, som i

første Ægteskab havde været gift med Conrad Ameln (d. 1776), Kjøbmand paa Tyskebryggen. P. G. Bredal var to Gange gift, 1. 1805 med Catharine Vedeler (ingen Børn), 2. 1807 med Johanne Margrethe Brochmann, f. 1787, d. 1858.

6. Titulær Professor Christopher Munthe Leganger, Sognepræst til Eidsvold 1777—1816, over hvis Veltalenheds Art der under Rigsforsamlingen i 1814 hørtes flere skarpe Domme. Heller ikke Christie kan, efter hvad han her skriver, have hørt til dennes Beundrere.

7. Christie havde fra 1805 Titel Cancellisekretær.

8. Christies Reisefælle paa denne Tur omtales i Dagbogen kun under Navn af *Prokurator Rasmus* og faar i det Hele ingen gunstig Omtale. Han skildres helt igjennem som en Person, der ved sit Væsen irriterer og kjeder Christie, uden at vi derfor behøver at tage denne Dom altfor bogstavelig; i Dagbogen for 2den Juni faar han da ogsaa, ved Skilsmissen mellem de to Reisefæller, et bedre Skudsmaal, og Afskeden har øiensynlig hensat den ellers strenge Dommer i en blidere Stemning. Det kan dog være, at Christie, ligesom den kvikke, livlige Kreds, hvori han levede, i det Hele taget har været ubarmhjertig mod alle, som ikke var *Quodlibetianere*, og at de hos dem har gjort Ophævelser over Meget, som de vilde have taalt ganske rolig hos sine egne Omgangsfæller. — Ifølge Bureauchef Holms, i Rigsarkivet opbevarede, haandskrevne, indbundne Kalender over den civile og militære Embedsstand efter 1814, var der i 1815 kun en eneste Prokurator, der bar Fornavnet *Rasmus*, og denne ene var *Rasmus Hanson*, som i 1806 var bleven Prokurator ved samtlige Rigets Over- og Underretter. Ifølge Storthings-Efterretninger 1815—1816, V, S. 183 var denne Prokurator Rasmus Hanson tilstede i Christiania Høsten 1814 og Januar 1815. Efter dette er det maaske ikke rimeligt, at han i Løbet af de følgende Maaneder skulde have været i Bergen. Nogen Umulighed er det dog ikke. Ialfald skulde det ikke forundre, om det senere viste sig, at der bag Navnet *Prokurator Rasmus* skjuler sig en anden Personlighed, som ikke i 1815 havde denne Embedsstilling. Han nævnes senere under 18de August.

9. Marc Nicolas Puerari var en Genfer (f. 1766, d. 1845), som i Aarene 1794—1820 opholdt sig i Kjøbenhavn og der var Lærer i Fransk for flere fyrstelige Personer,

bl. a. for den senere Konge Frederik VII. P. var atter Lærer for denne, da han 1826—27 opholdt sig i Plongeon ved Genf, og blev derefter 1828 Ridder af Danebrog. Clément, Notice sur l'église réformée Française de Copenhague (Cop. 1870), S. 58; Aarbøger for nordisk Oldkyndighed, 1866, S. 6, 8, 18, 19.

10. *Kvarven*, det bekjendte Nes udenfor Bergen, hvor den søværts Bortreisende for sidste Gang kan se tilbage til Byen.

11. *Tønnes* var en af hin Tids mange bergenske Originaler.

12. *Ole Biskopshavn* var antagelig en anden Original af samme Art som Tønnes. Han maa have havt en eller anden Forbindelse med Kommerceraad Jens Braage, maaske været Husmand paa dennes Eiendom Kjøkkelvik i Strudshavn Sogn. Denne Jens Braage, titulær Kommerceraad, var Kjøbmand i Bergen og født i denne By 23de Jan. 1753; han døde paa Kjøkkelvik, som var hans Eiendom, 27de Jan. 1824. Han ægtede 13de Febr. 1775 Catharina Zachariasdatter Mitzell (f. i Bergen 16de Juni 1753, d. smstds. 22de Jan. 1839). Jens Braage var en godgjørende Mand, og han synes specielt at have understøttet Nicolai Wergeland i dennes Ungdom. Norske Stiftelser, II, S. 489 flg.; III, S. 659, 980; Skrifter, udg. af Bergens historiske Forening, V, v, S. 3 flg.

13. Kaarviken og Frugaarden (Orninggaard) ligger paa Stord; Fjælberg ligger paa den indre Side af Bømmelfjorden; de øvrige Lokaliteter, som her nævnes, ligger ved eller i Nærheden af Bergensleden. Bethlehem ligger paa Spidsøen i Finnaas. Det andet Bethlehem, hvortil Christie hentyder, er Nykirkens Fattigskole (Grønskolen) i Bergen; om denne heder det: „Tolv Piger lærte fordum her at karde Uld, at spinde, sy og strikke"; Sagen og Foss, Bergens Beskrivelse, S. 441. Antagelig var det den her nævnte, ved Bethlehem ansatte „Skolelærer Lange i Bergen", som i April 1815 (se Statsraadsprotokollen for indstillede Sager i Statssekretariatets Arkiv) søgte om at blive Sognepræst til Skjervø, hvilket Embede da havde været ledigt i nogen Tid. Statsraadet var til en Begyndelse ikke uvilligt til at indstille Lange (paa visse Betingelser), uagtet han ikke havde theologisk Embedsexamen; Sagen blev dog den Gang udsat og stod

derefter hen til 1818, da imidlertid heller ikke Lange blev udnævnt. Johan Gottlieb Lange, f. 1776, d. 1826, var tillige Chordegn ved Nykirken.

14. Christies Tjener, der ogsaa ligesom hans Ledsager paa Reisen hed Rasmus.

15. *Hakkediis* maa være en Betegnelse paa en gammel Sømand eller lignende. Det har ikke været Udgiveren muligt at faa Rede paa Ordets virkelige Betydning.

16. Paa denne Del af Reisen har det gaaet mere langsomt med Seiladsen.

17. De Guldringe, der uddeltes af det norske Selskab, havde Mottoet: *At Vos exemplaria Græca.*

18. Oluf Christian Olufsen (f. 1764, d. 1827), „Gulddaasens" Forfatter, Professor i Statsøkonomi ved Kjøbenhavns Universitet.

19. Hummersund er Homborsund. Jagten har saaledes ved denne Tid allerede været udenfor Lillesand.

20. Ulvøsund paa Østsiden af Kvaasefjorden, i Ø. for Christiansand.

21. Claus Lydersen Fasting, f. i Bergen 1743, en af denne Bys største Originaler; fra 1791 til sin Død 1827 Klokker ved Domkirken.

22. Om denne Person har det ikke været muligt at tilveiebringe Oplysning.

23. Herman Treschow Gartner, f. paa St. Thomas i Vestindien 1785 og fra 1809 ansat i Norge som Læge, hvor han i flere Aar levede i Arendal som Distriktschirurg i Nedenes Amt. I 1818 reiste han til Danmark, hvor han fik Ansættelse som Militærlæge og døde 1827. Ved dette Christies Besøg i Arendal var G. fraværende i Kjøbenhavn, hvor han disputerede for Doktorgraden og 17de August 1815 blev kreeret til *Doctor medicinæ.*

24. Alexander Christian Møller, født i Christiania 1762 og fra 1792 Læge i Arendal, d. 1847. Han repræsenterede Arendal ved Rigsforsamlingen paa Eidsvold og det første overordentlige Storthing.

25. Maa være et Ord af den i *Quodlibet* anvendte Jargon.

26. Kampen i Lyngør mellem Fregatten „Najaden" og det britiske Linieskib „Dictator" fandt Sted den 6te Juli 1812. Her maa sigtes til den ikke sjelden hørte Beretning om, at „Dictator" havde en norsk Lods, der kjendte det vanskelige Indløb.

27. Antagelig har dette været Langesundskreppa.

29. Neppe Hartvig Marcus Lassen, om hvem se Note 232. Han kaldtes ellers Hartvig Lassen. Der kunde ogsaa tænkes paa Marcus Irgens, Sognepræst til Korskirken, senere Stiftsprovst i Bergen. Efter den Omtale, der ofres samme Marcus, som en Snakker, er det neppe nogen af Christies egen Kreds.

29. Byfoged i Tønsberg var paa denne Tid Olaus Hammer, R. D. O.

30. Eidsvoldsmanden Carl Stoltenberg, Grosserer i Tønsberg og Storthingsrepræsentant for denne By 1814, 1815 og 1824.

31. Overlærer Jacob Sverdrup, der paa denne Tid bestyrede Jarlsberg Hovedgaard for Grev Wedel og nød megen Anseelse som Jordbruger.

32. Michael Skjelderup, f. 1769, d. 1852, fra 1813 Professor i Anatomi, Physiologi og Legalmedicin ved Universitetet.

33. Familien Hofgaard talte paa denne Tid Medlemmer i Drammen og denne Bys Omegn, deraf enkelte i mere fremtrædende Stillinger.

34. Søren Tybring, f. 1773, d. 1822, fra 1802 Sognepræst til Bragernæs; hans anden Hustru var Petronelle Nicoline Rode.

35. Benjamin Wilken Heiberg, f. i Danmark 1782, kreeret til Doctor medicinæ 16de August 1806 og fra 1809 bosat i Norge, hvor han fra 1811 praktiserede som Privatlæge i Drammen; i 1815 blev han anbragt paa et Sindssygeasyl i England og døde, uden at være helbredet, i London i Begyndelsen af det følgende Aar.

36. Jørgen Andreas Münster, f. i Egersund 1775, philologisk og medicinsk Kandidat fra Kjøbenhavns Universitet og fra 1809 Landphysicus i Buskeruds Amt med Bopæl i Drammen; død paa Høvik ved denne By 1835.

37. Jacob Neumann, f. i Drammen 1772, Cand. theol. 1796 og 1799 Doctor philosophiæ. Fra 1799 residerende Kapellan og fra 1806 Sognepræst til Asker; 1819 Provst i Drammens Provsti samt fra 1822 til sin Død i 1848 Biskop over Bergens Stift. Neumann repræsenterede Akershus Amt paa det første overordentlige Storthing og var Medlem af den Deputation, der i December 1814 reiste til Stockholm

og paa dettes Vegne hyldede Carl XIII som Norges Konge. Den her omtalte Beskrivelse over den svenske Reise blev aldrig i sin Helhed trykt, hvorimod der i 1819 blev indtaget et af Forfatteren besørget Uddrag i J. St. Munchs Saga. Se J. B. Halvorsen, Norsk Forfatterlexikon, IV, S. 248 flg. Neumanns Breve i *Allmänna journalen* var henvendte til dennes Udgiver P. A. Wallmark. *Allm. journ.* udkom 1813—1823.

38. Christies „Vært" under dette Ophold i Christiania var Overkrigskommissær Carl Carlsen, hvis Bygaard laa paa Hjørnet af Kirkegaden og Raadhusgaden, ved Siden af den daværende Stiftsgaard. Hans Landsted var det vakre Uranienborg, hvis Hovedbygning (af Træ) først nylig er nedreven 1898(?). Endnu i 1815 maatte Carlsen regnes mellem Christianias rigere Indbyggere, og han kunde endnu i nogle Aar fortsætte at føre sit fine Hus. Men i den derpaa indtrædende Krise blev ogsaa han, som saa mange andre, nødsaget til at indstille sine Betalinger. Uranienborg (Note 49) forblev dog i en længere Aarrække i hans Slægts Besiddelse.

39. „Carstens's Port" — tæt ved den Bygning, hvori Christie skulde bo. Traktør Carstens, Christianias første Hotelvært i 1814, boede paa Hjørnet af Raadhusgaden og Kongens Gade. En Afbildning findes hos L. Daae, Det gamle Christiania, 2. Udg., S. 382.

40. Søkrigskommissær og Mønsterskriver (tidligere Sølieutenant Gabriel Ferdinand Hetting, f. 1768 i Holts Præstegjæld, hvor hans Fader den Gang var Forvalter ved Næs Jernværk.

41. Grev Hans Henrik von Essen, Norges Statholder 1814—1816.

42. Johan Randulf Bull, f. 1749, d. 1829, var fra 27de September 1814 Justitiarius i den nyoprettede Norges Høiesteret, i hvilken Stilling han stod til 1827.

43. Niels Wisløw Giertsen, Justitiarius i Christiansands Stiftsoverret.

44. Eidsvoldsmanden, Laurits Weidemann, f. 1775, d. 1856, i Aarene 1815—1818 Medlem af Lovkomitéen, var fra 1802 Sorenskriver i Toten, Vardal og Biri og blev 1817 Amtmand i Hedemarkens Amt, hvorfra han 1821 forflyttedes til Christians Amt; tog Afsked 1851. Smlgn. Note 102.

45. Etatsraad Jørgen Lottrup Schydtz, Justitiarius i Bergens Stiftsoverret, f. 1756, d. 1832. Hans Sønner var

Jens S., f. 1762, d. 1859 som Stiftamtmand i Bergen, og Christian Lottrup S., f. 1798, d. 1837 som Hofprædikant og Garnisonspræst i Christiania.

46. Oberstlieutenant og Generalveimester Lars Ingier (f. 1760, d. 1828) havde 1799 erhvervet Gaarden Ljan i Akers Præstegjæld med de den tilliggende store Skoveiendomme.

47. I. Koren, Assessor i Akershus Stiftsoverret og Justitiarius i Politiretten i Christiania.

48. Grosserer Morten Anker, f. 1780, d. 1838, boede i disse Aar paa Gaarden Frogner ved Christiania.

49. Carlsens Landsted, smlgn. Note 38 og Alf Collett, Gamle Christianiabilleder, S. 346 flg., hvor Bygningen er afbildet. Christie fik det vakre Sted meget kjært, og der forekommer i det følgende flere Ytringer om den Interesse, han nærede for Uranienborg og den Furuskov, der stødte op til Huset, og hvoraf endnu de sidste hensygnende Rester findes lige ved den nuværende Uranienborg Kirke. Herom kan henvises til hans Bemærkninger i disse Dagblade under 13de og 15de Juni. Smlgn. Note 38.

50. Rigsforsamlingen paa Eidsvold havde nedsat tre Komitéer, til Forberedelse af de vigtigste Spørgsmaal, der stod i Forbindelse med Statens nye Ordning; disse var af det overordentlige Storthing i 1814 blevne bekræftede og forøgede med en fjerde; samtlige fire Komitéer skulde arbeide i Forbindelse med hinanden og saaledes tilsammen danne en eneste stor Komité. Der var valgt saavel Medlemmer som Suppleanter. Christie mødte som Suppleant til Lovkomitéen, ligesom Weidemann og Giertsen.

51. Eidsvoldsmanden Jacob Aall, f. 1773, d. 1844. Christie skriver hans Navn snart Aal, snart Aall. Han var Medlem af Værnepligtskomitéen.

52. Generalmajor og Statsraad Diderik Hegermann, f. 1763, d. 1835, ligesom Aall, Medlem af Værnepligtskomitéen.

53. Eidsvoldsmanden Frederik Meltzer, f. 1779, d. 1855, Kjøbmand i Bergen, senere Overvrager og Bankadministrator.

54. Mathias Leth Sommerhielm, f. 1764, d. 1827, fra 1814 Statsraad og fra 1822 norsk Statsminister i Stockholm.

55. Niels Wulfsberg, f. 1775, d. 1852, tidligere Trediepræst i Christiania, hvor han tillige eiede et Bog-

trykkeri; 1815—1820 var han Arkivar ved Statsraadsafdelingen i Stockholm og 1828—1836 Overtoldbetjent i Drammen.

56. Friherre Berndt Vilhelm Fock, f. 1763, d. 1837, fra 1812 Landshøvding i Upsala Län, 1836 Overpostdirektør.

57. Den bekjendte Portrætmaler, Kaptein Jacob Munch, f. 1776, d. 1839.

58. Ragna Huvald (f. i Kjøbenhavn 1792, d. 1888) ægtede i 1809 Kaptein Ludvig Mariboe.

59. Iver Steen paa Ellingsrud var Bro- og Veiinspektør eller Veimester; han førte et meget gjæstfrit Hus i stor Stil, men gjorde i 1816 en opsigtvækkende Fallit.

60. Statsraad Christian Adolph Diriks, Chef for Politidepartementet og ved denne Tid Christies Kollega som Medlem af Lovkomitéen.

61. Jens Peter Gløersen Debes, f. 1776, d. 1832, Assessor i Høisteret og Medlem af Lovkomitéen.

62. Lars Lund Finckenhagen, f. 1757, d. 1834, var i Aarene 1792 til 1832 Sognepræst til Surendalen og var 1805—1817 Provst over Nordmør, altsaa i Romsdals Amt, men ikke i Romsdalen, som det heder i Texten.

63. Kirkedepartementets Chef, Statsraad Niels Treschow, ved denne Tid ogsaa Medlem af Komitéen; under det overordentlige Storting i 1814 var han anseet for at være altfor eftergivende mod de svenske Fordringer. Af denne Grund havde han faaet det i Texten nævnte Tilnavn.

64. Andrine Marie Lasson (f. 1784, d. 1848) ægtede 1816 Bureauchef Schandorff. Hun stiftede 1827 den saakaldte „Eugenias Stiftelse“ i Christiania.

65. Justitiarius Bull, se Note 42. Hans Broder Justitsraad Johan Lausen Bull (f. 1751, d. 1817) var Præsident og Borgermester i Christiansand 1798—1802 og Præsident i Christiania fra 1802 til 13de April 1815. Han eiede Tøien, som i 1812 kjøbtes af Regjeringen til Universitetet.

66. Høiesteretsassessor Peter Collett, Eier af Buskerud m. m., paa Grund af sit sorte Haar hyppig kaldet *Svarte Collett* eller *Buskerudsvarten*.

67. Schydtz's Sønner, se Note 45. Den von der Lippe, som nævnes, var Gerhard v. d. L., f. 1776, d. 1830, hvis ældste Søn, Jacob von der Lippe, f. 1797, d. 1878, blev Student i Christiania 1815 og 1841—1875 var Biskop i Christiansand. Den yngre Søn af Gerhard von

der Lippe hed Fredrik og var født 1799. Han blev ikke Student, men gik forinden over til Handelen og blev Indehaver af et Firma i Bergen, hvor han døde 1836.

68. Regjeringsraad Wahlström, Chef for Statholder Grev Essens Kancelli, var en i disse Aar i Christiania meget bemærket og omtalt Personlighed. Navnlig mistænktes han for at anstille Forsøg i Retning af at paavirke de til Storthinget valgte Bønder i den svenske Politiks Interesse.

69. Lyder Wentzel Nicolaysen, Kjøbmand i Bergen, senere Bankadministrator, f. 1794, d. 1876.

70. Annette Beata von Wackenitz, f. 1776, d. 1855, var 1796 bleven gift med Niels Anker (den yngre) paa Frederikshald, f. 1764, d. 1812. Hun boede i 1815 paa Løkken Frydenlund, der laa noget i Øst for Uranienborg, nærmere Byen og den senere anlagte Slotspark; ialfald Dele af den gamle Bygning findes fremdeles bevarede, Uranienborgveien 9. Huset eiedes i længere Tid af nu afdøde Statsraad W. Haffner, som lod det ombygge.

71. Generalauditør Christopher Anker Bergh, f. 1764, d. 1825, var Medlem af den paa Eidsvold nedsatte Lovkomité og deltog lige til sin Død i dennes Arbeider. Som Medlem af Lovkomitéen skulde han ogsaa konferere med de øvrige i 1814 nedsatte parlamentariske Komitéer, og derfor har han nu afgivet Betænkninger over et Udkast, der var fremlagt af Værnepligtskomitéen.

72. Andreas Thulstrup, f. 1769, d. 1844, Professor i Chirurgi og Fødselsvidenskab, fra 1819 tillige Generalchirurg. Gjennem sit Ægteskab med en Steddatter af Kancellipræsident Fr. Jul. Kaas indtog han en høi social Stilling.

73. Dr. philos. Neumann; smlgn. Note 37.

74. Magister Westerling er antagelig Assessor Joachim Westerling, der 1813 i Upsala udgav en Bog, *Förslag till ett nytt och fullständigt bevillnings-system.* Det var denne, han nu oversendte til Christie. I 1817 udgav han ogsaa et Prisskrift af statsøkonomisk Indhold.

75. Af Christies *Fyrre-Lund* findes endnu (Marts 1901) de sidste, meget forkrøblede Rester; meget af den er bortryddet ved Uranienborg Kirkes Opførelse. Gjelteskoven og Søllerødskoven ligger begge i Kjøbenhavns Amt; navnlig den første har store Plantninger af Naaletræer, og med sit bakkede Terræn har den derved end mere traadt frem i Christies Erindring, da han i 1815 boede paa Uranienborg.

Han omtaler den Tid, da han om Sommeren boede i den vakre Egn ved Søllerød, som sine „lykkeligste Dage“. Maaske har hans Minder fra disse Tider knyttet sig til den Fru Heramb, som nævnes i Note 161. Det er vel muligt, at vi her har Antydninger om en Ungdomsroman, hvis Udgang længe har virket paa ham og bl. a. kan have bestemt ham til at forblive ugift.

76. Bønhas ɔ: Fusker, egentlig en Person, som driver et Haandværk uden at have faaet Uddannelse i Lauget og erhvervet Rettighed som Mester.

77. Dette svenske Citat af en Belinde-Sang er antagelig noget, Christie havde hørt paa sin Reise til Stockholm i 1814, da han var der som Formand i Storthingets Deputation til Carl XIII. Sangen synes at være en Parodi eller Travesti af Popes *Rape of the lock*, men er ellers ukjendt.

78. Anders Nordell, Häradshöfding i Vallentuna Härad m. fl., var i Aarene 1792—1808 en frugtbar Forfatter, der udgav forskjellige Skrifter over moralske, økonomiske og financielle Emner.

79. Antagelig Hagbarth Falsen. Den senere nævnte Falsen er derimod hans Broder, Eidsvoldsmanden Chr. M. Falsen, 1815 Amtmand og Storthingsmand for Nordre Bergenhus Amt.

80. Claus Tullin, Søn af Chr. Br. Tullin, g. m. Henriette Wilster, var en af Christianias rigere Mænd. Han skal i Begyndelsen efter 1814 have bestræbt sig for at have „*namn och anseende för att vara hätsk emot Sverige, och derföre ensam af alla de bättre, aldrig umgicks i grefve Mörners hus*“ (Brev af 9de Januar 1819 fra Aug. v. Hartmannsdorff til Grev Sandels i Rigsbibliotheket, Stockholm).

81. Gustav Struve, fra Altona, i Marts 1815 udnævnt til Fuldmægtig i Finansdepartementet, hvor han senere blev Bureauchef for Vekselkontoret, en i disse Aar hyppig omtalt Mand. Struve synes at have været en Kapacitet, men antoges at berige sig ved Midler, som ikke altid kunde ansees for hæderlige; se Note 197.

82. Geheimeraad Ove Malling, Forfatter af det bekjendte Værk „Store og gode Handlinger“, fra 1813—1815 Direktør for Rigsbanken i Kjøbenhavn og fra 1809 kongelig Historiograf; Frederik Adeler Pløyen var født Nordmand (f. 1764 i Christiansand), d. 1849, havde tidligere beklædt

forskjellige diplomatiske Stillinger; Peter Alberg (f. 1770, d. 1831) var paa denne Tid Direktør i Finanskassedirektionen.

83. Ruseløkken, Tullins Sommerbolig, laa ved den vestlige Afslutning af det nuværende Nationaltheater. Derunder hørte ogsaa den saakaldte Tullinløkke, bag Universitetet, hvor nu er opført det historiske Museum og Skulpturmuseet.

84. Ved denne i Texten nævnte Bestigning af Grefsenaasen mindedes Christie om sit Ophold i Skotland i 1814, da han laa flere Dage i Leith og havde benyttet Anledningen til at aflægge et Besøg i Edinburgh. — Gaarden Grefsen i Aker tilhørte i 1815 Hans Frederik Grüner, der gjennem Giftermaal med Jomfru Smith var bleven Eier af Kongens Mølle paa Foss, som senere har været i hans Slægts Eie.

85. Ole Ring havde 1797 taget Borgerskab i Christiania som „Kjøb- og Handelsmand“ og ansaaes for at være en formuende Mand.

86. Klouert, formodentlig et Ord af den quodlibetske Jargon.

87. Jens Rathke (f. 1769, d 1855), Professor i Naturhistorie, varmt interesseret og stadig virksom for Udviklingen af Landets Næringsveie.

88. Peter Olivarius Bugge, f. 1764, d. 1849, fra 1804 Biskop i Trondhjem.

89. Den til Trondhjem indvandrede Slesviger, Etatsraad Hans Carl Knudtzon (f. 1751, d. 1823), hvem Christie kjendte fra det overordentlige Storthing i 1814 og fra Reisen til Stockholm som Medlemmer af Storthingets Deputation, der overleverede den nyvalgte Konge et Exemplar af Grundloven.

90. Niels Schjøtt, senere Oberst, paa denne Tid Major, Medlem af Storthinget og af den paa Eidsvold nedsatte Værnepligtskomité.

91. Peder Bernhard Anker, f. 1787, d. 1847, i 1815 Kaptein, senere Oberst. Han var Indehaver af en af de oprindelige Hovedparter af de Ankerske Broderbørns Midler; men hans Linie afsluttedes med ham, da han døde ugift.

92. Ritmester Iver Elieson, bekjendt som „Intendant“ eller „Kjøgemester“ ved Rigsforsamlingen i 1814, døde 18de Januar 1815.

93. Hans Nilssøn Hauge boede ved denne Tid paa Bretvedt i Aker.

94. Karen Oldevaag, en af hin Tids mere bekjendte bergenske Originaler.

95. Frederik Jacobi Aarestrup, Søn af Konsumtionsskriver Fredr. A. og Helene Haandorph, f. 1780 i Kjøbenhavn, var Foged i Stjør- og Værdalen, i hvilket Embede han døde 19de Mai 1834.

96. Kjøbmand Wilhelm Klerck mødte paa Storthinget 1815—16, som Repræsentant for Finmarkens Amt og Kjøbstæderne Tromsø og Hammerfest.

97. Om denne Marcus Jessen har det ikke været Udgiveren muligt at erholde nogen Oplysninger. Om den anden, ligeledes ukjendte *Marcus* smlgn. Note 29.

98. Antagelig en Tjener hos Budtz, som havde ledsaget denne paa hans Reise fra Bergen til Christiania. Det var paa denne Tid en noksaa almindelig Sædvane at medtage en Tjener paa saadanne Reiser.

99. Johan Andreas Budtz (f. 1771 i Randers) var 1802—1819 Foged i Søndhordland og Hardanger og blev 1819 Sorenskriver i Søndhordland. Var i 1815—16, som mange Gange senere, Storthingsrepræsentant for Søndre Bergenhus Amt. Til Budtz dedicerede i 1832 Jacob Aall det første Hefte af *Nutid og Fortid*, indeholdende hans Afhandling om Bank- og Pengevæsenet, og kaldte ham deri sin „elskede, høitagtede Ven“; den korte Fortale til denne Afhandling taler i varme Ord om Forfatterens Agtelse for Budtz og hans store Tanker om denne. Lensmand Johannes Borge var ogsaa i dette Aar Repræsentant for samme Amt som Budtz.

100. Jonas Anton Hielm og Bredo von Munthe af Morgenstierne, begge i en Aarrække regnede som de første Advokater ved den i 1815 aabnede norske Høiesteret.

101. Latinskolens Sal var senere i mange Aar Storthingets faste Forsamlingslokale, i den nuværende Departementsgaard i Dronningens Gade.

102. Sorenskriver Laurits Weidemann, om hvem der kan henvises til Note 44, repræsenterede paa Storthinget 1815—16 Christians Amt og kaldtes gjerne, paa Grund af sin bondevenlige Holdning „Bondens Ven og Taler“.

103. Af de her nævnte Storthingsmænd var, foruden dem, som er omtalte i foregaaende Noter, Sørensen Biskop

i Christiansand og M. B. Krogh (Note 205) i Nordland; Nils Aall havde været Statsraad i 1814 og levede nu kun som Privatmand; Valentin Sibbern (Eidsvoldsmand) var 28de Novbr. 1814 udnævnt til Amtmand i Smaalenene; Lorents Lange var Assessor i Christiansands Stiftsoverret, blev 1816 Professor og 1825 Assessor i Høiesteret; Søren Rasmussen var Professor i Mathematik og Medlem af Storthinget samt af den paa Eidsvold nedsatte Finanskomité, og blev 1825 Zahlkasserer.

104. Hans Nansen, f. 1764, d. 1821, var Sorenskriver i Jæderen og Dalerne. 1797—1809 havde han været Vicelandsdommer i Lolland og Falster, og han kaldtes ogsaa senere jævnlig Landsdommer, uagtet han kun i Danmark havde havt nævnte Stilling. Paa Storthinget 1815—16 repræsenterede han Stavanger Amt.

105. Om Halvor Hoel og om hans Bortvisning fra Storthinget se M. Birkelands Afhandling i „Morgenbladet" for 1868, No. 54, og Udgiverens Norges Historie efter 1815, I, S. 43 flg. En Redegjørelse fra Halvor Hoel selv, hvori han forsikrer om sin Uskyldighed i de ham tillagte Forbrydelser, findes i Christiania Intelligentssedler, 1815, No. 88.

106. Professor Ludvig Stoud Platou, senere Statssekretær.

107. Nationalbladet, Hefte 3, 31te Mai 1816, S. 104 flg. M. Birkeland i „Morgenbladet" for 1868, No. 54; Norges Historie efter 1815, I, S. 44.

108. Storthings-Efterretninger 1814—1833, I, S. 204 flg.

109. Navnet er i Manuskriptet ikke udfyldt; her staar kun efter *og* et aabent Rum.

110. Andreas Bonnevie, f. 1782, d. 1843, var theologisk Kandidat fra 1804, men var 1808—1814 Officer og ledsagede i denne Egenskab Carl Johan som nyvalgt svensk Kronprins gjennem Sjælland i 1810. I 1814 blev han Sognepræst til Kongsberg og repræsenterede denne By paa Storthinget 1815—16. Han havde Titel af Consistorialassessor. Biskop i Trondhjem Peter Olivarius Bugge, f. 1764, d. 1849, repræsenterede til samme Tid Trondhjems By.

111. Peter Ulrik Magnus Hount, f. 1769, d. 17de Juli 1815, var Sognepræst til Berg og Provst i Nedre Borge-

syssel. Paa Storthinget 1815—16 repræsenterede han Smaalenenes Amt. I 1814 spillede han en meget bemærket Rolle, idet han sammen med Statsraad Tank, der var bosat i samme Præstegjæld, overbragte Carl Johans Tilbud om at aabne Underhandlingerne til Christian Frederik. Smlgn. Note 130 og Note 140.

112. Nils Stockfleth Schultz, f. 1780, d. 1832, residerende Kapellan til Vor Frue Kirke i Trondhjem, i en længere Aarrække et fremtrædende Medlem af Storthinget.

113. Storthings-Forhandlinger 1815—1816, I, S. 99 flg.

114. Overretsprokurator David Sommerfelt Weidemann, Repræsentant for Arendal.

115. Se Note 79.

116. Frederik Julius Bech, f. 1758, d. 1822, fra 1805 Biskop over Akershus Stift.

117. Storthings-Forhandlinger 1815—16, I. S. 103.

118. Hans Wiingaard, f. 1728, d. 1821, var i en lang Aarrække (1763—1820) Sognepræst til Indre Holmedal og derhos til en Tid Provst over Søndfjords Provsti.

119. Laurits Jacob Eger var født Nordmand, Søn af Kjøbmand Ole Eger og Anne Marie, f. Løvestad, og tilhørte saaledes den fremdeles levende, vidt forgrenede Christianiaslægt af dette Navn. Han var født i Christiania 1782, blev theologisk Kandidat med Laud 1803 og udnævntes 1811 til Sognepræst til Svallerup i Holbæks Amt. 1822 ægtede han en Datter af Generalkrigskommissær Christian Andreas Selchau til Selchausdal og døde 1827 (barnløs).

120. Sekretær Thaulow er antagelig Amtsforvalter Johan Frederik (Fritz) Thaulow i Aabenraa, f. 1765, d. 1833, Søn af Raadstuskriver i Christiansand, Henrik Arnold Thaulow og Svoger af Nicolai Wergeland.

121. Kjøbmand Johan D. Borthig repræsenterede paa Storthinget 1815—16 Kjøbstæderne Kragerø og Østerrisør. — Kirkesanger og Gaardbruger Ole Bjørnsen, f. 1783, d. 1845, var en Lærling og Ven af Jens Zetlitz, der var Præst i hans Hjembygd, Kviteseid, repræsenterede paa Storthinget 1815—16 Bratsberg Amt sammen med Statsraad N. Aall. Et Digt af Zetlitz til Bjørnsen i Nationalbladet, Hefte 1, S. 154 flg.

122. Jochum Nicolai Müller, f. 1775 i Trondhjem, d. 1848, var i 1815 Kaptein i Marinen og Værftschef i Frederiksværn; han blev i 1836 Kontreadmiral og Høistbefalende for den norske Flaade. Müller var en Søn af Student Henrik Jacob Müller, der blev *cantor scholæ* i Trondhjem og var gift med Charlotte Amalia Gram.

123. Den Svoger af Müller, hvem Christie omtaler paa denne Maade, maa antagelig være Johan Henrik Stamann Friele, f. i Bergen 24de December 1765 og Søn af Henrik Friele og Margrethe Stamann, d. 26de Juni 1823. Denne J. N. St. Friele var gift med en ældre Søster af Müller, Henriette Falkenskiold Müller, der var døbt i Frue Kirke i Trondhjem 5te Januar 1770 (d. 1849). Friele var først anden Raadmand i Bergen og blev 9de Oktober 1811 udnævnt til Politimester og første Raadmand i samme By. Han skulde saaledes kunne have de ydre Kvalifikationer til at blive Sorenskriver i Nordhordland, hvilket Embede nu var ledigt, efter Christies Udnævnelse til Stiftamtmand. Sorenskriveren i Nordhordland boede i Bergen, og derved kunde altsaa Politimesteren, om han dertil blev udnævnt, undgaa en besværlig og kostbar Flytning. Idet han nu ikke selv søgte om Christies Anbefaling, men lod dette gaa gjennem sin Svoger, har antagelig Grunden været den, at der mellem Christie og Friele ikke har bestaaet det bedste Forhold, og i sit Dagblad lader da ogsaa Christie det i stærke Udtryk gaa ud over Politimesteren i Bergen. Friele skal paa sine gamle Dage have været en stor Original. — Christies Eftermand som Sorenskriver i Nordhordland blev hans gode Ven, Christopher Bøgh, tidligere Foged i samme Distrikt.

124. Carsten Tank, f. 1764, d. 1832, i 1814 Medlem af Christian Frederiks Regjeringsraad og Statsraad, Medlem af Storthingene i 1815, 1821 og 1822. Tank er mest bekjendt for sin Deltagelse i de konfidentielle Underhandlinger, der gik forud for og ledede til Afslutningen af Konventionen i Moss 14de Aug. 1814. Derom kan henvises til de af denne Dagbogs Udgiver besørgede Samlinger, Aktstykker vedkommende Stormagternes Mission til Kjøbenhavn og Christiania, I og II, samt Aktstykker vedkommende Konventionen i Moss, og i Forbindelse dermed til Historisk Tidsskrift, Række III, Bind 5, S. 1—144. Tank mente ved sin Medvirken til Konven-

tionens Istandbringelse at have gjort sit Fædreland en stor Tjeneste. I hans Samtid gik imidlertid Dommen over denne ham væsentlig imod, hvilket bevirkede, at han følte sig irriteret og krænket. Dette forklarer de Sammenstød, han senere havde med Christie, og hvorom denne har berettet i sine her trykte Dagblade. — Af Statsraad Tanks Døtre ægtede Didrikke (Dikka) Peter Martin Anker; hun efterlod ingen Børn. Den ældste af Tanks Døtre blev gift med en slesvigsk Kjøbmand Jørgensen fra Egnen ved Christiansfeld. — Derhos havde Statsraad Tank en Søn, der førte en ret omskiftende Tilværelse, og som blev sin Æts sidste Mand. Denne, Otto Tank, studerede Mineralogi i Tyskland og omtales som en flink Mineralog; han var en ivrig Samler, og Dele af hans store Samlinger findes endnu paa Remmen ved Frederikshald. Han ønskede ikke at kjøbe sin Faders Eiendomme af dennes Fallitbo. De overtoges af Svogeren Anker, som dog senere gav ham en aarlig Pension som Vederlag for Odelsretten. I Tyskland kom Otto Tank i Forbindelse med Hernhuterne, der paavirkede hans religiøse Opfatning, og han opholdt sig en Tid i Christiansfeld. Senere reiste han til Nordamerika og virkede som Missionær mellem Indianerne, dels i Wisconsin, dels mere sydlig. Han førte i disse Aar et eventyrligt Liv og blev oftere efterstræbt af Indianerne, hvorved han undertiden var udsat for alvorlige Farer. Han aflagde et enkelt Besøg i Europa, men levede forøvrigt i Amerika, indtil han — antagelig i 1848 — afsluttede sin Missionsvirksomhed. I dette Aar, 1848, var det sandsynligvis ogsaa, han kom paa Besøg til Norge, hvorunder han i flere Uger var paa Rød hos Anker. En kort Tid havde han været gift med en norsk Dame, fra Vestlandet; ved sin Død efterlod hun en Datter, Mary Tank. I 1848(?) ægtede han en meget rig hollandsk Dame, der bl. a. samme (?) Aar var med ham paa Rød. Denne var ældre, en 40—50 Aar, og i det Ydre dannet. Men senere hen viste det sig, at hun var gjerrig til det Yderste, ligetil smudsig. I 1858 reiste Otto Tank med Kone og Datter til Paris og vendte siden tilbage til Amerika, hvor han derefter altid forblev. Han tilgodegjorde nu sine mineralogiske Kundskaber og drev store Jernværker i Wisconsin. Han blev selv en meget rig Mand, hvad han var til sin Død, der antagelig indtraf ca. 1873. Hustruens Penge gik til hendes Slægtninge i Holland, medens Datteren Mary arvede sin

Faders Formue, som hun ved sin Død (antagelig ca. 1878) testamenterede til forskjellige af sine Slægtninge. Med hende uddøde Familien Tank.

125. Sekretær Tøger Rougtvedt, f. 1770 i Skien, var først Fuldmægtig i Rentekammeret og blev under Opholdet i Kjøbenhavn gift med en Datter af en derboende Possementmager Hansen. Siden blev han ansat i Christiania sammen med Kjøbmand Thyrholm som Revisor for Provideringens Regnskaber. I 1815 blev begge entledigede fra denne Stilling, idet nævnte Revision da blev henlagt under Femte Departement. Rougtvedt blev derefter Stempletpapirs- og Kortforvalter.

126. Christopher Frimann Omsen, Assessor i Høiesteret, i 1814 en af Christianias Repræsentanter ved Rigsforsamlingen paa Eidsvold, mellem hvis betydeligere Medlemmer han med Rette kan henregnes. Født 1783, død 1829.

127. Storthings-Efterretninger 1814—1833, I, S. 107 flg.

128. Denne Bøgh, der var en Fætter af Christies Ven, er mig ikke ellers bekjendt.

129. Ulevoldsæteren i Nordmarken tilhørte Otto Collett; antagelig har det Fiskeri, hvortil Christie var buden, skullet foregaa i Akerselven eller i Skjærsjøen. Smlgn. Note 133.

130. Hounts Sygdom og paafølgende hurtige Død lige i Storthingets Begyndelse vakte megen Opsigt. Smlgn. Note 111.

131. Samuel Wilhelm Manthey, Kaptein, Danebrogsridder, Sorenbirkeskriver i Larviks Grevskab, Byfoged og Byskriver i Larvik, døde i 1815, medens han var beskjæftiget med at undersøge Sammenhængen med det opsigtvækkende Mord paa Torsø i Smaalenene om Høsten 1814.

132. Consistorialraad Thorkild Aschehoug, f. 1756, d. 1838, Sognepræst i Rakkestad og Provst i Mellem Borgesyssel. Han kom ikke til at møde paa dette Storthing, idet Gaardbruger Ellef Jacob Mørch indkaldtes som Suppleant efter Hounts Død.

133. Otto Collett, paa denne Tid Chef for det mægtige Collettske Handelshus, og Eier af den herskabelige Gaard Ulevold i Aker Præstegjeld.

134. De her nævnte fire Bergensere var Christies Omgangsvenner, uden dog at kunne henregnes til det egentlige Quodlibet.

135. Af de her nævnte Repræsentanter paa Storthinget 1815—16 har tidligere ikke været nævnt Statsraad Niels Aall, der fra November 1814 atter var Privatmand og nu mødte som første Repræsentant for Bratsberg Amt; — Johan Christopher Ræder, f. 1782, d. 1853, paa denne Tid Kaptein i Ingeniørkorpset og fjerde Repræsentant for Hedemarkens Amt, i 1843 udnævnt til Oberst i Armeen; samt fjerde og tredie Repræsentant for Akershus, „Literatus", Cand. jur. og Proprietær Jens Johan Vangensteen, Eier af Vilberg i Sørum, f. 1766, d. 1837, og Kammerraad Laurentius Borchsenius (f. 1772, d. 1844), der fra 1815 valgtes til en lang Række af Storthing. Under 25de Mai 1815 var han udnævnt til Sorenskriver paa Øvre Romerike, hvor han tidligere havde været Foged, og blev staaende i denne Stilling til 1843, da han tog Afsked.

136. Westye Egeberg, Kjøbmand i Christiania, Ridder af Vasaordenen, Grundlægger af det fremdeles bestaaende Egebergske Handelshus, i Aarene 1814—1818 en af de tre Direktører for Norges midlertidige Rigsbank; han var en meget anseet Mand inden Christianias Handelsverden.

137. Smlgn. Note 124.

138. Se Note 9.

139. Om Nansen se Note 104. Lorents Lange, f. 1781 i Vang paa Hedemarken, d. 1860, var Assessor i Christiansands Stiftsoverret, blev 1816 Professor i Retsvidenskab og 1825 Assessor i Høisteret.

140. Smlgn. C. Pavels, Dagbogs-Optegnelser 1815—1816, S. 153 flg. og Nationalbladet, Hefte 1, S. 15, 16 og 47.

141. Begge de to nævnte Mænd var antagelig Lensmænd i Nordhordland, Christies gamle Embedsdistrikt.

142. Nationalbladets første Hefte bærer Datum 17de Juli 1815.

143. Er mig ubekjendt. Det her nævnte Tilfælde, at unge Mennesker, som var komne paa Afveie, sendtes til Garnisonerne paa de dansk-vestindiske Øer, var ikke ganske sjeldent.

144. Assessor, tilsidst Generalkrigskommissær Haagen Mathiesen, f. 1759, d. 1842, var en af sin Tids betydeligste Forretningsmænd i Christiania og eiede en meget stor Formue. Han var imidlertid ikke meget anseet og havde,

uvist af hvilken Grund, faaet Tilnavnet *Smør-Hagen*. Ifølge Udsagn af Statholder, Grev C. C. Mörner, skal han have drevet sine Forretninger paa en Maade, der var til Landets Skade, og det er ikke urimeligt, at flere Udfald i Storthingets Forhandlinger 1815—1816 om upatriotiske Forretningsmænd kan sigte til ham. C. F. Bricka, Dansk biografisk Lexikon, XI, S. 185 flg. — Da der endnu ved denne Tid i Christiania kun fandtes indskrænkede Bekvemmeligheder for den kongelige Familie og dens Følge, der ikke kunde rummes i Palæet, var det ved dens Besøg nødvendigt at indkvartere flere af Hofpersonalet og den lavere Betjening omkring i de nærmestliggende Huse; Assessor Mathiesen eiede den Bygning, som nu er Victoria Hotel, og boede altsaa nær Palæet.

145. Denne Grev Posse er maaske Grev Claes Frederik Posse, Hofmarschal hos Prins Oscar. Smlgn Ny Illustreret Tidende, 1874, No. 1.

146. Lau er et ikke sjeldent bergensk Navn; noget nærmere om denne Fru Lau kan ikke oplyses.

147. Antagelig Kjøbmand Jacob Glückstad, der boede i Grænsegaden, nær ved Torvet, og derhos eiede Glückstadløkken ved Gamle Akers Kirke. Christie var hos ham i Middagsselskab den 5te August.

148. Eidsvoldsmanden, Kjøbmand og Forligelseskommissær Jens Rolfsen, f. 1765, d. 1819, var Biskop Nordal Bruns Svigersøn; Hofagent Herman Diderich Janson var født 1757 og døde 1822.

149. Tallet 10 er ogsaa indkommet i Rigsakten.

150. Christie havde tidligere stadig været enten Sekretær eller Præsident.

151. Der blev i disse Aar trukket meget store Veksler paa Christies Arbeidskraft, maaske allermest paa det første ordentlige Storthing. Det foran nævnte Brev fra Grev von Essen er trykt i Storthings-Forhandlinger, 1815—1816, I, S. 279 flg. og den af Christie forfattede Komité-Indstilling smstds., I, S. 293 flg.

152. Salomon Gjør blev 1786 Rektor ved Kathedralskolen i Christiansand og døde 1806. Jens Bloch blev 1804 Biskop sammesteds, men forflyttedes derfra allerede i 1805, da han blev Biskop i Viborg. I denne Stilling døde han 1830. Han havde 1798 ægtet Christine Meincke, der døde 1824. Bloch selv var bekjendt for sin ualmindelige Distraktion.

153. Kaptein Munch har altsaa malet et Portræt af Grev von Essen.

154. Grev Mattias Rosenblad, f. 1758, d. 1847, havde under det overordentlige Storthing i 1814 været en af de kongelige Kommissærer. I 1815 deltog han i Stiftelsen af det svenske Bibelselskab. Han var senere i Aarene 1829—1840 Justitiestatsminister.

155. Storthings-Forhandlinger, 1815—1816, I, S. 280 flg.

156. Smstds., I, S. 281. Hans Barlien repræsenterede i 1815 Nordre Trondhjems Amt. Han var født ca. 1770, udvandrede i 1841 til Nordamerika og døde der 1842. Han var en ulært Mand, men havde desuagtet boglige Interesser; han har skrevet flere Bøger og drev en Tid et Bogtrykkeri. Han eiede et ikke almindeligt mekanisk Talent og kunde bl. a. forfærdige Uhre, og han blev ogsaa for denne sin Kunstfærdighed i 1809 Danebrogsmand. Pavels, der i Anledning af hans i Texten omhandlede Anbringelse i Lagthinget, kalder ham „Mechanicus Barlien“ og omtaler ham som „uden Tvivl en svinepolisk Person“, var vel fornøiet med, at han kom ud af Odelsthinget, „hvor han havde og kunde fremdeles faaet megen Indflydelse“, og over i Lagthinget, „hvor han kommer til at sidde som et rent Nul“. Barlien har vistnok været en Forløber for de senere Bondepolitikere; i sin Samtid blev han overseet og nærmest paa Grund af sine iøinefaldende Svagheder ringeagtet af sine mere kundskabsrige Kolleger. Var han kommen ind i det offentlige Liv en 20—30 Aar senere, vilde han antagelig have opnaaet en noget anden Bedømmelse.

157. Rigsaktens Originalexemplar er smukt skrevet, med tilsvarende Udstyr. Det opbevares i Rigsarkivet.

158. Ruinerne paa Kirkeby (ikke Kirkevold) sees endnu. Denne Kirke, der endnu var i Brug ved Slutningen af det 16de Aarhundrede, var dog ikke indviet til Maria, men til den hellige Margaretha.

159. Storthings-Forhandlinger, 1815—1816, I, S. 281—298.

160. Gaardbruger Gudbrand Tandberg fra Norderhov var paa dette Storthing en af Buskeruds Amts Repræsentanter.

161. Ursula (Urcilie) Christiana Grønlund, født 9de Juli, døbt 30te Juli 1789 i Nicolai Kirke i Kjøbenhavn, var en

Datter af Underfoged Anders Grønlund og Malle Birgitte, f. Aistrup. Christie har, efter de Udtalelser, der forekommer i hans Dagblade, kjendt den unge Pige under sit Ophold i Kjøbenhavn før 1808, og han har da sværmet for hende. Den nittenaarige Jomfru Grønlund har øiensynlig i høi Grad interesseret ham, og vi har sikkerlig i hende at se Christies Ungdomskjærlighed, hans sandeste Inklination, som han udtrykker sig. Antagelig i 1811 ægtede Jomfru Grønlund Lars Gudbrandsen (eller Gudbrand) Heramb, der var en Søn af Gudbrand Johannesen og Eli Heramb, døbt i Ringsakers Kirke paa Hedemarken 30te Mai 1775. Lars Heramb havde først i 18 Aar været „Militær", som det heder, „ved Kongens eget Regiment" i Kjøbenhavn, deraf de tre sidste Aar som Kaptein og Regimentskvartermester. I 1815 blev han forflyttet til Norge, hvor han, med Titel af Justitsraad, blev Overmagasinbestyrer ved Fattigvæsenet paa Kongsberg. Om ham forekommer forskjellige Oplysninger i Finansdepartementets Referatprotokoller for Aarene 1815—1820 i Rigsarkivet. I 1819 fik han Tilladelse til at foretage en Reise til Kjøbenhavn i Velfærdsanliggender og derunder være borte fra sit Embede i 6—7 Uger. Ogsaa i Aarene 1815—1821 havde Ægteparret flere Børn; af Christies Ytringer sees, at de havde flere før den Tid. Justitsraad Heramb døde paa Kongsberg 23de Januar 1822 og blev der begraven. Enken flyttede efter Mandens Død fra Kongsberg, hvor nu Ingen erindrer hendes Tilværelse, og bosatte sig i Danmark, hvor en af hendes Døtre, Eline Birgitte Heramb (d. 1871), blev gift med F. E. Boisen. Hun oppebar en Pension af Frederik VI.

162. Navnet *Rabech* er en Trykfeil for *Rosbach*. Enkefru Anne Margrethe Rosbachs Ansøgning om at faa Pension til sin afdøde Datters tre Pigebørn skaffede Storthinget adskilligt at bestille, ligesom hun i Forveien havde været Regjeringen en brydsom Ansøgerinde. Storthings-Forhandlinger, 1815—1816, I, S. 277, 321 og 346. Oplysninger om denne Sag findes ogsaa i Finansdepartementets Referatprotokoller.

163. Sorenskriver Anders Rambech, f. 1767, d. 1836, Eidsvoldsmand og mangeaarig Storthingsrepræsentant for Søndre Trondhjems Amt.

164. Maa være et Navn, der har været tillagt en i Bergen af Christie og Quodlibet vel bekjendt Person.

165. Gaardbruger Hans Grimelund fra Aker, 1815—1816 en af Akershus Amts Repræsentanter.

Den i det Følgende omtalte Finanskomité er den, som var nedsat af Rigsforsamlingen paa Eidsvold og senere havde faaet fornyet Mandat af det første overordentlige Storthing. Om dens Virksomhed vil der i tredie Bind af min Biografi af Grev J. C. H. Wedel Jarlsberg blive meddelt nærmere Oplysninger, hovedsagelig efter dens i Storthingsarkivet opbevarede originale Forslag om Bankvæsenet og om en ny Ordning af Skattevæsenet. Hidtil har der kun været lidet kjendt om denne Komités Virksomhed. Det viser sig imidlertid nu, at den har arbeidet meget og efterladt sig en hel Række Forslag og Erklæringer, som forelagdes for dette Storthing, og som indeholder værdifulde Bidrag til Norges Finanshistorie i Aarene nærmest efter 1814.

166. Carl Haxthausen, Søn af Statsraad og Generallieutenant Haxthausen var en stor *viveur*. Ifølge Armébefaling af 16de August 1815 blev han, fordi han den 2den s. M. hos Traktør Carstens havde gjort sig „skyldig i overilede Handlinger imod en Reisende“ og derefter anholdt om, at denne Forseelse maatte afgjøres ved Feltmarschallens Kjendelse, ikke ved Krigsret, af Grev v. Essen ilagt en Straf af to Maaneders Arrest paa Frederiksten. I 1816 tænkte han paa at gaa i russisk Tjeneste. Udgiverens Bidrag til Norges og Sveriges Historie 1812—1816, S. 91. Smlgn. C. Pavels's Dagbog 1815—1816, S. 195.

167. Lensmand Christopher Uhlen var i 1815—16 en af Buskeruds Amts Repræsentanter.

168. Gaardbruger, senere Lensmand Orm Hansson Øverland var i 1815—16 en af Repræsentanterne for Stavanger Amt. Paa Storthinget i 1821 ansaaes han for at spille en tvetydig Rolle.

169. Christie stod ikke i noget nærmere Forhold til Grev Wedel. Ved dette Besøg paa Bogstad, det første efter Christies Ankomst til Christiania, har han heller ikke truffet ham, kun Grevinden og den gamle Statsminister Anker, medens Grev Wedel ikke har været hjemme. Besøget har saaledes alene været en Høflighedsvisit, som Christie har foretaget sammen med Fru Carlsen.

170. Kaptein Christian Carl Lous, Storthings-Forhandlinger, 1815—1816, I, S. 281 og S. 324 flg.

Efter at være naturaliseret blev han ansat som Skibsbygningsinspektør.

171. Lieutenant Peter Christian Parnemann, Storthings-Forhandlinger, 1815—1816, I, S. 277 og 326 flg. Pavels's Dagbog 1815—1816, S. 174 og 316.

172. Se Note 121.

173. Om Nansens Forslag, der udkom i Trykken (Pavels's Dagbog 1815—1816, S. 181), se Storthings-Forhandlinger, 1815—1816, I, S. 322 og S. 328 flg. samt flere Steder. —. Om Tank og Christie se Note 124.

174. Storthings-Forhandlinger, 1815—1816, I, S. 405 flg. Straks nedenfor taler Christie om, at der i Odelsthingets Møde den 5te August refereredes en Beretning fra den paa det overordentlige Storthing i 1814 nedsatte Komité for det Indre. Under denne Komités Arbeider indgik bl. a. et saa vigtigt Anliggende som Forberedelsen af den nye Matrikulering, om hvilket Christie ikke taler.

175. Dette Forslag nævnes ikke i Referatet af Forhandlingerne den 7de August. Storthings-Forhandlinger, 1815—1816, I, S. 346—348.

176. Antagelig den senere Overtoldbetjent Hans Ulrik Fritzner, hvis Moder var en Slægtning af Christie; denne Hans Fritzner var født 1791, altsaa paa denne Tid fjorten Aar gammel.

177. Caspar Johannes Boye, f. paa Kongsberg 1791, d. 1853, bekjendt dansk Digter. Smlgn. bl. a. Vidar, 1887, S. 41.

178. Johan Baltazar Flottmann, f. 1786, d. 1869, var paa denne Tid Lærer ved Bergens Realskole og blev 15de Oktober 1815 residerende Kapellan til Voss. 1823 blev han residerende Kapellan og 1836 Sognepræst til Nykirken i Bergen og 1843 Stiftsprovst i Bergen. Han var Søn af *collega scholæ* i Bergen, Baltazar Johan Flottmann og Hustru Anna Formann.

179. Gaardbruger Hans C. Westrem, Repræsentant for Søndre Bergenhus Amt.

180. Kaptein Hans Jørgen Reutz Synnestvedt, Veimester i Romsdals og Søndre Trondhjems Amter, Repræsentant for Romdals Amt, senere Krigskommissær i Trondhjemske Distrikt, død 1841.

181. Christian Christopher Weidemann, f. paa Toten 1779, d. sammesteds (paa Gaarden Billerud) 1858, var først Fuldmægtig i Rentekammeret og senere 1809—1814 Byfoged, Politimester og Notarius publicus i Christiania, samt fra 1817 Sorenskriver paa Toten.

182. Statsraad Niels Aall var i andet Ægteskab gift med Christine Johanne Blom, der overlevede ham.

183. Storthings-Forhandlinger, 1815—1816, I, S. 428.

184. Smstds., I, S. 427 flg.

185. Ved Assistents Kirkegaarden kan der ikke menes andet end den nuværende Vor Frelsers Gravlund, der var anlagt i 1808.

186. Generallieutenant Frederik Gottschalk Haxthausen (d. 1825), Medlem af Christian Frederiks Statsraad og paa denne Tid anklaget for Rigsretten for sit Forhold i 1814, men tilsidst frifunden.

187. Grev Gustaf Adolf Frederik Vilhelm v. Essen, Statholderens ældste Søn, f. 1803, d. 1874; fra 1815 Kornet ved Livgarden tilhest, tilsidst Generallieutenant og Serafimerridder. Han eiede den gamle Borg Wijk i Upland, hvor han havde store Samlinger af historiske Aktstykker, bl. a. meget af sin Faders Papirer, og havde i det Hele varm historisk Interesse. Smlgn. Note 215.

188. Gustaf af Wetterstedt, f. 1776, d. 1837, 1806 Friherre og 1819 Greve, talentfuld og smidig Diplomat, paa denne Tid Hofkansler, fra 1824 Udenrigsminister. Med sin Hustru, født De Geer, arvede han en stor Del af Finspång og boede selv paa dette Sted. Smlgn. Note 253.

189. Johan David Valerius, f. 1776, d. 1852, var paa denne Tid Expeditionssekretær i Handels- og Finansexpeditionen i Stockholm og havde i 1814 fulgt de kongelige Kommissærer til Norge som Sekretær, hvorhos han fungerede som Sekretær hos Statholder Grev Essen. I den svenske Literatur indtog han paa sin Tid en meget bemærket Plads. Efter Revolutionen 1809 indtog han en literær Stilling, som har foranlediget en Betegnelse af ham som „Dagens politiske Leilighedsdigter“. Han har skrevet patriotiske Digte, men vandt dog især sit Ry som Tidens repræsentative Forfatter af Leilighedssange og Drikkeviser, hvilke han selv var en Mester i at foredrage. Naar det i 1814 og 1815

netop blev ham, der sendtes til Norge, har dette neppe været uden Tanke paa, at den livlige Digters tiltalende Personlighed og hans selskabelige Talenter skulde gjøre sin Virkning og bidrage til at vinde Stemningen. Antagelig har dette fuldt saa meget været bestemmende for de Hverv, han saaledes fik sig overdraget, som Hensynet til hans store Duelighed som administrativ Embedsmand. Han vakte Opsigt i Norge og var der tildels personlig afholdt. Men hans Indflydelse strakte sig ikke udover dette.

190. Den her omtalte *Grev* Stackelberg er formodentlig *Baron* Göran Berndt Magnus Stackelberg, Kabinetskammerherre og Ritmester ved Livgarden tilhest, der var født 1788 og døde 1833 som Landshøvding i Malmøhus Län.

191. Dette Forslag, der var udarbeidet af den i Note 165 omtalte Eidvoldske Finanskomité, blev 1836 trykt i Betænkning og Indstilling fra den ved Kongeligt Commissorium af 7de Marts 1835 anordnede Commission til at udarbeide Forslag til de Bestemmelser, som ved den nye Matriculs definitive Antagelse fornødiges optagne i Skatteloven, S. 61—75. Denne Indstilling blev i det Væsentlige lagt til Grund for den Ordning af Skattevæsenet, som blev vedtagen af det første ordentlige Storthing. Antagelig har den i Hovedsagen været et Værk af Grev Herman Wedel Jarlsberg, der var Medlem af Komitéen samtidig med, at han var Chef for Finansdepartementet.

192. Statsraad Peter ɔ: Motzfeldt; smlgn. Note 1.

193. Oberstlieutenant Christian Georg Frederik von Krogh, f. 1761, d. 1837, boede paa Gaarden Mørk i Eidsvold, hvor han var født, og hvor han døde. Han var Dragonofficer først ved nordenfjeldske, siden ved akershusiske Dragonregiment, indtil 1811, da han som Sekondmajor tog Afsked med Oberstlieutenants Karakter.

194. Skuespiller Hans Christian Knudsen, f. 1763, d. 1816, indsamlede under og efter Krigen store Summer til Fordel for de Saarede og de Faldnes Efterladte, bl. a. ved Udgivelse af et Kobber, „Fædrelandsk Kirkegaard“, — det samme, hvoraf han i 1815 tilbød at overlade en Del Exemplarer til Norge.

195. Overlærer Jacob Sverdrup, se Note 31.

196. Jens Aars, f. 1780, d. 1834, beklædte for-

skjellige geistlige Embeder; 1804—6 var han residerende Kapellan til Rødø, 1806—1817 Pastor vicarius til Enebak, hvor Biskopen var den egentlige Sognepræst, og kom derfra 1817 til Hadsel i Vesteraalen som Sognepræst. I 1821 forflyttedes han til Lier og døde i dette Embede. Han var i længere Tid Hofprædikant.

197. Struve (Note 81) indleverede 17de August sin Betænkning, der var dateret den foregaaende Dag, „angaaende Norges Pengevæsens Forbedring", til Odelsthinget, dersendte den „til tredie Komités Afbenyttelse". Storthings-Forhandlinger, 1815—1816, I, S. 430.

198. Eidsvoldsmanden Christian Adolph Diriks, Statsraad og Chef for Politidepartementet, f. 1775, d. 1837.

199. Fhv. Sektionschef, Peder Jakobsen Bøgvald, en af Lister og Mandals Amts Repræsentanter.

200. Tegningen er ganske raa.

201. Gaardbruger Jakob Pedersen Bjerkedal, d. 1843, en af Romsdals Amts Repræsentanter.

202. Eiler Hagerup Schjøtz, Sorenskriver i Karmsund og Hestbø, Repræsentant for Stavanger By, indgav 17de August til Odelsthinget et Forslag „angaaende den norske Soldats Dannelse og visse Rettigheder, der kunde tilstaaes Fædrelandets Forsvarere, samt nogle Bestemmelser ved Officerers Avancement i den norske Armée", der oversendtes til Betænkning af fjerde Komité. Storthings-Forhandlinger, 1815—1816, I, S. 429.

203. Nils Christian Nilsen, f. 1773, d. 1842. Af Fødsel en Jyde, kom han i sin Ungdom som Kontorbetjent til Norge, hvor han senere blev Overretsprokurator og derpaa 1804 eller 1805 konstitueret Overbirkedommer, Overinspektør og Auktionsforvalter i Jarlsberg Grevskab. 1819—1821 var han konstitueret Amtmand i Larviks Grevskab og blev derefter sammesteds virkelig Overbirkedommer og Auktionsforvalter. Paa Storthingene 1815, 1818, 1827, 1828 og 1830 var han Repræsentant for Jarlsberg Grevskab og Jarlsberg og Larviks Amt. Om det her nævnte, ved ham fremsatte Forslag kan henvises til Storthings-Forhandlinger, 1815—1816, I, S. 430.

204. Spigerværket ved Lysaker var en Eiendom, som Tullin havde arvet efter sin Fader, Chr. B. Tullin. Om hans anden Løkke, se Note 83.

205. Om de i dette Møde til Odelsthinget indleverede Forslag kan i Almindelighed henvises til Referatet i Storthings-Forhandlinger, 1815—1816, I, S. 430 flg. — Af de i Texten nævnte Forslagsstillere var Gaardbruger Peder Ilsaas Repræsentant for Hedemarkens Amt. Sorenskriver, Cancelliraad Johannes Henrik Aas (død 1822) repræsenterede Finmarkens Amt og Byer, hvorunder den Gang ogsaa Tromsø indbefattedes. Mathias Bonsach Krogh (Note 103), f. 1754, d. 1828, var den første Biskop over Nordlandene og Finmarken, det senere Tromsø Stift, udnævnt 1804, med Bolig paa Alstahaug, hvor han tillige var Sognepræst. I 1815 repræsenterede han paa Storthinget Nordlands Amt. Biskop Krogh var en for de nordlige Landsdeles Vel og Fremgang varmt besjælet Mand. Allerede de her nævnte talrige Forslag, som fremkom fra hans Haand, er Vidnesbyrd herom. Derhos var han en af dem, som mest arbeidede for at skaffe Nordland et eget Kjøbstadsanlæg, det, som i 1813 bestemtes paa Hundholmen, under Navn af Bodø. — Gaardbruger Ole Haakenstad (f. 1775, d. 1866), den bekjendte Storbonde fra Vaage, repræsenterede i 1814 og 1815 Christians Amt paa Storthinget og senere 1818, 1824, 1827, 1828, 1833, 1836, 1837, 1839 og 1842. Ved Valgene til Storthingene i 1821 og 1830 havde han desuden benyttet sig af sin grundlovmæssige Ret til at undslaa sig. I lange Tider ansaaes Ole Haakenstad som en ideel Type paa en norsk Odelsbonde. — Endelig nævnes Gaardbruger Lars Jakobsen Tingnæsset, der i 1815 og 1818 mødte som Storthingsmand for Nordre Bergenhus Amt.

206. Kolsaas i Bærum, Fjeld med vakker Udsigt over Christianias Omegn. Christie og hans kvindelige Ledsagere fik, gjennem de ukyndige Veiviseres Feiltagelse, vandre ordentlig omkring, uden at naa sit Maal.

207. Om de her anførte Forslag kan henvises til Storthings-Forhandlinger, 1815—1816, I, S. 434 flg. De *blaa Sedler* er de saakaldte *blaa Kurantsedler*, der fremdeles var i Omløb sammen med de af Regjerings-Kommissionen og i 1814 af Statholderskabet (Regentskabet) udstedte Sedler, en broget Masse, der supplerede Rigsbanksedlerne. — Af de i Texten nævnte Forslagsstillere var Lensmand Hans Urdal Repræsentant for Nordre Bergenhus Amt, men forlod allerede Storthinget i September 1815 og reiste

hjem paa Grund af Sygdom. Lensmand J. Oftedal var valgt til Suppleant for Stavanger Amt og indkaldtes som Repræsentant, da den først valgte Repræsentant, Nils Trulsen Bro, blev hjemsendt. Gaardbruger Mikkel Saxlund var paa samme Maade rykket op fra Suppleant til Repræsentant for Hedemarkens Amt, da Halvor Hoel hjemsendtes. Gaardbruger Torger Halvorsen Næs var Repræsentant for Nordre Bergenhus Amt og Handelsmand Kiddel Torgersen Aarstad for Stavanger Amt. Lundegaard er den bekjendte mangeaarige Repræsentant for Lister og Mandals Amt, Gaardbruger og fhv. Sektionschef Teis Lundegaard.

208. Stadskaptein og Kjøbmand, (senere) Mægler Even Stenersen, g. m. Jomfru Christence Eger, Storthingsmand for Christiania i 1821 og 1822, eiede Gaarden Tveten i (Østre) Aker.

209. Saalænge Kongehusets Medlemmer — forinden Jernbanernes Anlæg — benyttede Landeveien, mødtes de i nogen Afstand fra Christiania af de høieste Embedsmænd. Carl Johan kom denne Gang over Kongsvinger og Kløften, hvorfor Statholderen og Generalstaben red ham imøde paa den gamle Trondhjemsvei.

210. Lakkegaden var i 1815 den egentlige Indkjørsel til Christiania fra Trondhjemsveien, og den vedblev at være dette, indtil den nye Avenue i Forlængelse af Storgaden, med Nybroen, forbi Tøien blev anlagt.

211. Grev Magnus Brahe, f. 1790, d. 1844, Carl Johans bekjendte Yndling.

212. Baron Carl Edvard Carlheim-Gyllenskiöld, f. 1768, d. 1819, Generaladjutant og Contreadmiral, tidligere Chargé d'affaires i Portugal, Direktør for det dramatiske Teater, den første og sidste af sin friherrelige Æt.

213. Louis Marie de Camps, f. 1765; d. 1844, var fra Pau, ligesom Carl Johan og tilhørte fra 1805 Marschal Bernadottes nærmeste Omgivelser. Han fulgte 1811 efter Marschallen til Sverige og indtog til sin Død en høi Plads i Carl Johans Yndest. Han blev svensk Generalmajor og første Adjutant hos Kongen.

214. Carl Jakob af Forsell, f. 1783, d. 1848, bekjendt Kartograf, Carl Johans Adjutant, tilsidst Oberst og Overdirektør for *general-landtmäterikontoret*.

215. Se Note 187. — I det følgende hentydes til

den Meningsforskjel, der var opstaaet angaaende Johan Hübner Holsts Ansættelse som Kommandant paa Frederiksten. Denne norske Officer havde i 1810 fulgt Christian August til Sverige og var derefter traadt i svensk Tjeneste, samt senere nær knyttet til Carl Johan. Holst, der tilsidst blev svensk Generalmajor, var en hæderlig og retskaffen Officer. Men hans Ansættelse i Norge efter 1814 var et Misgreb.

216. Smlgn. C. Pavels, Dagbog, 1815—1816, S. 196 flg.

217. Frøken Sanna Perbøll var en Slægtning af Bøgh, hvis Hustru var født Perbøll, maaske en Svigerinde. Navnet Perbøll er ogsaa ellers kjendt i Bergen. Frøken Gulbrandt har maaske været dansk af Fødsel; dette Navn er ialfald neppe ellers kjendt i Bergen.

218. Carl Johan var altid meget interesseret for Finansvæsenet, og det var ganske naturligt, at hans Tanker netop under dette Besøg har sysselsat sig med et saadant Emne, idet man der havde en af de vigtigste Opgaver for Storthingets Forhandlinger. Angaaende de forskjellige Planer til at istandbringe en Ordning af Pengevæsenet, som paa denne Tid var oppe, kan i Almindelighed henvises til tredie Bind af Udgiverens store biografiske Arbeide over Grev Herman Wedel Jarlsberg, der forhaabentlig kan foreligge færdigt i de første Maaneder af Aaret 1902. Om Carl Johans Opfatning af de bedste Midler til at bringe Orden i det forvirrede Pengevæsen findes Oplysninger i Bidrag til Norges og Sveriges Historie 1812—1816, S. 229 flg. Smlgn. nedenfor under 26de August.

219. Planen om at gjøre Christiansand til en Frihavn var meget oppe i 1814 og følgende Aar, hvorom bl. a. kan henvises til de trykte Storthings-Forhandlinger. Smlgn. Aktstykker vedk. Stormagternes Mission i 1814, II, S. 173. Efter hvad Christie her oplyser, har ogsaa Carl Johan havt tilovers for denne Plan.

220. Christie har her erindret feil. Afgjørelsen af Uhlens og Øverlands Forslag blev „udsat indtil videre", hvorimod det lige efter nævnte Forslag af Bryn besluttedes tilstillet Lovkomitéen (ɔ: den i 1814 nedsatte faste Lovkomité). Storthings-Forhandlinger, 1815—1816, I, S. 436—438. Thomas Bryn, f. 1782, d. 1827, Medlem

af Rigsforsamlingen og af flere Storthing, var paa denne Tid Sorenskriver i Østre Raabygdelaget og blev 1816 Byfoged i Larvik. Smlgn. Udgiverens Skrift, Lensgreve J. C. H. Wedel Jarlsberg, I, S. 99.

221. Storthings-Forhandlinger, 1815—1816, I, S. 439 flg. Overauditør Nils Brinck Bendtz (d. 1825), Overbirkedommer i Larviks Grevskab, repræsenterede Larvik paa Storthingene 1815—1816, 1821 og 1822.

222. M. Hetting, en Broder af den Note 40 omtalte G. F. Hetting. En tredie Broder, Kancelliraad Elias Frederik Hetting (f. 1769 i Holt), Sorenskriver i Namdalen, mødte i 1815 paa Storthinget som en af Repræsentanterne for Nordre Trondhjems Amt.

223. Hartvig Caspar Christie, en Broder af Stiftamtmanden, f. 1788, d. 1870, var Søofficer og havde som Næstkommanderende paa Orlogsbriggen „Samsø" deltaget i Søkampen ved Lyngør 1812. Han boede ved denne Tid i Trondhjem, hvor han senere (1835—1844) var Chef for det derværende Marineetablissement.

224. Smlgn. Intelligenssedlerne for 1815, No. 69 og 70.

225. Storthings-Forhandlinger, 1815—1816, I, S. 441—445.

226. Smstds., I, S. 423 og 445 flg.

227. Smstds., I, S. 451 flg. Provst Svend Aschenberg var Sognepræst til Røros og repræsenterede Søndre Trondhjems Amt. Konsul Johannes Thrane var Repræsentant for Christiania.

228. Storthings-Forhandlinger, 1815—1816, I, S. 373 flg. og S. 460 flg. Den her nævnte Hauge er Mikkel Nilssøn Hauge, en Broder af Hans Nilssøn Hauge. Gaardbruger Jakob Christensen Bjørnerød var Repræsentant for Smaalenenes Amt.

229. Professor G. Sverdrups Reise til Kjøbenhavn gjaldt de til det norske Universitet skjænkede Bøger.

230. Ole Sandal var formodentlig en Original fra Bergens Omegn.

231. Se Note 188.

232. Kaptein og Cand. jur. Hartvig Marcus Lassen blev i 1816 adjungeret sin Fader, Justitsraad Lassen som

Told- og Konsumtionsinspektør i Bergen. I 1820 ansøgte han, der siden Faderens Død 1818 havde været konstitueret i denne Stilling, om fast Ansættelse, hvortil han blev indstillet af Finansdepartementet, medens den øvrige Regjering indstillede Toldinspektør i Trondhjem Justitsraad Wilhelm Bernhoft, der ogsaa blev udnævnt 25de April 1820. Men da denne derefter søgte sig tilbage til sin gamle Stilling i Trondhjem, blev der afgivet ny Indstilling i Juli, hvorefter Lassen endelig udnævntes. Denne var juridisk Kandidat med Laud fra 1806 og havde været Officer 1808—1814. Smlgn. Note 29.

233. Note 119.

234. Regjeringsraad Wahlström, Chef for Statholderens Kancelli, boede i Major Juels Gaard i Raadhusgaden og pleiede hyppig at give Selskaber, hvortil han gjerne indbød Storthingsmænd af Bondestanden. Dette undlod ikke at vække Opmærksomhed, og disse Selskaber tillagdes derfor gjerne en vis Tendens. Den 25de August havde Wahlström givet et saadant Selskab, hvor det gik særlig støiende til. Dette omtales af Pavels i Dagbogen 1815—16, S. 197. Smlgn. Intelligenssedlerne, 1815, No. 73, hvor der maaske sigtes til Ole Bjørnsen, og No. 74.

235. Overinspektør Nilsen, Repræsentant for Jarlsberg Grevskab, om hvem se Note 203. Navnet paa den, som var konstitueret, er ikke opgivet i de trykte Storthings-Forhandlinger. Maaske har det været den senere Sorenskriver i Jarlsbergs søndre Distrikt, B. Nilsen.

236. Storthings-Forhandlinger, 1815—1816, I, September, S. 156 flg.

237. Smstds., I, September, S. 161 flg. Gaardbruger Halvor Ophus var Repræsentant for Romsdals Amt og Gaardbruger Johannes Bø for Christians Amt.

238. Om Forhandlingerne i Odelsthinget paa denne Dag kan henvises til Storthings-Forhandlinger, 1815—1816, I, September, S. 162—190. Grosserer Peder Cappelen, Eier af Eidsfoss Jernværk repræsenterede i 1815 Drammen og Byfoged Ole Scharre (d. 1829) Christiansund. Sidstnævnte omtales straks nedenfor af Christie som Storthingets ufrivillige Komiker. Foged i Salten, senere Amtmand i Nordlands Amt, Johan Ernst Berg var samtidig

Repræsentant for samme Amt. Hans Navn forekommer hyppig i Bodøsagens Akter.

239. Major C. F. F. W. Kaltenborn, Overadjutant i Generalstaben, senere Generalmajor og Generalstabschef, var gift med en Datter af Statsraad Rosenkrantz, Enkegrevinde Knuth.

240. Ingeniørkaptein Hans Jørgen Wetlesen, død 1844 som Generalmajor og Chef for Ingeniørbrigaden, var i 1815 fjerde Repræsentant for Bergens Kjøbstad.

241. Nærmere om denne Dags Forhandlinger i Odelsthinget findes i Storthings-Forhandlinger, 1815—1816, I, September, S. 190—210. Det var tildels vigtige Sager, som her fik sin Afgjørelse, deriblandt den første Lov til Ordning af Handelsforholdene mellem Norge og Sverige. Forslaget om Oprettelse af nye Latinskoler var udarbeidet af den i 1814 nedsatte Komité for det Indre. Smstds., I, August, S. 408.

242. Otto Collett paa Ulevold og hans Hustru, Note 133.

243. Edvard Hagerup var født 9de September 1781 i Christiansand.

244. Note 47.

245. Storthings-Forhandlinger, 1815—1816, I, September, S. 76 flg.

246. Smstds., I, September, S. 79. — Christian Lintrup, f. 1768, d. 1844, var dansk af Fødsel og kom 1799 til Norge som Landphysicus i Hedemarkens Amt.

247. Storthings-Forhandlinger, 1815—1816, I, September, S. 233 flg. Lensmand Tollef Strand mødte paa Storthinget i 1815 som Repræsentant for Hedemarkens Amt og Lensmand Ole Refsnæs for Lister og Mandals Amt.

248. Carl Johan Gerss var en Finlænder fra Vasa, der i Oktober 1814 havde nedsat sig paa Hundholmen eller Bodø, som Befuldmægtiget for Handelshuset Everth & Hilton, der i 1816 gik ind i et andet, da nyoprettet Firma, Everth & Søn. Gerss og dette Handelshus foranledigede senere, gjennem sin Optræden i Norge, den famøse Bodøsag. Udgiveren kan saaledes derom henvise til sit Skrift Bodøsagen og til Historiske Samlinger, I, S. 112 flg. Gerss havde vakt de bergenske Kjøbmænds Skinsyge, der nærede stor Frygt for at se en Konkurrent vokse op i den

nordlandske Kjøbstad, hvis Anlæg var besluttet. Her kan tillige meddeles et Par Dokumenter, der bl. a. yderligere belyser Bergensernes Uvilje mod Gerss. De findes i Rigsarkivet, mellem Finansdepartementets Journalsager for 1814 og 1815. Det første lyder:

„Paa Bergens Stiftamtmandskabs derom indkomne allerunderdanigste Forestilling, har det under Dags Dato allernaadigst behaget Hans Majestæt at resolvere, at der fra Allerhøistsammes Side alldeles intet haves imod, at den med Handelsmand Gerss som Befuldmægtiget for Everth & Hilton i London af Stiftet efter Bemyndigelse indgangne Contract om Tuskhandel med Fisk mod Kornvare og Rom, vedbliver indtil videre i sin fulde Kraft, skiøndt den til Opfyldelsen stipulerede Termin alt var udrunden med May Maaneds Udgang. — Hvilket tjenstligst communiceres Departementet til behagelig Efterretning.

Statssecretariatet, Christiania den 20de Julii 1814.

v. Holten.

Til
Det Kongelige Statsraads 4de Departement.“

Det andet Dokument er saalydende:

„Af Rigstidenden No. 30 have vi erfaret: at Carl Johan Gerss, som rejser for et Handelshuus i London, er meddeelt interimistisk Tilladelse til at handle paa Bodøe i Nordland. — Fleere Fremmede skal i den senere Tid være taget did hen, formodentlig i samme Anledning. — Det er derfor vi, som denne Byes Repræsentantere, paa samtlige vore Medborgeres Vegne, herved underdanig ansøger det høye Statsraad:

At den til ovenmeldte Gerss givne Tilladelse ikke maatte vorde udvidet, samt at ingen Lignende til nogen anden Udlænding maatte vorde meddeelt, forinden vore til anstundende Storthing bestemte Repræsentantere fremkomme, og kan forestille de Grunde, som de derimod kan have at fremføre til Landets almeene Vel.

Borgerrepræsentantskabet i Bergen den 27de Maji 1815.

Peter Lexau senior. Wallace. Holtermann. D. Martens.
Heitman. Stuvitz. Meyer.

Til
Stats-Raadets 5te Departement.“

249. Smlgn. Note 178.

250. Agent Jacob Nielsen, Administrator for det Ankerske Fideikommis, f. 1758, d. 1822.

251. Fladeby i Enebak, det bekjendte Samlingssted for Hovedstadens elegante Selskabsverden i hine Dage. Nærmere om det her førte Jule- og Jagtliv findes hos Alf Collett, En gammel Christianiaslægt, S. 214—241. Ogsaa dette Sted af Christies Dagblade giver et ganske interessant Bidrag til Fladebys Historie, i de sidste Dage af dets Glanstid.

252. Alf Collett, anf. St., S. 219.

253. Wetterstedt var siden 1811 gift med Charlotta Aurora, f. De Geer, der i 1810 var bleven skilt fra sin tidlige Mand, Grev N. Gyldenstolpe. Smlgn. Note 188.

254. Pavels var misfornøiet med dette sit Selskab, deriblandt ogsaa med Christie. Dagbog 1815—1816, S. 221.

255. Statssekretæren var P. C. Holst, senere Statsraad. Hos ham var den danske Høiesteretsassessor Nils Engelhardt (f. 1777, d. 1863), der var indkaldt til sit Fødeland Norge for at indtræde i Lovkommissionen. Da han ikke fandt sig tilfreds med Forholdene i Norge, vendte han 1818 tilbage til Danmark, hvor han atter fik Plads i Høiesteret.

256. *Størdalen* skal formodentlig være *Støren* i Guldalen, hvorover de to Prinser passerede paa denne Reise til Trondhjem. Om Reisen kan bl. a. henvises til Historiske Samlinger, I, S. 12 og 15.

257. Den i Note 83 og 204 omtalte Kjøbmand og Hofintendant C. Tullin (f. ca. 1764, d. 1830) havde en eneste Søn, Christian Tullin, den, hvis Konfirmation her omtales, og som døde ung, omtrent 1820 som (svensk?) Kornet eller Lieutenant, svækket af Udsvævelser O. G. Lundh og H. J. Huitfeldt, Utrykte Breve fra Christ. Br. Tullin, S. 6 flg.

258. Storthings-Forhandlinger, 1815—1816, II, S. 117 flg.

259. Frederik Holberg Arentz, f. 1774, d. 1833, var fra 1813 til 1821 residerende Kapellan ved Domkirken i Bergen og kom derfra til Tønsberg som Sognepræst.

260. Lorentz Angell var paa denne Tid Sognepræst til Christiansund, Kværnæs, Bremsnæs og Kornstad.

261. Kong Carl XIII. var født 7de Oktober 1748.

262. Frederik Michaelsen Arentz, f. 1771, d. 1837, var 1810—1820 Sognepræst til Hosanger og blev derefter residerende Kapellan til Korskirken i Bergen. Om det fra *Sultihjel* indkomne Forslag se Storthings-Forhandlinlinger, 1815—1816, II, Oktober, S. 156.

263. Smlgn. Note 218 om Kronprinsens Interesse for Finansvæsenet. Grosserer Frederik Jakob Oxholm, d. 1832, var Repræsentant for Trondhjem og blev senere Direktør i Norges Bank.

264. Om den af Eidsvoldsmanden Provst Frederik Schmidt paa Eker indgivne Klage se Storthings-Forhandlinger, 1815—1816, II, Oktober, S. 10—11. Smlgn. Note 284.

265. Assignationsbeviserne var ogsaa en af de mange Sorter af midlertidige Pengerepræsentativer (Note 207), som paa denne Tid var i Omløb. Smlgn. Storthings-Forhandlinger, 1815—1816, II, Oktober, S. 12—25.

266. Hans Staboe (Examinatus juris) var 1802—1835 Sorenskriver i Søndre Søndmør.

267. Den Finanskomité, som her menes, er ikke den Eidvoldske Finanskomité, der er omtalt i Note 165, men den af Storthinget nedsatte tredie Komité for Finans-, Skatte-, Bank- og Toldvæsenet.

268. Note 126.

269. Note 161.

270. Maaske et quodlibetsk Navn paa Overvrager Kahrs.

271. Note 162.

272. Frederik Gustav Maximilian Kaltenborn var en af dansk Tjeneste udtraadt Major; hans Ansøgning om at blive naturaliseret blev kort efter indvilget.

273. Storthings-Forhandlinger, 1815—1816, II, Oktober, S. 60.

274. Ved *Finansplanen* forstaaes her neppe andet end tredie Komités Indstilling af 11te Oktober, der er trykt i Storthings-Forhandlinger, 1815—1816, II, S. 175—232.

275. Dette var Begyndelsen til de vigtige og lang-

varige Forhandlinger, som paa dette Storthing førtes om Grundlæggelsen af Norges Pengevæsen.

276. Kaptein og Grosserer Henrik Gerner repræsenterede Moss Kjøbstad paa Storthingene 1815 og 1818.

277. Proprietær E. W. Jørgensen var i 1815 sammen med Overinspektør Nilsen Repræsentant for Jarlsberg Grevskab.

278. Der kjæmpedes i dette Odelsthingets Møde om Anerkjendelsen af den Garanti, der var given af Rigsforsamlingen paa Eidsvold for de af den midlertidige Rigsbank udstedte Sedler. Christie holdt paa Garantien.

279. Ifølge Eidsvolds-Garantien skulde Rigsbankens Sedler indfries efter en Kurs af 375 Rigsbankdaler lig 100 Speciedaler. Men det var ikke rigtigt, hvad Budtz nævnte, idet det i 1813 netop var fastsat, at Kursen paa disse Sedler skulde fastsættes to Gange aarlig. I August 1813 var den sat til 375, og derved blev Rigsforsamlingen staaende.

280. Herved menes tredie Komités Indstilling.

281. Talen er trykt i Storthings-Forhandlinger, 1815—1816, II, Oktober, S. 291 flg.

282. Det her nævnte Forslag fra Collegium academicum er trykt af Professor A. Taranger i Aftenposten for 11te Oktober 1900, No. 737.

283. Albert Peter Lassen (f. 1788, d. 1857), Forfatter af en gjennem mange Aar i de norske Skoler benyttet Lærebog i Verdenshistorie, var siden 1813 ansat som Lærer i Historie og Geografi ved Christiania Kathedralskole, hvor han 1824 blev Overlærer, men allerede i 1829 fratraadte denne Post. Han var senere til sin Død bosat paa Landet.

284. Se Note 264. Storthings-Forhandlinger, 1815—1816, II, Oktober, S. 298.

285. Storthings-Forhandlinger, 1815—1816, II, Oktober, S. 305 flg.

286. Oberstlieutenant ved 2det Throndhjemske Infanteri-Regiment, Henrik Rogert, d. 1838, i 1815 en af Søndre Trondhjems Amts Repræsentanter.

287. Storthings-Forhandlinger, 1815—1816, II Oktober, S. 396.

288. Smstds., II, Oktober, S. 339 flg.

289. Dette var en Reise, som Kronprinsen havde

foretaget i Distrikterne paa Christianiafjordens Vestside og til Kongsberg. Smlgn. Historiske Samlinger, I, S. 20. 290. Storthings-Forhandlinger, 1815—1816, II, Oktober, S. 74—79.

Ved Udarbeidelsen af de her meddelte Anmærkninger har jeg specielt havt tre Videnskabsmænd at takke for Meddelelsen af enkelte Oplysninger. Fra D'Hrr. Overbibliotekar C. Annerstedt i Upsala og Rigsarkivar C. F. Bricka i Kjøbenhavn har jeg modtaget saadanne om Personer i Sverige og Danmark, der forekommer i Texten, og Hr. Rigsarkivar H. J. Huitfeldt-Kaas har navnlig paa flere Steder bistaaet ved at henlede min Opmærksomhed paa enkelte Kilder og ved at lette mit Arbeide i Rigsarkivet. For en enkelt Oplysning har jeg ogsaa D'Hrr. Oberstlieutenant C. J. Anker og *Dr. theol.* Chr. Bugge at takke. Derhos har Bibliotekar Frøken Valborg Platou i Bergen meddelt mig flere Oplysninger af sin afdøde Fader, Borgermester Platous Papirer angaaende Quodlibet m. m. Affattelsen af disse Anmærkninger er foregaaet samtidig med mine Undersøgelser i Finansdepartementets og Statssekretariatets Arkiver, for Udarbeidelsen af Grev Herman Wedels Biografi. Det er Undersøgelser, som ogsaa har omfattet de Maaneder af Aaret 1815, i hvilke Christie skrev sine Dagblade, og jeg har derunder stødt paa adskillige Oplysninger, som kunde være til Nytte ved de til dem knyttede Anmærkninger. Det var saaledes bl. a. ad denne Vei, det lykkedes at finde de Oplysninger om Fru Heramb, der i sin Ungdom havde været Gjenstand or Christies Sværmeri, og hvem han efter flere Aars Fravær uventet gjensaa under sit Ophold ved Storthinget.

SKIRINGSSAL OG SANDEFJORD.

AF

DR. GUSTAV STORM.

Nylig har under Titelen „Det gamle Skiringssal“ med Undertitel „I. Stedets Beliggenhed“ Hr. Cand. theol. S. Sørensen udgivet en Afhandling, som skal bevise, at „den almindelige Antagelse saavel af Distriktet Skiringssals Udstrækning som af Stedet Skiringssals Beliggenhed paa ingen Maade var saa sikkert begrundet, som man paa Forhaand skulde tro“, og han fremlægger derefter sine Grunde for, at Distriktet Skiringssal ikke er Tjølling Sogn, men tillige og fornemmelig omfatter Nabosognet Sandeherred, at Stedet Skiringssal maa søges i Sandeherred og i det hele er Begyndelsen til den nuværende By Sandefjord. Under Drøftelsen er Forf. blevet mere og mere varm ved sit Stof, blevet mere og mere sikker paa, at han har Ret i alle sine Paastande, og han gaar derfor endnu videre; alle de Stedsnavne, som man finder nævnt i det gamle Rige „Vestfold“, maa vandre samme Vei og havner alle i og ved Sandefjord: Geirstad, som man hidtil har fundet i Tjølling, flyttes til Sandeherred, hvor der findes baade et „Gjekstad“ og et „Gokstad“; Stivlesund, som angives at være Landingspladsen ved Geirstad, følger naturligvis med til Sandefjord, Holtar flyttes fra Borre til Vesterøen i Sandeherred, hvor der ogsaa findes et „Holtan“, og Borre gjør Følgeskab, thi i Nær-

heden er der en Gaard, som heder Buer(!); kort sagt, Sandefjord bliver Centrum i det gamle Rige Vestfold, ja i hele Viken.

Man bliver ikke overrasket over disse nye og mærkelige Resultater, naar man faar vide, at Forfatteren er født i Sandeherred og opvoxet i Sandefjord, at han altsaa kjæmper *pro aris et focis,* naar han vindicerer for sit Fødested, hvad Historikere har været vrangvillige nok til at henføre til et Nabosogn eller Nabosogne. Forfatteren synes overhovedet at være et mærkeligt Exemplar af Arten „Bygdepatrioter", — brave Mænd, som kan gjøre Nytte inden et begrænset Omraade, men snarest gjør Skade, naar de vover sig ud paa Erobringer. Forfatteren tilstaar selv i sin Fortale, at „vi har under Arbeidet i en ikke ringe Grad følt Savnet af specielle Forkundskaber, særlig sproglige" og han tilføier, at „vi har derfor paa flere (!) Steder maattet udtale os med stor Forbeholdenhed"; men denne Mangel paa Forkundskaber har ikke hindret ham fra at forlade de Forklaringer, som grundige Historikere og Sprogmænd har opstillet, for at seile ud i de vilde Hypothesers Hav, hvor man uden den nødvendige Ballast af Forkundskaber risikerer hvert Øieblik at synke tilbunds. Det er ganske vist slemt nok, naar en Forfatter indlader sig paa sproglige og etymologiske Funderinger, som kan fortælle, at „j Monum" maa antages at have havt i Nominativ „Mor" eller „Moir", og altsaa ikke kjender de sædvanlige Flexionsformer i Oldnorsk. Ordet heder M ó r, i bestemt Form som her M ó r i n n (M ó i r er ingenting, thi i Flertal heder det m ó a r). Eller at „N æ s i u m v e s t r a" vilde nu have lydt „Vestre Næs" — han ved altsaa ikke, at N æ s i u m er Dativ i Flertal, altsaa af N e s j a r. Eller hvad vil man sige, naar han citerer en Overskrift „Tjodlings og Sande Sokn" som en Antydning om, at Tjølling og Sandeherred tidligere har

været en Enhed (ét Sogn), naar jeg oplyser, at Forfatteren har i al Uskyldighed faaet denne Enhed frem ved at udelade den ganske korte Endelse *-um*, thi der staar i Originalen „I Tiodlings ok Sandæ Soknum“ d. e. i Tjøllings og Sande Sogn*er*, og i Originalen har det altsaa netop været Meningen at vise, at T. og S. er to forskjellige Sogner. Eller burde en Forfatter indlade sig paa sproglige Undersøgelser, som kan finde paa, at Herredet Borró er det samme som Gaarden Buer (oldnorsk Búðir har jo ikke her mere end Begyndelsesbogstaven tilfælles med Borró!), eller som kan opstille den Formodning, at Digteren Tjodolvs Hjemstavn Hvinir (Kvinesdalen) kunde være det samme som Gaarden Vindal, og at Navnet Gokstad (i ældre Form Gaukstadir) kunde minde om Kong Gudrød eller Gautrek! Og denne manglende Sprogkundskab er endnu ikke Forfatterens største Feil. Værre er det, at han overhovedet mangler videnskabelig Methode og derfor ikke kan se, hvor usikker og feilfuld hans Fremgangsmaade er. Han tror, at man kan svække Ryghs nøgterne og sikre Argumentation ved at finde frem Muligheder af Usikkerhed, og naar han faar flere slige Muligheder frem og deraf har sluttet til nye Muligheder, tror han fra disse at naa til Visheder, som han kan bygge videre paa; at paavise dette i det enkelte vilde være det samme som at gjennemgaa hele Værket, hvilket kun vil føre til at trætte Læserne uden virkeligt Udbytte. Forfatteren sidder inde med et ikke lidet Fond af topografisk Kjendskab til Egnen om Tjølling og Sandefjord og kan sees at have gjennempløiet det meste af den Literatur, hvor man kunde vente Oplysninger om Egnen; men hans mangelfulde Methode og hans lokalpatriotiske Tendens har overalt ført ham paa Afveie, saa at det trygt tør siges, at han ikke paa noget Punkt leverer

nogen sikker Berigelse af den virkelige Viden om Skiringssal, men tvertimod har gjort, hvad han kan, for at forvirre Begreberne.

Jeg har troet det rigtigt i det følgende at foretage en ny Undersøgelse om Skiringssal, dels fordi jeg vilde finde det sørgeligt, om Prof. Ryghs grundige og methodiske Forskning skulde blive udnyttet i bygdepatriotisk Øiemed, dels fordi jeg, som mine Forgjængere blandt Historikerne[1], tror, at der i Navnet Skiringssal ligger skjult vigtige Oplysninger til et Afsnit af vor ældste Historie, og at disse bør fremstilles, uden at Lokalinteresser indblandes.

1. **Navnet Skiringssal** forekommer i de historiske Oldskrifter kun i Forbindelse med de gamle Konger paa Vestfold i 8de og 9de Aarhundrede, og da saaledes, at dermed tydeligvis betegnes et Distrikt paa Vestfold, en mindre Del af dette Fylke. Om Halvdan Hvitbein fortæller Ynglingatal, at denne Konge døde paa Thoten, men blev begravet „paa Skæreid i Skiringssal"; Snorre Sturlasøn, som fortolker Verset, siger at Halvdan blev flyttet ud paa Vestfold og hauglagt „paa det Sted, som heder Skæreid i Skiringssal". Hvad Slags Sted „Skæreid" betegner — om et Eid eller et Gaardsnavn paa Eidet — sees Snorre ikke at have vidst (vi ved det heller ikke), men han har skjønt eller vidst, at Skiringssal var et Herred i Vestfold. Denne samme Bemærkning kan ogsaa gjælde Fagrskinnas Beretning om, at Halvdan Svartes Hoved „blev flyttet til (i) Skirissal paa Vestfold og der jordet", og Sogubrots Beretning, at i Kong Øisteins Tid

[1] Jeg sigter her navnlig til P. A. Munchs fine og oplysende Afhandling om Skiringssal (1850), hvor navnlig de topografiske Bemærkninger fremdeles efter 50 Aars Forløb staar helt urokkede

„holdtes der Blot i Skiringssal, som man søgte til over hele Viken“. Overalt kan der kun være Tale om et Distrikt, hvor der er flere Lokalnavne og Gravhauger og rummelig Plads til Samling for mange Mennesker ved Offergilderne. Naar i et engelsk Skrift fra 9de Aarhundrede (Kong Alfreds Oversættelse af Orosius, Tillæg) en Havn (Port) i det sydlige Norge selv kaldes Sciringesheal, maa dette derfor ligeoverfor de hjemlige Kilders Enighed betegnes som en Unøiagtighed, idet Landskabets Navn er nævnt istedenfor det specielle Sted, som vel intet Navn har havt.

Navnet „Skiringssal“ skrives i de fleste Haandskrifter af Snorres Kongesagaer (Jofraskinna og Cod. Frisianus) samt Sogubrot Skíringssalr, og hermed er den angelsaxiske Skriveform Sciringesheal nær beslægtet; men i Haandskriftet Kringla fra c. 1260 samt i Fagrskinna fra c. 1350 (skrevet i Viken) skrives det Skírissalr, og Udtalen maa altsaa i 14de Aarhundrede i Norge ialfald have været vaklende, siden man i Breve fra Vestfold finder Navnet skrevet dels „Skirrikxsaal“ (1419 DN. I No. 661), dels „Skirisal“ (1445, DN. IX No. 295). Senere er Navnet forsvundet, og da det gjennem Peder Claussøn og Torfæus kom ind i den lærde Literatur, vidner Navneformerne om, at ingen af disse lærde Mænd kjendte Stedsnavnet. Peder Claussøn oversætter: „Skiærtid hos Skierings-Aa“ og har altsaa i Jofraskinna læst Skiringssal som Skiringsaa, og Torfæus oversætter Skirisdal for Kringlas Skirissal; disse Forvanskninger findes igjen hos senere: den første hos Ramus, som jo idethele excerperer Peder Claussøn uden videre selvstændig Undersøgelse, den anden hos Schøning, som derved hindredes fra at se, at „Skíringssalr“ hos Snorre maa forbindes med Kong Alfreds Sciringesheal, som han derfor uheldigt rettede til Cyningesheal (Konghelle).

Man kan saaledes trygt gaa ud fra *Skírings-salr* som eneste berettigede Navneform. Det andet Sammensætningsled *-salr* forekommer ofte som 2det Led i Gaardsnavne, især det hyppige *Uppsalir*, men ikke sjelden ogsaa som Led i Herred- og Bygdenavne, saaledes *Óðinssalr* (det ældre Navn paa Onsø, ogsaa Navn paa Herredet om Melhus i Guldalen), *Tesalr* eller *Tesalir*, en Bygd i Raade[1]. Disse Navne er af betydelig Ælde, thi de findes ogsaa udenfor Norges Grænser; saaledes har man i Fjære Herred i Halland et Sogn *Othænsal* (Liber Census Daniæ p. 55). *Skírings* kan ikke være Genitiv af andet Ord end et tabt Hankjønsord *Skíringr*, thi Hunkjønsordet *Skíring* havde i Genitiv *Skíringar* og vilde altsaa ved Sammensætning med *-salr* danne Ordet *Skíringarsalr*; neutrale Afledninger paa *-ing* forekommer, saavidt jeg ser, ikke i Oldsproget. *Skíringr*, som ikke forekommer i det levende Sprog, maatte være dannet af adj. *skírr*, klar, lys eller ren, — ligesom *spekingr* af *spakr*, og altsaa svare som Substantiv til Adjektivet. Ligesom Óðinssalr er „Odins Sal" og Tesalr er „Tys Sal", er det naturligst at tænke sig, at Skíringr er et Gudenavn, og da rimeligvis Navn paa enten Solguden eller en anden Gud, til hvem Epithetet „den klare, lysende" kunde passe; i Grímnismál 43 er *skírr* Tillæg for Guden Frøi (scírom Frey) men v. 11 kaldes Skade *skír brúðr goða* som Ski- og Vintergudinde. Bedst synes et Navn *Skíringr* at passe til Frøi, thi ogsaa hans Tjener bærer Navnet *Skírnir*. Skíringssalr i Betydning af Sol- eller Lysgudens Sal er isaafald et Navn, som passer godt paa Herred- eller Bygdenavn fra hedensk Tid. P. A. Munch oversatte Navnet „Renselsens eller Opklarelsens Sal", men dette kan ikke være rigtigt, da

---

[1] Rygh, Smaalenene S. 337. Efter Bugge er *Tesalr* det samme som *Týssalr*.

„Renselse“ i Oldnorsk heder skírsla eller *skíring* (fem.) og Navnet maatte have faaet Formen *Skíringarsalr* eller *Skírslusalr*. Og ganske urigtig eller ligefrem umulig er den Forklaring, som Hr. Sørensen giver eller rettere lover at give, at *Skíringssalr* skulde betyde Daabssal eller Daabskirke og være en Oversættelse af „ecclesia baptismalis“. Navnet Skíringssalr forekommer jo i autentiske Dokumenter fra 9de Aarhundrede, og der skal et dumdristigt Mod til at forudsætte, at et Distrikt fra den Tid — som altsaa maatte forudsættes allerede da at være gammelt — i et hedensk Land skulde faa en kristelig Betegnelse. „Ecclesia baptismalis“ betegnede i Kristenheden i 9de Aarhundrede en Sognekirke; men de ældste Sognekirker i Norge var jo Fylkeskirkerne fra Olav den helliges Tid, og vi véd, at Fylkeskirken i det søndre Vestfold i 11te og 12te Aarhundrede var Heidarheims Kirke, ikke nogen Kirke i Skiringssal. Ogsaa i sproglig Henseende synes mig Hr. Sørensens Hypothese at være umulig. Daab heder paa oldnorsk *skírn* af *skíra* (egl. at rense), eller enkeltvis (i Eidsivathingsloven) *skíring* (gen. skíringar), og af det første Ord nævner Fritzner Sammensætningerne *skírnarbrunnr*, *skírnardagr*, *skírnardropi*, *skírnarembœti*, *skírnarfont*, *skírnarhald*, *skírnarnafn*, *skírnarport*, *skírnarsár*, *skírnarson*, *skírnarvatn*, *skírnarþjónasta*, *skírnarþjónn*. Der er altsaa ingen Plads for noget Genitiv *skírings*.

2. **Herredet Skiringssal**. De større Distrikter, som vi ved den historiske Tids Begyndelse kjende fra det sydøstlige Norge, er Fylkerne eller de ældre Kongeriger: Rånrike eller Alfheimar (Bohuslæn), Vingulmǫrk omkring Kristianiafjorden fra Svinesund til Drammensfjorden samt Vestfold fra Drammensfjorden til Langesundsfjor-

den, hvortil undertiden regnedes Grenland paa Vestsiden af denne. Hvert Fylke bestod af et ubestemt Antal Herreder med selvstændigt Thing for Herredets indre Anliggender; Herredet var det mindste judicielle og administrative Distrikt. Denne Inddeling er den ældste kjendte i dette Land som i Nabolandene, og den har delvis holdt sig i historisk Tid, eller dens Levninger kan ialfald i Regelen paavises i ældre Navne, som i historisk Tid holder paa at dø ud. Herredsinddelingen blev fra først af ikke paavirket af det 10de Aarhundredes Krigsforfatning, idet dennes Grundlag (Ledingen) hvilede paa Mandtallet og saaledes Skibreiderne maatte organiseres i Distrikter, som stillede 40 Mand til Ledingsskibet; til Navne paa Skibreider valgte man endog fortrinsvis Navne, som var uafhængige af Herredsinddelingen. Derimod kom den kirkelige Organisation i kristelig Tid til at paavirke og efterhaanden omdanne Herredsinddelingen. De ældste Kirkesogne var Fylkerne, idet der efter Olav den helliges Anordning skulde være mindst én offentlig Kirke i hvert Fylke; for det sydøstlige Norge blev der sandsynligvis endnu i Olavs Tid bygget to Fylkeskirker i hvert Fylke, som alle Fylkesmænd havde at vedligeholde. Et Aarhundrede senere (c. 1140, da Borgarthingsloven blev nedskrevet) var der i hvert Herred opført én Sognekirke, som alle Herredets Mænd havde at vedligeholde; Sognepræsten kaldes „Herredspræst", og han skal ikke forlade Herredet uden Tilladelse fra „Herredsmændene". Saaledes kom Sogn og Herred til at falde sammen[1], og Sognenes Navne til at blive identiske med Herredsnavnene. Men Udviklingen stansede ikke her: i de folkerigere Herreder voxede der op Privatkirker ved Siden af Herredskirken,

[1] Taranger, i dette Tidsskrift 2den Række VI, 340.

og til disse Privatkirker sluttede sig en omboende Menighed, saa at et Herred efterhaanden kunde opløse sig i flere Sogne. Kirkerne begyndte tidlig i Folkemunde at tage Navn efter den Gaard, hvorpaa den var bygget, og Gaardens Navn blev da oftest Sognets Navn; de gamle Sogne- eller Herredsnavne fortrænges derfor efterhaanden af de nye Sognenavne. I det gamle Vestfold findes saaledes de gamle Herredsnavne kun delvis bevarede, dels som Fællesnavn for flere Sogne, dels som de forældede Navne paa nyere Sogne. Saaledes er *Eikjar* (Eker), *Sandshverf* (Sandsvær), *Lagardalr* (Lardal), *Borró* (Borre), *Ré* (Ramnes m. m.) og *Nesit* (Brunlanes) i 14de Aarh. opløste hver i flere Sogne; derimod bestaar fremdeles flere Herreder af ét eneste Sogn og tager hyppig Navn efter Kirken, dog saa at man delvis har det gamle Herreds Navn bevaret. Herhen hører:

Angr eller *Sandvinar* sókn (Sande),
Skógabygð (Skoger),
Straumsbygð (Strømmen),
Botnar (Botne),
Válir (Vaaler),
Sæmsherað eller *Sæms s.* (Sæm),
Angrheimsherað eller *Stokka s.* (Stokke),
Skeiðhaugaherað (Skje),
Njótarey (Nøterø),
Skaun eller *Sandaherað* ell. -*sókn* (Sandeherred),
Skíringssalr eller *Þjóðalyngs sókn* (Tjølling).

Om *Hæiðarheims s.* hører til første eller anden Gruppe, ved jeg ikke, ligesaalidt om Herredet førte Navnet *Numadalr*, som Munch har ment. Derimod fremgaar det af Skattemandtal over Brunlaugs Len, at Tjølling, Sandeherred, Brunlanes og Hedrum endnu i 1528 udgjorde 4 forskjellige Herreder, og af de opregnede Gaarde

sees, at disse Herreder havde samme Udstrækning da som i Nutiden, undtagen at en Del Gaarde i Kodal regnedes til Sandeherred, og at Tjømø regnedes til Sandeherred. Her kommer da de gamle Herredsnavne til og vidner for, at disse Distrikter har bevaret sine Grænser og sin Udstrækning lige fra Oldtiden. Hæidarheims Sogn og Herred har faaet sit Navn efter Kirkestedet, og da dette var Vestfolds ene Fylkeskirke, er det forstaaeligt, at det ganske fortrængte det gamle Herredsnavn. Langsommere gik det med *Þjóðalyng* og *Sandar*, som ogsaa var Navn paa Kirkestederne; men i Løbet af 14de eller 1ste Halvdel af 15de Aarhundrede uddøde ogsaa her de ældre Herredsnavne for at ombyttes med de kirkelige Sognenavne. Skaun som ældre Navn paa Sandeherred findes kun paa to Steder: i den Røde Bog ved Aar 1396: *Sanda sokn er Skaun kallaz* (S. 232) og i et Diplom fra 1404, udstedt *a Sandom prestgardenom j Skaun a Vestfold* (DN. I No. 430). Paa samme Maade findes Skiringssal som ældre Navn for Tjølling kun paa 2 Steder. Det ene er det før nævnte Diplom af 1419, hvori Thorald Kane pantsætter til Markvard Buck „*alt Gudrina sæm ligger j Skirikx saal . . . oc attungen j Hoflandz idu sæm ligger i Heidareims sokn*"; her er jo Oplysningen, at Gudrine (Gure) ligger i Skiringssal, medens Hoflandsida (Hovlandsfisket) i Hedrum, nok til at bevise, at de to Stedsnavne hører til i to forskjellige Sogne (og Herreder), som de endnu gjør. Men endnu utvilsommere blir dette, naar man sammenligner det senere Brev fra 1444, hvor Torald Kanes Søn Rolv overlader samme Gaard Gudrine til Markvards Svigersøn; thi her siges det om samme Gudrine, at det „*ligger i Þiodlings sokn a Vestfold*", som om man frygtede for, at det antikverede Navn paa Sognet skulde gjøre nogen usikker paa Identiteten, og til yderligere Sik-

kerhed henvises til det foregaaende Brev af Thorald Kane. Det andet Vidnesbyrd er Afskriften fra 1445 af Registret over Jordegods og Indtægter for St. Stefans og St. Georgs Hospital i Tønsberg, som vistnok stammer fra 14de Aarhundrede; det føres i geografisk Orden efter Herreder og Sogne, saa at Hospitalsgodset i Vestfold opregnes efter følgende Overskrifter:

Tuneim sokn,
Skirisall,
Heidrim sokn,
Sandæ sokn,
Skedhaugha herad,
Andabu sokn,
Suarfuastadh sokn,
Wiuilstadha sokn,
Ramfnes sokn,
Vndreimsdall.

Ifølge den geografiske Plads — fra Sydvest nordover — er Skirisall utvilsomt det samme som Tjølling. Dette viser sig ogsaa af de der opregnede Gaardparter:

j Monom,
Namfnesale,
j Brækko,
Klæpakre,
Næsium vestra;

thi Brækka (Brekke) er ligesom det ovenfor nævnte Gure en Gaard i vestre Tjølling, *Namnesal* er ifølge ældre Fortegnelser gaaet ind under Brekke, og *Klæpaker* er en Gaard i østre Tjølling. Alle kjendte Gaardsnavne i Skiringssal findes altsaa igjen i Tjølling. „*j Monom*“ (d. e. i Moen), og „*j Næsium vestra*“ (d. e. i Nesene i vest), findes vistnok ikke længer i Tjølling, men det er jo over-

maade almindeligt, at Gaardsnavne skifter Navn i Tidens Løb, saa Munthe og efter ham Rygh har vistnok Ret i, at disse maa regnes til de forsvundne Gaarde i Tjølling. Hr. Sørensen, som har stillet sig til Opgave at vise, at Skiringssal strakte sig længer østover (nemlig ogsaa over Sandeherred), hævder vistnok, at „Monom" repræsenterer Gaardene Mo i Sandeherred, og at „Næsjum vestra" skal betyde den Gaard Nes, som ligger i det nordvestlige Hjørne af Sandeherred (ved Goksjø). Men der er jo „Moer" nok i Tjølling, selv om Navnet ikke længer er bevaret, og i det vestlige af Tjølling findes jo flere Næs f. Ex. Breckenæs, Sandnes; og desuden er „vestre Næs" et nyt Navn for den Gaardpart, som blev udskilt af den større Gaard „Klavenæs" (i 1604 var „Næs" en Fjerdingsgaard ved Siden af „Klavenæs" som Fuldgaard. Dernæst synder Forfatteren mod den topografiske Sandsynlighed, idet jo Registret bagefter opregner Eiendomme i Sande Sogn, hvilket er det samme som Sandeherred. Endelig har Hr. S. ganske overseet, at der her er Tale om Distriktsnavne ældre end Sogneinddelingen, idet baade Skíringssalr og Skaun stammer fra en meget gammel Tid, da der fandtes Herreder, men ingen Sogne. Navnet Skaun er jo saa gammelt, at Ordet ikke i historisk Tid fandtes i det levende oldnorske eller endog oldnordiske Sprog; det er vistnok (som usammensat) endog ældre end *Skírings*-salr og findes i Norge kun som Herredsnavn; herom henviser jeg til Rygh, Gaardnavne i Smaalenene S. 129: „Skaun f. findes i Middelalderen brugt som Navn paa syv forskjellige Bygder, nemlig Rakkestad Sørum Sogn paa Romerike, Stange paa Hedemarken og Sandeherred søndenfjelds, Børseskognen, Skogn Herred ved Levanger og Kvam Sogn i Stod nordenfjelds. De tre nordenfjeldske Bygder have bevaret Navnet til

Nutiden i Formen Skå'ngna, med samme Lydovergang som f. Ex. i Trænavnet Rogn for *raun* og Gaardnavnet Frogner for *Fraunar*; derimod lader det til allerede for temmelig længe siden at være gaaet af Brug overalt søndenfjelds. Navnet forklares af det gotiske Adjektiv *skauns*, skjøn; de Bygder, som have baaret det, ere ogsaa alle aabne og tæt bebyggede.“ Den Tid, da Sandeherred fik dette Navn, maa altsaa søges i den ældre Jernalder, om ikke endnu tidligere, og dermed falder enhver Mulighed for, at dette Distrikt eller nogen nævneværdig Del deraf nogensinde skulde være indbefattet i den ligeledes gamle, men dog yngre Benævnelse *Skíringssalr*. Det er saa langt fra, at Navnet *Skíringssalr* kunde omfatte *Skaun*, at man snarere kunde formode, at Skaun engang ogsaa omfattede det mindre Herred *Skíringssalr*, som ikke har nogen geografisk naturlig Grænse mod Nordøst (mod Sandeherred), medens det mod Nordvest begrænses af Ra'et, mod Vest af Laagen og mod Sydvest, Syd og Sydøst af Havet; men Delingen og Udskillelsen af Skíringssalr som eget Herred maatte være ældre end 9de, kanske end 8de Aarhundrede.

3. **Thingstedet i Skiringssal.** Navnet Skiringssal blev i Løbet af 13de og 14de Aarhundrede efterhaanden fortrængt af Kirkestedets Navn; allerede ca. 1264 omtales „den Prest som synger paa Tjodalyng[1]“ som Herredets Prest. At han var Herredsprest sees deraf, at han ogsaa gjør Tjeneste, naar det fordres, i Istre Kapel i Tjølling, som aldrig voxte op til Sognekirke. Stedsnavnet „Tjølling“ findes skrevet i ældre Former *Þioðalyng* eller *Þiodolyng*, senere *Þiodaling*, men dets ældste Form er efter Fritzner

[1] D. N. II No. 139.

Þjóðarlyng, som han oversatte „Bygdetingsted“. „Kirkestedet har oprindelig ikke betegnet andet end en Lynghede inden Østbygaardens Skov, hvor Prestebolet indtil Aaret 1367 var indskrænket til de Jordstykker, som Presten havde opdyrket i Kirkens nærmeste Omgivelse; men Anledningen til, at det blev Kirkested, gav vistnok den Omstændighed, at det tidligere havde været det Sted, hvor Bygdens Mænd samledes til *almindeligt þing*[1].“ Fritzner hævdede, at þjóð i Forbindelser som þjóðstefna, þjóðarmál, þjóðarlyng „har samme Betydning som i þjóðgata, þjóðleið, þjóðvegr, hvilke Ord betegne en Alfarvei, en Vei som er almindelig,“ og at altsaa þjóðstefna var det samme som et almindeligt Bygde- eller Herredsting.

Imidlertid stadfæstes denne Formodning ikke af Dokumenter, thi Herredsting holdes i 14de og senere Aarhundreder ikke paa „Þjóðalyng“, men vel i Nærheden; i 1367 paa Saxevik (D. N. I No. 392), i 1397 paa Laufvin (Løve, D. N. XI, No. 89), hvor Bygdetinget ifølge et Skattemandtal holdtes endnu i 1624. Maaske har Fritzner senere lagt Mærke til, at der saa sent som i 1557 holdes et Ting paa Tjølling for Almuen i hele Brunla Len (D. N. I No. 1118), og sandsynligvis er det deraf at forklare, at Fritzner i 2den Udgave af sin Ordbog hævdede, at þjóð i disse Forbindelser betydede noget udmærket og fremtrædende, f. Ex. *þjóðá* Hovedelv, *þjóðhlið* Hovedport, *þjóðleið* Hovedvei, *þjóðráð* ypperligt Raad, *þjóðvegr* Hovedvei o. s. v. Jeg anser dette for rigtigere, og at altsaa *Þjóðarlyng* nærmest betyder „Lyngen, hvor Hovedtinget holdes“, og antager, at dette Ting har været Hovedting ikke alene for Herredet, men ogsaa for de omliggende Herreder, vistnok for hele Vestfold i den Tid, dette havde egne Konger.

---

[1] Arkiv f. nord. Filologi I 31.

Jeg peger i den Henseende paa, at Navnet er saa enestaaende for et Tingsted, som ellers er bevaret paa saa mange Steder i Former som þingvǫllr, þinghaugr, þingberg o. s. v. „Þjóðarlyng“ er ialfald et meget gammelt Ord, ældre end det levende oldnorske Sprog, og i en Sammensætningsform, som peger langt tilbage i Fortiden.

4. **Templet i Skiringssal.** De hedenske Ofringer i Skiringssal kjendes i Oldlitteraturen kun fra et eneste Sted, det saakaldte Sǫgubrot af fornkonungum og dets tabte Fortsættelse, som er bevaret i Uddrag hos Arngrim Jonsson[1]. Sogubrot eller den gamle Skjoldungasaga fortæller om Sagnkongen Sigurd Ring, at da han paa sine gamle Dage red om i sit Rige Vestergøtland, klagede hans Svogre Gandalvs Sønner i Alfheimar over Kong Øistein i Vestmarar (d. e. Vestfold). Dengang holdtes der Blot i Skiringssal, hvortil man søgte over hele Viken, og da Sigurd Ring nu begav sig til Skiringssal for at udføre Ofringer (in Vickiam Norvegiæ provinciam ad facienda sacra ethnica in Sciringsal, quæ solennia ibi erant, diverteret), traf han der den skjønne Alvsol, Kong Alv af Vendels Datter, og friede til hende hos hendes tilstedeværende Brødre, sine Underkonger Alv og Yngve. Da disse vover at afvise hans Frieri, truer han dem med Krig og reiser sin Vei, da man ikke under Offerfesten maa bryde Freden. Brødrene giver sin Søster Gift, førend de drager i Krigen; de falder i Kampen (hvis Sted ikke nævnes), men Sigurd blir dødelig saaret og lader sig brænde paa sit Skib sammen med den døde Alvsol.

Denne Begivenhed hører ikke hjemme i Historien, men i Heltedigtningen; ingen Historiker vil længer opret-

---

[1] Trykt i Aarbøger f. nord. Oldkyndighed 1894 S. 131 ff.

holde Sigurd Ring eller de i Sogubrot fortalte Hændelser som andet end fri Digtning paa halvhistorisk Baggrund. Den i Sogubrot og Arngrims Uddrag delvis bevarede Skjoldungasaga er skrevet omkring 1300, men synes at være Bearbeidelse af den ældre „Skjoldungasaga“, som citeres af Snorre. Det er derfor sandsynligt, at ogsaa den ældre Skjoldungasaga har kjendt Templet eller Ofringerne i Skiringssal, og at altsaa Sagnet herom er ældre end Snorre og stammer fra Sagn, uafhængige af Tjodolvs Ynglingatal. Forf. af Skjoldungasaga har laant Stedsnavnet og Sagnet om Ofringerne her for at faa Anledning til at føie Kong Sigurd Ring og den fagre Alvsol sammen. Derfor tør Skildringen af Offerfestens Betydning for Viken og Nabolandene, hvor endog Kongen af Sverige og Danmark kommer og her mødes med sine Underkonger fra Vendsyssel, neppe regnes for historisk. Men Efterretningen om, at dette Blotsted „i Skiringssal“ var oprettet samtidig med, at Ynglingekongerne vandt Herredømmet i Vestfold, stemmer paa en mærkelig Maade med Ynglingasaga uden at være afhængig af denne. Sagaens Mening er, at disse Blot i Skiringssal var samtidige med Ynglingekongerne i Vestfold, og at de var saa ansete, at man søgte did fra hele Viken (d. e. ogsaa fra andre Riger i Viken), uden at man deraf har Ret til at slutte, at man her har for sig en fælles vikværsk Institution, som man ialfald i de følgende, mere historiske Aarhundreder ikke finder noget Spor til. Men om jeg end tviler om dette fælles vikværske Tempel i Skiringssal, det saakaldte „Hovedtempel i Viken“, har det dog vistnok sin Rigtighed, at der paa eller ved Thingstedet Thjodarlyng har været et Gude-Tempel under offentlig Ledelse. Paa en saadan central Stilling i Vestfold peger selve Navnet „Skiringssal“ om Herredet, dernæst Navnet T o r s ø (Þórsey) om Halvøen

mellem Viksfjorden og Sandefjorden samt Navnet Hovland (d. e. Tempelgods) paa denne Halvø. I de omliggende Herreder findes ogsaa Stedsnavne, som ved sin Betydning antyde, at de kan have været Tempelgods, som var skjødet til det store Tempel, f. Ex. Hovland i Hedrum og paa Nøterø, Gudem (Guðini) og Nalum (Njarðheimr) i Brunlanes, Frostvet (Freysþveit) og Thorstvet i Hedrum, Freberg (Freyberg) og Frøthvet (Freyþveit) i Sandeherred.

5. **Kongsgaarde under Vestfold-Kongerne.** Naar man følger Opgifterne i Tjodolvs Ynglingatal og til Hjælp tager Snorres topografiske Oplysninger, kan man ikke finde, at Ynglingekongerne i Vestfold har havt nogen fast Residens; men derimod synes det aabenbart, at de har boet paa store Gaarde i forskjellige Dele af Vestfold. Om Halvdan Hvitbein, som døde paa Thoten, siges det, at han blev begravet paa „Skæreid i Skiringssal"; da Begravelsen i Regelen foregaar fra Bostedet og Gaardeieren faar Gravbolig nær sit eget Bosted og paa dettes Enemærker, er man berettiget til at antage, at Skæreid var Halvdan Hvitbeins Bosted, eller ialfald har ligget nær hans Residens som Konge i Vestfold. Nu er det vistnok saa, at dette Stedsnavn ikke er paavist i Skiringssal; men der findes i Tjølling en Gaard Eide lidt ovenfor Vigsfjordens inderste Ende, og efter Munchs Mening var Skæreid det samme som det nuværende Eide, som han da antog var Betegnelsen for det Eid, som forbinder Halvøen Thorsey (mellem Viksfjord og Sandefjorden) med Fastlandet; af alle de Hypotheser, som er opstillede om Skæreid, synes mig fremdeles Munchs at være den sandsynligste; men sikker er den jo ikke. Om Øisteins Bolig siges intet i Digtet; han blev begravet „paa Radens Kant ved Vadlas Udløb i Søen";

men „Vadla“ er ikke gjenfundet som Elvenavn nær Raden, og naar Snorre siger, at Øisteins Lig blev ført ind paa Borro og der begravet, passer det kun lidet til Stedsforholdene der[1]. Om Øisteins Søn Halvdan oplyser Digtet, at han boede paa Holtar og blev begravet paa Borro; Sammenhængen synes her tydelig at være, at Gaardsnavnet Holtar maa søges paa Borro. Dette er det eneste Holdepunkt, men hvis man forlader dette, kan man gjætte paa „Holtan“ i Eker, i Strøm, Stokke, Sandeherred, Tjølling og Lardal; Hr. Sørensen vælger selvfølgelig Holtan i Sandeherred. Om Halvdans Søn Gudrød siges kun, at han blev dræbt paa Bredden af Stivlusund (det dæmmede Sund), medens hans Gravsted ikke nævnes. Snorre har ikke vidst noget om Stivlusunds Beliggenhed, siden han lader Gudrød drage om i sit Rige paa Gjestning og herunder ligge ved Stivlusund; derimod siger Hauk Erlendsøn, at Stivlusund laa nær ved Geirstaðir, og isaafald i samme Herred som dette. Olav blev efter Tjodolv hauglagt paa *Geirstaðir* og efter Snorre boede han ogsaa her; men ingen af dem oplyser, i hvilket Herred Geirstader laa; der staar hos Snorre kun, at Geirstader laa paa Vestfold. Medens Peder Claussøn søgte Geirstader paa Østre-Agder paa et Sted (Gjerrestad), som i Virkeligheden hed Gerikstadir, har nyere Historikere i Regelen fulgt Munthe, som pegte paa Gaarden Gjerrestad eller Gjerstad i Tjølling. Dette er vistnok ikke fuldt sikkert, thi naar Munthe siger, at Gjerrestad i et Dokument fra 14de Aarhundrede nævner *á Geirstaðum*, saa er ialfald ikke dette Dokument senere paavist, og man

---

[1] Se Arkiv f. nord. Fil. XV. Hr. Sørensen finder naturligvis „Vadla“ igjen i en liden Bæk ved Sandefjord, uagtet Øisteins Gravhaug skulde ligge baade ved Radens Kant og ved Vadlas Munding i Søen, hvad der netop ikke passer paa Sandefjord.

kan ikke altid stole paa Munthes Citater. Gjerstad i Tjølling kjendes nemlig ellers ikke fra Middelalderen, og da Navnet i nyere Tid (16de og 17de Aarh.) i Regelen skrives Gjerrestad, er det ikke udelukket, at Navnets første Led er et andet end Geir, f. Ex. Geiri, Gerikr e. l. Man kan derfor vistnok indrømme Hr. Sørensen, at *Geirstaðir* kunde være det nuværende Gjekstad i Sandeherred, hvis ældre Form kan have været Geirstaðir. Men dette bliver kun en Mulighed, thi selv Rygh (fra hvem Hr. S. laaner Formodningen om, at Gjekstads ældre Navn har været Geirstaðir) er dog usikker herom; Gjekstad kaldes nemlig allerede i 14de Aarhundrede *Geikstadir* eller *Geigstader*, hvis 1ste Led kunde stamme fra et Tilnavn „Geigr“. Ialfald gaar det ikke an med Hr. Sørensen at foretrække Gjekstad af den Grund, at paa Nabogaarden Gokstad (*Gaukstadir*) laa den Gravhaug, hvori „Vikingeskibet“ opdagedes, og som Hr. S. anser bygget over Olav Geirstadaalv; hvis Kong Olav har faaet Navn efter Gjekstad (= Geirstadir), maatte han jo være hauglagt paa Gjekstad, ikke paa Gokstad. En anden Sag var det, om den Del af Gokstad, hvor Haugen fandtes, forhen har hørt til Gjekstad, som Hr. Sørensen formoder; men denne Formodning burde bevises, — og hvis dette kan ske ved Lokalundersøgelser eller af Pantebøger, vilde der vistnok være frembragt en Sandsynlighed for, at „Kongshaugen“ kunde være bygget over Kong Olav, og for at Gjekstad var det gamle *Geirstadir*.

6. **Kjøbstaden i Skiringssal.** Som før nævnt, omtaler Kong Alfred efter sin Hjemmelsmand Nordlændingen Ottar en Havn i det sydlige Norge med Navnet „Sciringesheal“ d. e. Skiringssal. Dette har Munch forklaret som Herredsnavnet istedenfor „Havnen i Skiringssal“,

paa samme Maade som Adam af Bremen kalder Nidaros „*civitas Trondemnis*“ = „*Kaupangr í Þrondheimi*“ efter Landskabet, og deri har Munch visselig Ret, da Skiringssal aldrig i norske Kilder er andet end et Herred. Munch har da med Rette ogsaa gjort opmærksom paa, at der i Tjølling ved Viksfjord findes (paa Nordsiden) en gammel Gaard med Navnet Kaupangr, og heri gjenfundet den af Ottar og Alfred nævnte „Havn“. „Kaupangr“ blev i Norges Middelalder Benævnelse paa den af de to Olaver anlagte Kjøbstad Nidaros, men derimod ikke om andre kongelige Byer; denne Sprogbrug kan kun forklares af, at der ved Nidelvens Munding, som udtrykkelig siges af Tjodrik Munk, allerede tidligere var en Markedsplads[1]. At Navnet „Kaupangr“ er ældre i denne Betydning end Nidaros's Anlæg (997), ses ogsaa af Navnets Udbredelse ikke blot i Sverige og Danmark, hvor det usammensatte Navn (sv. *Køpunger*, d. *Køping*) forekommer om Markedspladser, som aldrig voxte op til virkelige Kjøbstæder, men ogsaa og fornemmelig i Norge. Navnets Forekomst her er nemlig betegnende; vi har det paa to Steder i det gamle Vestfold (Kaupangr i Skiringssal og i Botnė), paa ét Sted i hvert af de følgende Landskaber: Romerike (Birkikaupangr i Nes), Hedemarken (Hamarkaupangr), i Østerdalen (Kaupangr i Storelvedalen), i Hallingdal (Kaupangr i Hol), i Numedal (Kaupangr i Svene Sogn), samt i Sogn (Lúsakaupangr); derimod er der med den sidste Undtagelse intet Spor til Navnet paa Strækningen fra Larviksfjorden til Norges nordligste Grænser, men saa forekommer det enkeltvis paa Island,

[1] Jeg har i en tidligere Artikel i dette Tidsskrift (3die Række 5 S. 435) vistnok med Urette mistænkt dette Sted hos Tjodrik, som ikke forudsætter, at Byen Nidaros da var til, men kun nævner „pauculæ domus negotiatorum“.

nemlig i Eyjafjorden paa Nordlandet, og denne Kaupangr er opstaaet i Løbet af 10de Aarhundrede (Kålund II 125). Som det sees, har Navnet i Norge sin egentlige Udbredelse paa Østlandet, men har derefter en enkelt Aflægger paa Vestlandet (Sogn), i det Trondhjemske (Nidaros) og paa Island. Det hører aabenbart til Navndannelser fra 9de Aarhundrede, og dets Udbredelse synes at følge Hoveddalene paa Østlandene og altsaa at danne faste Punkter paa Handelsveiene. Og sammenligner man Navnets Udbredelse med Ynglingestammens, vil det være paafaldende, at Navnet netop findes inden Ynglingeættens Herskeromraade før Harald Haarfagre; det synes at begynde ved Kysten i Vestfold, og dets Udvidelse til Sogn synes at pege paa dette Landskabs Erhvervelse i Halvdan Svartes Tid. Alfred kalder „Skiringssal“ en *port*, hvilket nærmest betyder Havneplads eller Havnestad; paa samme Maade kalder Alfred Hedeby en „port“, og Rimbert kalder de samtidige Byer Birca (i Svitjod), Slesvig og Ribe dels *portus regni,* dels *vicus* (Landsby); og man ser af hans Skildring, at der i hver af disse Havnestæder er en „præfectus“, en kongelig Foged til at vogte Kjøbfreden. Dette maa da ogsaa forudsættes i den vestfoldske „Kaupangr“, og da Institutionen breder sig over hele Ynglingernes Rige paa Østlandet, maa man vistnok antage, at disse Kaupang'er er organiserede af Kongerne og staar under disses Beskyttelse, som Kjøbstæderne i Danmark og Sverige under disses Konger. Disse Kaupang'er paa Østlandet danner saaledes et vigtigt Led i Norges ældre Handelshistorie.

Hr. Sørensens Bog er fuld af Beviser for, at Havnestaden Skiringssal er det samme som Sandefjord. Jeg skal ikke mere opholde mig ved hans delvis ovenfor nævnte

Forsøg paa at flytte alle i Oldtiden nævnte Stedsnavne i Vestfold til Sandeherred. Men Hr. Sørensen bevæger sig efterhaanden ned i historisk Tid og finder Vidnesbyrd for, at der ogsaa da har existeret en Kjøbstad i Sandefjord, hvilket skal tjene til Grundlag for, at denne er den samme som Havnen Skiringssal fra det 9de Aarhundrede. Et vægtigt Vidnesbyrd henter han fra Adam af Bremen, som beretter om, hvorledes danske Pilegrime til Nidaros seiler ud fra Aalborg eller Vendel og paa en Dag naar over til „Wig“ og derfra styrer til Vest langs Norges Kyster til „civitas Trondemnis“. Wig kaldes i et Haandskrift „Wig civitas“, men i de fleste og bedste „Wig provincia“, hvilket vil sige „Landskabet Viken“ og naturligvis er det rette. Men uheldigvis har engang Prof. Daae, da han skrev sin bekjendte Bog „Norges Helgener“, i en Note kommet til at oversætte Stedet „Viken, en By i Norge“ og formodet, at her menes Tønsberg; istedenfor at følge den eneste fornuftige Læsemaade polemiserer Hr. Sørensen nu mod Daaes Formodning og tager „Wig civitas“ til Indtægt for sin Hjemstavn og formoder, at denne „civitas“ er Sandefjord, som derved sikres Tilværelse i 11te Aarhundrede. Hr. Sørensen synes ikke at have tænkt paa Usandsynligheden i, at Adam, som ikke kjender anden Kjøbstad i Norge end *Trondemnis*, skulde have nævnt som No. 2 Sandefjord, som dog aldrig i norsk-islandske Kilder omtales som Kjøbstad, saa hyppigt end Kongesagaerne omtaler Steder, specielt Byer, i det sydlige Norge. Kongesagaerne — Sverres og Haakon Haakonssøns — nævner to Gange F j o r d e n „Sandafjǫrðr“, men hvorfor ikke B y e n? Naturligvis, fordi denne ikke existerede. Hr. Sørensen maa gaa meget længere ned i Tiden for at finde „Byen Sandefjord“, og selv her sker det kun ved Fortolkninger,

som ikke tør helt godkjendes. Det er ganske rigtigt — og forlængst kjendt (se Dr. Bugges Artikel i Hist. Tidsskr. 3. Række IV, 139 ff.) —, at der i Slutningen af 14de Aarhundrede udførtes Trælast af Bønderne i Sandefjorden, og at Sognepresten i Sandeherred forbød Bønderne at føre sin Trælast over Prestegaardens Jorder; man har altsaa Ret til (med Dr. Bugge) at hævde, at der her maa have dannet sig et Slags Strandsted, hvortil baade indenlandske og udenlandske søgte. Men naar Hr. Sørensen sammenstiller dette med, at efter Lovene Udførsel skal ske fra Kjøbstad, og slutter, at altsaa var Sandefjord en Kjøbstad, overser han, at der netop i denne Tid omkr. 1400 udvikler sig den nye Sædvane, at Hollænderne og andre henter Trælast hos Bønderne udenfor de grundlagte Kjøbstæder, — en Sædvane, som Hollænderne først i 1443 under Kong Christofer fik godkjendt af Myndighederne. I alle de bevarede Breve om Striden med Sognepresten i Sandefjord sees det, at hans Modparter er Bønderne i hans Menighed, ikke Bymænd i den ikke existerende Kjøbstad „Sandefjord". Hr. Sørensen har vistnok søgt at vise, at en saadan Kjøbstad existerede, idet han nede ved Sandefjord har fundet „en eller flere Almindinger", og da „Almindinger" i Kjøbstæder betegnede „Tværgader" (og altsaa forudsætter ogsaa „Stræder"), vilde jo Kjøbstadens Tilværelse herved være bevist. Men uheldigvis har Hr. Sørensens mangelfulde Sprogkundskaber atter spillet ham et Puds. „Almenninger" kan i Oldnorsk vistnok betyde „Tværgade i en Kjøbstad", og findes brugt saaledes i Nidaros, Bergen, Oslo og Tønsberg; men det har som bekjendt ogsaa andre Betydninger, og naar i det af Hr. S. citerede Brev Presten i Sandeherred forbyder Bønderne at føre Trælast paa Prestegaardsjorden, indtil der var gaaet Dom, „om Kirken skal opretholde sin

Eiendomsret eller det skal falde tilbage under Almenningen", maa „Almenningen" her tydeligvis være enstydig med den aabne Plads ved Kirken, tilhørende Almuen, hvorom se Fritzner I², 46. Det er ellers ganske rigtigt, at de første Tilløb til Byforhold i Sandefjord skyldes Tømmertrafiken fra Slutningen af 14de Aarhundrede, men disse blev staaende ved sine første Begyndelser i flere Aarhundreder, saalænge Sandefjord var en Lasteplads og „gemen Ladested", først under Tønsbergs og siden under Larviks Jurisdiktion.

OM BERGENS BISPEDØMME I MIDDELALDEREN.

AF

DR. LUDVIG DAAE.

I.

Man er i Almindelighed enig om at antage, at Bispedømmer med bestemt begrændsede Districter („Stifter“) her i Norge først ere blevne til i Olaf Kyrres Regjeringstid (1066—1093). Til Grund for Inddelingen lagdes Lovomraaderne, og Bispedømmerne bleve for det første tre, af hvilke de to oprindelig benævnes efter Landskaber (Throndhjem, Viken), medens det tredie, Gulathingslovens, savnede et saadant Navn og i Begyndelsen benævntes efter Øen Selja i Nordfjord, der anvistes Biskoppen til Bolig. Denne Ø var nemlig paa Grund af de Sagn, som længe havde været troede om Sunniva og Seljemændene, anseet for et helligt Sted. Kun en eneste Biskop fik sit Opholdssted her, nemlig Tydskeren Bernhard, „den Saxlandske“. Denne Mand var i sin Tid indviet i Rom af en Pave og anerkjendt af Erkebiskoppen af Bremen, der ansaaes ogsaa for de nordiske Landes Primas. Han kom til Norge i Magnus den Godes Dage og opholdt sig der til denne Konges Død. Med Magnus's Efterfølger Harald kunde han ikke enes, og han begav sig derfor til Island, hvor han drog om fra Sted til andet og „viede mange Gjenstande, ved hvilke der skede Jertegn, saasom Kirker, Klokker, Broer og Brønde, Vad og Vand, Bjerge og

Bjelder, og disse Gjenstande syntes at vise hans sande Værd", som det hedder i det islandske Skrift, Hungrvaka (en Beretning om de fem ældste Biskopper i Skaalholt). Da Kong Harald var død, kunde Bernhard vende tilbage til Norge og begav sig da til dennes Søn, Olaf Kyrre. Olaf skal, fremdeles ifølge Hungrvakas Fortælling, have sendt ham til Rom for at erhverve Fred for den afdøde Konges Sjel. Da han atter kom tilbage, blev han Biskop i Selja. Men herfra flyttede han til Bergen og døde der, og „Alle ere enige om, at han var en saare fremragende Mand".

Intet kunde da være naturligere end, at en Biskop, der skulde være geistligt Overhoved fra Statlandet lige til Gjernestangen og desuden over de paa den anden Side af Fjeldene beliggende, men dog med Hensyn til Befolkning vestlandske Bygder Valdres og Hallingdal, maatte finde det hensigtsmæssigt at flytte fra et Sted, der, som Selje, var beliggende lige i Udkanten af hans Enemærker. Og Bergen maatte da være selvskreven til at blive hans nye Residents, da der samtidig her fremstod en By, den eneste paa hele Vestkysten. Noget omtrentligt Tidspunkt, end sige Aarstal, i Olaf Kyrres Regjeringstid kan ikke angives hverken for Bergens Overgang fra en formodentlig allerede forlængst vel besøgt Havneplads til et mere bymæssigt Sted eller for Bisperesidentsens Flytning derhen. Temmelig hurtig har sikkert den saa vel og bekvemt liggende By, der til Udgangen af det trettende Aarhundrede mere end andre Byer var Kongernes egentlige Opholdssted, blomstret frem. Uden her at beskjæftige os nærmere med den egentlige Byhistorie, vil jeg dog paapege en Egenskab, som særlig udmærkede Byen i dens første Aarhundrede, fordi den neppe hidtil er bleven fremhævet.

Jeg tænker her paa, at Bergen i Middelalderen kunde i en ganske anden Grad, end senere er blevet Tilfældet,

siges at have en central Beliggenhed. Saalænge nemlig Norge bevarede Herredømmet over sine Vesterhavscolonier og Handelsforbindelsen med dem vedblev, maatte Bergen for disse Lande have en Betydning, som ingen anden norsk By. Staden blev med andre Ord det naturlige Midtpunkt ikke alene for det egentlige norske Vestland, men ogsaa for Island, Grønland, Færøerne, Hjaltland, Orknøerne, tilsammen en hel liden Øverden.

Dette blev naturligvis først og fremst af Vigtighed for Bergen som Handelsstad, men spillede ogsaa sin Rolle i politisk og i geistlig Henseende. Var end Nidaros den norske Kirkeprovinds's Hovedstad, blev Bergen alligevel et Sted, hvor dennes Bisper hyppig mødtes, hvor jevnlig Synoder afholdtes, og hvor sikkert et stort Antal af Præsteemner fik sin Uddannelse. Her reiste sig ogsaa de kongelige Capellers Hovedkirke med Residents for den Provst, hvem Haakon V havde tiltænkt en overordnet Myndighed over den hele Capelgeistlighed, hvilket rigtignok snart gik i Forglemmelse. Lægger man hertil, at Bergens Klostre have en rigere Historie end de øvrige Stiftsstæders, samt at Byen ved Middelalderens Udgang var det Sted i Norge, hvor Reformationen tidligst banede sig Indgang, vil det erkjendes, at Bispedømmets Historie frembyder stor og mangesidig Interesse.

Den, der vil forsøge at fremstille denne, maa vistnok gjentage den gamle Klage, at Kilderne ere knappe, men det maa dog erindres, at heldige Omstændigheder have bevaret en Samling af Actstykker, hvortil intet andet norsk Bispedømme besidder et Sidestykke, nemlig den indholdsrige Copibog, der kaster et saa rigt Lys over mange Forhold netop paa den Tid, da den catholske Kirkeordning hos os stod i sin Blomstring, det trettende Aarhundredes første Halvdeel.

II.

Den forøvrigt ubekjendte Biskop Magne er paa Grund af et enkelt om ham bevaret Træk bleven omtalt i utallige Bøger. Han er maaskee allerede bleven Biskop i Magnus Barfods Tid og opføres i en gammel Fortegnelse mellem Biskopperne paa Sellø, skjønt han boede i Bergen. I Slutningen af Sigurd Jorsalfares Tid var det, at han, som Enhver kjender fra Sagaerne, nægtede at vie denne til hans Elskerinde Cecilia og opretholdt sin Vægring med et uforglemmeligt Mod og med en Værdighed, der sømmer sig for en Guds Mand. Efter ham kom en vis Ottar, der skal have været Islænding, men forøvrigt er ganske ubekjendt og dertil kun temmelig kort kan have indehavt sit Stift. Magne levede jo endnu idetmindste henimod 1130, og i 1139 finde vi en ny Biskop Sigurd[1].

Denne maa have været en af de mærkeligste Mænd i den hele Række af Biskopper i Bergen. Han var i 1139 tilstede ved en Synode i Lund hos Erkebiskop Eskil[2]. Allerede som Præst kjende vi ham. Det var nemlig ham, der efter Sagaens Vidnesbyrd ledsagede Biskop Magne til Kong Sigurd i Kongehallen, og det maa være fra hans Beretning som Øien- og Ørenvidne til Samtalen mellem Kongen og Biskoppen, at den berømte Fortælling herom stammer. Han paaberaabes ogsaa udtrykkelig i denne, idet det hedder, at „Præsten Sigurd sagde siden, at Kongen forekom ham saa forfærdelig, da han hævede Sværdet mod Magne, at han neppe kjendte

[1] Det eneste sikre Aarstal for Ottars Biskopstid er 1135, da man seer, at han har været hos sin Erkebiskop (Asser) i Lund (Regesta Norv. I. No. 49).

[2] Thorkelins Dipl. I. 246.

sig selv for Rædsel, medens Magne stod rank med Hovedet forover, som han var rede til at bøie Halsen frem, og derefter gik saa glad bort, at han hilsede leende paa hvert Barn, han mødte, og legede med Fingrene“, hvorefter en Samtale mellem Magne og Præsten Sigurd gjengives, i hvilken den første udtalte, at han ingen bedre Død kunde tænke sig end at lade sit Liv for den hellige Christendom.

Sigurd er som Biskop især bleven erindret derved, at han har stiftet Lyse Kloster, og et desværre kun ufuldstændig bevaret lidet latinsk Skrift om denne Stiftelse lader os ane, at han har været en betydelig og fremragende Mand.

Han skal have været en Mand af fornem Æt, og denne Beretning støttes derved, at han sees at have eiet Jordegods, hvormed han kunde dotere sit Kloster. Men til hvilken Æt han har hørt, er uvist. Dette giver Anledning til en almindelig Bemærkning. Det er paafaldende, hvor lidet man kjender om de fleste norske Biskoppers Familieforhold, og hvor faa af dem vides at være udgaaede af Landets Aristokrati. Læseren vil maaskee studse ved at erfare, at den første Biskop i Bergen, om hvis Fader og Herkomst man har nogen nærmere Besked, er — Aslak Bolt i det femtende Aarhundrede, ja at der i hele Rækken ned til Aslak foruden Sigurd kun er een (Paal), om hvem det med nogen Vished tør sluttes, at han har været af fornem Æt. Naar man stundom finder Bisper fra Landets høiere eller høieste Kredse, saasom Erkebiskopperne Eystein og Peter af Husastad, Nicolaus og Haakon af Oslo, Askel af Stavanger, da er dette Undtagelser. Men dette har aabenbart havt meget stor Betydning i de følgende Kampe mellem Kongemagten og Hierarchiet. Thi netop denne vigtige Kjendsgjerning, at Biskopperne som Regel ikke vare udgaaede af Aristokra-

tiet, berøvede dem den Støtte, hvorved deres danske Standsfæller navnlig i de to Hovedstifter, Lund og Roskilde, stadig kunde glæde sig.

I 1146 sees Sigurd at have været i England, og her besøgte han Klostret i Fountains i Yorkshire. Dette tilhørte dengang en nylig stiftet Orden, Cisterciensernes, hvilken dengang stod i høieste Anseelse, især fordi Datidens store aandelige Lys, den hellige Bernhard af Clairvaux, tilhørte denne Orden og havde givet den sin Regel. Ligesom en ældre Orden, Cluniacensernes, var Cisterciensernes Orden udgaaet fra Benedictinerne, den vesteuropæiske Kirkes Stamorden, som et Forsøg paa at reformere denne. Dens Regel gjaldt ogsaa for meget streng[1]. Biskoppen besluttede at forplante den til sit Stift, der allerede havde (hvad senere skal omtales) et Benedictiner-Kloster, Munkeliv, i selve Bergen. Han fik strax nogle engelske Munke til at drage over og bosætte sig paa hans egen Ættegaard Lyse i Os Sogn omtrent 3 Mile syd for Bergen. Det traf sig saa heldig, at der ved den Tid var en norsk [?] Munk i Fountains, Runulf, der kunde blive den første Abbed. Man har ogsaa antaget, skjønt noget Beviis herfor vist ikke kan føres, at det er Sigurd, der har stiftet Nonneseter Kloster ved Bergen, der var af samme Orden. Overhoved var Begeistringen for Cistercienserne i denne Tid stor. Allerede Aaret efter stiftedes et nyt norsk Kloster af samme Orden paa Hovedøen ved Oslo. I Sverige kom Ordenen til at blive den eneste, der fik Klostre ogsaa paa Landsbygden, og var der meget stærkt repræsenteret.

[1] I Sagaen om Maria (Ungers Udg. I. 483) hedder det: „I det Kloster, som kaldes Cisterniensis (!), er der en storligen tung Regel, saa at det neppe er til at udholde den i ung Alder.“

Sigurd døde 1156 eller 1157; dog anseer jeg det første Aar (der angives i Ann. reg.) for det rette. Han har altsaa oplevet den store Begivenhed af 1152, da Norge blev selvstændig Kirkeprovinds ved Oprettelsen af Erkebispedømmet i Nidaros, hvorved Forholdet til Lund ganske bortfaldt.

III.

Fra nu af skulde der bestaa Domcapitler ved alle Norges Bispesæder, og et saadant maa snart være stiftet ogsaa i Bergen, maaskee allerede af Sigurd selv. Capitlets meest fremtrædende Ret var at udvælge Biskoppen, men det fulgte af sig selv, at Kongerne, Bispestolenes oprindelige Stiftere, havde ondt for at give Slip paa en saa vigtig Myndighed. Derfor seer man ikke alene, at Kongemagten ved Sigurds Død fremdeles vilde gjøre sin gamle Myndighed gjeldende, men endog at de to Konger, Eystein og Inge, kom i Strid om Besættelsen. Eystein udnævnte, som det siden i Kong Sverres Tid blev oplyst, en Paal, men Inge fordrev denne og indsatte en Nicolas „Peters Søn i Sogn". At idetmindste Paals Udnævnelse har fundet Sted senest 1157, fremgaar deraf, at Kong Eystein dræbtes i Ranrike i August det nævnte Aar. Ingen af Kongerne skal have bekymret sig om Capitlets Rettigheder[1]. Om nogen af de to stridende Biskopsemner har faaet Indvielse ved denne Tid, kan være tvivlsomt; Erkebiskop Jon i Nidaros, som nu skulde bekræfte og indvie Kirkeprovindsens øvrige Biskopper, hans „Suffraganer", døde i 1157, og det varede nogle Aar, inden Eftermanden, den berømte Eystein, kom hjem med sit Pallium.

Vist er det derimod, at den, der tilsidst kom i

[1] En Tale mod Biskopperne, et politisk Stridsskrift fra Kong Sverres Tid, udg. af G. Storm, 23—24.

Besiddelse af Stiftet, blev Eysteins Candidat Paal, der længe levede i sin Stilling. Han havde tidligere været Eysteins Capellan og udentvivl været gift, siden han havde en Datter, Ulfhild, der blev gift med en saa fornem Mand som Baard Guttormssøn paa Rein, Kong Inge II's og Hertug Skules Fader. Ulfhild var dog ikke Moder til nogen af disse Brødre[1].

Paal er vel først indviet af Eystein, da han vel ikke kan være bleven almindelig anerkjendt Biskop før ved Kong Inge I's Død (1161) og maaskee skyldte Haakon Herdebred sin Ophøielse. I 1164 har han været Vidne til den første norske Kongekroning og vistnok med Eystein deeltaget i det store Tilløb til en hierarchisk Revolution, som da blev gjort. I Anledning af Sønnens Kroning grundlagde Erling Skakke Klostret paa Halsnø, hvorom senere mere.

En mærkelig Begivenhed i Stiftet under denne Biskop var ogsaa Flytningen af Sunnivas Levninger fra Sellø til Christkirken i Bergen, som nu maa antages at være bleven færdig. De hellige Reliqvier ankom „med stor Glæde og hellige Jertegn“ til Byen 7de Sept. 1170[2], og den 7de Sept. s. A. bleve de opstillede i et stort Skrin over Hovedalteret, hvor de vistnok ere blevne staaende ligetil 1531, da Kirken blev nedbrudt. Følgen heraf var talrige Valfarter og Ofringer især vel paa Helgenens og hendes Følgesvende, „Seljemændenes“ Dag den 8de Juli. Et Par Aar efter, i Vinteren 1172—73, da Bergen hjemsøgtes af en stor Ildebrand, blev Skrinet baaret ud og sagdes at have frembragt det store Jertegn, at Ilden standsede.

---

[1] Fagrskinna p. 146. (Udgiverne have i Registret urigtig gjort denne Paal og Biskop Paal Joanssøn af Skaalholt til samme Person).

[2] G. Storm, Mon. hist. p. 152.

Denne Cultus maatte i høi Grad bidrage til at forøge Bispestolens Indtægter, men Paal maatte dog senere, henimod Slutningen af sin Regjering, dele disse nye Indkomster med Chorsbrødrene.

Domcapitlet sees altsaa nu at have været i fuld Stand og havde, som man af et andet Brev seer, allerede en Archidiaconus. Biskoppen har ogsaa, hvad der fulgte af den Stilling, han indtog, faaet en Hird af verdslige Tjenestemænd, idet han omtaler sin Skutelsven, sin Raadsmand og alle sine Huuskarle[1].

En Ven af Paal var den berømte Biskop Thorlak af Skaalholt paa Island, senere dyrket som Helgen. Paal var tilstede i Nidaros ved Thorlaks Indvielse 1178, og det hedder i dennes Saga, at Paal var *mikill skörungr* og en Ven af Thorlak alle sine Dage[2].

Men Paals Tid var ogsaa Sverres Tid, med andre Ord en saare urolig og i mange Henseender saare ulykkelig. Men om Paals Partistandpunkt i Borgerkrigen vides Intet. Tænkeligt kan det være, at han, oprindelig fremdraget af Kong Eystein, men fordreven af Kong Inge, hvis Parti siden sluttede sig til Magnus, ikke kan have havt meget imod Sverres Kongedømme. Dog vi vide ikke, hvad Biskoppen, der, som det udtrykkelig siges, var tilstede ved Kong Magnus's Begravelse 1184, ved den Leilighed kan have tænkt.

Paal døde om Vaaren 1194[3]. Da Sverre den 2den April, Dagen før Palmesøndag, kom til Bergen for at kjæmpe med Øskjeggerne ved Florevaag, laa Biskoppen som Lig i Christkirken.

---

[1] Dipl. Norv. VIII, No. 2.

[2] Biskupa Sögur I. 101.

[3] Isl. Annaler.

IV.

Efter Seiren i Florevaag drog Sverre østover, men kom snart tilbage til Bergen og var da naturligviis betænkt paa at faa Bergens Bispesæde besat med en Mand efter sit eget Hoved. Om Domcapitlets Mening erfares Intet, men derimod beretter Sagaen, at Sverre blev enig med Bisp Nicolas af Oslo, der havde fulgt ham til Bergen, samt med Biskopperne Thore af Hamar og Njaal af Stavanger om, at hans egen Hirdpræst Martin skulde blive Paals Eftermand. De tre Biskopper indviede derpaa strax Martin, men heri gjorde de rigtignok et aabenbart Brud paa Kirkelov og Pavebreve, idet de forbigik Erkebispen, den da allerede i flere Aar landflygtige Erik. Thi det var Erkebispens utvivlsomme Ret baade at stadfæste Bispevalget og at indvie Bispeemnet. Og derpaa lod Sverre sig af de tilstedeværende Biskopper, der nu altsaa vare fire i Tallet, og mellem hvilke Nicolas som den ældste havde Forrangen, krone i Bergen 29de Juli 1194, atter en Handling af i det ringeste tvivlsom Retmæssighed. Det manglede da heller ikke paa, at Biskopperne fik Pavens Misfornøielse med dette sidste Skridt at føle. Erkebiskoppen lod nemlig fra Danmark klage til Coelestinus IV, og allerede 18de Nov. s. A. bansatte denne de norske Biskopper i selve Peterskirken. Dette synes dog foreløbig ikke at have gjort stort Indtryk, siden Erkebispen atter i 1195 lod sin Ven, den berømte Abbed Vilhelm af Ebelholt paa Sjelland, paa hans Vegne rette nye Klager til Paven over Biskopperne.

Inden Udgangen af Aaret 1195 brød Biskop Nicolas aabent med Kong Sverre, drog til Erkebispen i Danmark og reiste kort efter Baglernes Oprør. De øvrige Biskopper bleve derimod i Begyndelsen Sverre tro, og en af dem, Thore af Hamar, drog i hans Ærinde udenlands,

men kom aldrig tilbage til Norge. Biskoppen af Stavanger drog efter nogen Tids Forløb ogsaa til Danmark, og der opholdt sig ogsaa den nye Hamarbiskop Ivar, der vistnok er bleven viet dernede. Ogsaa Martin kom, rimeligviis som den sidste[1], efter til Danmark. I Sagaen omtales han ikke i den hele Tid mellem sin Indvielse 1194 og sin Tilbagekomst til Norge efter Sverres Død. Saavidt jeg formaar at see, kan man ikke tro, at han har været ved sit Sæde, da Nicolas af Oslo brændte Bergen 1198 og udlod sig med at ville bygge ny Bispegaard og Domkirke der, ja endog med at ville flytte selve Byen til et andet Sted. I 1199 var Martin beviislig i Danmark (han var Vidne ved en Forretning der), men naar man seer, at han allerede 26de Mai 1198 har modtaget et Brev fra Pave Innocents III (om at Islandsfarere i hans Stift skulde betale ham Tiende), maa man tro, at han allerede da forlængst har været i Danmark og ansøgt om hint Privilegium derfra, da han vist ikke, om han var forbleven i Norge, vilde have kunnet staa i Forbindelse med Curien eller opnaa nogen Gunst fra dennes Side. Man maa nemlig erindre, at han var bleven banlyst i Rom og upaatvivlelig ikke er kunnet blive afløst igjen, førend han havde forladt Norge. Ved Absalons, de landflygtige norske Biskoppers Beskytters Død 1201 blev ogsaa Martin betænkt i dennes Testamente med en Sum af 50 Mark. I Norge blev trods Pavens Banstraale over Sverre og det paabudne Interdict den religiøse Ritus dog ikke afbrudt. om end Kirkens Tilstand uden Biskopper maa have været meget usikker og mislig.

---

[1] Man har fra 1197 et dansk Brev (Fundationsbrevet for Sorø Kloster), ved hvis Udstedelse alle de øvrige norske Biskopper ere Vidner, men ikke Martin.

Efter sin Hjemkomst levede Martin, der ifølge de islandske Annaler døde 1216, endnu 12 Aar som Biskop, men uden at træde synderlig frem i Historien. Man erfarer kun, at han deeltog i Barnet Guttorms Udvælgelse til Konge 1204 og i Arveforliget i Nidaros mellem Kong Inge og Haakon Jarl 1212.

Det hedder i Sverres Saga, at Martin var „af engelsk Herkomst saavel paa fædrene som mødrene Side", men disse Udtryk udelukke jo ikke Muligheden, ja endog ikke Sandsynligheden af, at han selv har været født Nordmand.

V.

Ved Martins Død valgtes til hans Eftermand (vel allerede 1216) en vis Haavard, Kannik i Bergens Capitel. Det anføres, at han blev valgt „af Geistligheden og Folket", det vil vel sige af Capitlet med Bybefolkningens Bifald, hvilket ogsaa egentlig var den gamle Regel for Bispevalg, ihvorvel „Folkets" Deeltagelse efterhaanden ganske forsvandt. Ligeledes sees, at Kong Inge ønskede hans Valg. Han kunde imidlertid ikke uden videre bekræftes og indvies af Erkebispen (Guttorm), thi han var Præstesøn og altsaa efter Kirkeretten uægtefødt. For første Gang i Bergens Stifts Historie maatte der altsaa skee Henvendelse til Paven for at opnaa dennes Dispensation, og man sparede ikke paa Ros over Haavard. Man erklærede endog, at der i den hele norske Kirkeprovinds neppe fandtes en Eneste, som var Bispestolen voxen, uden Haavard, der „ligesom ved et guddommeligt Forsyn var bleven bevaret for den". Pave Honorius III meddelte da Dispensationen for den saa høit lovpriste Mand den 1ste April 1217[1].

---

[1] Dipl. Norv. I. No. 5.

Endnu i samme Maaned, som Paven gav Haavard sin Dispensation, altsaa inden Brevet kunde være kommet til Bergen, døde Kong Inge i Nidaros 23de April 1217, og Spørgsmaalet om Thronfølgen blev brændende. Cleresiet i Nidaros indtog, som bekjendt, her en tvetydig Holdning og stod tydeligviis egentlig paa Skules Side mod Haakon. Haavard i Bergen, endnu kun „Biskopsemne", og hans Capitel vare derimod desto mere trofaste mod den unge Kongesøn, der trods mange Cabaler dog var bleven hyldet i Throndhjem. I Forening med Lendermændene i Gulathingslagen sendte han Dagfinn Bonde til Nidaros med et Brev, der stærkt fremhævede Haakons Ret. Da denne kort efter i Følge med Skule Jarl reiste til Bergen, blev da ogsaa Kongen modtagen der af Geistligheden med høitidelig Procession, uagtet Chorsbrødrene i Nidaros havde advaret Haavard og hans Capitel om at vise ham kongelig Ære.

Haavard, der efter Annalernes Vidnesbyrd skal være bleven indviet 1217, nævnes siden i Haakons Saga kun en eneste Gang, nemlig som Deeltager i det berømte Rigsmøde i Bergen 1223. Han døde Aaret efter, samme Aar som Erkebiskop Guttorm.

Den følgende Biskop Arne (I) er en af dem. der have siddet længst paa Bergens Bispestol, nemlig i mere end 30 Aar, fra 1225 eller 1226 og ligetil 1256[1]. I den politiske Historie træder han kun meget lidet frem og nævnes i Sagaen egentlig kun som en af Kong Haakons Ledsagere til hans Møde ved Gautelven med Birger Jarl 1253. Forøvrigt har han været opnævnt af Paven som Medlem af nogle Commissioner, saasom om Rigets Deling mellem Haakon og Skule (1234), og om Erkebiskop

[1] Kun Hans Theiste (fra 1474) har maaskee siddet lidt længere.

Eysteins paatænkte, af Cleresiet ønskede, men af Kongen modarbeidede Canonisation. Som geistlig Styrer har han interesseret sig meget for et Hospital paa Fane, som han fra nyt af opbyggede, og for hvilket han udvirkede et paveligt Beskyttelsesbrev 1228[1].

Begivenheder af større Betydning var det, at under denne Biskop de første Tiggerklostre oprettedes i Bergen, og vel i Norge overhovedet. Dominicanernes („Prædikebrødrenes") Orden fik allerede omtrent 1230 af Kong Haakon og Biskop Arne i Forening anviist Byggetomter ved det senere Buntlabo mellem „Holmen" og Sverresborg; Grunden her tilhørte nemlig deels Kongen, deels Domkirken. Snart udbrød imidlertid de heftige Stridigheder mellem den nye Orden og Domcapitlet, og Kannikerne grebe for at fortrædige Dominicanerne til et ligesaa eiendommeligt, som nedrigt Middel, nemlig at opføre visse Udhuse paa en saadan Plads, at Urenligheden blev til den værste Plage for det nærliggende Kloster. Munkene maatte i 1247 i denne Anledning henvende sig til den pavelige Legat, Vilhelm af Sabina, der kronede Kong Haakon, og denne truede da de raa Chorsbrødre til under Banstraf at gjøre en Ende paa dette Uvæsen. Men Striden blussede senere op igjen, om end paa andre Maader, hvorom vi senere ville høre. — Ogsaa Franciscanerne eller Minoriterne kom kort efter, maaskee allerede i Arnes Tid, til Bergen. De fik et Kloster ved Vaagsbunden; deres Kirke blev siden (dog meget forandret) Bergens lutherske Domkirke. Efter sin Beliggenhed kaldtes Dominicanernes Kloster siden i Dagligtale *út at bræðra* og Franciscanernes *inn at bræðra*.

I 1230 seer man, at Islændingen Jon Murt kom til

---

[1] Dipl. Norv. II. No. 6.

Bergen, hvorfra Kong Haakon negtede ham at drage hjem. Han fik da med flere andre Landsmænd gjestfri Modtagelse af Biskop Arne[1]. Ogsaa den urolige islandske Biskop Gudmund af Hole (en af Islands Nationalhelgener) gjestede Bergens Biskop og fik Gaver af ham[2].

Ogsaa en bergensk Geistlig har ved denne Tid været anseet for en hellig Mand, uden at man nu veed mere om ham, end det blotte Navn. Det er Degnen Viljam, om hvem det i de islandske Annaler ved Aarene 1243—44 bemærkes, at hans Hellighed „kom op" eller aabenbaredes (*birtaðist*) i Bergen. Senere omtales denne Mand, saa vidt vides, aldrig.

Arne I døde ifølge Annalerne 1256 og efterfulgtes af Peter (1257—1270). Denne havde først været Capellan hos sin Forgjænger og derpaa i hele ti Aar Biskop paa Færøerne[3]. For nu at blive Biskop i Bergen maatte hans Valg skee under den særegne Form, der i den canoniske Ret kaldes „Postulation", det vil sige, at Capitlet maatte „postulere" (udbede sig), at Paven vilde løse ham fra det Baand, hvormed han var knyttet til sin Domkirke (hvilket betegnedes under Billedet af et Ægteskab, hvorfor en Ring som bekjendt hørte til Bispeinsignierne), og forflytte ham til det nye Stift. Paven, til hvem Postulationen overbragtes af tre bergenske Kanniker, hvoraf to Magistre, udnævnte ham til Bergens Biskop 19de August 1257, men først efter at have erklæret Postulationen, uvist af hvilken Grund, for ucanonisk. Men dette var vistnok kun en Sædvane hos Paverne, som altid vilde lade sine Indrømmelser fremtræde som desto større Naadesbeviisninger. Han blev altsaa Biskop ved saakaldet Provi-

---

[1] Sturlunga Saga, ed. Vigfusson, I. 299.

[2] Biskupa Sögur, II. 131.

[3] Dipl. Norv. VI. No. 71.

sion[1]. Man veed ellers ikke stort om Peter. Kong Haakon tog ham med sig paa Toget mod Skotland, og Biskoppen deeltog siden (i Forening med sin Eftermand) i Afslutningen af Freden i Perth (1266), hvorved Man og Suderøerne skiltes fra Norge.

En Brodersøn af Biskoppen, Erling, var 1282 Præst ved Bergens Mariakirke[2].

Peter døde ifølge Annalerne 1270.

VI.

Eftermanden Biskop Askatin (1270—1277) forekommer første Gang 1250, da han sendtes af Kong Haakon som Gesandt til Keiser Frederik II. Kort efter Nytaar 1251 spurgte han og hans Ledsager Aamunde i Venedig, at den berømte Keiser var død. De fristede siden den Modgang at kastes i Fængsel, men udløstes af Konrad IV og kom omsider hjem uden at have udrettet synderligt. Askatin betegnes her i Sagaen med Titelen Sira, altsaa som geistlig Mand, rimeligviis kongelig Capellan eller Hirdpræst. Navnet er udenlandsk; maaskee har han været en Frænde af en ældre Askatin, der var Abbed paa Hovedøen 1223 og har været antaget for Engelskmand[3]. Atter i 1261 møde vi ham som Gesandt, dennegang til Danmark i Anledning af Kong Magnus's Frieri til Ingeborg af Danmark. I 1263 fulgte han Kong Haa-

---

[1] Dipl. Norv. VI. No. 31.

[2] Dipl. Norv. XII. No. 6.

[3] At han skulde være den samme Mand som hin Abbed, har vistnok været formodet af Lange, men er ligefrem umuligt. For ikke at tale om, at en Mand, der allerede var Abbed 1223, vilde være noget vel gammel til Biskop 1270, er det nemlig klart, at han ikke kan være den samme, der i Sagaen kaldes Sira. Havde han været Klostermand, maatte han være kaldet „Broder".

kon paa Toget mod Skotland og blev efter Kongens Død af de paa Orknøerne værende Lendermænd sendt til Kong Alexander for at handle om Fred, hvilket dog ganske mislykkedes, hvorefter han drog tilbage til Kong Magnus i Norge. Atter en Gang sendtes han til Skotland og var der i Juli 1266 en af dem, der afsluttede Fredstractaten i Perth. Ved denne Leilighed fører han i Documentet Titel af den norske Konges Cantsler, vistnok den første, der er bleven kaldet saaledes, skjønt Embedet visselig factisk allerede længe havde bestaaet[1]. I 1269 var han i England, hvor han i Forening med Archidiaconen paa Hjaltland, Peter, sluttede en Tractat med Kong Henrik III.

I 1270 blev han Biskop i Bergen, og ogsaa i denne Egenskab vedblev han at staa i nært Forhold til Kong Magnus. Da denne 1272 troede sig Døden nær, lod han sig af sin gamle Ven Askatin give den sidste Olje. Selvfølgelig deeltog han i den Overeenskomst i Bergen mellem Kongen og Erkebiskop Jon, der dog dennegang ikke førte til noget Resultat. I det følgende Aar foretog han den sidste af sine mange Udenlandsreiser, idet han med Erkebiskop Jon og Biskop Andreas af Oslo drog til det store Kirkemøde i Lyon. Om han er reist did nærmest som Kongens Fuldmægtig, hvilket Munch har formodet, maa staa derhen. I 1276 var han endelig med i det Forligsmøde ved Gautelven, der skulde faa opgjort den svenske Kong Valdemars Strid med hans Broder Magnus (Ladelaas), og var en af de Voldgiftsmænd, som den første opnævnte. Han døde 1277.

---

[1] Det eneste bevarede norske Kongebrev, han har indseglet, tør vel være et Beskyttelsesbrev af 1264 for en Frænde af Kong Magnus (Dipl. Norv. XI. No. 2).

Om hans Virksomhed som Biskop erfares ikke meget. I 1271 skjænkede han paa Grund af Præbendernes Ringhed til sit Domcapitel flere Kirker i Bergen, der siden skulle omtales. Ogsaa de under ham oprettede Hospitaler i Byen ville senere nævnes.

Askatins Eftermand blev Narve (1278—1304), i latinske Breve kaldet *Nerva*. Han var Prædikebroder[1], hvilket tyder paa ringe Herkomst, uden at man dog veed, hvilket Kloster han havde tilhørt, om det end ligger nærmest at tænke paa det bergenske ude ved Holmen. Skjønt man ikke har nogen bestemt Efterretning derom, antager jeg det dog temmeligt vist, at hans Indvielse, der ogsaa fandt Sted først 1278, ikke har kunnet foregaa uden efter pavelig Dispensation, da en saadan ifølge Kirkeretten var nødvendig for Klostermænd, der skulde blive Biskopper. Valget af en Prædikebroder til Biskop[2] er paafaldende paa en Tid, da denne Orden netop i Bergen laa i heftig Strid med den seculære Geistlighed. Muligens har dog Narve allerede dengang staaet i Yndest hos Kongehuset.

Et Par Aar efter at Narve var bleven Biskop, døde Kong Magnus, og nu udbrød den bekjendte bitre Strid mellem Erkebiskop Jon og den unge Kong Eriks Formyndere. Disse sloge ind paa en ganske anden Vei, end den afdøde fromme og af Geistligheden som „en anden Josias“ priisede Magnus og negtede at respectere de uhørte Indrømmelser, som denne havde gjort Kirken ved Compositionen i Tønsberg 1277, samt Erkebispens i Overeensstemmelse med denne udarbeidede Kirkeret. Under denne Strid indtog imidlertid Narve en vis moderat Holdning. Vel „gjorde han sin Skyldighed“ (som det siden hedder i et

[1] Kirkehist. Saml. 1 R. I. 563, 594.

[2] Et tidligere Exempel paa et saadant Valg afgiver Peter I, der blev Biskop af Hamar omtr. 1252.

Pavebrev). Han bansatte paa Erkebiskoppens Forlangende Baronerne Hr. Bjarne Erlingssøn og Hr. Andres Plytt, da disse (1281) havde ladet hin Composition offentlig tilbagekalde i Kongens Navn, men man erfarer Intet om, at Narve lagde Hindringer i Veien for, at den bansatte Hr. Andres, der kort efter døde, blev begraven ved Apostelkirken under Klokkeklang fra alle Bergens Kirker. Og senere finder man Narve og Hr. Bjarne i venskabelig Samvirken. Da Erkebiskop Jon samt Biskopperne af Oslo og Hamar i 1282 bleve lyste utlæge af Formynderregjeringen og maatte forlade Landet, kunde Narve blive hjemme.

Det er aabenbart, at han af sin Samtids Biskopper var den, der personlig stod paa den bedste Fod med Kongehuset og Regjeringen, og at det har været denne, der efter Erkebiskoppens Død (i Skara i Sverige) bevirkede, at Capitlet i Nidaros 1284 valgte, det vil sige blev nødt til at postulere Narve til Erkebiskop. Godvilligen have Kannikerne sikkert ikke postuleret ham, og de forstode da ogsaa at faa dette Valg tilintetgjort. Deres Udsendinge, der droge til Rom med den angivne Hensigt at søge Valget bekræftet, modarbeidede det tvertimod ved den pavelige Curie, og Paven (Martin V) erklærede, at skjønt Postulationen var i fuld canonisk Orden, kunde han ikke udnævne Narve til Erkebiskop, „fordi han manglede tilstrækkeligt Kjendskab til hans Person“, aabenbart kun en Udflugt. Derfor udnævnte Paven tre norske Klosterforstandere, Abbeden af Tautra, Prioren for Prædikebrødrene i Nidaros og Guardianen for Franciscanerne i Bergen, til at afgjøre, om den Postulerede var skikket til Erkebiskop og i modsat Fald paabyde nyt Valg. De tre Klostermænd, aabenbart valgte efter de to Udsendinges Forslag, casserede da naturligviis Postulationen.

Sagens videre Historie, der endte med, at Biskop Jørund af Hamar omsider 1287 blev Erkebiskop, skal her ikke videre omtales[1].

Blev Narve end ikke Erkebiskop, har dog hans Liv sikkert været lykkeligere end den stridbare og forfængelige Mand, der blev ham foretrukket. Navnlig kunde han glæde sig ved at være i høi Grad afholdt af Kongehuset, der ved flere Leiligheder benyttede ham i sin Tjeneste, ligesom Tilfældet havde været med hans Formand Askatin. I 1285 sendtes han sammen med Hr. Bjarne Erlingssøn af Enkedronningen til Kongerne af Sverige og Danmark for at underhandle med dem, og i 1290 var han en af dem, som fulgte den lille Kongedatter Margrete („Pigen fra Norge"), da hun skulde drage til sit Arveland Skotland; som bekjendt døde hun paa Veien „mellem Biskop Narves Hænder"[2]. Desto mere maa han altsaa have forarget sig, da siden den tydske Bedragerske indfandt sig, der blev brændt paa Nordnes 1301. I 1295 ledsagede Biskoppen Kong Erik til Danmark paa det fjerde af hans Krigstog did og deeltog i de Forhandlinger, der førte til Stilstanden i Hindsgavl.

Det kjærlige Forhold mellem Kong Erik og Narve varede til Kongens Død, der indtraf 1299, og man har endog bevaret en vidnesfast Beretning om den Maade, hvorpaa Erik, da han laa paa sit Yderste, omtalte og betænkte Biskoppen. I 1306 lod nemlig dennes Eftermand Arne II Enkedronning Isabella og Andre bevidne, at Erik paa Dødssengen havde udtalt disse Ord: „Jeg har glemt (altsaa i det nu ikke mere existerende Testa-

---

[1] Man vil finde Sagen nærmere fremstillet i min Krønike om Erkebiskopperne i Nidaros, S. 79 fgg.

[2] Dipl. Norv. VI. 100.

mente) en god Ven, min Biskop Narve, som altid har været mig føielig, huld og god. Den Jord, som jeg nogen Tid har overladt ham, Thoskar[1], skjænker jeg ham til Eiendom fra nu af, saa at han kan gjøre med den, hvad han vil."

Ogsaa under Haakon stod Narve vistnok i Naade og ledsagede ogsaa ham paa et Tog til Danmark i 1300. Den sidste vigtigere Statsakt, i hvilken han deeltog, var vistnok det store Høvdingemøde i Oslo, ved hvilket Arvefølgen fastsattes.

Tiden omkring det trettende Aarhundredes Udgang var rig paa Stridigheder mellem de geistlige Corporationer. Det seer ud, som om disse, da Kirkens store Tilløb til at hæve sig paa Kongemagtens og Lægfolkets Bekostning var mislykket efter Magnus Haakonssøns Død, have søgt at give sine Lidenskaber Luft i indbyrdes Kamp. Navnlig træder her i Forgrunden Erkebiskop Jørunds og den Stavangerske Biskop Arnes voldsomme Sammenstød med deres Domcapitler, og i disse inddroges ogsaa Biskop Narve for en Deel som Dommer og Executor[2]. Men heller ikke i Bergen herskede der stedse Fred. Fiendskabet gjorde sig her især fremdeles gjeldende mellem Domcapitlet og Stiftets Præster paa den ene og Prædikebrødrene paa den anden Side. Disse sidste betragtedes af den egentlige Geistlighed som Rivaler, der ved sine Omreiser i Stiftet trak Menighedernes Hjerter fra Præsterne og derved bidrog til at formindske disses Indtægter. Prædikebrødrene have aabenbart havt nogen Lighed med den nyere Tids Lægprædikanter her i Landet. Franciscanerne, den anden Tiggerorden, synes mindre at have

[1] I Lofoten. Dipl. Norv. VII. No. 101. 102. 122.
[2] Dipl. Norv. III. No. 54.

opvakt Præsteskabets Uvilje. Den stod ogsaa tilbage for Dominicanerne i Kundskaber og Dygtighed og befattede sig maaskee mere med det simple Tiggeri end med Prædiken og Indgreb i Sjelesorgen.

Hvad vi vide om Striden mellem Dominicanerne og Præsteskabet i Narves Tid, erfares af et interessant Brev fra omtrent 1290. Det er en bitter Klage fra de første til Kong Erik. Vi see, at Narve, som tidligere Dominicanermunk og fremdeles i intim Berøring med Ordenen[1], nok har villet, men aabenbart ikke, idetmindste ikke fuldtud, formaaet at værge sine Ordensbrødre mod deres Fiender.

Dominicanerne, hvis Brevskriver har været en dygtig latinsk Stilist, fortæller Kongen, at ved en Stiftssynode i Bergen var det blevet vedtaget, at Ingen i Bergens Stift, der nød Kirkens Naademidler, maatte huse Dominicanere, give dem Mad og Drikke eller give Almisse til dem, som til andre Fattige. Biskop Narve havde da allerede paa Synodens første Dag protesteret herimod og bedet, at Alle skulde modtage dem sømmeligt og behandle dem kjærligt, men da havde Kannikerne, „optændte af Ondskabens Nidkjærhed og Hadets Gift", reist et forfærdeligt Skrig og fremført de haardeste og meest uhørte Beskyldninger mod Munkene, „hvilke, om de bleve undersøgte, ikke skulde befindes at indeholde Sandhed". Ovenikjøbet havde de mod Biskoppens Vilje fattet den Beslutning, at enhver Præst, der blot viste Tegn til at ville have med Munkene at bestille, skulde miste sit Embede. Og, for at Munkene selv ikke skulde komme til Kundskab om

[1] Man seer, at Ordenens Provincialcapitel for de tre nordiske Riger ved et Møde i Aarhuus 1291 bestemte, at der i Klostrene skulde gjøres Forbønner (*suffragia*) for deres „Broder", Biskop Narve (Kirkehist. Saml. 1 R. I 563).

den mod dem fattede Beslutning, søgte de at binde Præsternes Samvittigheder ved at sætte Excommunications- og Suspensions-Straf for dem, der maatte aabenbare, hvad der var forhandlet paa denne Synode til Nogen udenfor dens Medlemmer. Munkene anraabte altsaa „den verdslige Arm“ om Hjælp. Udfaldet af Henvendelsen kjendes ikke, men man seer, at Striden mellem Kannikerne og Dominicanerne strakte sig langt udover Narves Levetid. og det lykkedes først efter mere end en Menneskealders Forløb dennes anden Eftermand at faa den bilagt[1].

Biskop Narve døde i sit syv og tyvende Regjeringsaar 16de October 1304. Efter hans Bortgang udbrød en Strid om hans Lig. Hans gamle Ordensbrødre, Dominicanerne, vilde have ham begravet i sit Kloster, men dette have ikke deres stadige Uvenner, Kannikerne, villet finde sig i. Striden bilagdes først efter 26 Aars Forløb 1330. Munkene maatte da for bestandig opgive alle Fordringer i den Retning, og Narve er altsaa kommen til at hvile ved Domkirken. Men derimod beholdt Klostret en Sum Penge, som Narve havde deponeret hos dem og efter deres Paastand legeret dem[2]. En Strid om en Mands Lig vil synes Nutiden paafaldende, men i Middelalderen forekom den Slags Tvist meget hyppigt. Som et bekjendt Exempel kan nævnes Striden om Dronning Margrete Valdemarsdatter, hvis Levninger Biskoppen af Roskilde med Magt bortførte fra Sorø Kloster. Men naturligviis vakte ikke slige Sammenstød en lignende Opsigt. Tingen var, at det medførte Indtægter for en Kirke, at en Mand eller Kvinde af Stand var begravet ved

[1] Lange, De norske Klostres Hist. 2. Udg. S. 330 fgg.
[2] Dipl. Norv. VII. No. 146.

den, saasom der gjerne var bestemt en Ydelse for vedkommende Afdødes Aartid, da Messer skulde holdes for hans Sjel. Narves Aartid var 26de October[1].

Endnu findes et interessant Minde om Biskop Narve i det norske Rigsarchiv, nemlig nogle Levninger af hans Copibog. Den maa endnu i sin Heelhed have været til i det sextende Aarhundrede, da Absalon Pederssøn benyttede den, men saa maa den være kommen paa Vildspor, thi Brudstykkerne ere kun reddede derved, at de, som mange andre Haandskrifter fra vor Middelalder, have været benyttede som Omslag om Fogedregnskaber[2].

Endnu i den længste Deel af denne Biskops Regjeringstid havde Bergen været at betragte som den norske Konges egentlige Hjem og Residents. Her vare de blevne kronede og i den senere Tid ogsaa begravne. Bergens Biskop var vistnok den af alle Rigets Prælater, som hyppigst kom i Berøring med Kongehuset. Men ved Kong Haakon V's Thronbestigelse forandredes dette Forhold i væsentlig Grad. Den nye Konge havde som Hertug længe resideret i Oslo og vedblev helst at leve der, hvilket nu ogsaa paa Grund af de jevnligere Berøringer med de to andre nordiske Riger maatte være bekvemmest. Han betegnede strax Omslaget ved at lade sig krone i Oslo[3], og her blev han efter sin Død dyrket som Localhelgen. Bergen vedblev ganske vist at være Norges største Handelsstad og var fremdeles et Centrum for Vestlandet. Rigsraadsmøder og Bispemøder fandt ogsaa oftere Sted der,

[1] Dipl. Norv. X. p. 15.

[2] Historisk-topografiske Skrifter om Norge o. s. v. udg. af G. Storm, Chra. 1895. S. 23.

[3] Ikke i Throndhjem, som hidtil paa Grund af en urigtig Beretning i Laurentii Saga har været antaget. See Norsk hist. Tidsskrift 3 R. B. IV. S. 399 fgg.

ja Erkebiskoppen havde endog en Biresidents i Bergen, som fra 1309 af og senere jevnlig omtales, men dog ganske vist har existeret en rum Tid iforveien; den laa der, hvor nu Nykirken staar, og var forsynet med et eget Capel, en Clemenskirke. Men Kongestad var Byen dog ikke længere, og i Unionstiden gaves der Konger, som aldrig havde seet den.

Et Medlem af Kongefamilien blev dog Bergen tro og tilbragte, om end lidet bemærket og halv glemt, endnu næsten to Menneskealdre der. Det var Erik Magnussøns, leilighedsviis allerede nævnte Enkedronning, Isabella Bruce fra Skotland, der var kommen til Norge 1293. Hun havde en Datter Ingeborg, der 1312 paa samme Tid som sit mere bekjendte Sødskendebarn af samme Navn, havde Bryllup og blev gift med den svenske Hertug Valdemar Magnussøn, Broder af Cousinens Mand. Fra den Tid af levede Dronning Isabella ensom i Bergen lige til 1358, altsaa i en Enkestand, der varede i 59 Aar. Man seer, at hun, som naturligt, har staaet i Berøring med Biskopperne, og at Biskop Audfinn 1324 meget roser hende for de mange Velgjerninger, hun har viist hans Formænd og ham selv og Bergens Domkirke, til hvilken hun s. A. ogsaa skjænkede 300 gode gamle Mark, imod at der skulde holdes en daglig Messe for Jomfru Maria. Biskoppen havde kort i Forveien for hendes Livstid overladt hende nogle Steenhuse m. m., der tilhørte Bispestolen[1]. I 1337 overbragte Biskop Haakon hende et Brev fra Kong Magnus. I 1340 har hun maaskee været i Stockholm i Besøg hos Datteren, der, ogsaa forlængst Enke, boede i Sverige som „Hertuginde af Öland", og man seer da en Skotte i den sidstes Tjeneste. Der sees ogsaa, at hun idetmindste en-

[1] Dipl. Norv. III. 152. 154.

gang er gaaet i Forbøn hos Øvrigheden for en anklaget Mand. Med sit Fødeland har hun vistnok stadig vedligeholdt Forbindelse, især efterat Broderen Robert I var bleven Konge der. I 1342 sees hun saaledes at have havt et Sendebud over i Skotland, og i 1341 havde en norsk Kjøbmand paa hendes Forbøn faaet Tilgivelse for, hvad han havde begaaet i Skotland. Af særegen Interesse er det, at man af den oldnorske Saga om Thomas Becket erfarer, at den, som det synes, fromme Dronning har ladet „tre Mestre vest i Skotland“ samle nogle Psalmer om Jomfru Maria[1].

Forinden Bergen saaledes ophørte at være Kongehusets sædvanlige Opholdssted, havde dog Kongerne her bygget en Kirke, der hørte til Landets skjønneste og mærkeligste, den berømte (yngre) Apostelkirke. Dens Opførelse var fremkaldt ved den høitskattede Reliquie, „et Stykke af Christi Tornekrone“, som Magnus Haakonssøn havde faaet som Gave af Philip III af Frankrige 1274. Aaret efter lagdes Grundvolden til Kirken, og et Sagn, der synes at være paalideligt, beretter, at hans Sønner, de senere Konger Erik og Haakon, bare de første Stene dertil[2]. Indvielsen fandt Sted 1302, altsaa endnu i Biskop Narves Tid, og ved Pavebrev af 1308 blev Kirken Hovedkirke for de 14 kongelige Capeller. Den havde en Provst og et lidet Capitel, men kom dog siden til at staa i Skygge for Mariakirken i Oslo, til hvilken nemlig Cantslerembedet knyttedes. Provsten og hans Geistlighed har, som vi siden skulle høre, ligget i idelig Strid med Bergens Biskopper, og efter at disse Tvistigheder efterhaanden vare hendøde og glemte, tabte Kirken al virkelig Betydning, uden forsaavidt som dens Provsti var og blev

[1] Thomas saga erkibyskups, udg. af C. R. Unger, S. 300.
[2] Norske Saml. 8vo. I, S. 48.

en indbringende Stilling, hvormed Kongen kunde forlene begunstigede Sinecurister. Vi skulle senere faa Leilighed til at meddele, hvad der vides om disse Provster, af hvilke flere have spillet en ikke ringe Rolle og temmelig mange senere bleve Biskopper i forskjellige Stifter.

VII.

Netop fra den Tid, da Bergen, som vi have hørt, ophørte at være den egentlige Kongestad, og Biskopperne derfor efterhaanden mindre kom til at tage Deel i Statssager, fik imidlertid Stiftet efter hverandre tre Kirkefyrster, hvis Personligheder og hvis Regjering frembyder ikke liden Interesse.

Narves Eftermand blev Arne II. Som sædvanlig kjende vi ikke hans Æt og vide kun, at hans Fader hed Sigurd, og at Biskop Thord af Grønland var hans Frænde, men meget synes dog at tyde paa, at han og den Broder, som kom til at følge ham paa Bispestolen, ikke have været af ganske ringe Herkomst.

Det er vist ikke tvivlsomt, at Arne, skjønt der ikke tillægges ham Navn af Magister eller anden akademisk Værdighed, har studeret udenlands. Han maa have været en efter Omstændighederne lærd Mand. Dette fremgaar allerede af den forholdsviis betydelige Bogsamling, han har besiddet som Biskop, over hvilken hans Catalog endnu er til, fordelt i tre Afdelinger, Theologi, „Grammatik" og oldnorske Sagaer og Lovbøger, en Bogsamling, hvoraf flere Dele siden gjennem Birgittinerne maa være vandret til Sverige[1].

Allerede i 1292 var Arne Kannik i Bergen, thi han

---

[1] Storms interessante Meddelelser i Norsk hist. Tidsskrift 2 R. II. 185—192.

er vistnok den samme af dette Navn, som da deeltog i et Gesandtskab til Skotland, blandt hvis Medlemmer han nævnes sidst, og hvor han derfor sandsynligviis har fulgt med som Secretær. I 1297 var han imidlertid sammen med sin Biskop, Narve, og en anden Kannik udnævnt til Dommer i de uendelige Tvistigheder mellem Erkebiskop Jørund og Nidaros Capitel. Da imidlertid denne Strid blev bilagt ved kongelig Indblanding til Erkebipens Fordel, og man saa erfarer, at Arne samtidig blev sat i Fængsel i Tønsberg (vistnok af Hr. Audun Hugleikssøn, der havde Befaling der), er det med Føie antaget, at disse Kjendsgjerninger staa i Forhindelse med hinanden. Arne har, hvad der staar i bedste Samklang med hans Characteer, saadan, som vi snart skulle lære den at kjende, rimeligviis ved denne Leilighed viist sig meget stridbar og er derfor bleven fængslet. Han slap ikke løs, førend efter at Haakon V var bleven Konge i 1299, da han befriedes af en Hirdmand, (senere Ridder) Haakon Ormssøn[1].

Efter Narves Død i Octbr. 1304 valgtes Arne til Biskop allerede 14de Decbr., men Erkebiskop Jørunds Confirmation lod vente paa sig lige til 14de Septbr. 1305, hvorefter da Indvielsen fandt Sted 5te Decbr. Den lange Venten med Bekræftelsen synes temmelig tydeligt at vise, at Jørund ikke har været ham god, og man maa formode, at Uviljen stammede fra 1297. Da omsider Indvielsen, der foregik i Bergen, fandt Sted, skede den imidlertid med stor Høitidelighed. Arne har selv ladet notere i sin mærkelige Copibog, at Kong Haakon med begge Dronninger, Euphemia og Enkedronning Isabella, vare tilstede ved denne Handling. Foruden Arne indviedes ved samme Leilighed Biskop Ingjald af Hamar; Biskopperne Erlend

---

[1] Se herom Storm i Norsk hist. Tidsskr. 2 R. V 143.

af Færøerne og Ketil af Stavanger assisterede ved Indvielsen. Den foregik dog ikke i Domkirken, som maaskee har været under Reparation, men i St. Johannes Døberens Klosterkirke i Bergen[1].

At Arne har havt betydelige Fortjenester, er ikke til at betvivle. Han har med Iver taget sig af Kirketugten i sit Stift og blandt andet med Kraft ikke alene overeensstemmende med den catholske Kirkeret hævdet Coelibatet inden Geistligheden, men ogsaa Ægteskabets Hellighed hos Lægfolket. Han har udentvivl været en ivrig Visitator rundt i Stiftet og, som vi skulle see, med Kraft grebet ind for at bevare og forbedre Disciplinen i Klostrene. Flere af hans Undergivne have sikkert efter hans Opfordring studeret i Udlandet. Paa sin Domkirkes Udstyr har han lagt stor Vegt og bestræbt sig for i det Øiemed at skaffe sig dygtige Kunstnere og Haandverkere fra Udlandet. Om hans Cancellies fortrinlige Orden vidner den Dag idag hans Copibog, indrettet allerede før hans Indvielse, hvis Bevarelse det skyldes, at han ikke som saa mange af vor Middelalders Personligheder staar for os som en taaget Skikkelse, men som en levende Type paa en Hierarch fra den romerske Kirkes Culminationstid i vort Land.

Men denne samme Tid havde allerede slaaet ind paa en Retning, der i høi Grad maatte bidrage til at forberede et dybt Forfald, der da heller ikke udeblev. Den theologiske og religiøse Interesse var traadt tilbage for en juridisk. Hvad Kirken nu kjæmpede for, var at udvide sin timelige Magt og sine verdslige Rettigheder og Besiddelser. Pavemagten var her som ellers gaaet i Spidsen, og det lavere Hierarchi fulgte snart efter. Og det

---

[1] Dipl. Norv. VII. No. 31.

var ingenlunde alene den verdslige Magt, paa hvis Bekostning Kirkens Mænd stræbte at hæve sig. Tvertimod, Geistligheden begyndte mere og mere at blive splidagtig med sig selv. Den pavelige Curie stræbte at beskatte Geistligheden mere og mere og senere ogsaa at gribe ind i Landskirkernes Forhold paa en saadan Maade, at disses Organisation kom i Opløsning. Biskopper stredes med Erkebisper, Domcapitler med Biskopper, Seculargeistlighed med Munkeordener, og den ene Munkeorden med den anden. Kundskab i den canoniske Ret og lovtrækkerisk Evne til at benytte denne saa høit skattede Lærdom i jevnlige Processer blev det, hvori Datidens Geistlige — man sporer det lige op i Island — satte sin høieste Ære, og hvorved mange Klerke haabede at bane sig Veien til de høieste kirkelige Stillinger.

Arne har været grebet af denne Tidens Retning, og han blev en Stridens Mand, der overalt var fremme, hvor det gjaldt at hævde sin og sin Domkirkes Rettigheder til det yderste, og det ikke alene, hvor han virkelig havde Retten, men ogsaa i saadanne Tilfælde, hvor han kun havde Skinnet og maaskee neppe nok dette paa sin Side. Vi ville kortelig paavise nogle Træk af hans mange Stridigheder.

I 1308 indrømmede Paven Kong Haakon V det store og denne meget kjærkomne Privilegium til selv at øve Kaldsretten til fjorten Kirker eller saakaldte Capeller, af hvilke Apostelkirken i Bergen skulde være den fornemste, saaledes at dens Provst som *Magister capellarum* skulde være hele denne kongelige Geistligheds Forstander, udøve forskjellige biskoppelige Rettigheder og ved visse Leiligheder endog — hvad der i Datiden gjaldt for en saare vigtig Sag — optræde med Bispestav og i biskoppelig Dragt. Det var neppe nogen af Norges Bi-

skopper, hvem dette kunde tiltale, men især maatte Bergens Biskop føle sig lidet tilfreds dermed; thi lige i hans Nærhed og saa at sige for hans Øine kom jo Capelmagisteren til at residere, og dertil kom, at af de øvrige 13 Capeller laa ikke mindre end 5 i Bergens Stift, ja af disse endog de 2 (Katharinas og Allehelgens K.) i selve Bergens By. Capelmagisteren og Bergens Biskop kom altsaa, kan man sige, i født Opposition til hinanden, og det ikke mindst, naar den sidste var en Mand som Arne. Men hans Sammenstød med Provsten ved Apostelkirken, Finn Haldorssøn, ville vi her forbigaa og først omtale, naar vi komme til Apostelkirkens særlige Historie.

Med stor Iver har Arne, som allerede antydet, optraadt imod Præsteskabets Overtrædelse af Coelibatsloven. Denne i høi Grad unaturlige catholske Lov havde det, som bekjendt, faldt meget vanskeligt at gjennemføre i Norge. Man paaberaabte sig, at Cardinal Nicolaus i 1152 havde tilladt Præster at gifte sig, og det er neppe tvivlsomt, at en stor Del af Landets Præster længe selv vare Præstesønner, ihvorvel dette stred mod canonisk Ret. Erkebiskop Sigurd havde 1237 udvirket strenge Forbud mod saadanne Ægteskaber fra Paven, og dog omtales i hans egen nogle Aar senere affattede Christenret Præstekoner som skattefrie. I 1259 havde Paven udstedt en ny og streng Forordning mod alt Frilleliv blandt Geistligheden i Norge. Det er overhoved klart, at Præsters Ægteskaber paa den Tid, hvorom her er Tale, forlængst gjaldt for ulovlige, og at de Kvinder, med hvem de levede sammen, kun maatte gjelde som Husholdersker (*focariæ*). Saadanne Forbindelser have vistnok i stor Udstrækning været taalte og overseede af Norges Biskopper. Tiggerordenernes Indtrængen har imidlertid aabenbart bevirket, at Præsternes Frilleliv blev strengere be-

dømt, thi de i Begyndelsen devote og ivrige Munke have udentvivl med særlig Indignation vendt sig imod en saadan Overtrædelse eller Omgaaelse af Kirkelovene. Under sine Reiser i Landet vare de naturligviis ofte henviste til at søge Gjestfrihed i Præstehusene, og deres Forargelse maatte da vækkes ved der at træffe Kvinder og Børn. Vidnesbyrd herom er det, at først Franciscanerne (1257) og derpaa ogsaa Dominicanerne (1259) paa Ansøgning havde faaet en udtrykkelig Tilladelse af Paven til at være Gjester hos saadanne Præster i alle de nordiske Lande, der vare bansatte for Frillelevnet, uden at de selv derved skulde falde i Ban[1].

Ved et Præstemøde i Bergen 1307 udstedte Arne et Forbud mod Geistliges Frilleliv, men da han kom ud paa Visitats i Nordfjord det følgende Aar, fik han at mærke, at det ingenlunde overalt havde frugtet. Fra Gemlestad (siden Annex til Gloppen) udstedte han da truende Skrivelser til adskillige Præster, af hvilke der i to Breve nævnes hele syv, at de inden femten Dage havde at skille sig ved sine Kvinder, der dog ikke alle ligefrem kaldtes Concubiner, men stundom med det mildere Navn Focarier, skjønt Befalingen er enslydende i begge Tilfælde[2].

Ved det følgende Aars Præstemøde 1308 gjentoges Formaningerne i denne Retning til det hele Bispedømmes Geistlighed, men i October 1309 kom Biskoppen paa Visitats til Kinservik og opdagede der, at der var flere Præster, som fremdeles vare overhørige. Bernhard, Præst i Ullensvang, blev da strax suspenderet, da han, skjønt nærværende ved det nævnte Præstemøde, fremdeles havde beholdt sin Focaria. Brevets Udtryk vare meget stærke, men

[1] Regesta Norv. I, 101, 102, 104.

[2] Dipl. Norv. III. No. 74, IV. No. 79. Udgiverne have urigtig oversat *ad qvindenam* ved „inden fem Dage“.

da Bernhard faldt tilfode, gjenindsattes han dog i Embedet. Samtidig fik Præsterne i Kinservik, Ulvik og Odde Befaling til at skille sig fra „mistænkte Kvinder"[1]. Herved maa man tro, at Præsterne, idetmindste en Tidlang, have faaet Skræk i Blodet. Men Mangelen paa Præsteemner var saa stor, at Arne dog idetmindste maatte betvinge sin Harme over ældre Overtrædelser af Coelibatsloven, thi netop ved denne Tid modtog han ligesom andre norske Biskopper pavelig Tilladelse til at dispensere et begrændset Antal uægtefødte Personer, og deriblandt ogsaa Præstesønner, fra Forbudet mod at indtræde i geistlig Stand.

Forlængst havde der reist sig Uenigheder mellem de i Bergen mere og mere fremtrædende Tydskere og det norske Præsteskab. Saasnart nemlig disse Fremmede ikke indskrænkede sig til korte Besøg, men bleve „Vintersiddere", undlod Geistligheden ikke at gjøre Fordring paa, at de skulde betale Tiende. Allerede i Biskop Narves Tid havde Kannikerne i den Anledning (1296) bansat adskillige Tydskere og Biskoppen selv havt Sammenstød med disse[2]. Under Arne blev Striden dog endnu mere brændende[3], og man har ret interessante Oplysninger herom i de Vidnesbyrd, der optoges 1309 i den udvalgte Erkebiskop Eilifs, Apostelkirkens Provsts og flere verdslige Kongsraaders Nærværelse. Arne gjorde naturligviis Paastand gjeldende paa Tiende, men en af de indstevnede Tydskere svarede, at det aldrig havde været Skik, at de ydede saadan, og han selv og hans Brødre havde været 30 Aar i Bergen uden at betale den. Arne fremlagde nu Bevisligheder i modsat Retning, og Tydskeren maatte erkjende.

---

[1] D. N. III. No. 84, 85.
[2] D. N. III. No. 37.
[3] D. N. II. No. 95, 97.

at han dog havde betalt Tiende for 9 Aar siden, men det havde været, fordi Hr. Basse, Kongens Ombudsmand, med Vold havde tvunget ham dertil, og heller ikke vilde han og hans Kumpaner for Fremtiden betale, uden at Kongen tvang dem. Biskoppen førte derpaa Vidner. Tydskerne gik nu sin Vei, uagtet Arne forbød dem at gaa, før Vidnesbyrdene vare aflagte, og derfor søgte at hente dem tilbage, men uden Nytte. Vidnerne bleve dog ligefuldt afhørte, og de fremkomne Oplysninger gik et halvt Aarhundrede tilbage i Tiden, lige til Kong Haakon Haakonssøns Dage. Det første Vidne, en gammel Præst Andres fra Haus, provede, at for femti Aar siden var der kun faa Vintersiddere, men disse, af hvem han navngav tre, havde ydet Tiende i Biskop Peters Dage. Det andet Vidne, Gudfrid, Præst ved Allehelgenskirken, forklarede, at engang havde Præsten Thord Patten „som sang i Peters Kirke i Bergen", villet „sætte ud af den hellige Kirke" en Tydsker Herman Skult, der boede tilleie i Einarsgaarden hos en Arne Bryniildssøn. Denne hans Vert havde da klaget for Kong Haakon Haakonssøn herover, men Kongen havde svaret: „Efter som Du, Arne, leier ham Huus for tolv Maaneders Leie og tager af ham Ilding og Lysing og andre Afgifter som af vore Landsmænd, da ville Vi ogsaa, at han skal være skyldig Tiende og anden Skyldighed til Gud og den hellige Kirke, ligesom vore Landsmænd." Vidnet forklarede derhos, at der i sin Tid i „Hnausen" var en Mand, Henrik Skult, der laa syg, men, da han ikke vilde betale Tiende, nægtede Mester Svein, der da sang i Korskirken, at give ham den sidste Olie, indtil Henrik hos Vidnets Fader[1] fik laant en halv Mark veiet til at betale Præsten,

[1] Da Vidnets Navn er Gudfrid, har Faderen vistnok selv været Tydsker.

der da gav ham Sacramentet. Vidnet anførte derpaa flere andre og yngre Exempler[1].

Kongen tog, efter at være bleven bekjendt med disse Vidnesbyrd, Geistlighedens Parti (1310) og befalede sin Lagmand og Sysselmand i Bergen at hjelpe den til at faa Tiende af Tydskerne[2]. Vintersidderne vare imidlertid endnu gjenstridige og søgte nu i sin Forbitrelse mod Biskop Arne, der havde sat Hovedmændene i Ban, at møde ham ved en Art Strike, for at bruge et moderne Udtryk. De vedtoge, at de ingen Handel vilde have med Biskoppens Gaard eller med Præsteskabet overhovedet, og de fik de allerede i Bergen bosatte tydske Haandverkere til at enes om det samme. Nu erklærede Arne (1311), at han vilde lade Sagen selv henstaa til Kongens Ankomst, men at han strax forlangte Bøder af Tydskerne for deres sidste Beslutning, og at de, hvis de ikke betalte, vare faldne, ikke i hans og hans Capitels, men i den romerske Paves Ban[3]. Kongen befalede vel i November 1310, at Vintersidderne skulde yde Tiende efter gammel, beviist Skik, men disse viste ikke strax Lydighed, skjønt det synes, at de til sidst have maatte give sig[4].

I 1309 havde Arne fulgt sin Konge til Fredsforhandlingerne i Kjøbenhavn. Et Par Aar efter reiste

---

1 D. N. I. No. 122.

2 D. N. II. No. 104.

3 D. N. III. No. 96.

4 Her er denne meget vidtløftige Sag kun omtalt i Korthed, da Keyser (Kirkehist. II., S. 138—145) med stor Udførlighed har fremstillet den. Sagen har vistnok størst Interesse derved, at den klart viser, at Vintersiddernes Ophold i Bergen fra Begyndelsen af var aldeles ulovligt, og kun stiltiende taaltes paa Grund af det Afhængighedsforhold, hvori man var kommen til deres vistnok ikke afholdte, men factisk uundværlige Handel.

han til det almindelige Kirkemøde, som Clemens V lod afholde i Vienne 1311—1312. Det er dette Kirkemøde, som i Historien især er bekjendt ved Tempelherreordenens Undergang. Af Betydning ogsaa for Norge blev det, at Pavemagten paany, ligesom tidligere i Lyon, fik Mødet til at vedtage en Tiende af alle geistlige Indtægter til hine Korstog mod de Vantro i Østen, der aldrig bleve til Noget, men idelig anførtes som Paaskud til pavelige Pengeudpresninger. Den norske Kirke havde her været repræsenteret foruden af Arne ogsaa af den nye Erkebiskop Eilif (1309—1332) og af Oslos Biskop Helge samt af nogle Chorsbrødre, hvoriblandt Arnes Broder Audfinn. Det er imidlertid mere end sandsynligt, at Arnes Forhold til sin nye Erkebiskop neppe har været særdeles venskabeligt, thi, som vi ser, havde og fik de adskilligt Mellemværende af ubehagelig Art.

Som bekjendt havde i Middelalderen Færøerne (ligesom Grønland) egne Biskopper. Grunden er let at forstaa, det var, fordi forskjellige kirkelige Handlinger (f. Ex. „Confirmationen“ i catholsk Betydning) alene kunde udføres af en viet Biskop, medens Øerne laa saa langt borte, at norske Biskopper ikke let kunde søge dem. Vanskeligere er det at forstaa, hvorledes Færøerne, hvis Befolkning er saa ringe, kunde underholde en Biskop selv med de tarveligste Fordringer, og at denne Bispestol kunde være Gjenstand for høiere norske Geistliges Ønsker. Og dog var det saa. Færøerne havde virkelig en liden Domkirke ved Kirkebø paa Strømø, og tilsidst blev der (mærkeligt nok ikke ret længe før Reformationen) gjort et mærkeligt Forsøg paa at reise en større Cathedral der, hvilken dog aldrig blev færdig, men endnu staar som en

Ruin[1]. Noget Domcapitel kunde der dog naturligviis ikke være Tale om paa disse fjerne Øer, og derfor var det Nidaros's Capitel, som i Forening med Erkebiskoppen besatte denne Bispestol, ligesom de islandske og Grønlands, hvilke ligeledes savnede Capitler. Nu havde det truffet sig saa, at Færøernes Bispestol tre Gange efter hverandre var bleven besat med Kanniker fra Bergen, hvilket naturligviis var en ren Tilfældighed. Men for en Rethaver som Arne stillede det sig anderledes. Han udfandt, at de tre Valg havd skabt en *jus quaesitum* for sin Domkirke, og da Biskop Erlend af Færøerne i Juni 1308 var død i Bergen, anmeldte han Dødsfaldet for Erkebiskop Jørund med Anmodning om, at der „efter Sædvane maatte blive valgt en ny Biskop af den bergenske Kirkes Skjød". Jørund og hans Kanniker levede, som vi vide, i Regelen paa Krigsfod, men dennegang vare de fuldkommen enige, og Erkebiskoppen udnævnte med Capitlets Raad en Præst Lodin i Borgund paa Søndmøre (som dengang hørte under Nidaros Stift) til Erlends Eftermand. Kort efter lod Jørund, idet han indbød Biskop Arne til et Concilium i Nidaros, denne med det samme vide, at han ved samme Leilighed agtede at indvie Lodin. Nu kom Arne ret i Harnisk, og der udspandt sig en lang Trætte. Jørund døde 11. April 1309, Nidaros Capitel anmodede da Biskoppen af Stavanger om at indvie Lodin, men Arne appellerede til Paven, men Lodin blev vel af den udvalgte Erkebiskop Eilif sat i Besiddelse af Bispedømmets Indtægter, men fik foreløbig ingen Indvielse. Omsider kom da Sagen for Paven under Conciliet i Vienne 1312, hvor Erkebiskop Nils af Upsala opnævntes til Voldgiftsmand mellem Erkebiskop Eilif og Arne samt deres

---

[1] Afbildet i Traps Beskr. over Danmark VI. S. 551.

Capitler. Dennes Dom kjendes ei, men maa, som rimeligt, være gaaet Arne imod, thi Lodin beholdt Bispedømmet paa Færøerne[1]. I de følgende Tider blev imidlertid den færøiske Stol jevnlig besat med Kanniker fra Bergens Domkirke.

Reisen til Conciliet og Opholdet der havde faldt Arne meget kostbar. For at dække sine store Udgifter besluttede han ved Hjemkomsten 1312, at hver Gang et Præbende ved Domkirken eller et Præstekald blev ledigt, skulde Indtægterne i det første Aar tilfalde ham[2]. Imidlertid varede det dog ikke længe, førend Paverne begyndte at fordre denne Indtægt for sin Kasse under Navn af Annater, en Ydelse, som dog vistnok kun af og til var kommet dem tilgode, idet Controllen dermed maatte falde vanskelig.

Men samtidig opstod en ny Conflict mellem Arne og Erkebiskop Eilif. Ogsaa denne havde naturligviis havt store Udgifter under Opholdet ved Conciliet og meget større end Arne, fordi han nemlig samtidig skulde løse sit Pallium hos Paven, en Udgift, der foruden mindre Sportler kostede 800 Guldgylden. Allerede i det foregaaende Aarhundrede var det derfor blevet fastsat, at Erkebiskoppen fra den hele Kirkeprovinds skulde nyde Hjelp til disse Udredsler, for hvilke de øvrige Biskopper lige til 1350 vare befriede, idetmindste i Regelen, da nemlig disses Udnævnelse kun undtagelsesviis afgjordes ved Curien. Eilif gjorde nu Fordring paa det sædvanlige *subsidium pallii*, Halvparten af

---

[1] Denne Paastand af den Bergenske Kirke er ikke uden al Lighed med en Fordring fra Oslos Capitels Side om Ret til at deltage i Valget af Biskopper paa Hamar, hvilken Oslo Domkirke noget tidligere havde maattet frafalde som uhjemlet.

[2] D. N. I. No. 135.

et Aars Kirketiender. Arne bestred vel ikke ligefrem hans Ret, men blev i høieste Grad forbitret over, at Eilif vilde lade Subsidierne indkræve gjennem en af ham selv beskikket Fuldmægtig, og vistnok endnu mere, fordi han hertil valgte Capelmagisteren, Provst Finn. Vi ville her ikke i Enkelthederne dvæle ved disse kjedsommelige Tvistigheder, i hvilke ogsaa Kongen, der synes at have taget Erkebispens Parti, blev inddragen. Deres Udfald kjendes ikke, og de vare neppe bilagte ved Arnes Død[1].

Denne indtraf 1314. Arne har altsaa ikke været Biskop mere end paa tiende Aar fra Indvielsen at regne, men dette korte Tidsrum har, som man seer, været en indholdsrig Episode i Stiftets Historie. Det ligger nær at tro, at en Mand som Arne har havt stærk Lyst til selv at blive Erkebiskop, dengang da Jørund døde 1309. Han skrev ved den Leilighed, hvad der gjør et paafaldende Indtryk, et Brev til Domcapitlet i Nidaros, hvori han formaner Kannikerne til ved det forestaaende Valg „ikke at søge sit Eget, men hvad der er Christi og den hellige Kirkes, og til at tænke mere paa det fælles Bedste end paa private Interesser“[2]. Paa den anden Side kan det dog anføres, at han, om han har drømt om selv at kunne blive postuleret, maaskee vilde have været mindre umedgjørlig i den da just paagaaende Strid om Besættelsen af Færøernes Bispestol.

I private Forhold, hvor hans Myndighed som Prælat ikke spillede nogen Rolle, tør Arne have været en velvillig og venlig Mand. Der er opbevaret et Par interessante Breve fra ham til fjerntboende Colleger i Kirkeprovindsen, der pege i denne Retning. Det ene er et

---

[1] D. N. IV. No. 97 og VII. No. 65 fgg.
[2] D. N. VIII. No. 34.

Brev til Biskop Thord paa Grønland (22. Juni 1308) og ledsagedes af forskjellige Gaver[1]. Det andet (af samme Aar og Datum) er til Biskop Arne af Skaalholt, der faar Klæde, Silketøi, Vox og en halv Læst Bjor[2].

Arne efterfulgtes, hvad der i den norske Bispehistorie saavel før som efter Reformationen er ganske enestaaende[3], af en Broder, nemlig den allerede før nævnte Audfinn Sigurdssøn. Et saadant Valg synes at tyde paa, at Arnes Minde maa have været meget respekteret og hans kraftige Virksomhed paaskjønnet af Kannikerne. Den nye Biskop har aabenbart ogsaa i det Væsentlige lignet sin Broder og har i det Hele traadt i hans Fodspor, om han end maaskee har været noget mindre paastaaelig og stridbar. Om hans Fortid kjendes ikke mere end, at han har været udenlands maaskee to Gange og i saa Fald sidste Gang ved Conciliet i Vienne, medens det dog ikke er urimeligt, at han lige fra den Tid, da Arne skriver ham til, ca. 1308, kan have opholdt sig ved et Universitet og først fra Vienne være vendt hjem til Bergen. I ethvert Fald maa han i Udlandet have lagt sig efter canonisk Ret. At han har været ikke saa lidet yngre end Arne, bliver sandsynligt. Om hans Valg og dets Tid erfares intet nærmere; han maa temmelig snart have succederet sin Broder.

Som bekjendt var den Kvinde, der udgav sig for at

---

[1] D. N. X. No. 9. Høist betegnende for den allerede da yderst sjeldne Fart mellem Norge og Grønland er det, at Arne 1308 beretter sin grønlandske Ven Kong Erik Magnussøns 9 Aar i Forveien indtrufne Død som en Nyhed!

[2] D. N. II. No. 91.

[3] I det følgende Aarhundrede findes et Exempel paa, at to Brødre Gunnar og Alf Thorgardssønner samtidig vare Biskopper (i Hamar og Stavanger).

være Erik Magnussøns forlængst døde Datter Margrete, bleven brændt i Bergen 1302. Som det saa ofte gaar i Verden, tog imidlertid uforstandige Mennesker den ulykkelige Kvindes Parti og mente, at hun virkelig havde været den, hun udgav sig for at være. At den virkelige Kongedatter var død i deres egen Biskops, Narves, Arme, og at hendes Lig derpaa var kommet tilbage til Bergen og jordet der, hjalp ikke. Man saa altsaa i den brændte Kvinde et Offer for skjændig Løgn og Uretfærdighed, og Skridtet derfra til at see en Helgen i hende var i Middelalderen ikke langt. Baalet havde været tændt paa Nordnes, „hvor slige Misgjernings Folk ere vante til at lade sit Liv"; her har altsaa, hvad der ogsaa andetstedsfra vides, været Bergens offentlige Rettersted[1]. Der er da Kvindens Aske, der naturligviis ikke maatte komme i indviet Jord, blev begraven. Og snart hørte man om Jertegn fra Nordnes, der foregik Farter af „Pilegrime" did, man fastede og gjorde Bønner til den foregivne St. Margrete. At fornuftigere Mennesker forargedes herover, følger af sig selv, men Uvæsenet synes dog at have gaaet for sig i længere Tid, inden Biskop Audfinn efter gjentagne Anmodninger endelig satte sig i Bevægelse og ved et mærkeligt Brev af 1. Febr. 1320[2] forbød saadan Helgendyrkelse under Trudsel af Excommunication. Men der hørte mere til at udrydde Forestillinger, der i den Grad tiltalte Menigmands Phantasi, og „Margrete" vedblev længe at gjelde for en Helgen. En ny Oplysning herom er ganske nylig kommen for Dagen: Skaaney Kirke paa Island (i Borgarfjord) besad 1391 et Billede af „Margrete af Nordnes", hvilket var den fattige Kvindes eneste

[1] Paa Nordnes havde f. Ex. Erling Skakke ladet sin egen Hustrus Søn med Kong Sigurd Mund, Harald, henrette.

[2] Dipl. Norv. VI. No. 100.

Reliqvie[1]. Ogsaa en Vise digtedes om hende og var paa Manges Læber; den kjendtes endnu af Absalon Pederssøn og er endog i vore Dage gjenfunden paa Færøerne. Ja, det siges endog, at der paa Nordnes reiste sig et Træcapel for hende, „St. Margretes Kirke". Dette maa dog have været efter Audfinns Tid.

Biskoppens Forbud mod Helgendyrkelsen paa Nordnes skulde naturligviis oplæses i Byens Kirker. Men da Audfinn ogsaa vilde lade det (og nogle andre Breve) forkynde i Apostelkirken (Søndag 2. Marts 1320) og dertil havde udsendt en Magister Arne, der var Skolemester i Bergen (Byens ældste ved Navn kjendte Rector) og tillige Sognepræst til Ullensvang, forefaldt der i Kirken et skandaløst Optrin. Mag. Arne havde besteget en Skammel ved det hellige Kors's Alter i Apostelkirken for derfra at oplæse Brevene, men nu styrtede Sira Botolf Haakonssøn, „Kannik i Nidaros" [2], løs paa ham, rev Skammelen bort under hans Fødder og lod ham falde paa Gulvet og holdt ham derpaa fast med sine Arme. Skolemesteren bad ham at slippe Taget, men Botolf svarede: „Min Herre vil vredes paa mig, om Du faar læse disse Breve op." Omsider kom dog en Lægmand Skolemesteren til Hjelp og fik Skolemesteren løs, saa at han virkelig fik oplæst Brevene. Det er ikke rimeligt, at det var

[1] Dipl. Isl. IV. S. 121.

[2] Dette Canonicat har rimeligviis kun været en Sinecure for Botolf, i hvem jeg tror med Føie at kunne see den samme Botolf Haakonssøn, der 1309 som Præst medforseglede det da optagne, ovenfor gjengivne Brev om Vintersiddernes Tiendeydelse, 1310 er Kongens Fehirde i Bergen (D. N. I. 126), 1311 som kgl. Sysselmand med Fehirdsle (III. No. 93); han betegnes ogsaa i disse Stillinger som geistlig Mand. Han har altsaa været en Klerk i Kongens Tjeneste, hvem Erkebiskoppen har indrømmet et Canonicat.

selve Indholdet af Brevene, som havde vakt Botolfs eller hans „Herres“ (Capelmagister Finns?) Vrede, mindst vel det, der indeholdt Forbudet om Dyrkelsen af „Margrete“ (hvad de øvrige handlede om, vides ei), men man har ikke villet vide af, at Biskoppen tillod sig at lade Noget oplæse i den hans Herredømme formentlig ganske unddragne Apostelkirke. Selvfølgelig klagede Magister Arne til sin Biskop, og Audfinn var ikke den Mand, der fandt sig i saadant. Han lod strax (5. Marts) Sognepræsten til Nicolai Kirke, Halvard, indstevne Botolf til at møde Dagen efter, men denne var ikke alene denne Stevning, men ogsaa en følgende overhørig. Ikke mindre end ni Vidnesprov bleve nu optagne, hvilke alle ere bevarede. Siden indfandt vel Botolf sig hos Biskoppen, men kun for at paastaa, at han ikke erkjendte dennes Dommermyndighed, men indskjød sig under Erkebiskop Eilif. Audfinn erklærede ham da at være falden i Ban for sin Fremfærd og klagede til Erkebiskoppen over ham, men denne svarede undvigende og raadede kun til Mildhed mod „dem, som vilde afbede sin Forseelse“, hvoraf vel maa sluttes, at Botolf tilsidst har gjort dette[1].

I samme Svarskrivelse (18. April 1320) havde Erkebispen ogsaa tilføiet, at han agtede sig til Bergen ved Pintsetid, da ogsaa den umyndige Kong Magnus Erikssøn var ventendes did. Denne kom ogsaa til Bergen, ledsaget af sin Moder, Hertuginde Ingeborg. Striden mellem Audfinn og Capelmagisteren, Provst Finn, var brændende. Om Botolf Haakonssøn hører man ikke mere, men Audfinn havde tilbagekaldt en Gave til Apostelkirken, som den fromme Biskop Narve i sin Tid havde skjæn-

---

[1] Dipl. Norv. VIII. No. 88—89.

ket denne, nemlig Fane Kirke i Nærheden af Bergen[1], hvilken paa den Maade var blevet et kongeligt Capel. Dernæst havde han klaget over, at Præsteskabet ved Apostelkirken søgte at trænge sig ind i Byens Sognepræsters Menigheder og vilde øve Sjælesorg i disse og da naturligviis med det samme tage Offer og andre Ydelser af Sognemændene. Han var ikke tilsinds at give efter i noget Punct og vilde henvende sig til Paven i Avignon. Som Sendebud til denne anvendte han en af sine Kanniker, der siden skulde stige til de høieste Værdigheder, nemlig Mag. Paal Baardssøn, en Mand, hvem allerede Biskop Arne havde yndet og fremdraget; han var f. Ex. af ham bleven sendt til Nidaros i den Færøiske Biskopsstrid 1313. Paa sin Side var imidlertid heller ikke Provst Finn ledig. Imidlertid opnaaedes dog et Forlig, og begge Parter fandt sig i at modtage Erkebiskoppens og nogle andre Biskoppers Voldgiftsdom. Denne afsagdes dog først i August i Tønsberg og synes at have gjort Ende paa disse ubehagelige Tvistemaal for længere Tid. Fane Kirke maatte Audfinn opgive, men Apostelkirkens Ret til geistlig Virksomhed i Bergen indskrænkedes til at gjælde Kongehuset, samt Kongens Febirde og dennes Familie. Mag. Paal behøvede altsaa ikke at foretage Noget i Sagen ved Curien, men han blev dog i Udlandet adskillige Aar og erhvervede, hvad der for en Nordmand var en sjelden Ære, Doctorgraden saavel i romersk, som canonisk Ret i Orleans.

Forinden det nysnævnte Forlig kom istand, var ved St. Hans Tid 1320 et Provincialconcilium afholdt i Bergen, der maaskee er det mærkeligste af alle saadanne i Norge. Dets Statuter indeholdt nemlig de mest ud-

[1] Dipl. Norv. III. No. 59 og No. 117.

tømmende og systematiske Forskrifter for Geistlighedens Virksomhed og Forhold, der haves[1].

Audfinn havde ikke været tilstede ved det store Rigsmøde i Oslo 1319 og mødte heller ikke der i 1323, da det norske Raad, misfornøiet med Hertuginde Ingeborg, overdrog Erkebiskop Eilif at udvælge en Drotsete som Rigsforstander; dertil valgte denne Norges dengang fornemste og rigeste Høvding, Hr. Erling Vidkunnssøn af Bjarkø og Giske. Med denne Mand kom Audfinn ikke til at staa paa den bedste Fod. Drotseten, der overtog Styrelsen paa en Tid, da Hertugindens Udueligbed og Ødselhed havde bragt Forvirring i Finantsvæsenet, har naturligviis maattet gjøre, hvad han kunde, for at forbedre Statsindtægterne, og maaskee i større Udstrækning, end nu kan paavises, søgt at skaffe Kronen Eiendomme tilbage, som ved Gaver eller Overdragelser vare den frakomne. Et Exempel kjendes just med Hensyn til Bergens Bispestol. Vi erindre, at Kong Erik Magnussøn havde skjænket „sin Ven“ Biskop Narve den værdifulde Eiendom Thorskar i Lofoten[2]. Den var derefter gaaet ind i Bispestolens Eiendomsmasse, men Hr. Erling vilde have den igjen. Audfinn gjorde tapper Modstand og har vistnok her havt Retten paa sin Side, hvorfor han ogsaa ved Dom beholdt Gaarden 1324, idet endog hans gamle Modstander Provst Finn optraadte til hans Fordel. Ikke længe efter søgte Drotseten at bevæge Geistligheden til at yde Bidrag til Kampen mod Russer og Kareler, der herjede i Norges nordligste Egne. Hertil var imidlertid

[1] Keyser har (efter N. G. L.) givet et fortrinligt Referat af disse Statuter i Den norske Kirkes Historie, II. S. 198—209.

[2] Det interessante Brev i D. N. III. No. 64, cfr. VII. No. 101.

Audfinn ganske uvillig og udtaler sig derom i et Brev til Erkebiskop Eilif, skrevet i Begyndelsen af Januar. Hans Hovedgrund til at negte Bidrag fra sit Stift er den, at Præsteskabet trykkedes af de stadige Udredsler til Paven, hvilke kun med stor Vanskelighed kunde bringes tilveie. Kort efter bortfaldt ogsaa dette Spørgsmaal, da der samme Aar sluttedes Fred med Novgorod, hvorunder vore russiske Naboer hørte.

Om Høsten 1327 holdtes atter et vigtigt Provincialconcilium i Bergen. Erkebispen indtog naturligviis Forsædet, men Audfinn har dog ikke usandsynligt været den ledende Aand. Beslutningerne ere daterede 1. September. Høist characteristisk er, at der blev vedtaget, at nogle af Pave Bonifacius VIII's Decretaler skulde oversættes paa Norsk og Oversættelsen anbringes paa Tavler ved Bispesæderne, ja endog i de større Landskirker. Disse Decretaler gik ud paa, at ingen Geistlig maatte indrømme Lægmænd, de være endog Keisere eller Konger, nogensomhelst Afgift, og at Keisere, Konger og alle andre Høvdinger, som forsøgte at paalægge Klerker eller Klostre Afgifter, bemægtige sig deres Gods o. s. v., skulde være faldne i Ban formedelst selve Gjerningen[1]. Og i Decretalets Opregning af alle verdslige Høvdingers Titler indførte de norske Prælater i sin Oversættelse Ordet Drotseter, uagtet der i Originalen ikke fandtes noget Ord, der kunde gjengives netop saaledes! Overhoved var det den 1282 døde Erkebiskop Jons Traditioner, som her aabenbart gik igjen; hans Navn var ogsaa nævnt og en Forordning af ham fornyet. Det er klart, at hans Christen-

[1] Det vil sige, at udtrykkelig Bansættelse var overflødig; de havde saa at sige bansat sig selv ved sin Handling (*excommunicatio latæ sententiæ*). Paa den Maade var f. Ex. Botolf Haakonssøn i 1320 efter Audfinns Paastand selvsagt i Ban.

ret og Sættargerden af 1277, hvilke begge længe factisk havde været afskaffede, stod Hierarchiet for Øie.

Samtidig med dette Concilium afholdtes i Bergen ogsaa et Møde af „Rigets bedste Mænd", et Raadsmøde, hvori altsaa saavel Biskopper, som verdslige Raadsmedlemmer have deeltaget. Ogsaa den fremdeles umyndige Konge var tilstede. Drotseten og de verdslige Raader have ikke fundet sig i Prælaternes Optræden. Thi i Midten af September, 14 Dage efter at Conciliets Statuter vare vedtagne, maatte Biskopperne samtykke i en af Kongen udstedt Retterbod, hvorved udtrykkelig udtales, at Haakon den gamles og Erkebiskop Sigurds Christenret, altsaa netop den, som Jon i sin Tid havde villet afløse med sin egen, skulde være gjeldende Ret i Riget. Dette var vistnok allerede tidligere bestemt under Haakon Magnussøn, men den udtrykkelige Gjentagelse nu er tydelig nok en Protest mod, hvad der af Conciliet havde været, om just ikke besluttet, saa dog sikkerlig tilstræbt. Men paa den anden Side har Drotseten ved samme Leilighed lidt et Nederlag derved, at man fra nu af finder en Cantsler ved hans Side, uden hvis Medvirkning han ikke herefter, som hidtil, kunde udstede Kongebreve. Og hvad der her især maa interessere os, er, at den Mand, som nu kom i Besiddelse af det i flere Aar ubesatte Cantslerembede, netop var Audfinns Ven og Client, Dr. Paal Baardssøn, der for nogen Tid siden (i 1325 eller 1326) var kommen tilbage fra sin lange Udenlandsreise. Paal vides at have staaet i høi Gunst hos Hertuginde Ingeborg, med hvem han maaskee endog fjernt ude har været beslægtet[1], og vi finde i den følgende Tid ogsaa Audfinn i venskabelig Forbindelse med den derimod mod Drotseten høist forbitrede Hertuginde.

[1] Se min Krønike om Erkebiskopperne S. 104 fgg.

Biskop Audfinn døde 1330, samme Aar, som Capelmagisteren Finn. Til hans Eftermand valgtes samme Aar Haakon, der dog kun i en enkelt af de islandske Annaler nævnes som Magister[1], og om hvem det altsaa, hvis dette — hvad jeg betvivler — er rigtigt, vilde være sikkert, at han havde studeret udenlands og da vel helst i Paris. Der forekommer imidlertid i den foregaaende Tid to Kanniker i Bergen af dette Døbenavn, Haakon Thoressøn og Haakon Erlingssøn. Den første var Biskop Audfinns Frænde og kaldes *vir discretus*[2], hvilket ikke var noget almindeligt Prædicat for Kanniker. Kunde vi, som Keyser har gjort, see vor Biskop i ham, vilde altsaa efter to Brødre være fulgt en tredie af samme Slægtskab. Men jeg foretrækker med Munch[3] at antage Haakon Erlingssøn for den rette. Vi finde, at denne Mand i 1319 og 1328 har været pavelig Subcollector og siden ogsaa Kannikernes Repræsentant i deres Trætte med Prædikebrødrene. Ingen af de to Haakoner kaldes i noget Diplom Magister.

Uvist af hvilken Grund trak det i Langdrag med Haakons Indvielse, der ifølge Annalerne først skal have fundet Sted 1332. Kort efter indviede han selv Islændingen Egil til Biskop i Hole, „fordi Erkebiskop Eilif var hindret ved Sygdom"[4].

Biskop Haakon har vistnok været en fint dannet

---

[1] Ann. ved Storm 347.

[2] D. N. VII, No. 105—106.

[3] N. F. H., Unionsperioden I, 114, hvor denne Mening synes at være bestemt godtgjordt. Ogsaa O. Rygh er af samme Anskuelse (see hans, nu mig tilhørende, Fortegnelse over norske Geistlige i Middelalderen).

[4] Ann. p. 271, hvor denne sidste Indvielse henføres til 1333; Erkebispen var imidlertid død 2. Nov. 1332.

Mand med gode Forbindelser inden Kongehuset og Landets Aristokrati. Herom faar man god Besked gjennem de mange Breve fra hans Haand, der ere bevarede derved, at de indførtes i Copibogen. Den Familie, med hvem han navnlig stod i intim Berøring, var Drotseten, Hr. Erling Vidkunnsøn af Giske og hans Huus. Jeg kan ikke andet end nære en stærk Formodning om, at Haakon i sin Tid maa have været Lærer for Drotsetens tidlig bortdøde Søn Bjarne Erlingssøn, hvem han i sine Breve til Faderen jevnlig kalder „vor Bjarne", og til hvem han skriver i en særegen kjærlig, næsten faderlig Tone. Især er der en Ytring, som taler for min Formodning. Haakon beder nemlig i 1338, uvist i hvilken Anledning, sin unge Ven om idelig at have i Erindring et latinsk Vers (*quidquid agas, prudenter agas* & c.), „hvilket Vers han længe har kunnet", det vil vel sige i tidligere Aar lært af Haakon selv. Slægtskab synes der dog ei at have været mellem Biskoppen og Erling Vidkunnssøn, da Haakon vel benævner ham sin kjære Ven, men aldrig sin Frænde.

Et udførligere Uddrag af Haakons Breve til Kongehuset, Biskopperne og andre Stormænd o. s. v. er overflødigt, da P. A. Munch, den første, der har henledet Opmærksomheden paa denne, da endnu utrykte Skat og meddelt Brevene, ikke alene i Original, men ogsaa i Oversættelse [1], har gjengivet og refereret deres Indhold paa den kyndigste og fortrinligste Maade [2].

Det kan bemærkes, at Biskoppen, i hvis Regjeringstid der paa Østlandet forekom flere Uroligheder fra Stormændenes Side, synes trods sit fortrolige Forhold til flere

[1] Samll. til N. F. Hist. V.

[2] N. F. Hist., Unionsperioden I, 328 fgg.

af Deltagerne i de politiske Brydninger, selv at have holdt sig udenfor disse og overhovedet at have indtaget en meget forsigtig Holdning. Flere Tegn tyde paa, at Erkebiskop Paal og Haakon ikke have været Venner, medens denne stod i desto venligere Forhold til Erkebispens med ham heller ikke altid samstemmende Kannik og tilsidst Eftermand Arne Vade. En speciel Ven af Haakon var den lærde Nordmand Jon Halthorssøn, Prædikebroder i Bergen og tilsidst Biskop af Skaalholt († 1339), med hvem han stadig corresponderede og vexlede Gaver[1]. Ogsaa Salomon af Oslo stod i særlig venskabelig Forbindelse med Haakon.

Hvor anseet end Haakon kan synes at have været, har han dog havt Uvenner, der have klaget over ham hos Paven, thi i 1337 modtoge Erkebiskop Paal og Biskop Erik af Stavanger Opfordring fra Benedict XII om at gjøre ham Forestillinger i Anledning af Domkirkens slette Tilstand. Det hedder, at Biskoppen „ligegyldig for sit Rygte og sin Sjels Frelse“ har ladet den forfalde i den Grad, „at Taget er ganske ødelagt, og at Folket formedelst Tagdryp hverken kan staa bekvemmeligt eller bede i Kirken, Klokkehuset, der var opført med stor Bekostning, er ligeledes uden Tag“ o. s. v.[2]. Man seer ogsaa, at Biskoppen i den følgende Tid gjør Indkjøb af Jern o. s. v., tydeligviis for at udbedre sin Domkirke.

Biskop Haakons Helbred synes længe, maaskee i hele hans Regjeringstid, at have været svag. Allerede 1338 klager han idelig over Sygelighed og søger Fritagelse for at møde i Nidaros ved et Concilium. Det seer ikke ud til, at han har visiteret ret ofte i sit Stift, thi

[1] I Biskupa sögur (II, p. 229) kaldes Haakon og Jon Vielsesbrødre, hvilket er ganske urigtigt.

[2] D. N. VII. No. 142 (Brevet er defect).

mellem hans mange Breve findes neppe mere end en enkelt Gang[1] Visitatser omtalte, medens i hans sidste Leveaar 1342 Erkebispen tænkte at visitere i Bergens Stift[2], Noget, hvortil denne vistnok ubetinget var berettiget, men som dog var paafaldende. Imidlertid har Haakon sikkert fra sit Sæde holdt Øie med Bispedømmets Geistlighed. I 1338 seer man, at han i Lighed med, hvad Arne havde gjort, traadte strengt op imod Overtrædelser af Coelibatsloven, skjønt rigtignok et Par Præster, som han i den Anledning afsatte, snart igjen toges til Naade[3]. I selve Bergen optraadte han med Formaninger imod Fylderi og anden Uskikkelighed, som der gik i Svang. Flere Spor om hans Virksomhed ville siden blive nævnte.

Haakon døde inden Udgangen af 1342.

Haakons Eftermand Thorstein hører til de lidet kjendte Biskopper. Maaskee er han den samme Thorstein Erikssøn (Kumpe), der nævnes som Kannik i Oslo i Aarene omkring 1340 og fra 1336 tillige i Nidaros; denne Mand stod i megen Anseelse hos Erkebiskop Paal Baardssøn og aflagde et Par Gange paa hans Vegne det befalede Besøg ved Curien i Avignon[4].

Biskop Thorstein, der i (dog kun i en enkelt Recension af) Annalerne kaldes Magister, skal ifølge disse være bleven indviet 1343. Vi finde ham ved et Provincialconcilium i Bergen 1345 og i 1347 paa Baahus, hvor han var tilstede ved Affattelsen af Kong Magnus's norske Testamente. Han døde 1349 i den store Mandedød, der begyndte sine Herjinger netop i Bergen.

(Fortsættes).

[1] D. N. IX. No. 127
[2] D. N. VIII. No. 150.
[3] D. N. IX. No. 109 fgg. Munch N. F. H., Unionsp. I. 328.
[4] See min Krønike om Erkebisperne S. 112.

LITERATUR.

Forhandlingsprotokol ført i Regjeringsraadet og Statsraadet Marts til December 1814. Udgivet fra det norske Rigsarkiv. Kristiania. J. Chr. Gundersens Bog- og Nodetrykkeri. H. Anth. E. Gundersen. 1899. 251 + IV Pagg. 8vo.

Udgivelsen af den ældste Statsraadsprotokol har længe været forberedt. Den er et historisk Kildeskrift af Rang, som det var at ønske snarest at se udgivet i Trykken. Jacob Aall havde benyttet denne Protokol ved Udarbeidelsen af sine Erindringer, og har der i Texten ogsaa meddelt enkelte Brudstykker af Protokollens Ordlyd. Han havde desuden der henvist til et andet Brudstykke, der skulde blive trykt som Bilag. Men dette blev dengang ikke offentliggjort. Heller ikke var Protokollen tilgjængelig, da Rigsarkivar Lange i sin Tid besørgede den anden Udgave af Erindringerne, og det lovede Brudstykke kunde da ikke medtages i denne. Det er vanskeligt at forstaa, hvad der kunde foranledige en saadan Indelukning af en officiel Regjeringsprotokol.

I 1881 blev Protokollen imidlertid overleveret til Rigsarkivet og dermed tilgjængelig. Enkelte Afsnit ere senere trykte af mig. Rigsarkivar M. Birkeland ønskede at kunne udgive Protokollen samlet og lod i den Anledning Kopist Frøken O. Bugge tage en fuldstændig Afskrift. Først efter Birkelands Død er den bleven trykt under Tilsyn af Rigsarkivar H. J. Huitfeldt Kaas og Arkivar E. A. Thomle. Den sidste har ogsaa besørget Udarbeidelsen af et Register. Den nye Udgave vil være kjærkommen for enhver, der sysler med vor Historie i 1814.

Udgivelsen er, saavidt det kan sees efter en partiel Jævnføring med den originale Protokol, i sin Helhed besørget med megen Omhyggelighed. Imidlertid er der ogsaa enkelte Punkter, hvor der kan gjøres Udsættelse; jeg skal nævne, hvad jeg har fundet.

Det havde vistnok været meget ønskeligt, om de til Protokollen hørende Bilag samtidig havde kunnet trykkes. Det er, som i Fortalen anført, ganske rigtigt, at disse ikke ere fuldstændige. Men det er dog ikke saa ganske haabløst at samle den største Del af, hvad der engang har været Statsraadsprotokollens Bilag.

Protokollen er ikke, som det heder i Fortalen, skreven med to, men med tre Statssekretærers Hænder. Fortalens Forfatter har aldeles overseet, at en ikke ringe Del af Protokollen er skreven af kst. Statssekretær Fischer, der fungerede i Oktober og November 1814. Der er S. 119 og S. 127 i Noter indført Bemærkninger om, at det er en ny Haand, som kommer ind, hvorimod der ikke her S. 179 er givet nogen Oplysning om, at der her begynder en helt ny Haandskrift, nemlig P. C. Holsts.

S. 39 er L. 15—16 f. o. indkommen paa urigtigt Sted. Texten er rigtig trykt i mine Bidrag til Norges Historie 1814, II, S. 272. Ordene: saaledes at o. s. v. ere i Originalen skrevne over den foregaaende Linie og maa i Henhold dertil være at indskyde foran Ordene: og blev da følgende i saa Henseende eensstemmigen vedtaget, hvormed dette Stykke saaledes kommer til at afsluttes.

Som en mere væsentlig Anke maa nævnes den Maade, hvorpaa Udgiverne have anordnet Protokollens Underskrifter. I den originale Protokol findes disse i en Rækkefølge, der er bestemt efter deres Anciennetet. Hver Statsraad har sit faste Sted, hvor han skriver sit Navn, og om han ikke har underskrevet samtidig med sine Kolleger, saa kan han senere anbringe sit Navn paa den ham tilkommende Plads. Det

har jævnlig hændt, at dette senere er forsømt; men da staar Pladsen aaben. Grev Essens Navn er saaledes ikke kommet med før langt ind i December. Deraf kan ikke sluttes, at han har været fraværende. Han har kun, efterat Protokollen var renskreven, forsømt at paaføre sit Navn. Af Udgaven kan dette ikke forstaaes. Navnene trykkes der i umiddelbar Fortsættelse, og den Linie, hvorpaa Statholderens Navn skulde staa, hoppes helt over. Anden Linie har sine bestemte Navne og tredie Linie sine. Men Udgaven gjør anden Linie til første og tredie til anden og tager ovenikjøbet Navne, der høre til tredie Linie, og rykker dem helt op i første. Jeg kan vise dette ved et Exempel. I Originalen kan det se saaledes ud:

Rosenkrantz. Jonas Collett.
D. Hegermann. Motzfeldt.

Dette kan Udgaven alt gjengive i en og samme Linie: Rosenkrantz. Jonas Collett. D. Hegermann. Motzfeldt.

Paa den Maade frembringes et galt Indtryk, og den, som ser det, maa nødvendigen faa den Forestilling, at de Statsraader, hvis Navne mangle, ikke have deltaget i Mødet, hvad ad andre Veie kan kontrolleres ikke at være rigtigt. Det eneste rigtige er at trykke Linie for Linie, med den for Statholderen reserverede Linie aaben, og med de øvrige aabne Mellemrum for Navnene. Jeg har selv Erfaring for, at den Maade, hvorpaa Navnene nu arrangeres, kan vildlede. Efter Udgaven skulde man kunne mene, at Grev Wedel først havde mødt 13. December i Statsraadet. I en Note ved dette Møde (S. 199) er det nævnt, at Sommerhielm, hvis Forfald den Dag udtrykkelig refereres, har underskrevet, men atter slettet sit Navn. Det rigtige vilde været tillige at markere den aabne Plads mellem Rosenkrantz og Collett, hvor han regelmæssig skulde skrive sit Navn. Denne Underskrifternes Ordning er ingen ganske uvæsentlig Sag. De

norske Statsraader holdt ligesaa nøie paa sin Rang og Anciennetet i Regjeringen, som Medlemmerne af noget Regjeringskollegium i Kjøbenhavn. Vi faa der et lidet Bidrag til Historien om den første Grundlæggelse af den nye norske Statsadministration. Dette er overseet i Udgaven.

S. 156 nævner Protokollen, at der blev indvilget Afsked af den norske Søetat for Sølieutenant P. S. Flureik, hvis Navn ogsaa opføres paa Registeret. Men dette var fingeret, og Mandens virkelige Navn var P. S. Kierulf, Lieutenant i den danske Marine.

Yngvar Nielsen.

P. Munch. Købstadstyrelsen i Danmark fra Kristian IV's tid til enevældens ophør (1619—1848). I. 237 Sider. II. 196 Sider. København 1900. Det nordiske forlag.

I 1897 blev vor historiske Literatur beriget med Professor Aschehougs „De norske Communers Retsforfatning før 1837" (i Universitetets Festskrift ved Kong Oscars Jubilæum). Nu har en ung dansk Historiker behandlet samme Emne for de danske Provinsbyers Vedkommende og det paa en saadan Maade, at vor Indsigt baade i det danske og norske Bysamfunds Historie er bleven dybere og rigere, end den var selv efter Læsningen af Aschehougs Afhandling. Disse større systematiske Arbeider har derhos faaet et værdifuldt Tillæg i Alexander Bugges „Studier over de norske Byers Selvstyre og Handel før Hanseaternes Tid (udgivet af Den norske historiske Forening 1899), og efter hvad jeg har ladet mig fortælle, er en anden dansk Historiker ifærd med at udgive en Bog om de danske Kjøbstæders Historie før 1619.

Den Interesse for de kommunale Samfunds Udviklingshistorie, som i disse Arbeider har fundet sit literære Udslag, er visselig ikke Tilfældets Verk. I over et halvt Aarhundrede har den europæiske Germanistik været ihærdig sysselsat med

Granskningen af de oldgermanske og middelalderlige Smaasamfunds Oprindelse og Organisation, deres Betydning og rette Plads i de germanske Folks Historie. Disse Forskninger har givet det sikre Resultat, at de germanske Folk har været beherskede af en stærk og udpræget Samfundsaand, der ikke alene skaffer sig Udtryk i deres Ætteforbund eller i andre paa Blodsbaand eller naturlige Tilbøieligheder hvilende Forbindelser, men ogsaa har skabt en Række Interessesamfund til Fremme af materielle og ideelle Formaal. Til disse Interessesamfund hører Gilder og Lag og alle de mangeartede Genossenschaften, som trivedes og blomstrede rundt om i de germanske Lande, og hvis historiske Skjebne Berlinerprofessoren O. Gierke har behandlet i et Verk paa tre tykke Bind (Das deutsche Genossenschaftsrecht I—III (1868—1881). Herhen hører da ogsaa Bykommunen, om hvis Oprindelse og første Udvikling navnlig tyske Historikere og Retshistorikere har skrevet et helt Bibliothek (se Literaturfortegnelse i R. Schröders Lehrbuch der deutschen Rechtsgeschichte. 3. Ausg. (1899) S. 608—12). Den nordiske Historieforskning kan derimod ikke siges at have ofret alle disse Smaasamfund den Opmærksomhed, de fortjener, og man har derfor lige til den nyeste Tid ofte stødt paa den Sætning, at Nordboerne og da navnlig Nordmændene skulde have været blottede for Korporationsaand. I 1885 kom da en tysk Retshistoriker og rev os grundig ud af denne Vildfarelse; ja han søgte endog at hævde den i vore Øine dengang ligefrem latterlige Paastand, at det europæiske Gildevæsen havde sit egentlige Forbillede i det nordiske fostbrœðralag. Jeg sigter til Max Pappenheims grundlæggende Arbeide om „Die altdänischen Schutzgilden“ (Breslau 1885), der i 1888 fulgtes af en ligesaa grundig Afhandling om de norske Beskyttelsesgilder („Ein altnorwegisches Schutzgildenstatut“. Breslau 1888). Max Pappenheim søgte her i norske Dokumenter Støtte for den saakaldte „Gildeteori“, der gjør

Gildestyret til Bystyrets Ophav og Forbillede, en Anskuelse, som ogsaa Alexander Bugge tager Ordet for (se hans Studier S. 101 f.).

Nærværende Anmeldelse giver mig imidlertid ikke Anledning til at indgaa paa Kjøbstadstyrets Forhold til Gildevæsenet. Naar det bebudede Verk om de danske Kjøbstæders middelalderlige Historie er udkommet og Nyrops fortrinlige Udgave af de danske Gilde- og Lagskraaer foreligger i afsluttet Stand, vil jeg forhaabentlig faa Leilighed til at give dette Tidsskrifts Læsere en Oversigt over den nyere Forsknings Standpunkt til disse Problemer.

Det foreliggende Verk bevæger sig ikke paa de historiske Gaaders Mark. Forfatteren har havt rige Kilder at øse af, og han har udnyttet dem paa en Maade, som fortjener den høieste Ros. Særlig maa det betegnes som et stort metodisk Fremskridt, at han systematisk har udnyttet Kjøbstadsarkiverne. Herved har hans Skildring af Bystyrelsens og Bylivets nyere Historie ikke blot vundet i Fylde og Anskuelighed, men fremfor alt i Tilforladelighed. Hans Arbeidsmaade maa her blive den fremtidige Forsknings. Vor indre Historie kan ikke længer skrives paa Grundlag af de trykte Lovsamlinger og andre mere eller mindre tilfældige Kilder, som af en eller anden Grund foreligger i trykt Form. Vi maa træde Folkets virkelige Liv og Livsforhold nærmere. Vi maa fordybe os ikke blot i Centralforvaltningens, men ogsaa i den lokale Administrations Brevsamlinger og Protokoller. Det er Skatkamre, om hvis virkelige Indhold vi for det meste ingen Anelse kan have, og hvis Rigdom nu nærmest virker afskrækkende paa de fleste. P. Munch har imidlertid vist, hvad en øvet og skoleret Historiker her kan udrette, og hans Verk vil og maa mane til Efterfølgelse.

De danske Kjøbstæders og deres Styres Historie fra 1619—1848 danner efter Forf.s Fremstilling 8 Epoker, der behandles i ligesaa mange Kapitler, hvis Overskrifter angiver

hvert Tidsrums Karakter. Den første Dels 1. Kapitel (I 1—66) indledes med en Oversigt over Middelalderens Kjøbmandsstyre og omhandler forøvrigt „statsmagtens og de menige borgeres voksende indflydelse 1619—57“. Med den ulykkelige Krig med Sverige 1657—60 indledes en ny Epoke, der karakteriseres som „det gamle danske bylivs opløsningstid 1657—82“ (I 67—82). Saa følger „enevældens ordning 1682—1701“ (I 83—115); derefter „det middelalderlige selvstyres fuldstændige ophør; embedsmandsstyrets grundlæggelse; den første begyndelse til det moderne selvstyre 1701—45“ (I 116—153). I 5. Kapitel giver Forf. en Oversigt over „evropæisk købstadstyre fra 16. aarhundrede til midten af 18. aarhundrede“, hvor der gjøres Rede for Bystyrelsens Ordning i Slesvig og Holsten, Sverige, Preussen, Frankrig og England (I 154—186). I et Tillæg omhandles Kilderne, Stiftamternes, Amternes og Byernes Arkivsager, de sidste i Form af en tabellarisk Fortegnelse over Byernes Retsprotokoller (Raadstuprotokoller og Bysbøger), Kæmnerregnskaber, Breve, Kopibøger m. m., med Angivelse af de forskjellige Arkivsagers Begyndelsesaar; derefter følger Tabeller over Skatteydere 1642, 1672 og 1769, over Embedssammenlægninger 1660—1767, over Embedsfordelingen i de forskjellige Perioder og endelig over de eligerede Borgeres Oprindelse, Antal og Valgmaade (I 187—237). Anden Dels 1. Kapitel omhandler „embedsstyrets udvikling; det moderne selvstyres forberedelse 1745—87 (II 1—38); 2. Kapitel „fremskridtstiden 1787—1807“ (II 39—88); 3. Kapitel „stilstandsaarene 1807—37“ (II 89—107); 4. Kapitel „evropæisk købstadstyre fra midten af 18. aarhundrede til 1848“ (II 108—136); 5. Kapitel „den danske købstadlov af 1837“ (II 137—170). Derefter giver Forf. i „Slutning“ en sammenfattende Udsigt over sin Forsknings Resultater (II 171—178) og endelig i et „Tillæg“ tabellarisk Oversigt over „valg af eligerede og borgerrepræsentanter 1797—1848“, og „regulativbestemmelser fra 1838 og 1839“ angaaende

Byraadsmedlemmernes Antal, Census for Grundeiere og Angivelse af, i hvilke Byer der var særlig Ligningskommission eller ikke, samt Aftryk af den danske Kjøbstadsanordning af 24. Oktober 1837 (II 179—196).

Der kan ikke her blive Tale om at levere noget fyldigere Referat af Forfatterens Fremstilling. Dens Form er i mine Øine et overmaade tiltalende Vidnesbyrd om den danske Stilkunsts høie Standpunkt, og enhver dannet Mand med historisk Interesse vil med Lethed og det bedste Udbytte kunne følge Forf.s Undersøgelser. De kritiske Bemærkninger, som en Anmelder efter gammel Tradition altid skal gjøre, helst overfor en yngre Fagfælle, maa jeg holde tilbage af den simple Grund, at jeg ikke har fundet nogen Knag at hænge min kritiske Hat paa. De danske Kjøbstæders Historie har hidtil ikke været Gjenstand for min specielle Granskning, og hvad Forf. har at sige om det norske og det europæiske Bystyres Udvikling i nyere Tid, har for mig været en Kilde til Belærelse. Hans Skildring af de retslige Forhold og Organisationer, som er det, jeg bedst kan bedømme, vidner om en Indsigt i disse Materier, som ingenlunde kan siges at være almindelig i historiske Bøger.

Der er mange Detaljer i det foreliggende Verk, som det vilde være lønsomt at dvæle ved. Men Hovedinteressen ligger i Forf.s samlede Syn paa Bystyrelsens Skjebne under Enevældets Regime. Han indleder sit Verk med et Citat af Indledningen til Kristian IV's Kjøbstadslov af 7. April 1619, der paa engang angiver Enevoldskongernes Reaktion mod Middelalderens Storborgervælde og Programmet for deres fremtidige Indblanding i Bystyrelsen. Kongen „hafver met synderlig flid betractet oc ofverveiet, ved hvad middel oc maade kiøbstederne udi vore riger Danmark oc Norge kunde saa vel som udi andre fremmede kongeriger oc lande met mere oc støre næring, handel, trafiq tiltage oc sig forbedre saa vel som oc bedre justicie, ordning oc policie

udi dennem kunde erholdis, end som hidindtil sked er"; og han har fundet „sligt til des at vere forhindrit meget af den aarsag, at nogle enkende faa udi hver kiøbsted øfrighedsbestilling betienendis den gantske næring, som sammesteds falder, sig allene tileigner oc den gemene mand ved atskillige pratiqver derfra holder oc alfmufven fast efter deris eget tycke regerer oc under sig hafver." Programmet er altsaa Afskaffelsen af et faatalligt Patricierstyre dels ved en Forøgelse af Kontrollen fra oven gjennem Regjeringen, dens Embedsmænd og dels ved en stadig voxende Udvidelse af Borgerskabets Indflydelse paa Bystyrelsen. Veien fra Middelalderens oligarkiske Patricierstyre til Nutidens demokratiske Borgerstyre er gaaet gjennem Enevældets Embedsstyre. Enevældets selvstændige Arbeide i denne Udviklings Tjeneste er afsluttet i Fremskridtstiden 1787—1807. Krigsaarene indledede ogsaa nu en Stilstandsperiode, og i Regjeringskredsene holdt man snarest igjen mod den omsiggribende europæiske Liberalisme. Denne fandt imidlertid enthusiastiske Talsmænd i den Embedsstand, Enevældet havde skabt, og i den Borgerstand, hvis Udvikling ofte havde ligget den varmt paa Hjerte. Og Liberalismens Krav var kommunalt Selvstyre. Dette indførtes samtidig i det enevældige Danmark og det konstitutionelle Norge, og mellem 1830 og 1848 grundlagdes det moderne Kommunestyre ogsaa i de andre europæiske Kulturstater „ved en række store organisatoriske love". „Kun i Sverige og hertugdømmerne blev det endnu i denne tid ved drøftelserne" (II 135).

Ikke mindst interessante er Forf.s Bemærkninger (II 172) om, at det dansk-norske Enevældes Kjøbstadspolitik gaar sin jævne Fremskridtsgang „uden at ledes og styres af mænd eller partier gjennem bevidst indgriben. Byernes styrelse hørte, bortset fra aarene efter 1830, for vore styrende mænd slet ikke med til den politik, der fangede deres interesser; de lod det gaa som det kunde, afgjorde de

spørgsmaal, der frembød sig, som det i det givne tilfælde syntes dem fornuftig, men satte sig intet øieblik som maal at lede styrelsen ind i et bestemt spor. Derfor bliver bystyrelsen et fortræffeligt eksempel paa, hvorledes dele af et samfunds udvikling kan foregaa som af sig selv uden direkte at paavirkes af de overfladesvingninger, som foregaar i regeringskredsene, naar man skifter fra den ene gruppe af mænd til den anden. Dette gælder i fuldeste maal den tid, der ligger forud for det 18. aarhundredes sidste menneskealder, men endnu for denne fristes man til at paastaa, at om Danmarks styrer hed Struensee, Høeg-Guldberg eller A. P. Bernstorff, det var for vore byers styrelse omtrent lige meget. Dette vilde dog være en overdrivelse; udviklingens fart ændredes nu med ministerskifterne; men vist er det, at som bevægelsen fremad ingenlunde standsede i den guldbergske tid, saaledes var den endnu i Bernstorffs dage væsentlig ubevidst. Først efter 1830 fik de politiske svingninger direkte og afgørende betydning for byforfatningen. Og ganske tilsvarende stiller det sig for borgernes egen indflydelse paa kommunallovgivningen; før 1830 findes ikke antydning af partier eller bevidste bevægelser med det maal at give bystyret det ene eller det andet præg. Det var da ad indirekte vej, landets historie blev bestemmende for byernes; det var gennem selve enevældesystemet og gennem hver tids materielle og kulturelle kaar, borgernes forhold bestemtes.“ Efter at have paavist dette nærmere, gjør Forf. (II 174) opmærksom paa, at Forholdet var det samme i andre Enevoldsstater. „Derimod bevaredes længe i de stater, hvor enevælden ikke gennemførtes, i større eller mindre grad det middelalderlige storborgerstyre. Hver af disse retninger havde sine fortrin, men vist er det, at enevældeprinciperne i hvert fald ikke stod de moderne fjernere end de principer, der fulgtes i de lande, som bevarede den traditionelle ordning. I begge de to gruppers

hovedlande, Frankrig og England, skete overgangen til de moderne forhold i trediverne i vort aarhundrede, lige tidlig og nogenlunde lige fuldstændig, og ganske samtidig foregik den i Danmark.“ „Der er da — fortsætter Forf. — ingen grund til mod den danske enevælde at rette anklagen for med unænsom haand at have dræbt vore byers fri borgerstyre og ogsaa derved bidraget til lammelse af vort folkeliv. Enevældetiden bragte en saadan lammelse, men denne skyldtes ikke enevældens politiske system; grunden dertil var vore fyrsters evneløse udenrigspolitik; de krige, der bragte elendighed over landet, store tab og smaa fordele, men det tungeste ansvar derfor tog vore fyrster paa sig før det aar, den enevældige magt lagdes i deres hænder. Enevældens indre styrelse har intet storstilet, og der er ringe grund til at tale stærke ord til dens pris; svag og uvirksom var den det meste af tiden. Men i sig selv var den fornuftig, dens retning rigtig; gennem styrelsesformer, der ikke tilfredsstiller nutiden, men som svarede til datidens forhold, førte man udviklingen ind i det spor, der bar frem mod det 19. aarhundredes tilstande. Enevældetiden er ikke en modsætning til den ny tid, men en overgang til den; i den skabtes grundlaget for det samfundsliv, der nu leves.“

Disse Anskuelser falder i Hovedsagen sammen med, hvad baade danske og norske Historikere tidligere har udtalt. Men P. Munch har leveret et nyt og vægtigt Bidrag til deres Begrundelse.

15. Mai 1900.

Absalon Taranger.

Erkebiskop Henrik Kalteisens Kopibog. Udgivet for Det Norske Historiske Kildeskriftfond ved Alexander Bugge. Christiania 1899. 8vo. XXXIII + 226 ss.

Genom en i Pastor, Geschichte der Päpste I. s. 562 förekommande notis hade i Norge uppmärksamheten fästs vid tvänne i Universitets-biblioteket i Bonn befintliga handskrifter, som tillhört ärkebiskopen i Nidaros Henrik Kalteisen († 1465). Vid en på stället af Dr. Alex. Bugge företagen undersökning befanns dock endast den ena vara af intresse för Norge. Dess värde är emellertid mycket stort, då den, såsom utgörande Henrik Kalteisens kopiebok, lemnar synnerligen vigtiga bidrag till belysningen af såväl de kyrkliga som historiska förhållandena i Norge under Kalteisens kortvariga ärkebiskopstid. — Den har nu „for det Norske Historiske Kildeskriftfond“ utgifvits af Dr. Alexander Bugge.

Man kan emellertid hysa olika åsigter om sättet för utgifvandet i tryck af historiska handlingar. Dr. Bugge har tydligen följt den regeln, att man så noga som möjligt, äfven i de minsta detaljer, bör följa handskriften. Mig åter synes det, att man i fråga om en så ung handskrift som denna, åtminstone i fråga om stora bokstäfver och interpunktering, bör modernisera texten. Densamma blir därigenom mer öfverskådlig och lättläst, och den historiska källkritiken torde icke i nogon väsentlig mon lida däraf. — Vidare torde en utgifvare, dock alltid med anmärkande af rättelser och ändringar, vara berättigad att rätta och ändra uppenbara felskrifningar och omeningar. Detta har emellertid icke gjorts af Dr. Bugge. — Slutligen förefaller det mig vara en förtjenst, om utgifvaren förser de skilda afdelningarna och handlingarna med förklarande rubriker. Detta har ej häller iakttagits. Texten skulle dock därigenom vunnit i läsbarhet. Något besvärligt är det nämligen att, såsom i fråga om Questio 20—23, endast hafva svaren i sjelfva texten men frågorna däremot i registret. Sjelfva handskriften är ock tydligare än texten, såsom den här återgifvits. I densamma förekomma nämligen här och hvar marginalrubriker, men Dr. Bugge har insatt dem i sjelfva texten endast an-

gifvande dem genom en klammer och en not. — Detta är dock endast principiela anmärkningar, och om utgifningssättet kan man ju ha olika åsigter.

Utgifvaren har tydligen nedlagt ej ringa arbete på att så noggrant och omsorgsfullt som möjligt återgifva den föreliggande handskriften och tyckes också lyckats rätt väl däri. En något vårdslös korrekturläsning har dock vållat, att ej få tryckfel qvarstå oanmärkta, och stundom stannar man i ovisshet, om tryckfel, felskrifning af Kalteisen eller felläsning af Utgifvaren föreligger. — Med berömvärd omtanke har också i noter anförts, hvar de hos Kalteisen ofta förekommande citaten ur Jus Romanum och Jus Canonicum kunna uppsökas i dessas modernare upplagor. Därvid har dock altför mycket afseende fästs vid det ej alltid tillförlitliga registret till Friedbergs upplaga af Jus Canonicum, och kapitel ha ofta anförts som obefintliga, ehuru de utan synnerligt besvär kunnat återfinnas i Friedbergs text, särskildt om möjliga felskrifningar af Kalteisen och måhända äfven felläsningar af Utg. beaktats. Ej så sällan saknas också hänvisningar, och äfven eljes märkes i fråga om dessa noter en del oegentligheter, som genom större uppmärksamhet vid korrekturläsningen kunnat undvikas.

Till bestyrkande af hvad jag här anfört må anföras en del af mig anmärkta tryckfel och bristande citat m. m. Jag vill dock förutskicka den anmärkningen, att jag i detalj endast granskat 15 sidor, men eljes blott undersökt de citat m. m., som i något afseende förefallit mig misstänkta: s. 7 r. 4 secundeum för secundum; — s. 7 r. 14 penis för penitencia, hvarjämte hänvisning saknas til Fr. I. c. 1 D. VI (De pen.); — s. 10 n. 2. tillägges (De pen.); — s. 13. n. 2. troligen afses Fr. I. c. 46. D. L (Eum qui asseuerat); — s. 18 r. 8 nedifrån: nici för nisi; — s. 21 r. 10 nedifr. festa för feria; — s. 24 r. 15 nedifr. siue för sine, hvarjämte hänvisning saknas till: Fr. II. III. 12. cap. un. (Ut ecclesiastica beneficia); — s. 26 n. 1. Troligen afses Fr. II. III. 39. 6 (Quum apostolus) och 7 (Prohibemus); — s. 32 n. 9. Säkerligen afses Fr. II. III. 19 (Joannes clericus); — s. 34 n. 3. (L. VI) utgår; — s. 34 n. 6: (L. VI) tillägges; — s. 35 n. 11: (L. VI) tillägges;

— s. 37 n. 2: qu. 1 tillägges; — s. 37 n. 7: (L. VI) tillägges; — s. 37 n. 8 (De consecr.) tillägges; — s. 37 n. 11: Möjligen afses Fr. I. c. 59 C. II. qu. 7, som öfverensstämmer i afseende på innehållet och i hvars text orden quod a nobis forekomma; — s. 38 n. 2: qn. för qu.; — s. 39 n. 7: Fr. I. c. 18. C. VII. qu. 1. afses; — s. 40 r. 8. nedifrån: imitaciones för mutaciones; — s. 40 n. 10 Fr. I. c. 34. C. VII. qu. 1 (mutaciones) afses; — s. 41 n. 1: LXIII för LXVIII; — s. 42 n. 6: clectione för electione; — s. 43 n. 1: XXXV. c. 1. et c. 9. för XXXXV. c. 1. et c. 18.; — s. 43 n. 3: 1. för 3.; — s. 44 r. 12, 13: suffragancis för suffraganeis; — s. 45. n. 2: (L. VI) tillägges; — s. 45 n. 5: eognouimus för cognouimus; — s. 46. n. 11: Fr. I. c. 1. C. VI. qu. 2. afses; — s. 47 n. 9: (L. VI) tillägges; — s. 50 n. 3: Möjligen afses: Fr. I. c. 6. D. XVIII.; — s. 51 r. 10 nedifrån: tutorun och Papiniamus för tutorum och Papinianus; — s. 52 r. 8 nedifrån: concludeudi för concludendi; — s. 57 r. 6 nedifrån: Hänvisning saknas vid ex insinuacione till Fr. II. I. 38. 3; — s. 57 r. 5 nedifrån: Hänvisning saknas vid Sicut consuetudo till Fr. II. II. 19. 2; — s. 60 r. 12 nedifrån: episeopus för episcopus; — s. 62 r. 19: acquisitc för acquisite; — s. 64 n. 6: XV för XVI; — s. 66 r. 18: vsupare för vsurpare; — s. 66 r. 7 nedifrån: factam för facta; — s. 66 n. 3: Alamus för Alanus; — s. 67 r. 17: Corfirmando för Confirmando; — s. 68 r. 19: voc för vos; — s. 68 r. 3 nedifrån: hominibns för hominibus; — s. 70 r. 11: Hänvisning saknas vid Archiepiscopo till Fr. II. V. 7. 2. (Clem.); — s. 70 r. 9 nedifrån: Hänvisning saknas vid li. 6to till Fr. II. V. 7. 12 (L. VI); — s. 71 n. 5: Troligen afses Fr. I. c. 3. C. IX. qu. 3 (Quum simus); — s. 71 n. 7: Möjligen afses Fr. I. c. 6. D. XVIII; — s. 73 n. 6: Tillägges (L. VI); — s. 74 n. 4: Helt säkert afses Fr. II. I. 31. 13, ehuru Kalteisen felaktigt anfört li. 6°; — s. 74 n. 15: Fr. I. c. 97. C. XI. qu. 3 (Qui resistit) afses; — s. 75 n. 6: Helt säkert afses Fr. II. III. 39. 25 (Quum nuper); — s. 79 r. 2 nedifrån: Kalteisen har felaktigt li° 6°; — s. 80 r. 4: sigillatím för singillatim; — s. 80 n. 4: Helt säkert afses Fr. II. V. 1. 21, ehuru Kalteisen felaktigt anfört li° 6°; — s. 81 n. 2: XX för XXII; — s. 81 n. 7: kun 1 för 2; — s. 82 n. 10: jämför n. 4; — s. 83 n. 4: 29 för 39. Fr. har samma fel; — s. 83 r. 4 nedifrån: nottecknet 6 bör stå vid c° 1°, i stället för vid: primo; — s. 83 n. 7: Fr. II. III. 39. 24 (Venerabili fratre) afses; — s. 84 n. 1: Troligen afses Fr. II. I. 15. 6 (L. VI. De officio ordinarii); — s.

84 n. 3: qu. 1 för qu. 3; — s. 86 n. 2: Troligen afses Fr. II. I. 30 (studuisti); — s. 86 n. 3: 48.5 för 28.45; — s. 86 n. 7: (L. VI) tillägges; — s. 87 r. 11. Hänvisning saknas vid Episcopum till Fr. 11. C. X. qu. 1.; — s. 87 n. 8: 29,21 för 39,21; — s. 88 r. 12 nedifrån: Fr. 1. c. 22 C. XI. qu. 1. har Conspirationum för Kalteisens Coniuracionum; — s. 89 r. 9: Fr. I. c. 25. C. XI. qu. 1. har Aurelianensi för Kalteisens Arelatensi; — s. 90 r. 10: vestro för nostro; — s. 90 n. 8: Fr. I. c. 5. C. XXII qu. 5. afses; — s. 91 n. 1: Helt säkert afses Fr. c. 42. C. XI. qu. 1. (Inolita); — s. 91 r. 12: Hänvisning saknas vid placuit till det helt säkert afsedda: Fr. I. c. 43. C. XI. qu. 1; — s. 91 n. 5: II. VI. för II. II.; — s. 93. n. 1: Tillägges (Fr. In scriptis); — s. 93 n. 7: XXV för XXI; — s. 94 n. 3: penis för penitencia; — s. 98 r. 18: prebendam för prebenda (?); — s. 99 n. 9: Helt säkert afses Fr. II. III. 6. 1, 5, 6 och Fr. I. c. 7. C. I. qu. 1; — s. 101 r. 17: imonemores för immemores; — s. 102 n. 3: Tillägges (Clem.); — s. 105 n. 1: Helt säkert afses Fr. I. c. 18. C. VII. qu. 1 (Quia frater); — s. 106 n. 9: (Clem.) tillägges; — s. 108 r. 13: Hänvisning saknas vid Statuimus till Fr. II. I. 6. 1. (L. VI); — s. 111 r. 13: q. 9. för q. 3.; — s. 111 n. 6: II. V. för II. II; — s. 111 n. 7: Troligen afses Fr. II. II. 13. 11, i hvars midt orden si vero förekomma; — s. 111 n. 10: Fr. I. c. 31. C. XI qu. 3 afses; — s. 111 n. 14: Fr. II. V. 5 Reg. 20 (L. VI) afses. — s. 112 n. 6: Johan XXI för Johan XXII; — s. 114 r. 20: Hänvisning saknas vid ecce till Fr. I. c. 19. C. XVI qu. 1.; — s. 115 n. 3: Med kap. frater questionum afses troligen Fr. II. I. 29. 27 (Super quæstionum); — s. 115 r. 11 nedifrån: Hänvisning saknas vid innotuit till Fr. II. I. 6. 20; — s. 115 n. 7: (L. VI) tillägges; — s. 116 n. 2. Fr. II. V. 12. Reg. 34 (Generi) (L. VI.) afses; — s. 117 r. 3: conffteri för confiteri; — s. 119 r. 13: Hänvisning saknas vid suffraganeis till Fr. II. I. 6. 11; — s. 119 n. 3: Fr. II. I. 33. 14 afses; — s. 120 n. 2: (Clem.) tillägges; — s. 121 r. 7 nedifrån: fit för sit?; — s. 123 n. 4: Fr. II. V. 12. 3 (L. VI) afses; — s. 125 n. 6; enorurem för enormem; — s. 125 r. 8: Hänvisning saknas vid verum till Fr. I. c. 28 p. IV. D. LXIII; — s. 127 r. 13 nedifrån: Hänvisning saknas vid omnis till Fr. II. V. 38. 12; — s. 127 r. 6 nedifrån: li för ei?; — s. 128 r. 15: Hänvisning saknas vid Scimus till Fr. I. c. 2. D. XLVIII; — s. 128 r. 15: parientes för parietes; — s. 128 r. 16: viriditatis för novitatis?; — s. 128 r. 1. nedifrån: nex för nec; — s. 128 n. 2: Troligen afses Fr.

II. I. 14. 2 (Ex ratione); — s. 129 r. 11: st för si; — s. 129 n. 5: Fr. I. c. 97. C. XI. qu. 3. afses; — s. 129 n. 9: Med kap. cuncte afses troligen Fr. II. III. 27. 23 (Quum te), med infamibus afses Fr. II. V. 12. Reg. 87. (L. VI) och med inter dilectos troligen Fr. II. V. 31. 11 (i: De excessibus prælatorum); — s. 129 n. 11: Fr. II. II. 24. 23 (Quintavallis) afses; — s. 130 n. 4: Fr. II. II. 28. 53 afses; — s. 134 r. 1: ingruebant för ingruebat; — s. 134 n. 2: Troligen afses Fr. II. III. 38. 3 (Quoniam in quibusdam); — s. 137 r. 4: mataria för materia; — s. 138 n. 5 (L. VI) tilläggеs; — s. 138 n. 9: Möjligen afses Fr. II. III. 8. 6 (Quum nostris); — s. 139 n. 5: Fr. II. V. 12. Reg. 87. (L. VI) afses; — s. 143 n. 1, 2, 3: (L. VI) tilläggеs; — s. 144 r. 12 nedifrån: irrouocabiles för irreuocabiles; — s. 144 n. 3: (L. VI) tilläggеs; — s. 147 n. 2: Fr. I. c. 3. C. V. qu. 1 (Si quis famosum afses; — s. 148 n. 2: Fr. II. I. 9. 4. (Admonet) afses; — s. 149 r. 12 nedifrån: consiliatorum för consiliariorum; — s. 150 r. 9 nedifrån: serenitate för serenitati; — s. 158 r. 16 nedifrån: grorificabo för glorificabo; — s. 158 r. 12 nedifrån: prersentaui för presentaui; — s. 159 r. 13: tardessem för tardassem; — s. 160 r. 7: archiepicopalem för archiepiscopalem; — s. 160 r. 8: percorum för pecorum; — s. 160. r. 10 nedifrån: fauores för fautores; — s. 168 r. 1: cum för tamen: — s. 168 r. 5 nedifrån: Sanctitate för Sanctitati; — s. 169 r. 1 nedifrån: regalem för regularem?; — s. 174 r. 12: titulis för tituli?; — s. 188 r. 15: procuratis för procuratores; — s. 188 r. 11 nedifrån: aliquis och quo för aliquid och que (?, hvarjämte uppmärksamhet borde fästs vid den der forekommande omeningen; — s. 211 r. 6 nedifrån: sedis för sedi.

Till texten har Utg. fogat en inledning, i hvilken han dels närmare redogör för handskriftens innehåll dels ock genom sammanställning med från andra håll hämtade upplysningar redogör för de olika afdelningarnas och de i dem förekommande uppgifternas vigt och värde. Här kunde man dock önska, att Utg. varit något utförligare, och någon svårighet borde detta ej vållat honom, då han tydligen väl satt sig in i denna tids historia och de till densamma hörande historiska källskrifterna. Särskildt önskvärdt skulle varit, om de särskilda afdelningarnes inbördes kronologiska förhållanden närmare belysts.

Handskriften sönderfaller nämligen i tvänne afdelningar af bestämdt skiljaktig natur, hvilka från början tyckas utgjort tvänne skilda böcker, som i senare tid hopbundits i ett gemensamt band. — Den första afdelningen s. 1—130 är nästan uteslutande af kyrkorättslig natur. I denna besvarar Kalteisen, som tydligen ämnat på fullt allvar taga sitt biskopskall, en mängd frågor (questiones), som antingen verkligen framställts till honom eller som han ansett vara af vigt att i och för utöfningen af sitt embete närmare utreda. Af dessa torde quest. 1—27 vara skrifna under Kalteisens uppehåll i Bergen vintern 1452/1453, quest. 28—32 under hans uppehåll i Nidaros sommaren 1453, quest. 33—40 i Bergen hösten 1453 och tiden närmast därefter, samt quest. 41—45 sedan han redan lemnat Norge. De innehålla nämligen början till ett vetenskapligt arbete rörande de kloster-andliges förhållande till det sekulära presterskapet, hvarom under större delen af medeltiden många tvister ägde rum.

Den andra afdelningen s. 131—214 har åter varit afsedd för handlingar af mer historisk natur. Af den ursprungliga handskriften saknas dock de 23 första bladen. Å dessa ha troligen funnits afskrifna de bref, utfärdade af påfven och konung Christiern, som åberopas å s. 143 och 159. — I denna afdelning har dock icke en så sträng kronologisk ordning blifvit iakttagen som i den föregående. Så t. ex. finnes Kalteisens bref till konung Karl Knutsson, ehuru skrifvet sommaren 1453, infördt å s. 189—191 (handskr. fol. 48), efter sedan Kalteisen 1454 lemnat Norden. — Hufvudstommen af de hithörande handlingarna rör tvisten mellan Kalteisen och Marcellus om ärkebiskopsstolen i Nidaros, och i inledningen s. XXV och följande redogör Utg. för dessas innehåll och datering. Dervid lemnar han också tidsuppgifter rörande Kalteisens resor och vistelse vid olika tillfällen. Dessa äro dock stundom ofullständiga eller väl vaga och någon gång oriktiga, hvarför de här må i någon mån

suppleras. Kalteisen kom, såsom Utg. riktigt anfört, till Bergen i November 1452 och emottogs der i veckan efter d. 11. Nov. (infra octavas S. Martini)[1]. Vintern öfver förblef han i Bergen och afreste derifrån (s. 159) först den 25. April (in festo S. Marci) 1453. Till Nidaros kom han (s. 160) d. 20. Maj (in f. sancto penthecosten) och höll der sin första pontificalmessa d. 31. Maj (in festo Corporis Christi). Ej långt derefter torde brefvet till konung Karl Knutsson (s. 189—191) vara skrifvet. — På kallelse af konung Christiern återkom Kalteisen till Bergen i September 1453 och afreste derifrån (s. 153) först d. 17. Oktober (festo S. Marthe) i sällskap med biskopen af Stavanger, hvarvid ett uppehåll gjordes vid Notau. Till denna tid höra Marcelli inlaga af d. 12. Sept. 1453 (s. 131—136), Kalteisens svar (s. 136—147) skrifvet mellan d. 13. och 19. Sept., Kalteisens anbud (s. 147—149) af d. 19. Sept.[2] (feria 4:a quatuor temporum) samt de följande handlingarna (s. 149—154, 171—172) och Marcellus skrifvelse emot Kalteisen (s. 186—188), som tydligen är ställd till konungens Danska råd, hvilket af Utg. icke påpekats. På resa från Notau var Kalteisen d. 26. Nov. 1453 (In crastino S. Katherine)[3], då han utfärdade indulgensbref för Hartvig Krummedike (s. 208), och i början af December är han i Marstrand, der han förblef vintern öfver. Från denna tid härröra indulgensbrefven (s. 208, 210, 211), af hvilka två äro daterade, d. 9. Dec. 1453 (dominica secunda aduentus domini) och d. 12. Jan. 1454. — Redan d. 23. April 1454

---

[1] Utg. har oriktigt hänfört detta datum till kapitlets appellation emot Kalteisen, i det han ej gifvit akt på felskrifningen (s. 167) 1453 för 1452. Äfvenledes har felskrifningen å följande rad, 1454 för 1453, förbisetts.

[2] Utg. har oriktigt (s. XXII) 14. Sept.

[3] Utg. har felaktigt d. 24. Nov. och anför detsamma bland de i Marstrand utfärdade brefven.

(s. XII. feria tercia post festum pasche) är Kalteisen emellertid i Köpenhamn [1], hvarest han fick tillfälle att inför Danska rådet i pingstveckan (d. v. s. 9—15 Juni) 1454 framställa sin sak emot Marcellus (s. 158—164), och d. 13. Juli (die beate Margarete) [2] före sin afresa aflemnade till konungen sin officiella afskedsansökan (s. 172—173).

Sedan Kalteisen lemnat Norden användes han en tid af konung Christiern som ombud såväl i Tyskland som vid kurian i Rom, hvarom flere här aftryckta handlingar bära vitnesbörd. Under dessa år fortlefde också hans intresse för Norden och hans gamla kyrkoprovins, och med omsorg inskref han i kopieboken densamma rörande handlingar, af hvilka jag särskildt vill påpeka den förut okända Färöiska biskopskrönikan, samt sökte äfven på bästa sätt tillvaratage sin förra kyrkas intressen. — Att närmare redogöra för alla hithörande handlingar och deras inbördes förhållande skulle dock föra mig altför långt.

Hvad de af Utg. eljes i Inledningen meddelade uppgifterna beträffar, vill jag blott påpeka, att Bartolomei Coronensis legation till Norden ej är så okänd, som Utg. s. XXI anser. Porthan anför nämligen i sin „Accessio" (s. 103) en handling rörande densamma och äfven Styffe har i sina „Bidrag" (s. XLVI) en om ock delvis oriktig notis derom. Sjelfva instruktionen för Bartolomeus har dessutom återfunnits i Vatikanens arkiv. Vidare må anmärkas, att riddaren Ørjan Karlsson (s. XXI) ej var svensk, utan norsk så till börd som bostad, att Torbjørn Bille (s. XXI) åtminstone enligt mig tillgängliga historiska och biografiska skrifter aldrig var höfvidsman på Bohus, och att det i den s. 209

[1] Utg. nämner (s. XXVI) att han kom dit „vaaren eller sommeren 1494".

[2] Utg. har oriktigt d. 24 Juli. Ofvananförda datering af festo S. Marthe visar, att Kalteisen följde den Tyska kalendern och ej den nordiska.

aftryckta handlingen öfverskrifna namnet „Eckardo“ troligen afser den svenske landsflyktige riddaren Eggerd Krummedike och ej Eggert Frille (s. XXXI). Beträffande det från domkyrkan i Nidaros stulna enhörningshornet (s. XIII och s. 198—200) kunde anmärkts den egenskap af talisman emot gift, som under medeltiden tillades dylika föremål, då just deri dessas egentliga värde låg.

Om, och såsom af ofvanstående framgår, det sätt, hvarpå denna handskrift utgifvits ej är fullt felfritt, har man dock allt skäl att vara såväl Dr. Bugge som Det Norske Historiske Kildeskriftfond tacksam för dess offentliggörande i tryck, då densamma, såsom ofvan påpekats, innehåller synnerligen vigtiga bidrag till Norges historia. Man torde också vara berättigad at betrakta densamma som en af de vigtigare urkundspublikationer, som under de senaste åren utgifvits i Norden.

K. H. Karlsson.

Bemærkninger ved Recensionen over Udgaven af Regjeringsprotokollen for 1814 (ovenfor S. 81 ff.). Ved Udgiverne.

I Anledning af Professor Y. Nielsens Recension over Aftrykket af den Norske Statsraadsprotokol for 1814 ønske Udgiverne at gjøre nogle Bemærkninger, dels af Hensyn til dem selv for at vise, at de have gaaet frem med langt mere Circumspection, end Recensenten synes at forudsætte, dels for at berolige de Historikere, der skulle benytte Udgaven, og som nu muligens kunde befrygte, at der ikke er udvist den nødvendige Forsigtighed og Omtanke.

Hvad Eftersøgningen og Aftrykningen af Bilagene til Statsraadsprotokollen angaar, da vilde dette være et saa besværligt, og især langvarigt Arbeide, at dets Afslutning efter

al Sandsynlighed vilde have forhindret den hele Udgivelse. Som i Fortalen antydet, kunne disse Actstykker udgives som et særskilt Bind, om nogen vil paatage sig det dermed forbundne Arbeide. Bilagene ville, om de kunne samles, i alle Fald ikke udgjøre den mindre Del.

Fortalen nævner ikke og har derfor heller ikke overseet, hvor mange Hænder der findes i Protokollen, da dette fremgaar dels af Texten selv, dels af Noterne. Protokollen er nemlig ikke, som Anmelderen mener, kun skreven med 3 men med 5 forskjellige Hænder. Det er imidlertid kun de to virkelige Statssecretairers (v. Holtens og P. C. Holsts) særegne Orthographi og Haandskrift, hvorom en Bemærkning gjøres i Fortalen; om de tre andre Hænder ere de nødvendige Oplysninger, som sagt, givne under Texten, saaledes S. 3 og 4, hvor en „Holst" (ikke P. C. Holst men muligens Bureauchef J. C. Holst) har indført 2 Dages Møder, den ene Gang med, den anden Gang uden Paraphering, og S. 119, hvor den nødvendige Oplysning findes om en ny (ukjendt) Skriverhaand, hvor v. Holten dog parapherer, samt S. 127, hvor samme Haand findes uden nogen Paraphering. Oplysning om, hvor den constituerede Statssecretair Fischers Haand begynder, vil af en der særskilt angiven Grund findes S. 128 (jfr. m. Registret), men da han og senere den virkelige Statssecretair P. C. Holst altid have parapheret, hvor de have ført Protokollen, var enhver yderligere Bemærkning herom aldeles overflødig og endog vildledende.

Om det mest passende Sted, hvor den overskrevne Linie bør indsættes (S. 39), tør der maaske herske Tvivl, da ingen Henvisning er given og den tilskrevne Linie dog gaar ned i den sidste; men naar Udgaven har valgt, som gjort, vil det let forstaaes at være skeet for at faa Ordene „med efterstaaende Forandringer" tilsidst, umiddelbart før disse angives. Hermed skal dog ikke benegtes, at Anmelderen kan have valgt rigtigere, men da dette ingen Forandring

gjør med Hensyn til Meningen, er Afvigelsen neppe værd at nævne.

Hvad angaar den „mere væsentlige Anke“: Pladsen for Statsraadernes Navne i Underskrifterne, kan følgende bemærkes: som bekjendt, havde allerede i Middelalderen Rigsraaderne i Regelen en bestemt Plads eller Anciennetet, der som oftest nøiagtigt blev iagttagen af vedkommende Secretairer, der førte Brevene i Pennen og anbragte Udstedernes Segl. Men hvis man vilde tro uden videre at turde stole herpaa i ethvert forekommende Tilfælde, vil man blive skuffet; om ikke hyppig, saa dog heller ikke helt sjelden, vil Ordenen findes forrykket, og først længere Undersøgelser ville kunne give et sikkert Resultat. Saaledes forholder det sig ogsaa med Regjerings- og Statsraadernes Underskrifter i den foreliggende Protokol. Disse ere formentlig paaførte det renskrevne Exemplar af Forhandlingerne i det følgende eller et senere Møde[1], og nu viser det sig, at der hermed ikke er gaaet synderlig nøiagtigt tilverks, idet Statsraader, der f. Ex. i vedkommende senere Møde ikke have været nærværende, eller som paa Grund af Glemsomhed, Ligegyldighed eller andre Aarsager ikke itide have passet paa at underskrive, nu helt mangle blandt Undertegnerne. Det kan f. Ex. nævnes, at i det allerførste Møde samtlige 6 Regjeringsraader have underskrevet, alle i samme Linie, hvilket ikke lod sig gjengive i det Format, Udgaven nu engang har, medens Anciennetеten selvfølgelig er bibeholdt; Mellem-

[1] I alle Fald i v. Holtens Secretairtid, da næsten ingen Rettelser findes; P. C. Holst siger imidlertid i sine „Efterladte Optegnelser“ S. 67, at han efter Grev Wedels Opfordring strax indførte Sagerne, men Statsraadernes Underskrifter maa dog formentlig af og til være skrevne i et senere Møde, thi anderledes kan neppe Sammenhængen være med det S. 199 nævnte Tilfælde, hvor Sommerhielm først havde underskrevet men senere udslettet sit Navn under et Møde, hvor han havde været fraværende.

rummene vise sig imidlertid høist uefterrettelige. Allerede i andet Møde (5te Marts) findes kun Haxthausen, Sommerhielm og Aall at have underskrevet, men uagtet baade Rosenkrantz og Tank omtales som tilstedeværende (Collett nævnes ikke, men kan dog godt have været nærværende), er der ikke levnet tilstrækkelig Plads aaben for disses Navne mellem de 3 andre Underskriveres. Saaledes gaar det videre gjennem den hele Protokol: som oftest er ikke Pladsen stor nok, ganske enkeltvis er et tilstrækkeligt Rum levnet. Under Mødet 16de Marts staa Navnene Collett, Aall og Tank (de to sidste have nu byttet Plads, hvilket senere overholdes), men Collett har ikke levnet Plads til mere end 2 Navne foran sit, medens der findes aabent Rum mellem hans og Aalls Navne, hvor intet mangler eller skal staa. Derimod ere de rigtigt placerede under Mødet 19de Marts. Ved 27de Marts have 5 Regjeringsraader underskrevet paa en Linie uden Mellemrum, skjønt Rosenkrantz mangler; dette har kunnet gjengives i Udgaven og er altsaa gjort. Ogsaa for flere af de følgende Møder er der ikke levnet Plads for Rosenkrantz, medens der mellem Collett og Aall er Rum for en imaginair Person. 2den April staa de 4 sidste Navne rigtigt (Rosenkrantz er borte); med Haxthausen fylde de da Linien, saaledes som Udgaven har gjengivet det. Saaledes kan man, som sagt, den hele Protokol igjennem som oftest finde Underskrifterne urigtigt placerede og kun enkelte Gange rigtigt (neppe en af ti Gange), som det synes helt tilfældigt. Paa flere af Dagene før Midten af October staa de fire Navne Rosenkrantz, Sommerhielm, Jonas Collett og Aall paa en Linie, saaledes som Udgaven viser, men en enkelt Gang findes ogsaa her urigtigt en ledig Plads mellem Collett og Aall. Fra 15de Octbr., da Hegermann og Fasting komme til, staa disse to i særskilt Linie under de fire andre, saadan som Udgaven udviser. Nogen Forrykkelse som den, der exempelvis angives S. 3 i Anmel-

delsen, forekommer ikke i den hele Udgave. Hvor dennes Format har tilladt det, ere Navnene altid holdte i de forskjellige Linier, hvori de i Originalen ere indskrevne, men paa et Par Steder har dette maattet fraviges paa Grund af Octavsidens mindre Rummelighed. De aabne Pladse betyde ligesaa lidt i Slutningen som i Begyndelsen af Protokollen nogetsomhelst med Hensyn til vedkommendes Tilstedeværelse i Statsraadet, idet Statholderens Plads staar aaben ogsaa efter flere Møder, hvori han efter Texten ikke har deltaget. Hvorledes det kan oversees, at Grev Wedel har været tilstede før 13de Decbr., er vanskeligt at forstaa, da baade Text og Register oplyse, at han mødte 27de Novbr. Om han derimod har været tilstede ved flere af de senere Møder, hvor Rum staar aabent, maa oplyses ad anden Vei, thi der findes ogsaa Rum til Statsraad Krohgs Navn, uagtet han oplyses da at have været i Throndhjem.

Det tør efter det her oplyste formentlig paastaaes, at hvis aabne Rum paa nogle faa Steder for enkelte Statsraaders Vedkommende maaske virkelig kunde betegne Undladelsen af at underskrive i det senere Møde, hvor Protokollen fremlagdes i dette Øiemed, saa vilde de paa et aldeles overveiende Antal Steder fremkalde urigtige Forestillinger om Fraværelser eller foraarsage Undersøgelser efter Personer, der ikke have existeret. Sagen er derfor ikke overseet i Udgaven, men den anvendte Fremgangsmaade valgt som den mest praktiske og mindst vildledende.

Oplysningen om Sølieutenant Flureik (P. S. Kierulf) er en virkelig Berigelse for Udgaven, men kunde under Correcturen, trods adskillig Undersøgelse, ikke skaffes tilveie. Det faldt selvfølgelig ikke Udgiverne ind, at man i en Statsraadsprotokol skulde behøve at læse et Navn bagvendt. Udgiverne benytte Leiligheden til at gjøre opmærksom paa en Feillæsning, der maa falde dem tillast, idet der S. 153 staar Hock for Flock, men da den er rettet paa Registeret (for-

resten uden nærmere Bemærkning), vil forhaabentlig Skaden ikke være af større Betydning.

Det er forøvrigt vel bekjendt, hvor vanskeligt det viser sig at levere en fuldt correct eller tilfredsstillende, bogstavret Udgave, selv af vor egen nærmeste Tids Documenter, især naar en Granskning senere anstilles af en Specialist paa et bestemt Omraade. Anmelderen har da heller ikke selv gaaet helt fri for dette Uheld, f. Ex. i „Bidrag til Norges Historie i 1814“ II, S. 142 (Udgaven S. 21 ff.), hvor Udgiverne maa fastholde sine afvigende Læsemaader som de rigtigere[1]. Paa flere Steder har Anmelderen der behandlet Underskrifterne ligesom nærværende Udgivere, nemlig uden Hensyn til de, formentlig oftest betydningsløse, aabne Pladse.

Som Svar paa de ovenfor, fra DHrr. Udgivere af Statsraadsprotokollen for 1814 indtagne Bemærkninger skal jeg faa Lov at meddele følgende, idet det tør forudsættes, at Læserne af Anmeldelsen, som den foreligger trykt i det Foregaaende, ville kunne se, at den er skrevet i en anerkjendende og velvillig Aand.

Det oplyses nu, at der i Protokollen findes — ikke tre, men fem forskjellige Hænder, uden at noget derom er nævnt i Fortalen. Jeg kan ikke finde andet, end at dette er en Feil, og at Udgiverne her ikke have vist sig aldeles konsekvente. Udgiverne henholde sig til, at de kun have talt om de to virkelige Statssekretærers Haandskrift (v. Holtens og P. Chr. Holsts); men det er da en Vilkaarlighed i Fortalen at undlade enhver Omtale af den konstituerede Statssekretær

[1] Saaledes skal „Aar“ i Linie 3 fraoven læses: Anno. „her“ i Linie 14 franeden udgaa, „Rigsforsamlings“, Linie 13, læses: Rigsforsamlingens, „usvigelige“, Linie 12, læses: ufravigelige, „Magterne“, Linie 10, læses: Mæglingen, hvorimod „dens“, Linie 11 fraoven, formentlig er rigtigere end Udgavens: deres.

Fischer. Dennes Funktionstid omfatter i den trykte Protokol 51 Sider, medens Holsts fylder 48 Sider. Fischer fungerede i en Femtedel af den Tid, hvori Protokollen har været ført, og da maatte han dog — tiltrods for, at han kun var konstitueret, — mindst ligesaa vel have egnet sig til at nævnes i Fortalen som P. C. Holst, der kun fungerede i en Tiendedel af den samme Periode.

Overfor den Meningsforskjel, der hersker om Nødvendigheden af i en diplomatarisk Udgave at arrangere Underskrifterne med fuld Troskab mod Originalen, er der intet andet at sige, end at den i Anmeldelsen opstillede Fordring maa fastholdes. Der kan indimellem i selve Protokollen være gjort Feil. Men ogsaa disse maa medtages. Jeg har netop selv gjort Studier over den norske Administrations og det nye Regjeringssystems Grundlæggelse i 1814, og det er derunder, jeg praktisk følte, at her var en Mangel ved Udgaven, paa hvilken det var hensigtsmæssigt at gjøre opmærksom. Nu gives der heldigvis supplerende Kilder, ved hvis Hjælp Protokollens Feil lade sig kontrollere, og som delvis bedre end denne vise, hvorledes der blev arbeidet i Regjeringen.

Det rigtige er at give Protokollen, som den er, og saa, hvor denne har en Feil, at korrigere den i en Note.

Hvad endelig angaar Sølieutenant Flureik, *alias* Kierulf, da er det ikke saa, at Navnet skulde læses bagvendt i Protokollen. Han var dansk Officer, men havde om Sommeren 1814 traadt i norsk Tjeneste under fingeret Navn, for derved at undgaa Ubehageligheder i Danmark. Han gik, saa længe han var i Norge, under Navnet Flureik, og under dette fik han sin Afsked. Kierulf var ikke den eneste danske Søofficer, der kom til Norge med et paa denne Maade omdannet Navn.

Yngvar Nielsen.

SMAASTYKKER.

1.

Mandhusingen af Surendalen i 1718.

Der levede i min Opvekst i de trondhjemske Bygder nogle ganske eiendommelige Forestillinger om „Stormagta“ eller „Mandhusingen“ og dens Vælde i Krig. Knyttede, som de vistnok var, til Minderne om en ældgammel Krigsforfatning, der kaldte „Tegn og Træl“ under Vaaben ved fiendtlige Angreb paa Landet, havde de under Trykket af den lokale Chauvinisme antaget ret barokke Former. Der hvilede for meget af historisk Realitet over dem, til at de uden videre kunde afvises som Fostre af Folkets frie Fantasi. Men søgte man at trænge ind til, hvad man kunde kalde Kjernen i disse Sagn, gled den unda og fortonede sig gjerne i Halvmythens Verden.

Hvad der gjør det saa meget vanskeligere at udskille det historisk sande i Traditioner af denne Art, er en gjængs Tilbøielighed hos Menigmand til uden ethvert Hensyn til Afstand i Tid at henføre dem til en mere bekjendt Personlighed, som har spillet en Rolle i Egnens Historie. Erindringen om Mads Dalekarl, den vilde Partigjænger fra Syvaarskrigens Dage, gaar saaledes igjen i Bygdefortællinger om Begivenheder, som der er Grund til at antage ligger halvandet Aarhundrede nærmere vor Tid.

Kun i nogle af Nordmøres nordligste Bygder var disse Traditioner om „Folket i Vaaben“ saa levende, at man med fuld Sikkerhed kunde henføre dem til en bestemt Tid: de pegte hen paa en Bondereisning, som maatte have fundet Sted, da den Armfeldtske Hær laa i Guldalen, nogle Mile søndenfor Trondhjem. Men ogsaa disse Sagn, som meldte

om et stort „Slag“, som havde fundet Sted i „Bugraaven“ — en Lokalitet, hvis Beliggenhed Fortællerne ikke syntes at have fuld Rede paa — maatte af forskjellige Grunde forekomme mistænkelige.

I mit historiske Debutarbeide „Armfeldts Tog nordenfjelds“ (Historisk Tidsskrift. 2 R. II, 193 ff.) har jeg flere Gange omtalt Mandhusingen i Trøndelagens Bygder og den Rolle, som ved enkelte Leiligheder var ham anvist. Da min Fremstilling helt igjennem var bygget paa de militære Autoriteters Rapporter, var det ogsaa disse, som fuldstændig bestemte mit Syn paa den Betydning, som Mandhusingens Optræden havde for Landets Forsvar. Jeg sluttede fra den Omtale, som de militære Kilder — deriblandt ogsaa de Memoirer, enkelte Officerer har efterladt — viede den trondhjemske Bondevæbning, at den gjennemgaaende ikke duede stort. Kaptein J. W. Klüwer giver i sin Beretning oftere tilbedste Spydigheder over den Ynkværdighed, som Mandhusingen i sin Færd havde lagt for Dagen, og de ledende Officerers Rapporter forsømmer heller aldrig at understrege, hvor lidet de væbnede Bønder var at stole paa, naar det gjaldt Operationer i aaben Mark mod en fiendtlig Overmagt. Det fremgaar ogsaa med al ønskelig Klarhed af Generalmajor Buddes Rapporter i den første Tid efter Fiendens Indfald, at han ansaa Mandhusingen for at være et byrdefuldt Paahæng, som fortærede Kongens Proviant uden at gjøre synderlig Nytte for sig. Det er derfor ogsaa med kjendelig Lettelse, at han lader Bønderne drage hver til sit i saa stort Antal som muligt, saasnart han havde faaet Undsætning af regulære Tropper fra det søndenfjeldske.

I Strid med saadanne Udtalelser af General Budde og andre Militære af anerkjendt Dueligbed staar Udtalelser fra civilt og civil-militært Hold, der priser Bøndernes Heltemod paa Soldateskens Bekostning. Men Overdrivelserne er herunder saa paatagelige, at man vilde slaa Sandheden i Ansigtet, om man vilde lægge Beretninger af denne Art til Grund for den historiske Fremstilling. Saa lidet de i Realiteten er at bygge paa, modificerer de i nogen Grad de haarde Domme fra militært Hold. Men i Særdeleshed faar vi gjennem dem et Indblik i den almindelige Panik, som det fiendtlige Indfald havde skabt i det trondhjemske. Men om end Armfeldts geniale Overlegenhed og den finske Hærs raske Bevægelser

til en Begyndelse maatte virke overraskende paa Befolkningen og lammende paa det norske Landforsvar, har man historisk seet af Trøndernes Vaabenuheld og det efemere Udtryk for Paniken ikke Ret til at udlede nedsættende Slutninger hverken om Egnens Militær eller Bondemilits.

Saasnart Trønderne var komne over de første Overraskelser, indtræder der strax et Omslag i Begivenhederne paa den nordenfjeldske Krigsskueplads. Det ser da ud til, at der her er foregaaet en Folkereisning, som taaler at sidestilles og sammenlignes med de almindelig bekjendte Folkeopbud, som i 1716 fandt Sted i det søndenfjeldske.

Den Armfeldtske Hærs Holdning i Tiden efter Overgangen over Nidelven og til Opbrudet fra Melhus, tyder hen paa, at der har været Forhold tilstede, som har tvunget den sammen paa et forholdsvis snevert Omraade og hindret den fra at trække Provisioner til sig fra de rige Bygder vestenfor, hvor Aarveien denne Høst var særdeles vellykket. Den maa have havt det vanskeligt for at opretholde Forbindelsen med den i Indherred staaende Afdeling og Jemtland. Forholdene ved den tapre Partigjænger Nils Långströms Fald viser, at Mandhusingen i Stjørdalen var opbudt til Bevogtningstjeneste, og senere hen ser vi ogsaa Bondevæbningen i Selbu operere i Forening med Emahusens Skiløbere. Det er ikke umuligt, at der endnu kan opdages en upaaagtet samtidig Notis, som oplyser os om en eller anden Bedrift af Mandhusingen i disse Egne, som er vel værd at ihukommes af Efterslægten.

Tingprotokollen for Nordmøre Sorenskriveri for Aarene 1716—21 indeholder en saadan kortfattet Tilførsel, som fortjener Opmerksomhed. Ved denne kan forskjellige delvis kjendte, men overseede Momenter, som blot findes antydede i Autoriteternes officielle Rapporter, nu lade sig sammenkjæde til et større sammenhængende Hele, og vi faar et videre Udsyn over Begivenhederne i Guldalen og Orkedalen i de sidste Maaneder af 1718, end vi før har havt. Det nye Bidrag viser os, hvorledes Mandhusingen og norske Tropper under kyndig Ledelse i Forening opererer mod fremskudte svenske Afdelinger, og hvorledes disse ved Forhugninger har været hindrede i sin Fremtrængen. Om de svenske Troppers Bevægelser faar vi derimod intet at vide.

Der er af Krigshistorikerne fra Tid til anden udtalt en skarp Kritik over den Uvirksomhed, som man har tillagt Generalmajor Budde i de Uger, den Armfeldtske Hær stod søndenfor Trondhjem.

Denne Kritik taber dog mere og mere sin Brodd, efter hvert som det lykkes at fremdrage Momenter, der nærmere belyser, hvad Budde har indskrænket sig til at antyde i de kortfattede Rapporter, han indsendte til den norske Hærs Øverstbefalende, Generalløitnant B. H. Lützow.

I sine Indberetninger om Begivenhedernes Gang efter den finske Hærs Overgang over Nidelven forsømmer Budde ikke at understrege den Virksomhed, som udfoldedes af de af ham udsendte Streifpartier.

„Jeg har ellers Streifpartier ude overalt og paa alle Kanter at allarmere Fienden samt ikke at give ham den ringeste Rolighed“, skrev han saaledes den 6te December, og nogle Dage senere (10 December) heder det, at Fienden „ikke syntes sig sikker uden at have sin Armé tilhobe, allerhelst han er kommen i Erfaring om mine udsendte Partier, som ham ingen Ro giver, men stedse allarmerer“.

Endnu sterkere fremholder han i sine Rapporter af 14de og 24de December Betydningen af den lille Krig, han saaledes førte. I den første omtaler han Fiendens formodede Forehavende over Orkedalen at trænge ind i Meldalen, hvor han vilde søge at ruinere det derværende Kobberverk: „dog haaber jeg — skriver han — at han, forinden han didkommer, vil forefinde nogenledes Modstand, saasom jeg dertil forlængst haver føiet al mulig Anstalt saavelsom og af Verkets Participanterne forlangt, at de ved Fiendens Annærmelse vilde søge mine Partier, som er hver en Løitnant og 30 Mand, at assistere som og lade Bergsfolkene tilligemed Mand af Hus sammenstøde, hvilket de og har belovet“. I den sidstnævnte Skrivelse faar vi Rede paa, hvilke Resultater denne Krigsførelse bragte. Det heder nemlig her: „Ellers er ikke noget betydeligt forefalden videre, end de af mig udsendte Partier har her og der nedlagt en Del Svenske, hvorover Fienden skal være forbitret, til den Ende og ikke ringere sine Patruljer lader udgaa end hver paa 20 à 24 Mand sterk . . . . . . Om Natten maa ikke en af dem være ude fra Armeen af Frygt for, mine Partier maatte blive de for mægtig“.

Paa Grund af Rapporternes knappe Form vilde vi fremdeles have været uvidende om Mandhusingens Deltagelse i Forsvaret af Bygderne i Orklas Dalføre, om vi ikke fra andre Hold havde havt tilstrækkelige Oplysninger derom.

Af en Indberetning, som en kongelig Kommission under 10de Juni 1719 afgav om Tilstanden ved Meldals (Løkkens) Kobberverk, ser vi, at Verket vistnok blev forskaanet for Besøg af Fienden; alligevel havde Participanterne ved den fiendtlige Invasion i flere Henseender lidt et betydeligt Tab. I Henhold til en Befaling af Generalmajor Budde af 5te December 1718 havde Participanterne ladet de Forraad, som fandtes i Magazinerne, uddele til Verkets Folk, for at de ikke skulde falde i Fiendens Vold. Bergkompagniet ved Verket, der bestod af 100 Mand, havde i 9 Ugers Tid gjort virkelig Krigstjeneste sammen med de regulære Tropper, som var sendte herhen, og derhos havde Participanterne i væsentlig Grad bidraget til de opbudte Mandhusingers Underholdning.

Det Militær, som sendtes til Meldalen for at operere sammen med det lokale Værn, bestod af søndenfjeldske Dragoner, af Infanteri af Rappes Bataillon af 2det Akershusske Regiment og af Trondhjemmere. Kommandoen over denne Styrke indehavdes af Kaptein Kristofer Lossius, der tidligere paa Høsten havde udmerket sig bl. a. under Expeditionen til Ytterøen og vistnok for sit fortrinlige Kjendskab til Egnen havde faaet sig dette Hverv overdraget. Ogsaa enkelte af Officererne ved de søndenfjeldske Tropper sees at have været fra de nærmest søndenfor Trondhjem liggende Bygder.

Der er ingen Tvil om, at Kaptein Lossius maa have udfoldet megen Dygtighed i Løsningen af sin ingenlunde lette Opgave; saa meget mere maa man derfor beklage, at de bevarede Kilder kun giver os høist sparsomme Oplysninger om de af ham trufne Dispositioner. Da den under ham staaende Kommando af Militær og Bondemilits sees at have staaet i Rapport med de søndenfjeldske Skiløbere og Midtskogens Postering paa Femmilsskogen i Østerdalen, tør man i Mangel af andre Kilder vistnok holde sig til, hvad Major Even Kraft i sin Indberetning af 9de Januar 1719 har meddelt derom. Vi ser af den, at Lossius ved Aarets Udgang havde lagt Forhugninger baade i Rennebu[1] og paa

[1] Det er meget vel muligt, at Forhugninger har været anlagte i Snevringen ved Gaarden Buan eller ved Buvandet mellem

Høilandet, hvorfra Fienden kunde trænge ind i Meldalen og Orkedalen, og disse bevogtedes fornemmelig af Mandhusinger. Fra Posteringen i Rennebu var mindre Afdelinger, der tildels bestod af regulære Soldater, skudte frem gjennem Soknas og Buas Dalfører, og mellem disse og svenske Tropper kom det paa forskjellige Steder til Sammenstød. Det ene af disse, som vi senere skal komme tilbage til, fandt i Begyndelsen af December Sted paa Bonesvolden i Støren. Ved denne Leilighed tog Nordmændene, som anførtes af Løitnant Benoni Mentzonius af 2det Akershusske Regiment — en Prestesøn fra Melhus, — den svenske Løitnant Örnberg med nogle Ryttere tilfange.

I sine sto.e Træk har Forsvaret af Dalene, saaledes som det væsentligst ledede af Kaptein Kristofer Lossius, hidtil nærmest været kjendt af den „Examination og Inkvisition“, som i Henhold til kongelig Ordre af 18de Februar 1719 af Stiftamtmand Iver von Ahnen, Berghauptmand Abraham Dreyer og Foged Børge Eg af Nordmøres Fogderi blev anstillet over den Skade, som ved Fiendens Indfald i 1718 blev tilføiet de nordenfjeldske Bygder. I den for Orkedals Fogderi optagne Protokol, der er dateret Trondhjem den 4de Marts 1720, er der til den foretagne Ligning knyttet følgende Tilbageblik over Aarets Begivenheder:

„Forindførte Examen og Inkvisition haver vi efter Deres Kongl. Majts. allernaadigste Befaling af 18de Februar næstleden Aar forrettet udi de her i Trondhjems Amt beliggende Fogderier, hvor Fiendens Krigsmagt sig enten haver opholdet eller Deres Kongl. Majts. Trouper været indkvarterede eller kamperet, der iblandt dette Orkedalens Fogderi, som og haver maattet imodtage Fiendens Streifen, da han stod ved Melhus Prestegaard i Guldalens Fogderi og han forud havde kommanderet Generalløitnant de la Barre til Opdalen under Dovrefjeld at forfølge det nordenfjeldske Dragonkorps, imidlertid udsendte et Regiment Finner under Oberst Stjernschantz til Rennebo og et Parti af 400 Heste under Oberst Meidels Kommando til Orkedalen og Meldalen for at ville

Mjuken og Brataas. Om denne Trakt benævnes „Bugraaven“ (se S. 2), er mig ubekjendt. Derimod er det aldeles sikkert, at der laa Forhugninger i Vangsgraaven, noget søndenfor Bjerkaker. Sandsynligst er det vel, at en Forveksling med den sidste Lokalitet har fundet Sted, og at det er denne, den nordmørske Tradition har havt for Øie.

have gjort Indfald i Surendalen, som Bønderne af Nordmøres Fogderi dog forhindrede, i værende Tid opbrændt i Rennebo nogle faa Gaarde, fratog Bonden Kreaturene og hvis de kunde overkomme samt konsumerede deres Foder og hvis de skulde have til Livsophold og Gaardens Drift, og som de af Deres Majts. Trouper udsendte Kommandoer, som skulde forhindre, at Fienden ikke saa meget fri skulde raade sig, behøvede noget til Forfriskning i den haardeste Vinters Tid, hvormed de ikke ialt herfra kunde være forsynet, saa haver vi udi Fogdens og Sorenskriverens Nærværelse nøie undersøgt og beskrevet samme forомrørte Skade, som Indbyggerne udi dette Orkedalens Fogderi taget haver, og den samme saa vidt den enten af Fiendehaand eller Deres Kongl. Majts. Trouper var forøvet, ladet forfatte udi saadanne Rubriker, som os allernaadigst har været befalet . . . .“

I dette Tilbageblik føies der, som man vil se, et smukt Blad til Nordmøringernes ærefulde Krigshistorie, og det er denne Episode, hvorom en uklar Tradition har bevaret et Slags Minde, som de følgende Linier skal kaste et fuldstændigt nyt Lys over.

Da Veternes Antændelse den 11te September 1718 bragte Bud over de trondhjemske Bygder om fiendtligt Anfald og kaldte Mandhusingerne under Vaaben, drog Bønderne af Nordmøre under Ledelse af sin Foged Børge Eg opover til Trondhjem, hvor de blev anvendte ved de Forskansningsarbeider, som her blev satte i Verk. Saa sterk var den Tilslutning, Udbudet havde fundet blandt Surendalens Almue, at Sage- og Skattetinget, som skulde holdes paa Sylte den 11te Oktober, maatte indstilles, da ingen søgte det.

Længere ude paa Høsten blev Mandhusingerne fra Surendalen hjemsendte. Men de fik ikke længe blive siddende i Ro paa sine Gaarde. Saasnart Armfeldt med sin Hær var gaaet over Nidelven, udgik der paany Befaling fra den kommanderende General om, at Mandhusingerne skulde væbne sig for at forsvare sin Bygd og Fogderiet mod Angreb af fiendtlige Streifpartier.

Surendalingerne nøiede sig imidlertid ikke med bogstavelig at efterkomme denne Ordre; men de sluttede sig ogsaa sammen til et Slags Frikompagni for i Forening med Militæret at kunne optræde saa meget virksommere til Landets Forsvar. Denne kjække Beslutning blev fattet paa Opfordring af Studiosus Ole Meldahl, der var Søn af Bygdens for-

rige Sjælesørger og ved denne Leilighed optraadte som Bøndernes Fører.

Det ser ud til, at det nærmest skyldes Tilfældet, at den smukke Daad er bleven bevaret for Historien.

Da det almindelige Vaar-Sageting for Surendalens Tinglag holdtes paa Gaarden Røv den 23de Januar 1721, havde indtræffende Storm og Uveir hindret Fogden Børge Eg eller hans Fuldmægtig fra at fremmøde paa Paatalemyndighedens Vegne. Tinget, der af den Grund havde været udsat i flere Dage, maatte nu af Hensyn til den samlede Almue alligevel fremmes. Sorenskriveren fik hurtig fra Haanden de foreliggende Sager, som baade var faa og lidet magtpaaliggende. Interessen ved Tinget samler sig for denne Gang fornemmelig ved følgende Tilføielse i Skriverens Protokol:

„Efterat Sagerne saaledes var afgjort, fremstillede Studiosus Ole Meldahl sig for Retten og begjærede af samtlig tingsøgende Almue et sandfærdigt Tingsvidne, om han ikke efter sin underdanigste Pligt, som enhver Undersaat er skyldig til Kongens Tjeneste og Landets Bedste at afværge Fiendens Fremgang, da Fienden Aar 1718 var indfalden her i Trondhjems Len og dette Fogderiets Bønder eller saakaldte Mandhusinger efter høi Ordre var befalet at gjøre Fienden Hinder og Afbræk udi deres haarde Forsæt imod Landet og Indvaanerne, selvmindt og uden ringeste Befaling i Anledning af den kommanderende Generals Ordre aleneste for at udvise sin Nidkjærhed for Hans Kgl. Majts. Tjeneste. ufortøvet opbød 100 Mand, hvoraf var 60 Skiløbere, og bragte dem med sig paa Grændsen, hvor den kommanderende Kaptein Lossius i Meldalen og udi et andet Fogderi stod posteret og der skulde obagte Fiendens Fremfart, og efter velbemeldte Hr. Kapteins Begjæring fulgte han selv med og omsider med bemeldte Mandskab blev kommanderet til Løitnant Benoni Mentzonius for at gjøre paa Parti Fienden Modstand, og endelig med velbemte Løitnants og mine Folk kom i en skarp Attak med Fienden paa Bonaas Vold i Støren Sogn: hvilken Almuens Besvarelse Monsr. Ole Meldahl begjærede at maatte indføres, paa det Deres Kgl. Majst. ved Leilighed dog kunde erfare, hans gode Forsæt efter Evne har været til Hans underdanigste Tjeneste vel intentioneret. Hvortil Almuen alle enstemmig svarede, at denne Ole Meldahls Forklaring for Retten angaaende hans Nidkjærhed til Kongens Tjeneste forholdt sig saaledes i al Sandhed, med det Tillæg,

at om ikke dito Meldahl havde antaget sig denne Kommando, hvorved de andre Mandhusinger blev opmuntrede, maaske Surendalens Indvaanere og Fogderiet havde bleven af Fienden ruineret, hvilken Udsagn de alletider med deres korporlige Ed vilde gestændige, naar paaæskes."

Det er vel muligt, at Samtiden har været opmerksom paa Ole Meldahls og Surendalingernes Vaabendaad. Naar Biskop Bartholomæus Deichman i sit bekjendte Forsvarsskrift imidlertid taler om, „hvorledes af Tønsets Prestegaard (!) udi Østerdalen, under Præstens Søns Anførsel, endel samlede Bønder attaqverede og forjagede nogle svenske Kompagnier, som sig der indlogeret havde," — anser jeg det for utvivlsomt, at han her har blandet sammen to vidt forskjellige Begivenheder, Kampen ved Øverby i Tyldalen og Surendalingernes Reisning. De to Fættere, Løitnant Mikael Meldahl og Student Meldahl, har han antaget for en og samme Person og derefter afpasset sin Fortælling.

Ole Meldahl var i den Tid, som fulgte nærmest efter Krigen, bosat i Surendalen, hvor han synes at have tæret paa en liden Arv, han havde faaet efter sine Forældre. Noget Brug af det optagne Tingsvidne til at skaffe sig Forfremmelse kan han ikke sees at have gjort sig hverken strax eller senere hen. Han var for saa vidt ogsaa i sin Tænkemaade forskjellig fra de mandhaftige Prester, som udmerkede sig under Krigen i det søndenfjeldske og senere til Vederlag tog Sigte paa de fedeste Sognekald, som fandtes i Landet.

Først i 1724 lykkedes det ham at blive antagen som Personelkapellan hos Sognepresten til Ringsaker Mag. Povel Riis. Dennes tidligere Personelkapellan Peder Otto Bøyesen var nys før draget nedover til Kjøbenhavn for at sollicitere; men det skulde ogsaa for hans Vedkommende drage ud, før han blev befordret. Da Mag. Riis i 1726 afgik ved Døden, blev P. O. Bøyesen dog hans Eftermand. De ulykkelige Forhold, hvorunder denne hele sin Embedstid igjennem levede, havde tilfølge, at han ikke kunde give sig synderligt af med prestelige Forretninger, og han overlod derfor disse til Meldahl, der ogsaa var hans Personelkapellan i de 14 Aar, han beklædte Embedet. Ogsaa under Bøyesens Eftermand, Kristofer Anker, der 1740 til 1757 var Sogneprest til Ringsaker, virkede Meldahl i et Par Aars Tid i denne underordnede Stilling.

*

Den 27de April 1742 slog omsider ogsaa hans Klokke, idet han da befordredes til Drangedals Sognekald.

Noget Andragende fra Meldahls Haand om dette Embede findes ikke. Da det ved Sognepresten Hans Holsts Død var bleven ledigt, afgav Biskop Nils Dorph en Indstilling, dateret Kristianias Bispegaard den 6te April 1742, der gik ud paa, at Kongen hertil vilde kalde Ole Meldahl, „som henimod 18 Aar haver som Kapellan betjent Ringsakers Menighed med Retsindighed og Enfoldighed.“ Noget synderligt fedt og behageligt Sognekald var det ikke, den aldrende veltjente Prest fik. Biskopen oplyser nemlig om Drangedals Kald, at dets visse og uvisse Indkomster ikke overstiger aarligen 300 Rdlr. „Det ligger — hed det videre i Indstillingen — paa et ubehageligt Sted, afsondret ved 3 og flere Miles Distance fra nærmeste Sogneprest.“ Her virkede Ole Meldahl til sin Død 14de Oktober 1766.

O. A. Øverland.

2.

Cardinal Alberoni og Carl XII.

Montesquieu's „Reiser“ (1728—1730), der i Form af en Dagbog første Gang udkom paa Tryk i 1894—96, er et Værk, der synes lidet kjendt af professionelle Historikere, men som dog indeholder en Mængde Oplysninger til nærmere Forstaaelse af de samtidige Forholde i England, Tyskland og Italien. Paa disse sine Reiser har den store Retslærde og Philosoph, som let forstaaeligt, kommet i nær Forbindelse med en Række fremragende og høitstaaende Personligheder, der alle fremføres for Læseren efter at have været under behørig Examination af den reisende Forfatter. At han ikke har været kræsen med sin Omgang, naar det gjaldt at tilfredsstille sine videnskabelige Interesser, kommer tilsyne i hans Omgang under Opholdet i Venedig med Renegaten Grev de Bonneval, en Eventyrer med stor Begavelse, og hvis omfattende Kundskaber i Mekanik maatte øve en stærk Tiltrækning paa Montesquieu, der ogsaa i denne Retning var levende interesseret. En anden af Tidens Mænd, med hvem Montesquieu traf sammen i Italien, var Cardinal Alberoni.

der som Leder af Spaniens udenrigske Anliggender tidligere havde hendraget hele Europas Opmærksomhed paa sin Person og forbløffet den politiske Verden ved sin Dristighed og sine eventyrlige Planer. Det er ved en af disse Planer, som særlig berører nordiske Forhold, vi her nærmest skulle ophholde os. Den gik ikke ud paa mindre end at søge Prætendenten Jacob Stuart tilbageført til sine Fædres Trone gjennem en Landgang paa det Britiske Ørige ved Hjælp af en svensk Hærstyrke og med Kong Carl XII i Spidsen!

Baron Beskow har i sin Panegyrik over Carl XII søgt at paavise, at Kongen selv intet havde at gjøre med Alberonis eventyrlige Plan, men efter de nyere Oplysninger, som er paapegede i 4de Bind af Silfverstolpes Hist. Bibl., maa det antages, at han var vel vidende om Planen, ligesom intet er vissere, end at Underhandlingerne med Jacobiterne i England dreves af Sveriges daværende (1717) Udsending i London Grev Carl Gyllenborg, senere Cancelli-Præsident og Leder af Sveriges Politik under den stormfulde Periode, der førte til den ulykkelige Krig med Rusland 1741—1743.

Endnu utvivlsommere bliver vistnok Spørgsmaalet om Kong Carls nære Forhold til den paatænkte Landgang paa England, naar man har læst Montesquieu's Dagbogs-Optegnelse om hans Besøg hos Cardinal Alberoni. Den lyder saaledes: „Jeg har idag 5te Mars (1729) besøgt Cardinal „Alberoni paa hans Landsted (udenfor Rom). Vi talte meget „om Spanien. Han sagde, at han var kommet overens med „Kongen af Sverige om at gjøre Landgang paa England „(de faire la descente en Angleterre); at han (Kong Carl) „tilsidst skiftede Plan, og tilskrev Alberoni, at han opsatte „Sagen til efter Fredrikshalds Beleiring, og at han derfor „ikke ansaa sig berettiget til at disponere over den Penge-„sum, som var ham sendt fra Holland for det nævnte Øie-„med, hvorpaa Alberoni svarede, at han ikke dristede sig „til at fremkomme med Raad til en saa stor Fyrste, men „fuldstændig overgav Sagen i Kongens Haand; det forekom „ham, skrev han videre, at det vilde være Kongen en ringe „Sag at udføre, hvad han nu havde fore, naar den projec-„terede Expedition (mod England) forinden var bleven sat „iværk. Hvad Pengesummen angik, var dette en Sag mel-„lem de to Konger (Spaniens og Sveriges), og han bad der-„for i sin Herres Navn Kong Carl om at beholde det mod-

„tagne Beløb og at disponere derover — non seulement pour „ses desseins mais aussi pour ses caprices". Dette sidste har han nu sikkerlig ikke skrevet til Kongen, men Meningen har vel lige godt været der.

Efter dette skulde altsaa Fredrikshalds Beleiring, der samtidig ialfald var under Forberedelse, hos Kong Carl have staaet som concurrerende med den engelske Landgang, der for Kong Carls hele aandelige Disposition maatte ligge som en retfærdig Gjengjældelse for Tabet af de svenske Provinser Bremen og Verden, der af Kong Georg den 1ste vare Sverige fratagne og tillagte hans Churfyrstendømme Hannover. Kong Georgs Afsættelse var for Carl XII saaledes kun en Fortsættelse af hans Rolle som Detronisator, og Rækkefølgen var: Polen, Rusland, Norge og tilsidst Storbritannien. At Krigen i Norge og Fredrikshalds Beleiring, ialfald for nogen Del, kom til at blive paadrevet ved Hjælp af spansk Guld, vides ikke tidligere at have været kjendt, men hører med som et ganske mærkeligt lille Punct i det store Eventyr-Billede, man har foran sig, naar man følger den svenske Konge paa hans sælsomme Bane gjennem Livet. Det er kanske mærkeligst som Bidrag til Bedømmelsen af hans høie og ædle Character. Man dømme ham, som man vil, men et er vist: ingen lav Attraa og intet trangt selvisk Formaal kunde lokke ham bort fra Ærens og Selvfornegtelsens Vei. Trods alle Fristelser fra den financielle Hjælpeløshed, hvori han befandt sig, tilbageviste han dog det spanske Guld, saa længe det bødes ham under Forudsætninger, som han ikke kunde fyldestgjøre. Nøkterne Historieskrivere have ikke vanskeligt for at skildre ham som en Eventyr-Konge, men hvad for alle Tider vil vinde ham en Plads i vor Sympathi, er hans rene og ædle Hjerte, der vel lod ham føre sine Krigere paa vildsomme Veie, men aldrig lod ham spare sig selv, hvad enten det gjaldt fiendtlige Kugler eller Kulde og Hunger. Det er dette, som Menneskene ikke glemmer, hvormeget andet der end kun altfor let glider ud af deres Hukommelse.

L. I. V.

3.

Brev fra Biskop Joh. Nordahl Brun til Provst Nils Hertzberg.

(Meddelt af fhv. Statsraad N. Hertzberg.)

Bergen 27 Aug. 1814.

„Jam consummatum est! Fuimus Troes! At jeg ikke fik et Slag og døde, — det havde endda været „dulce et decorum pro patria mori“. Gaa nu til Storthing, Nils, og sig: Vi ville ikke blive Svenske, men under C(hristian) F(rederik) sejre eller dø. Ja, saa mener endnu min Jens,**) men han er næsten den eneste i Bergen. Bonden, Soldaten er vist endnu selvstændig og tænker som Jens. Kun gad jeg vidst om C. F. venter, om han virkelig ønsker en saadan Tanke paa Storthing. Jeg tvivler! længe har jeg næret en hemmelig Frygt, at han dog med alt dette sande Store, dette elskværdige Tiltrækkende var formeget Dansk ɔ: for lidet Staalsat. Nu ser du, hvad han siger til Nordmænd om fremmede Magters Trudsler, og hvad han sagde til disse Trudsler i Noterne, og du maa sige: „Heu quantum mutatus ab illo Hectore, qui etc.!“ Have vi nu vist at det var vort Alvor? Ja, ved Vinger. Fredrikstad overgivet ved Forræderi; forresten saaret i vor Armé ikke 100, Svensken vistnok over 1000 Mand. Fanger skal gives fri strax. Hid er kommen 17 Officerer og ventedes 120 Gemene; vi har ikke 10 Gemene og 3 Officerer i Fangenskab. Staffeldt er enten Torsk eller Cujon eller Forræder. Lad ovenmeldte Stortanke møde til Storthing! Kan da vore Bergensere, Trøndere etc. være tilbage paa Pletten, førend Svenskerne har oversvømmet alle Pletter? Med alt dette vil jeg embrassere Stortanken, dersom jeg kunde tro, at Kongen nu ønskede den.

Nu er det tungt at leve, Nils, for den selvstændige Mand og virkelige Patriot. Nu kryber frem og bliver snaksomme alle Halvmennesker og ler til os og spotter os og siger: Ja, det tænker (sic) vi strax. Hvad tykkes dig om din C. Tank? Nej, fra virkelig Patrotisme saa langt som

*) Provst Nils Hertzberg, Ullensvang, blev Medlem af det overordentlige Storthing 1814.

**) Formentlig Bruns Svigersøn Jens Rolfsen, Ejdsvoldsmand.
Meddeleren.

hin Ungersvend fra Himmeriges Rige: han gik bedrøvet bort, thi han havde meget Gods. Hount***) uden bibelsk Religion: anser ikke en Ed mere end Jacobinernes: je jure! Nu kan han blive Ridder af Nordstjernen og faa første ledige Bispestol. Jeg ser i ham min Successor . . . Jeg har ikke Tid til mere! Jeg har ikke Lune til noget . . . Gud opholde os i Ordet og Troen, indtil vi dø.

J. N. Brun.

4.

Brev fra Eidsvoldsmanden, Gaardbruger Christopher Hoen, til hans Hustru,

dateret Lysager i Eidsvold den 13de April 1814.
(Meddelt af Konservator Albert J. Lange).

Eidsvoldsmand Christopher Bergersen Hoen blev født paa Gaarden Voldstad i Eker Præstegjæld den 26. August 1767. Faderen Berger Christophersen var Gaardbruger. 24 Aar gammel blev han Ejer af Gaarden Hoen i Øvre Eker og bosatte sig fra 1827 paa sin Fædrenegaard Voldstad. Han var en i Bygden meget anseet Mand og indtog, som den rigeste der, en indflydelsesrig Stilling. Alle Hverv, som Bygden i hin Tid kunde raade over, blev ham betroet. I de trange Aar 1807—08 blev han af Greve Wedel overdraget at uddele Kornsurrogater, særlig islandsk Mose, blandt Befolkningen, vor fra 1810—24 Bestyrer af Eker Kornmagazin, senere blev han Matrikuleringskommissær m. m.

Til Rigsforsamlingen valgtes han som 3die Repræsentant for Buskeruds Amt (Provst Schmidt og Foged Collett var hans Medrepræsentanter), hvor han, ligesom de to øvrige, sluttede sig til Falsens Parti, det saakaldte „Selvstændighedsparti". Han var, som de fleste andre Bønder, meget lidet talende i Forsamlingen, og af Forslag fra ham kjendes kun et, som han fremlagde i Forening med Repræsentanterne Apenæs (Borre) og Huvestad (Mo, Telemarken) om Bøndernes Eneret til at eje Jord paa Landet. Han døde paa sin Ejendomsgaard paa selve Frihedsdagen, 17. Maj 1845, og ligger begravet paa Haugs Kirkegaard i Eker Præstegjæld.

Hiærtelskede kiære Kone og Søn.

Jeg maa herved lade Eder vide hvor ledes ieg lever da Takker ieg Gud for Hilsen og Sundhed hvilke er min Længsel og ønske at høre fra eder igien. Ieg og Foged Collett

***) Ejdsvoldsmand fra Smaalenene.

Meddeleren.

og Provst Schmidt og Bergmester Stenstrup fra Kongsberg, og Lensman Apenes fra Grevskabet ligger sammen paa en Gaard heder Lysager, En halv Fierdings vej fra Forsamlings stædet og ieg og Lensmanden er Senge kammerrater, Her er meget Snille Folk, vi faar kaffe om Morgenen i qvarteret som dem faar fra Edvold og skal lave den til for os frokost og midags spiise faar vi alle fælles paa Edsvold i forsamlings stædet, og Amtsviies tre og tre Amt hver Dag Spiser ved Hans Høyhed Prinsens Eget taffel i dag tilfalder det os fra Budskeruds Amt, Her er megen Høytidelighed den heele Siærmusik (Janitscharmusik?) fra Fredrichstad staar i Forgangen mens Prinsen spiiser gud give de Fattige og folk i almindelighed ikke savnede det fornødne til Livet, da kunde vi have bedre af at nyde det overflødige. skiønt her spises kun suppe og kiød og Pudding kager heller anden kage intet fleere retter til middags og 2de man om en Buttel viin til maden.

nu maa jeg fortælle noget om vores Foretagender ved Rigsdagen Første Paaske Dag varre vi beordrede at gaa i kiærken Her hvor og Prinsen var og Stædes Provst Hr. Leganger giorde en Herlig Prædiken og heele forsamlingen af os ofrede, siden Reiste vi til Edsvold og spiiste og Amtviis bleve vi da indkalte for Prinsen og aflerede vore valg adresser til ham, anden Paaske Dag mødte vi om morgenen Kl. $9^1/_2$ slet og da bleve vi amtviis opkalte i forsamlings værelset vor Prinsen sad paa en forhøyning omgivet af sine adjutanter, Rigs Raadet og Biskopperne, og Prinsen selv aabnede Rigsdagen med en Prægtigtale til forsamlingen og bad enstendig (ɔ: indstændig) at der maatte holdes orden og Rolighed og samdrægtighed og Kiærlighed maatte herske i blant os i at Hævde Norges selvstændighed og Rettigheder saa vil Gud den Høyeste sagde han Velsigne vort foretagende og Læste hans Sechitair (ɔ: Sekretær) et Brev op som var skrevet paa Fransk til den Svenske Konge, og da bad Prinsen forsamlingen at velge ved vottering, en over Præsident, en Viise Præsident og en Sechretair og blev Hr. Cammerhere Anker over Præsident, Etads Raad Roggers (ɔ: Rogert) fra Trondhiem blev viise Præsident og Sechritair blev sorenskriver Chreistj fra Bergen.

derpaa Forlod Prinsen forsamlingen med en tale til over Præsidenten at han vilde vedligeholde orden og Rolig-

hed. og da traadte Præsidenteren op i hans stæd og da Foreslog Præsidenten at forsamlingen skulde udvelge en kommite af 6 medlemmer der skulde udarbeide en takke adresse til Prinsen for den tiid han nu havde Regieret det Norske folk. Disse men ere Oberste Hegeman, Professor Sverdrup, Omsen, Sorenskriver Falsen Byefoged Derchs (ɔ: Diriks), Præsten Wærgeland fra Christiansand, og blev mødet udsadt til anden dag. og da blev fore læst den da udarbeidede takke adresse, hvorved der fremstod Præsten Værgelan og giorde Paastan, at i takke adresson maatte tilføyes at ogsaa Prinsen fremdeles vilde vedblive at Regiere, hvilket blev modsagt af over Præsidenten som sagde at Regieringen nu stod i Nadsiones magt og at man først maa afgiøre ved Rigsdagen Regierings Formen siden komme med det af ham fremsadte, hvilket Grev Wedel og Sverdrup ogsaa paastod, og derom blev Heele selskabet (sic!) Eenige, og da blev atter udvalgt en Comite af 15 medlemer til at forfærdige Consistutionen deriblandt er Grev Wedel, Sverdrup, Falsen, Rogers, Jacob Aal, Omsen, med flere som er formange at opreigne, og blev oplæst Rigsforsamlingens Love bestaaende af 16 artikler som di siden skal faa at see, thi her er bog trøkkeri hvori hverdags hanling herefter skal blive trøgt og som ieg da skal sende. — tiiden er ude vi skal møde hils alle venner og Simen Walstad og Christopher Stenseth

gaarden Lysager i Edsvold sogn den 13de April 1814.

C. Hoen

Til kiære Kone og Børn — — i Hast

naar di skriver mig til da skriv udskriften saaledes. —

Til Bondman Christopher Hoen af De Deputerede ved Rigsforsamlingen ved Edsvold. —

send indlagde til Gram.*)

*) Lensmand Gram i Eker.

5.

„Lendermænd" i — Jemteland?

Læser man Sagaernes Beretninger om den Maade, hvorpaa Kong Eystein Magnussøn i Begyndelsen af det tolvte Aarhundrede bragte Jemteland under Norges Rige, vil man i Morkinskinna støde paa en Vending, der synes egnet til at vække Anstød, endskjønt, saavidt jeg veed, endnu ingen Historiker har udtalt sig derom. Der staar nemlig: *Allir lendir menn a Jamtlandi foro a fund Eysteins konongs*[1] etc. Enhver vil forstaa, at *Lendermænd* i den Betydning, som dette Ord ellers har i den norske Historie, ikke kunne have existeret i dette afsides Landskab, allermindst paa denne Tid, da Jemteland aabenbart har levet et ganske primitivt Liv uden at have været nogen Konge underkastet. Man kunde da fristes til at forklare Udtrykket ved Mænd, som selv besad Land ɔ: Gaard og Grund, Selveierne, skjønt vel ikke „alle" saadanne kunde møde hos Kongen, eller man kunde tænke paa den undertiden forekommende Vending *lendir menn* ɔ: Lægfolk i Modsætning til *lærðir menn* (ɔ: Geistlige).[2]

Men det samme Udtryk ville vi ogsaa senere møde i Jemtelands Historie i det tolvte Aarhundrede, og det i to paa hinanden umiddelbart følgende Aar, 1177 og 1178. Idet nemlig Kong Sverres Saga udførlig beskriver de to Tog, som denne Konge i disse Aar foretog gjennem Sverige og Jemteland mod Nidaros, hedder det her først, at der 1177 vare „mange *Kong Magnus's Lendermænd*" i Jemteland, og at „de *alle* gik til Forlig" med Sverre, og dernæst, at i 1178 vare „alle Lendermændene med" i Jemternes Anslag mod Kongens Liv. Her maa altsaa den islandske Sagafortæller ligefrem have staaet i den Formening, at der i Jemteland gaves Lendermænd i Ordets norske politiske Betydning, da han udtrykkelig kalder disse Mænd „*Kong Magnus's*" Lendermænd. Heller ikke ved dette Sted sees Historikerne at have taget Anstød. Keyser fæster sig i sin kortfattede Norges Historie slet ikke ved den paafaldende Omtale af Lendermænd paa disse Kanter, Munch gjentager kun Sagaens Fortælling, idet han siger, at der 1177 „blandt Jemterne

---

[1] Morkinskinna. udg. af C. R. Unger, Chr. 1867 S. 166.
[2] See f. Ex. D. N. I, No. 51.

var *flere* [altsaa dog ikke „mange“] af Kong Magnus's „Lendermænd“, og at i 1178 „*Almuen* var ophidset af Lendermændene“.[1]

Men det bliver dog ved en nøiere Betragtning klart, at Sverres Sagas Forfatter her har svævet i en Vildfarelse. „*Mange*“ Lendermænd gaves der jo overhovedet ikke, efter hvad G. Storm til fuld Evidents har godtgjort[2], selv om man samler deres Antal i det hele Land, og dertil kommer, at der i Jemteland sikkert fandtes overmaade lidet Krongods, der kunde udlægges som Veitsler. Bemærkes maa det ogsaa, at Sverres Saga er overmaade rig paa Personnavne, ogsaa hvor det gjelder Mænd, der spillede en meget ringe Rolle, saa at virkelige Lendermænd utvivlsomt ikke vilde være blevne anonyme.

Der maa altsaa søges en anden Forklaring, hvilken jeg ogsaa mener at have fundet.

Flere svenske Landskaber (blandt dem den berømte Ø Gotland) have i Middelalderen længe staaet i et ganske løst Forhold til den egentlige Stat, idet de vistnok have ydet Kongen nogen Afgift, men forøvrigt styret sig selv gjennem primitive, halvt republikanske Institutioner. Landskaberne havde fra umindelig Tid af en Art Repræsentation, der baade fungerede som Domstol og som en Art administrativ Myndighed. I de centrale og tættere befolkede Egne trængtes denne selvgroede Repræsentation tilbage under Folkungerne, men den holdt sig i de mere afsidesliggende nordlige Landskaber. Endnu i det 17de Aarhundrede havde man i hvert af Landskaberne Helsingland, Medelpad, Ångermanland, Vesterbotten foruden 12 Edsvorne i hvert Sogn ogsaa et Raad af 24 Mand, som kaldtes *Landsens tjugofyra.* Foruden at danne et dømmende Landsthing, en Art Overret, havde disse „Landsens“ Mænd at opsætte Klager eller Forestillinger til Regjeringen, fordele Skatteudredslerne for Befolkningen o. s. v.[3]

---

[1] P. A. Munch, N. F. Hist. III, 71, 87.

[2] I sin Afhandling: „Om Lendermandsklassens Talrighed i 12. og 13. Aarhundrede“, i Norsk hist. Tidsskrift 2 R. IV, S. 114 fgg.

[3] Odhner, Sveriges inre historia under Drottning Christinas förmyndare, Stockholm 1865, S. 392—393.

En aldeles lignende Institution finder vi i det 16de og endog 17de Aarhundrede i Jemteland, og det kan ikke være tvivlsomt, at den er meget gammel og allerede har bestaaet længe før Landskabets Forbindelse med Norge under Kong Eystein. Her maa vi søge baade de *lendir menn*, som hyldede denne Konge, og de „Lendermænd", med hvem Sverre fik at bestille. „Lendermænd" maa her være = „Landsens" Raad, men for Sagaskriveren har dette Forhold været ubekjendt, og han har derfor gjort den til „Kong Magnus's" Lendermænd.

Jemtelands Landsthing (*Jamtamot*) og Fireogtyve-Mands Raad havde sit Samlingssted paa Sproteid, hvis Beliggenhed før har været ukjendt, men som nu af et Diplom[1] sees at have ligget i Frøsøens Sogn. De 24 Mænd ville findes omtalte paa flere Steder i den righoldige Samling af Breve, som i den senere Tid ere fremkomne i det norske Diplomatarium, skjønt vistnok især som en dømmende Forsamling; i 1530 ønsker Vincents Lunge et Vidnesbyrd „af de gjeveste og ypperste Mænd, saa de ere vel 24"[2], i 1513 kalde 18 Mænd sig „vi 24", aabenbart fordi det fulde Antal skulde været 24[3] o. s. v.

Endnu ganske faa Aar, før Jemteland afstodes til Sverige, finder vi denne Institution omtalt, og det paa en virkelig interessant Maade. Christian IV, for hvem dette gamle Landskabsraads Tilværelse havde været fuldkommen ubekjendt, lader 1640 et Brev udgaa, hvis Hovedindhold er følgende: Det er foregivet Kongen, at Undersaatterne i Jemteland skal have „en utilbørlig Sædvane", idet de opnævner „et Parti arrige Skalke blandt dennem", som de kalder „*Landsens Forsvar*" og et Parti, som de kalder „Kongsmænd". Med disse raadføre de sig, naar Kongens Befalinger og Mandater forkyndes dem af Fogden, førend de som lydige Undersaatter ville efterkomme de naadigste Paabud, saa at Befalingsmændene ikke kunne „commendere" dem, om ikke saadan utilbørlig Sædvane bliver afskaffet. Derfor forbyder Kongen hermed, at saadanne Landsens Forsvar og Kongsmænd maa udvælges eller være i Landet, „thi vi vide af ingen Landsens

---

[1] D. N. XIV. No. 252.
[2] Ibid. No. 686.
[3] Ibid. No. 253.

Forsvar at sige uden næst Gud vi selv og af ingen Kongsmænd uden den, vi vort Len Throndhjem betro". Hvis derfor nogen efter denne Dag „saadan Titel annammer eller lader sig finde Almuen at ophidse til Mutvillighed" ville de blive straffede efter Norges Lov og nedsendte til Bremerholm.[1]

Men de fire og tyve Mænd, „Landsens Forsvar", synes dog fremdeles at have holdt sig længe under det svenske Regimente.[2]

Ved et nærmere Studium af Kilderne vilde jeg vistnok kunne have samlet langt flere Efterretninger om denne Sag, men det har kun været min Hensigt at opklare det i Sagaerne forekommende paafaldende Udtryk *lendir menn* i Jemteland.[3]

L. Daae.

6.

Et Bidrag til Bergens Cathedralskoles Historie.

Som bekjendt fik Erik Pontoppidan i sin Embedstid som Bergens Biskop (1750) oprettet en Undervisningsanstalt, der efter den regjerende Konge fik Navnet *Seminarium Fridericianum*, og hvortil der endog alluderes i Indskriften paa Frederik V's Eqvesterstøtte i Kjøbenhavn. Hensigten var nærmest, at „Seminariet" skulde give Disciplene af Cathedralskolen et Supplement til den ensidige lærde Dannelse, idet der skulde holdes Forelæsninger over Moralphilosophi, Mathematik, Physik og Literaturhistorie og gives Undervisning i Tydsk og Fransk, 12 „Seminarister" skulde bo i Seminariebygningen o. s. v. Institutionen, hvorom henvises til de i Sagens og Foss's Bergens Beskrivelse S. 619—621 citerede Kilder (hvortil nu kan føies nogle i Skriftet

---

1 Norske Rigsregistranter. VII. 654—655.

2 I Nordisk Univ. Tidsskrift for 1860, Upsala-Heftet S. 148 siges endog, at denne Landskabsrepræsentation „har fortlefvet ända till våra dagar och är ännu ej utdöd i Jemtland".

3 Jeg har forøvrigt i et tidligere Skrift: „En Episode af den nordiske Syvaarskrig", i Hamiltons Nord. Tidskr. for 1867 meddelt noget om Forholdene i Jemteland, dog ikke om „Lendermændene".

„Vestlandske Personalia“, Bergen 1897 meddelte Oplysninger), kom vistnok aldrig til at bære synderlig Frugt, den ophørte at existere i Begyndelsen af det 19de Aarhundrede, da ingen „Seminarister“ meldte sig, og i 1812 solgtes omsider Bygningen til „Realskolen“. Den stedfundne Reform af det lærde Skolevæsen havde ogsaa i væsentlig Grad gjort et saadant Seminarium overflødigt.

I Aalborgs Cathedralskoles Haandskriftsamling stødte jeg for nogle Maaneder siden paa et Haandskrift i 2 Bind, indeholdende *Taler*, holdte af Seminarister ved Seminariets Aarsfest (Stifteren, Frederik V's Fødselsdag, 31. Marts) i Aarene 1783—1804. Jeg anfører Talernes Navne med Tilføielse af de behandlede Themata:

1783. Andreas Nilsen *Aasheim* (siden under Navn af Arent Nicolai (!) A. Professor i Physik ved Kjøbenhavns Universitet) om „Geographiens vigtige Indflydelse paa Religionen (!), Videnskaberne og Handelen“. — 1785. Edvard *Heiberg*: „De vigtigste Aarsager i Staten til Videnskabernes Fremgang“.[1] — 1787. Fred. Arentz *Krog*: „Om Videnskaberne have den Indflydelse paa en Nations Sædefordærvelse, at man skulde have Grund til at ønske sig tilbage i Vildhed og Barbariets Stand“. — 1789. Christian Mørk *Christensen*: „Det sande Værd ved de offentlige Anstalter til Ungdommens Underviisning“. — 1790. Jacob *Simonsen*: „Kongens Omsorg for Videnskabernes og Folkets Lyksalighed“. (Efter en Omtale „af vor uforglemmelige Schouboe“ hedder det: Vi møde idag for første Gang paa dette Sted Videnskabernes Yndere og Beskyttere, vor Kammerherre Hauch og vor lærde Biskop Irgens“. — 1791 Johan Christian *Meldal*: „Høisalig K. Frederik V. som en velgjørende Monark“. 1792. Ludvig *Daae*: „Videnskabsmandens sande, store Værd i Staten“. (Her om „Frankriges Colbert og Sully, Preussens Hertzberg og Danmarks Griffenfeldt og Bernstorff“). — 1793. Laur. Augustinus *Rodtvitt*: „Vor Tidsalders Oplysnings Kjendetegn og Misbrug“. — 1794. Peder Mathias *Poulsen*: „Efterverdenens Pligt at hædre de Ædle, som have fremvirket dens Lyksalighed“. — 1795. Gunner *Hauge*: „Saavel Fordelene som Ubekvemmelighederne ved lærde Undervisningsanstalter,

[1] Her læser man bl. A.: „Neppe viger Ossian for nogen sydlig Digter i Originalitet og Rigdom paa Phantasi — —; ogsaa isklædte Klipper ere frugtbare paa Digtergeist“ o. s. v.

anlagte i store Stæder". — 1796. Joh. Georg *Lange*: „Den speculative Philosophis Fremgang ved og efter Leibnitz" (!!). — 1797. Iver *Leganger*: „Bemærkninger over de fordelagtige og skadelige Virkninger af Lecture". — 1798. Nils (siden „Nicolai") *Wergeland*: „Offentlige Stiftelsers større Sikkerhed under den monarchiske, end under hver anden Slags Regjeringsform". — Jørgen *Langeland*: „De almindelige Aarsager til Parti-Aanden i Stater, især i Folke-Regjeringer". — 1800. Gerh. Heiberg *Wolff*: „Veien til menneskelig Fuldkommenhed". — 1801. Johan Christen Brenning *Fasmer*: „Den Studerendes tunge, men ved Flid og Moralitet sig selv belønnende Bane". — 1802. Erik *Gjerløw*: „Menneskets Lyksalighed, grundet paa dets Selvstændighed". (Heri om Heltene fra 2. April 1801).—1803. Andr. Lorentz *Schram*: „Den Pligt ret at benytte sig af vor nærværende Tidsalders Aand". — 1804. (Talerens Navn ikke anført): „Sædernes Moralitet som eneste Grund for enkelt Mands og Statens Lyksalighed".

Betragter man ovenstaaende Indholdsangivelser, da kan det ikke nægtes, at man gjennem dem faar et temmelig klart Indtryk af, at Oplysningsperiodens Aand ogsaa her har gjort sig stærkt gjældende, og dette giver disse Notitser en vis Interesse. Som let vil forstaaes, have de unge Talere — Disciple af Mesterlectien — været fuldkommen umodne til at behandle saa høitliggende Emner, og man faar strax en Mistanke om, at Talerne umuligt kunne have været deres eget Arbeide. At saa virkelig var Tilfældet, derom har man ogsaa i Pavels's Dagbøger (1817—22, I 121) et udtrykkeligt Vidnesbyrd. En af de ovennævnte Talere, N. Wergeland, fortalte nemlig i 1817 Pavels, at Talen altid var udarbeidet af „Conrector eller Fjerdelectiehøreren". Da Wergeland selv havde foredraget den under 1798 anførte Tale, „havde Biskop Brun gjort ham den Compliment, at det vilde glæde ham, om han nogensinde kunde høre en Tale, forfattet *af ham selv* saaledes foredraget".

Forøvrigt indeholder samme Haandskrift ogsaa nogle Taler og Prologer, vedkommende det dramatiske Selskab i Bergen.

L. Daae.

REGISTER.

REGISTER.

(Tal med Stjerne efter henviser til den særskilte Paginering for „Litteratur“ og „Smaastykker“).

Rettelser:

Side 58, L. 6 f. o. udgaar Notetegnet 92.
— 82, L. 10 f. n. udgaar Notetegnet 134.
— 100, L. 7 f. o. Rabech, læs Rosbach.
— 183, L. 1 f. o. 1762, læs 1792.
— 194, L. 20 f. n. 9, læs 90.
— 32*, L. 5 f. n. S. 2, læs S. 28.

DEN NORSKE HISTORISKE FORENING.

Foreningens Vedtægter

(efter Beslutning i Generalforsamling den 22de December 1869).

§ 1. Den norske historiske Forenings Formaal er gjennem Udgivelse og Understøttelse af Skrifter at fremme historisk Studium og Kundskab nærmest med Hensyn til Fædrelandet og dets Literatur.

§ 2. Foreningen udgiver et Tidsskrift for historisk Videnskabelighed, hvori optages ikke blot egentlige historiske Fremstillinger, men ogsaa Arbeider henhørende til den nordiske Sprog- og Oldtidsvidenskab samt ethnographiske, topographiske eller statistiske Skildringer af Landet og Folket. Ved Siden heraf kan særskilt udgives større historiske Arbeider. Forsaavidt Foreningens Midler tillader det, virker den ogsaa ved Udgivelse af ældre Skrifter, der have literær og historisk Interesse.

§ 3. Ordentligt Medlem af Foreningen er Enhver, som anmelder sig for Bestyrelsen og erlægger til Foreningens Kasse et Bidrag af 1 Spdlr. aarlig eller 15 Spdlr. een Gang for alle. Bestyrelsen kan indbyde overordentlige eller Æresmedlemmer, som ikke erlægge Kontingent. Medlemmerne erholder alle af Foreningen udgivne Skrifter.

§ 4. Foreningens Anliggender varetages af en Bestyrelse af 5 Medlemmer, som i Tilfælde af Vakance

supplere sig selv indtil næste Generalforsamling. Aarlig udtræde vexelvis de to eller tre ældste Bestyrelsesmedlemmer; forsaavidt flere Medlemmer have fungeret i lige lang Tid, afgjør Lodtrækning, hvem der skal udtræde. Bestyrelsen samles paa Formandens Indbydelse saa ofte som et af dens Medlemmer forlanger det.

§ 5. En af Bestyrelsen antaget Kasserer aflægger aarligt Regnskab, som, efter at være revideret af dertil valgte Revisorer, fremlægges for den næste ordentlige Generalforsamling.

§ 6. I Begyndelsen af Aaret holdes i Christiania efter offentlig Indbydelse fra Bestyrelsen en Generalforsamling. I denne vælges Medlemmer af Bestyrelsen og to Revisorer, afgives Beretning om Foreningens Virksomhed og Fremgang, fremlægges det foregaaende Aars Regnskab og forhandles forøvrigt alle de Gjenstande, Foreningen vedkommende, som af Bestyrelsen eller noget andet af Foreningens Medlemmer maatte bringes under Diskussion. Bestyrelsen kan ogsaa sammenkalde overordentlige Generalforsamlinger, naar den finder Saadant hensigtsmæssigt.

§ 7. Forandringer i disse Vedtægter kunne alene ske i Foreningens ordentlige Generalforsamling. Forslag til saadanne Forandringer maa fremsættes saa betimelig, at de af Bestyrelsen kunne kundgjøres 1 Maaned forinden Mødet. For at give Beslutninger, som forandre Vedtægterne, Gyldighed, maa mindst 20 Medlemmer være tilstede.

§ 8. Foreningen træder i Virksomhed fra 1ste Januar 1870.

Den norske historiske Forening 1899.

Generalforsamling for 1899

holdtes 19de Juni 1900, hvorved Bestyrelsens Formand oplæste følgende Aarsberetning for 1899:

Den norske historiske Forening har for 1899 udgivet følgende Skrifter:

Historisk Tidsskrift, 3die Rækkes 5te Bind, 2det Hefte, S. 217—471 samt Tillæg S. I—XXV, tilsammen $18^3/_4$ Ark.

Claus Pavels's Dagbøger 1817—22, 4de Hefte, S. 513—78 = $4^1/_8$ Ark.

Aarsleveringen udgjør $22^7/_8$ Ark og er Afslutningen af 3die Rækkes 5te Bind.

Antallet af Foreningens Medlemmer udgjorde ved Udgangen af 1899 572 (mod 599 i 1898).

49 svenske og 88 danske Medlemmer betalte ifølge de med den svenske og danske historiske Forening bestaaende Overenskomster kun halv Kontingent. Af den ved disse Overenskomster aabnede Adgang til paa lignende Vilkaar at indtræde i de to andre Foreninger havde 49 af Foreningens norske Medlemmer benyttet sig for den svenske Forenings Vedkommende og 93 for den danske Forenings.

Indtægterne
for 1899 udgjorde:

Beholdning	Kr.	248.61
H. M. Kongens Bidrag	„	60.00
Kontingenter for 1898	„	2 282.00
Indbetalt fra forr. Kasserer	„	1 000.00
Bidrag fra Holsts og Vogts Legaters Renteindtægt for at dække Prof. Ryghs Udlæg	„	1 000.00
Salg af ældre Skrifter	„	330.18
	Kr.	4 920.79

Udgifter
for 1899:

Saldo fra forr. Aar	Kr.	3 630.46
Overført til livsvarige Medlemmers Fond .	„	291.88
Honorarer	„	1 122.25
Revision	„	40.00
Expedition	„	570.50
Rabat paa ældre Skrifter	„	110.06
Kommission	„	49.35
Avertissementer, Porto	„	53.15
Trykning	„	2 614.61
Prof. Ryghs Dødsbo	„	2 000.00
Tilfældige Udgifter	„	43.00
Balance (i Kreditkassen)	„	16.73
	Kr.	10 541.99

Foreningens Gjæld (nu 5 621.20) er saaledes i Aarets Løb steget med næsten 2000 Kroner. Dog vil denne kunne reduceres, da til Indtægterne for 1899 maa kunne regnes Aarskontingenten ca. 1000 Kroner, der først kunde opkræves i Jan. 1900, fordi Hefterne først blev

expederede ved Nytaarstid. Dette vil blive ændret i Fremtiden, idet Bestyrelsen har besluttet at gaa over til en ny Opkrævningsmaade. Fra 1900 vil Tidsskriftet udkomme i 4 aarlige Leveringer og Opkrævningen af Kontingenten ske gjennem Postvæsenet, saa at Regnskabet altid vil falde sammen med Kalenderaaret.

Selskabets Status maa saaledes betegnes som meget uheldig, og hvis Medlemsantallet fremdeles skulde gaa nedad, vil Foreningen neppe se nogen lang Fremtid imøde. Da det imidlertid af Regnskaberne fremgaar, at Foreningen vil kunne bære sig med 800 Medlemmer, maa Bestyrelsen indtrængende opfordre Medlemmerne om at samle nye Subskribenter, ligesom den henleder Medlemmernes Opmærksomhed paa en i disse Dage fra Bestyrelsen udgaaende Subskriptionsindbydelse.

Kassererens Regnskaber er gjennemgaaede af Revisoren. De faa af ham paapegede Anker er rettede.

Af Bestyrelsen udgaar efter Lodtrækning d'Hrr. Daae og G. Storm.

Kristiania d. 15de Juni 1900.

Gustav Storm. L. Daae. H. J. Huitfeldt-Kaas.
Yngvar Nielsen. A. Taranger.

I Henhold til Bestyrelsens Indstilling meddeltes Kassereren Decharge. Til Bestyrere gjenvalgtes d'Hrr. Daae og G. Storm, til Revisor gjenvalgtes Kand. Kolstad.

I Bestyrelsesmøde s. D. gjenvalgtes G. Storm til Formand.

Den norske historiske Forening 1900.

Generalforsamling for 1900

holdtes 6te Juni 1901 paa Universitetet, hvor Bestyrelsens Formand oplæste følgende Aarsberetning for 1900:

Den norske historiske Forening har for 1900 udgivet følgende Skrifter:

Historisk Tidsskrift, 4de Række, 1ste Bind, 1ste og 2det Hefte, tilsammen 192 Sider.

Claus Pavels's Dagbøger 1817—22, 2det Binds 1ste og 2det Hefte, tilsammen 192 Sider.

Aarsleveringen udgjør saaledes 384 Sider eller 24 Ark.

Antallet af Foreningens Medlemmer udgjorde ved Aarets Udgang 587 (mod 572 i 1899).

49 svenske og 89 danske Medlemmer betalte ifølge de med den svenske og den danske historiske Forening bestaaende Overenskomster kun halv Kontingent. Af den ved disse Overenskomster aabnede Adgang til paa lignende Vilkaar at indtræde i de to andre Foreninger havde af Foreningens norske Medlemmer 48 benyttet sig for den svenske Forenings Vedkommende og 89 for den danskes.

Indtægter

for 1900 udgjorde:

Beholdning	Kr.	16.73
Renter af samme	„	0.87
Transport	Kr.	17.60

	Transport Kr.	17.60
H. M. Kongens Bidrag	„	60.00
Kontingenter	„	2 118.00
Oldskriftsselskabets Indbetaling.	„	4 000.00
Salg af ældre Skrifter	„	124.49
	Kr.	6 320.09

Udgifterne
udgjorde:

Saldo fra 1899	Kr.	5 621.20
Honorarer	„	699.45
Rabat for Salg af ældre Skrifter	„	41.50
Kommissionsgebyr	„	57.18
Tab ved Kommissionærs Konkurs. . . .	„	45.18
Trykning	„	1 517.45
Porto, Annoncer etc.	„	100.88
Expeditør og Kasserer	„	529.50
	Kr.	8 613.54

Foreningens Gjæld er i Aarets Løb reduceret fra 5 621.00 til 2 292,45, altsaa med Kr. 3 328.55. Men dette er skeet derved, at Foreningen har kunnet disponere over en uventet Gave af Kr. 4 000,00 (hvorom mere nedenfor), og Gjælden er alligevel forøget med Kr. 671.45. Skjønt Antallet af Medlemmer i 1900 for første Gang paa mange Aar er forøget, maa Selskabets Status alligevel betragtes som utilfredsstillende, og Bestyrelsen maa fremdeles indtrængende opfordre Foreningens Venner til at samle nye Subskribenter.

Af de livsvarige Medlemmers Indbetalinger er i de senere Aar dannet et Fond, som nu udgjør Kr. 316.45 og indtil videre ikke røres.

Af de to Foreningen tilhørende Legater har Holsts Legat givet for 1900 en Indtægt af Kr. 201.41, Vogts Legat en Indtægt af Kr. 286,91, hvilket Beløb (tilsammen Kr. 488.32) endnu ikke er disponeret.

Kassererens Regnskaber er gjennemgaaede af Revisoren, og de af ham udtalte Anker er rettede. Kassereren indstilles derfor til Decharge.

Bestyrelsens Udtalelser om Foreningens Gjæld foranledigede, at det norske Oldskriftsselskabs Bestyrelse, som havde besluttet at foreslaa dette Selskabs Opløsning, sammenkaldte en Generalforsamling til 4de Oktbr. 1900 og for denne fremsatte Forslag om, at Selskabets Kapital skulde skjænkes til Norsk historisk Forening „for at støtte nordisk sprog- og oldtidsvidenskab og arbeider som har til formaal at oplyse den norrøne litteratur“. Forslaget blev i Generalforsamlingen enstemmig vedtaget, og Kapitalen overgivet til Bestyrelsen. Kapitalen viste sig ved Opgjøret at udgjøre Kr. 6 000.00, hvortil yderligere kom en senere Indbetaling af Kr. 11.40. Heraf var Kr. 4 000.00 strax disponible, de øvrige vil blive indbetalt af Laantageren i Løbet af et Aar. Bestyrelsen, som med Tak modtog den betydelige Gave, har tænkt sig, at Gaven skal danne et særskilt Fond, hvorfor der saasnart muligt skal udarbeides Statuter til Forelæggelse for en Generalforsamling.

Imidlertid har den laant de disponible Kr. 4 000.00 for dermed at dække Foreningens Gjæld til Kassereren.

Af Bestyrelsen udgaar iaar efter Tur d'Hrr. Huitfeldt-Kaas, Nielsen og Taranger.

Kristiania d. 3die Juni 1901.

Gustav Storm. L. Daae. H. J. Huitfeldt-Kaas.
Yngvar Nielsen. A. Taranger.

I Henhold til Bestyrelsens Indstilling meddeltes Kassereren Decharge.

Til Bestyrere gjenvalgtes d'Hrr. Huitfeldt-Kaas, Nielsen og Taranger, til Revisor gjenvalgtes Kand. Kolstad.

I Bestyrelsesmøde s. D. gjenvalgtes G. Storm til Formand.

Medlemmer $^{31}/_{12}$ 1900*.

Hs. Maj. Kong Oscar II.

Æresmedlemmer:

Professor Dr. Konrad Maurer. Sanitetsmajor J. Vogt.

Livsvarige Medlemmer:

Christensen, Louise, Fru, Kristiania. Gebhardt, August, Dr. phil., Nürnberg. Thomle, Arkivar, Kristiania. Wedel-Jarlsberg, H., Godseier, Bogstad.

Aalelesunds off. høiere Skoles Bibliothek, Aalesund.

Aall, N., Godseier, Ulefos.

*Aall, T. I., Bureauchef, Kristiania.

Aanesen, H. G. A., ORSagf., Skien.

*Aarhus Kathedralskoles Bibliothek.

*Aarnes, Olaf, Boghandlerfuldmægtig, Kristiania.

*Aars, J., Skolebestyrer, Kristiania.

*Adeler, C. S. T., Baron, Allingegaard ved Silkeborg.

*Akademiska Bokhandeln, Upsala.

*Akademiska Föreningen, Lund.

*Alin, Oscar, Professor, Upsala.

Amble, O., Foged, Kristiania.

Amtsskolen i Jarlsberg og Larviks Amt.

Andersen, J. R., Høiesteretsassessor, Kristiania.

Andersen, N. A., Grosserer, Drammen.

Andvord, Rich., Stadshauptmand, Kristiania.

Angell, Kn., Statsadvokat, Bergen.

Anker, Chr., Grosserer, Fredrikshald.

* De med * betegnede ere tillige Medlemmer af enten den Danske eller den Svenske historiske Forening eller af begge og erlægge som saadan kun halv Kontingent.

*Annerstedt, C., Universitetsbibliothekar, Upsala.
Arbo, C., Major, Brigadelæge, Kristiania.
Arctander, S., Borgermester, Bergen.
Arendals Skoles Bibliothek, Arendal.
Arenfeldt, C. D. A., Stamhusbesidder, Gimle ved Kristiansand.
Arentzen, A., Bankdirektør, Kristiania.
Aschehoug, N. D., Sorenskriver, Horten.
Aschehoug, T. H., Dr., Professor, Kristiania.
Aschehoug, W. H., Toldkasserer, Kristiania.
*Athenæum, Læseselskab i Kjøbenhavn.
*Athenæum, Læseselskab i Kristiania.
Aubert, Carl, Student, Kristiania.

*Bachke, A. S., Geschworner, Ringve ved Trondhjem.
*Backer, Z., Overretssagfører, Larvik.
Bade, L., Assessor, Kristiania.
*Bang, A. Chr., Dr. theol., Biskop, Kristiania.
Barstad, H. J., Kaptein, Kristiania.
Barstad, H. S., Skovplanter, Ørsten.
*Barth, A., Fuldmægtig, Kjøbenhavn.
Bassøe, Kr., Adjunkt, Aalesund.
Beer, J. H., kgl. Fuldmægtig, Kristiania.
*Belsheim, J., fhv. Sogneprest, Kristiania.
Bendixen, B. E., Skolebestyrer, Bergen.
Berg, Anders, Bogholder, Moss.
Berg, M. Ø., Toldkasserer, Fredriksstad.
Berg, S., Apothekbestyrer, Fuglebjerg, Danmark.
*Berge, C. R., Boghandler, Kristiansand.
*Bergens Kommunebibliothek.
*Bergens Museums Bibliothek.
*Bergh, Joh., Assessor, Trondhjem.
*Bergh, Johs., Høiesteretsadvokat, Kristiania.
*Bergh, Karl, Sorenskriver, Bergen.
*Berghman, G., Dr. med., Stockholm.
*Bergholm, Lektor, St. Michel, Borgå, Sverige.
*Bergström, Axel, Landshøvding, Örebro.
Bergwitz, ORSagfører, Kristiania.
Berner, M. H., Kvæstor, Kristiania.
*Bibliothek, Det Classenske, Nykøbing paa Falster.
*Bibliothek, Det Deichmanske, Kristiania.
Bibliothek, Det store Kgl. Kjøbenhavn.
Bibliothek, Det Kgl., Stockholm.

*Bing, J., Dr., Universitets-Stipendiat, Ljan.
Bing, L. A., Postmester, Harstad, Nordland.
Birch-Reichenwald, Stud. jur., Kristiania.
Bjørnson, P., Expeditionschef, Kristiania.
Bjørnstad, A. Th., Sogneprest, Lindaas.
Bjørnvall, A., Kaptein, Kristiania.
Blaauw, Herman, Bergen.
*Blangstrup, J. C., Kaptein, Kjøbenhavn.
Blehr, O., Statsminister, Stockholm.
Blix, E., Dr., Professor, Kristiania.
*Bloch, V., Rektor, Kjøbenhavn.
Blom, Chr., Cand. mag., Skien.
Blom, P., Sogneprest, Gjøvik.
Boeck, H., Politilæge, Kristiania.
*Boeck, Th., Kgl. Fuldmægtig, Kristiania.
Bolstad, J. N., Sogneprest, Stryn.
Borgen, F., Høiesteretsadvokat, Kristiania.
Brandrud, A., Professor, Kristiania.
Bredal, P. E., Sorenskriver, Ringsaker.
*Bricka, C. F., Rigsarkivar, Kjøbenhavn.
Broch, H. H., Kjøbmand, Horten.
Broch, S., Generalauditør, Kristiania.
Brochmann, Pastor, Kr.sand S.
Bruhjell, E. O., resid. Kapellan, pr. Stenkjær.
Brun, Christen, Sogneprest, Bergen.
Brun, Joh., Apotheker, Trondhjem.
*Bruun, Chr., Dr., Justitsraad, Overbibliothekar, Kjøbenhavn.
Bugge, A., Dr. phil., Kristiania.
Bugge, K. L., Høiesteretsassessor, Kristiania.
Bugge, N. M., Byfoged, Fredriksstad.
Bugge, S., Dr., Professor, Kristiania.
Bugge, U., Læge, Ullensaker.
Bull, Edv., Stud., Kristiania.
Burchardt, C. J. B., Kaptein i Marinen, Kristiania.
Bødtker, Fr., Adjunkt, Kristiansund.

Cappelen, H., Ingeniør, Gimsø Kloster, Skien.
Cappelen, J. W., Boghandler, Kristiania.
Centralarkivet for Trondhjems og Tromsø Stifter, Trondhjem.
Christensen, W., Dr. phil., Kjøbenhavn.
Christie, E., Borgermester, Kristiania.
Christophersen, Ludv., Overretssagfører, Kviteseid.
*Collett, Alf, Expeditionschef, Kristiania.
Coucheron, P., Skoledirektør, Kristiania.

Daae, H. W., Udskiftningsformand, Skodje.
Daae, Jess, Overretssagfører, Stavanger.
*Daae, L., Dr., Professor, Bygdø.
*Dahl, Kammerherreinde, Moesgaard ved Aarhus.
Dahl, W. S., Lagmand, Bergen.
*Dahlenborg, C., Rektor, Aarhus.
*Dahll, L. Chr., Oberst, Kristiania.
Dahlske Skole, Grimstad.
Dannevig, Th., Kommandørkaptein, Kristiania.
David, C., Kjøbenhavn.
*Delgobe, Chr., Ingeniør, Kristiania.
Den danske Historiske Forenings Bestyrelse, Kjøbenhavn.
*„Den gode Hensigt“, Selskab i Bergen.
Den norske Haandverks- og Industriforenings Bibliothek, Kristiania.
Det islandske Litteratursamfund, Reykjavik.
Didriksen, J. F., Overingeniør, Kristiania.
Dietrichson, L., Dr., Professor, Kristiania.
Dons, Toldbetjent, Kristiania.
Dons, Karl, Kontorchef, Kristiania.
*Drammens off. Skoles Bibliothek.
*Drolsum, Axel C., Overbibliothekar, Kristiania.

Ebbell, Sekretær, Kristiania.
Eger, Thv., Grosserer, Kristiania.
*Ehrensvärd, A., Greve, Svenstorp, Sverige.
Elieson, E. K., Ritmester, Kristiania.
Ellingsen, Grosserer, Kristiania.
*Erichsen, A. E., Rektor, Stavanger.
Erichsen, H., Tredieprest, Hamar.
Erichsen, J. W., Biskop, Bergen.
*Erslev, Kr., Dr., Professor, Kjøbenhavn.
Esmarch, L., Skifteforvalter, Kristiania.

Fabritius, H., Sorenskriver, Hjartdal.
Falch, J. W., Grosserer, Larvik.
Faye, J. B., Bankchef, Bergen.
Filologisk Forening, Kristiania.
*Fischer, A., fhv. Sorenskriver, Kristiania.
*Fleischer, B., Toldinspektør, Kristiania.
Fleischer, J. N., Grosserer, Kristiania.
*Fliflet, N., Sorenskriver, Sauland, Øvre Telemarken.
Flood, Advokat, Kristiania.
Fosse, H., Kirkesanger, Etne.
*Fredericia, J. A., Dr., Bibliothekar, Kjøbenhavn.
Fredrikshalds off. Bibliothek.

Fredriksstads off. Skoles Bibliothek.
Furu, O., Amtmand, Kristiania.
*Friis, C. C. J., Cand. phil., Kjøbenhavn.
*Fyens Stiftsbibliothek, Odense.
Færden, I., Amtsskolebestyrer, Hønefos.

Gabrielsen, H., Sorenskriver, Brandbu.
Gad, G. E. C., Universitetsboghandler, Kjøbenhavn.
*Gad, O., Cand. phil., Kjøbenhavn.
Gedde, fhv. Sogneprest, Østbye pr. Ilseng.
Geelmuyden, Professor, Kristiania.
Geelmuyden, B., Ingeniør, Kristiania.
*Generalstabens Bibliothek, Kristiania.
Gering, H., Professor, Kiel.
Getz, B., Rigsadvokat, Kristiania.
*Gjellerup, S., Underbibliothekar, Kjøbenhavn.
Gjertsen, F., fhv. Skolebestyrer, Kristiania.
Gjessing, G. A., Rektor, Arendal.
Gleditsch, Adjunkt, Kristiania.
Gløersen, J., Byfoged, Tromsø.
Graff, U., Overretssagfører, Gjøvik.
Gram, Jens, Konsul, Drammen.
*Grandinson, K. G., Fil. Dr., Stockholm.
Greve, Joh., Cand. mag., Kr.a
*Groothoff, A. V. H., Amtmand, Rønne.
*Grove, Gerh., Arkivsekretær, Kjøbenhavn.
*Grünfeld, F. C. H., Dr. med., Overlæge, Kjøbenhavn.
*Grönblad, C., Bibliothekamanuensis, Stockholm.
Grøndahl, O. E., Ingeniør, Hønefos.
Grønvold, A., Expeditionschef, Kristiania.
Gulbranson, Carl, Cand jur., Grosserer, Kristiania.
Guldberg, C. M., Dr., Professor, Kristiania.
*Göteborgs Museums Bibliothek.
Göteborg och Bohusläns Fornminnesförening.

Haffner, Einar, Cand. real., Kr.a
Haffner, H. J., Kristiania.
Haffner, J. F. W., Oberst, Kristiania.
*Hagemann, A., Forstmester, Alten.
Hagemann, T., Bureauchef, Kristiania.
Hagen, A. T., Kaptein, Trondhjem.
Hagen, Oluf S., Kjøbmand, Trondhjem.
Hall, I., Apotheker, Kabelvaag.
Hamar Folkebibliothek, Hamar.
Hamar off. Skoles Bibliothek, Hamar.
Hamar Stiftsseminarium, Hamar.

Hamburg Stadtbibliothek, Hamburg.
*Hammer, A. N., Sogneprest, Allerum, Sverige.
*Hammer, K. V., Redaktionssekretær, Kristiania.
Hammer, P. N., Sorenskriver, Arendal.
Hansen, A. M., Sogneprest, Kristiania.
Hansen, Aug., Kjøbmand, Kristiania.
Hansen, Brødrene, Kristiania.
Hansen, C. M., Høiesteretsadvokat, Kristiania.
Hansen, Fritz, Cand., Kristiania.
Hansen, H. V., Bankkasserer, Kristiania.
Hansen, K. A., Generalmajor, Kristiania.
Hansson, M. S., Direktør, Kristiania.
Hauff, T. B., Kjøbmand, Kristianssund.
Hauge, J., Telegrafbestyrer, Trondhjem.
Haugesunds Middelskoles Bibliothek.
*Heffermehl, A. V., Sogneprest, Ringsaker.
Heftye, Joh. Th., Godseier, Østraat, Ørlandet.
Heftye, T., Ingeniørkaptein, Sarabraaten pr. Bryn St.
Heggtveit, H. G., Klokker, Kristiania.
Heiberg-Lexow, P., Provst, Sauland.
*Heide, A., Bankdirektør, Kjøbenhavn.
Heimli, Alex. L. Jonson, Cand. jur., Tanen.
*Heise, A., Dr., Rektor, Roskilde.
*Helland, Georg, Cand. phil., Bergen.
*Henie, C., Sygehuslæge, Hamar.
Henrichsen, C., Rektor, Bergen.
Henriksen, O. E., Bankchef, Bergen.
Herlofsen, H. A., Kjøbmand, Kristianssund.
*Herlufsholms Skoles Bibliothek, Danmark.
Hertzberg, Ebbe, Professor, Kristiania.
Hesselberg, Frantz, Kristiania.
*Hildebrand, E., Dr., Stockholm.
*Hildebrand, H., Rigsantikvar, Stockholm.
Hille, A. M., Biskop, Hamar.
*Hiortdahl, Th., Professor, Kristiania.
*Historiska Föreningen i Lund.
*Historiska Föreningen i Upsala.
*Hoff-Rosenkrone, G., Stamhusbesidder, Rosendal pr. Bergen.
Hofforvaltning, Hs. Maj. Kongens, Kristiania.
Hofgaard, S. W., Skolebestyrer, Kristiania.
Holck, K., Cand. mag., Lysaker.
Holck, O. E., Skoledirektør, Hamar.

Holm, Caspar, Politimester, Stavanger.

Holm, E., Dr., Professor, Kjøbenhavn.

Holm, W. S., Eidsberg St.

Holmboe, Johs., Distriktslæge, Tromsø.

*Holst, E. Blich, Skien.

Holst, E., Dr., Overlærer, Kristiania.

*Holta, H., Brugseier, Skien.

Holta, O., Brugseier, Skien.

*Hornemann, G., Provindsarkivar, Kjøbenhavn.

*Horsens lærde Skoles Bibliothek, Horsens.

*Huitfeldt-Kaas, H. J., Rigsarkivar, Kristiania.

Hval, A., Fængselsprest, Trondhjem.

Hygen, B., Bureauchef, Kristiania.

*Høiesterets Justitskontor, Kjøbenhavn.

*Hølaas, A., Foged, Sætersdalen.

Ihlen, J., Høiesteretsadvokat, Kristiania.

Ingstad, C., Bureauchef, Kammerherre, Kristiania.

*Institut, Genealogisk, Kjøbenhavn.

*Jacobi lägre Läroverk, Stockholm.

Jacobsen, Fr., Grosserer, Fredriksstad.

Jacobsen, Michal, Ekern, Melbo.

*Jantzen, A. T., Sogneprest, Gjentofte.

Jarmann, J. P. A., Postmester, Ekersund.

*Jernell, Adjunkt, Lund,

Johannessen, Ernst, Sekretær, Kristiania.

Johnsen, Chr., Konsul, Kristianssund.

Jynge, A., Overlærer, Hamar.

*Jørgensen, S., Lærer, Kistrup ved Faaberg.

Kålund, Kr., Dr., Bibliothekar, Kjøbenhavn.

Kent, Charles, Stud., Kristiania.

Keyser, C., Skolebestyrer, Kristiania.

Kielland, J., Provst, Stange, Hedemarken.

Kildal, B., fhv. Statsraad, Kristiania.

Kiær, A., Grosserer, Fredriksstad.

Kiær, A. N., Direktør for det statistiske Centralbureau, Kristiania.

Kiær, Fritz, Advokat, Kristiania.

Kjelsen, Th., Overretssagfører, Kristiania.

Kjelstrup, W. K., Sogneprest, Bud.

*Kjær, A., Bibliothekar, Kristiania.

Knagenhjelm, Kammerherre, Kristiania.

Knudtzon, Høiesteretsadvokat, Kristiania.

Knudtzon, C. A., Ritmester, Trondhjem.

*Knudtzon, N. H., Grosserer, Kjøbenhavn.
*Koch, L., Provst, Glostrup, Danmark.
Koefod, I. H., Coon Valley, Wisc.
Koht, Halvdan, Cand. mag., Kristiania.
Kolstad, H., Cand., Kristiania.
Konow, H. W., Grosserer, Kristiania.
*Koren, Kr., Stiftsarkivar, Trondhjem.
Krag, H., Veidirektør, Kristiania.
*Krarup, F., fhv. Registrator ved Geheime-Arkivet, Kjøbenhavn.
Krigsskolens Bibliothek, Kristiania.
*Kringelbach, C., Arkivar, Kjøbenhavn.
Kristiania Borger- og Realskoles Bibliothek.
Kristiania Handelsgymnasiums Bibliothek.
*Kristiania Kathedralskoles Bibliothek.
Kristiansen, Oscar, Cand. mag., Kristiania.
*Kristiansands Stiftsseminariums Bibliothek.
*Kristiansunds off. Skoles Bibliothek.
Krogh, J. C., Expeditionschef, Kristiania.

Lammers, Thorvald, Bestum.
Lange, Cand. mag., Kristiania.
Lange, Albert J., Konservator, Bøn St.
*Lassen, W., fhv. Bureauchef, Kristiania.
*Lautrup, C. L. A., Overretsassessor, Viborg.
Lehmann, H. Statssekretær, Kristiania.
Lehmkuhl, J., Kjøbmand, Bergen.
Lekve, O. T., Udskiftningsformand, Trondhjem.
Levanger Seminariums Bibliothek, Levanger.
Lie, Carl, Justitiarius, Kristiania.
Lieblein, J., Professor, Kristiania.
*Lind, H. D., Sogneprest, Rynkeby, Danmark.
Lind, J. S., Adjunkt, Kristiansund.
*Linder, N., Dr., Lektor, Stockholm.
Lipsius & Tischer, Boghandlere, Kiel.
Long, A. A., Apotheker, Moss.
Lorck, F., Konsul, Trondhjem.
Lossius, K., Overlærer, Trondhjem.
*Lous, K., Høiesteretsadvokat Kristiania.
Lütken, Thor, Advokat, Kristiania.
Lützow. A., Cand. med., Hamar.
*Lund, A. D., Forstmester, Skage pr. Namsos.
*Lund, C., Cand. mag., Kjøbenhavn.
*Lund, Tr., Professor, Dr. phil., Kjøbenhavn.

Lundgreen, Cand. mag., Kristiania.

*Lundgren, Fr., Grosserer, Trondhjem.

*Læseforening, Den kvindelige, Kjøbenhavn.

Løvenskiold, C., fhv. Statsminister, Vækkerø pr. Kristiania.

Løvenskiold, Leopold, Kammerherre m. m., Skien.

Løvland, J., Statsraad, Kristiania.

*Løvvig, Chr., Lensmand, Førde, Søndhordland.

*Mackeprang, M., Cand. mag., Kjøbenhavn.

Madsen, Olaf, Overretssagfører, Kristiania.

Malling, M. V., Kriminaldommer, Bergen.

*Malmström, C. G., fhv. Rigsarkivar, Stockholm.

Mariboe, W. A., fhv. Stiftsoverretsassessor, Kristiania.

*Marinebibliotheket, Horten.

*Martens, I. W. St., Cand., Bergen.

Maschmann, A., Apotheker, Kristiania.

Maseng, Einar, Stud., Kristiania.

Matzen, H., Professor, Dr. jur., Kjøbenhavn.

Mellbye, Chr., Cand. mag., Kristiania.

*Mellbye, Joh. E., Gaardbruger, Grefsheim pr. Hamar.

*Melsteð, B., Cand. mag., Kjøbenhavn.

*Metropolitanskolens Bibliothek, Kjøbenhavn.

Meyer, J. H. H., Overretssagfører, Tønsberg.

*Meyer, Thv., Godseier, Kristiania.

Meyer, Wollert D., Cand. mag., Bergen.

Michelet, C., Amtmand, Tønsberg.

Michelet, G., Oberst, Nes ved Tønsberg.

Michelsen, J. A., Konsul, Bergen.

Moe, I. Moltke, Professor, Kristiania.

Moe, O., Bankkasserer, Furulund pr. Hamar.

Moe, P. Th., Cand. mag., Kristiania.

Moe, Th., Kjøbmand, Trondhjem.

Mohn, H., Professor, Kristiania.

Mohr, A., Dr., Sekretær, Kammerherre, Kristiania.

Mohr, Conrad, Bergen.

Molde off. Skoles Bibliothek, Molde.

*Mollerup, W., Museumsdirektør, Kjøbenhavn.

*Montan, E. V., Dr., Professor, Stockholm.

Morgenstierne, Dr., Professor, Kristiania.

Moss, E., Politimester, Tromsø.

*Moss Middelskoles Bibliothek.

Motzfeldt, E., Høiesteretsassessor, Kristiania.

Moursund, Andr. R., Sagfører, Tromsø.

Müller, W., Distriktslæge, Hønefos.
*Munk, S., Adjunkt, Stavanger.
Munk, S., Læge, Porsgrund.
Munthe, C. O., Kaptein, Kristiania.
*Munthe, H., Oberstløitnant, Kristiania.
Møller, H., Konsul, Porsgrund.
Møller, Th. Chr., Pastor, Sjælland.
Mørch, Cand. phil., Gustav, Kristiania.
Neergaard, G. V., Cand. jur., Byfogedfuldmægtig, Aarhus.
Nicolaysen, N., Antikvar, Kristiania.
Nielsen, H., Overretssagfører, Kjøbenhavn.
Nielsen, N., Grosserer, Kristiania.
Nielsen, Tank, Cand. jur., Drammen.
*Nielsen, Yngvar, Dr., Professor, Kristiania.
Nilsen, Anthon B., Konsul, Fredriksstad.
Nilsen, Ingar, Høiesteretsadvokat, Kristiania.
Nissen, Hartvig, Sekretær, Kristiania.
Norli, O., Boghandler, Kristiania.
*Noreen, A., Professor, Upsala.
*Nutzhorn, H., Cand. theol., Askov.
*Nykøbing Kathedralskoles Bibliothek, Falster.
*Nyström, J. F., Docent, Upsala.
Nøgterhedskafeen i Fredriksstad.

Odland, S., Professor, Kristiania.
St. Olafs Klub, Drammen.
Olafsen, E., Fuldmægtig, Kristiania.
Olafsen, O., Sogneprest, Lofthus.
*Olrik, A., Docent, Dr. phil., Kjøbenhavn.
*Olrik, H. T., Professor, Kjøbenhavn.
Olsen, H. A. H., Sorenskriver, Voss.
Olsen, Emil, Adjunkt, Tønsberg.
Olssøn, Premierløitnant, Kristiania.
Omsted, A., Godseier, Grue.
Ottesen, P. V., Høiesteretsassessor, Kristiania.
*Otto, Alf, Kontorchef, Kristiania.
*Oxholm, Kammerherre, Godseier, Rosenfelt ved Vordingborg.

*Pallin, J. R., Rektor, Stockholm.
*Pappenheim, M., Dr. jur., Professor, Breslau.
Parelius, Gram, Konsul, Kristiansund N.
Parelius, H., Distriktslæge, Molde.
*Paus, Chr., Proprietær, Narverød pr. Tønsberg.
*Pedersen, Tord, Adjunkt, Drammen.
*Petersen, Lærer, Allinge paa Bornholm.
Petersen, A. G., Boghandler, Kristiania.
Petersen, Alfred, Grosserer, Cand. jur., Porsgrund.
Petersen, C. Th., Kommandør, Stabæk.

Petersen, Fr., Professor, Kristiania.
Petersen, K., Adjunkt, Hamar.
Petersen, R., Fængselsdirektør, Kristiania.
Petersen, Siegw., Bibliothekamanuensis, Kristiania.
Petersen, Theodor, Cand. mag., Trondhjem.
Pettersen, Hjalmar, Bibliothekar, Kristiania.
Pfefferkorn, F. C., Apotheker, Kristiansund N.
Piro, A., Sorenskriver, Hamar.
Platou, Oscar, Dr., Professor, Kristiania.
*Posse, A. Fr.son, Greve, Stockholm.
Polyteknisk Forening, Bergen.
*Prebensen, A., Amtmand, Arendal.
Probst, Chr., Bergen.

Quale, Overretssagfører, Narvik.
Qvam, A., Statsraad, Kristiania.
Qvigstad, J., Seminariebestyrer, Tromsø.
Qvisling, J. L., Provst, Gjerpen.

Ramm, J., Advokat, Kristiania.
Rasch, J. G.. Kaptein, Overlæge, Fredrikshald.
Rasmussen, R., Sogneprest, Avaldsnes pr. Haugesund.
Ree, A. H., Gaardbruger, Stor-Re, Stange.
Reimers, H. J F., Høiesteretsassessor, Kristiania.
*Reykjaviks lærde Skoles Bibliothek, Island.
*Ribe Kathedralskoles Bibliothek, Ribe.
*Rigsarkivets Bibliothek, Kristiania.
*Rigsarkivets Bibliothek, Kjøbenhavn.
Riis, B., Kjøbmand, Drammen.
*Riksarkivets Bibliotek, Stockholm.
*Ring, L., Korpslæge, Kristiania.
Rivertz, J. A., Statsadvokat, Kristiania.
Rode, H., Sorenskriver, Røros.
Rogneby, Adolf, Gaardbruger, Ø. Toten.
Roll, A., Distriktslæge, Stjørdalen.
Roll, Ferd., Høiesteretsassessor, Kristiania.
Roll, Oluf, Havnedirektør, Kristiania.
*Rosendal, H., Folkehøiskoleforstander, Vinding ved Veile.
*Rosenørn, M. H., Geheimekonferentsraad, Kammerherre, Kjøbenhavn.
Roti, P. J., Seminarielærer, Stord.
Rye, N. M., Stiftamtmand, Kristiania.
Rygh, E., fhv. Statsraad, Kristiania.
Rygh, K., Overlærer, Trondhjem.
Rynning, H. P., Sogneprest, Hole.
Ræder, A., Dr., Expeditionschef, Kristiania.
Ræder, J., Generalmajor,

*Rørdam, H. F., Dr., Lyngby ved Kjøbenhavn.
Røsholm, O., Brugseier, Hønefos.

*Sagen, L. C., Adjunkt, Kristiansand S.
Sandefjord høiere Almenskole, Sandefjord.
*Sars, J. E., Dr., Professor, Kristiania.
*Scavenius, L., Kammerherreinde, Gjørslev, Danmark.
Schaaning, Chr., Overretssagfører, Trondhjem.
*Scheel, A. V., Høiesteretsassessor, Kristiania.
Schirmer, Sorenskriver, Hønefos.
Schirmer, H. M., Arkitekt, Kristiania.
Schiøtt, Th., Grosserer, Skien.
Schjelderup, Cand. jur., Grosserer, Kristiania.
Schjelderup, W. M., Overretssagfører, Bergen.
*Schjøth, H., Overlærer, Kristiania.
Schmidt, O. M., Byfoged, Horten.
*Schmidt, V., Dr., Professor, Kjøbenhavn.
Schneider, F. T. E., Politimester, Porsgrund.
Schneider, J. A., Adjunkt, Skien.
Schnitler, C. W., Student, Kristiania.
Schou, Chr., Fabrikeier, Kristiania.
*Schrøder, H., Theaterchef, Kristiania.
Schwabe-Hansen, Overretssagfører, Kristiania.
Schäfer, Dietrich, Dr., Professor, Heidelberg.
Schønberg, E., Dr. med., Professor, Kristiania.
*Schøning, S. J., Telegrafbestyrer, Larvik.
*Secher, V. A., Dr. jur., Herredsfoged, Kjøbenhavn.
Segelcke, L., Oberst, Generaldirektør, Kristiania.
Seippel, Professor, Kristiania.
Selmer, F. H., Overretssagfører, Kristiansund.
*Selmer, Jørgen, Byfoged, Hammerfest.
Sibbern, G. C., fhv. Minister, Værnekloster, Rygge.
*Simonsen, O., Cand. mag., Veile.
*Skaar, J. N., Biskop, Trondhjem.
Skappel, S., Tande St.
*Skiens offentl. Bibliothek, Skien.
*Skiens off. Skoles Bibliothek, Skien.
*Skjoldborg, J. G., Amtmand, Kristiania.
*Smålands Nations Bibliotek, Lund.
*Smålands Nations Bibliotek, Upsala.
Smith, H., Kriminaldommer, Aker.
Smith, H. C., Overretssagfører, Kristiania.

Smith-Housken, O., Tandlæge, Kristiania.
Sollied, H. O., Forvalter, Rotvolds Asyl, Trondhjem.
Sollied, O. G., Distriktslæge, Hevne.
Sommerfeldt, H. S., Foged, Gjøvik.
*Sorø Akademis Bibliothek.
Sparre, A., Politiassistent, Bergen.
Spørck, A., Kapt., Trondhjem.
*Stage, C., Boghandler, Kjøbenhavn.
*Stang, E., Assessor, Kristiania.
Stang, N. A., Grosserer, Fredrikshald.
*Stavanger Kommunebibliothek, Stavanger.
Stavanger off. Skoles Bibliothek, Stavanger.
Steen, Carl, Kjøbmand, Hamar.
Steen, C. J., Lensmand, Lurø.
*Steen, F., Justitssekretær, Bergen.
Steen, J., Sorenskriver, Tvedestrand.
*Steenstrup, Joh.s, Dr., Professor, Kjøbenhavn.
Stenersen, J. M., Kristiania.
Stenersen, L. B., Dr., Professor, Kristiania.
Stenersen, Wilhelm, Proprietær, Ø. Aker.
*Stockholms högre Lärarinne-Seminariums Bibliotek.
*Stockholms Norra Latinläroverks Bibliotek.
Stoltz, Gerh., Cand. mag., Bergen.
*Storm, Gustav, Dr., Professor, Kristiania.
Storm, O., Lodsoldermand, Horten.
*Storthingets Bibliothek, Kristiania.
Strand, M. K., Drammen.
Strøm, B., Stiftamtmand, Tromsø.
Strøm, C. A., Lensmand, Trondenes.
*Strøm, Th., Overlærer, Jægerspris ved Kjøbenhavn.
Strømme, P., Provst, Elverum.
Stub, H. J. B., Provst, Strandebarm.
*Studenterforeningens Bibliothek, Kjøbenhavn.
*Studentersamfundets Bibliothek, Kristiania.
*Studentkårens Bibliotek, Upsala.
*Styffe, C. G., Overbibliothekar, Stockholm.
*Sunde, E., Statsraad, Kristiania.
Svegaard, P., Boghandler, Sorø.
Svendsen, P., Apotheker, Tromsø.
Svensen, Skoleinspektør, Trondhjem.
Sverdrup, J., Sagfører, Frølands Verk.
Sætren, G., Kanaldirektør, Kristiania.
*Södermanlands och Nerikes Nation, Upsala.
*Söderwall, K. F., Adjunkt, Upsala.
Sølsnæs, A., Kirkesanger, Vistdal, Nesset.

Sønnichsen, S. P., Sogneprest, Tjølling.
*Sørensen, A., Professor, Hobro.
*Sørensen, C. Th., Kaptein, Kjøbenhavn.
Sørenssen, A., fhv. Statsraad, Rygge.

Tandberg, Sogneprest, Røken.
*Taranger, A., Professor, Kristiania.
Tharum, J., Kjøbmand, Trondhjem.
*Thaulow, Fr., Læge, Skjærdalen, Vikersund.
*Thiele, J., Cand. jur., Kjøbenhavn.
*Thiset, A., Arkivar, Kjøbenhavn.
Thomle, Helene, Frk., Kristiania.
Thoresen, J. H., Høiesteretsassessor, Kristiania.
Thorkelin, Fr., Oberst, Kjøbenhavn.
Thorkildsen, Cand., Porsgrund.
*Thrap, D., Sogneprest, Kristiania.
Thøring, N. M., Bankkasserer, Kristiania.
Torgersen, Halvor, Kjøbmand, Kristiania.
Treschow, F., Jernverkseier, Kammerherre, Larvik.
*Trier, Ludvig, Cand. phil., Kjøbenhavn.
*Trolle-Bonde, Carl, Greve, Trolleholm, Sverige.
*Tromsø kommunale Bibliothek, Tromsø.
Tromsø Stiftsseminariums Bibliothek, Tromsø.
Trondhjems Kathedralskoles Bibliothek, Trondhjem.
Twietmeyer, A., Boghandler, Leipzig.

Ugland, Bankkasserer, Arendal.
Unger, C., Høiesteretsadvokat, Kristiania.
Universitetsbiblioteket, Lund.
Universitetsbiblioteket, Upsala.
Universitetsbibliotheket, Kjøbenhavn.
*Universitetsbibliotheket, Kristiania.
Urbye, C. A., Sorenskriver, Haugsund, Eker.

*Wad, C., Stationsforstander, Kjøbenhavn.
*Wedberg, J. P., Justitsraad, Stockholm.
*Weibull, M., Dr., Professor. Lund.
Wennevold, Henrik, Stud. phil., Kristiania.
Verein für Hamburgische Geschichte, Hamburg.
*Westling, G. O. F., Rektor. Sundswall.
*Westrum, A., Lærer, Levanger.
*Vexiö högre Elementarläroverk.
*Viborg Kathedralskoles Bibliothek, Danmark.

*Videnskabernes Selskab, Det Kgl. Norske, Trondhjem.

Widerberg, Oberst, Kristiania.

Wiese, Eivind, Grosserer, New Brighton, Cheshire, England.

Wiese, Th., Konsul, Kristiania.

*Wieselgren, H., Bibliothekar, Stockholm.

Wigeland, Erling, Stud., Kristiania.

*Winther, Th., Overlærer, Drammen.

*Winther-Hjelm, Dorothea, Fru, Kristiania.

*Vitterhets Historie & Antiqvitets Akademien, Stockholm.

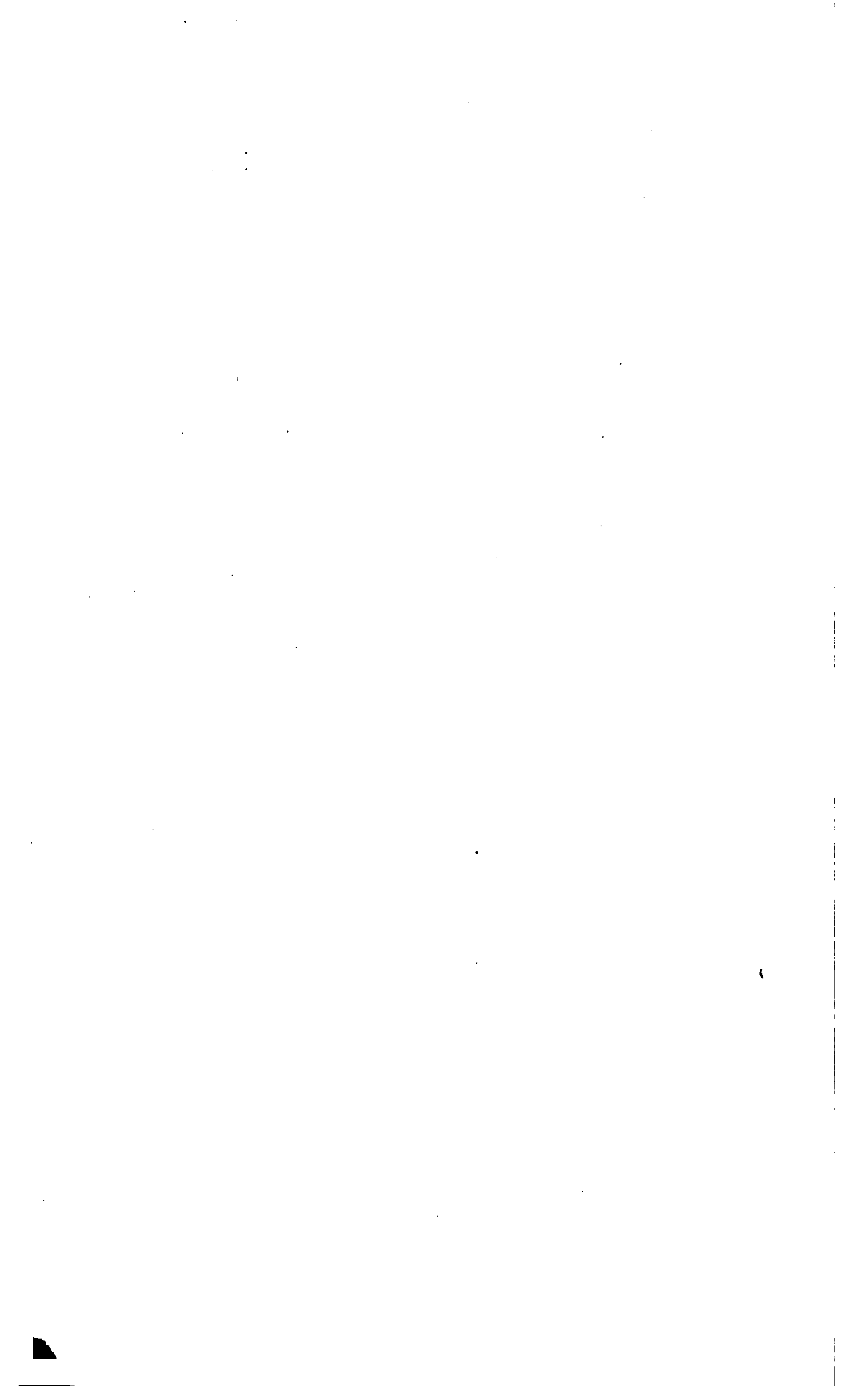
Vogt, A., Sorenskriver, Larvik,

*Vogt, L. J., Toldinspektør. Fredrikshald.

Woxen, Fr., Expeditionschef, Kristiania.

*Væringsaasen, Helge, Gaardbruger, Elverum.

Øverland, O. H., Lensmand, Stavanger.

HISTORISK TIDSSKRIFT

UDGIVET AF

DEN NORSKE HISTORISKE FORENING

FJERDE RÆKKE

ANDET BIND

KRISTIANIA
GRØNDAHL & SØNS BOGTRYKKERI
1904

INDHOLD.

EN UFULDENDT SELVBIOGRAFI AF STATSRAAD PETER MOTZFELDT*

UDGIVET AF
ERNST MOTZFELDT

Statsraad Peter Motzfeldt var som Artillerikaptein ansat i Bergen i Aarene 1809—1814. Han tilhørte der en Vennekreds, der under Navn af Quodlibet dannede en halvt litterær, nøie forbundet og strengt sluttet Klub. Nærmere Oplysninger om denne findes hos Ludvig Daae, Breve fra Danske og Norske, S. 249, og hos Yngvar Nielsen, Stiftamtmand Christies Dagbog 1815, Historisk Tidsskrift, 4de Række, Bd. I, S. 177. Klubbens øvrige Medlemmer var Stiftamtmand Christie, Stiftsoverretsassessor, senere Stiftamtmand Edvard Hagerup, Byfoged, senere Høiesteretsjustitiarius Bull, Toldkasserer Christie, Jonas Rein, Lyder Sagen, Foged, senere Sorenskriver Bøgh, Foged, senere Sorenskriver Budtz, Byskriver Klingberg og Overvrager Kahrs. Motzfeldt var et virksomt Medlem af Klubben og sluttede sig med Inderlighed til dens Medlemmer.

I Slutningen af 1814 blev Motzfeldt Statsraad og Medlem af den første norske Statsraadsafdeling i Stockholm. Men Vinteren 1815—16 var han atter i Bergen for at søge gjennemført en bedre Ordning af Toldvæsenet der. Og under dette Ophold levede han igjen i sin kjære gamle Omgangskreds. Da kort før hans Afreise fra Bergen Turen kom til ham at skulle holde Foredrag i Quodlibet, valgte han til Emne for sit Foredrag at give en Udsigt over sit eget Levnetsløb, idet han antog, det kunde inter-

essere hans Venner „at vide, hvorledes jeg blev saadan, som jeg er". Det er dette Foredrag tilligemed de indledende Ord, som her meddeles. — Det var, som det sees, Tanken, at Biografien senere skulde blevet fuldført og sendt Quodlibet. Men dette skete aldrig.

Noterne under Texten er af mig. For velvillig Bistand ved Udgivelsen bringer jeg Professorerne Ludvig Daae og Gustav Storm og Rigsarchivar Huitfeldt-Kaas min erkjendtlige Tak.

Ernst Motzfeldt.

Mine høistærede Herrer!

Det var ofte mit Ønske, — naar jeg havde den Ære at være Taler i vort Sælskab, at det maatte vaere ret længe, inden Turen igjen kom til mig; og jeg feiler maaske ikke ved at troe, at en og anden af Dem m. Hrr., i lige Tilfælde, stundum nærede samme Ønske, — skjøndt vist nok ikke med saa megen Grund, som jeg. Skjæbnen opfylder nu dette mit Ønske; — men — som den overalt ei pleier at føie mig for Alvor — saa føier den mig nu kun for end mere at indprente mig den Sandhed, at faa, saare faa af Menneskens Ønsker ere af den Art, at deres Opfyldelse virker Held og Tilfredshed.

Ja! længe bliver det, til min Tur kommer, at tale for dette Sælskab; — den kommer maaske aldrig mere. Jeg skal nu forlade Bergen, — det Sted, hvor jeg i flere Aar har fundet mig saa tilfreds, og hvor jeg havde det sjeldne Held, i Mandoms Aar, at vinde flere Venner, — Venner, der ere min Stolthed og som udgjøre den vigtigste Deel af den Lykke, som faldt i min Lod herneden. Stundum hvisker vel Haabet til mig: „Du skal komme tilbage til Bergen, — komme der i en behagelig Stilling, — komme der, for at blive der for stedse"; — men desværre! Haabet støtter sig her, — som saa ofte — paa Grunde, der ei udholde den kolde Fornufts Prøvelse. Jeg kan ikke, — jeg tør ikke dølge for mig selv, det Rimelighed tilsiger, at det nu er den sidste Gang, jeg er Taler for det Sælskab, der skjænkede mig saa mangen Glæde. — Ingenlunde er det derfor vanskeligt for mig at vide, hvad der idag burde være

Indholden af min Tale. Der er ei blot Anledning til, — men Pligt byder mig, idag at tolke Dem mine Venner! min uskrømtede Taknemmelighed for det Venskab, De have viist mig, — for den Godhed, hvormed De optoge mig i Sælskabet, — for den Skaansel, hvormed De have modtaget de ringe Bidrag, jeg har ydet til Sælskabets Moroe — og for den Glæde, jeg fandt i hver vor Samling, endog da, naar jeg stundum med nedtrykt Sind gik hen til den. Og dog m. Hrr.! — tør jeg ikke vælge dette Æmne for min Tale. Jeg formaaer ei at tale derover, som jeg burde, — formaaer ei at udtrykke hvad jeg føler, — ja jeg frygter, at mine matte Udtryk vilde komme Dem m. Venner til at dømme mine Følelser mindre levende, mindre værdige hvad jeg skylder Dem, end jeg tør smigre mig med, at De — uden nogen Forsikring, — tiltroe mig dem.

Du tør ikke tale om disse dine ædle Venner, — tænkte jeg, — hvad om Du talede om Dig selv? Skulde dette ikke, af ædle Venner tilgives den bortreisende Ven, som i Skilsmissens Stund ikke har noget ivrigere Ønske, intet andet trøstende Haab, end altid at blive i levende Erindring hos de Venner, hvis Kreds han nu forlader — maaske for stedse? Fuld af den Tanke, at det, for Fremtiden, er kun mit Minde, som skal leve iblandt Eder, er det, jeg vover, idag at tale om mig selv.

Jeg tvivler ingenlunde paa, at jo De m. Venner kjende mig tilfulde, vide fuldkommen at bedømme, hvad jeg er. Men — smigrer jeg mig vel formeget ved at antage, at det ogsaa kunde interessere Dem at vide, hvorledes jeg blev saadan, som jeg er?

Unægtelig veed man selv allermindst at bedømme hvad man er, — og mindst heldig vil man vel derfor ogsaa selv være, i at opdage Aarsagerne til det Sving Characteren har faaet. Ikke desto mindre bilder jeg mig ind, at jeg, ved at eftertænke mit Liv fra Barndommen af, veed at forklare i det mindste nogle Træk i min Characteer; — og dette har bragt mig paa den Ide, til Afsked at byde Dem m. Hrr. en kort Udsigt over mit Levnetsløb.

Ikke venter jeg den Bebreydelse, at det er forfængelig Indbildning om eget Værd, eller min egen Vigtighed, der har avlet dette Indfald; — det er ei blandt Medborgere, jeg troer at have nogen Vigtighed; — men som Ven, troer

jeg at have den for Venner, — og altsaa for Dem m. Hrr.! Feiler jeg heri, saa har jeg troet mig meget mere lykkelig, end jeg er.

Skjøndt jeg vil fatte mig saa kort, som muligt, vil dog nok en Udsigt over mit Levnetsløb optage en længere Tid, end der for en Tale i vort Sælskab er fastsat. Det turde derfor bifaldes, at det deraf, som jeg ikke idag selv kan fremsige, vorder oplæst af en af Dem m. Hrr. i een eller flere følgende Samlinger. —

Jeg er fød den 3die August 1777 paa Stubban i Ørkedalen i Tronhiems Stift, hvor min Fader Uldrik A. Motzfeldt var national Capitain. Han var af et alvorligt, tildeels melancolsk Temperament. Min Moder B. A. Bull var, — som de fleste af den Familie, — begavet med det lykkelige Sindelag, ved hvilket man i Almindelighed er istand til at skue denne Verdens Ting og Hændelser fra den bedste Side, og ved hvilkėt man leer ad det Pudseerlige, naar man ei kan glæde sig over det Gavnlige ved dem. At jeg har arvet min Moders Temperament, dømme nok de, der kun stundum omgaaes med mig, — og de have tildeels Ret; men at jeg ogsaa fik en god Portion af min Faders, det vide de, der kjende mig nøie. Det kan maaske kaldes en Slags Forstillelse, at lee, uden at være glad, — men den skader neppe Nogen; — og overalt, — dersom ei ret temmelig Mange fulgte la Bruyere's Regel: il faut rire avant que d'être heureux, de peur de mourir, sans avoir ri, — saa vilde der blive saare lidet Latter iblandt den mere tænkende Deel af Mennesker.

Da jeg var omtrent 5 Aar gammel, døde min Fader, og efterlod min Moder, — ikke just trængende, — men dog i saadanne Kaar, at hun med hendes Enke-Pension ikke kunde opdrage og forsørge 2 Sønner og 3 Døttre.

Min Farbroder, daværende Lieut. I. Motzfeldt[1] tog mig derfor til sig. Denne værdige Mand, der forenede en lys, fordomsfrie Aand, og et roeligt, elskværdigt Temperament med det ædleste Hjerte, skylder jeg, at jeg er kommen frem i Verden! — I de første Aar holdt han en Huuslærer for mig og for sin Søn[2], der var to Aar yngre end jeg. Denne Lærer underviste os ganske vel i Læsning, Skrivning, Regning, samt christelig Børnelærdom; men at vække Eftertanke og udvikle Begreber hos Børn, dertil var hans Methode ingenlunde skikket. Mere Indflydelse paa min fremtidige Characteer havde den Maade, paa hvilken Børn bleve behandlede i min Farbroders Huus. Uden Skaar i den fulde fornuftige Ømhed, som Forældre kunne have for deres Børn, bleve vi behandlede med Alvorlighed, tildeels med Strenghed, — opvante til Tarvelighed, — holdte til Orden, — og fornemmelig indprentet, ikke at sætte os over, eller kun ved Siden af voxne Folk, — var det endog kun Tjenestefolkene. Herfra reiser sig den strenge Fordring, jeg stedse gjør paa Agtelse, ei allene hos Børn for voxne Folk, men ogsaa hos den yngre Mand for Oldingen; men herfra reiser sig nok tillige den Blyhed, der saa ofte gjorde det vanskeligt for mig, at vide at tee mig i fremmed Selskab; thi den Regel at Børn ei, uadspurgte, skulle indlade sig i Tale med voxne Folk, blev maaske noget for strengt overholdt i min Farbroders Huus.

Allerede førend jeg kom der, havde man fortalt mig, at der var en Gud til, og lært mig Bønner at bede til ham. Jeg siger man fortalte mig; thi den Tid var

[1] Jakob Motzfeldt, da bosat paa Mo i Børseskogn, død 1816 i Throndhjem som Dragon-Major.

[2] Fredrik Motzfeldt, f. $^{2}/_{11}$ 1779, Medlem af Rigsforsamlingen paa Eidsvold, død $^{2}/_{1}$ 1848 som Høiesetretsassessor.

man, i den Egn i det mindste, endnu ikke kommen saa vidt, at man lod Børn raisonere sig til Guds Tilværelse, ved Slutninger, som det endnu ikke tænkende Barn ikke fatter, og som den tænkende Philosoph stundum ikke finder bevisende. Man tænkte i sin Eenfoldighed, at Religionen skulde være en Gjenstand for Hjertet, ikke for Forstanden; man troede, at Tanken om Gud burde ligesom fødes med den første Ide, der avledes hos Barnet og saaledes opvoxe med det; og man skjønnede ei rettere, end at Barnet lige saa vel kunde, paa voxne Folks Ord, troe, at der er en fælles Fader for alle Mennesker, som det troer, at dets kjødelige Fader er den middelbare Aarsag til dets Tilværelse, og er dets Forsørger. Hos min Farbroder blev dette Princip i Religionsunderviisningen ogsaa fulgt. Han var selv en religiøs Mand, i Ordets værdigste Betydning, — og han sørgede derfor for, at Børnene bleve tilholdte at lære den almindelige Børne-Lærdom og at læse Bibelen jevnligen og med Ærbødighed; — ligesom der overalt, i og af hans Huus stedse vistes Ærbødighed for Religionen og hvad der hører til den, endog i det Udvortes. —

Fra det Øieblik, jeg kom i min Farbroders Huus. blev jeg af ham og af hans Hustru[1] stedse behandlet i et og alt, som deres egne Børn. Han mistede denne Hustru faa Aar efter jeg kom til ham; men han var saa sjelden lykkelig i sit nye Valg af Ægtefælle[2], at hverken jeg, eller hans egne Børn nogentid have savnet en øm og fornuftig Moder. Jeg ansaae mig da aldrig for fremmed, men som Barn i Huset, og blandt disse var jeg den ældste. — Jeg anfører dette, fordi jeg troer, at den

[1] Sophie Cathrine Mühlenphort (1/10 1750—8/8 1789), Datter af Oberst M.

[2] Ida Sophie Krabbe (1752—17/12 1821), Datter af Oberstl. K.

Omstændighed, at jeg var den ældste, og altsaa oftest den raadende blandt Børnene, lagde den første Grund til den Feil hos mig, at ville føre det belærende og det afgjørende Sprog blandt mine Ligemænd og altsaa ogsaa at være paastaaelig — en Feil, som jeg i mine yngre Aar ofte havde at bebreyde mig, og som jeg endnu ei er aldeles fri for, uagtet min Umage for at aflægge den. —

I Aaret 1789 sendte min Farbroder mig i Huset til en afskediget Lieutenant Roth, for der at nyde Underviisning. Roth var en Jena-Student, der — jeg troer for en Duel-Skyld — for mange Aar tilbage var kommen til Danmark og derfra til Norge, hvor han blev Under-Officeer ved tronhjemske Dragoner. Han blev af min Farfader[1] antaget til Regimentsskriver og tillige til Lærer for hans Børn, og var han da Lærer baade for min virkelige og for min Pleie-Fader. Siden gik han af med Lieutenants Characteer og en liden Pension; — og boede nu paa en Eiendoms-Gaard paa Inderøen. Han var en Mand med mange Kundskaber, besad endnu — skjøndt han allerede var en gammel Mand, — fulde Sjels og Legems Kræfter, og havde en sjelden Gave til at gjøre sin Underviisning saavel behagelig, som fattelig. Han fik tilligemed mig en anden Elev i Huset og længere hen endnu tvende til, blandt hvilke min Pleie-Broder, min Farbroders ældste Søn. Af alle disse var jeg atter den ældste.

Roth holdt ikke bestemte Skoletimer, — men læste af og til med os, som det kunde falde sig. Iblandt gav han os Lektier at lære udenad, fordi dette — som han ofte sagde — er det virksomste Middel til at skjærpe Hukommelsen. Men den vigtigste Deel af hans Under-

[1] Peter Jakob Motzfeldt (1699—$^{14}/_{8}$ 1791), Generalmajor, død paa Bragstad paa Inderøen.

viisning bestod i hans Samtaler med os, — i Stuen og paa Marken, hvor vi næsten stedse vare om ham. Han vidste altid at lede Samtalen hen til den Materie, i hvilken han vilde undersøge hvad vi vidste, eller i hvilken han vilde give os Underviisning. Denne Behandling i Skole-Aarene har maaske en ei ubetydelig Deel i det Had, jeg stedse har baaret til alt Pedanterie; en Følelse, der naturligviis ikke har virket til at gjøre mig tilfreds i den militaire Stand, hvor en vis Grad af Pedanterie endog er absolut nødvendig. —

Fra min Barndom af har jeg været kun lidet oplagt til og havt kun liden Lyst til Legems-Øvelser. Jeg fandt heller ikke nogen synderlig Glæde i at see de militaire Uniformer, Exercitier og deslige. Jeg havde derfor neppe selv valgt mig den militaire Bane; men da min Farbroder bestemte mig til den, faldt det mig aldrig ind, at det kunde være anderledes. Allerede fra mit 10de Aar af, stod jeg i Nummer som Under-Officeer ved tronhjemske Dragoner, hvilket dog allene foranledigede, at jeg bar Uniformen; thi min Farbroder besluttede siden, at jeg skulde sendes til Artillerie-Cadet-Academiet. Med Hensyn paa denne min Bestemmelse, blev jeg hos Roth underviist, — foruden i Regning og Skrivning — i Geographie, Historie, Tydsk og Fransk; — og desforuden lærte jeg lidt Latin; thi min Farbroder troede, at nogen Kundskab i det latinske Sprog maatte være saare gavnlig i enhver Stilling. Jeg har ogsaa ofte havt Leilighed til at beklage, at jeg desværre i min Ungdom ikke vedligeholdt den liden Kundskab i Latinen, jeg som Barn havde erhvervet. I Religionen brugte Roth omtrent den samme simple Underviisningsmaade, som i min Farbroders Huus blev brugt med mig. Jeg har dog nogen Grund til at troe, at Roth ei tænkte fuldkommen lige med min Far-

broder i denne Henseende, men at han rettede sig deri efter denne, hvem Religionens simple Indprentelse laae saa meget paa Hjerte. Overalt har vel Roth ogsaa tænkt, — og neppe uretteligen — at Ynglingen meer end tids nok skiller sig ved de muligens alt for sandselige og eenfoldige Religions Begreber, han i Børne-Aarene har erholdt.

I Foraaret 1792 blev jeg confirmeret, — en Handling, der ei allene var meget høitidelig for mig, men ved hvilken jeg syntes mig at gjøre et saare betydeligt Trin fremad paa min Menneske-Bane; thi i de Tider ansaae man sig stedse for Barn indtil man blev confirmeret.

Strax efter min Confirmation forlod jeg Roth's Huus, og efter et kort Ophold hos min Farbroder, reiste jeg, i Følge med min Broder[1], og tvende Andre, der vare dimitterede fra Trondhjems Latin-Skole, til Kjøbenhavn og kom paa Artillerie-Cadet-Academiet.

Aldrig har jeg følt mig saa forladt, saa forknytted, som i den første Tid paa Academiet. Det mig fremmede, og maaske kun derfor, saa saare ubehagelige kjøbenhavnske Sprog, syntes mig en uoverstigelig Grændse imellem mine Kamerater og mig. Selv de Normænd, som vare iblandt dem, og som jeg naturligviis holdt mig mest til, — havde antaget endeel af dette Sprog. Isteden for den Frihed, jeg forhen havde havt, fandt jeg her en vis Tvang, og en regelret Orden, der bestemte alle vore Foretagender, deres Tid og deres Sted. Forhen vant til at være den første blandt mine Kamerater, fandt jeg her ei allene en stor Deel meget ældre end jeg, men jeg maatte endog finde mig i, at gjelde mindre end, ja at blive railleret af

---

[1] Hans Bull Motzfeldt ($^{23}/_{10}$ 1773—$^{9}/_{9}$ 1827), død som Sognepræst til Opdal.

dem, der var yngre, fordi jeg var nykommen og ukjendt med den herskende Maneer og Tone. Denne sidste forskrækkedes jeg virkelig over. Jeg ansaae stundum mine Kamerater for halv vilde eller halv rasende Mennesker. Jeg havde Uret deri; thi en vis Ubændighed er kun en naturlig Følge af Samlingen af mange unge Mennesker, og ingenlunde saa skadelig, som den vel kan synes, skjøndt der vist nok hører megen Klogskab til, rigtig at styre den, især hos de Unge, der just gaae over fra Barnets til Ynglingens Alder. Men neppe havde jeg saa ganske Uret, naar jeg forskrækkedes ved at høre spotte med de ukunstlede Religions-Begreber, som vare mig saa hellige, saa utvivlsomme, fordi de, saa at sige, vare opvoxede med mig. —

Det vaerede imidlertid ikke meget længe, inden jeg fandt mig taalelig vel paa Academiet. Sproget vante jeg mig til at høre, ja at efterligne; den Orden, vi vare underkastede, fandt jeg mig snart i; — jeg trøstede mig over at maatte vige for den halve Deel af mine Kamerater, ved at erhverve mig Herredømme over den anden halve Deel; Tonen kom jeg nogenledes efter, skjøndt jeg rigtig nok ei havde den Grad af Raskhed, som den stundum fordrede; og selv den letsindige Maade at behandle religiøse Ting paa, blev jeg forligt med; thi det er ei blot, at Ynglingen gjerne skiller sig ved de strengere Religions-Begreber fordi de ere et Baand paa Lidenskaberne; men det kildrer paa en Maade hans Forfængelighed, nu at kunne drive Spot med de Ting, han forhen ei uden høi Ærbødighed turde tænke paa.

Hvad der nu mest bedrøvede mig, var den Omstændighed, at der, da jeg kom til Academiet var kun 8 Maaneder igjen af de 2 Aar, Cursus vaerer i yngste Klasse, som jeg kom ind i. At kunne komme saa vidt,

at jeg kunde tage og bestaae i Klasse-Examen med de Andre, havde jeg kun lidet Haab til, især da nogle af Lærerne sagde mig at dette neppe var værdt at tænke paa; og at skulle først efter de næste to Aar komme op i øverste Klasse var en sørgelig Udsigt for mig, der allerede var 15 Aar gammel. Men Cadet-Officeren, daværende Lieutenant Mourier[1], — hvem jeg, saavel i denne, som i flere Henseender skylder megen Erkjendtlighed — opmuntrede mig til at forsøge, at kunne tage Examen med Klassen, og formaaede Lieut. Tscherning[2] til at give mig privat Information i Mathematik og Artillerie. Ved denne duelige Lærers Underviisning, og ved nogen Anstrengelse, lykkedes det mig, ei allene at bestaae i Klasse-Examen, men endog at blive den første iblandt dem, der bestode, hvilket Held allene maa tilskrives den Omstændighed, at jeg i Forveien var vant til at lære Noget; thi det Fornemste ved Børne-Underviisningen turde maaske være, — om jeg saa maa udtrykke mig — at lære Børn at lære.

Efter at jeg var kommen i øverste Klasse, og kommen der med ret gode Forkundskaber, kostede det mig ingen synderlig Anstrængelse, at hævde min Plads, som den første i Klassen. Dette er dog kun at forstaae med Hensyn til det Videnskabelige; thi i Tegning, hvortil jeg aldrig havde synderlig Anlæg, holdt jeg kun Middelveien imellem de bedste og de sletteste Tegnere, og i Exercitien maa jeg bekjende, at jeg stedse var iblandt de Maadeligste, skjøndt jeg virkelig gjorde mig Umage for den; — baade Lyst og Anlæg til den manglede mig.

I øverste Klasse havde jeg virkelig megen Tid tilovers. Endeel af den anvendte jeg ganske vel, nemlig til

[1] Cfr. Erslews Forf. Lex. II, p. 311.
[2] Cfr. Erslews Forf. Lex. III, p. 416.

at give privat Underviisning til yngre Cadetter; men mere af den anvendte jeg ikke saa nyttigen, som jeg burde. Jeg gjorde ingenlunde de Fremskridt i de mathematiske og artilleristiske Videnskaber, som jeg kunde have gjort. Jeg lod mig stedse nøie med at følge Foredraget, og bildte mig endog stundum ind, at jeg var et heelt Lys i disse Videnskaber, i det jeg sammenlignede mine Kundskaber ikkun med mine Klasse-Kameraters. Ei allene det lidet Latin, men ogsaa det Franske, jeg havde lært, forsømte og forglemte jeg ganske; thi først i den allersidste Tid, jeg var Cadet, blev der givet lidt Underviisning i det franske Sprog ved Academiet. Derimod anvendte jeg meget af min Tid paa at læse Moerskabs-Bøger og det uden noget fornuftigt Valg. Alle tydske Romaner, men især alle Ritter-Geschichten, Feen-Mährchen, Geister-Geschichten o. d. l., som jeg kunde overkomme, læste jeg med megen Fornøielse. Jeg fordømmer ei ubetinget den Slags Læsning; men at mange unge Mennesker ved for meget af den kunne blive — om ei aldeles til Narre — saa dog forskruede Personager, eller faae et Sving til det Overordentlige, der gjør dem utilfredse med og lidet skikkede til det Ordentlige, eller Hverdags-Livet, — det anseer jeg for afgjort; og omtrent en saadan Virkning havde omtalte Læsning for en Tid paa mig. Jeg fandt Nutidens Mennesker alt for svage, alt for jevne i deres Færd; — jeg vilde have Kraft-Handlinger. Det syntes mig, at det jevne Hverdags-Liv og sædvanlige Borger-Sysler ei førte til Noget, ei var Noget for Mennesket, hvis Bestemmelse, efter min Mening var, stedse at udrette noget Stort, noget Ophøiet. Jeg ønskede tit ret inderlig, selv engang at kunne spille nogen overordentlig Characteer-Rolle paa Livets Skueplads, og ikke altid ledede de strengeste Moral-Begreber mine

Ønsker i den Henseende; jeg skulde hellere valgt, at vorde en Carl Mohr end den nyttigste roelige Borger i Staten. Jeg sukkede over at finde saa lidet Følelse hos Mennesker; jeg vilde have dem mere ømme, mere sympathiserende. Endelig havde jeg faaet en høi Ide om den Grad af Lyksalighed, som Mennesket kunde opnaae, ja som hvert Menneske havde Ret til at vente herneden. At jeg antog den rene Kjerlighed og det derpaa grundede Ægteskab for Fundamentet til denne Lyksalighed, forstaaer sig af sig selv. Dette Sværmerie — som jeg vel tør kalde det — vilde neppe blevet mig til Baade, om jeg i den Tid havde været ude i Verden; nu derimod havde det dog nok den gode Virkning, at jeg, som halv Sværmer, var mindre tilbøielig til sandselige Udsvævelser. For øvrigt høstede jeg — foruden maaske nogen Smag i det tydske Sprog — den Fordeel af min tidlige og overdrevne Romanlæsning, at jeg allerede tidlig tabte Smagen for den Lecture og har siden mit 20de Aar, ei spildt megen Tid paa den.

Da jeg kom i øverste Klasse udvalgte Cadet-Officeren mig til at være en af de 2de Under-Officerer, eller Opsynsmænd ved Cadetterne. Dette — forenet med den Omstændighed, at jeg stedse stod mig bedst hos Lærerne, gjorde, at jeg atter spilte en Formands-Rolle blandt mine Kamerater, hvilket, som før bemærket, har havt Indflydolse paa min Omgangstone.

Den mig stedse uforglemmelige værdige Lærer, Capitain Abrahamson skylder jeg, at jeg allerede i mine Cadet-Aar fik — jeg kan ei sige Smag for — men dog Agtelse for de skjønne Videnskaber, som overalt en anden Ide om Videnskabelighed i det Hele, end den, som den militaire Opdragelse oftest giver unge Mennesker. Hans Underviisning ved Artillerie-Cadetterne, var vel indskrænket

ene til Dansk, Tydsk og Geographie, men de Samtaler han stundum værdigede os, gav mig Tanke om Aands Dannelse i det Hele, og vakte endog stundum det Ønske hos mig engang at kunne gjøre nogle Trin paa den Bane, paa hvilken denne vor elskede Lærer saa hæderligen udmærkede sig. Dette var vist nok i det Hele et heldigt Stød paa min Tænkemaade; men ikke var den Ide heldig, som jeg efterhaanden fik, at militaire Videnskaber kun vare at ansee som Haandværks Kundskaber, og at den, der endog bragte det aller videst i disse Videnskaber ingenlunde, i Værd, kunde sættes ved Siden af andre Lærde. Jeg beholdt længe denne Ide, uagtet den i Almindelighed er urigtig, og i Særdeleshed skadelig hos en Militair.

I de Aar, jeg var Cadet, var den Friheds Aand, som den franske Revolution udbredede, omtrent paa sin største Høide i vore Lande. Det var naturligt, at de Begreber om Menneske-Værd og Folke-Frihed, der nu opstode, — om ei som aldeles nye, saa dog under en længe forglemt Skikkelse — bleve misforstaaede, tildeels endog af tænkende Mænd, men fornemmelig af unge Mennesker, og mest af saadanne, som følte sig under nogen Tvang. Paa Academiet ansaae derfor enhver af os Frihedens Sag som sin egen; og vi politiserede og raisonerede om Frihed og Regjeringer, om Lighed og Rettigheder saaledes som Uerfarenhed og Ungdoms Iver det medførte; — og jeg erindrer meget vel, at jeg ei var blandt de Lunkne i disse Sager. Ja ved min barnagtige Lyst til at disputere i Politiken og ved en af vore Læreres misforstaaede Loyalitet, var jeg virkelig kommen i Fortred, ja havde seet al Udsigt for mig til Forfremmelse forsvinde, dersom ikke Cadet-Officeren og 2de af Lærerne

havde talt min Sag, og Artillerie-Corpsets Commandeur[1] ikke havde tænkt rigtigere over en Ynglings Ubesindighed, end hiin Lærer, der vilde have mig anseet for en meget farlig Undersaat. Dette kunde jeg den Gang naturligviis ikke være; og jeg troer bestemt, at jeg under ingen Omstændighed nogentid kunde blevet det. Jeg har ikke Djervhed nok i Characteren dertil. Vist er det imidlertid, at min Tænkemaade bærer Præg af, at jeg har faaet min Dannelse i en Periode, da Frihedens Sag var Dagens Orden, — skjøndt jeg, som vel saa mange Andre, har havt Leilighed nok til at indsee, baade hvor meget hine Friheds Theorier trængte til Berigtigelse og hvormeget de i Anvendelsen nødvendigen maae indskrænkes.

Jeg var i det Hele ei meget tilfreds i den Tid jeg var Cadet. Det var ei allene det sædvanlige Tilfælde med mig, som med de fleste Cadetter, at jeg higede efter at komme fra Academiet, faae Feldt-Tegnet og blive min egen Herre; men jeg var ei oplagt til og fandt ei ret Behag i de Lystigheder, som mine Kamerater morede sig med. Jeg følede mig ogsaa sjelden fuldkommen vel, skjøndt jeg aldrig var egentlig syg. Formodentlig var det en hemmelig Hjemve, der plagede mig, som saa mangen Normand i Danmark. I Høsten 1795 var jeg, med 2de andre Cadetter i nogen Tid i Wiborg paa en Opmaaling under Lieut. du Plat. Der fandt jeg mig meget fornøiet. Vi kom her omkring paa Landet og jeg fandt i det Hele Gjestefrihed og en Tone mere lig den, der hersker i mit kjære Norge. Meget bidrog det vel ogsaa til min Tilfredshed, at jeg fandt en Cadet ganske

---

[1] Ezechias Gustav von Mechlenburg, f. 1742, død som Generalmajor og Kommandant i Fredrikstad $^{15}/_{8}$ 1804. Cfr. Bricka: Dansk biografisk Lexicon XI, p. 204.

anderledes anseet i Wiborg end i Kjøbenhavn; thi Forfængeligheden bier ei efter Feldttegnet, for at bemægtige sig den unge Militair. —

I Januar Maaned 1796 avancerede jeg til Second-Lieutenant i Artilleriet, og var saa heldig, — som den, der havde bestaaet bedst ved Examen, — at erholde en Medaille af daværende Kronprinds Frederik.

Uagtet jeg aldrig var blandt dem, der ansee en Officeer for den vigtigste Hædersmand i Staten, var jeg dog ei frie for den glade Forfængelighed, som Erholdelsen af Feldttegnet medfører. Jeg glædede mig ogsaa over, nu at være kommen ud af den Tvang, som Cadetterne vare undergivne og at være bleven, — som jeg troede — min egen Herre. Jeg maa dog ogsaa lade mig selv vederfares den Ret, at en af Aarsagerne til min Glæde over at være bleven Officeer, var, at min Farbroder nu ei mere behøvede at understøtte mig.

Det varede ikke meget længe, inden jeg kom efter, at min Stilling, som Officeer, ei var saa behagelig, og allermindst saa fri, som jeg havde forestillet mig den. Ei blot Subordinationen og Tjenesten, men ogsaa den indskrænkede Gage — for mig omtrent 11³/₄ r. maanedlig, — indskrænker forbandet meget den Frihed og Uafhængighed, som Cadetten tildrømmer Officeren; — og Officeren ønsker sig derfor ofte Plads ved det for Cadetterne dækkede Middagsbord, om han end skulde kjøbe den ved Underkastelse under den Cadetterne paahvilende Tvang. Jeg hjalp endeel paa min trange oeconomiske Stilling, ved at give privat Information, hvorved jeg fortjente 4 à 6 r. maanedlig. Det var imidlertid flere Gange Tilfældet, at jeg ikke eiede en eneste Skilling; men Gjeld havde jeg ikke. Jeg havde ingen Ide om, hvorledes jeg skulde kunne gjøre den; og havde jeg end vidst at faae

Credit, jeg havde neppe gjort Gjeld; en vis — maaske overdreven — Stolthed og Lyst til Uafhængighed vilde afholdt mig derfra.

Mere af Nødvendighed, end af naturligt Hang dertil, vante jeg mig til streng Sparsommelighed. Denne, — og Orden i mine oeconomiske Sager, har jeg siden stedse bibeholdt. Jeg har, alt fra den Tid, stedse holdt Bog over mine Indtægter og Udgifter, — forstaaer sig, mere og mindre specielt, efter mine forskjellige Stillinger. Mange ansee sligt for Tidsspilde og Pedanterie; det kan vist ogsaa let udarte dertil; men det er dog nok kun ved saadant Regnskab, man sættes istand til, at anvende Chesterfield's vist nok gode Regel: take care of the penny, the pounds will take care of themselves.

Iblandt Artillerie-Officererne var der, paa den Tid, en meget god Militair-Aand. En fornuftig Æresfølelse raadede, og Kameraternes Exempel, — ja hvor det behøvedes — deres Irettesættelse viste den unge indtrædende Officeer den rigtige Vei. Derimod kan det ei nægtes, at der da, som næsten stedse, i Artilleriet existerede visse Partier.

Corpsets Commandeur — skjøndt ellers en retskaffen og fortjent Mand — forstod ei at gjøre sig yndet af Officererne. De fleste af disse vare ham derfor imod, — men Andre holdt sig igjen til ham. Jeg overgav mig til ingen af disse Partier. Om dette bør tilskrives Mangel paa Activitet, eller Overflødighed af Stivhed i Characteren, veed jeg ei selv ret; maaske turde begge Aarsager have virket fælles. Denne Særsindighed var nok ellers Aarsagen til, at jeg paa den Tid, — i en Alder, da Hjertet er saa aabent, knyttede saare faa Venskabs Baand med mine Kamerater. Den, jeg blev

mest fortroelig med[1], og med hvem jeg siden, i en Række af Aar, underholdt fortroelig Brevvexling, hørte, som jeg, til intet af Partierne.

Skjøndt jeg ei fandt megen Behag i Exercitie og practisk Tjeneste, gjorde jeg mig dog virkelig Umage for ikke at staae tilbage deri; men det vilde ei lykkes mig, at blive blandt de flinke, i saa Henseende. Jeg arbeidede ei heller synderlig paa at gaae videre frem i de militaire Videnskaber; dog nødede den private Information jeg gav, mig til, mere grundigen at studere et og andet, som jeg bildte mig ind, jeg kunde, — men som den overtagne Underviisning nu lærte mig, at jeg ei tilgavns forstod. — Fælles med de øvrige Artillerie-Officerer, hørte jeg et Collegium af Professor Bugge over Fxperimental-Physiken; men jeg lærte ei saa meget derved, som jeg burde, fordi — Collegiet var foranstaltet af Commandeuren og vi bleve befalede at høre det. Mere Nytte havde jeg af at høre en Privatissime af Bugge over Astronomien med en Udsigt over Optiken og Aerometrien, fordi — jeg gik der efter egen Villie.

Jeg havde Logis paa Gjethuset[2], medens jeg var i Khvn. som Officeer, for — saavidt anden Tjeneste tillod, — at gaae Cadet-Officeren tilhaande. Jeg kan ei sige, at jeg samlede anden Erfaring derved, end den, — at jeg, formedelst Mangel paa Taalmodighed og Sindighed — ikke var skikket til Cadet-Officeer.

---

[1] Utvivlsomt Islænderen Ketil Johnsen Melsted, der som Major i den danske Armee i 1811 faldt under Angrebet paa det af Englænderne besatte Anholt. Cfr. Aalls Erindringer, 2den Udgave, p. 270.

[2] Kadet-Akademiets Bygning bar Navn efter dens tidligere Anvendelse til Kanonstøberi.

Kort efter jeg var bleven Officeer kom jeg, ved min Broder, ind i Norske Sælskab, — og jeg spiste siden der om Middagen. Skjøndt jeg var for blye til at deeltage synderlig i Conversationen, især blandt de Ældre i Sælskabet, havde jeg dog Nytte af den. Den bidrog temmelig meget til at rette de tildeels svulstige Ideer, som fra Romanlæsningen vare samlede. Jeg var gjerne kommen i Sælskabet hver Aften, om jeg dertil havde havt Raad; thi jeg fandt megen Fornøielse der, og syntes paa en Maade der at være i det kjære Fødeland. Men just den Fornøielse, jeg der fandt i, at være iblandt mine Landsmænd, vakte end mere og forøgede min Længsel efter at komme tilbage til Norge. Jeg glemte aldrig, at jeg havde nydt min Dannelse i Danmark, og at dette hørte til det fælles Fædreneland, imod hvilket jeg havde Pligter at opfylde; men stedse ansaae jeg mig, at høre nærmest til Norge. Jeg var aldrig tilfreds i Kjøbenhavn; jeg fandt ingen Fornøielse der. Comoedierne holdt jeg meget af, men kun sjelden kunde jeg besøge dem; — Bekjendtskab i Familier havde jeg ikke, naar jeg undtager Cadet-Officerens Familie. Naar nu hertil kommer, at Tjenesten i Kjøbenhavn, — som ilde var — kjedede mig, saa er det ei at undre over, at min Hu stod til Norge. Flere af mine Kamerater forestillede mig, at jeg, ved at blive i Kjøbenhavn, havde Anledninger til at uddanne mig for mit Fag, samt til at fortjene noget til min Gage, dem jeg vilde savne i Norge. Jeg kunde ei nægte dette; men Længselen efter Norge var overveiende.

I August 1796 skulde to Artillerie-Officerer afgaae fra Kjøbenhavn til Fridrikstad for der at optælle Arsenals-Beholdningen. Sidstnævnte Sted var anseet for den ubehageligste Garnison i begge Riger; men det var mig

nok, at det var i Norge. Jeg ansøgte om, at blive commanderet derhen og opnaaede det; — og kom, tilligemed Lieut. Laub, til Fridrikstad i Begyndelsen af September. —

Jeg var ret glad, da jeg var kommen der. Jeg havde vel ingen Bekjendtskaber iblandt Byens Indvaanere; men disse syntes mig dog ei, at være mig aldeles fremmede, da de vare mine Landsmænd. Den norske Gjestfrihed gjør ogsaa, at man i Norge let bliver bekjendt. Saaledes blev jeg snart kjendt i Told-Inspecteur Dietrichson's Huus; ja jeg var saa heldig, at faae det saaledes arrangeret, at jeg spiste der, Middag og Aften. Hvor meget det bidrager til den sælskabelige Dannelse og til at bevare Sæderne hos et ungt Menneske, at faae Adgang i en værdig Familie, indsees let. Jeg erindrer derfor stedse med Erkjendtlighed denne agtværdige og godlidende Familie, der saa at sige optog mig i sin Kreds. Dietrichson var en retskaffen Mand, med godt Hoved og gode academiske Kundskaber, — men af et hidsigt Temperament, — meget for at disputere og meget paastaaelig. Ved daglig Omgaug med ham, lærte jeg virkelig Adskilligt, og hans Disputere-Lyst svækkede ikke Adgangen dertil; jeg troer tvertimod, at den Anledning, derved gaves til at see Ting fra forskjellige, stundum heel besynderlige Syns-Puncter, virkede meget til at vænne Opmærksomheden og at skjærpe Dømmekraften. — Paastaaelighed nøder Andre til, nøie at gjennemtænke en Materie, og at vænne sig til at anvende al Flid for, at fremsætte sine Meninger med saa megen Tydelighed og saa overbevisende, som man har Ævne til. —

Arsenals-Optællingen blev dreven med megen Iver, og levnede ei megen Tid hverken til Læsning, eller til speculerende Lediggang, eller til Adspredelser. De sidste bestod mest i Omgang med endeel af Garnisonens

Officerer, med hvem jeg havde sluttet Venskab, og som vare meget godlidende og oplyste unge Mennesker, — men noget sværmeriske, som jeg selv ogsaa tildeels endnu var. Denne Omgang skjænkede mig mange glade Timer; men jeg kan dog ei nægte, at vore Fornøielser stundum vare blandede med Sviir — hvilken alt for meget hørte til den herskende Tone. Jeg havde megen Lyst til Dands; og saa tit Kassen tillod det, tog jeg Deel i Ballerne paa Klubben. Næsten paa hvert Bal blev jeg forliebt. Det var mig som om dette hørte nødvendigen til et Bal, ja, jeg var da af en saa forliebt Natur, at jeg veed jeg havde ei undgaaet Forliebelser paa et Bal af lutter Hospitals-Kellinger. Men da jeg stedse var meget tilbageholdende ja forknyt i Conversation med Damer, saa ledede min Forelskelse mig ikke til daarlige Skridt, og skjøndt jeg hos mig selv opførte herlige Casteller af alskens Beslutninger og Haab — saa var jeg sedvanlig saa heldig at disse Indbildningers Castelbygninger faldt sammen ligesaa hastigt som de opførtes og det uden at skade Grunden.

I denne Tid lærte jeg mig til at røge Tobak, — en Ting, som jeg meget ofte har angret; ikke just af Forfængelighed fordi det heder, at ingen udmærket Mand har røgt Tobak; men fordi jeg ei har vidst at holde Maade med Tobaks-Røgningen, men har vant mig saaledes til den, at jeg lider, naar jeg stundum nødes til at undvære den. Jeg troer ogsaa at have gjort den Erfaring, at Piben bidrager meget til at bygge alskens Luft-Casteller, hvilket ikke blot afholder fra mere nyttig Beskjæftigelse, men giver Sindet et forkeert Sving. —

I Høsten 1797 blev Arsenals-Optællingen færdig. Laub vendte da tilbage til Kjøbenhavn. Omtrent i samme

Tid kom Seidelin[1] til Fridrikstad som Artillerie-Premier-Lieutenant. Jeg havde ei kjendt ham før, og jeg blev ei heller ret nøie bekjendt med ham, forinden jeg, i Begyndelsen af November gjorde en Reise til Tronhjem for at besøge min Familie. Det var just ingen behagelig Aarstid; imidlertid reiste jeg naturligviis med megen Fornøielse, deels ved Tanken om at see Slægt og Venner igjen, deels blot for at komme lidt iblandt Trønderne, hvem jeg — blandt Normænd — fortrinligen ansaae for mine Landsmænd. Goldsmith har rigtigen bemærket, at Ideen om Landsmandskab og Forkjerlighed for Fødeland, udspringer fra Barnets Forkjerlighed, eller udelukkende Kjerlighed for den Kreds af Mennesker og den Egn til hvilken dets Bekjendtskab strækker sig. Det synes derfor heel naturligt, at Begrebet om Landsmandskab maa modtage Modificationer — Udvidelse og Indskrænkning, — alt efter det Trin man staaer udenfor den første Omgangs-Cirkel. Dette var ogsaa stedse Tilfældet med mig: i Trøndelagen var jeg Ørkedaling, — i Norge Trønder, — i Danmark Normand og i Vestindien var jeg af Danneriget. I Forbigaaende maa jeg bemærke, at jeg ingenlunde anseer deslige Landsmandskaber for latterlige Fordomme; de synes mig at være en naturlig Følge af de Indtryk, som Bekjendtskaber og Omgivelser maa gjøre paa følende Mennesker. Vor Interesse for Mennesker kan ei være uindskrænket; men den kan udvides til flere efterhaanden som man udvider sit Bekjendtskab til og sin Deeltagelse i de større Samfund; og den bliver tillige stedse relativ til de forskjellige Standpunkter. Fædrenelands Kjerlighed burde

---

[1] Mathias Seidelin, død i Bergen $^{3}/_{11}$ 1808 som Kompagnichef, Søn af Justitsraad Seidelin og Anne Marie Borrebye og gift med Fredrikke Margaretha Sinding.

maaske have en mere raisoneret Grundvold, end den — tildeels sandselige — Forkjerlighed for Egn, Climat, Sæder, Sprog, o. s. v.; men godt og vel er det, naar den dog findes, endog kun under denne Skikkelse. Cosmopoliter har jeg intet tilovers for. Deres ophøiede Maal — at virke for den hele Menneskeslægt — forekommer mig, som et Paaskud for at være fri for at virke for nogensomhelst Deel af den. National-Stolthed i en vis Grad er baade latterlig og inhuman; men jeg troer dog ikke, det var skadeligt, om ethvert Folk tiltroede sig et vist Fortrin, være dette endog ikke aldeles afgjort. Saadant giver et Begreb om Værd, hvilket igjen skaber Kraft. Det turde maaske være, at den udskregne brittiske National-Stolthed har været lige saa meget en Aarsag til, som en Følge af Nationens Storhed. Mærkeligt er det, at den stolte Britte, der stedse taler om alt brittisk, som det ypperste i sit Slags, — sjelden finder det besynderligt, at en Fremmed lige saa meget ophøier sit Lands Frembringelser og Fordele.

At see min værdige Farbroder og hans Familie igjen, — at see hans Glæde derved, — at høre, at han var tilfreds med min Flid og mit Forhold, — og at han deri fandt Gjengjeld for alt hvad han havde gjort og opofret for mig, — var naturligviis en skjøn Glæde for mig, ja vakte en Følelse af eget Værd hos mig, som jeg ei troer at burde bebreide mig. Min Moder glædede sig naturligviis ogsaa meget ved at see sin Søn bragt i Vei. Hos hende samledes jeg med mine Sødskende og nød den Glæde, som Erindringen om barnlige Fornøielser og Synet af de Steder man, fra Barn af, saa nøie kjender, — stedse fører med sig. Paa en Tur, jeg gjorde nord efter, besøgte jeg min gamle Lærer Lieut. Roth, hvis Glæde over at see mig, og at erfare hvor-

ledes det var gaaet mig, forøgede den glade Tilfredshed med mig selv, som jeg i den Tid følte.

Min Farbroder boede nu i Tronhjems Bye. Jeg kom ved ham jevnlig i Sælskaber, i hvilke Tonen der paa Stedet, var af den finere Slags og tildeels noget stiv og fornem. Sælskaberne morede mig aldeles ikke. Jeg havde ikke den Dannelse, der hører til, for at finde sig vel i Sælskaber af en vis Tone; og kun den ældre Mand har Lov til at vente, at man overseer saadan Mangel. Jeg var ogsaa for bly, til at benytte Sælskaberne saaledes, at de kunde blevet en Skole for mig til at erhverve hvad jeg savnede. Jeg var saaledes tilovers i disse Sælskaber; — dette behøvede ikke Sælskabet at vise mig; — man føler det strax selv alt for vel, — og det er en saare ubehagelig Følelse. — Især saares Egenkjerligheden ved, at man i Sælskabet saa ofte maa gjelde meget mindre, end mangen Anden, med hvem man i sandt Værd troer, fuldkommen at kunne maale sig.

I May Maaned 1798 vendte jeg tilbage til Fridrikstad. Jeg blev nu nøiere bekjendt med Seidelin, — hvis Aand og Hjerte bandt mig til ham med oprigtigt Venskab. Han havde en særdeles levende Indbildningskraft. Denne og — som jeg troer — for lidet Beskjæftigelse for hans fyrige Aand — havde givet ham meget Hang til Sværmeri. Visse uheldige Omstændigheder gjorde ham traurig, ikke morøs, men gav hans hele Væsen det blide melankolske Udtryk, der giver Characteren dobbelt Interesse. — Saadan var den Ven, jeg i flere Aar, næsten dagligen omgikkes. Det var naturligt, at hans Maade at tænke, og at skue denne Verdens Ting, tildeels virkede paa min. Jeg blev imidlertid aldrig saa meget Sværmer, som han; ja maaske, at just den Grad af Sværmeri, som han stundum overlod sig til, gjorde mig

mere vaersom i den Henseende. Men i at see Livet i Almindelighed og min egen Lod især fra en meget lidet lystelig Side, — blev jeg snart enig med ham. —

Jeg havde nu ei synderlig meget at bestille. Jeg reiste derfor jevnligen ud paa Landet, — til Mos — og til Fridrikshald, og moerede mig hos Folk, som jeg efterhaanden var bleven bekjendt med. Dog benyttede jeg endeel af min Tid, til at gaae noget videre i de militaire Videnskaber. Saaledes gjorde jeg mig bekjendt med Læren om Keglesnittene, — med Grundene for Differenzial og Integral-Regningen og med Gens's Theorie om Minerne, af hvilket Alt, intet blev foredraget for os medens vi vare Cadetter. —

I Vinteren imellem 1798 og 99 lærte jeg personligen at kjende Præsten Rein, hvis Navn jeg forlængst bar megen Agtelse for. Skjøndt jeg kun var 21 Aar gammel, og altsaa — endog blot fra Alderen betragtet — ikke turde vente, at værdiges særdeles Opmærksomhed af en Mand af Reins Kundskaber og alvorlige Characteer, — havde jeg dog det Held, at vinde hans Yndest, — ja at see denne gaae over til Venskab[1], — et Venskab, som Tiden og flere Aars Adskillelse ikke formaaede at rokke. Han boede ikkun 1³/₄ Miil fra Fridrikstad; jeg besøgte ham derfor jevnligen. Det er naturligt, at Om-

[1] Fru Christiane Koren, gift med Sorenskriver, senere Assessor Johan Koren og i sin Tid ikke ubekjendt som Digterinde, besøgte i 1800 nogle Dage Fredrikstad. I en utrykt Reisedagbog skriver hun 10de August: „Her mødte os foruden Garben og Randulff — — Lieutenant Motzfeldt, et af de interessanteste Mennesker, jeg i lang Tid har seet, Reins Yndling og Lærling og Bulls Ven“ (understreget i Originalen.) — — — — „Jeg har sjelden seet Koren i saadan Hast blive kjendt med noget Mandfolk, som han er blevet det med denne Thrønder.“

gangen med denne lige saa interessante, som ædle og oplyste Mand, maatte have megen Indflydelse paa min Characteer og Aands Retning; ikke blot fordi denne Omgang i sig selv var lærerig, men fordi Følelsen af, i min Alder, at turde kalde mig Jonas Rein's Ven, — gav mig en Idée om mig selv, som maatte hæve min Tænkemaade. Jeg skylder derfor Rein ret meget af det Gode, der kan findes hos mig. Ved ham udvikledes ogsaa først ret min varme Følelse for mit Fædreneland, — ligesom ogsaa Begrebet om Menneskets Adel og Værd, — Hadet til al Vilkaarlighed, — og Afskye for Trældom. Men til samme Tid gav Omgangen med Rein mig et nyt Stød til, ikke at skue Livet og Menneskets Skjæbner fra den lyse Side; ligesom den ogsaa gav mit Lune et noget satirisk Sving.

Efter Rein's Tilskyndelse og ved hans Hjelp, lykkedes det mig, nogenledes igjen at lære det franske Sprog, af hvilket jeg havde glemt det, jeg havde lært som Cadet. Ham fornemmeligen skylder jeg ogsaa det — skjøndt ubetydelige — Bekjendtskab, jeg har til de skjønne Videnskaber og min Smule Smag i dem, — hvortil dog ogsaa Omgangen med den Sognepræst[1] vi ved den Tid fik til Fridrikstad — en af de første geistlige Talere, jeg nogentid har hørt, og en Mand med særdeles lyst Hoved og af megen Smag — har bidraget endeel. — Efter dennes Opmuntring tog jeg mig for, paa egen Haand igjen at lære Latin; men da jeg havde glemt saa meget af det, jeg i min Barndom havde lært af dette Sprog, saa gjorde jeg kun saare liden Fremgang deri. —

I Aaret 1800 blev Rein forflyttet; derved tabtes meget af det Behagelige i min Stilling. I Fridrikstad

[1] Formentlig Stevelin Urdahl, der var Sognepræst i Fredrikstad 1800—1818.

havde jeg vel adskillige værdige Venner; jeg havde Adgang i adskillige hyggelige Familier; — og som enlig Person havde jeg Udkomme med min, vist nok ringe Gage; thi streng Oeconomie var bleven mig til Vane. Efterhaanden blev imidlertid min Sindsstemning mørk; det eensformige Liv kjedede mig; jeg havde virkelig ikke Beskjæftigelse nok; jeg var ei heller fri for den Indbildning, at jeg duede til andet, end til at henbringe mine bedste Aar som Lieutenant; jeg følte Trang til at elske og være elsket; mine Kaar og uvisse Udsigter forbøde mig vel at tænke paa nogen Forbindelse om endskjøndt jeg stundum troede at have fundet en Pige, med hvilken jeg kunde opnaaet den Lyksalighed, der stedse var Maalet for min sværmende Forestilling; men jeg var forelsket i Haabet og Længselen efter at komme i den Stilling at jeg turde elske; jeg ængstedes ved at see Aarene henglide, — og ved at skue Anciennetetens lange Trappestige, som jeg havde at krybe op ad, for at naae til Levebrød. Jeg havde derfor allerede forhen pønset paa, at komme ind paa en anden Bane. I 1799 fik jeg Lyst til en da ledig Plads som Opmaalings-Officeer paa Island; men det lykkedes mig ikke at faae den. Da det, strax efter, blev bestemt, at en Artillerie-Premier-Lieutenant skulde ansættes ved de vestindiske Tropper, ønskede jeg saa halvt denne Post, den jeg troede kunde være en Gjenvei til en uafhængig Stilling, eller dog til at faae Levebrød; men da en af mine Kammerater, som var ældre end jeg, attraaede Posten, saa kunde det ei nytte mig at søge den. —

Under den krigerske Stilling i 1801 var jeg, — som vel enhver Militair — opildet af Lyst til at udrette noget for Fædrenelandet. Det var mig derfor meget imod, at jeg skulde forblive i Fridrikstad, hvor dertil rimelig-

viis ei vilde gives nogen Leilighed. Hvor lidet jeg end ellers ønskede mig til Danmark, vilde jeg dog da gjerne kommet derhen; men det lod sig nu ikke gjøre. Krigstilberedelserne og overhoved de flere Forretninger i denne Tid, gav Sindet mere Activitet og afholdt mig saa temmeligen fra mørke og sværmeriske Betragtninger. Men snart var Krigen forbi; jeg sattes tilbage i det forrige eensformige Liv, — og med dette kom det mørke Lune igjen; ja jeg var nu endog mere mismodig end forhen; thi deels havde jeg truffet en Gjenstand, der gjorde et stærkere Indtryk paa mig, end Betragtningen af de Hindringer, som stillede sig i Veien for mine Ønsker, formaaede ganske at udslette, deels havde en Sygdom i denne Sommer efterladt en Svaghed for Brystet, som jeg — maaske ei ganske uden Grund — frygtede for vilde udarte til Tæring. —

Min Ungdoms Ven og Kammerat, Stabell[1], som var den, der blev ansat som Artillerie-Premier-Lieutenant i Vestindien, kom, imod Høsten 1801, tilbage til Kjøbenhavn, formedelst at de vestindiske Øer i Foraaret, vare tagne i Besiddelse af de Engelske. Han skrev til mig og beskrev sit Ophold — af omtrent et Aar — i Vestindien, som særdeles behageligt; og da der nu skulde etableres et Artillerie-Compagnie i Vestindien, for hvilket Stabell skulde blive Chef, — henstillede han til min nærmere Overveielse, om jeg maaske vilde forlade min nuhavende Stilling, med hvilken han vidste, jeg var kun lidet tilfreds, — for at blive Premier-Lieutenant ved bemeldte vestindiske Artillerie-Compagnie. Dette gav mig

---

[1] Johan Henrich Stabell, død i Kjøbenhavn 1810, Søn af Raadmand og Postmester i Randers, Johan Henrich Stabell og Mette Marie Budtz.

noget at pønse paa. Jeg fandt det saare betænkeligt at beslutte mig til dette, for min Fremtids Skjæbne, saa afgjørende Skridt. — Det var mig saa tungt at tænke, at jeg skulde skilles fra mine Venner og komme iblandt idel Fremmede, og reise saa langt, — saare langt bort fra min Moder, mine Sødskende, og især fra min anden Fader, min værdige Oncle, for maaske aldrig at see dem mere; jeg havde saa ondt ved at forlige mig med den Tanke, at jeg skulde forlade det elskede Norge, for hvilket det syntes mig, jeg ene burde leve og virke; der var mig noget Modbydeligt i, at jeg skulde komme hen og leve i et Land, hvor jeg skulde skue saa meget af Slaverie og Trældom; jeg var ængstelig ved at tænke paa, hvor uvist det var, om jeg vilde kunne udholde Climatet, — og om jeg, endog da, vilde see min Attraa efter en uafhængig Stilling fyldestgjort; — og noget Stødende for min Følelse var der i Tanken: at gaae til Vestindien, — formedelst den Idee man, i Almindelighed, har om dem, som drage derhen.

Det, jeg nu, for det første foretog, var at forsikre mig om min Moders og min Oncles Samtykke, ifald jeg besluttede at gaae til Vestindien; thi uden dette, vilde jeg aldrig taget en saadan Beslutning, om det end havde været nok saa klart for mig selv, at den var til mit Bedste. Min Moder erklærede sig tilfreds med hvad jeg vilde beslutte, antagende at jeg, bedre end hun, vidste hvad der kunde bidrage til mit Vel; og min Oncle — frie for Fordomme og ophøiet over den Egenkjærlighed, der afpasser Raad efter egne Ønsker, — bifaldt at jeg, — da der i Vestindien viste sig en Udsigt til en heldigere Stilling for mig, — ogsaa søgte den der. —

Længe var jeg endnu tvivlraadig; men efter at have, ved Brevvexling med Stabell, faaet alt nøiagtigere Efter-

retninger saavel om Vestindien i det Hele, som om den Post, jeg der skulde faae, besluttede jeg mig endelig til, at søge den. Jeg tænkte mig derved, at det kun var nogle Aar, jeg skulde tilbringe i Vestindien, for siden, i mit Fædreland, at have en uafhængig Stilling; jeg forestillede mig den Glæde, jeg engang vilde føle, ved at kunne understøtte min Moder og mine Sødskende; jeg øinede det Haab, engang ogsaa at kunne virke til Nytte for mit kjære Norge; jeg smigrede mig med den Tanke at jeg i Vestindien, maaske kunde virke for den der saa undertrykte Menneske-Klasse; det syntes mig, at jeg ei tabte noget synderligt, om jeg blev et Rov for Climatet, hvilket jo dog altid var uvist; — jeg turde endog finde det rimeligt, at det varme Climat vilde være godt for min Brystsvaghed; — jeg overveiede, at om Climatet var mig aldeles imod, eller om Vestindien overalt ei svarede til mine Forventninger, — saa kunde jeg vende tilbage uden at have tabt noget, saasom jeg skulde faae min Plads i Artillerie-Corpset reserveret; jeg troede at kunne sætte mig ud over den Dom, som maaske vilde fældes over min Beslutning, at gaae til Vestindien, al den Stund jeg selv turde være tilfreds med mine Bevæggrunde; og endelig glædede jeg mig til Behageligheden af en lang Søe-Reise og til det Interessante i at faae see og erfare saa meget Nyt. —

Saasnart jeg havde besluttet at søge Posten, ønskede jeg den ret ivrigen, og var saare utaalmodig i de flere Maaneder, der hengik inden Sagen blev afgjort. Min Attraa efter at faae Posten forøgedes ogsaa derved, at min Chef, — skjøndt paa en galant Maade og under en smigrende Forevending, — søgte at forhindre, at jeg skulde faae den, uagtet jeg var den Ældste iblandt de Ansøgende. Det vilde ærgret mig særdeles, om en Fore-

sats Lune skulde have tilvendt en Anden en Post, som ifølge Ret og Billighed tilkom mig. Men — min Ven Stabell drev da ved Malling[1] og Tønder-Lund[2] mit Ønske igjennem. Sidst i May 1802 modtog jeg min Udnævnelse til Premier-Lieutenant ved det vestindiske Artillerie. Jeg modtog den med Glæde; og det var mig især kjært, at den kom nu, da jeg var bleven ansat ved et Batterie af 4 Kanoner, der skulde være med den militaire Commando, der gik til Leirdahl for at bringe Almuen til Lydighed. Efter Alt hvad jeg vidste, — antog jeg, at bemeldte Almue virkelig skede Uret; derfor kunde ingen Commando-Tur være mig mere imod end denne, som jeg da nu heldigen slap for. —

[1] Etatsraad Ove Malling, i 1802 Deputeret i det Kgl. Vestindisk-Guineiske Rente- og Generaltoldkammer, død 1829 som Geheimestatsminister. Cfr. Bricka: Dansk biografisk Lexicon XI, p. 76.

[2] Justitsraad Nils Tønder Lund, i 1802 Kommitteret i det Kgl. Vestindisk-Guineiske Rente- og Generaltoldkammer, død 1809 som Generaltoldkammerdeputeret. Cfr. Bricka: Dansk biografisk Lexicon X, p. 439.

OM BERGENS BISPEDØMME I MIDDELALDEREN.

AF

DR. LUDVIG DAAE.

(Fortsættelse).

VIII.

Af de fire norske Bispestole, som bleve ledige under den store Mandedød, var Bergens den, der snarest blev besat. Man valgte her Kanniken Gisbrekt (1350), som, da Erkestolen var ledig, fik sin Confirmation af Nidaros Domkapitel og derpaa blev indviet af Salomon af Oslo, den eneste gjenlevende af det egentlige Norges Biskopper.

Biskop Gisbrekt kaldes vistnok i de islandske Annaler „engelsk af Herkomst" (Enskr at kyni), men var dog vistnok en født Nordmand, ja vel endog en Nordmands Søn, thi al Sandsynlighed taler aabenbart for, at han er den samme Gisbrekt Erlendssøn, der flere Gange omtales i den nærmest foregaaende Tid. I 1339 er denne Præst ved Laurentskirken i Bergen[1], og nyder Godhed af Bjarne Erlingssøn[2], i det følgende Aar tillige Kannik, og i 1341 omtaler Biskop Haakon, at hans „specielle Klerk" Gisbrekt staar i Begreb med for sine Studiers Skyld at drage til Paris og Orleans[3]. Som „speciel" Klerk hos Haakon har

---

[1] D. N. VII. No. 122.

[2] D. N. VIII. No. 124.

[3] D. N. I. No. 273.

Gisbrekt maaskee været hvad man senere kaldte „Cantsler" ved Bispens Forretninger og aabenbart staaet høit i hans Yndest.

Medens Mandedøden rasede, havde Gisbrekt, inden han endnu var valgt til Biskop, gjort et Løfte om en Pilegrimsreise til Apostlerne Petri og Pauli Grave i Rom. Efter Valget faldt det ham ikke bekvemt at indfrie dette Løfte, og han søgte derfor pavelig Fritagelse derfor. En saadan blev ham da ogsaa i August 1351 tilstaaet, men Clemens VI tilføiede, som sædvanligt i saadanne Tilfælde, den Betingelse, at Biskoppen skulde „til det hellige Lands Hjelp", som man udtrykte sig, erlægge en Sum, svarende til Omkostningerne ved en saadan Reise. Omtrent samtidig søgte og fik Biskoppen fra Paven Tilladelse til at indvie ti uægtefødte og et lignende Antal Mænd under 25 Aar til Præster i Stiftet, da det efter Mandedøden var usædvanligt vanskeligt at faa de geistlige Embeder besatte[1]. I den samme Sommer deeltog Gisbrekt i et Kirkemøde i Nidaros, der udstedte en lang Række af Bestemmelser, sigtende til at indskjærpe Geistligheden et rent og ustraffeligt Liv, saasom at afholde sig fra Frilleliv, ikke at være fraværende fra sine Menigheder, bære sømmelig Klædedragt, undervise Ungdommen o. s. v., samt at fremme Orden i Nonneklostrene, befordre Studier i Udlandet o. s. v. Medens Biskoppen var i Nidaros, udbetalte Bergens Capitel en Sum i Pavetiende til de romerske Collectorer, som endog i denne sørgelige Tid ikke undlode at melde sig, men Kannikerne undskyldte sig dog ligeoverfor disse med, at den store Dødelighed ikke havde gjort det muligt at tilveiebringe noget større Beløb[2].

---

[1] D. N. VII. No. 230 a.
[2] D. N. I. No. 327.

Vi see altsaa Gisbrekt i fuld Udøvelse af den biskoppelige Styrelse. Men ikke desto mindre erfares der, at han efter nogle Aars Forløb maa have frygtet for, at hans Stilling ikke var aldeles sikker. Den hidtil gjældende Regel havde, som vi vide, været den, at kun Erkebiskoppen havde at søge sin Bekræftelse ved den pavelige Curie, men de øvrige Biskopper igjen hos Erkebiskoppen, eller, om ingen saadan fandtes, hos Nidaros Capitel. Men netop paa denne Tid havde de avignonske Paver begyndt at indblande sig ogsaa i alle Bispestoles Besættelse og at fastslaa en Taxtsum for enhver saadan, der skulde erlægges, hvergang Ledighed indtraf. Stavanger og Oslo Bispestole vare nylig blevne besatte umiddelbart af Paven ved saakaldt Provision. Dette kan have gjort Indtryk paa Gisbrekt. Han henvendte sig nemlig til Pave Innocents VI og udtalte, at han ikke var vis paa, om ikke Paven i Formandens levende Live havde „forbeholdt sig selv Bispestolens Besættelse“. Paven gav et meget naadigt Svar, hvorved han (28. Mai 1354) bekræftede hans Bispeværdighed[1]. Samtidig havde ogsaa Biskoppen af Hamar, Haavard, der ligeledes havde opnaaet sin Værdighed uden Henvendelse til Rom, paa lignende Maade tilskrevet Paven og fik den samme naadige Afgjørelse. Nogen Afgift blev der dog ikke Tale om for nogen af dem ved denne Leilighed.

Som et Minde om Gisbrekts Virksomhed som Biskop kan ansees det vigtige, om end desværre ikke fuldstændigt bevarede Kildeskrift, der nu gjerne benævnes „Borgens Kalvskind“, til hvilket vi senere skulle vende tilbage. Dette kunde maaskee tyde paa, at han har været en virksom Mand, skjønt egentlig ikke meget vides om ham. Leilighedsviis see vi, at han 1358 visite-

[1] D. N. VI. No. 220.

rede i Sogn, der ikke siden Mandedøden havde havt Besøg af Biskoppen, og i 1365 paa Vossevangen. I Rigets Anliggender har han ogsaa gjort nogle Reiser, idet man finder ham paa Baahuus 1353.

Hans Dødsaar kjendes ei med fuld Vished, men tør rimeligviis sættes til 1369, og i ethvert Fald var han, hvilket af Eftermandens Udnævnelsestid sees, død en god Stund før dette Aars Udgang.

Denne Eftermand blev en dansk Mand, Benedict, der et Sted kaldes med Tilnavnet Ringstad og derfor rimeligviis har været fra Ringsted i Sjelland. Han var kommen til Avignon og var her bleven „Pavens Capellan“ samt „Poenitentiarius de Dacia“. Til Pavens Sæde strømmede nemlig Personer fra alle Lande for at søge Absolution i visse Paven selv forbeholdte Tilfælde, og det blev altsaa nødvendigt at holde Skriftefædre af forskjellige Nationaliteter for Sprogenes Skyld. En Tid havde man forsøgt at lade en Tydsker besørge Nordboers Skriftemaal, men da dette viste sig umuligt, havde Paven, efter Forestilling fra Sverige (i Tiden 1320—30), ansat egen Poenitentiarius for „Dacia“, det vil i Kirkesproget sige de tre nordiske Riger. Det var stedse danske eller svenske (vistnok aldrig norske) Munke, især Dominicanere, der opnaaede denne Stilling, hvilken af Paven lønnedes med to Dragter om Aaret, der hver kostede 8 Gylden, men vel egentlig levede af Skriftebørnenes Gaver. Deres egentlige Løn blev dog en Bispestol i et af Nordens Lande efter en passende Tjenestetid. Saaledes havde lige efter Mandedøden en svensk Dominicaner Sigfrid faaet Pavens Provision først til Stavangers, derpaa til Oslo Bispestol. Benedict Ringstad sees at være bleven Poenitentiar senest 1364[1]. Den 14. Januar 1370 udnævnte Pa-

[1] Om Poenitentiarierne findes gode Oplysninger i L. J. Moltesen: De avignonske Pavers Forhold til Danmark, Kjøbenhavn 1896.

ven ham ved Provision til Biskop i Bergen[1], og han blev kort efter indviet. Dette maa være skeet før 8. Marts s. A. Ved denne Tid vare allerede de fleste af det catholske Europas Bispestole blevne „taxerede“, ɔ: opførte i Pavens Bøger med en bestemt Sum, der skulde betales dennes Kammer ved hver ny Biskops Udnævnelse, men da Bergens Bispestol ikke fandtes i Bøgerne, slap Benedict fri for Afgift. Udnævnelsen og Indvielsen fandt ikke Sted i Avignon, men i Rom, fordi den daværende Pave (Urban V) i 1367 havde begivet sig tilbage til den evige Stad, hvor han ønskede at forblive til Stadighed, hvilket dog ikke kom til Udførelse dennegang[2].

Benedicts Regjering i Bergens Stift blev kun af ganske kort Varighed. Han var i Juli 1370 kommen til Norge og var sammen med sin Erkebiskop Olaf ved et Rigsmøde i Marstrand. Derfra drog han til Bergen. Man tør maaskee formode, at Kong Haakon, der stod i saa megen Forbindelse med Danmark, har interesseret sig for denne danske Mands Udnævnelse. Benedict viste sig meget imødekommende ligeoverfor Kongens Capel, Apostelkirken. I et udstedt Brev af 21. Febr. 1317[3] indrømmede han, at en af dennes Præster maatte øve fuld Sjelesorg ikke alene over hele Kongsgaardens Personale, men ogsaa over andre kongelige Tjenere og Fremmede, der maatte komme til Bergen, selv om de ikke holdt til i Kongsgaarden, og at en dertil udvalgt Præst skulde have

---

S. 147 fgg. Biskop Haakon havde været en Ven af den daværende Poenitentiar, Peder Abo.

[1] D. N. VI. No. 271.

[2] Storm, Afgifter fra den norske Kirkeprovinds (Aftryk af Universitetets Festskrift til K. Oscar II.s Regjeringsjubileum). S. 72, 120. Annalernes Beretning om, at Benedict skulde være indviet 1371, er altsaa urigtig.

[3] D. N. I. No. 410.

fuld Absolutionsret ligeoverfor Apostelkirkens Geistlighed, samt endelig, hvad der maaskee er det interessanteste, at alle, der vilde gaa i Skole, frit kunde vælge mellem Domkirkens og Apostelkirkens Skoler. Heraf erfares, at der dengang gaves to Latinskoler i Bergen, hvilket sikkert ikke har været Tilfældet i nogen anden norsk Stiftsstad. At Apostelkirken havde faaet sin egen Skole, var sikkert skeet i den Hensigt, at man i den vilde oplære vordende Klerke til Capellerne, og at disse allerede fra den tidlige Ungdom skulde føle sig som tilhørende disses fra den øvrige Kirke afsondrede Geistlighed.

Mere erfares ikke om denne Biskop. Han maa være død allerede 1371, og nu gav hans Capitel sin Harme Luft over hans Indrømmelser til Apostelkirken. I Bispestolens Copibog blev nemlig lige efter hans omtalte Privilegium for Apostelkirken indført en Notits paa Latin, der indeholdt, at „Broder Benedict forestod Kirken et eneste Aar og berøvede Kirken og Capitlet deres Privilegier, som ovenfor kan sees, og hans Gjerninger vare imod hans Ed og døde og magtesløse“ [1].

Atter kom en dansk Prædikebroder og en pavelig Poenitentiarius paa Bergens Bispestol, nemlig Jacob Jenssøn, der i Avignon havde afløst Benedict i dennes tidligere Stilling der. Han blev af Pave Gregorius XI provideret til Biskop den 7. April 1372 [2]. Om Capitlet har foretaget noget Valg, erfares ikke; det heder nemlig i Provisionsbullen, at Paven allerede, før Bispestolen blev ledig, havde forbeholdt sig selv at besætte den, en Talemaade, der er staaende i den Art Pavebreve. Sandsynligviis har Jacob her vistnok maattet betale Afgiften til

[1] D. N. I. No. 410.
[2] D. N. VII. No. 285.

det pavelige Kammer, skjønt fuld Vished herfor ikke haves, da Obligationsbøgerne for denne Tid savnes[1].

Denne Jacob I (1372—1401) er en af Bergens mærkeligste Biskopper. Han synes at have været en from Mand og af geistlig Nidkjærhed. Man har fra ham et i 1390 udsendt Hyrdebrev til Bergens Indbyggere, der er saa interessant, at jeg vil gjengive det heelt:

„Alle Mænd, som dette Brev see eller høre, indenlandske og udenlandske, sender Jacob, ved Guds Naade Biskop i Bergen, Guds og sin Hilsen og ligeledes til dem, som ere i syndigt Levnet og længe have været det, at de maa komme paa den Vei, der kan føre dem til Himmeriges evige Glæde, som aldrig tager Ende. Eder, vore allerkjæreste Sønner, nødes vi at kundgjøre om det urene og syndefulde Liv, som er i Bergen, og allermest nu, nemlig Frilleliv, der mere øves i denne lille Stad end i nogen af samme Størrelse i den hele Christenhed. Derfor komme utallige Mennesker i Skade baade tilsøs og tillands paa Legem og Sjel, ikke alene de, som forbryde sig, men ogsaa flere med dem, og Jomfruer, gode Mænds Døtre, skjæmmes og vanhædres. Og dem, som dette gjøre, kan Ingen afløse, uden Vi selv eller de, hvem vi dertil give særlig Fuldmagt eller Tilladelse. Men desværre herpaa give Faa eller Ingen Agt. Fremdeles kommer heraf, at det hellige Sacrament, som er Ægteskabets Baand, som Gud den Almægtige indstiftede i Paradiset mellem Mand og Kvinde, paa det at man skulde fly ondt Levnet, foragtes og krænkes. Herreder lægges derved øde, og alt Landet paadrager sig det værste Ord og slet Vanrygte.

Fordi Vi ville bevare baade vor Sjel og deres, som ere satte under Os, og udføre Embedet, som Os bør paa den hellige Kirkes Vegne, saa gjøre Vi dem herved tredobbelt Paamindelse, at de lade af fra dette syndige Liv, som før er omtalt, og sætte dem som første Paamindelse en Frist af 8 Dage, som anden 8 Dage og som

---

[1] Storm, anførte Sted. Munch (N. F. Hist. Unionsp. II. S. 9) mener, at han har erlagt 120 Gylden, som ikke er troligt, da Bergens Bispestol senere kun var taxeret til 33 1/3 eller 66 2/3 Gylden.

tredie 8 Dage, og ville de da ikke efter Loven og Kirkens Ret aflade derfra, da forbyde Vi ved dette vort Brev dem og deres Friller at tage Guds Legeme, og forbyde Vi alle Sognepræster i Bergen at give dem vor Herres Legeme næstkommende Paaske, fordi de Mænd og Kvinder, som ligge i saadant Levnet, i altid høiere Grad ere tilbøielige til at synde, og de i denne Synd aldrig kunne gjøre fuld Skrifte og Bedring fra sine Synder, og alt godt, som de gjøre, hjelper dem ikke til det evige Liv, der aldrig tager Ende. Og befale Vi Dig, Jon Thordssøn, at Du under din Lydighed oplæser dette Brev for dit Sognefolk hver Søndag indtil Paaske i Korskirken. Dette Brev er gjort i den ovennævnte Stad Gregorii Messeaften i Herrens Aar 1390 under vort Indsegl"[1].

Ogsaa et andet Brev (paa Latin) fra denne Biskop kjendes, men desværre kun ufuldstændigt. Det var skrevet til en Abbed ved Lysekloster og endte med de fromme Ord: „Gud give mig en sand Hjertets Sønderknuselse og Forbedring af mit Liv, den Helligaands Trøst og det evige Liv, naar Sjelen skal adskilles fra Legemet. Amen"[2].

Det første af de anførte Breve vidner ganske vist om en høi Grad af sædelig Fordærvelse i Bergens By, frem-

---

[1] D. N. III. No. 487. Som man vil forstaa, er det Exemplar, der tilstilledes Sognepræsten i Korskirken, tilfældigviis bevaret. Byens øvrige Sognepræster have naturligviis faaet en lignende Befaling. Den nævnte Præst Jon Thordssøn var en Islænding, der 1394, efter 6 Aars Ophold i Norge, vendte tilbage til Island (Annalerne, S. 424).

[2] Dette Fragment er bevaret af Absalon Pederssøn (Hist.-topogr. Skrifter, udg. af G. Storm, S. 40). Vistnok tillægger Absalon Biskop Jacob i Oslo dette Brev, men jeg anseer det dog for temmelig vist, at det tilhører Jacob I. Absalon har ikke havt Rede paa, at der var to Biskopper af Navnet Jacob efter hinanden i Bergen. Jacob II, der siden kom til Oslo, var en helt igjennem verdslig Mand, der lidet bekymrede sig om Bergens Stift og neppe har skrevet et saadant Brev.

kaldt uden Tvivl især ved de tøilesløse og raa tydske „Pebersvendes“ Færd. Men der er dog Tegn ogsaa til, at den fromme Biskop har kunnet see enkelte Vidnesbyrd om et religiøst Sind i sit Stift. Den Vækkelse, som den hellige Birgitta havde fremkaldt, begyndte nu at virke i Norden. Et Exempel herpaa have vi i en from Kvinde fra Bergens Stift.

Hendes Navn var Brynhild Josephsdatter[1], og hun tilhørte en velhavende Æt fra Kaupanger i Sogn, der førte Vaabensegl og maa have været en Hirdmandsæt. Hun var ogsaa beslægtet med den rige Æt paa Finnen paa Voss. Hendes Fader Joseph Karlshovedssøn havde været den senere Drotsete Øgmund Finnssøns Ombudsmand i Sogn og var 1363 Lagmand i Bergen. Sødskende har hun neppe havt, og hun arvede desuden Gods fra Frænder, hvorved hun samlede Eiendomme paa flere Kanter af Landet (og især paa Eker og Vestfold). Brynhild havde været gift, da hun kaldes „Hustru“ (Benævnelse for fornemmere Kvinder, hvis Mænd dog ei vare Riddere)[2], men havde længe været Enke. Hun besluttede at blive Nonne i Vadstena Kloster og indviedes som saadan 28. Nov. 1389. Denne Indvielse foregik med mere end almindelig Høitidelighed, thi foruden Klosterets nærmeste Foresatte, Biskoppen i Linköping, vare ogsaa tre andre svenske Biskopper, ja endog Dronning Margrete selv og en stor Deel af Sveriges Adel just tilstede i Klostret. Hun tilbragte 5 Aar i dette og døde 1394. Vadstena-Klostrets høist interessante Dagbog bemærker om hende, at hun havde gjort Klostret stort Gavn[3].

---

[1] Se Registrene til D. N. B. I—III.

[2] Sandsynligviis hed hendes Mand Valthjof Baardssøn (D. N. II. No. 411), og i dette Tilfælde maa hun have været gift to Gange og arvet efter sine afdøde Børn af første Ægteskab.

[3] Diarium Vadstenense, ed. Benzelius, p. 6, 13.

Sandsynligviis har hun medbragt betydelige Gaver ved sin Optagelse[1].

I April 1393 blev Bergen, som bekjendt, hjemsøgt af Vitaliebrødrene, der efter en haard Kamp, i hvilken Befalingsmanden, Jon Darre, blev fangen, endog satte sig i ligefrem Besiddelse af Byen. Kampen havde især staaet ved Minoriterkirken (nu Domkirken), og Kirker og Klostre skulle have været plyndrede, uden at dog noget nærmere herom vides. Biskoppen var tilligemed Lagmanden og flere andre bleven nødt til at aflægge Troskabsed til den fangne Kong Albrecht af Sverige, men gjorde dog det Forbehold „om han var Konge med Rette". Ikke længe efter blev Byen dog befriet. At Angrebet gjentoges 1395, beror paa en Misforstaaelse[2].

I 1389 havde Biskop Jacob været tilstede ved det store Rigsmøde i Helsingborg, ved hvilket Erik af Pommern erkjendtes som Norges Konge. Det er klart, at Biskoppen har været i særlig Grad vel anskreven hos Kongehuset, thi han modtog i Helsingborg (29. Juni 1389) flere Beviser paa Dronning Margretes Godhed. I det den Dag udstedte Brev[3] omtales den Tjeneste og Troskab, som han har viist Dronningens „Herre" Kong Magnus, hendes Herre Kong Haakon og hendes Søn Kong Olaf. Derfor stadfæster hun tidligere ham meddelte Privilegier og gav ham derhos nye med Hensyn til den Handel paa Island, som han sees at have drevet. Han skulde derhos beholde for Livstid Forleningen med Lindaas og Herdle Skibreder uden Afgift, og hans Eftermænd skulde

---

[1] Paafaldende er et Diplom af 1390 (D. N. II. No. 518), efter hvilket Hustru Brynhild skulde have været paa Vossevangen 13. Marts s. A.

[2] Norsk hist. Tidsskr. 3. R. IV, 28 fgg.

[3] D. N. II. No. 514.

have dem i 10 Aar, idet paa den Maade en testamentarisk Gave af hende til Domkirken af 100 Mark skulde afgjøres. Ogsaa i 1392 finde vi ham sammen med Dronningen ved et Rigsmøde i Oslo.

I Februar 1400 finde vi Jacob i Danmark. Man maa tro, at Hensigten med denne Reise har været at forhandle om sin „Resignation", thi vist er det, at han ved denne Tid har givet Afkald paa sin biskoppelige Stilling. Han er derpaa efter nogen Tids Forløb vendt tilbage til Bergen, hvor han 22. August s. A. stadfæster et Mageskifte af Kirkegods i Nordfjord. Kort efter udstedte Kong Erik (fra Kalmar 8. Sept. 1400) et Brev[1] til Almuen i Søndfjord, hvorved han underretter dem om, at han har forlenet Biskop Jacob for Livstid med dette Syssel „for den Tjeneste og Huldskab, som vi og vore Forældre, som Konger før os vare i Norge, haver fundet og prøvet hos ham". Det er tydeligt, at denne Naade er beregnet paa at skulle være en Forsørgelse for ham som fratraadt Biskop, men det er rigtignok ikke utænkeligt, at Kongen og hans Fostermoder Margrete kunne have ønsket den nu gamle Mand afløst af en Anden, især da vi see Eftermanden at være en i deres Tjeneste stærkt benyttet Mand. Jacob har levet i Bergen endnu i lang Tid, og han oplevede at see endog sin anden Eftermand paa Bispestolen, thi saa seent som 19. August 1409 deeltager „Jacob af Guds Naade, som Biskop var i Bergen" i en Domsafsigelse i Stiftsstaden. Han var jo før sin Ophøielse Prædikebroder, og muligens kan han have tilbragt sine sidste Leveaar hos Bergens Dominicanere ved det nuværende Buntlabo, skjønt rigtignok Forleningen med Søndfjord ikke synes at tale for en saadan Formodning.

[1] D. N. II. No. 565.

Jacob I.s Eftermand var hans Landsmand og Navne Jacob II (Knutssøn), som jeg bestemt antager er den samme *Jacobus Canuti de Roskildis*, der 1391 indskreves som Studerende ved Prags Universitet[1]. Han var siden Kannik i Roskilde, i hvilken Stilling han findes 5. Marts 1400. Et Aar senere er han i Rom, hvor han (4. April 1401) vedtager at betale Afgift i Anledning af sin pavelige Udnævnelse til Bergen. Han slap med at betale den forholdsviis ringe Sum af 33⅓ Gylden[2]. Til Sammenligning kan anføres, at Erkestolen i Nidaros var taxeret til en Afgift af 800 fl., Oslo Stift til 500, Stavangers til 250, kun Hamars stod ligesom Bergens med en paafaldende ringe Taxtsum. Det kan altsaa, som let forstaaes, fra Taxtsummen ingenlunde gjøres nogen Slutning med Hensyn til Bispedømmenes virkelige Indtægter. Et sikrere Vink herom haves derimod fra 1345, da Norges Biskopper i Fællesskab skulde yde et Bidrag til en Sendelse til Basel. De enedes da om, at Erkebispen og Biskoppen af Oslo hver skulde yde 6 Pund, Biskopperne af Bergen og Stavanger hver 4 og Biskoppen af Hamar 3[3].

At den nye danske Biskop har havt Dronning Margrete at takke for sin Ophøielse, er vistnok ikke tvivlsomt, medens Benedict og Jacob I, skjønt danske af Fødsel, maaskee snarere ere komne frem ved Pavens egen Naade, da de jo begge havde været i hans umiddelbare Tjeneste i Avignon. Der er al Grund til at tro, at Jacob II har været en i verdslige Anliggender meget brugbar Mand, men for Bergens Stift var han sikkert ingen

---

[1] L. Daae, Matrikler o. s. v., S. 7.
[2] Storm, Afgifter o. s. v., S. 120.
[3] D. N. IV. No. 293.

heldig Biskop, og hans Ansættelse er et af de mange Vidnesbyrd om, at Dronning Margrete, hvor ivrig hun end iagttog alle kirkelige Forskrifter, og hvor gavmild hun var mod Kirken (rigtignok især den danske), stundom har benyttet sin Indflydelse hos Paven paa en lidet priselig Maade, hvor det gjaldt at faa Bispestole i Norge, Island og Sverige besatte med hendes egne Yndlinger og Tjenere. For nogen Tid tilbage havde hun faaet anbragt en dansk Adelsmand Nils Rusare paa Nidaros Erkestol, som i sin fire- eller femaarige Regjeringstid kun aflagde et kort Besøg ved sit Sæde for at bortføre dettes Klenodier til Danmark og derpaa ikke mere viste sig. Fuldt saa let tog muligens ikke Jacob II sit Bispeembede, men medens der ei kan paavises et eneste Spor til hans Virksomhed i Bergen, finder man ham idelig tilstede i Danmark eller undertiden ogsaa Sverige, aabenbart i Dronningens og Kong Eriks Tjeneste. I Febr. 1404 var han i Norrköping[1], hvorfra han maa være dragen til Bergen. Da Dronning Margrete i Slutningen af samme Aar medgav Kong Erik en udførlig Instruction for den eneste Reise, denne Konge som voxen Mand har gjort i Norge, tales der i denne om den Gang, Jacob „senest" havde været hos hende[2]. Han havde da faaet Paalæg om at tilbagekalde forskjellige i Norge udstedte Privilegier især for Fart til Island. I det følgende Aar 1405 fandt en stor Sammenkomst Sted i Bergen, og navnlig var der saamange Bisper samlede, at en islandsk Biskop, Vilkin, som just døde der, blev fulgt til Graven af den nylig tiltraadte Erkebiskop og syv andre Biskoper fra Norge og Skatlandene. Man havde nemlig ventet Kong Eriks

---

[1] Udvalg af danske Diplomer ved Molbech og Petersen, pag. 178.
[2] D. N. XI. pag. 103.

Brud, Philippa af England, som dog ei kom før i det følgende Aar og da neppe lagde Veien om Norge. Kong Erik selv kom derimod ikke til Bergen. Margrete havde ikke fundet det passende, at han skulde „føre hende om Land med sig“. Hvorlænge nu Jacob II er bleven i sit Stift, er uvist, men 22de Sept. 1406 finde vi ham paany i Danmark (Kallundborg), og han kom nu sikkert aldrig mere til Norge. Vi finde ham i 1406 og 1407 snart i Kallundborg, snart i Slagelse og snart i Ribe. Endnu den 10de Sept. 1407 kaldes han Biskop af Bergen, men inden Aarets Udgang var han bleven Biskop af Oslo[1]. Sandsynligviis har hans gamle Formand i hans Fraværelse udført saadanne Forretninger, der krævede en viet Biskop.

De romerske Obligationsbøger mangle for disse Aar, og man har ikke nogen bestemt Efterretning om hans Udnævnelsesdag til Oslo. Her levede han til omtrent 1420. Hans sandsynlige Dygtighed i verdslige Anliggender og Kongehusets Yndest bevirkede, at han tillige blev Norges Kantsler, hvilket Embede nu for en Tid skiltes fra Mariakirkens Provsti. Han blev ogsaa i 1415 i Forening med den bekjendte Ridder og Rigsraad Hr. Endrid Erlendssøn af Losna sendt i et Gesandtskab til England[2]. Han stiftede og doterede Hellig-Legems Alter i Oslo og gav der Gaver til Kannikernes Commune for sin Sjel. Ogsaa i sit gamle Hjem i Roskilde havde han sikret sig en Aartid[3].

---

[1] Dette Jacobs Itinerarium fremgaar af Molbechs og Petersens nys citerede Udvalg af Dipl. (en meget sjelden Bog), S. 331—369.

[2] Dipl. Island.

[3] Endnu Keyser (Kirkehist. II, 950) har ligesom alle ældre Historikere, ikke indseet, at der har været to Jacober paa Bergens Bispestol, men anseet dem for en og samme Person og troet, at Biskop Jacob af Oslo var kommen derhen umiddelbart fra Roskilde.

IX.

Efter tre danske Biskopper i Bergen møde vi nu omsider igjen en Nordmand og det vistnok en indfødt Bergenser i Aslak Bolt. Man har en Beretning i de islandske Annaler om, at Aslak først skulde være bleven „viet“ til Oslo Bispestol 1407 efter den udmærkede Biskop Eystein Aslakssøns Død, men at Margrete, der undte en dansk Mand dette indbringende Stift, lod ham bytte med Jacob II. Som jeg paa andet Sted[1] har paaviist, er denne Fortælling lidet sandsynlig. Det visse er kun, at Aslak gjorde sin Indtrædelse i Bergens Domkirke Søndagen 10de Januar 1408.

Aslak Bolt var af adelig Stand og førte samme Vaaben som den i det søndenfjeldske meget fremtrædende Familie Bolt, men det har hidtil ikke lykkedes nærmere at paavise hans Slægtskab med denne. Hans Fader hed Harnikt Henningssøn og boede i Bergen, hvor han drev Handelsforretninger og havde Skibe i Søen. I 1389 var han Raadmand i Bergen[2]. Han eiede ogsaa Jordegods, nemlig Gemlestad i Nordfjord med underliggende Gaarde. Hans Hustru Sigrid var Datter af Ridderen Hr. Otte Svalessøn Rømer, en meget anseet Mand, der i sin Tid var Befalingsmand i Bergen, og deeltog i Calmarmødet 1397. Aslak Bolts Fødselstid er ubekjendt, men kan neppe have faldet senere end i Syttiaarene af det fjortende Aarhundrede. Om hans Studier vides intet, og hvad man først erfarer om ham (i en Optegnelse i hans endnu bevarede Bibel), er, at han, uvist i hvilken Egenskab, har været i Erik af Pommerns Tjeneste. Maaskee har han været ansat i Cancelliet i Oslo. Han havde som yngre Mand to Børn, Datteren Gyrid, gift først med en Raad-

---

[1] En Krønike om Erkebiskoperne i Nidaros S. 144.

[2] Udv. af Diplomer ved Molbech og Petersen S. 19.

mand, senere med en Lagmand i Oslo, samt en Søn Sigurd, der var Præst paa Jevnaker. Dette taler yderligere for, at han har opholdt sig søndenfjelds. Maaskee har han virkelig været valgt til Biskop af Oslo Capitel, forinden han blev Biskop i Bergen, men der er ingen Grund til at antage, at Dronningen har havt noget imod ham, om hun end har foretrukket Jacob til Oslo Bispestol. Som født Vestlænding og som Besidder af Jordegods i Bergens Stift har Aslak maaskee selv ligesaa gjerne eller hellere villet være Biskop i Bergen.

Som selvskreven Rigsraad deeltog han i forskjellige Rigsmøder i og udenfor Norges Grændser. Vinteren 1416—1417 tilbragte han i Danmark, hvor man finder ham som Deeltager i de Forhandlinger, ved hvilke Kong Erik tvang Roskilde Biskop til at afstaa Kjøbenhavns By til Kronen. Aar 1420 var han i Danmark; vi finde ham dennegang i Vestenskov paa Laaland, hvor Kongen overdrog Orknøernes Biskop ogsaa den verdslige Bestyrelse af Øerne. 1426 deeltog han i Bergen i de Forhandlinger med Skotland, der vel førte til et fornyet Løfte fra dette Riges Side om at betale den Norge ifølge Freden i Perth tilkommende Afgift, men uden at Løftet nogensinde opfyldtes.

Augustinerklostret paa Engen i Bergen havde længe været i dybt Forfald. Dets Midler vare forvendte til ulovligt Brug, og stundom havde det ingen Forstandere havt, i de sidste Aar kun en eneste regulær Kannik. Aslak besluttede da at søge dets Eiendomme anvendte i et andet Øiemed, nemlig til at skaffe Capitlet en Archidiaconus. Hertil fik han 1425 paveligt Samtykke, og den nye Værdighed vedblev at bestaa indtil den romerske Kirkes Undergang i Norge.

Det mærkeligste Træk fra Aslaks Tid i Bergen og

et af de mærkeligste i Stiftets Historie overhoved er imidlertid Striden om Munkelivs Kloster. Den giver et eiendommeligt Tidsbillede fra den senere Middelalder.

Vi have hørt, at Munkelivs Kloster var stiftet under Kong Eystein Magnussøn. Det var altsaa nu tre hundrede Aar gammelt. Flere af dets Abbeder havde været ansete Mænd, og navnlig havde Erik (i den anden Halvdel af det trettende Aarhundrede) ogsaa spillet en politisk Rolle. Klostrets endnu bevarede Brevbog viser, at Jordegodset, som jevnlig voxte, har været betydeligt, skjønt det ogsaa her gjelder at vogte sig for overdrevne Forestillinger om de geistlige Stiftelsers Indtægter. Fire andre Klostre vare senere fremstaaede i Bergen: Nonneseter, det ovennævnte Augustinerconvent ved Jonskirken, Dominicanernes og Franciscanernes Klostre. Det vilde være høist interessant at have en sikker Kundskab om, hvor talrigt det Personale af Munker og Nonner var, der saaledes var samlet i Bergen. Men i den Henseende ere Kilderne meget sparsomme. Man erfarer, at ved et Abbedissevalg i Nonneseter 1320 stemte 17 Nonner paa en Søster, 16 paa en anden og 1 paa en tredie, medens 1 Nonne undlod at stemme. Tilsammen var der altsaa mellem 30 og 40 Nonner. Om dette Tal siden er forøget eller formindsket, kan ikke siges. For de øvrige Klostres Vedkommende vides i denne Henseende Intet, uden hvad vi nedenfor skulle høre om Munkeliv i dets Forfaldstilstand. Ogsaa om Klostrene udenfor Bergen vides saare lidet; man seer dog, at Dominicanerklostret i Oslo i 1463 havde 11 Munke foruden Prioren. Sandsynligviis har det hele Antal af egentlige Klosterfolk (indviede Munke og Nonner) i Bergen ikke været større, snarere endog mindre end 100, men det maa vel erindres, at hertil kommer et betydeligt Antal dels af Tjeneste-

folk, dels af saakaldte „Proventfolk", det vil sige Personer, der uden at aflægge Ordensløfte opholdt sig i Klostrene og nød Forsørgelse der for en i Regelen en Gang for alle forud erlagt Betaling.

Et særeget Træk, hvorpaa man hidtil ikke har været tilstrækkelig opmærksom, men som dog med Lethed lader sig paavise ved sikre Vidnesbyrd, er, at den bergenske Klosterverden efterhaanden var bleven i høi Grad unational. Tydske Elementer havde gjort sig mærkbart gjeldende. Det vil fremgaa allerede af de mange fremmede Navne, som nedenfor ville blive opregnede. Ligesom den tydske Handelscoloni paa Bryggen trak efter sig hele Skarer af tydske Haandverkere, saaledes hidførte den ogsaa tydske Munke. Hvor raa og brutale de hanseatiske Pebersvende vare, havde de dog en Art overtroisk Trang til en Art geistlig Trøst af Landsmænd[1]. Man vilde midt i sit syndige Liv dog paa en Maade, for at tale i Kjøbmandsstil, assurere sig for det andet Liv. Man mærker noget lignende ogsaa paa en anden Kant af den hanseatiske Verden, nemlig ved Skanør og Falsterbod i Skaane, hvor det aarlige Sildefiskeri samlede utallige tydske Kjøbmænd og Søfolk. Man saa der i Fisketiden „Munke i Mængde, der løb om med sine flytbare Altere", messede og gav Aflad. Ja endog et fast Graabrødrekloster havde de faaet i Stand der. Men ligesom i Bergen florerede ogsaa der de berygtede Huse endnu mere, end disse Andagtsøvelser.

Tydskerne have altsaa trængt sine Landsmænd ind i de norske Klostere, og tydske Tiggermunke streifede derfor om i de norske Bygder. Stundom ansattes de ogsaa ligefrem som Præster, især vistnok ved Fiskeværene i de

[1] Det er ganske paafaldende, hvor hyppig Bergefarere i sine Testamenter betænkte Kirker og Klostre i Bergen. Se herom Bruns, Die Lübecker Bergenfahrer. Berlin 1900.

nordlige Egne, hvor Hanseaternes Handel dengang beviislig fremkaldte en voxende Befolkning og nye Kirker. Da saaledes et venetiansk Skibsmandskab i 1432 forvildede sig op til Røst i Lofoten, fandt Italienerne der en havesyg tydsk Dominicaner som Præst.

Vi have allerede leilighedsviis berørt, at Birgittinerordenens Stiftelse strax vakte Opsigt ogsaa i Norge og nævnt en mærkelig Kvinde fra Bergens Stift, der hørte til de første Nonner i Vadstena. Vi skulle nu høre, paa hvilken Maade Ordenen opnaaede at faa et Kloster i vort Land.

Ogsaa Munkelivs Kloster befandt sig i Begyndelsen af Aarhundredet i Forfald og Nedgang. Vitaliebrødrenes Plyndringer, der ogsaa synes at have gaaet ud over Klostrene, tør muligens, hvad der siden antydedes, have havt nogen Deel deri, men vist er det, at man var nødt til at sælge af Jordegodset, og i 1399 havde man maattet gribe til den Udvei at skaffe sig et paveligt Afladsprivilegium. Da nu i 1406 Abbeden, Jon, blev Biskop i Skaalholt, udnævnte Pave Innocentius VII (24de Mai 1406), da Embedet var blevet „ledigt ved Curien“ og altsaa faldt ind under hans umiddelbare Besættelse, til hans Eftermand en præsteviet Munk i St. Andreae & Gregorii Benedictinerkloster i Rom. Denne Mands Navn var Stein Steinarssøn. Allerede i et tidligere Skrift[1] havde jeg udtalt den bestemte Formodning, at denne Mand var en Svenske, og herpaa har jeg senere faaet fuld Bekræftelse gjennem de i den sidste Tid fremdragne Documenter fra Vaticanets Archiv.

Stein sees snart — hvis han ikke maaskee allerede før sit romerske Ophold har havt dem — at have knyttet

[1] Symbolae ad hist eccl. p. 36.

Forbindelser med Dronning Margrete, som hvis Fuldmægtig han 1409 var tilstede i Lübeck[1]. Allerede Aaret i Forveien havde han skaffet Klostret et Beskyttelsesbrev fra Kong Erik, og man seer ham i den følgende Tid at optræde som en meget energisk Bestyrer og Forsvarer af Klostrets Gods. Hans øvrige Arbeider i denne Retning havde imidlertid til Hensigt at skabe et saa rigt Grundlag, som muligt, men ikke til den gamle Benedictinerordens Bedste. Hvad han vilde, var at gjennemføre en Omdannelse af Munkeliv til et Kloster for den fra hans Fødeland udgaaede Birgittinerorden. Derfor søgte han lidt efter lidt at formindske sine Brødres Antal, saa meget som muligt. Han besatte ikke de Pladse, som bleve ledige ved Dødsfald, og det paastodes høirøstet, at han endog med Vold drev Munke bort fra Munkeliv.

Kongehuset begunstigede som bekjendt den nye Orden, i hvis Søsterkreds Dronning Margreta og derefter ogsaa Dronning Philippa selv lode sig optage, og det interesserede sig varmt for, at nye Birgittinerklostre maatte blive anlagte i Danmark, Norge og Udlandet. Men Birgittas Klosterregel med dobbelte og talrige Conventer (baade Brødre og Søstre) krævede nødvendigviis store Midler, større vistnok end nogen anden i Norden indført Orden. I det rigere Danmark fandt man Raad til at faa Birgittinerklostre anlagte i Maribo paa Laaland og siden i Mariager i Jylland, og Finland fik et eget Kloster af samme Orden i Naadendal. I Norge var ikke at tænke paa noget saadant. Der maatte man altsaa gribe til at give Birgittinerne et Kloster paa en ældre Ordens Bekostning, og Stein rakte her Haanden. Men det viste sig,

---

[1] Lübisches Urkundenbuch V. 259.

at han og hans Venner ikke naaede dette Maal let eller hurtigt. Det kostede langvarige Anstrengelser.

Allerede omtrent 1412 skulle Birgittinere have indfundet sig i Bergen for at tage Stedet i Øiesyn og gjøre sig bekjendt med Forholdene. De maa da formodentlig have fundet sig tilfreds med Udsigten til her at grunde et nyt Hjem for sin Orden, ja nogle af dennes Medlemmer synes strax at have slaaet sig ned i Bergen for Alvor. Det gjaldt da at opnaa høieste Samtykke til Klosterets Omdannelse og Overgang fra den gamle Orden til den nye, men en saadan Bestemmelse maatte søges hos Paven. Det var i Schismaets Tid, da der var tre Paver paa en Gang, men den berygtede Johan XXIII var den, under hvis Obedients de nordiske Riger befandt sig. Hans Magt stod imidlertid paa svage Fødder, og han havde, tvungen dertil af Keiser Sigismund, maattet tillyse et Concilium i Costnitz. Snart afsatte dette ham og tog foreløbig Kirkens øverste Styrelse i sin egen Haand. Abbed Stein begav sig derfor selv til Costnitz, idet han mødte som Udsending fra Kong Erik og tillige for Linköping Stift i sit Fødeland Sverige, det Stift, i hvilket Vadstena Kloster laa.

Det sees ogsaa virkelig af H. v. d. Hardts store Verk om dette Concilium, at Stein der fremsatte Forslag om sit Klosters Overgang til Birgittinerne, men ikke, om Conciliet har taget Sagen under Behandling. Birgittinerne havde ogsaa baade paa denne Tid og senere mange Modstandere, der ikke uden Føie fandt Indretningen med forenede Munke- og Nonne-Conventer saare uheldig. Stein fik altsaa ikke udrettet, hvad han vilde, paa Reisen. Allerede inden Kirken i Martin V. igjen havde faaet en af Alle erkjendt Pave, var han vendt tilbage, da man finder, at han i April 1417 er tilstede først i Skara og derpaa

i Vadstena som Kong Eriks Procurator ved Forhandlingerne om tre svenske Helgeners Canonisation, hvilken Conciliet ikke havde villet fastslaa uden forudgaaende Undersøgelser af deres Hellighed og Jertegn[1].

Imidlertid var Biskop Aslak bleven vunden for Sagen. Maaskee har det personlige Bekjendtskab med Birgittinerne i Maribo, som han maa formodes at have gjort i Sommeren 1420 (han vides nemlig da at have været paa Laaland), tiltalt ham. Sikkert er, at han i September s. A. i Forening med sit Capitel skrev til Pave Martin og udtalte, at „hele Folkets Hu" stod til den nye Orden, og at Munkeliv Benedictinerkloster, i hvilket der nu kun fandtes en Munk tilbage foruden Abbeden, var næsten øde, hvorfor Kongen, Rigsraadet og den menige Almue alle ønske Benedictinerconventet afskaffet og Klostret overladt Birgittinerne. To andre Biskopper, der just vare tilstede, Arnbjørn af Hamar (der indtil for kort Tid siden havde været Provst ved Bergens Apostelkirke) og Arne af Skaalholt, sluttede sig ligeledes varmt til Aslaks Forestilling. Denne selv med Capitelet og Abbeden udstedte kort efter et formeligt Vidnesbyrd om, at de vare villige til at overlade Munkeliv til Birgittinerne fra Maribo. Fra dette Kloster skulde altsaa den nye Stiftelse i Bergen udgaa, den skulde være en „Datter af Maribo".

Den ufortrødne Abbed Stein bragte strax disse Breve ned til Kong Erik. Denne i Almindelighed ilde omtalte, men i flere Henseender uretfærdig bedømte Konge, har ganske vist i Kirkens Historie med Føie været dadlet,

[1] Stein var 10de—25de April 1417 i Skara og 28de April s. A. i Vadstena. Som Dommere i Spørgsmaalet om de tre Helgencandidaters Qvalificationer havde Conciliet i Costnitz udnævnt Biskop Jacob af Oslo (før Bergens Biskop) og to svenske Bisper. (Klemming, Ur en Antecknares Saml. S. 132).

fordi han mere end en Gang fremdrev mislige Personer til Bispestole, men ikke desto mindre havde han dog paa andre Maader varme Interesser for Kirken. Dette viste sig derved, at han netop paa den Tid, hvorom her er Tale, ivrigt ønskede at faa et Universitet oprettet i Norden, saavelsom ogsaa derved, at han indkaldte den flittige og agtværdige Carmeliterorden til Danmark, ikke at tale om, at han, og det med Opofrelser, stræbte at faa indført en bestandig Psalterlæsning i Domkirkerne. At han, ligesom hans Dronning Philippa, virkelig har havt Kjærlighed til Birgittas Orden, har man derfor ikke Ret til at tvivle om. Han henvendte sig da ogsaa selv til Paven i denne Sag med en Forestilling af samme Indhold som Biskopperne[1] og lod Abbed Stein tage den med sig til Paven 1421. Ja endog Keiser Sigismund, Kong Eriks Sødskendebarn, ledsagede Andragendet med en skurril, i de svulstigste Udtryk affattet Anbefaling! Paven gav vel nu Biskop Aslak Bemyndigelse til at foretage den begjærede Reform, men kun betinget, idet han

[1] Det er i denne Skrivelse (Dipl. Norv. IV. No. 813), at der gives en Characteristik af det norske Folk, der i vor Tid har vakt nogen Forargelse. Den lyder ganske vist ogsaa forfærdelig, thi der siges (i ret elegant Latin), at „det norske Folk er betynget af sine Synders Vegt, usigelig raat, dyrisk i sit Sind, dets Cultur lig Skovenes Beboeres, og dets Sæder udannede“. Men ret betænkt, opfordre disse Kraftudtryk ikke til patriotisk Indignation, men kun til et Smil. Kongen har selv ikke kjendt eller forstaaet disse latinske Phraser, der helt ud kun ere at betragte som en Cancellists Stiløvelse. Den, der kjender Datidens svulstige Cancellistil, af hvilken der for Nordens Vedkommende findes de mest betegnende Prøver i Christiern I.s Brevbog (Scr. R. D. VIII), vil forstaa, hvor lidet man i den Art Breve bekymrede sig om det Factiske eller overhoved agtede Sandheden.

forlangte, at der, forinden denne endelig foregik, skulde anstilles fornyede Undersøgelser, om det virkelig var umuligt, at Munkeliv kunde bestaa som Benedictinerkloster.

Abbeden kom hjem til Bergen ikke længe efter, men da Indholdet af det pavelige Brev blev bekjendt i Byen og Egnen, vakte det en sand Storm. Tingen var, at alle de ældre Munkeordener nærede den største Uvilje mod Birgittinerne. Dette deres Had var sikkert nok nærmest at betragte som et Brødnid. De have og det vistnok med Grund frygtet for, at den nye for sin Fromhed og sine Dyder saa forroste Orden vilde trække Almenhedens Hjerter og Tillid til sig paa deres egen Bekostning, med andre Ord, at deres egne Indkomster føleligt skulde formindskes. Abbeden af Lyse, Thorkel, og alle Munkene der, Dominicanernes Prior, Johannes, og Franciscanernes Guardian Gerlak Gruter, begge med sine Conventer, forenede sig og udstedte en Erklæring om, at Munkelivs Bygninger vare i den bedste Stand, at Klosterets Indtægter vare fuldt tilstrækkelige, og at foruden Abbeden dog otte Munke endnu „som oftest" opholdt sig der. Deraf navngives: Broder Johannes Scedelse, Br. Sigfrid Johansen, Br. Johan Gotsvin, Br. Orm Nilssøn, Br. Orm Sigfridssøn, Broder Matthæus *professus*, Br. Johannes Montis *Subdiaconus*, Br. Henrik Horneburgh Lægmand. Men Abbeden gjør sig rigtignok, erklære de, al Umag for at ødelægge Klostret, har indtrængt Birgittinerne, medens Benedictinerne dels holdes i Fængsel hos Biskoppen, dels frygte for at miste sit Kloster, om ikke brave Mænd tage sig af dem.

Brevet, hvoraf disse Oplysninger fremgaa, er udstedt som en almindelig Erklæring, og det vides ikke, om Protesten er naaet frem til Paven. Men i ethvert Fald

stødte Reformens endelige Gjennemførelse endnu paa Hindringer. Der blev ved den pavelige Curie endog udstedt en Befaling om, at Birgittinernes dobbelte Conventer ikke skulde taales, og det kostede Kong Erik og den nordiske Geistlighed megen Umag at faa denne Bestemmelse omgjort. Ordenens Fiender i Bergen have maaskee erfaret noget om disse Ting, thi vist er det, at de i Januar 1424 atter satte sig i Bevægelse. Dennegang var det en ny Dominicanerprior Peter Oldemarket, den før nævnte Franciscaner Guardian Gerlak Gruter, Johannes Strelow[1], Kannik ved Apostelkirken, og Johannes Leffardi, Præst ved Peterskirken i Bergen, der tog til Orde. De henvende sig i denne Forestilling (paa Plattydsk) til alle Erkebiskopper, Biskopper, Prælater og Munkeordener i de tydske Lande, men fornemmelig til de ærværdige Fædre Abbeder i Lyneborg[2], Hertzenvelde og Stade og fortælle derpaa, at Benedictineren Broder Johannes van dem Berge (aabenbart den i foregaaende Erklæring nævnte Johannes Montis) for 14 Dage siden er hjemkommen fra Tydskland til Bergen, men havde maattet bede om Herberge i Dominicanerklostret for at beskyttes mod Abbed Stein og hans Medhjelpere, fordi han ikke vilde samtykke i at overlade Klostret til Birgittinerne, men vilde leve og dø i sin gamle Orden. Der siges endog i Brevet, at en Munk fra Sellø Kloster (ligeledes af Benedictinerordenen) var bleven halshugget og en anden brændt. Prior Peter Oldemarket havde derfor fra sin

[1] En Tydsker, der i 1394 var tilstede i Lybek som den throndhjemske Erkebiskop Vinaldes Tjener. (Doc. i Lybeks Archiv).

[2] Derfor er det ogsaa fra et Archiv i Lüneburg, at man har dette interessante Document. Det samme er Tilfældet med det foregaaende Protestbrev.

Prædikestol ladet oplæse de Breve, som den ovennævnte Johannes van dem Berge havde medbragt fra de tre tydske Abbeder, og stevnet Abbed Stein til at møde i Domkirken, men denne var ikke mødt, skjønt dog Biskoppen og Kannikerne afgave Møde. Endnu flere Voldsomheder af Stein opregnes.

Man vil altsaa forstaa, at den omtalte Johannes van dem Berge har foretaget sin Reise til Tydskland for at søge Bistand mod Stein og Birgittinerne hos Ordensbrødre der. Og naar man saa seer hen paa de ovenanførte, i disse Breve forekommende Navne, vil man forstaa, i hvor høi Grad Tydskerne have trængt sig ind i de bergenske Klostre. Ogsaa senere vil man finde Vidnesbyrd om denne Kjendsgjerning, og jeg vil her anføre et af dem: Da Franciscanerklostret ved Vaagsbunden brændte 1463, henvendte Munkene sig om Hjelp til — Raadet i Lybek og sendte sin Guardian, Lodevik Franke, til dette for at tale sin Sag; det følger af sig selv, at intet virkelig norsk Kloster let havde grebet til en saadan Udvei[1]. I Oslo møde vi lignende Forholde i det femtende Aarhundrede. Ogsaa her havde Tydskerne (Rostockerne) tilvendt sig Handelen, indført tydske Haandverkere og idetmindste forstaaet at fylde Franciscanerklostret med Landsmænd.

Kampen om Munkeliv, der altsaa ikke alene var ført mellem to Ordener, men ogsaa mellem den tydske Munkestand og en ny, nærmest svensk Klosterbevægelse, gik tilsidst Tydskerne og Benedictinerne imod. Endnu omtrent 1423 vovede Birgittinerne i Sverige ikke ret

[1] I en senere Beretning (Frimann: Stiftelser og Gavebreve I. S. 25) heder det, at Munkene efter Branden „skrabede sammen det af Ilden skaanede og dermed drog ud af Riget", et tydeligt Bevis for, at de ogsaa selv vare Udlændinger.

at haabe paa, at Erobringen af Munkeliv vilde kunne gjennemføres ved Curien. Man stolede vel paa, at Kong Erik vilde formaa at opretholde den nye Ordens dobbelte Conventer, men et Kloster for Ordenen i Bergen mente man kun var at opnaa gjennem en Disposition af Kongen over en anden Stiftelse i Bergen, der var hans Magt undergiven, nemlig et heldigt beliggende og vel doteret Hospital med Kirke i samme By[1]. Det er aabenbart, at der her sigtes enten til Katharinas eller Allehelgens Kirke i Bergen, der begge hørte til de kongelige Capeller og begge vare forenede med Hospitaler. Men omsider fik Munkelivs Forandring dog pavelig Bekræftelse 1426. Samtidig omtales Abbed Stein som forhenværende Abbed og forsvinder dermed af Historien. I et nyere Skrift er han bleven kaldet: „en af den Tids ædleste Skikkelser, uegennyttig, selvopofrende, ivrig for Guds Riges Udbredelse, en begeistret Dyrker af den hellige Birgitta“.[2] Der foreligger imidlertid ikke positive Vidnesbyrd, der berettige til en saadan Lovprisning. Det er vel tænkeligt, at Stein kan have handlet af mere høitliggende Motiver, men fuldt saa gjerne kan han have været en almindelig Partimand[3], skjønt det vistnok er meget sandsynligt, at hans Fienders Beskyldninger ere stærkt farvede eller overdrevne.

I 1428 blev Aslak Bolt (11te Marts) af Dom-

---

[1] Dipl. Norv. XVI. No. 79—80.

[2] A. C. Bang, Den norske Kirkes Historie under Catholicismen S. 308.

[3] Det af Bang paaberaabte Brev fra Stein om Understøttelse for en missionerende Lappekvinde (D. N. IV No. 794) betyder ikke ret meget, naar man læser det i Forbindelse med nogle samtidige Documenter i Handl. rör. Skand. Hist. XXIX, S. 20 fgg.

capitlet i Throndhjem postuleret til Erkebiskop. Først henved to Aar efter paafulgte Pavens Bekræftelse, men allerede 1428 havde den nyvalgte Erkebiskop forladt Bergen. I Tiden mellem Valget og Afreisen falder Bergens Plyndring af tydske Sørøvere („Vitaliebrødre"), ved hvilket det udtrykkelig siges, at Biskoppen flygtede og Bispegaarden plyndredes; „man oplod Biskoppens Kister og Liberie og tog hans Bøger, Guld, Sølv og Ornat". En i Throndhjem i 1429 optagen Fortegnelse over Aslaks fra Bergen medtagne Løsøre vidner dog om, at han har reddet ikke lidet. I det følgende Aar hjemsøgte Sørøverne paany Bergen.

I Aslak, der forøvrigt som Erkebiskop flere Gange gjensaa Bergen i sin Egenskab af Rigsraad og Eiendomsbesidder, tabte Bispedømmet vistnok en efter Datidens Fordringer til en Biskop dygtig og energisk Kirkefyrste. Dette tør navnlig sluttes af de langt fyldigere Beretninger, som haves om hans Regjeringstid som Erkebiskop, hvilken vedvarede til hans Død 1450.

X.

Efter Aslaks Forflyttelse til Erkesædet indtraadte for hans forrige Bispedømme en lidet heldig Tid. Først i 1430 kunde der, som man vil have forstaaet, være Tale om at faa en ny Biskop valgt til Bergen. Kong Erik fremdrog da en ganske fremmed Mand, der længe havde været i hans Yndest, men som har et slemt Navn i Historien. Hans Navn var Arnold eller Arnt Clementssøn (i sit Sigil kalder han sig selv Arnoldus Clementis). Han maa antages at have været dansk, thi han havde to, ligeledes geistlige Brødre i Danmark, Hr. Jens og Hr. Clement, men han var sandsynligviis af tydsk Æt, da han synes at være identisk med den Arnold

Rambow, hvem Kong Erik i 1425 forskaffede Decanatet i Camin Stift i sit eget Hjemland Pommern.

Arent, der siges at have været en af Kong Eriks mange „Capellaner", forekommer i Aarene 1415—16 som Cantor i Frue Kirke i Kjøbenhavn og var senere tillige baade Kannik i Roskilde og Decanus i Linköping[1].

Capitlet i Bergen har sikkerlig ikke ønsket ham til sin Biskop, og han maa der have været fuldstændig ubekjendt, men Kongen vilde nu have ham til Aslak Bolts Eftermand og opnaaede ogsaa virkelig, at han udnævntes af Pave Eugenius IV. 19de Juli 1431. Der blev ogsaa betalt Hovedafgift til Kammeret og Cardinalcollegiet og udstedt Obligationer for mindre Afgifter[2], men at Arnold selv har været tilstede i Rom, siges ikke, og i ethvert Fald er han aldrig bleven ordineret til Biskop af Bergen, ligesom det med Sikkerhed tør siges, at han aldrig har indfundet sig i sit norske Bispedømme.

Han har ganske vist heller ikke havt stor Lyst til at drage til Norge og udentvivl kun havt til Hensigt at følge det Exempel, som den paa Nidaros Erkestol i det foregaaende Aarhundrede indtrængte danske Adelsmand, Nils Rusare, havde givet paa, at det virkelig gik an at leve i Danmark og trække Indkomsterne af et norsk Stift, en Færd, som ogsaa en dengang og længe efter levende dansk Biskop af Oslo, Jens, i mange Aar efterlignede. For at kunne gjøre sig Tilværelsen som biskop-

---

[1] Rørdam, Kjøbenhavns Kirker og Klostre i Middelalderen, S. 114 fgg. (Naar R. kalder ham „Arild", er dette vistnok ikke rigtigt, thi dette Navn er en Forvanskning af det svenske Arvid og forekommer neppe saa tidligt. Naar man i Norge har (f. Ex. Chr. Lange) kaldet ham Arne, er det naturligviis ogsaa uheldigt.

[2] Storm, Afgifter fra den norske Kirkeprovinds, 73.

pelig Sinecurist desto behageligere havde han da ogsaa ladet andrage for Paven, at Bergens Bispestols Indtægter vare saa smaa, at man ikke ved dem kunde være istand til at leve paa standsmæssig Maade, og derved opnaaet, at der tillodes ham „af reen Naade“ at beholde Decanatet i Linköping og Canonicatet i Roskilde i tre Aar, som det synes fra den forestaaende Ordination til Bergen at regne. Hvis dette er ret forstaaet af mig, indseer man, at han havde sine Grunde til ikke at forhaste sig med at blive indviet!

Dertil kom, at der ganske snart efter Arnolds Udnævnelse til Bergen aabnede sig Udsigter for ham til noget langt mere end at være en norsk Biskop, nemlig til intet mindre end til Erkebispestolen i Upsala. Her døde Erkebiskop Johan Haakonssøn 9de Febr. 1432. Capitlet valgte sin Provst Olof Larssøn. Men heri vilde Kong Erik ikke finde sig, men vilde fremdrive Biskop Thomas af Strengnes. Kongen var fornærmet paa Olof Larssøn, der uden at henvende sig til sin Konge havde ilet lige til Paven. Olof var bleven antagen af Eugenius IV, men Erik, her som ellers stivsindet, vilde ikke give sig. Dog var det nu ikke længere Biskop Thomas (der selv nok egentlig var uvillig til under saadanne Omstændigheder at blive Erkebiskop), som han vilde fremtvinge, men derimod vor Arnold. Han tvang nogle i Danmark tilstedeværende svenske Biskopper til at erklære sig enige (9de Juli 1432), men saasnart disse vare komne hjem til Sverige, erklærede de det givne Samtykke for aftvunget og protesterede. Arnold indfandt sig virkelig i Upsala og skal, støttet af Kongens Breve, have søgt at sætte sig i Besiddelse af Erkestiftet, men i 1434 gjorde Døden Ende paa hans Liv. Ved Conciliet i Basel var samme Aar udstedt en Stevning mod Arnold Clemetssøn, „der

kalder sig Biskop af Bergen og gjør Paastand paa Upsala Erkestol", og Stevningen var opslaaet paa Domkirken i Lübeck[1].

Den svenske Historie har ikke sparet denne Mand, og i Rimkrøniken omtales han saaledes:

Argare boffva var ey da prest,
Som hans lifverne beviste mest,
Skorlifnad han öfde,
Dobel och dryk han pröfde,
Manga fetalia[2] helt han tilsjo,
o. s. v.,

hvorpaa der fortsættes med yderligere Beskrivelse af hans Synder. Det heder, at han, strax efter han var kommen ud af Domkirken og var kommen til Arnø, et jevnligt Opholdssted for Erkebisperne, blev syg og døde, hvorpaa hans Tjenere huggede ham i Stykker, nedsaltede hans Legeme i Tønder og sendte det til Kong Erik i Danmark! Andensteds hedder det, at han døde af en væmmelig Sygdom[3].

Imidlertid var ved hans Død Bergens Bispestol, som han jo maatte holde paa, saalænge han ei var bleven virkelig Erkebisp, nu atter ledig. Den nye Besættelse foregik paa en mærkelig Maade, der kaster et klart Lys over det Forhold, som dengang raadede mellem de nordiske Kirkeprovindser paa den ene og Pavemagten og Baselerconciliet paa den anden Side.

---

[1] Reuterdahl, Sv. Kyrkans Hist. III, 2, S. 15 fgg. Tidligere har man (saaledes f. Ex. R. Keyser) fremstillet Arnolds Historie, som om Kongen først vilde gjøre ham til Erkebiskop i Upsala og derpaa til Biskop i Bergen, hvilket som vi see, er ganske urigtigt.

[2] „Fetaljer" (Vitaliebrødre) betyder Sørøvere.

[3] Se Rimkrøn., Klemings Udg. II. S. 21—22.

Som sædvanlig vilde Erik af Pommern have en af sine personlige Bekjendte eller Yndlinger frem. Denne Gang var det en Olaf Nilssøn, der var Kannik i Hamar og Sognepræst til Gran paa Hadeland[1], uden at man har noget Vidnesbyrd om, hvilket af de nordiske Folk han ved Fødselen har tilhørt, ligesom det ogsaa bliver tvivlsomt, om han virkelig har fungeret i de nævnte geistlige Stillinger i Hamar Stift eller kun havt dem som Sinecurer. Oprindelig har det været Kongens Tanke paa vanlig Maade at skaffe Olaf Provision ved Curien i Rom. Der haves nemlig Copi af en udateret Skrivelse fra Kongen til Pave Eugenius IV[2], hvori Erik andrager om Olafs Udnævnelse, og hvori han siges at være Kongens Capellan og Huusfælle samt af fornem Æt (*genere nobili*).

Men i Sommeren 1434 holdtes et mærkeligt Møde af geistlige og verdslige Stormænd fra Norden i Vordingborg. Her var ogsaa Aslak Bolt tilstede og med ham Bisperne af Oslo, Hamar og Stavanger, ja endog Færøerne og Orknøerne. Der var i det Hele tolv nordiske og dertil et Par tyske Biskopper tilstede. Her har Stem-

[1] Holberg kalder ham i sin Bergens Beskrivelse ved en Skjødesløshed „Olaf Gran", hvilket urimelige Tilnavn siden har været tillagt ham af Flere.

[2] Naar Brevet (Dipl. Norv. I. No. 747) henføres til Vordingborg i Juli 1434, da er dette ganske vilkaarligt. (Dette Brev er det eneste, hvor Olaf kaldes med Fadersnavnet Nilssøn; hans Herkomst er ganske ubekjendt, og han omtales ikke i noget Document uden som Bispeemne og Biskop). Ogsaa et andet Brev er blevet skrevet til Paven fra Kongen om Olaf (D. N. VII. No. 393), men ligeledes udateret. Det gaar ud paa, at Bergens Bispestol har lidt saa meget ved fiendtlige Overfald (1428 og 1429), at den nye Biskop for at bestaa tiltrænger at beholde sine tidligere Beneficier, hvorom ansøges. Udgivernes Indholdsangivelse er tildels misvisende.

ningen aabenbart været, om jeg saa maa sige, Baselsk, hvilket er naturligt nok. Det er jo ikke til at forundre sig over, at Biskopperne glædede sig ved den store Kirkeforsamlings bestemte Vilje at gjengive Episcopatet og navnlig Metropolitanerne deres oprindelige Myndighed og at befrie Landskirkerne fra pavelige Indgreb og Udsugelser. I Overensstemmelse med Conciliets Grundsætninger og Bestemmelser blev der nu handlet med Hensyn til den ledige Domkirke i Bergen, men rigtignok saa, at Kongens Candidat kom i Besiddelse af Bispestolen.

Man gik frem, som om der ingen Pave existerede. Erkebiskop Aslak lod en tilstedeværende Kannik fra Bergen, Hr. Olaf Jonssøn, forestille Bergens Domcapitel, uden at der dog oplyses, at der fra dette forelaa nogen Fuldmagt. Den 4de Juli 1434 fremtraadte denne bergenske Kannik i Overvær af Aslak og fire norske og svenske Biskopper samt en Notarius's og andre Vidners Nærværelse i St. Andreas's Kirke i Vordingborg og rettede følgende Tiltale til Hr. Olaf Nilssøn: „Ærværdige Hr. Olaf, i Kraft af en Overenskomst, truffen mellem min værdigste Fader og Herre, Erkebiskop Aslak og mig, have vi udvalgt Eder til Fader og Hyrde for den Bergenske Kirke, der har maattet savne en Hyrdes Trøst. Jeg beder indstændig paa vores begges Vegne, at I ikke ville undslaa Eder for at give Eders Samtykke til dette Valg.“ Olaf Nilssøn svarede: „Ihvorvel jeg anseer mig uværdig og uskikket til et saa vanskeligt Embede, samtykker jeg dog mod mit Ønske af Lydighed og for Kirkens Bedstes Skyld i Navnet Faderens, Sønnens og den Helligaands.“ Strax derpaa lod Kanniken Oluf Jonssøn i Notariens og Vidnernes Nærværelse under sit Segl opslaa paa Kirkedøren følgende Erklæring: „Aslak, af Guds Naade Erkebiskop af Nidaros, hilser Alle, hvem denne Sag er ved-

kommende. Efter det høitidelige almindelige i Basel forsamlede Kirkemødes Beslutning ønske vi at skride til Confirmation af det Valg, der er faldet paa den ærværdige Mand, Hr. Olaf af Gran, men idet vi ere opmærksomme paa Apostelens og den canoniske Rets Bestemmelser, at Ingen i en saa vigtig Sag ved en forhastet Confirmation for tidlig maa lægge Haand paa den Udvalgte, saa sætte vi Alle og Enhver, hvem denne Sag vedkommer, eller som ansee den for sig vedkommende, en Frist af 9 Dage til at fremkomme med Indsigelse, om de have nogen saadan at gjøre, mod den Valgtes eller Vælgernes Personer eller mod Valgets Form.“ Efter de ni Dages Forløb oplæste saa — dennegang i Maria-Kirken i Vordingborg — Kanniken Olaf Jonssøn for Erkebiskop Aslak, der sad i Høisædet foran Høialteret omgiven af Biskopperne Jens af Oslo og Audun af Stavanger og en talrig Forsamling, en Erklæring om, at Ingen i den nævnte Frist var fremkommen med nogen Indsigelse. Derefter confirmerede Aslak høitidelig Hr. Olaf Nilssøns Valg til Biskop af Bergen[1]. Indvielsen har uden Tvivl meget snart efter fundet Sted, og i ethvert Fald har Olaf været indviet Biskop og Rigsraadsmedlem inden 9de August s. A., da han i Kjøbenhavn var tilstede under den høitidelige Act, hvorved for sidste Gang en Konge af Norge belenede en Jarl (eller som det nu kaldtes Greve) med Orknøerne[2].

I det følgende Aar gjorde Aslak Bolt sit første Forsøg paa at gjenoplive de i lang Tid factisk ophørte Provincialconcilier i den norske Kirke. Mødestedet skulde være Bergen, men — ingen af Erkebispens Suffragan-

---

[1] D. N. I. No. 746—47.
[2] Huitfeldt, (Fol.) S. 772.

biskopper indfandt sig. Heller ikke Bergens egen Biskop var tilstede. Olaf var nemlig endnu ikke vendt hjem til Norge, men færdedes fremdeles i Kong Eriks Nærhed og var i 1435 i Stockholm for at underhandle med de Svenske. Den første Leilighed, ved hvilken han kan paavises at have været i sin nye Stiftsstad, er 22de August 1436, da han i Forening med Aslak Bolt og Audun af Stavanger udsteder et Document af politisk Indhold. I Slutningen af samme Aar finde vi ham i Oslo, hvor Erkebiskoppen atter og nu med noget større Held gjentog Forsøget paa at faa holdt et Concilium. I 1438 finde vi Olaf i Lyster i Sogn.

Behandlingen af denne Biskops Historie, ligesom ogsaa hans Eftermands, har en særegen Vanskelighed derved, at de begge hedte Olaf og man ikke ved, hverken naar Olaf I er død, eller naar Olaf II har succederet. Endnu Keyser har slaaet disse to Biskopper sammen til en Person, og jeg er selv den første, der har gjort opmærksom paa, at det har været to Mænd[1].

At dette er Tilfældet, kan med fuld Sikkerhed godtgjøres. I 1442 optræder nemlig en Biskop Olaf af Bergen, om hvem det er klart, at han ikke har hedt Olaf Nilssøn, men Olaf Harniktssøn. Nu forekommer den første Olafs Fadersnavn vistnok kun i et eneste Document, udstedt ikke af ham selv, men af Kongen. Der kunde altsaa indvendes, at „Nicolai" kunde være en Feil hos Concipisten i Cancelliet. En saadan, i sig selv allerede usandsynlig, Formodning maa imidlertid afvises derved, at den anden Olaf i et Document ligeledes fra 1442, hvor han optræder i Forening med en stor Del andre Biskopper fra alle tre Riger, faar Plads mellem Biskop-

[1] See min Krønike om Erkebiskopperne i Nidaros, S. 154.

perne Thorlak af Viborg og Nils af Linköping[1], og det er en noksom bekjendt Sag, at Biskopper i offentlige Breve altid opregnes efter Anciennetet. Nu vides det, at Thorlak af Viborg, om hvem vi nedenfor skulle faa meget at fortælle, blev Biskop 1438, og at Nils indviedes i Marts 1441. Heraf kan altsaa sluttes, at Olaf II af Bergen er bleven indviet i Tiden mellem disse Grændser.

Olaf Harniktssøn (II) var af en norsk adelig Familie, der hørte hjemme i Gudbrandsdalen og (efter sin Uddøen) efter sit Vaaben har af Genealogerne faaet det stolte Navn „Gyldenløve"[2]. Biskoppen var en Søn af Harnikt Henrikssøn paa Glømen i Øier, og Moderen hed Jorun Sunnulfsdatter. Jeg anseer det ikke usandsynligt, at hun har været Søster af den Arnbjørn Sunnulfssøn, som fra 1398 forekommer som Provst ved Apostelkirken i Bergen og siden var Biskop i Hamar (omkr. 1420—1430). Men i ethvert Fald var Biskop Olaf en Søstersøns Søn af Erkebiskop Aslak Bolt. Paa den Tid, han blev Biskop, var Forbindelsen med Pavestolen fremdeles afbrudt, og hvad der ligeledes maa haves for Øie, Norge var i de Aar (1438—41), hvorimellem Olafs Ophøielse maa have faldet, egentlig kongeløst, idet den Anerkjendelse, der fremdeles ydedes den til Gotland bortdragne Erik af Pommern, kun var et Skin. Saameget større har altsaa, hvor det gjaldt Kirkens Værdigheder, Erkebiskoppens Magt været, og der er derfor al Sandsynlighed for, at Aslak har

[1] D. N. IV. No. 885.

[2] Stamtavle i min Bog Christiern I.s norske Historie, S. 84, see ogsaa Storm i Norsk hist. Tidsskrift 2 R. III, S. 215. Da mellem Broderen Hr. Beinkt Harniktssøns Arvinger (D. N. II. No. 832) bl. a. opføres Ridderne Hr. Olaf Haakonssøn (Stumpe) og Hr. Torgaut Benktssøn, maa ogsaa disse have været Biskoppens Frænder.

fremdraget og støttet denne sin nære Frænde. Før sin Ophøielse findes Olaf Harniktssøn intetsteds nævnt.

Om nogle Træk af Bergens Episcopats Historie gjelder det nu, at man ikke veed, til hvilken af de to Olafer de skulle henføres, og det kan alene siges, at de maa angaa en af dem. Dette gjelder da bl. a. følgende Sager. I 1439 (27de April) angives, at et Raadsmøde skal samles i Oslo, og at blandt flere „Biskop Olaf af Bergen" skal møde der. I 1440 fremsættes Klager fra Raadet og Menigheden (ɔ: Borgerskabet) i Bergen over Hanseaterne, hvoriblandt ogsaa, at de Tydske (uvist i hvilket Aar) have ihjelslaaet „Bisp Olafs" Svend Nils Kortssøn og „faldt i store Hobe foran Bispens Port og vilde slaaet den op med Vold og Overdædighed"[1]. I den gamle Copibog, hvori ogsaa i dette Aarhundrede, desværre dog sjelden, nogle Documenter indførtes, findes flere Pasbreve eller Anbefalingsbreve udstedte af en Biskop Olaf, af hvilke kun det sidste er dateret (fra 1445, altsaa bestemt at henføre til Olaf II). Et af disse er af Interesse. Det meddeles en Prest, Vilhelm Olafssøn, der — sikkert en Sjeldenhed i Baseler-Conciliets Dage — vil foretage en Pilegrimsreise til Rom for at faa sine Synders Forladelse[2]. Den ubestemte Biskop Olaf kalder her Præsten en Søn af den retmæssige Pave *(veræ obedientiæ filius)*, hvilket da synes at tyde paa, at Biskoppen selv i denne Stridens Tid staar paa Eugenius IV's og ikke paa Conciliets eller den, muligviis paa den Tid Brevet skreves, af dette udvalgte Modpaves Parti.

Om Olaf II vide vi med Sikkerhed, at han 9de Juni 1442 var tilstede i Lødøse ved det norske Rigs-

---

[1] Norske Magasin I. 53.
[2] D. N. II. No. 742.

møde, der udkaarede Christopher af Bayern til Norges Konge, hvorefter han maa være fulgt med Christopher til hans Kroning i Oslo, der fandt Sted 2den Juli s. A. Nogle Dage efter skiftede han med sin Broder Hr. Benkt Harniktssøn, der maa være bleven Ridder ved samme Kroning[1], et betydeligt Jordegods, som de have arvet efter sine ovenfor nævnte Forældre. Biskoppen blev herved Eier af mange (omtrent 30) Gaarde, Kværner, Fiskerier o. s. v. i Gudbrandsdalen (deriblandt Ættegaarden Glømen) samt paa Hedemarken og Romerike[2].

Hvad man veed om Olaf II som Biskop af Bergen, er forøvrigt ikke ret meget. Man seer, at han har havt adskillige Stridigheder. I 1443 havde Prædikebrødrene begravet en henrettet Mand paa sin Kirkegaard trods Olafs Advarsel, og han befalede dem da inden tre Dage og under Trudsel om Interdict at opgrave ham[3]. I 1447 bansatte han nogle Tydskere, som med Magt havde indtrængt sig i Munkelivs Kloster og derfra udtaget to af Hanseaternes bestandige Fiender, den kongelige Befalingsmand, Hr. Olaf Nilssøns Tjenere, af hvilke den ene var bleven dræbt og den anden mishandlet. Men heller ikke fra Kongsgaardens Folk kunde Geitsligheden være sikker mod Overfald, thi — uvist naar — trængte to væbnede Mænd fra denne ind i Domkirken under Guds-

[1] Denne Mand blev dræbt i Gudbrandsdalen (1446 eller før). Han var gift med den driftige Fru Magnhild Oddsdatter fra Finnen paa Voss, som med ham ikke havde Børn, men i sit andet Ægteskab var Moder til Biskop Karl I af Hamar og i sit tredie til Ridderne Hr. Odd og Hr. Knut Alfssønner.

[2] D. N. I. No. 783. Noget af dette Gods har Olaf (før han blev Biskop) paa Forhaand raadet over og, da han holdt Arveøl for sin Moder, overdraget til en Halvbroder af sin Fader (D. N. IX. 330).

[3] D. N. I. No. 786.

tjenesten med spændte Armbrøster *(ballistæ)* og trak to Mænd ud med Magt, hvorfor de excommuniceredes, indtil de havde gjort Bod[1]. I 1443 seer man, at Olaf i Forening med Erkebispen har truffet Foranstaltninger til at faa en dygtig Klokkestøber fra England over til Bergen for at støbe Klokker til begge Stifters Domkirker[2].

Olafs Dødsaar er uvist. Vi seer ham sidste Gang nævnt i 1448[3].

Vi komme nu til en Biskop, om hvem der egentlig ikke ret meget vides, men dog saa meget, at man tør sige, at hans Liv har været bevæget og rigt paa Hændelser, ligesom det endte paa en tragisk Maade.

Hans Navn er Thorlak (stundom ogsaa kaldet Thorleif), og han kaldes ved Fadersnavn Olafssøn, men om hans Herkomst har man ingen nærmere Besked, dog er det sikkert, at han var en Nordmand. Det vides, at han maa have tjent Kong Erik og indtaget en høi Plads i denne Konges Bevaagenhed.

Vi erindre, at den ovenfor omtalte Arnold, som havde faaet pavelig Bekræftelse paa Bergens Bispestol uden at blive indviet eller at komme til Norge, idet Erik vilde gjøre ham til Erkebiskop af Upsala, døde 1434. Saasnart Kong Erik erfarede dette, skrev han i Mai s. A. til Capitlet i Upsala, at han havde bestemt, at Thorlak skulde være Erkebiskop, og forlangte ham modtagen som saadan. Thorlak er formodentlig kommen til Upsala, medbringende dette Brev, men hans Ophold der kan ikke have været af lang Varighed. Der mødte i ethvert Fald de stærkeste Protester imod ham, og han reiste da sin

---

[1] D. N. I. No. 81.
[2] Kirkehist. Samll. II. 80.
[3] D. N. VII. No. 437.

Vei. Men i det følgende Aarhundrede fortæller den bekjendte svenske Historieskriver Johannes Magnus i sin *Metropolis* (ɔ: Upsala Erkebispers Historie), P. 96, „Thorlak, som paa Grund af den Krig, der begyndte mod Kongen[1], flygtede bort, blev paa Veien opholdt af Uveir, men blev indhentet og kom ikke løs, før han havde udleveret en Tommelfinger af den hellige Eriks Legeme, som han havde taget med sig, men saa fik han Lov at reise til sin Konge eller hvorhen han vilde.“[2] Kort efter, da det omtalte store Bispemøde holdtes i Vordingborg 1434, finde vi Thorlak der, men Erik, der nu ikke længere fandt det at være Tid til at fornærme de Svenske, har nu aabenbart ganske opgivet Tanken om at faa ham gjort til Erkebiskop i Upsala. Derimod optræder den fordrevne Mand her med Titel af Provst ved Apostelkirken i Bergen[3]; om Erik først nu havde givet ham dette Prælatur, over hvilket han jo retsmæssig raadede, er uvist. Vi møde ham Aaret efter i Stockholm i Kongens Ærinde, og i Februar 1437, da de Uroligheder bilagdes, som Amund Sigurdssøn havde fremkaldt ved sit Oprør, finde vi ham i Oslo som Udsending paa Kong Eriks Vegne.

---

[1] Hermed sigtes til Engelbrekts Opstand, der udbrød ved Midtsommerstid 1434.

[2] Tyverier af Helgenrelikvier vare ikke sjeldne. Som et Exempel af Norges Historie kan anføres, at Magnus Barfods bekjendte Enke, den svenske Margrete „Fredkulla“, beskyldtes, da hun skulde indgaa andet Ægteskab med Kong Nils af Danmark, for at have villet stjæle med sig til sit nye Hjemland intet mindre end — St. Olafs Legeme, hvilket dog viste sig ikke at være sandt. (*Metcalfe*, *Passio et miracula B. Olavi* p. 103). Saadant kunde jo have et Forbillede i Rachel, som stjal sin Fader Labans Afgudsbilleder! (Genesis 31, 19).

[3] D. N. I. No. 746.

Derimod er der intet Spor til, at han som Provst har været tilstede ved sin ovennævnte Kirke i Bergen.

Eriks Magt var nu paa Heldingen, men han har dog endnu formaaet at skaffe sin Yndling en Bispestol, og det endog en dansk, et i den Tid enestaaende Exempel paa en saadan Lykke for en Nordmand udenfor Norge, medens det omvendte Forhold forekom desto hyppigere. Thorleif blev nemlig Biskop i Viborg og maa vistnok være indviet som saadan i Lund i Januar 1438. Man har nemlig et Document, dateret 4de Januar 1438, hvorved Erkebiskop Hans Laxman lader en Notarius bekræfte, at Thorleif, idet han skulde „vælges og confirmeres til Biskop af Viborg", lovede, at han og hans Efterfølgere skulde tilsvare ethvert Krav, som i den Anledning maatte blive gjort gjeldende fra det „apostoliske Kammers" Side, det vil altsaa sige mulige pavelige Efterkrav paa Afgifter og Sportler, og at Erkebispen og Lunds Domkirke i saa Henseende intet Ansvar skulde have[1]. Dette Document, til hvilket jeg ikke kjender noget Sidestykke, er ret betegnende for Forholdene paa Baselerconciliets Tid. Thorleifs Tiltrædelse til Viborgs Bispedømme er altsaa skeet uden Henvendelse til Paven, fra hvem man jo paa den Tid kunde bortsee, og man har senere et Brev fra ham, hvori han kalder sig „Biskop af Guds og den apostoliske Kirkes (ikke det apostoliske Sædes) Naade", en Betegnelse, jeg ikke andensteds har seet brugt[2].

Den vældige Erkebiskop Hans Laxman, som i denne Tid, da Pavemagten var som suspenderet, optraadte med

---

[1] D. N. XVI. No. 104.

[2] *Nos Torlauus Norvegus, Dei et apostolicae ecclesiae gratia episcopus Vibergensis.* (Dipl. Vibergense, udg. af Heise, Pag. 25).

en ganske overordentlig Myndighed i sin Kirkeprovinds, gjorde et Forsøg paa at fjerne Thorleif, hvem han aabenbart ikke yndede, fra Danmark ved et eiendommeligt Middel. Han betænkte, at der i Norge var en danskfødt Biskop, Jens af Oslo, og gjorde saa en Forestilling til Conciliet i Basel, om at denne og Thorleif burde bytte Bispesæder. „Der er nu", skriver Erkebispen, „desværre udsaaet Fiendskab og Usamdrægtighed mellem selve Rigerne, hvis Indbyggere ere saare forskjellige og uoverensstemmende i Sæder og Skikke; deraf kommer det, at Almuen i Danmarks Rige mistænker en norsk Biskop og Almuen i Norges Rige ligeledes en dansk som en dødelig Fiende, saa at disse Biskopper hver Dag have at frygte for Angreb og Mishandling af den menige Mand[1]". Denne phraserige Forestilling førte dog ikke til Noget. Man maa formode, at Thorleif ikke vilde have havt noget imod Byttet, bl. A. fordi Oslo Stift var meget betydeligere i Indtægter end Viborgs, medens Biskop Jens vistnok af samme Grund ikke har villet give Slip paa sit Sæde. Forestillingen er udateret, men i ethvert Fald senest skreven 1443, i hvilket Aar nemlig Hans Laxman døde.

Thorleif blev altsaa i Viborg, hvor han var en virksom Mand og navnlig fik Domcapitlet, der var i Forfald ved hans Ankomst, fuldstændig omorganiseret. Han var nu dansk Rigsraad, og man vil af danske Kilder kunne see, at han hyppig har været tilstede ved Rigsmøder. Ved et saadant, der var fælles for alle 3 Riger, kom han 1442 op til Lødøse og har da formodentlig besøgt sit Fædreland. Sidste Gang seer man ham som dansk Rigsraad i 1449 i Kjøbenhavn[2].

---

[1] D. N. VII. No. 408.

[2] Kbhavns Diplomatarium II. No. 82.

Da Christiern I i 1450 var bleven ogsaa Norges Konge, fulgte Thorleif med denne til hans norske Kroning i Trondhjem. Bergens Bispestol, der endnu var ledig efter Olaf II, maa han have eftertragtet, men efter Kirkeretten kunde han ikke ligefrem vælges til Biskop i et andet Stift, dettes Capitel kunde alene „postulere" ham. Baselerconciliet var nu sprængt, Paven atter kommen i Besiddelse af sin tidligere Magt, og Afgifterne til hans Kammer paany indførte. Postulationen maa have fundet Sted i Tiden mellem 7de og 29de August 1450[1], og 14de April 1451 tilstod Pave Nicolaus V Thorleif Afsked fra Viborgs og Provision til Bergens Domkirke, hvorhos hans Afgifter til Paven o. s. v. bleve betalte ved hans Fuldmægtig[2]. Som allerede indviet Biskop har han dog naturligviis allerede strax kunnet udføre alle geistlige Forretninger i sit nye Stift. Christiern I. havde under sin Kroningsreise forlenet ham og hans Capitel med Hardanger Len imod Forpligtelse til en daglig Messe i Domkirken om St. Olaf m. m. og med Forbønner for Kongen, Dronningen, Norges Rigsraad og alle Christne[3].

I 1453 ledsagede han den bekjendte Henrik Kalteisen, hvem Paven havde udnævnt til Erkebiskop, op til Throndhjem, hvor der paa den Tid var uroligt paa Grund af et svensk Indfald. Senere finder man ham 1455 ved Götaelven paa den Tid, da Hr. Olaf Nilssøn, der var bleven afsat som Befalingsmand i Bergen, atter tiltvang sig sin gamle Stilling af Kongen. Sammen med Hr. Olaf og hans Broder Hr. Peder, med hvilke han synes

---

[1] D. N. VIII. No. 343 og No. 345.
[2] Storm, Afgifter osv. S. 75.
[3] D. N. I. No. 813.

at have staaet i meget intim Forbindelse[1], begav han sig derpaa tilbage til Bergen.

Vi skulle ikke her dvæle ved de skrækkelige Hændelser, for hvilke Bergen blev Skuepladsen 1ste September 1455[2]. Det var paa den Dag, at Tydskerne angrebe Munkelivs Kloster, hvor deres Uvenner Brødrene Hr. Olaf og Hr. Peder havde søgt Tilflugt. Biskoppen besluttede, skjønt advaret af Tydskerne, at dele Skjebne med dem. Voldsmændene fik Overhaand og trængte ind i Klosterkirken. Et rædsomt Myrderi paafulgte. Der ihjelsloges bl. a. Hr. Peder, Hr. Olafs Søn Nils og flere Kanniker, ialt omtrent 60 Personer. Biskoppen, om hvis Hals Barnet havde slaaet sin Arm, skal have staaet med Hostien i Haanden og især have bestræbt sig for at redde Barnets Liv, men man afhuggede Thorleifs Arm og gav ham derpaa det dræbende Saar. Senere dræbtes Hr. Olaf selv, der havde søgt op i Taarnet, og hele Munkeliv Kloster blev et Rov for Luerne.

Et Mord paa en Biskop maatte gjøre Opsigt ogsaa langt udenfor Norge og Nordens Grændser. Det kan derfor ikke forundre, naar man læser, at hele 28 Aar senere kunde der under en Tumult i Hamburg udstedes Trusler mod Byens Prælater, om at de ikke maatte være sikre paa Livet, „thi det var ikke saalænge siden, at Kjøb-

---

[1] Af et Brev af Christiern I (Kjøbenhavn 24de Januar 1453, D. N. XV. No. 80) sees tydelig, at han paa den Tid stod i nærmeste Forbindelse med Hr. Olaf og hans Broder, der da vare i Kongens ligefremme Unaade, ja nærmest at ansee som hans Fiender. Man kunde tro, at Biskoppen har forladt Bergen allerede paa den Tid, da Hr. Olaf 1453 blev afsat, og opholdt sig hos ham den hele Tid.

[2] Man vil finde Begivenheden udførlig og, som jeg antager, udtømmende fortalt i min Christiern I's norske Historie S. 116—130.

mændene i Bergen havde slaaet en Biskop ihjel, og han var dog ligesaa god, som de".[1]

Christiern I og det norske Rigsraad gjorde kun svage Forsøg paa at faa Opreisning af Hanseaterne paa Rigets Vegne, men de Dræbtes Familier forfulgte Sagen med større Kraft. Ogsaa Biskoppens Familie forlangte Bod. Hans her optrædende Frænder vare imidlertid ikke Nordmænd, men Danske. Der tilkjendtes omsider de jydske Adelsmænd Nils, Malthe og Thorlav Munk en Bod for Bispens Drab af 8000 Mark dansk, om hvilken Sums Betaling Vidnesbyrd udstedtes paa Viborg Landsthing 1486[2]. Denne Familie Munk er aabenbart den samme, til hvilken de senere Biskopper af Ribe Iver og Oluf Munk samt den bekjendte Landsdommer og Rigsraad Mogens Munk hørte[3]. Da Biskop Thorleif ikke kan have hørt til Familien Munk, formoder jeg, at en Søster af ham under hans Regjeringstid i Viborg er indgiftet i den Familie.

Paa den Tid, da Biskop Thorleif døde, befandt den norske Kirke sig i en mislig Tilstand. Erkebiskop Henrik Kalteisen havde maattet forlade Norge, uden at nogen ny Metropolitan endnu var anerkjendt, og saa er en anden Bispestol ledig efter et Drab paa dens Indehaver! Men man levede i en Tid, da det aandelige Liv laa rent nede. Forsøgene paa Reformer gjennem Concilier vare mislykkede, den romerske Curie var atter kommen til Magten, og alle kirkelige Anliggender vare blevne til Penge- og Forsørgelsesspørgsmaal. Det er derfor høist characteristisk, at Christiern I endog ved en Leilighed som denne kunde forsøge paa at faa Bergens Bispestol

---

[1] Hansische Geschichtsblätter. 1875. S. 55.

[2] Werlauff i Skand. Literaturselskabs Skrifter XVI. S. 113.

[3] Se om Familien især Geneal.-biogr. Archiv, Kbh. 1840—49. S. 1 fgg.

besat efter Thorleif paa en saadan Maade, som vi nu skulle see. Det var det mindste, at han ikke vilde have en Indfødt, men en dansk Mand. Men han udsaa en Mand, der tiltrængte *venia ætatis,* Dispensation, fordi han ikke havde naaet den canoniske Alder, med andre Ord et ungt Menneske uden al Erfaring og Modenhed. Hans Candidats Navn var Jacob (eller Joachim, hvilke Navne dengang brugtes i Flæng) Grubbe[1], der som Adelsmand trods sin Ungdom allerede var Kannik i Roskilde. Bergens Capitel maatte finde sig i at vælge ham, og Christiern I anbefalede ham da hos Paven til Dispensation og Udnævnelse, men denne (Spanieren Calixtus III) opfyldte ikke den kongelige Begjæring. Grunden var den, at der i Italien var en Geistlig i Pavens Tjeneste, som ogsaa havde Lyst paa Bergens Bispestol. Det var en Paulus Justiniani fra Genua, som man har sagt, af den berømte Familie af dette Navn. Det hjalp da ikke, at der fra Christierns Cancelli var skrevet til Rom, at Jacob Grubbes Udnævnelse til Bergen var det norske Folks og Rigsraads enstemmige Ønske!! Heller ikke hjalp det, at Kongen paastod en (vistnok ganske uhjemlet) Ret til at fordre, at ingen Biskop maatte udnævnes i Norge mod hans Vilje. Paven udnævnte Justiniani ved Provision 11te Marts 1457, hvorpaa denne contant betalte sine Afgifter og virkelig begav sig til Norden. Jacob Grubbe siges ved denne Tid at være død, men denne Beretning (af Arild Huitfeldt) er tvivlsom, og kun dette er vist, at han ikke fik Bispestolen. Da Justiniani fremstillede sig for Kongen, blev han dog naadig modtagen, erkjendt som Biskop og ved et Fredskys, den sædvanlige Ceremoni ved saadanne Leiligheder, optagen i Rigsraadet.

---

[1] De Efterretninger om ham, der findes i Danmarks Adels Aarbog XII. 153 finder jeg tvivlsomme.

Men til Bergen kom han aldrig. Kongen, der ved samme Tid viiste en Slægtning af ham, der kom til Stockholm, store Naadesbeviisninger, mente at kunne bruge den nye Biskop som sin Underhandler i Rom og sendte ham tilbage til Italien i denne Egenskab i Slutningen af 1457. Ved Curien bevirkede han, at Paven ved Provision udnævnte en Englænder Paulus til Biskop af Hole paa Island, hvorover Kongen blev meget forbitret, og det opnaaedes da ogsaa, at Calixtus III's Eftermand Pave Pius II *(Aeneas Sylvius Piccolomini)* lod Englænderen falde. Ogsaa Justiniani selv forsvinder for Bergens og Nordens Vedkommende af Historien, og der er Grund til at tro, at han opnaaede Udnævnelse til en Bispestol i Syden[1]. Man seer, hvilke Tilstande den romerske Kirkes dybe Forfald kunde frembringe. Nidaros Erkestol havde siden Aslak Bolts Død været et Tvistens Æble mellem tre Candidater, og først 1458 var den bleven endelig besat. I Bergen laa Munkelivs Kloster i Ruiner, og først efter mange Aars Forløb blev det gjenreist, dog rigtignok paa Tydskernes Bekostning.

---

[1] Om Justiniani see Scr. R. D. VIII passim samt Werlauff i Skandin. Lit. Selsk. Skr. XVI, 73—85. Helveg, Den danske Kirkes Hist. i Middelald. II. 345—46.

(Fortsættes).

SMAASTYKKER.

1.

Slegten Kusse.

De gamle norske Slegter førte som bekjendt ikke faste Familienavne, men i heldigste Tilfælde kun Tilnavne. Disse var fra først af blot personlige, men begyndte dog fra det 14de Aarhundrede ogsaa at gaa i Arv, skjønt sparsomt nok. Imidlertid maa Navne som Bolt og Holk (samme Vaaben som Bolt) kunne tillægges Karakteren af Slegtbetegnelser[1], og det samme er ligeledes Tilfældet med Kusse, som i al Fald af og til anvendes paa denne Maade, bl. a. af Hr. Absalon Pederssøn[2].

Hertil kommer ogsaa som et afgjørende Bevis, at Tilnavnet staar i Overensstemmelse med det oprindelige Vaaben, et Kalvehoved. Kusse betyder nemlig Kalv og findes endnu af og til anvendt paa Vestlandet og paa Island i denne Betydning.

Størst Interesse tør Kusserne have derved, at de ældste kjendte af dem staar i den merkeligste Eiendomsforbindelse med Gjæslingerne paa Sandbo (Sundbu) i Vaage. Dernæst indehavde de i c. 200 Aar før Reformationen det betydelige Gods Samsal paa Ringsaker, der kan opvise en sammenhængende Historie lige til Nutiden.

Skaktavlerne regnede dem blandt sine Ahner, og den bekjendte nu levende svenske Famlie Bondes Stammoder hører til de Oplandske Kusser — se Stamtavlen.

---

[1] Kfr. „Norske og Islandske Tilnavne fra Oldtiden og Middelalderen“ af K. Rygh, Skoleprogram, Trondhjem 1871.
Om Bolterne se Hist. Tidsskr. 3die Række II S. 101 og Munch 2.

[2] Bergens Kapitelsbog (N. Mag. I S. 243).

- Harald (paa Samsal) c. 1300.
  - Brynjulf, Prest paa Toten † 1348.
    - Arne † c. 1400 (Vaaben: Kusse).
      - Ogmund p. Lider, c. 1440.
        - Arne.
          - Sigrid * Jon Amundsen paa Lider † c. 1500.
        - Erik c. 1466.
    - Gunnar, Prest i Faaberg, siden paa Toten † c. 1401 * Randid.
      - Brynjulf p. Dælen, c. 1439.
      - Thorstein p. Samsal, 1403.
        - Gunnar Kann. i Hamar 1436.
        - Amund p. Samsal Lagm. i Viken 1489 (Bolte-Vaaben).
          - Ingegerd (Bolte-Vaaben). * Thord Magnussøn Bonde.
          - Thorstein Kusse p. Samsal 1536 (Bolte-Vaaben).
            - Lauritz p. Skridshol Lagm. i Borgesyssel * Hustru Gurun.
          - Anna * Peder Svendssøn.
            - Margrete p. Samsal † 1582. * 1. Finn Hanssøn 2. Jens Pedersen paa Tjøttø.
      - Haakon p. Fjeldstad.
      - Sigrid p. Havik * Erling Sigurdsen.
      - ? Margrete p. Alm, c. 1440. * Thorbjørn Olafsøn (Skaktavl).
        - Haakon. Gunnar
  - Arne, Korsbr. i Hamar, Prest paa Gran.

Sira Brynjulf Haraldssøn, Korsbroder i Hamar og Prest paa Toten, eier fra 1344[1] Kvernbrug i Tyrfdaaen (Hekshuselv) paa Toten, hvor han ogsaa ellers var Eiendomsbesidder. I 1360 sælger Sønnen Arne Brynjulfssøn, der fører Kussernes Vaaben (Kalvehovedet) „de Kverner, som hans Fader eiede i Tyrfd“[2]. Brevet udstedes af Arne paa Helgeøen. Han havde ogsaa Eiendomme paa Romerike[3].

I 1345[4] kundgjør Sira Brynjulf Haraldssøn fra Hamar, at han har overdraget Sira Andres (Bjarnessøn) paa Stange paa Biskop Guttorm af Stavangers Vegne Del i Storeim (Starum) paa Toten. Sira Brynjulf, der kaldes „Slegtning“ af Biskop Halvard i Hamar[5], døde ca. 1348 under et Ophold ved Pavehoffet i Avignon, saaledes vistnok i den sorte Død ligesom Biskop Halvard.

Sira Arne Haraldssøn, Korsbroder i Hamar, kalder i 1337 Sira Brynjulf „sin Broder“[6].

I et Brev, dateret Orrastad 1333[7], tager Arne Haraldssøn, Korsbroder i Hamar, et Prov om en Jordpart i Lille Røfhol ved Gildabu i Øier, som Thora „Husfrøya a Segestad“ gav Kirken paa Skodin; her optræder Arne paa Hamarbiskoppens Vegne, vel som dennes officialis.

At Arne hører til den Slegtskreds, som var knyttet til Sandbo i Vaage, sees af et Brev, som Arne udsteder paa Gran i 1337[8], hvori han for Venskabs Skyld opgiver al den Ret (Odelsret), han ifølge „Kongelige Breve“ havde paa Heimdalsvandet mellem Vaage og Valders, og overdrager den til Hr. Sigurd Erlendssøn Eldjarn, der var gift med Fru Gudrun Ivarsdatter af Sudreim-Slegten.

De her nævnte Kongelige Breve paa Heimdalsvandet kan neppe være andre end de, som Hr. Sigurd Eldjarn paaberaaber sig i Brevet af 1336[9], Gjæslingernes Odelsbreve paa nævnte Fiskevand, en Gave fra Sverre til Lendermanden

---

[1] D. N. V 173.
[2] D. N. V 238.
[3] D. N. IV 389, 399. II 352.
[4] D. N. XI 34. II 274.
[5] D. N. VII 192.
[6] D. N. I 242.
[7] D. N. II 204, 212.
[8] D. N. III 192 kfr. III 185 (Aar 1336).
[9] D. N. III 185.

Ivar gamle Gjæsling paa Sandbo, bekræftet af flere senere Konger, læste paa Tinget af Sigurd Eldjarn den ældre.

Paa Basis heraf slutter Schøning, at Arne Haraldssøn selv maa have været en Gjæsling. Det for disse anførte Vaaben, Pilen eller Pilen gjennem Dyrefoden (Hr. Halvard Alfssøns) synes at tale herimod; men da endog Brødre dengang tit førte forskjellige Vaaben, kan man ikke slutte noget bestemt og endeligt heraf.

I et nu tabt Brev hos Schøning af 1353 nævnes en Thorstein Haavardssøn i Søndre Sandbo i en Handel med Slegten paa Gaarden Galde. Navnet Haavard forekommer alt under Haakon Haakonssøn paa Sandbu, Sysselmanden Haavard paa Sundbo, og Navnet Thorstein tilhører Kusserne paa Samsal. Atter forekommer Navnene Erlend og Gunnar saavel blandt Eldjarner som Kusser (Erlend Halvardssøn Kusse i Oslo c. 1320—50, nedenfor).[1]

C. 1320 nævner Schøning en Paal Alfssøn i Vaage[2], og efter Hr. Halvard Alfssøns Tid forekommer Navnene Paal, Ivar, Gunnar og Amund paa Sandbo i Diplomer angaaende Heimdalsvandet.

Angaaende Arne Brynjulfssøn Kusses Efterslegt, der havde sit Tilhold paa Lider paa Ringsaker, kan henvises til Stamtavlen; deraf fremgaar, at den sidste af hans Gren vistnok er den Hustru Sigrid Arnesdr., som var gift med Jon Amundssøn; begge døde ca. 1500, og efter dem kundgjør Lagmanden i Oplandene Bjørn Halvardssøn Skaktavl til Nordvi (i Stange) — Søn af Halvard Haavardssøn paa Nordvi[3] — i 1501 Arveskifte.[4]

En Broder af Arne Brynjulfssøn Kusse var Gunnar Brynjulfssøn, Korsbroder i Hamar, Prest paa Faaberg til c. 1390, senere paa Toten til c. 1401. Brynjulf Gunnarssøn paa Dælin kaldes nemlig udtrykkelig Sira Gunnars Søn[5],

---

[1] Om Sundbuætten, se Stamtavlen No. 16 i Munch, Unionshistorien II.

[2] Kfr. D. N. III 103 (Aar 1319), hvoraf det sees, at en Paal Alfssøn gav sin Søster Ragnhild Part i Bjølstad i Hedalen, Vaages Anneks.

[3] D. N. II 763 (Nordvi 1445).

[4] D. N. VIII 454.

[5] D. N. XII 160 og 152.

og sammenholder man dette med, at Brynjulf paa Dælin og Thorstein Gunnarssøn paa Samsal begge skjænker Nidaros Domkirke Parter i Berg paa Velong (i Brøttum)[1], og at Thorstein er Far til Amund Thorsteinssøn paa Samsal, der har Sønnen Thorstein Kusse[2], kan man heraf kun drage den Slutning, at Brynjulf paa Dælin og Thorstein paa Samsal er Brødre og Sønner af Sira Gunnar, samt at denne og Arne er Brødre. I et Brev, udstedt 1437 paa Alm i Brøttum, bekræftes ogsaa dette Broderskab[3]. Her vidner Orm Arnessøn, Provst i Hamar, og Haakon Thorbjørnssøn (Søn af Thorbjørn Olafssøn og Margrete Gunnarsdr. paa Alm — se Stamtavlen), at Gunnar, Sigrid Gunnarsdr. paa Haviks Fader, gav til Arne, Ogmunds Fader, 6 Øresbol i N. Lider, men at Arne gav Gunnar 3 Øresbol i Ø. Havik, ligesaa at Ogmund Arnessøn paa Lider og Elling Sigurdssøn og Sigrid Gunnarsdr. paa Havik[4] tidligere havde samtykket i det Jordeskifte, „som deres Fædre havde gjort“.

De før nævnte Eiendomme Samsal, Dælin og Berg følger senere Slegten[5].

Sira Gunnar, der var en større Eiendomsbesidder, kan sluttes at have havt Samsal, idet han eiede Kraakvik med dettes Fiske og „Varpet oven ved Stensvarpet“[6]; thi saavel Kraakvik som Part i Sten laa under Samsal Gods.

Samsal Gods, af gammel Skyld 3 Sk℔, bestod foruden af Hovedgaarden Samsal i Ringsaker Hovedsogn af en Flerhed af Gaarde og Gaardeparter saavel paa Ringsaker som i Biri.

Man faar bedst Idé om Godsets Størrelse ved at se hen til de betydelige Gaver, som Eierne af dette i Tidens Løb havde skjænket Nidaros Domkirke og Erkestolen[7].

---

[1] Alak Bolt S. 104. D. N. I 549, 712 og IV 733.
[2] D. N. I 1086.
[3] D. N. VI 467.
[4] D. N. I 549.
[5] Domb. 1580 S. 41 o. f., kfr. nedenfor under Samsal „Gaver til Nidaros Domkirke“.
[6] D. N. VI 436.
[7] Erkebiskop Olaf Engelbrektssøns Jordebøger af c. 1530 og 1533 „Samsal Gods“ vedkommende, den første indtaget i Aslak Bolts Jordebog S. 130, den anden i Rigsarkivet.

Det var blandt andet Parter i:
Fjeldstad — kfr. Stamtavlen,
Krogsgaard,
Ostaker (i „Svadabu“, nu forsvundet),
Lund,
Smestad,
Freng,
Velong Ødegaard,
Berg, se foran,
Solberg,
Tyrne (Tjerne),
Tokstad,
Birckæ (Bjerke),
Dal,
Vollen (Vold),
Løken,
Salsem,
Redherøff (Roterud),
Hof (Hovin),
Staff,
Bercka (Børke i Veldre),
Lille Bolstad,
Dellingh (Dælin), se foran,
Ulven,
Scabel (Skappel),
Hjelmstad,
Lille Ringsaker,
Kraakvik, se foran,
Stensaggr (Part af Sten),
Husby,
Engeskog.

I Børry (Biri) Prestegjeld:

Skumsrud (eiet af Sira Gunnar),
Kraakeberg (i Redalen),
Nedre Noss,
Hof,
Lunden,
Haslyd (Hasli),
Gryte,
Bredvold.

Ifølge en af Løitnant Enevold Skaktavl til Nordvi og Samsal († 1702) forfattet og af hans Svigersøn Ritmester Stockmann i 1714 til Rentekammeret indleveret Beretning „var Samsal for nogle 100 Aar siden bleven dømt til Arvegods efter en Ridder Hr. Harald, fra hvilken Skaktavlerne regnede sin Herkomst“.

Efter Stamtavlen og det foran meddelte synes der at maatte ligge noget virkeligt til Grund for denne Angivelse, der fremkom, efterat Enevold Skaktavl i 1686 havde pantsat Godset.

Sikkert er det i hvert Fald, som vi har set, at Harald (Kusses) Efterkommere havde Godset i c. 200 Aar.

Efter en Dom, udstedt i Trondhjem 1535[1], af Lagmanden Oluf Vigfastssøn m. fl. fik Fin Hanssøn Rostvig, Befalingsmand paa Andenes, paa sin Hustru Margrete Pedersdr.'s Vegne $^1/_2$ Samsal Gods (hun var 2den Gang gift med Jens Pederssøn til Tjøttø). Den anden Halvdel maa saaledes have tilhørt Margretes Morbror Væbner Thorstein Kusse „til Samsal“, der levede 1536[2], og Thorsteins Søster Ingegerd, gift med Væbner Thord Magnussøn Bonde maa have faaet Gods i Viken, hvor hun fra Holme Gaard i 1550[3] som Enke overdrager „sin Svoger“ Otte Brockenhuus Bestyrelsen af sit Gods.

Margrete Pedersdatter døde paa Samsal $^3/_8$ 1582[4]; efter hende havde hendes Datter Anna Finsdr. Rostvig, gift med Nils Lauritzen Rosengedde, Godset[5]. Anna blev 2den Gang gift med Jørgen Valravn, og gjennem hendes Datter Inger Valravns Ægteskab med Thorbjørn Thorbjørnssøn Skaktavl, Søn af Mag. Thorbjørn Olafssøn paa Toten, kom Samsal til denne Slegt, der desuden havde Ulven og Skappel.

En Søn af Thorbjørn Thorbjørnssøn, den før nævnte Enevold Skaktavl, pantsatte 1686 Samsal til Sorenskriver i

---

[1] Trykt i Saml. t. N. F. I S. 406.
[2] D. N. I 1086.
[3] Svensk Dipl. $^{16}/_8$ 1550 (Afskrift i Rigsark.).
[4] Dette Tidsskr. 1ste Række IV S. 497.
[5] Dipl. i Rigsarkivet $^{12}/_{10}$ 1588, jfr. N. Mag. I S. 278, hvor hun kaldes Kristine.

Tune Nils Hedemark paa 9 Aar; men Godset blev ikke indløst.

Senere overgik dette til Officersfamilien Arøe, som har havt det lige ind i vor Tid.

I en Arvesag mellem Anna Amundsdr. Kusses Datterdøtre, nys nævnte Anna Rosengedde og dennes Søster Adelus, gift med Nils Jonssøn Skak paa Eker, gjenfinder man en Flerhed af de under Samsal fra tidligere Tid hørende Gaarde, saaledes: Dælin, Hjelmstad, Kraakvik, Roterud, Staff, Lille Bolstad, Dal, Skumsrud (Biri) m. v.[1]

Som adelig Frigaard tilkom der Samsal „Ægt og Pligtarbeide“ af de under denne boende Bønder[2], men paalaa samme Rosstjeneste før dennes Ophævelse c. 1660.

I 1821 havde Samsal endnu sine adelige Friheder i Behold[3].

Som man ser, har Samsal saaledes en baade gammel og sammenhængende Historie ligefra det 14de Aarhundrede.

Man vil fra Stamtavlen have lagt Merke til, at Kusserne fra Samsal fra c. 1430 gjennemgaaende fører Bolternes Vaaben, der endog anvendes af Thord Bondes Enke Ingegerd Amundsdr. i 1550.

Der kan derfor her neppe være Tale om en sporadisk Anvendelse af dette Vaaben, som man har Eksempel paa i nogle andre Slegter, heller ikke om at dette er indkommen ad kognatisk Vei, hvilket ellers kunde synes rimeligt, og man nødes af disse Grunde til den Slutning, at Bolterne, der ogsaa havde Eiendomme i Gudbrandsdalen, ligesom Kusserne har sin Rod i de gamle Slegter, der i Middelalderen var knyttet til Sandbo.

Forhaabentlig kan Fremtiden bringe mere Klarhed over saavel Bolternes som Kussernes Oprindelse og Sammenhæng.

Til Kussernes Slegtskreds hørte den oplandske Familie Hummer, hvis Stamfader Væbner Olaf Trulssøn, Foged hos

---

[1] Domb. 1580 S. 41 o. f., før citeret.
[2] Schøning, Thingsvidne af 1657.
[3] Kraft 1ste Del S. 677.

Hamar Biskop Mogens Lauritzen, og gift med dennes „Frænke", Birgitte Olafsdr. Skaktavl, Søster af Mag. Thorbjørn paa Toten, blev adlet 1/1 1532 af Chr. II.[1]

Olaf Trulssøn havde to Sønner:

Hr. Lauritz H. † 1567, Forfatter af den bekjendte Beskrivelse over gamle Hamar[2]. Hr. Thure Olafs. H. † 1584, Kannik i Hamar, Prest i Romedal[3].

Det er ham, om hvem Hr. Absalon Pederssøn siger, at „han var af de Chusers (ɔ: Kussers) Slegt"[4], hvilket her vel betyder Slegtsskab med Kusserne gjennem Skaktavl, idet han tillægger, „hvilken som er Mester Torberns paa Totens Søstersøn".

Kusserne gives ofte Slegtsnavnet Kamp, et Tilnavn, der egentlig betyder en skjegget Mand og tidlig gjenfindes i Gaardsnavne.

Skjønt de Oplandske Kusser ikke kan sees selv at have brugt dette Tilnavn, tyder dog saavel det for Kamperne anførte Vaaben (Kalve- eller Oxehovedet) som Slegts- og Eiendomsforholde paa, at disse og Kusserne kan være identiske.

Til Belysning heraf skal man meddele noget om Kamper, som havde sit væsentlige Tilhold paa Oplandene.

1. Asgaut Kamp til Brandstorp i Skjeberg levede c. 1500 og havde tre Døtre:
2. Inger Asgautsdr. Kamp eiede Brandstorp og fik det før omtalte Nordvi i Stange ved Giftermaal med Væbner Mogens Trulssøn Handingmand (Rosensverd)[5], der levede 1533.

   I 1551 gav hun som Enke sin Datter Rønnaug, der var gift med før nævnte Mag. Thorbjørn Olafssøn Skaktavl paa Toten, en Del af øvre Hauge i Skibtvet.

---

[1] Adelsdiplomet i Afskrift i Kildeskriftsfondet, utrykt Diplom af 1535 i Rigsark.
[2] Dette Tidsskrift 3die Række III S. 379.
[3] Bang N. G. S. 145.
[4] N. Mag. I S. 243.
[5] Adelsaarbog 1896 under Handingmann.

Familien Rosensverds Hovedbøl var Østby i Skjeberg[1]; men den havde ogsaa efter en ældre Forbindelse med Slegten Gyldenhorn Andel i Hafslund og Vik i Skjeberg og besad desuden Part i Thorsø i Borge, der tidligere havde tilhørt Bolterne paa Thom.

Ligeledes eiede Rosensverderne Folberg paa Romerike og fik efter sin Forbindelse med Skaktavlerne Part i Ulven og Skappel paa Ringsaker.

3. Agathe Asgautsdr. Kamp var gift med Væbner Kel Thordssøn, der døde c. 1530[2] og eiede:

Dyne i Viken, Tjerne og Ingeberg paa Ringsaker.

En Part i Tjerne tilhørte ogsaa, som vi har set, Samsal Gods, og der er derfor meget, som taler for, at denne betydelige Gaard oprindelig var i Kussernes (Kampernes) Besiddelse, som af Kraft anført.

Det stemmer ogsaa med, at Fr. I. i 1532[2] „tilstaar Velb. Mand Johan Kruckow (til Tjerne) paa sin Husfrues (Karen Asgautsdr. Kamp) Vegne[3] og Medarvinger at beholde det Gods, som tilhørte Kel Thordssøn“.

Gjennem Kruckowerne, der uddøde 1601 med Jørgen K. til Tjerne, var Kamperne forbundne med Brockenhuuser, der ogsaa, som man har set, var lierede med Kusserne paa Samsal; endvidere var der herved og gjennem Rosensverderne Forbindelser med Familien Gyldenhorn.

Endelig hørte ogsaa saavel gjennem Tjøttøslegten, der skal være udgaaet fra Ringnes i Stange[4], som gjennem Kruckower, Teister og Benkestokker til Slegtskredsen i det 16de Aarhundrede[4].

Det vil høre herhen at nævne nogle af de mer betydelige Kusser (Kamper), som ikke for Tiden kan sættes i sam-

[1] Adelsaarbog samt Bang N. G. S. 147 m. v. og Saml. N. F. I. S. 416 o. f.
[2] D. N. VI 532. Rr. I. S. 2 og 4.
[3] Saml. N. F. I S. 411.
[4] Pers. Hist. Tidsskr. 3 R. V S. 151 o. f. „Nogle Oplysninger om den adelige Familie Benkestok.“

menhængende Forbindelse med den foran anførte Slegt, men hvis Vaaben eller Navn gjør det sandsynlig, at de hører hid:

1. Andres kutse (Kusse) † 1303 hørte hjemme i det Trondhjemske (Møre) og testamenterte Nidaros Domkirke Arnardal (Aandal) i Battenfjordbygden i Øre Sogn[1]. Andres Kusse var forbunden med Lendermandsaristokratiet. Gaven overdrages i nævnte Brev nemlig Kirken af hans „Maag Baard Vigleikssøn“.

   Denne, der selv er Udsteder af Brevet, nævnes andensteds som Herre. I 1303 bevidner Hr. Baard sammen med „sin Broder“ Hr. Audun Vigleikssøn Gaver af Gaarde i Battenfjordbygden til Nidaros Domkirke[2].

2. Ridderen Hr. Halvard Finssøn, der levede 1417, og dennes antagelige Fader Fin Gyrdssøn, Sysselmand paa Lister 1389, fører begge Kussernes Vaaben (Kalvehovedet).

   I 1417 havde Hr. Halvard Sag med Hr. Alf Haraldssøns Enke Fru Katharina Jonsdr. om Jordegods, hvorfor man maa slutte, at Hr. Alf Haraldssøn til Thom og Hr. Halvard var beslegtede[3].

3. Erlend og hans Broder Haakon Halvardssøn Kusse (Navn og Vaaben — Kalvehovedet) levede i Oslo c. 1320—50. I 1327[4] bevidner Erlend Kusse i Thorlaksgaard i Oslo m. fl., at Joron, Enke efter Aslak paa Folberg paa Romerike, eiede 6 Øresbol i Skjeldungaberg i Hofvin (Furnes) paa Hedemarken, der var tilfalden hendes Steddatter Asbjørg, Finkel Guttormssøns Kone.

   Folbergætten, hvor Navnene minder om Biskop Øisteins Slegt, Brat[5], var, som Munch gjør opmerksom paa, beslegtet med den før omtalte Sandboæt i Vaage,

---

[1] D. N. III 57, kfr. Aslak Bolt S. 70.
[2] D. N. II 40, 68, 70. Jfr. dette Tidsskr. 2den Række IV S. 181, Saml. N. F. I S. 171 o. f., Munch 2, S. 405.
[3] Saml. N. F. IV S. 113 og 538 — kfr. ang. mulig Tilknytning til Thornbergslegten Urda. I S. 382—83 — Halvard (Finssøn) paa Thornberg 1337.
[4] D. N. I 189, II 171 og Saml. N. F. IV S. 532.
[5] R. B. S. 500, Munch 2, Stamtavle over Skaanøreætten.

hvad ogsaa Kusserne var, et nyt Bevis paa, hvorledes disse Familier var indforlivede i hinanden.

4. Jon Halvardssøn kuus (Kusse)[1] levede c. 1350 og var Hovedarving efter Aasa Salmundsdr. til Selviks 1ste Mand Ormstein Thorkildssøn i Skoger, hvor Jon Kusse eiede Solheim og Knive; disse Gaarde kom senere ved Gifte til Familien Tordenstjernes Stamfader, Parteier i Strømsgodset ved Drammen, hvoraf hine Eiendomme var Hoveddele sammen med Øvre Strøm, Austad og Dannevik.

Den Jon Kusse, som i 1348 optræder paa Follo[2], er antagelig vor Jon Halvardssøn.

Er han den Jon Kamp[3], der nævnes i 1346 som Eiendomsbesidder i Onsø og Borgesyssel, da tør det være hans Efterslegt, som i 1440 og senere har Ørmen i Onsø:

Alf Kamp og dennes Sønner Jon og Gudulf (Gudalf)[4].

5. Olaf Jonssøn Kamp, Erik Ugerups Foged i Tønsberg Len, levede c. 1550[5] og tør være den Olaf Jonssøn paa Jader i Ramnes[6], som i 1544 mageskiftede ½ Del i det foran nævnte Strømsgods (Øvre Strøm) til Peder Hanssøn Litle mod Heem med Guthu i Vaale (Jarlsberg), der med Part i nævnte Jader i 1630 hører til det „Odelsgods“, som Borgermester i Tønsberg Gunner Olafssøn besad[7].

6. I det 15de og 16de Aarhundrede finder man Prester i Alastarhaug i Nordland med Tilnavnet Kusse: Hr. Thorstein Kusse levede c. 1440, Hr. Olaf Jonssøn Kusse[8] levede c. 1530 og er vistnok den Olaf Kusse, der blev Student fra Rostock 1478.

---

[1] D. N. IV 351, 660.
[2] D. N. III 262.
[3] D. N. II 277. R. B. S. 488.
[4] Domb. 1580 S. 77.
[5] D. N. XIII 675. VII 745.
[6] D. N. VIII 773.
[7] Indledning. Familien Elieson.
[8] Dette Tidsskr., 3die Række I S. 7, „Trondhjemske Erkestols Sædesvende og geistlige Frimænd“.

7. Brødrene Aslak og Haakon Olafssøn Kusse[1] (ikke Kruse[2]), levede i Steigen i Nordland og stadfæstede i 1589 fra Bergen sin Fader Olaf Kusses Salg af hele Austlid i Aaen i Bindals Sogn i Namdalen.

Som Aslaks „Fædrenefrænde" nævnes Mester Olaf Anderssøn (Skanke[3]) i Brønø.

8. Tilnavnet Kamp forekommer tidlig i det Trondhjemske. Saaledes nævnes en Nikolas Kamp i 1349 som „en Frænde" af Erkebiskop Arne Einarssøn Vade i dennes Testament[4]. Arnes Moder Ingeborg var en Søster af Erkebiskop Eilif Arnessøn Korte[5].

9. Andres kuss (Kusse) levede c. 1450—80 og havde Tvist om Lunder Gaard i Gran. I Jevnaker var han ogsaa Eiendomsbesidder[6].

10. Den sidste af Slegten Kusse, der bærer Navnet, er: Løitnant ved Rytteriet Casper Kudze, „Kuss" (Kusse) født c. 1640 † c. 1703 som Løitnant ved Major Fuesmanns Kompani (Østre Romerikske). I 1664[7] stod han som Korporal ved Oberstløitnant Ove Brockenhuus's Kompani paa Oplandene og havde sit Rytterkvarter paa Rolstad og Sønsteby i Fron.

Ved Brockenhuus's Kompani stod samtidig den før omtalte Fænrik (Løitnant) Enevold Skaktavl til Samsal.

19/5 1688 avancerede Casper Kusse til Kornet ved Ritmester Gellhorns Kompani og blev samme Aar forsat i samme Egenskab til Major Halckes Kompani nordenfjelds.

1694 stod han som Cornet ved Ritmester A. Stockmanns Kompani, atter nogen Tid ved Gellhorns og fra 1699 ved Major Fuesmanns (Østre Romerikske), hvor han 19/9 1702 avancerede til Løitnant. Ca. 1690—1700 boede Kusse paa Romerike, hvor han nævnes som Fadder.

---

1 Utrykt Dipl. i Rigsark. 16/8 1589.
2 Bang N. G. S. 332.
3 Familien Kielland, 1897, S. 217.
4 D. N. V 212.
5 D. N. III 184.
6 D. N. V 906 og XIII 742.
7 Krigsjordebog af 1664 i Rigsark.

I 1703 er han forsvunden af Kalenderen og døde derfor antagelig ved den Tid, eller fulgte Fuesmanns Afdeling til Danmark.

Det maa være mig tilladt at takke D'Hrr. Professorer Rygh og G. Storm og ikke mindre Hr. Rigsarkivar Huitfeldt-Kaas for den velvillige Hjælp, som paa mange Punkter er bleven mig tildel. E. Elieson.

2.

Vinald eller Vinalde?

Den Erkebiskop i Nidaros, som i 1387—88 var virksom ved Dronning Margretes Valg i Norge, kaldes af de nyere Historikere Vinalde; tidligere kaldtes han Vinald, men det ser ud til, at Keyser har indført Navneformen Vinalde og at derefter Munch i de senere Dele af sin „Norske Folks Historie" har fulgt Keysers Exempel. Man vil imidlertid ved at slaa efter i Diplomatariet finde, at Navnet overalt skrives *Vinalder* eller *Vinaldr*; derimod har de islandske Annaler Formen *Vinalldi*. Det forekommer mig ikke tvilsomt, at Originalbrevene her maa følges, f. Ex. Retterboden af 1392 (D. Norv. VI No. 338), hvor Navnet i østlandsk Dialekt endog skrives *Vinaldar* (= *Vinaldr*). Ogsaa de, som senere bærer dette Navn i Norge, bør kaldes Vinald, f. Ex. den Kannik i Nidaros, som synes opkaldt efter Erkebiskopen og vel var hans Frænde, heder Vinallder Steinfinnssøn. Navnet er ellers meget sjeldent, saa at man maa antage det for fremmed i Norge. Da Erkebiskopen, som havde faaet sin geistlige Opdragelse i Linköping Stift, engang kalder sig „Vinalder Henzasson" (D. Norv. III No. 312), er det, som Daae formoder, sandsynligt, at hans Fader har været en i Sverige bosat Tysker; isaafald svarer „Vinald" ganske til det tyske Navn *Winolt*, — og med dette Navn benævnes Erkebiskopen ogsaa stadigt i hanseatiske Dokumenter (f. Ex. Hanserecesse 1395—99). *Vinalde* bliver altsaa et islandsk Forsøg paa at nationalisere det tyske Navn; paa samme Maade beholder Islændingerne Navneformerne Sig*valde*, Aa*valde*, Thor*alde*, medens disse Navne allerede i 14de Aarhundrede hyppigt og senere stadigt i Norge lyder Sig*vald* (Sevald), Aa*vald*, Tor*ald* (Tarald).

18. Febr. 1900.

Gustav Storm.

3.

Hvor boede Einar Tambeskjelve?

Det er i nyere Tid (efter Munthe) bleven almindeligt at sige, at Einar Tambeskjelve boede paa Huseby i Børsen (Orkedalens Fogderi); men som jeg skal vise, strider dette mod alle gamle Kilder, som ikke kjender andet Bosted for Einar end Gimsan (Gimsar) i Guldalen.

Allerede Einars Forfædre var knyttede til Gimsan. Styrkár af Gimsar omtales i alle Redaktioner af Jomsvikingesaga, i Fagrskinna og hos Snorre som Deltager i Jomsvikingeslaget, hvor han var en af Trøndernes Høvdinger under Haakon Jarl; han gjenfindes under Olav Trygvesøn som en af Kristendommens Modstandere Aar 997, men lader sig dog omvende (Odd og Snorre), og han nævnes endelig blandt Skibsstyrerne paa Vendertoget Aar 1000 (hos Odd og i Fagrskinna), medens Snorre her indsætter hans Søn Eindride af Gimsar. Der er nemlig den Forskjel mellem Odds og Snorres Stamtavler af denne Æt, at Odd kalder Styrkár „Eindrides Søn“ og Fader til Einar, medens Snorre kalder Styrkár Reidars Søn og lader ham være Fader til Eindride, Einars Fader; Snorre har aabenbart fra en anden Kilde et fuldstændigere Slægtregister over Ætten, og har efter dette fundet Styrkár for gammel til at optræde i samme Felttog som hans 18aarige Sønnesøn. Men i ethvert Tilfælde er alle Kilder enige om, at Einars Fader, nogle ogsaa hans Farfader, havde sit Hjem paa Gimsar, som altsaa ogsaa Einar har arvet. Snorre nævner ikke udtrykkelig, hvor Einar boede; man ser, at han fik Eiendomme i det Trondhjemske med sin Hustru, Jarledatteren, og at hans Svogre Eirik og Svein gav ham Forleninger af Jordegods i Orkedalen. Naar Einar saaledes ved Olav Haraldsøns første Komme i Orkedalen siges at opholde sig i Skaun (Børseskogn), hvor han havde en Gaard, er dette aabenbart en af de Orkedalske Forleninger, som han dengang havde, men senere efter Forsoningen med Kong Olav ikke fik tilbage; det siges jo udtrykkeligt i Olav d. helliges Saga, at han vel fik sine og sin Hustrus Eiendomme igjen, men ikke modtog Forleninger af Kong Olav. Derimod heder det udtrykkeligt, at Haakon Jarl gav Einar alle de Forleninger, denne havde havt under Jarlerne, og dem har han vel senere beholdt.

I andre Sagaer, dels ældre, dels yngre end Snorre, finde vi Einar altid knyttet til Gimsar. I Haakon Ivarsøns Saga, der er en af Snorres Kilder, opregnes de norske Høvdinger paa Magnus den godes Tid, og der siges Einar udtrykkelig at bo paa Gimsar. I „Kongesagaerne fra Magnus d. gode" sees Einar ogsaa i Magnus den godes Tid at bo paa Gimsar og at reise derfra til Nidaros[1]; samme Saga har ogsaa bevaret en Beretning fra Harald Haardraades Tid, hvori denne kalder Einar „Kjæmpen paa Gimsar"[2]. Vi kommer dernæst til mere eller mindre uhistoriske Sagn i Sagaer fra 14de Aarhundrede; de er alle enige om, at Einars Residens er Gimsar. I den store Olav Trygvesøns Saga fra 1ste Halvdel af 14de Aarhundrede fortæller saaledes en Nordmand i Syrien kort efter Magnus d. godes Død til Olav Trygvesøn, at Einar Tambeskjelve bor paa Gimsar[3]; kort efter nævnes, at Haldor Snorresøn senere tager sin Tilflugt til Einar paa Gimsar, og her lader Sagaen Einar fortælle, hvorledes Olav Trygvesøn efter Slaget ved Svold har reddet Einar og spaaet at „han skal bo paa Gimsar til sin Dødsdag"[4]. Af de Tillæg til denne Saga, som er optagne i Flatøbogen fra c. 1387, kan nævnes, at Fortællingen om Orm Storolvsøn lader Orm faa Aar efter Olav Trygvesøns Død komme til Einar paa Gimsar[5], og at ifølge Fortællingen om „Eindride og Erling" Einar ogsaa i Olav d. helliges Tid (efter Forsoningen Aar 1022) bor paa Gimsar[6].

Som det af denne Oversigt vil sees, er den hele Kongesagalitteratur énstemmig om, at Einar Tambeskjelve havde sin Residents paa Gimsar, og Snorre afviger kun forsaavidt herfra, som han kun forudsætter, ikke udtrykkelig siger, at saa var Tilfældet; alene en overfladisk Læsning af Snorre kan føre til den Forstaaelse, at Einar havde sit Hjem i Børseskogn. Imidlertid kom det Sted i Olav d. helliges Saga, hvor Einars Gaard i „Skaun" nævnes, til at blive det Grundlag, hvorpaa man i nyere Tid lagde Vægt, og da Torfæüs saavel som Peringskjölds Udgave af Heimskringla gjengav

---

1 Morkinskinna S. 30, Flatøbogen III 320.
2 Flatøbogen III 348.
3 Fnm. sögur III 60.
4 Fnm. sögur III 161.
5 Flat. I 532.
6 Flat. II 193.

dette, maatte det føre til, at man i det Trondhjemske i forrige Aarhundrede søgte Einars faste Sæde der. Den største Gaard i Børseskogn var Huseby; den er nu delt imellem 15 Opsiddere og har tilsammen en Skyld af over 40 Mark; det fulgte da af sig selv, at Huseby ansaaes for at have været Einars Gaard, og Schøning siger ogsaa i sin (utrykte) Reiseberetning, at her har Einar boet. Schøning siger ikke, hvorfra han har denne Mening; det synes nærmest at være hans egen Formodning, han har her hverken Beretning eller Sagn at støtte sig til. Den Ruin af en Stenmur, som findes ved Huseby, bragte Schøning ikke i anden Forbindelse med Einar, end at han formodede, at den var en Levning af en Stenkirke eller et Privatkapel og saaledes Vidnesbyrd om, at Gaarden havde været et Høvdingesæde. Det varede imidlertid ikke længe, inden Schønings Formodning i det Trondhjemske fremkaldte et „Folkesagn“, som naturligvis gik ud fra den samme urigtige Forudsætning, at Einars Hjem var i Børseskogn, ikke i Guldalen. Klüwer fortæller efter Optegnelser fra sine Reiser i Aarene 1815—17, at de 5 Stene, som findes ved Søen paa Gaarden Nøst eller Nøstad, ifølge Sagnet er reiste af Einar Tambeskjelve, som eiede denne Gaard, og som reiste Stenene for at binde sine Skibe fast. Ligeledes fortæller han, at ved Huseby findes „Rudera af Einar Tambeskjelves Borg, opført af 2½ Alens tyk Mur, 36 Alen lang mod Øst og Vest samt 17 Alen bred“. Begge disse „Sagn“ har imidlertid vist sig at mangle historisk Grundlag. Stenene paa Nøst (rettere Naustan eller Nøstum) i Børsen er, som allerede Schøning forstod, Bautastene og altsaa meget ældre end Einars Tid, og Stenmuren paa Huseby har ved Udgravningen i 1848 vist sig at være Levninger af en Stenkirke paa Huseby, hvis Tilværelse kjendes fra Middelalderen.

Sagnet maatte saaledes udvises af Historien; men den Hypothese, som skabte Sagnet, blev staaende og trængte ind i den historisk-topografiske Literatur. Munthe hævder saaledes i sine Anmærkninger til Aalls Snorre, at Einar Tambeskjelve har eiet Huseby og „maa have valgt det til Bosted, uagtet Gimsar var hans Fædrenegaard“, hvorhos han om Levningerne af Einars Borg henviser til Klüwer. Desværre fulgte ogsaa Munch, som saa ofte, Munthes Autoritet og angav i 1849 Huseby for Einars Hovedsæde, og da Munch

mange Aar senere oversatte Heimskringla, foreslog han en Rettelse i Snorres Text i Overensstemmelse med den nye Theori; naar der hos Snorre i Haandskriftet Kringla (det eneste, som har dette Sted) staar: *Einarr átti bú ok husabø í Skaun*, mente Munch at kunne rette dette til *átti bú á Husabø í Skaun*, hvilket Munch oversatte „havde sin Bopæl paa Husebø“. Oversættelsen er ikke ganske nøiagtig, thi Ordene kan kun betyde havde en Bopæl paa Huseby, og vilde saaledes i alle Tilfælde ikke udelukke, at Einars egentlige og stadige Bopæl var Gimsar. Men hvad der er den væsentligste Modgrund er, at Rettelsen forandrer en brugbar og i Virkeligheden bedre Læsemaade til Fordel for et nyere og ganske ugrundet „Sagn“, der neppe er mere end 100 Aar gammelt. Desværre har Unger i sin Textudgave af Heimskringla optaget Munchs Forslag i Texten uden nogen Bemærkning om, at det er en Gjætning, som ikke har noget Haandskrift til Grundlag, og dette har atter forledet den nyeste Udgiver, Dr. Finnur Jónsson, til at følge Munchs Rettelse (med Henvisning til Munchs Norges Geografi).

I Hellands Beskrivelse over Søndre Trondhjems Amt (II S. 253) er Feilen efter min Anvisning rettet, men Forfatteren citerer alligevel den urigtige Læsemaade hos Snorre.

Februar 1900.

Gustav Storm.

OM BERGENS BISPEDØMME I MIDDELALDEREN.

AF

DR. LUDVIG DAAE.

(Fortsættelse).

XI.

Omsider fik Stiftet atter efter over fem Aars Forløb en virkelig Biskop i Nordmanden Finboge Nilssøn (1461—1474). Denne hørte hjemme i Hamar Stift og var af velhavende Familie. Man træffer ham første Gang ved Provincialconciliet i Oslo 1436 som Kannik og Fuldmægtig for Bergens Capitel, af hvilket han dog maaskee dengang endnu ikke var Medlem[1]. I 1437 og 1442 kaldes han nemlig Kannik i Hamar, men i 1450 er han Erkedegn i Bergen[2], og i 1458 deltager han, nu tillige Rigsraadsmedlem, i det store Møde i Skara af alle tre Rigers Raad, ved hvilket mange vigtige Bestemmelser bleve tagne[3]. Han har dog fremdeles bevaret sit Canonicat i Hamar og erhvervede et Par Gange som personlig nærværende der Jordegods paa Hedemarken, sidste Gang 11te Februar 1461[4].

[1] D. N. V. Pag. 473.

[2] D. N. I. No. 813.

[3] L. Daae, Christiern I's norske Historie, 142.

[4] D. N. V No. 833.

Da dette foregik, var han, skjønt han endnu kun kalder sig Erkedegn og Kannik, allerede i Rom udnævnt til Biskop i Bergen, hvilket skede 28de Januar 1461[1]. Herom kunde Finboge naturligviis 11. Febr. ikke have nogen sikker Besked, medens han jo dog aabenbart maa have ventet paa sin Udnævnelse. Naar han imidlertid ikke kalder sig *electus*, skulde man tro, at han heller ikke har været valgt af Capitlet. Personlig har han altsaa ikke været i Rom som Candidat til Bispestolen, og Hovedafgiften ($33^1/_3$ fl.) er ogsaa i April erlagt i Rom ved et Handelsfirma.

Om hans Virksomhed som Biskop vides omtrent Ingenting. Han har fremdeles forøget sit Gods i Hamars Stift og besøgt dette, hvor han ogsaa paa Thoten erhvervede sig ny Eiendom[2]. Han døde 15de Mai 1474.

Finboge har havt en Broder, *Olaf Nilssøn*, der i 1466 omtales som Kannik i Hamar og Sognepræst til Næs paa Hedemarken[3]. Begge disse geistlige Brødres Arving blev en Søster Ingerid, der havde været gift med en Jorund, men mistet og arvet de fleste af sine Børn og tilsidst sad der ene igjen med ikke lidet Jordegods paa Oplandene. Denne Kvinde oprettede 1493 et Præbende ved Hamars Domkirke[4].

Da Finboge var død, har Capitlet, støttet af Erkebiskop Olaf, aabenbart bestræbt sig for at give sin canonisk noksom hjemlede, men i mere end et Aarhundrede sjelden respecterede Valgret det størst mulige Eftertryk.

---

[1] Storm, Afgifter o. s. v. 79.

[2] D. N. IX. No. 343.

[3] D. N. I. No. 875. At han er Finboges Broder Olaf, finder jeg utvivlsomt, da Gaarden Steinrof, der her omtales, gjenfindes i Testamentet til Domkirken fra Søsteren.

[4] D. N. I. No. 976.

20de Juni 1474 udstedtes en Indkaldelse til alle Vedkommende, og to Dage efter fandt Valghandlingen Sted; Fristen synes at have været kort, da dog vistnok nogle Kanniker i Regelen opholdt sig paa Landet. Vi ville gjengive i Oversættelse Hovedindholdet af det naturligviis paa Latin affattede Valgbrev, da det er det eneste i sit Slags, der er bevaret for Bergens Vedkommende, og derhos giver et interessant Billede af en saadan høitidelig Act:

„I Herrens Navn. Amen. Den milde og allerhelligste Fader i Christo og Herre, Hr. Sixtus, ved Guds Naades Forsyn den hellige romerske Kirkes og den hele Kirkes øverste Biskop, sender hans hengivne og ydmyge Sønner, den Bergenske Kirkes Capitel i Kongeriget Norge, med al Ærefrygt sine ydmygste Kys til hans hellige Fødder. Da Kirker, der ere berøvede sin Hyrdes Trøst, ved langvarig Ledighed tage Skade baade i aandelige og timelige Anliggender, have de canoniske Loves Begrunderes forudseende Omhu bestemt, at Domkirker ikke maa staa ledige over tre Maaneder. Efterat altsaa Hr. Finboge, god Amindelse, fordum Bergens Biskop, er død i det Naadens Aar 1474 den 15de Mai, og hans Legeme med Reverents er overgivet til kirkelig Begravelse, blev, forat ikke selve Kirken længere skulde begræde sin Enkestands Ulemper, af de for Tiden tilstedeværende Kanniker Dagen d. 22de Juni enstemmig fastsat til Udvælgelse af den vordende Biskop, og de fraværende indkaldte, hvilke ogsaa alle mødte til den bestemte Tid i Bergens Capitel. Men ogsaa vor høiærværdigste Fader i Christus, Hr. Olaf, ved Guds Forsyn Erkebiskop i Nidaros og vor Metropolitan, som just opholdt sig her i Byen, blev ydmygst tilkaldt af os og gjorde os den Ære med nogle af sine Prælater og Kanniker personlig at være tilstede. Efter først at have overveiet, hvilken Form vi skulde bruge ved Valghandlingen, bleve vi Alle og Enhver enige om at anvende *scrutinium*[1].

---

[1] Denne Valgmaade ved Stemmegivning af hver Kannik var den almindelige. Man kunde dog ogsaa vælge paa andre Maader. Stundom udvalgte Kannikerne af sin Midte en eller flere Valgmænd (*compromissarii*), i hvis Haand Valget lagdes (*per compro-*

Derpaa besluttede vi enstemmig at udsee tre troværdige Mænd af vort Collegium, nemlig Herrerne Matthias Boesen, Simon Hemmingssøn og Peter Bugge[1], hvem vi bemyndigede til hemmeligt og enkeltviis omhyggelig at modtage hver Enkelts Stemmegivning, først dog sin egen og dernæst vor, og efter at have samlet og nedskrevet Voteringen offentlig at bekjendtgjøre den. Disse *scrutatores* modtoge det dem overdragne Hverv, og, idet de trak sig tilbage til et Hjørne af vort Capitel, undersøgte de hemmelig og samvittighedsfuldt Alles Stemmegivning, saaledes som de senere berettede os, først gjensidig hverandres, derefter vore, som det var dem paalagt af os, redigerede saa Voteringen skriftlig og bekjendtgjorde den derefter Herved blev bragt i Erfaring, at Alle som En havde givet sine Stemmer paa Hr. Magister Johannes Teist, Baccalaureus i den hellige Theologi, Archidiaconus i Bergens Capitel og selv tilstedeværende ved Valghandlingen, som en ubetinget forstandig og discret Mand, medrette rosværdig formedelst lærd Dannelse og gode Sæder, i lovlig Alder og indviet til de hellige Embedsgrader, født i lovligt Ægteskab og vel forfaren i aandelige, som i verdslige Ting. Ovennævnte Hr. Matthias, Capitlets Senior, udvalgte ham da efter vort Paalæg og i Alles Nærværelse til Biskop paa saadan Maade: I Navnet Gud Faders, Søns og den hellige Aands! Amen. Da, siden vor Bergenske Kirke er ledig ved den forrige Biskops Hr. Finboges, god Amindelse, dødelige Afgang, Kannikerne og Capitlet samdrægtig have givet sine Stemmer til Magister og Archidiaconus Johannes Teist, udvælger jeg Matthias paa vore samtliges Vegne samme Magister Johannes til den Bergenske Kirkes Biskop og Pastor. Det saaledes høitidelig foretagne Valg tiltraadte derpaa Hr. Erkebiskoppen ved at give det sin Confirmation, og vi bifaldt det alle som os kjært og behageligt. Idet vi derfor tilbøde Valget til Archidiaconen, Mag. Johannes Teist, og indstændig bønfaldt ham om at modtage det, samtykkede han omsider i vore Ønsker, idet han ikke vilde modstaa Guds Vilje i det paa ham

missum), eller der kunde finde Sted *accessus*, hvorved Valget „efter guddommelig Indskydelse“ afgjordes ved Acclamation. See min Krønike om Erkebisperne S. 108, hvor dog desværre Noterne 1. og 2. ved Bogtrykkeriets Feil have byttet Plads.

[1] Alle disse tre synes efter Navnene at dømme at have været danske Mænd.

faldne Valg og, idet vi derpaa sang et høitideligt *Te Deum*, førte vi den nævnte Electus efter Skik og Brug til Sæde paa det biskoppelige *cathedra* og lode nu det stedfundne Valg bekjendtgjøre for Geistligheden og Folket ved den hæderværdige Mand Hr. Gaute, Kannik i Throndhjems Kirke. Derfor anraabe vi Eders Hellighed i Hengivenhed og Ydmyghed med vor enstemmige Bøn, at I maatte værdiges gunstigen at skjænke dette vort enstemmige og canoniske Valg Eders Bekræftelse, at han efter Guds Vilje maa være vor og det hele Stift en nyttig Forstander, og at vi og hans øvrige Undergivne kunne under hans Regjering gjøre en heldbringende Tjeneste for Guds Øine. Men for at Eders Hellighed desto klarere kan forstaa, at samtlige vore Vota have været overensstemmende, og at vi ere endrægtige i denne vor Begjæring, oversende vi Eders Hellighed denne vor Valgbeslutning, beskreven af den hæderværdige og paalidelige Mand, Mag. Gaute, Kannik i Nidaros, og til sikrere Vidnesbyrd have vi ladet den forsyne med vor høiærværdigste Fader, Hr. Olafs, vor ovennævnte Metropolitans og vort Capitels Sigiller. Givet ved Bergens Domkirke 22de Juni i det Herrens Aar 1474." (Herpaa følger Underskrifter af 6 Kanniker med Fuldmagt fra 4 andre).

Den udvalgte Biskop Hans Theiste var en ringere Adelsmand og sandsynligviis hjemmehørende i Throndhjems Stift[1]. Der er Grund til at tro, at han har været en ret vel studeret Mand. I Aaret 1468 kom han nemlig til Rostocks Universitet efter at være bleven promoveret til Magister i Paris, hvor Nordmænd da kun sjelden kom, og han havde dertil Baccalaureigraden i Theologi[2]. Han var ikke alene Kannik i Bergen, men ogsaa i Nidaros og opholdt sig som saadan 1472 i Kjøbenhavn sammen med den i Valgbrevet omtalte Kannik Mag.

---

[1] De Formodninger om hans Familieforhold o. s. v., som findes i Samll. til d. N. F. Hist. III, 604, ere ganske urimelige eller umulige, og det ham ogsaa af Keyser tillagte Fadersnavn Bjørnssøn urigtigt.

[2] L. Daae, Matrikler over Nordiske Studerende, 140.

Gaute[1]. Ikke længe før sin Ophøielse var han ogsaa bleven Archidiaconus i Bergen.

Efter det paa ham faldne Valg til Biskop begav han sig til Rom og ledsagedes rimeligviis paa denne sin Færd af Erkebiskop Olaf, thi i ethvert Fald drog ogsaa denne ved denne Tid til Rom. Hans Theiste synes paa Veien at have aflagt et Besøg ved Universitetet i Bologna[2]. I Rom døde Erkebiskoppen den 25de Nov. 1474 og blev begravet ved S. Agostino. Hans Theiste opnaaede kort efter Bergens Bispestol (2den December), men naturligviis ikke i Form af Bekræftelse af Capitlets Valg, men ved Provision efter Forestilling af „Cardinalen af Mantua", Franciscus Gonzaga. At just denne Cardinal fik med Sagen at gjøre, er let forklarligt deraf, at han var en Søstersøn af Kong Christiern I's Dronning, Dorothea, og Kongen havde ved sit Besøg i Rom i April samme Aar gjort denne sin Besvogredes personlige Bekjendtskab. Den 5te Januar 1475 fik Hans Theiste, der nu kaldes Biskop, og derfor maa være bleven indviet i Rom, Kvittering for sin Hovedafgift (nu forhøiet til 66²/₃ fl.) og den mindre Afgift til Cardinalen, hvoraf Halvparten eftergaves ham[3]. Hvor længe han er bleven i Rom, vides ikke, altsaa heller ikke, om han der har truffet Dronning Dorothea, der foretog den første af sine to Romerreiser i Foraaret 1475, da der just var Gyldenaar. I Juni s. A. blev Gaute, den afdøde Erkebiskops Brodersøn, udnævnt til hans Eftermand i Nidaros.

Som regjerende Biskop i Bergen finder vi jevnlig Hans Theiste deeltagende i politiske Anliggender. I April

---

[1] Scr. R. Dan. VIII. 466.
[2] L. Daae, Symbolae ad hist. eccl, p. 6.
[3] Storm, Afgifter o. s. v. 80.

1476 see vi ham som eneste norsk Biskop ved Siden af sex danske og en Titulærbiskop af Grønland i Rotneby i Bleking[1], aabenbart i Anledning af det frugtesløse Møde, som Christiern I just dengang holdt med de Svenske i Kalmar. I 1478 var han i Oslo sammen med alle Norges øvrige Biskopper ved et Raadsmøde, til hvilket Kong Christiern selv havde indfundet sig, og hvor adskillige vigtige Bestemmelser bleve tagne om Grændserne mellem den geistlige og verdslige Myndighed[2].

Efter denne Konges Død deeltog han i Forhandlingerne under Thronledigheden. Som bekjendt var Stemningen inden det norske Rigsraad eller en stor Deel deraf ikke gunstig for Bevarelsen af Foreningen med Danmark. En først nylig udgiven tydsk Krønike udtaler, at de norske Rigsraader vilde have sin egen Konge og være de Danske kvit[3]. Det er vistnok ogsaa sandt, men Tingen var, at de Ingen havde, der kunde eller vilde blive Konge, og i Sverige, som det laa nærmest at see hen til, havde Steen Sture nok med at tænke paa sig selv. Imidlertid var Hans Theiste med sin Erkebiskop Gaute, til hvem han synes at have staaet i et nærmere Forhold, og med Hr. Jon Smør, der blev Rigsforstander, kommen til Baahuus, hvilket Slot man forgjeves beleirede. Som bekjendt førte det Hele til Intet, og Kong Hans blev hyldet og kronet i Throndhjem 1483. Siden finde vi Biskoppen i Kjøbenhavn 1489, da den unge Kongesøn Christiern (II) erkjendtes som Thronfølger i Norge, og atter sammesteds 1498[4]. I 1503 maa der være overdraget ham en særlig

---

[1] Rørdam, Kjøbenhavns Kirker og Klostre i Middelalderen, Tillægget S. 70.

[2] L. Daae, En Krønike om Erkebiskopperne i Nidaros, 170—171

[3] Hansische Geschichtsquellen N. F. II. 375 fgg.

[4] Hadorphs Udg. af den svenske Rimkrønike II, 367.

Myndighed, maaskee som midlertidig Indehaver af Bergens Kongsgaard, da han i dette Aar har udstedt en Forordning, hvorved han paa Kongens Vegne giver Forskrifter om Handel med Øl og andre Drikke i Stavanger[1]. Hans Theiste var endnu i Live 16de Juli 1505, da han visiterede i Indvigen[2], men ikke længe efter maa han være død.

I hans Tid, uvist i hvilket Aar, oprettedes et nyt Prælatur, et Degnedømme, i Bergen, hvilket siden gav Anledning til uendelige Vanskeligheder og Forviklinger. En Kannik i Bergen, Mester Halsteen (Jonssøn), der første Gang forekommer som saadan 1487 og derefter 1494, begge Gange i Oslo[3] og sidste Gang ogsaa med Titel af Kongens Capellan, havde opnaaet at blive forlenet med det kongelige Capel Allehelgens Kirke og, som det synes af Kongen, hvilket har været et Overgreb, faaet Udnævnelse til Decanus i Bergen, en hidtil ukjendt Værdighed. Halsteen, der stod sig godt med David „Skotte“ (ɔ: D. Sinclair, som var Befalingsmand i Bergen omkring 1496) og Provsten ved Apostelkirken Christiern Pederssøn, fik ved disses Hjelp Biskop Hans's Samtykke. Biskoppen gav ham ogsaa Brev paa St. Catharina Alters Præbende (altsaa formodentlig foruden det, han som Kannik allerede besad?). Da Halsteen havde Capitlets Segl i sit Værge, „beseglede han sig selv samme Prælatur til uden deres Minde og Samtykke, og derefter blev der aldrig god Endrægtighed mellem Capitlet og ham“[4].

I Bergens Bys Historie var Hans Theistes Regje-

---

[1] D. N. I. No. 1009.
[2] D. N. II. No. 1023.
[3] D. N. V. Pag. 675 og VI. Pag. 653.
[4] D. N. VI. Pag. 721.

ringstid en meget urolig Periode. I 1476 brændte hele Bryggen, og i det følgende Aar klagedes der fra norsk Side heftig over Hanseaternes Færd; som Exempel paa, hvordan Tilstanden kunde være, kan anføres, at tre af Stavanger Biskops Tjenere skulle være slaaede ihjel i Bergen. Der tales om, at Hanseaterne ved denne Tid skulle have ødelagt Sverresborg. Christiern I lovede 1479 at indfinde sig i Bergen, for at der kunde raades Bod paa Tilstanden, men heraf blev Intet. Derimod kom Kong Hans derop 1486, da et Rigsmøde fandt Sted. Saadanne Møder vare forøvrigt ikke saa sjeldne i Bergen ved den Tid, og Bergens Biskop har oftere kunnet være sammen med Erkebispen og Biskoppen af Stavanger, af hvilke den første som bekjendt, i et Par Aarhundreder havde egen Residents i Bergen, og den anden ligeledes i den senere Tid havde erhvervet en saadan. I 1489 indtraf atter en stor Ildebrand, og dennegang var det hele Strandsiden, der lagdes i Aske. De Uroligheder, som Hr. Knut Alfssøn fra Sverige ved Hjelp af svenske Tropper fremkaldte i Aarene 1501—1502, fandt vistnok især Sted i det søndenfjeldske Norge, men han gjorde ogsaa, hvad han formaaede, til at vække Opstand i Bergens Stift. Navnlig fik han Uroligheder i Stand paa Voss, hvor han eiede det store Finnen-Gods og i selve Bergen. Han skrev to Breve til Contoiret for at drage de tydske Kjøbmænd over til sit Parti og lod sig forlyde med, at han snart skulde vise sig i Bergen med en Magt, der skulde blive frygtelig for hans Uvenner. Knut Alfssøns Folk gjorde ogsaa et Angreb paa Bergens Kongsgaard, hvor dengang den senere Biskop af Oslo, Mester Anders Muus, havde Befalingen, Skatten, et Skib m. m. røvedes og Kongens Tjenere fordreves. Den senere Rigsraad Johan Krukow skal, efter hvad Vincents Lunge over

tyve Aar senere paastod, dengang have sluttet sig til „de Svenske“.

Hans Theistes Eftermand Andor har neppe personlig indfundet sig i Rom, hvor der den 4de og 6te Decbr. 1506 paa hans Vegne erlagdes et Afdrag paa hans Afgift og udstedtes Obligation for Resten[1]. Han kaldes her *electus*, hvilket vil sige, at han af Paven da er bleven provideret, formodentlig efter i Forveien at være præsenteret af Kongen og maaskee valgt af Capitlet. Indviet er han altsaa først blevet 1507 og da formodentlig af Erkebiskop Gaute.

Hans Fortid er fuldkommen ubekjendt, da han, saavidt mig bekjendt, intetsteds nævnes før sin Ophøielse. I den romerske Obligationsbog kaldes han *Andreas Catelli* og *Andorus Carilli*, og hans Fader har da vel hedt Ketil[2]. Navnene tyde dog idetmindste paa, at han har været Nordmand.

Ogsaa denne Biskops Regjeringstid betegnes ved Uroligheder og Uregelmæssigheder i Bergen, som i Norge overhovedet. Det var paa denne Tid, at Christiern (II) kom til Norge for at overtage Regjeringen. I April 1507 gik der Rygter blandt hans Fiender i Sverige, at Kjøbmændene i Bergen havde ihjelslaaet hans Befalingsmand

[1] Storm, Afgifter o. s. v. 81.

[2] Den vilde Gjetning, om at han skulde være den Andor Halsteinssøn, der 1468 var Kannik i Stavanger (Saml. III. 604), maa altsaa — allerede af denne Grund — bortfalde. Skulde jeg selv vove en Gjetning, vilde jeg minde om, at der af Aslak Bolts Jordebog sees, at det sjeldne Navn Andor ogsaa forekom i Teiste-Ætten, og derfor tænke mig, at Biskop Andor har været en Frænde af sin Formand. Jeg er ogsaa opmærksom paa, at Navnene Gaute, Thrond og Olaf forekomme baade i Teiste-Ætten og i Erkebiskop Gautes Æt. Teister have ogsaa staaet i Forbindelse med Erkebiskop Olaf Engelbretssøn.

der, Henrik Bagge. Kort efter kom Christiern selv til Bergen, hvor i September samtlige Norges Biskopper vare tilstede, blandt dem den forrige Befalingsmand i Bergen, Anders Muus, nu Biskop i Oslo. Af de Bestemmelser, som her toges, nævne vi, at Nonnesæter, der længe havde staaet ledigt efter de vanartede Søstres Udjagelse[1], nu overdroges til Antonsbrødrene. Maaskee var det allerede i dette Aar, at den nye Konges skjebnesvangre Forbindelse med Sigbrit og Dyveke indlededes. Christiern besøgte som bekjendt endnu en Gang Bergen (1509).

Under Andor møde vi for sidste Gang romersk Udpresning i vort Land og nu i Form af Afladshandel. Saadan har flere Gange været dreven i den foregaaende Tid, saaledes f. Ex. i Christiern I.s Tid af en meget driftig Legat eller Agent, Marinus de Fregeno, der ogsaa fik Penge ind fra Norge, uden vel selv personlig at have været her[2]. Nu kom i 1517 til Norden den noksom bekjendte Legat Jo. Angelus Arcimboldus (tilsidst Erkebiskop af Milano), en værdig Collega af Tetzel, der samtidig virkede i Tydskland og gav Stødet til Luthers Fremtræden. Det var den nye Peterskirkes Bygning, hvortil der skulde samles Penge. Selv kom han ei til Norge, men han havde sine Agenter. Til Throndhjem kom den siden som Forfatter bekjendte Svenske Olaus

---

[1] Naar disse usædelige Nonner bleve udjagede, er ikke bekjendt. Det kan imidlertid bemærkes, at Gaver til Nonnesæter af Tydskerne endnu kjendes for Aarene 1475 og 1476, og da maa altsaa endnu Søstrene have været i Besiddelse af Klostret. (Hansische Geschichtsquellen N. F. II. 118—119).

[2] Et Afladsbrev fra ham til et Ægtepar i Thelemarken er trykt i Willes Beskr. af Sillejord, P. 53. See forresten om denne Mand bl. A. Werlauff i Skandin. Literaturselsk. Skrifter. XVI. 139 ffg., Paulli, Lübeckische Zustände II. 85, Ny Kirkehist. Samll. VI. 564. D. N. VI. paa flere Steder.

Magnus og til Bergen en anden Reisende, Mester Conrad, der færdedes her 1518—1520. Denne „Legat", som man kaldte ham, samlede foruden rede Penge et Forraad af Sølv, Sengklæder, Talg fra Færøerne, o. s. v. Man seer, at Befalingsmanden, Jørgen Hanssøn, et Par Gange har havt ham til Gjest hos sig, men Kong Christiern syntes ikke om saadan Vindskibelighed og gav Ordre til at beslaglægge, hvad Mester Conrad havde sammenskrabet, og der blev virkelig beslaglagt Værdier af halvfjerde hundrede Mark. Siden fik Biskop Andor ligesom ogsaa Landets øvrige Bisper et Pavebrev af 1520 med Paalæg om at sørge for, at Alle, der sad inde med Ydelser til Peterskirken, ufortøvet skulde indsende disse til Arcimboldus, men dette har neppe frugtet meget[1].

Andor og hans Kirke har af Kronen været forlenet med Nordfjord, Søndfjord og Hardanger og har havt disse Len endnu 1518—19, desuden havde Kirken ogsaa havt Tromsø Len; om dette og Nordfjord siges, at de vare afgiftsfrie „for den daglige Umag og Tjeneste, som Biskoppen af Bergen haver for Kronen og menige Riget". Men den strenge Lensmand Jørgen Hanssøn tog disse to Len fra Andor og Capitlet. Biskoppen sendte da Christiern II „en mærkelig Skjænk" med Bøn om Len og fik da ogsaa Sparboen og Gauldalen i Thrøndelagen, men strax efter Andors Død tog Jørgen Hanssøn ogsaa disse Len i Besiddelse[2].

I Biskoppens sidste Dage fandt voldsomme Uroligheder Sted i Bergen. Mellem Jørgen Hanssøn og hans bevæbnede Tjenere paa den ene og Tydskerne paa den anden Side havde der længe hersket dyb Uvilje, og

---

[1] L. Daae, En Krønike om Erkebiskopperne S. 180—181.
[2] D. N. IX. No. 596. X. No. 418. VI. No. 689.

i Sommeren 1521 kom det til Udbrud. Havnen laa fuld af tydske Skibe med tøilesløst Mandskab ombord. Disse Søfolk, blandede med tydske Haandverks- og Handelsgeseller, tillode sig Voldsomheder mod Mænd og Kvinder, ja overfaldt endog Byfogden under hans Forretninger. Nu holdt heller ikke Kongsgaardens Folk sig tilbage og gjorde rigelig Gjengjeld. Forlig sluttedes og brødes. Jørgen Hanssøn stevnede saa Kontorets Oldermænd m. Fl. ind for Biskoppen, Provsten ved Apostelkirken, Lagmanden og nogle Raadmænd. Kjøbmændene protesterede og vilde have Sagen ind for Kongen, og Jørgen gik ind herpaa, men snart kom det til aabenbart Brud mellem Kongen og Lybek, og denne Sag kom aldrig til Afgjørelse. I Mai 1522, da Krigen stod for Døren, sluttede Tydskerne en Overenskomst med Biskoppen, Provsten og Jørgen Hanssøn til at hindre Forstyrrelse af den fredelige Handel i Bergen[1].

Biskop Andor stod ved den Tid ved Enden af sin Bane. I Vinteren 1521 har han rimeligviis været syg, siden en Bispevielse, hvilken fandt Sted i Bergen ved den Tid i den fra Norge bortreiste Erik Walkendorfs Fraværelse blev udført ikke af ham, der dog var Norges ældste Biskop, men af Hamars Biskop Mogens med Bistand af Biskop Hoskold af Stavanger[2]. Det var Øgmund Paalssøn af Skaalholt, som da blev indviet. Ifølge en Notits af den Mand, der siden blev Andors Eftermand, døde denne den 3die Juni 1521, „og gav han hver Kannik en Nobel i Testament“[3]. Christiern II skal, da

---

1. D. N. VIII. No. 501, II. No. 1071. Allen, De tre nord. Rigers Hist. III,2. S. 83 fgg.
2. Norsk hist. Tidsskr. 2den R., II. 299—300.
3. Miltzowii Presbyterologia Wos-Hardangr. 26.

han erfarede hans Bortgang, have ytret: „Nu, er han død, vi havde ellers en uplukket Gaas med hannem.“

Besættelsen af den ledige Bispestol gik i Langdrag. Den Afdøde havde i sit Testamente ogsaa betænkt Kongen, og med denne Gave sendte Kannikerne, som ikke dristede sig til at gaa til Valg paa egen Haand, sin Decanus til Kongen med en yderligere „mærkelig Skjænk“. Denne Decanus var en Mand ved Navn Hans Knudsen, uden Tvivl en Dansk. Efter den tidligere omtalte første Decanus i Bergen, Mester Halsteen, havde Kongen, der ansaa sig som Patron for dette nye Prælatur, udnævnt en gammel Cancelli-Embedsmand Hans Reff (tilsidst Biskop i Oslo), der aldrig kom til Bergen, men derimod blev Kannik i Throndhjem. Efter ham var Hans Knudsen bleven Decan, men, som Capitlet siden udtrykte sig, „han havde mere været i Kong Christierns end i den hellige Kirkes Tjeneste“, thi han havde nærmest været Jørgen Hanssøns Medhjelper i at udsuge Almuen og at inddrive de blodige Skatter og beskyldes endog for under denne Virksomhed at have brugt Trudsler og falsk Vegt og paa den Maade udpresset over tusinde Lod Sølv mere, end han skulde. Da Hans Knudsen kom til Danmark (aabenbart i Haabet om snart selv at skulle blive Biskop), var imidlertid Kongens Stilling allerede bleven saare kritisk paa Grund af, at flere og flere Rigsraader faldt fra ham. Med en Moderation, som ellers hos Christiern vilde have været utænkelig, udstedte han et Brev til Capitlet paa Latin 24de Marts 1523[1], altsaa lige før sin Flugt. Heri overlader han Kannikerne selv at vælge en Biskop, der skulde bekræftes enten af Paven eller blot af Erke-

[1] D. N. III. No. 1091, cfr. VI. Pag. 721.

bispen[1], men antydede dog som sit Ønske, at Hans Knudsen maatte blive udkaaret.

Omtrent ved samme Tid havde Jørgen Hanssøn (maaskee i Decanens Følge) gjort en Reise ned til Kongen for at overlevere ham det store Skattebeløb, som han havde inddrevet paa Vestlandet[2], som vi have seet tildels ved Hans Knudsens Hjelp. Jørgen opholdt sig vistnok i de følgende Aar i Holland som en af sin landflygtige Herres Tjenere og kom aldrig mere til at have Ophold i Bergen, men der er dog Grund til at tro, at han, forinden han forlod de nordiske Lande, har gjort et kort Besøg i Bergen, hvorhen han og Hans Knudsen sandsynligviis ere komne i Følge i Foraaret 1523. Vist er det, at han overdrog denne Befalingen paa Bergens Kongsgaard.

Domcapitlet, som nu ikke behøvede at tage Hensyn til den flygtede Konges Ønsker, og som, hvad vi allerede vide, just ikke yndede sin Decanus Hans Knudsen, skred saa til Bispevalg, hvilket, som det siden er berettet, foregik 15de April. Valget faldt paa Archidiaconen Olaf Thorkelssøn. Norge havde paa den Tid ingen Erkebiskop, thi Olaf Engelbretsen blev først valgt 30te Mai s. A., tre Dage efter at man i Throndhjem fik Budskab om Erik Walkendorfs Død, og reiste strax til Rom.

---

[1] Man skulde næsten tro, at Christiern nu maa have tænkt paa at udsone sig med Erik Walkendorf, om hvis for nogle Maaneder siden (28de Nov. 1522) i Rom indtrufne Død han vel ei har været vidende.

[2] Jørgen, der ankom til Kjøbenhavn 18de Marts 1523, medbragte 3494$^1/_2$ lødige Mark Sølv, 14 000 Mark i danske Hvider, 1900 rhinske Gylden, 30 ungarske Gylden, 22 Angelotter, 1 Rosenobel og 1 Henriksnobel, vist det største Beløb i rede Penge, som nogen Konge hidtil havde faaet ned paa en Gang fra Norge til Danmark. (D. N. V. No. 1036).

Derhen sendte nu Olaf Thorkelssøn, der selv ikke har havt Lyst til nogen Romerfærd, paa sine Vegne en Mand, hvis Navn er bleven noksom bekjendt, nemlig Kanniken Geble Pederssøn. I Rom gik det nok saa raskt fra Haanden med Confirmationen, der allerede opnaaedes 6te Juli 1523, hvorpaa Afgiften betaltes syv Dage senere[1]. Forfatteren Absalon Pederssøn i Bergen har henimod et halvt Aarhundrede senere i en temmelig flot, ja skrydende Stil fortalt, at Geble „gik længe, før han fik Besked“, hvilket altsaa ikke kan siges at være rigtigt, samt, at „han smurte Kurtisaners (pavelige Embedsmænd) og Andres Næver med Ducater“. Nu, gratis fik man jo aldrig Noget ved Curien. Absalon tilføier endog, at Geble skulde have ladet sig forlyde med, „at vi Norske efter denne Dag aldrig mere skulde komme til Rom“, og at man saa havde bedet ham „ikke at tale saa høit“[2]. En saadan Tone ligner ikke den fine og besindige Geble og er ogsaa udentvivl et efter Reformationen lavet Sagn. Man maa desuden erindre, at den just paa den Tid regjerende Pave var den fromme Hadrian VI, under hvem Curiens slette Sider vistnok traadte mindre frem end ellers. Forøvrigt var der i Rom ved den Tid en tydsk Mand, som tillagde sig Fortjenesten af Olaf Thorkelssøns hurtige Udnævnelse. Det var en Prælat fra Schwerins Stift, Dr. Zutpheld Wardenberg, der tillige var Christiern II.s Procurator ved Pavehoffet[3].

Da Geble vistnok, saasnart Biskop Olaf var udnævnt, har ilet med at forlade det kostbare Rom, har han der vist ikke truffet den udvalgte Erkebiskop Olaf Engelbrets-

---

[1] Storm, Afgifter o. s. v. 121.
[2] Norske Samll. 8vo. I 8—9.
[3] D N. VII. P. 578.

søn, som nemlig ved Midten af Juli 1523 endnu ei havde naaet længere end til Nederlandene. Da Geble kom til Bergen efter vel forrettet Ærinde, kunde altsaa hans Herre Olaf betragte sig som tryg i sin Stilling, men Forholdene vare saare critiske i Bergen. Hans Knudsen sad som Christiern II.s Mand paa Kongsgaarden, og Frederik I udstrakte Haanden efter Norges Krone. Han sendte i den Hensigt to betydelige Mænd til Landet, Hr. Henrik Krummedike til det Søndenfjeldske og Dr. Vincents Lunge til det Nordenfjeldske. Den sidste, herefter i lang Tid maaskee vort Lands interessanteste Personlighed, maa vel være kommen til Bergen udpaa Høsten 1523. Han, der vel havde gode Forbindelser i Danmark, men neppe stor, om nogen, Eiendom der, besluttede at blive i Norge og blev kort efter indgiftet i det uddøende norske Aristokrati ved at ægte Margreta, ældste Datter af Ridderen Hr. Nils Henrikssøn paa Østraat (titulær norsk Rigshovmester) og hans driftige Frue Inger Ottesdatter. For ham var det om at gjøre at fremme sin Konges og sine egne Interesser. Han saa derfor rolig paa de voldsomme Scener, der i en Søndagsnat mellem 8de—9de Nov. 1523 fandt Sted i Bergen, idet en brutal Sværm af tydske Handelsfolk og Haandverkere uden videre angreb en stor Deel af Borgerskabet, især bosatte Skotter. De brøde ind i Husene, plyndrede og ødelagde, hvad de forefandt, mishandlede Mænd og Kvinder, bortførte Fanger, ja opbrøde endog Kirker og Klostre. Det er sandt, at Vincents paa den Tid endnu ikke havde nogen offentlig Stilling i Norge og altsaa ei var rette Mand til at skride ind, men han gjorde heller ikke senere, da han var kommen til Magten, nogetsomhelst for at paatale denne Udaad, om hvilken Mindet levede saa langt ned i Tiden, at de Forurettedes Efterkommere

endnu 1604 procederede med Contoiret om Erstatning[1]! Og det seer ud til, at Vincents endog under selve de rædsomme Optrin har staaet paa Tydskernes Side.

Vincents havde sat sig fast i Erkebispegaarden paa Nordnes ligeoverfor Slottet og sluttet „en Dag“ med den oftere nævnte Decanus Hans Knudsen. Nogle Dage efter Urolighederne kom det (25de Nov.) til Underhandlinger med denne om at opgive Slottet. Havde Jørgen Hanssøn været der, vilde dette neppe saa let været opnaaet, men nu overgaves omsider den faste Plads til Biskop Hokold af Stavanger, den udvalgte Biskop af Bergen og Hr. Nils Henrikssøn, hvorpaa disse strax overdroge Kongsgaarden til Vincents Lunge. Hr. Nils, som under dette havde været syg, døde kort efter.

I August 1524 samledes saa omsider det norske Rigsraad i Bergen, hvor Christiern II blev formelig opsagt, efterat man forlængst havde i Gjerningen brudt med ham, og en Haandfæstning udarbeidedes (særskilt for Norge) for at forelægges Kong Frederik. Under Rigsmødet, hvor bl. A. den nye Erkebiskop indfandt sig som Raadets første Medlem, foregik ogsaa en Bispeordination i Bergen, den sidste catholske i denne Stad. Der indviedes ikke mindre end tre Biskopper, Olaf Thorkelssøn til Bergen, den berygtede Mag. Hans Mule til Oslo og den af sin tragiske Skjebne bekjendte Islænding Jon Aressøn til Hole. At den sidste ikke havde pavelig Bekræftelse, var ikke paafaldende, thi de islandske Biskopper pleiede Erkebispen at ordinere af egen Magtfuldkommenhed, men mærkeligere er det, at han ogsaa bekvemmede sig til at ordinere Hans Mule, der ingen saadan Confirmation havde faaet. Denne nedrige Mand havde

---

[1] Norske Samll. 8vo. II, 481 fgg.

da heller ikke nogen varig Glæde af den Ophøielse, han ved de sletteste Midler havde naaet, thi han reiste strax ned til sit Fødeland Danmark, hvor han led Skibbrud paa den jydske Kyst og dræbtes af en Bonde, som formodentlig plyndrede Vraget. Om Jon Aressøn fortælles det, at han var en ustuderet Mand, som derfor ikke selv kunde svare paa Latin ved Ordinationen, men maatte overlade dette til en anden. (Forts.).

JOHANNES FIBIGERS

ERINDRINGER FRA EN REISE I NORGE 1850.

UDGIVNE AF

LUDVIG DAAE.

Forfatteren af de nedenstaaende Reiseerindringer, Johannes Henrik Tauber Fibiger, tilhørte en dansk Slægt, der kan opvise et ikke lidet Antal af begavede og i Literaturen bekjendte Medlemmer af begge Kjøn. Han var født 1821 og døde (efter at have været Præst i Haderslev og derpaa i Kjøbenhavn) som Sognepræst til Ønslev paa Falster 1897. Fibiger har udfoldet en rig poetisk Forfattervirksomhed og derigjennem lagt sin Aandfuldhed for Dagen, men han fandt aldrig Indgang hos Mængden af Læsere. Han valgte nemlig ikke „actuelle" Emner, og, som det vistnok meget træffende er sagt om ham: „han havde, tvertimod hvad der i Almindelighed er Tilfældet, mere Geni end Talent, og Publicum stiller sig snarere tilfreds ved det omvendte"[1].

Ved sin Død efterlod Fibiger en meget udførlig Selvbiographi, der kort efter blev udgiven af den barnløse Mands Pleiesøn, Digteren Karl Gjellerup under Titelen: „Mit Liv og Levned, som jeg selv har forstaaet det" (Kbhvn. 1898. 383 SS. 8. maj.). Alle ville vistnok tilkjende disse Erindringer en høi Plads i den danske Memoireliteratur, og den uforbeholdne Sanddruhed og Oprigtighed samt det kjærlige Sindelag, hvoraf den interessante, ofte tidsbilledlige Fremstilling overalt bæres, vil stedse tiltale alle gode Læsere.

Gjellerup fandt det nødvendigt at udelade visse Afsnit, fordi Bogen ellers vilde være bleven af et Omfang, der vilde

---

[1] N. Bøgh, Dansk biogr. Lexicon V, S. 142.

gjort det vanskeligt at faa den udgiven. Mellem disse udeladte Afsnit var ogsaa Skildringen af en Reise i Norge.

Undertegnede, der maatte formode, at der i dette Afsnit maatte findes adskilligt, hvorpaa særlig norske Læsere vilde sætte stor Priis, har gjennem en dansk Ven, der stod Fibiger meget nær, opnaaet Adgang til at blive bekjendt med denne Del af Haandskriftet og derefter faaet Enkefru Fibigers Tilladelse til at udgive Reiseskildringen her i Norge.

Som man vil see, foretoges Reisen, Fibigers eneste Besøg her i Landet, i Sommeren 1850 og i Selskab med en Ven, den høit ansete Philolog og Archæolog J. L. Ussing. Den medtog nogle Uger, under hvilke de to Venner navnlig besøgte Christiania, Bergen og Throndhjem. Skildringen er ikke nedskreven som Dagbog, men senere udarbeidet med bevarede Reisebreve som Støtte for Erindringen.

Udgiveren meddeler Haandskriftet i Uddrag og har navnlig fundet det rettest at bortskjære det meste af de forøvrigt meget fine og tiltalende Naturskildringer. Det tør haabes, at det lille Arbeide vil modtages med Velvilje af den norske historiske Forenings Medlemmer, baade fordi det indeholder interessante Ting om flere bekjendte Landsmænd, og fordi det aander en saa varm Kjærlighed til Norge og en saa smuk Forstaaelse af de mange Baand, som trods Nutidens politiske Adskillelse altid vil forbinde dannede Danske og Norske.

Tilsidst kun den Bemærkning, at naar Fibiger undertiden taler om, at han i Norge havde saa megen „Familie“ da maa dette ikke tages efter Ordene. Nogen egentlig Frænde her i Landet havde han visselig slet ikke, men dels traf han nogle Slægtninge af sin Svoger, den bekjendte Skolemand Professor Søren Thrige, dels stødte han paa adskillige Steder sammen med nærmere og fjernere Beslægtede af en norskfødt Tante i Kjøbenhavn, den ansete Artilleriofficer (i 1851 Krigsminister) General Jacob Scavenius Fibigers Hustru.

L. D.

NORGES REISEN.

Naar alle Bøger ere læste,
Saa reis og lær at elske din Næste.

Det traf sig saa heldigt, at min kjære Ven Louis Ussing den Sommer [1850] agtede sig til Norge og ikke havde noget imod at tage mig med. Det var netop, hvad jeg kunde ønske. Den Reise kunde gjøres paa en sex Ugers Tid og medføre den Henrykkelse for første Gang at see et Bjergland. Søndagen 7de Juli gik jeg med min Ven ombord i det norske Dampskib.

— — — Da vi kom til Christiania, vare vi strax hjemme i Landet, gode gamle Venner ventede paa os og flere fik vi. Der var Hartvig Nissen, senere Norges Skoledirecteur; han havde dengang en stor lærd Skole under sig. Som han havde været min Ven i Kjøbenhavn og havde en høist elskværdig Hustru og end ydermere en ugift Svigerinde, særdeles min Veninde hjemmefra, og da de havde et Landsted udenfor Byen, nød vi de bedste Hviletimer hos dem.

Hvad der kan kaldes Arbeidstimerne, tilbragte vi hos Welhaven. Han havde strax paa sin uafviselige Maade slaaet en Klo i os, og han var da heller ikke den, man fik Lyst til at afvise. Vi skulde med alle Vaaben, en virtuosmæssig Veltalenhed kan opvise, overbevises om, at som Norge har Verden ikke flere Lande, og det med Italien er „en europæisk Illusion", som han sagde. Det være dog langt fra mig at mene, at det just var Wel-

haven, der udrettede det. Han formaaede meget, men det var dog ikke hans lorgnerende Øine, drastiske Gesticulation, Tonefald og Ordstrømme, Lynglimt af Vid og Torden af Latter, Skulderrystelser, Ribbenstød og alle de andre Hjelpemidler, han rigeligt nok benyttede, som overbeviste mig om Norges Fortræffelighed. Sligt har ikke megen Magt over mit oppositionelle Temperament. Norge kunde nok selv. Enhver, der har kjendt den mærkelige Digter, vil ogsaa vide, at det store Apparat heller ikke var Sagen, men kun en Morskab for ham selv, ogsaa for andre; man saa strax, hvad det var. Naar han væltede sig i Sophaen, saa Benene fegtede høit i Luften, eller blot ved at sige Ja til en Bemærkning, stødte En i Skuldren, saa man tørnede ind mod Væggen, var det i Virkeligheden kun Glæde over „engang at komme til at tale, for disse Christianiamænd ere ikke til at tale med; jeg mødte En forleden paa Gaden, han sagde en Aandrighed, Gud hjelpe os“ — Arme og Øine høit mod Himlen — „jeg svarede: Vaas! og vendte ham Ryggen“ — han snurrede sig rundt og gik med haanlig Ryg.

I Grunden var han en inderlig godmodig og overordentlig tjenstvillig Sjel, saavidt jeg har seet, og naar han fortalte os det modsatte om sig selv, tillod jeg mig at mene, at han gav sig selv for at more os, men ikke saa ganske var den, han gav. I literære Feider har han været grov nok, og ovennævnte Historie kan gjerne være nogenlunde sand, men det hørte saa til Tonen. Nordmændene mene ikke stort dermed, naar de tale om Prygl, de skal blot have Luft for deres kjære Natur. De have ligesaa store Hjerter, som Lemmer, det skulde vi tilstrækkelig erfare. „Hvad vil det fine Menneske her mellem os Bjørne?“ sagde han til mig og skubbede til mig. Det er nu den tilvante Opfattelse af Kjøben-

havnerne og Fjeldfolket. Han mente selvfølgelig ikke, at jeg var finere, end han.

Fra Morgen til Aften vandrede han utrættelig om med os, at vi skulde faa Alt at see, hvad Norges Hovedstad kunde opvise, fremfor alt faa det rigtig forklaret, hvilket vi fik paa den omtalte Maade. Foran Gudes Malerier sluttede han en vældig Lovtale ved med knyttet Næve rystet mod Billedet at raabe: „See Forgrunden som hugget ud!“ Egentlig Synd at sige om den store Kunstner. Jeg mindede da ogsaa om, hvad Marstrand pleiede at sige om den tydske Skole, som de norske Malere dengang hørte til: „Først maler de, saa klatter de med Kosten, saa sparker de i Farven.“ Og Welhaven opslog en Skoggerlatter.

Christiania var dengang ikke saa rig, som nu, den var vel ogsaa kun halv saa stor. Der var ingen Storthingsbygning. Hovedkirken var ikke færdig, og der var ingen offentlige Monumenter. Ogsaa Oscarshal var først under Bygning, de nationale Malerier, som pryde den, stode endnu i det Atelier, han førte os hen til. Ligefuldt sandede jeg, at blev den saaledes ved, vilde den blive en skjøn Stad, og den er som bekjendt bleven godt ved. Men dens Beliggenhed sikrer den ogsaa Forrangen for de fleste Hovedstæder.

Folkets gode Egenskaber behøvede Welhavens Veltalenhed ikke at overbevise mig om; han gjorde det da heller ikke, han nedsatte dem snarere. Det varede ikke mange Dage, før jeg selv af Kvindernes Frimodighed og Mændenes Urokkelighed og begge Kjøns naturlige Hjertelighed havde spaaet dette Folk en stor Fremtid. Og jeg kan ikke negte mig selv den stille Fornøielse at føle noget af min Divinationsgave, nu da Spaadommen, som man herhjemme dengang ikke vilde høre, saa rigelig er gaaet

i Opfyldelse, at vi alle maa erkjende, hvor meget vi have Norge at takke for baade i Aandens Kunst og Synet af mandig Handling. Men dengang var det ikke saa aabenbart. Videnskaben arbeidede vel, som andre Steder, og Mænd som P. A. Munch, Keyser og Hansteen vilde pryde ethvert Universitet. Men Poesien, som nu engang er den rette Basune for et Folks Betydning i Aandsriget, var kun dansk Aflægger, som Andreas Munch, eller begyndende Tilløb til det rette Norske. Welhaven gjorde, hvad han magtede, men kunde ikke finde Stof, og Wergeland var et Chaos, hvori Fremtiden gjærede, men de Guder, som skulde forme det, gik endnu i Drengetrøien. Mig synes ogsaa, at[1] — — — norsk Genialitet løftes ligesaa meget af dansk, som af norsk Stemning, saa saa man dengang hos os med et Skuldertræk ned paa norsk Væsen. En Nordmand, som mødte ganske naturlig med sin hjemlige Optræden, endog blot med sit Sprog, var man ikke fri for at have til Bedste, blot, fordi han var, som han maatte være. Jeg mindes et pudsigt Sammenstød, hvor denne min Opfattelse kom til Orde. Det var en af de sidste Dage, da vi efter Reisen gjennem Landet anden Gang vare i Christiania. Vi gik paa Gaden med Welhaven, og jeg havde udtalt mig om det Indtryk, jeg havde modtaget af det norske Folk. Da tilføiede jeg: Er det ikke til at ærgre sig over, at man hos os altid skal gjøre Nar af de Norske og føle sig ilde ved deres Væsen omtrent som ved Jøder?[2]

---

[1] Et Par Ord ulæselige.

[2] Dette Stykke fra „Mig synes ogsaa“ o. s. v. er udstrøget i Haandskriftet, men dog paa Grund af den store Interesse, som Bemærkningerne have, medtaget, saa langt, som det var læseligt. Den senere Del er imdlertid saa vel udstrøget, at den næsten slet ikke kan læses, og derfor udeladt; man faar altsaa ikke Ret Begreb om „Sammenstødets“ egentlige Beskaffenhed. Udg.

Efter endt Vandring spiste vi sædvanlig hos Welhavens og havde en rig Fornøielse af hans Frue. Hun var en Kjøbenhavnerinde af fransk Æt, men vidt forskjellig fra sin Søster, den rolige Bispinde Martensen med den værdige Holdning. Jeg vil ikke gjøre mig lystig over den brave Dame. Hun var et fortræffeligt Menneske, men hendes Væsen var forbausende. Aldrig har jeg hørt Mage til kvindelige Talegaver. Hun talte rastløst Time efter Time, naar Manden da ikke var tilstede, for var han der, skjød de hinanden utaalmodigt til Side. Og hun talte godt, skildrende, dristigt, voldsomt og høit, ikke skjønt theatralsk, som han, men i en Tone, som jeg ikke kunde lade være at ligne med en Klappermølle, og skrev hjem, at efter en Aften hos hende, gjorde det formelig godt at gaa gjennem en rolig Gade, det var, som man kom ud af en larmende Fabrik. Mens hendes Mand helst væltede sig, havde hun den Skik at høine sig i Sædet ved at trække Benene op under sig, og den svære Dame saa da imponerende ud, som hun fra sin Throne langede voldsomt ud med Armene til sin Tale. Men i høi Maade gjestfri og hjertelig var hun, ligesom han[1].

Vi havde tænkt at drage gjennem Thelemarken og Hardanger til Bergen, men da vi forhandlede Planen med Welhaven, fraraadede han den bestemt, da der dengang ingen Vei var over Røldalsfjeldene. „I kommer ikke igjennem“, raabte han. „Saadanne Kjøbstadskarle sulter ihjel og fryser ihjel og bliver liggende i Uren.“ Saa for-

[1] Om Professorinde Welhaven (født Bidoulac) kan forøvrigt henvises til Breve fra og til H. C. Ørsted II, 215—217 og 275—276, hvor man vil finde foruden et Brev fra hende selv og et meget venskabeligt Brev til hende fra Ørsted ogsaa særdeles sympathetiske Ytringer om hende af Prof. Hansteen.

Udg.

talte han om Øhlenschläger, som engang var kommen den Vei. „Han havde Katteskindsstøvler paa, da han skulde ud paa Sneen, og dem gik han og hoppede og trippede med“ — og at høre det Udtryk, han lagde i Ordene — „saa tager den Kjæmpekarl af en Theler, han havde faaet til Fører, hele Digterkongen som et Barn paa sine Arme, da de skulde ud i Elven, og siger: Hvad er det for Støvler, Du har paa, de ere jo for smaa til Dig, Du kan ikke gaa ordentlig paa Benene.“ Jeg har mange Aar efter hørt ham fortælle samme Historie med samme effectfulde Foredrag, men da var den rigtignok bleven forøget med flere naragtige Træk[1].

At den Vei var ufremkommelig for os, var imidlertid rigtigt. Da vi i Bergen traf de to Muncher, fortrøde de stærkt, at de havde valgt den. Vi vedtog altsaa det forstandigere Forslag at følge Postveien gjennem Sogn, dog med den Afvigelse at gjøre en Runding (sic) gjennem Hadeland og Valders, og vi fortrød det ikke. Welhaven havde Ret i, at vi paa den Vei mere fik Landet at see i det Store, og vilde ikke savne ligesaa mægtige Naturscener, som i Thelemarken og Hardanger.

Vi vare komne til Norge i Regn. Christiania Fjords mange Herligheder, Frederiksværn, Vallø, Horten, Moss, Holmestrand og hvad alle de skjønne Anløbssteder hedde, vare vel værd at see, men vi fik dem kun at see i mørkt Veir. Og da vi gik gjennem det smalle Løb, saa vi de lange, sortegrønne Aaser i det triste Klædebon af blyfarvede Skyer hængende over Siderne og tæt Regn under.

---

[1] Øhlenschläger reiste 1843 over Land fra Christiania til Bergen og omtaler selv sine Besværligheder, og at han af en Bonde „blev baaren som et Fedtlam“ over Sneen (Erindringer IV, 176—178). Fibigers: „En Theler“ (Thelebonde) er naturligvis unøiagtigt, da Reisen ikke gik gjennem Thelemarken. Udg.

Fortet pegede skummelt ud af Klippehulerne med sine Kanoner, det venlige Drøbak gik næsten tabt, og fra Christianias Brygge maatte vi vade til en Droschke. Sne-en saaes næste Morgen endnu paa Fjeldene. Men Skjebnen mente dog Intet dermed. Det var kun et mørkt Forhæng, den foreløbig havde gjemt alle de Skjønheder bag ved, som den havde i Sinde at vise os. Mens vi vare i Byen, blev der Solgangsveir, som de Indfødte kaldte det, og erfarne Folk spaaede sandt, der kom en Sommerluft saa ren og venlig, som vi ikke hos os saa let faar den at see.

Altsaa d. 12te Juli Eftermiddag rullede vi paa en Kjærrevogn under Vennernes Lykønskninger ud af den gode Stad, og saa snart jeg fik Tømmen i Hænderne, begreb jeg, at Norge foruden alt det hidtil smagte endnu hævde to uvisnelige Herligheder. Den ene, at Veiene er saa umaadelig lange. Vi havde omtrent 200 Mile for os. Den anden Befolkningen. Intet Land i Verden har Mage til den. Ene eller selv anden, allerhelst med den, der desværre var hjemme, i det lette, tohjulede Kjøretøi i al Fortrolighed mellem Himmel og Jord at jage hen over Bjerge og Dale og omgaaes deres Vidundere paa nært Hold som sine Venner, det er Fodturens Frihed og Fred, og dog den hurtige Farts freidige Lyst. Man kan standse, hvor man har Lyst, man kan flyve som en Fugl og nappe til hvert Bær, som den. Man skal blot forsøge det en Gang, og man skal grundig blive vænt af med Menneskehedens Stolthed, disse Nutidens mirakuløse Mønster-Hestevogne. Schweizer Befordringer er det rene Useldom og Italiens, ja det er en Illusion, som Welhaven sagde, i Sammenligning med den norske Kariol.

Nu løb den gode Nordbagge med os langs Fjordens yndige Bred og opover Høilandet gjennem den uendelige

stille Skov med alle dens hyggelige Afkroge med en Luft som en Gudedrik og en Duft som Drikkens Kogleri. Efter hver sindig Stigning viste sig endnu den henrivende Christiania-Dal med den gamle hvide Borg paa Næsset, og da vi ved Dreiningen over Aasen saa den sidste Gang, lyste den i Aftensolen, som den ret vilde vise, hvor langt fra den kunde beundres. Men hvad jeg for Øieblikket mest beundrede og blev ved at beundre alle hundrede Miil, var det elskværdigste af alle firbenede Væsener, Fjeldhesten, Gampen, som den vel kaldes paa sit Modersmaal.

Jeg har seet den i alle Skikkelser, fra det skjønneste Dyr med Lemmer og Bevægelser, som i Fidias's Festtog til den mest udslidte lille Fyr, der kunde have Grund til være betænkelig ved Sagen, men ingensinde har jeg seet den gjøre Andet, end hvad der gjør alle andre Heste tilskamme. — — Helt trygt kom vi ned i den frodige Lommedal. Jernhytterne brasede og stampede, Fossen skinnede, Koklokkerne klemtede, Skyggen bredte sig langt ud over Bygden, Folk rev Hø, og den lille Kro indbød med godt Øl under Svalen, og da man tændte sin Pibe, satte en venlig Nordmand, der havde været i Danmark sig hos.

Det blev mørkt og koldt i Skoven, inden vi naaede Krogklevens Vertshuus, det var et svært Pust, men Behandlingen hos de gode Folk var upaaklagelig. — — Min fortræffelige Reisefælle paatog sig alt Arbeide, han førte Regnskabet, skaffede Befordring ethvert Sted og fremfor Alt han lagde Reiseplanen, saa jeg med guddommelig Ro kunde nyde det Ætheriske uden at ændse det Jordiske. Det var mig temmelig ligegyldigt, hvor vi kom hen, jeg havde fattet den Tro, at enhver Plet i det Vidunderland var god nok. Det eneste, jeg kunde have øn-

sket, var, at han havde havt mindre Hast og, at han havde forstaaet sig paa en Pibe Tobak i en grøn Eng med en Ged til at lege med Tobakspungen. Men han var alt dengang en erfaren europæisk og halvasiatisk Reisende, vidste derfor, at Tid er ikke blot Penge, men alle de Æventyr, man kan faa for dem, og vilde Intet høre om, at Driveri ogsaa var et ganske godt Æventyr.

Da vi kom til Søen, saa jeg en Naturscene, som jeg ikke veed nogensteds at have seet saa udpræget, ikke engang ved de italienske Søer, snarest paa visse hollandske Malerier; de Folk vide at aflure Naturen Ting, som Andre ikke let faa at see. I den milde Morgenluft saa Fjeldskrænterne langs Vandet med alle deres rige Slør af Løvverk saa fine og umaterielle ud, saa jeg ikke kan udtrykke det anderledes, end som farvet Glas.

— — Professor Bugge, Sognepræsten i Gran, var os nævnt som en Mand, man burde gjeste. Jeg tror ikke, vi havde anden Addresse til ham, men det behøvedes ikke heller. Man sagde om ham, at han ligesom Abraham stod udenfor sit Paulun for at fange Veifarende op og gjøre dem godt, og vist var det, at han gjorde enhver Sjel, han mødte, en Mængde godt. Saasom han havde været Rector i Christiania, var den philologiske Professor, jeg kom med, et Fund, han vidste at gjøre Brug af og, saasom han af sit fromme Hjerte elskede sit Kald som Landsbypræst og kunde flokke sin Menighed om sig, saa de ikke kunde rummes i Kirken, var en theologisk Candidat en Person, han havde Lyst til at give det rette Syn paa Sagen. Da han endelig ogsaa var dansk af Fødsel, idet Faderen til de tre Brødre, han, Biskoppen[1]

---

[1] Som bekjendt var Biskop Bugge ikke Broder, men Fader til Provst Søren Bugge i Gran og Rector F. M. Bugge i Thrond-

og Rectoren i Throndhjem, var Præst i Fredericia, mente han, at Landsmænd behøvede ingen videre Indgang til Fortroligheden, saameget mere, som de pleie at være i Familie sammen. Det vare vi da ogsaa, da Brødrene Bugge ere i Fætterskab med Søren Thrige[1], og Fortroligheden blev fuldstændig, da den blev krydret med Familiesager og gamle Historier.

Gjestfriheden var der ikke Noget i Veien med. Da vi kom og spurgte, om han vilde huse os, svarede han: „Jo, det vil jeg, men ikke for mindre end 3 Nætter og Dage. I kortere Tid kan en ordentlig Samtale ikke blive til Noget.“ Med Plads var der heller ikke Noget i Veien, i Norge er der Plads nok.

Det var selvfølgelig Noget for mig at see en rigtig norsk Præstegaard, og dettte var et fortræffeligt Exemplar. To toetages Stuehuse, det ene til Familien, det andet til Gjester, begge pent rødmalede Bjelkebygninger med store gjestfrie Forstuer, brede Trapper, høie rummelige Stuer, afpanelede med høvlede Fyrrebræder, der uden Maling staa, som de er og see godt nok ud saaledes. Kun Familiens daglige Værelser vare betrukne med Tapetpapir. Al Ting rummelig; man fornemmer, man er i et Land, hvor der er Bygningstømmer nok og Plads nok til at bygge paa, kun altfor megen. Noget for aabent til alle Sider er der, et stort og ikke brolagt Tun, men Have eller anden Plantning saa jeg ikke noget synderlig andet af ved disse Gaarde, end Kjøkkenhave til Huusbehov. — —

---

hjem. Heller ikke er det rigtigt, at Søren Bugge var født i Danmark; han var født 1799 i Vanse (Lister), men tilbragte nogle af sine første Barneaar i Fredericia. Udg.

[1] Thriges Fader og Provst Bugge vare Sønner af to Søstre Koch (se I. Barfod, den Falsterske Geistlighed I (Anhanget), S. XVII. Udg.

Gaardens Beboere beskrev jeg i et Brev, som jeg fuldendte henimod Midnat uden andet Lys end Sommernattens omkring Norden vandrende Solbjergsglød:

„Vor Vert er en Mand, hvis Tale gaar rastløs i Lighed med vor Ven Fogs[1], afhandlende alle tænkelige Materier og gjør dem alle mærkelige. Hans værdige Huusfrue er en elskelig Kvinde, som i Fortrolighed gjerne vil have sig en lidt sværmerisk Samtale. Hans Datter er en statelig Ungmø, hvis forstandige og paapasselige Væsen ganske lidt minder om, at hun har siddet mellem Søstrene i Christiansfeld. Hans Søn er en beskeden pæn Student. Hans Forvalter en gemytlig Veiviser. Hans Gjester, som komme og gaae i Mængde, ere Folk med leende Ansigter, som skjønne paa Præstegaarden. Hans Maaltider, der efter Ussings Beregning udgjøre ni i Døgnet, ere alle uundgaaelige. Hans Stuepige er en neiende og trippende Jente, af hvis høflige Naivetet man med Glæde skjønner Huusaandens Væsen. Og hans Budeie (Meierske), en Sæterpige fra Hallingdalen med et Væsen som en Adelsfrue, en Tunge, der løber som en Fos paa et Maal, der klinger som Koklokken paa Sæteren og en Dragt som hendes Farmødres, der vandt Harald Haarfagers Hjerte.“

Det er saa, at Professor Bugges fromme Sjel havde fundet sig meget tiltalt af Herrnhuternes Broderkjærlighed, hvorfor han havde sendt sine Døtre til deres Skole, men man mærkede det ikke paa andet, end den menneskekjærlige Tone, der trak sig gjennem al hans Tale. Om Søndagen kjørte vi med ham til Annexkirken Tingelstad og fandt den saa fyldt, at Folk maatte finde sig i at sidde paa Stolestadernes Rygfjel med Benene ned mellem

[1] Den senere Biskop over Sjællands Stift B J. Fog. Udg.

dem, der sad paa Bænkene. De holdt opmærksomme ud under den lange Tjeneste og slugte hans Ord, medens han katekiserende gik op og ned mellem sine Børn. Det var et herligt Syn, da vi kom ud af Kirken at see den brogede Mængde sprede sig ned over Bakken, og da vi besøgte en Bondegaard, fik vi i den høie tømmersatte Stue en Smag af gammel nordisk Skik.

Gran har den vel sagtens enestaaende Eiendommelighed, at der paa dens ellers bare og kun lidt tiltalende Kirkegaard staa Side om Side ganske tæt ved hinanden to store Kirker. Den ene er i Brug som Sognekirke, en endnu anseligere høithvælvet Stenbygning er nu saa temmelig en Ruin.

Sabbaten blev dog ikke strengere holdt, end at den geistlige Professor om Eftermiddagen førte os ud paa den underlige Fjeldkamp, Sølsbjerg kaldet. En Gut bar Flaskekurven, og medens Solen glødende dalede over Fjordens Vandspeil, skulde den tømmes. Der blev Intet slaaet af paa den nidkjære Sjælesørgers Skaaltaler. At vi ikke flere Gange faldt hinanden om Halsen, var ikke hans Skyld.

Det var nu Pietismen paa Hadeland, og jeg kan indestaa for, at den idetmindste dengang ingen bitter Bismag havde. To Dage efter kjørte vi ned til Fjorden og førtes paa en lille Damper ad dens fine blanke Vand til den Bygd, som hedder Land og vel fortjener at agtes derfor mellem alle Lande. Selvfølgelig mødte der igjen en vennehuld Mand i en sort Præstefrakke[1] og tog os under Armen. Han kunde umuligt undvære den Glæde at bringe os til Sæde ved sin Arne, saameget mere som

[1] Maa vistnok være Sognepræsten til Land, Provst O. P. Aabel. Udg.

han efter sit Sigende behøvede slig Muntring, da han havde ikke mindre end 6 Kirker at røgte der oppe i Fjeldbygderne.

Vi kom paa Kærrer, men naaede kun et lidet Skifte opover de duftende Enge langs den pludrende Elv, da en Christiania Professor med ægte velformet academisk Snaksomhed hagede sig i os. Han hed Hallager, og hedder forhaabentlig saa endnu, for han var ung, medens de kjære Grans Folk, vemodigt at tænke paa, nu maa søges i Evigheden. Han fulgte os lige til Bergen og var os med sin friske Reiselyst til Glæde, som med sin juridiske Practiskhed til god Nytte[1].

Capitain Gerhard Munthe, Norges ypperste Geograph, maatte ikke forsømmes. Som sædvanligt hjerteligt velkomne, og overdreven god Forpleining. Det gjør et underligt Indtryk saaledes fra den vilde og ensomme Natur at træde ind i fint udstyrede Værelser og pludselig see sig selv forvandlet til et dannet Menneske, der kan sætte sig i en blød Sofa, samtale som en Hovedstadsmand, byde Fruen Armen og føre hende ind i en blændende Spisesal, hvor Bordet i Kandelabrenes Glands bugner af duftende Spisevarer, Flasker og Glas. Frugter og Blomster. Man tilgive mig, at jeg efter den magiske Forvandling var saa forstyrret, at jeg bedst husker noget som en Tryllehave under Dronning Gunhilds Glasklokke og ganske har glemt den venlige Familie.

(23de Juli kom de Reisende til Bergen).

Der var et Herberge, Gjestgivergaard, hvad man vil kalde det, „hos Madam Friis“. Sligt kan neppe findes uden i Bergen, og Gaardens Beboere vel heller ikke.

---

[1] Reisen gik saa gjennem Valders og Lærdal. Udg.

Vi bleve mindst af Alt modtagne af springende Kellnere i sort Kjole og hvid Slips, nei, en bred moderlig Skikkelse stod i Døren, et Par glade Døtre kigede frem bag hende, med Haandtryk og hjerteligt Velkommen bleve vi førte ind i deres egen hyggelige Dagligstue — de havde spurgt, vi vilde komme, og hvor det var deiligt, at vi kom. Den Ting var ellers baade let og glædelig at begribe, og vi satte os med god bergensk Gemytlighed til at snakke løs med de venlige Damer om Folk og Land, Reisen og al dens Morskab, om Venner og Familie og tog Sagen aldeles, som om vi vare faldne ind i en Præstegaard i Egenskab af velsete Gjester.

Naar dertil føies, at Alt i den store gammeldags Træbygning aandede den Renlighed og stille Orden, som vidner om trygt Kvinderegimente, hvor Skabet staar, hvor det skal, og Nøglerne hænge ved den Hofte, de skal, og at dette af hele Norge anbefalede Hus laa paa et grønt Tun, hvorfra man paa den ene Side saa udover en Fjordarm med Lyderhorns jevnt til Spidsen opstigende Ryg til Baggrund og paa den anden Side over Havnen til den nordre Kyst, og Baade glede hid og did, og Bygninger og Bakker, grønne Enge og lysgraa Fjelde overalt speiler sig i de blanke Vige, og ingen Vognrummel i Staden af Træ, hvor man kun gaar og seiler og Alt i Sommermiddags varme Ro, saa har man Bergen i godt Veir, og et Veir var det, som vilde det bringe os til at sande, at vi var komne til Norges Venezia.

Bergen er ogsaa tiltrods for sin yderst borgerlige Bygningsmaade en pyntelig By. Alle dens smaa Træhuse vende Gavlen ud til Gaden og see gjennemgaaende velhavende ud, er pænt malede med lyse Farver og blive vaskede hver Løverdag paa sin Hollandsk. Egentlig er den ingen Smaaby, men Indbyggernes jævne Væsen

gjør den dog til det. Man mærker, at der fra alle deklare Ruder med udmærket holdte Blomsterpotter og velstrøgne Gardiner, at ligesaa klare Øine holder flittig Udkig efter de Fremmede, naar de gaa gjennem Gaden, og en smuk Eftermiddag seer man den nette kvindelige Befolkning sidde udenfor Husene syende og strikkende og fremfor alt ivrig snakkende paa deres bløde, syngende Maal. Berømt er dens Fisketorv og visselig værdt at see[1].

Vi befandt os overmaade vel i Holbergs By. Intet Under, vor Vertinde havde ikke mindre end fem Døttre, muntre, aabenhjertige og venlige Stadsmøer, opsatte med at have glade Dage med deres Gjester. Dertil gjemte Huset idetmindste i Sommerferien endnu en Perle af første Rang, Sønnen Johan Friis. Det var første Gang, jeg saa den kjære Mand, og det var kun faa Dage, men nok til, at han groede saa fast til mit Hjerte, at jeg aldrig har kunnet tænke paa ham uden inderlig Længsel og Rørelse over, hvad Mand han var. Dengang var han endnu en kraftig Ungersvend, der satte sin Fod trygt paa enhver Vei, ligemeget, om den var jevn eller steil, og ligesaa trygt lod sin Tunge gaa med en god og forstandig Mands Tale, altid klar, fuldfærdig Mening i Stort som i Smaat og altid Hjertet med som en mild Ledsagerinde gjennem Tankens Labyrinther og helst lysende op paa Veien med god hyggelig Skjemt. I sund kraftig Tænkesæt, fostret i dybt Følelsesliv lignede han ikke saa lidt min Ven, Romantikeren Edvard Lembcke, men i sit Væsen var han mere aaben, bred og stærk, tog ligesom mere Plads og gav mere ud af sit Forraad. Tolv Aar efter saa jeg ham igjen i Kjøbenhavn og havde da Fornemmelse af, at hverken han eller jeg havde mærket, hvor

[1] Skildringen af dette udelades. Udg.

faa Timer, vi tidligere havde mødtes, eller hvor lang Tid der siden var gaaet. Efter at have været Docent ved Universitetet og i Christiania skaffet sig Navn af deres ypperste Taler, var han nu Rector i Christiansand. Men, ak han var bleven en svag Mand. Han, der rank og let havde været forrest paa Fjeldstien, støttede sig nu bøiet paa min Arm. Det var igjen kun et Par Dage og et Par Timer, som vi kunde være sammen, og nu ligger han forlængst i sin Grav, men naar jeg tænker paa ham, er det mig, som havde vi levet Livet igjennem med hinanden.

Men det var ved hans fem Søstre, glædelig Ihukommelse, at jeg standsede. De havde selvfølgelig en ligesaa stor Færdighed i at pakke en Madkurv, som deres Gaardsgut havde baade Vane og Vilje til at bære den op paa det Fjeld, hvor Nils Klim fandt Veien ned til Jordens Bug. Og medens vi ved Fløien i Eftermiddagssolens bedste Belysning nød Udstillingen af alle Stadens pæne Gader, dens Kirker og Landsteder, flaadebedækte Havn og øvrige blanke Vande, hegnede af benævnte og ubenævnte Fjelde, fra Olrikens, Løvstakkens og Lyderhorns høitragende Kjæmper, ned til Vrimlen af Skjærgaardens menige Klumper, drak vi henrykte Skaaler for dem alle og skjønnede imellem Skaalerne paa de friske og vellykkede Kavringer i Kurven.

— — Vemodigt at tænke paa, at denne af Himlens stille Sommerhede og jordisk Hjertevarme lige velsignede Dag var den, hvorpaa de der hjemme fra Daggry havde kjæmpet paa Isteds blodige Hede, og hvor de nu mødig stak Sværdet i Skeden, seende sig om efter mangen blegnet Kammerat. Men vi vidste det ikke. I Bergen havde vi fundet Breve, som underrettede os om, at Tydskerne havde besat Slesvig By, og den danske Hær var rykket frem til Flensborg, og vi vidste, i hvilken

Spænding man hjemme saa imøde, hvad den næste Dag vilde bringe.

Næste Morgen sad vi igjen ikke i den landlige haarde Kærre, men i en magelig Kjøbstadgig, og rullede over Bjerge og græsrige Enge en tre Mils Vei ud imod Syd til Hjørnet af Bjørnefjord, hvor ved en skjøn Vig ligger de smuldrede Ruiner af Lyse Kloster. Der var i Sandhed en god „Kvileplads“, hvor vi kunde tage vor Middagsmad af Madame Friis's rigelige Madkurv og styrke os til det egentlige Maal for Dagsreisen, det at vove os til at undersøge, om Øhlenschlägers Datter endnu svarede til det Ry for Skjønhed og Elskværdighed, som hun alt før vor Tid havde efterladt i Kjøbenhavn. Dragne af dette Tryllemiddel, naaede vi da ogsaa i god Tid langs den næste Vigs, Fanefjords, Bred til Gaarden Steen.

Fru Marie Konow var ganske vist nu bleven en imponerende Herregaardsfrue, men ligesaa vist var hun dog endnu mærkværdig skjøn at skue med Faderens velformede Træk, men langt mere spillende af Liv, med blomstrende Teint og med en elegant, men lidt fyldig „granvoxen“ Skikkelse. Hun kunde endnu meget vel gaa for Skjaldens Ideal af en Asadis, kun Skade, at hun var, som det kunde skee for Diserne, bortført til Jotunheimen. Fruen glædede os uforbeholdent ved med lattermild Snaksomhed at gjennemgaa alle Kjøbenhavnske Historier; det var tydeligt, at det gjorde hende godt i denne Forviisningsstand at høre Budskabet fra Midgaard, saa lidt asaagtige end Budbringerne saa ud. Vi var dog begge saa heldige at være vel kjendte med den Ørstedske og den Mynsterske Kreds, hvor hun hørte hjemme. Vi tilbragte en munter Aften ved et overdaadigt Bord, og seilede saa med stor Fornøielse over vellykket Fest tilbage til Bergen.

Jeg kunde nu sende et Budskab hjem, „at samme gode Stad begynder stærkt at stille det øvrige Land i Skygge. Christiania synker ned til en dagligdags dansk By, og Fjeldveien med sit skimlede Fladbrød og harske Smør gjemmer sig som en overstaaet Kampens Tid i Erindringens Sky". Men jeg tog Feil, vi havde store Ting endnu at opleve i Norge, og nu først og fremst at befare dets Hav.

Endnu en Dag tilbragte vi dels i hyggeligt Familieliv og med af velvillige Byfolk at lade os forevise Stadens Mærkværdigheder, saasom Fæstningen Bergenhuus, et Borgtaarn, kaldet Walkendorfs Taarn, en gammel gothisk Stenhal, der antages at være bygget af Kong Haaken Haakensen 1250, i saa Fald den eneste verdslige Bygning, vi har fra den Tid, en gammel Kirke og den tydske Brygge med den lange Række af lybske Boder og andet sligt, hvorom bedst kan læses i Bergens upaatvivlelig righoldige Literatur. Men næste Dag var vi alt ved Gry ude imellem de mugne, endnu af Morgentaage grædende Skjær for at seile i Dage og seile i tre, til vi naaede Trondhjems Strand.

— — Ombord i det smukke, bekvemme Regjeringsskib førte man et høist overdaadigt Driverliv fra Sol gik op, til Sol gik ned. — — Paa disse lange Dage var endelig engang god Tid, og jeg brugte den til at fylde min Tegnebog med Billeder af mange sære Fjeldformer. Der blev drevet meget Vellevnet ved Maaltiderne, de tog lang Tid, og i Mellemtiderne kjedede Folk sig og vilde have en Samtale. Saa meldte sig hos mig en Embedsbroder, endogsaa af Familien, for jeg havde dengang den Lykke at være i Familie med det halve Norge. Det var min kjære Tante Amalie[1], som var norsk af Fødsel og havde

[1] Generalinde Fibiger, see Forordet. Hvo den omtalte Præst har været, har jeg ikke kunnet udfinde. Udg.

en Søster, der var gift Holtermann, og den Holtermannske Familie, som stammede fra Hlade, var gjennem „Hladejarlens“ tolv Sønner vidt udbredt. Ogsaa havde hun flere Søstre og Brødre bosatte paa vor Vei, som vi siden komme til. Denne min geistlige Fætter var nu en inderlig skikkelig Fyr, der længe havde gjort sin Pligt paa denne Søndag med at slide sig gjennem den drøieste theologiske Føde, en Bog af Rudelbach, men henover alle Texter, Citater og Anmærkningernes knortede Commentarer ikke havde kunnet bare sig for at skaade til mig og passe paa, naar min Pen standsede, for jeg sad netop og skrev til min Elskede. Han var Præst for en hel Flok af disse skarpe Øer og talte om Kinn med Kleven ikke som et interessant Punct i et Billede, men som et goldt Underlag for de fattige Folk, hvis Sjelevel laa ham paa Hjerte. Han gjorde ikke Væsen deraf, men hans jævne Ord gav god Forstand paa, hvad det vil sige at flakke om mellem disse Klippe Klumper, ikke paa den Dag, de speile sig i Havbliksvand, men naar den brølende Understorm kaster Skummet henover dem. Han talte derom, som naar man hos os taler om den Besværlighed at have en længere Sognevei. Men man forstod, at der bag hans rolige Træk laa en christen Fiskers urokkelige Kraft og endnu noget mere. At have et Sogn, der er sammensat af de bare Kampestene, er ogsaa Fattigdom. Jeg skulde tro, at de norske Præsters Forskole ude i Skjærgaardene er endnu en hel Del haardere, end vores ved Vesterhavet. Det kan snarere lignes ved Grønland.

Aalesund, den lille Handelsplads af Træhuse, er der ei stort at see ved, men de Par Timer, vi laa der, maatte dog bruges, og vi steg op paa Fjeldet. Morgentaagen laa der endnu. Medens jeg stavrede hen over Stenvæggen, saa jeg et Par Skridt foran mig en ikke høi, men

let gaaende og velbygget Skikkelse, en ung Mand med en Reisetaske over Skulderen, et frisk, rødmusset, lidt firkantet Ansigt, men fast og følelsesfuldt skjønne klare Øine under den brede graa Hat. Hvem vi vel var? Vi kunde ikke gaa hinanden forbi som et Par maalløse Spøgelser. „Jeg er dansk og kommer sydfra, sidst fra Bergen.“ „Ja“, svarede han muntert, „kanske De er Cancelliraad eller saadan noget, som de Danske er, men jeg er nu ingen Ting og kommer nordfra, sidst fra Nordkap.“ Dengang var han ganske vist ikke mere, end jeg, mest sig selv, men det var ogsaa nok, og allerede samme Aar blev han en berømt Mand. Vi gik en halv Times Tid sammen og talte saameget der var Tid til, naar man ikke spilder den, og jeg blev saa indtagen af den Mand, at jeg aldrig har kunnet glemme hans tiltalende Skikkelse og elskværdige Character, det lyste ligesaa meget ud af hans Miner, og hver hans Bevægelser, som af hans Ord. Saa skiltes vi for stedse. Dampskibene fra Syd og Nord vare mødtes der i Havnen, og vi fortsatte hver sin Vei i modsat Retning. Den Gang fik jeg ikke mere af ham, men siden fik jeg desbedre vide, hvem Eiler Sundt var. Jeg læste flere af hans Bøger, og altsom jeg deraf kom til at elske Manden med det store menneskekjærlige Hjerte, med den opofrende Arbeidsomhed for det fattige og forvildede Folks Vel og den klare velgjørende Forstandighed, hvormed han tog sin Livsopgave, stod altid for mig den smukke Skikkelse, der kom ud af Taagen.

Det er muligt, at jeg er for tilbøielig til strax at give mit Hjerte hen og at jeg, henrykt over den skjønne Reise med alle dens Minder, seer alt, hvad jeg mødte i Norge gjennem min Henrykkelses Briller. Men hvad skal man gjøre? Naar man overalt paa Vei og paa Gade tillands og paa Havet, ja lige ud af den sure Havguse,

saa tyk, at man kan tage paa den med Hænderne, faar leveret lutter Mennesker, som man alt Livet igjennem ikke kan tænke paa uden med Rørelse, Kjærlighed og Længsel og i Virkeligheden ikke har truffet andre end Folk, der vilde gjøre mig alt det gode, de kunde, saa er jeg dog nødt til at anstille den Betragtning, at dette ikke altsammen kan være idel Tilfældighed. Jeg kan ikke gjøre for, at saadan har jeg fundet det norske Folk at være. Har jeg Uret, er det Skjebnens Skyld.

Eller skulde det blot være enkelte Mennesker mellem det Folk? Der er dog Byer, hvor hele Befolkningen har samme Præg. Vi kom henimod Aften gjennem et Sund smalt som et Havnegab og laa med Et paa en rund blank Vandflade, som et stort Torv omgivet af en Kjøbstad paa alle Sider. Det var Christiansund paa dens tre Smaaøer. Damperen med Bud fra Hovedstaden og fra hele Landets lange, lange Kyst med alle dens Havnepladser og fra Udlandet med er naturligviis i en enlig lille By en stor Begivenhed, og fra hele Kredsen skjød da Alt, hvad der kunde trække en Aare og lade sig trække af den, ind paa os. Det var Søndag, og alle de Baade var fyldte med Søndagsklædte. De skulde hilse paa Venner paa Skibet, de skulde tage imod eller de skulde med, men de Allerfleste, den egentlige Mængde, skulde blot glæde sig ved at see Mennesker. Og det gjorde de. Det første, der slog mig, var at alle disse Folk paa de golde Klipper ude i Nordhavet vare formelig belæssede med Blomster, deilige fine Blomster i Kurve, i store Koste, hele Favnen fuld; jeg har end ikke paa Amager Torv i den bedste Blomstertid seet flere Blomster. Men det Andet, der var at bemærke, at dette var lige det modsatte af, naar man i Syden bliver overfaldt af Blomsterpiger, nei, alle disse duftende Varer vare ikke til Salg,

ikke til at pines i Kjøbere ved stærkt Koketteri, de var kun bestemte til at glæde Medmennesker nær og fjern som Vidnesbyrd om Byens varme Hjerte. De blev rakte til Høire og Venstre, til alt, hvad der var norsk ombord, de kjendte alle hinanden. De blev givne med til andre Byer, store Kurve til den og den, I kjender dem jo nok! „Jo, jo, de skal faa dem saa friske, som de er,“ blev der raabt med glade Ansigter op fra Rælingen, naar Kurvene bleve langede op nede fra Baadene. Og der var en Vinken og Viften og sidste Omfavnelser og Kys paa Fingrene, saa længe man kunde see dem, lige til vore Hjul igjen begyndte at bruse. En Fremmed maatte staa med Taarer i Øinene over ikke at kunne være med, men den Fremmede har siden den Søndagskvæld aldrig kunnet forestille sig andet, end at, om Christiansund end ligger paa tre nøgne Steenklumper ude i det Hav, som skal være det værste af alle at befare, saa kunde det dog være, at det var det bedste Sted at boe, blot for de Menneskers Ansigters Skyld.

Men jeg skal nu holde op at rose det brave Fjeldfolk, jeg er bange for, at jeg ellers prostituerer mig for de kloge Folk, der ere Menneskekjendere og det pleier da i Særdeleshed alle Pebersvende at være. Jeg er ogsaa ved denne Betragtning kommen til at springe denne Søndags (28de Juli) Hovedbegivenhed over. Vi havde ifølge Naturens Orden, før vi kom til Christiansund, anløbet Molde.

Molde er ikke en saadan Yderpost som Christiansund, med Nakken mod Islandshavet, den findes leiret paa den blide Indside af en deilig grøn Halvø. Klimatet befandtes smeltende baade for Legem og Sjel, men desværre kom jeg ikke til at iagttage, hvorledes Beboerne tog sig ud. Omfavnelserne foregik inde paa Bryggen,

mens vi laa længere ude, og vi kom ikke i Land. — — Det paa den anden Side, en Par Miil ovenfor Molde, uden under Romsdalsfjorden og dens Opland har ikke for Intet faaet Berømmelse som Norges skjønneste Alpeland. De norske Fjelde ere i Almindelighed ikke i nogen synderlig Maade at ligne med Alpernes.

— — Næste Formiddag naaede vi vor Nordreises Maal, Throndhjem. — — Gaderne ere brede, men tomme, hvorover jeg gjorde mig vittig ved at skrive hjem: „Thrønderne ere et stille Folk, som langtfra gjør den Spektakel paa Gaden som Bergenserne, men de tage Sagen med Kraft. I Stedet for, at Bergens Folk af Angst for Ildebrand mulkterer en stakkels Cigar med 3 Mark, flytter de Husene ud fra hinanden og gjør Gaderne saa brede som en maadelig norsk Fjord og siger: Røg saa, I Skabhalse!“

Thrøndernes meget omtalte Haardhed maa vel i alt Fald nutildags agtes for en af de Fordomme, Verdenshistorien pleier at slæbe med sig. Idetmindste efter min Erfaring er de af et saare mildt Temperament. Vi havde sat vore Kufferter i et Vertshuus, kaldet Hotel Bellevue, ikke fordi den har Udsigt over Fjorden — den ansees ikke for at være hyggelig at betragte — men fordi dets Beliggenhed paa et Hjørne sikrer dets Indvaanere, for at i to Gader kan Ingen passere uden at iagttages, og vi begave os strax til den ene af disse Gaders Præst. Kunde nu nogen afbilde ham og hans Hustru forinden og foruden, troer jeg ikke, der kunde findes bedre Fremstilling af Mildhedens Genius.

Wexelsen er en Pleiesøn af den ærværdige Mand, som under Navn af „gamle Wexels“ den Tid var som en Fredens Engel for Norge, og han lignede ham, ikke dog i Træk, men desmere i Sind. Kun var han dengang ung,

livfuld og munter. Efter 30 Aar har jeg seet ham igjen, da var han ganske som gamle Wexels. Han var en af de faa Grundtvigianere i Norge, og, som man paa Fjeldene ikke har villet skjønne paa denne venlige Side af Christendommen, havde han en enlig Stilling. Det gik ham, ligesom hans Pleiefader. Under sin lange og velsignede Virksomhed blev han ikke befordret til noget bedre Embede, end det ydmyge Capellani, han alt dengang sad i[1], og det uagtet han var en Svoger af Biskoppen. Hans Hustru var min kjære Veninde fra Kjøbenhavn, en Halvsøster til den Tante Amalie, hvis Navn skaffede mig en saa god Indgang i Norge. Jeg behøver derfor ikke at sige, hvordan vi blev modtagne i deres lille Huus.

Efter en glad Middag og efter at have fyldt vore Lommer med Kringler og sin Mands med en Vinflaske, skikkede da Desideria, født Dessen — saa hed hun, men vi kaldte hende Desia — os ud paa en af de deilige Vandringer, som da alle Steder findes i Norge, ogsaa i de mindre udmærkede Egne. Først overbeviste vi os ved Enden af Gaden om, at ogsaa Naturens Raahed, som ellers er temmelig fremtrædende i Throndhjem, har sin Grændse. Vi kom forbi en Have, saa bugnende fuld af Roser og andet duftende, at Christiansunderne ikke havde behøvet at sende deres Overflod derhen, som de dog gjorde, efter al Sandsynlighed dog ikke af Ondskab. Fremdeles faldt vi en halv Mils Vei udenfor Byen ind til en Landsmand, hed Simonsen, en Ven af Wexelsen, som af Grundt-

[1] Dette er en Misforstaaelse. Pastor Fredr. Nannestad Wexelsen, om hvem her er Tale, blev 1852 Sognepræst til Baklandets Menighed i Throndhjem og derefter resid. Capellan til Domkirken, et Embede, der var mere indbringende end de fleste norske Sognekald. At Pleiefaderen W. A. Wexels kun blev resid. Cap. i Christiania, havde kun sin Grund i Ulyst til høiere Stillinger. Han afslog en ham tilbudt Bispestol.

vigianismen havde faaet det samme glade og freidige Væsen, som han og, hvorvel han var dansk, havde af Norge faaet den Gave at kunne modtage Gjester som sande Venner. Han maatte med, og han maatte nødvendigvis have os til Aften paa Hjemveien, hvis Aarsag vi ikke kom hjem før efter Midnat.

Det var Lerfossen, vi skulde see, og en prægtig melkehvid dundrende Fos er det, Nidelven glæder sit Folk med. — — — Det kostede Slid nok at komme derop, i det mindste for danske Been. Men Fjeldmændene holdt ogsaa Skridt med dansk Tale, og det var en mylrende Mængde, vi paa steil Vei og vaade Sten, som og bænkede ved Landmandens Bord fik gjennemgaaet lige fra Kirkens hellige Høider og Troens mystiske Dybder og gjennem alle Følelsens Udbrud over Naturens og Menneskelivets Skjønhed ned til Løier og Latter ved vor Vinflaske paa denne gode Aften. Fire Mand om en Flaske Vin — jeg føler, at vi blive til Latter for Nutids Mænd, Fortidens da ogsaa og Kvinderne med — Damer er de jo ikke længer — men, Sandheden i Ære, jeg maa tilstaa, at paa et saa barnligt Trin befandt vi os alle fire.

Throndhjem kan ikke nævnes uden at tænke paa dens vidtberømte Domkirke. Næste Formiddag undersøgte vi den ogsaa saa grundigt, som det sømmede sig for saa kunstforstandige Reisende. At det er gaaet den ligesom Kirken i Gran, at den er sunken i Ruin, efter at dens rige Geistlighed var jaget bort af Luthers Disciple, og at dens Chor har siden været Kirkerum nok for Byens Menighed, er noksom bekjendt. Iøvrigt fortæller den selv sin tidligere Historie.

Men der er en anden Ting, der ligesaa sikkert som Domkirken staar frem for Forestillingen, naar man tænker paa Throndhjem og dens Tragedie, det er Haakon Jarls

Hjem, og det er endnu i god Stand. Vi skyndte os da derud samme Eftermiddag. Gaarden ligger paa en Pynt en Fjerdingvei i Nordost for Staden, og for at give Indtrykket saa friskt, som jeg modtog det, tager jeg ogsaa Dagens Brev til Hjelp:

„Hjertet videde sig ved Følelsen af Oldtidens Nærhed, men af den var der Intet. Paa det gamle Hlades Plads møder man ikke nogen mørk Offerlund, men en net lille Sognekirke, og ved Siden af den en jevn god Herregaard, som er bekjendt for, at der er godt at komme. Dog blev vi forsaavidt ikke skuffede, som vi, uagtet den nuværende Jarl var fraværende paa en Reise, blev modtagne af en Ungmø, som baade hvad Skikkelse og høvisk Væsen angaar, godt kunde have været den gamle Jarls Datter, dersom hans Datter ellers har været guldlokket og ikke slægtet sin Fader paa. Hun kom os gjæstmild imøde ude i Gaarden, forsikrede os med veltalende Tunge om, hvor glad hun selv var ved at see os, og hvor bedrøvet hendes Fader vilde blive ved, at han var gaaet glip af os og, henvendt til mig: „Jeg har seet Deres Navn i Avisen som ankommen til Norge og tænkt: gid han dog vilde komme hertil, at vi kunde høre fra den Familie, Fader holder saa meget af.“ Mere kunde jeg da ikke forlange ved det første Møde. Der manglede kun, at hun skulde have bragt mig et Drikkehorn og kredentset det for mig. Men bænket fik hun os og rigelig beværtet, fik ogsaa alle Familiens og vort Lands Nyheder gjennemgaaede og sit eget Lands Herligheder berømmede af os. Hun viste os om i Haven og Gaarden med den aabenhjertigste Venlighed og vilde aabenbart gjerne have holdt paa os, hvis hun kunde have lovet, at hendes Fader snart vilde komme, men, som det var, og hun heller ikke længer havde nogen Moder, følte hun noget af den samme

Forlegenhed som Nausikaa. Saa toge vi da Afsked saa høvisk, som vore mindre høibaarne Sæder vilde tilstede, og stege op paa Hladehammeren, et lille Fjeld yderst ved Stranden. Der satte vi os i den skyfulde Aftenstund og saa udover de vaade Veie, hvorpaa saamangen vellæsset Vikingesnekke har baret Rigdomme hjem til Jarlens Gaard. Nutildags er der ikke saa meget som en Stensætning eller Gravhøi tilbage, Alt er godt Agerland.“ — —

Jarlens Nutidsnavn var forøvrigt Krigsraad Holtermann, en god Ven af min Farbroder Scavenius Fibiger og af en talrig over alt Norge udbredt Slægt, idet han var en af tolv Brødre, mens en anden var gift med en Søster til min Tante, samme min Farbroders Hustru. Vi traf oftere den Slægt, en livlig ung Architect i Christiania, og min trofaste Embedsbroder paa Dampskibet, han fra Kinn med Kleven, hørte til Slægten. En tredie ung dygtig Jurist, en Broder af den christianiaske Christiane og ligesaa smuk som hun havde længe opholdt sig i Kjøbenhavn og var forlovet med en saare fager Mø i Gudbrandsdalen, som nogle Aar efter skulde komme til at hænge stærkt paa vore Hjerter. Jeg var i det Hele dengang i Familie med det halve Norge. Hvor er nu alle de kjære Mennesker henne? De Gamle er i deres Grave, og de Unge have vel glemt mig.

Den nuværende Throndhjems Biskop var da ogsaa af min Familie. Biskop Darre var nu Enkemand, men havde været gift med min omtalte Tantes Søster. Jeg ventede mig ikke noget stort af et Besøg hos ham, da han ikke var videre godt omtalt i Familien. Heller ikke hørte jeg ham videre berømme i Norge, skjønt den Ting saa at sige ligger til Biskops Embedet, og da han ligesaa lidt havde noget Navn i Literaturen, men dog i god Alder var naaet til den høie Værdighed, maa jeg antage, at han

var en praktisk Mand. Imidlertid skal jeg for min Deel berømme ham for, at han modtog os, som ikke enhver Biskop modtager tilfældige Gjæster. Sandt nok min Fører, som gik først ind, var Professor, men til Gjengjæld var hans Følgesvend kun en slunken Candidat, dog blev ogsaa han behandlet som en kjær Ven. Biskoppen var glad ved at see os, i høi Grad livfuld og virkelig meget underholdende, om ikke just præget af den Art Personlighed, som giver en Mand hans bedste Værd. Han vilde ikke paa nogen Maade lade os slippe med et kort Besøg, vi maatte love at komme igjen om Aftenen, og see, da havde han samlet et talrigt Selskab af alt, hvad Throndhjem kunde opvise. Vi blev splendid beværtede og fik rigelig Leilighed til at bære frem alt, hvad vi kunde yde af Aandrighed og Lærdom. Til sent paa Aftenen gik Discussionen tappert og muntert om alle Tidens Begivenheder. Jeg kan ikke nægte, det var oplivende; man føler det bedst paa en Reise, hvor man i det Hele lever af den Slags Indtryk. — —

Fredag Morgen den 2den August begave vi os atter mod Syd. Vor Ven, den danske Simonsen med det norske Hjerte, skydsede os selv et langt Stykke, til vi naaede Gulelven og saa ud over dens skjønne Os. Længer kunde vi ikke komme uden igjen at finde et kjært Hjem at gjeste. Paa Gaarden Lenen ved Melhus boede Hartvig Nissens Moder, og den venlige gamle Frue maatte ikke saares ved at kjøre hendes Dør forbi. Det kan og hænde, at vi blev modtagne paa ægte Norsk. Mindre end et rigeligt Middagsgilde kunde ikke gjøre det, hun drev det til at svinge et Glas og drikke vor og det kjære Danmarks Skaal med gammeldags Begeistring.

Egnen er klassisk[1]. — — — Opdals Præstegaard

[1] Omtalen af Asbjørn, Rimol o. s. v. udelades.

kjører man ikke gjerne forbi. Vi kjendte vel ikke den gode gamle Provst Hagerup, men alle kjendte ham, og Alle forsikrede os om, at han var de Veifarendes og ikke mindst de Danskes Ven. Altsaa en hyggelig Aften i en talrig Familiekreds og en god Søvn i det to Etages Gjestehuus.

— — — Vi kom til en smuk Gaard ved Fron Kirke og var netop gaaet ovenpaa for i en lys Stue at faa vor Nadvere, da dansk Krigerdaad kom styrtende indover os. Vi hørte Spring opad Trappen, og ind for en stor kraftig Mand, en Provst, raabende: „Er I Danske?“ — Ja —. „Saa glæd Jer, et stort Slag og en herlig Seir!“ Det var det første Bud, vi fik om Istedslaget, og hvad Nordmanden havde spurgt, var endnu kun den første Løbeseddel, som i et Par Linier meldte, at Slaget var vundet og Schleppegrell, Læssøe og Trepka var faldne. Den Slags Efterretninger er svære at komme tilrette med. At det var en Seir, var en velsignet Lettelse, men Tanken om de talrige af Slægt og Venner, som havde været med i Kampen, men som intet Budskab bragtes om, var tung at bære.

Ussing havde allerede bragt sit Offer. I det første Krigsaar havde han mistet sin Broder, en begavet Officer, som tidlig var optraadt som æsthetisk Forfatter. — — —

6te August. Provst Nissen i Øier, Broder til min Ven i Christiania, Hartvig Nissen, var gift med den tredie eller, da Halvsøsteren Fru Wexelsen dog maa tages med, den fjerde af de Søstre til Tante Amalie, hvis Hjem vi gjestede i Norge. Hun var i alle Maader, som en Præstekone bør være, huslig, moderlig og tryg at holde sig til, og hendes Mand var en bred og forstandig Provst, bestemt i sine Meninger, underholdende og en gjestfri og venlig Mand. At han ikke var et saadant Ideal af en

Præst, som Bugge paa Hadeland, bør ikke nedsætte ham; af den Slags maa man være taknemlig, om man blot finder en. Huset var saa meget mere tiltalende, som der var tre Døtre. Vi tilbragte tre Dage i det venlige Hjem, og det var forbausende, hvad vi i Tale fik gjennemgaaet af theologiske og politiske Sager med Provsten, af smaa og store Hjerteanliggender, Literatur og Natursværmerier med Damerne. Provsten var meget misfornøiet med den fæle Krig hos os, og man kan ikke fortænke en norsk Præst deri. Foruden de christelige Grunde kunde han ikke lade være at tænke paa, at vi nu vilde tvinge Hertugdømmerne, som Frederik den Sjette upaatvivlelig vilde have tvunget Norge, om han havde kunnet det. Men han var ikke paastaaelig, og vi lode hans faa Bemærkninger herom gaa hen i Taushed. — —

Lillehammer er en underlig liden Kjøbmandsrede. Naar man gaar op ad Gaden, tror man først at være kommen til Drankerens Paradis, hvor Livets Væld er bare Brændevin. Der staar med mægtig Skrift fast over hver Port: 40 Potter Brændevin. Naa, skal man drikke Gaden til Ende, kom man ligesaa lidt til at tørste som i Valhal. Men ganske tvertom. Norges Folk er et alvorligt Folk, som ikke tager med Lempe paa menneskelige Skrøbeligheder. Naar Talen er om en saa alvorlig Sag som Brændevin, vil man intet høre om alle de letfærdige Omsvøb og snedige Vittigheder, hvormed Drukkenbolte ved at faa Alvoren til Side for at komme til Snapseri. Meningen med de 40 Potter er, at vil man have et helt Anker, kan man faa det i Lillehammer, men paa hele 70 Mile kan man ikke i nogensomhelst Kro, saa forkommen man end kan være bleven paa de kolde Fjelde, faa saa meget som en ussel Snaps. Man faar holde sig til Øllet,

men man gjør det ikke, for det var indrettet paa, at man heller ikke skulde forfalde til det.

Naar den veifarende Danske hører saadanne Ting, er naturligvis hans første Tanke, at det Hele er Noget, man vil binde os paa Ærmet. Men forsikres han om, at det virkelig er Landets Lov, vedtagen og bekræftet af alle Statsmagter, trækker han paa Skuldren af de Statsmagters Dumhed, Ingen ved bedre end han, at Sligt lader sig ikke gjøre. Han slaar Verten paa Skuldren og siger gemytlig: Lad det nu være godt, men kom nu med Snapsen. Og naar Verten ligegodt bliver borte, gaar han udenom Huset for at speide, om hvor den Bagdør findes, som han fra sit Fædreland veed, fører til alle mulige forbudne Sager, særdeles til Snapsen. Men belæres han endelig af de 70 Miles smertelige Erfaring, om at der istedenfor Bagdør ikke er andet at finde end Bondens foragtelige Øiekast og eventuelle Grovheder, saa udbryder han: De Norske er da de dummeste Mennesker i den hele Verden! og tager saa til den sidste Rest af sin egen Lærke. Nei, vi Danske kan ikke fatte, at der kan gjøres noget mod Drikkeriet. Vi er endog saa ømtfølende, at vi ikke engang kan taale at høre Tale om, hvad der i Norge er gjort. Naar der i vore Blade læses saa veltalende Artikler mod denne vor Nationallast, bør man lægge Mærke til, at, naar dertil føies Stastistik-Oversigt over, hvad der i andre Lande er gjort, springes Norge over. Den norske Lov er altfor oprørende for saa dannede Mennesker, til at den kan nævnes.

At dette ikke er nogen Overdrivelse, har jeg overbeviist mig om ved, at jeg af enhver Landsmand, jeg har fortalt om den norske Rigorisme, har faaet hele denne Lectie Led for Led. Vi behøvede imidlertid ikke at beklage os, vi kunde i Lillehammer meget godt faa mindre

end de 40 Potter, og det er bekvemt at kunne faa mindre end den hele Portion. Vi havde en Ven i Byen, en Handelsmand, hed Johannes Nielsen, atter en af min Tantes Sødskende, en brav Mand, som med Glæde satte baade Snapseglasset og Vinflasken paa Bordet. Mig glædede han dog ikke dermed, da Vin ikke kvæger mig, og Brændevin havde jeg dengang aldrig smagt[1].

— — Der blev altsaa sendt Bud efter Hotellets Læge og efter Hotellets Rang kunde det ikke være mindre, end at han var Facultetets Spidse[2]. Ogsaa havde han altid den Interesse, at han var en Broder af Henrik Steffens, ogsaa selv en høit anseet Mand, men hvad der mest imponerede mig ved ham, var dog et vidunderligt fint Kalvekryds med en stor Diamantbrystnaal. — —

Saasom vor Pose var stoppende fuld af Begeistring over Norge, dets Fjelde, dets Mænd og dets Kvinder, og alle dets øvrige op over alle Lande ragende Egenskaber, var Welhaven dobbelt henrykt over at see os igjen, og han var dobbelt veltalende, da han netop selv var vendt tilbage fra den Reise til Spirilen-Sø, som han saa smukt har beskrevet i en af sine Bøger[3]. Vi fik det alt friskt mundtligt med et Foredrag og en Mimik, som kun han var i Stand til. Og hans Frue rettede sig endnu mere i det Høisæde, hun gjorde af sine egne Been, og truede endnu mere med at vælte Themaskinen med de Armbevægelser, der behøvedes for at sætte Vind i Talens Vin-

---

[1] Beskrivelsen af Reisen paa Mjøsen og videre til Christiania udelades. Paa Veien var Forf. saa uheldig at forslaa sig.

[2] Den senere Stadsphysicus H. Steffens var ikke, som man efter disse Ytringer kunde formode, Universitetslærer.

[3] „Vasdrag og Skovmarker", optaget i Welhavens 1851 udgivne „Reisebilleder og Digte".

ger, medens han i sin Glæde greb os begge i Nakken og stødte vore Pander sammen.

De norske Professorer, jeg veed ikke om det er dem alle, nyde den Behagelighed at have en Jordlod til deres Embede, hvorpaa de have opført sig et Landsted. Da nu Professor P. A. Munch og hans Fætter Andreas Munch havde viist os den Opmærksomhed at gjøre os et Besøg hos Madame Friis i Bergen, skyldte vi dem Gjengjeld og kjørte i Selskab med Digteren ud til den berømte Historikers Landsted. Det lønnede sig, Stedet var smukt, Huset stort og Haven rigeligere beplantet med anselige Træer, end jeg har seet ved nogen anden norsk Bolig. Og Huusbonden var værd at see, høi og anselig med smukt formede Træk, underholdende og forekommende i alle Maader. Som Videnskabsmand har han ikke været yndet i vort Land paa Grund af sine mod de Danske nærgaaende Theorier, men mig behagede hans billige Udtalelser, og jeg havde ham kjær, fordi jeg skyldte hans fortræffelige Norges Kort al den Klarhed over Landets indviklede Naturforhold, som jeg havde samlet mig paa Reisen. Han var berømt for sin overordentlige Hukommelse, og som et Beviis paa dens utrolige Omfang anførtes, at han ud af Hovedet havde kunnet corrigere sit Kort med dets utallige Mængde Navne, Fjorde, Øer o. s. v. Et Blik paa Kortet vil overbevise Enhver, om hvad dette vil sige.

Det var en skjøn, stjerneklar Augustnat, da vi kjørte frem og jeg var kommen til at sidde ved Siden af Andreas Munch. At see paa Stjerneskud i den stille Nat aabner Hjerterne, og Munchs Hjerte var altid i Slægt med de lydløst drømmende Stjerner. I de Dage var det ogsaa saa tungt, at det snart havde lige saa svært ved at holde sig oppe, som de Stjerner, der faldt. Han talte aldrig

meget, men naar han talte, var det med den gode Veltalenhed, som i Ord med ægte Stempel stiger op fra et Dyb, hvori der er meget mere, end der siges. Et fuldkomment Modstykke til Welhaven, der for det meste sagde mere, end han kunde staa ved.

Han havde lidt den sværeste af alle Sorger, at miste i samme Aar sin elskede Hustru og sine to Børn, og var nu igjen saa ganske ene i sin Ubehjelpsomhed, som en Mand vel kan være, og ubehjelpsom var han altid undtagen i sin Aands Drømme. Han fortalte mig det alt i sin eiendommelige prægnante følelsesfulde Stiil og med en redelig Sjels Aabenhjertethed og kom derved til at give en Udsigt over hele sit Liv. Det Menneske, der gjør det, er altid bleven mig inderlig kjær, og han var intet almindeligt Menneske. Hvad der end kan være at sige paa ham, som Kunstner, og det yngre Kuld har havt nok at sige paa ham, som sædvanligt uden med Billighed at agte paa, hvad Tidsalder han tilhørte, saa var han en god og fuldstøbt Mand, der elskede sit Folk og sin Kunst og et Hjerte, som forstod at elske. Jeg fornam det den Aften, og han har siden altid hørt til mine aandelige Venner, maa jeg vel sige, thi det er gaaet mig med han, som med saa mangen, at i den aabenbare Verden ere vi kun mødtes i Forbigaaende.

Dog kom jeg til at leve mere med ham, end med nogen anden Nordmand. Som bekjendt giftede han sig et halvt Snees Aar efter igjen med en Dame, der i en sjelden Grad besad alle de Sjælsgaver, som han kunde trænge til, stor literær Dannelse, fin Smag, Huslighed og styrende Dygtighed, let og underholdende Conversation, og fremfor alt trofast Kjærlighed til sin Mand og Beundring for hans Poesi og — hvad han da endelig ogsaa kunde behøve — Rigdom. At hun var forvoxen og uan-

selig af Figur, skadede hende ikke i hans Øine. Hun fødte ham en Søn, medens de boede i Kjøbenhavn, jeg var dengang deres Præst. Barnet døde, og jeg var Vidne til den samme rystende Sorg, som han havde gjort mig delagtig i hin Sommernat, men ogsaa til den dybe christelige Fromhed, hvormed de to gode Mennesker tog deres Sorg.

Det var i Professor Jerichaus Værelser, som Munch havde leiet under Kunstnerfamiliens Fraværelse, og med denne underlige Familie havde han adskillige Bryderier og morsomme Historier, som han tog gemytlig nok, som han i det Hele var mildt dømmende, naar Talen da ikke kom paa Politik, thi da kogte det i ham. Venstrevæsen var ham aldeles ufatteligt. Han holdt af at læse for, men med den Idræt var han mindre heldig. Det skulde være hans egne Digte, men med det langsomme, besværlige Væsen var det ham ogsaa svært nok at følge sine egne Ord. Jeg var oftere Vidne dertil i Kjøbenhavnske Selskaber, og det var svært at udholde, især naar der var Folk tilstede, som ansaa sig forpligtede til at bryde ud i Lovtaler. Ogsaa naar der var Satirikere.

En Aften hos gamle Hartmann skulde Munch læse sin Lord Russell. Han sad paa en Stol ved Enden af Sofaen, og i Sofaen bag ham sad Præsten Timm, en sværmerisk Romantiker, selv Digter og stor Declamator. Medens Munch tungt knirkende kom igjennem sine Repliker, vred Timm sig som rasende med udhalende Fagter, fortvivlet over ikke selv at kunne komme til at declamere, han skulde kunne gjøre det i Baggesensk Stil. Men, hvad værre var, bag Munch ved Væggen sad Emil Hartmann og, useet som han var, gesticulerede han med den kaadeste Komik til det tragiske Foredrag, saa det tog sig ud som den Leg at hylle to Personer ind i et Teppe,

saa de see ud som een, og lade den ene læse og den anden gesticulere. Jeg sad foran Munch og maatte ikke med en Mine forraade, hvad jeg var Vidne til. Det var forfærdeligt.

Det var nu let nok at gjøre Nar af den skikkelige Munch. Han svarede kun langsomt, endog først Dagen derefter. Dertil kom hans svære blegfede Legeme med den runde Ryg og den slæbende Gang. Det hele var en uimodstaaelig Skive for Welhavens Satire. Han kaldte ham aldrig andet end „Utbaaren“, og gav en drastisk Forklaring paa, hvorledes dette norske Spøgelse selv ingen Ben har, men lurer ved Veikanten, til der kommer en Vandringsmand, hænger sig paa Nakken af ham som en Melsæk og bringer ham til at slæbe sig saa længe, til han kan see sit Snit til at læsse det ledesløse Uhyre af paa en Andens Ryg. Munch vidste det, men tog det som alt sin Modstanders og Plageaands Væsen med stor Sagtmodighed. „Ja, Welhaven var der ogsaa“, sagde han, da han fortalte mig om et Selskab, „men, som sædvanlig, saa han mig ikke. Som var der Ingen, saa han gjennem mig paa Væggen bagved.“

Det var nu den Tids norske Digtere. Siden kom der meget større Folk, men ogsaa mindre medgjørlige. Thi Welhaven var nu i Grunden meget let at omgaaes. Forfængelig var han, som de andre, men han lod ogsaa sin egen Forfængelighed gaa ind under sin altopslugende Satire. Adskillige andre Notabiliteter saa jeg ogsaa, men husker dem ikke. Hansteen staar for mig som en meget værdig Skikkelse, men jeg veed ikke, hvor jeg har seet ham. Af Kunstnerne var der Ingen hjemme.

Efter fire Dages Ophold i Christiania gik vi saa ombord, blev tumlede gjennem Kattegat af en vred Storm

og stod den 17de August igjen paa Kjøbenhavns Toldbod, hvor der en regnfuld Morgen ikke kan siges at være Naturskjønhed at finde.

Saa kortvarig og begrændset end denne Reise var, har jeg dog opholdt mig noget udførligere ved den, fordi den har havt en Del Betydning for min Udvikling.

Norge er ogsaa for os Danske et eget Land at reise i. At see Moder Jord vise den colossale Side af sit Væsen er altid for Fladlandsfolk, der kun kjende de smaa Skjønheder, høist gribende, og det hjelper ikke, man beraaber sig paa sit Hjemlands Finheder, Storheden overvælder. Men der er ogsaa en anden Side af Sagen, som strax rørte mig saa stærkt, at den altid er bleven Grundtonen i disse Minder.

Man er der i et fremmed Land, saavidt forskjelligt fra vort, som noget kan være, og dog er man saa hjertelig hjemme, at den Forskjel, der bliver tilbage, endnu mere lader os føle Slegtens Fællespræg, som det gjør et dobbelt kjært Indtryk, naar man træffer fjernere Medlemmer af sin Familie, som man ikke før har seet, og finder, at de dog har det kjendte Familiesind.

Vi blev i Norge overalt behandlede som Gjæster, der var at skjønne paa, fordi vi kom fra et Land, man havde Agtelse for. De, der ikke kjendte Danmark, lyttede til vore Fortællinger, som til noget eventyrligt. Man var glad ved at vise os alt i Forvisningen om, at sligt havde vi aldrig seet. Man bestræbte sig for at vise sig saa elskværdig og underholdende, som muligt, forat vi skulde faa et godt Indtryk af Landets Folk. Og man talte beskedent om sit eget i Følelsen af at være en Ud-

kant af Verden og ønskede dog saa inderligt, at vi vilde synes om det raa Norden.

Vi havde hele Fordelen af at være Fremmede, paa den anden Side ogsaa Fordelen af ikke at være det. Vi kunde tale vort eget Sprog, og hvormeget, ja alt det bedste af Samtalen gaar ikke bort, naar man skal omsætte det i fremmede Toner? Om man end kan Sproget noksaa godt, maa man dog ytre sin Tanke paa en fremmed Maade, ja, jo bedre man kan det, desmere gjør man det. Og man kan tale sit eget Hjertes Sprog, hele Dannelsen, Literatur, Opdragelse, Fortid, hele Synet paa Livet er det samme, og Familierne staa saa nær i Forbindelse, at ogsaa deres Minder og smaa Begivenheder bleve en Kilde til god, fortrolig Tale, der spinder sig ind, som det skeer, naar man gjæster gamle Venner. Og alt dette i Omgivelser saa mærkelige, som var man flyttet til en anden Verden, ja det rørte mig tidt nok saa stærkt, at jeg med Tyrken maatte sige: Allah er stor!

Jeg maatte sande, at det var et nyt Fædreland, og derfor glædeligere end det gamle, fordi man hjemme ikke er nogen Raritet, og glædeligere, end de Lande, der ikke er noget Fædreland, fordi man heller ikke der er det. Saaledes føler jeg endnu, at jeg gjorde rigtig i først at reise til Norge. Enhver Dansk burde gjøre det. I Europas rigere Lande kan man vistnok samle flere Kundskaber, men i Norge samler man Hjertets Skatte, man bliver et bedre Menneske.

Jeg har aldrig været Skandinav i den Mening, som man i den Tid sang Sange og holdt Taler om. Jeg har ingen Tro til at de tre Broderstammer kunne blive til een, og jeg har erfaret, at ingen af dem vil det. Jeg er en født Kosmopolit, jeg holder af ethvert Folk og hader alt Nationalhad. Men jeg har ogsaa erfaret, at

hvad der er en Familie, det er det og lader sig, hvad Politiken end siger, ikke skille. Og jeg holder paa Familiekjærlighed lige til de fjerneste Led. Jeg har senere ogsaa modtaget gode Indtryk af det svenske Folk, men dets Fortid, Dannelse og Smag er nu engang langt mere forskjellig fra vor. Det er Familiens fjernere Led, en Gren, man ikke har kjendt, som har levet i andre Kaar. Ligefuldt værd at elske.

SMAASTYKKER.

4.

Genealogiska anteckningar.

I. Munch anser troligt, att den bekante drotsen Ivar Agmundsson af Hestbö-ätten († af pesten 1349) icke lemnat barn efter sig[1]. Så torde dock ej varit förhållandet — Ivar Agmundsson förde i sigillet „Skjoldet firdelt ved takkede Linier“[2], och ett liknande vapen föres år 1368 af Christina Ivarsdotter[3] gift med den svenske väpnaren Nils Magnusson (fyrstyckad sköld) på Åboö i Södermanland. Då nu Christinas son, riddaren och Östgötalagmannen Ivar Nilsson, enligt ett intyg af fru Margareta Elifsdotter genom sin moder haft slägtförbindelser i Norge[4], torde man med rätta kunna ansätta denna Christina Ivarsdotter såsom dotter till Ivar Agmundsson. — En dotterson till ofvannämde Ivar Nilsson var den från Unionstiden bekante dansk-svenske riddaren Ivar Axelsson (Tott), som sålunda äfven hade norskt blod i sina ådror.

---

[1] Det Norske Folks Historie. Anden Hoveddfd. I: 1, s. 395.

[2] Huitfeldt-Kaas, Norske Sigiller fra Middelalderen n. 450.

[3] Uti Svenska Riksarchivets pergamentbref n. 386 besäges sigillet innehålla: „Tvenne stengaflar“. Det innehåller dock samma vapenbild som Ivar Agmundssons.

[4] Dipl. Norveg. I n. 683: Fru Margareta Elifsdotters intyg af år 1422, att Sigurd Jonssons mormoder, fru Ingeborg Erlingsdotter, och hennes moder, Gyrid Erlingsdotter, voro samborna systrar både till far och moder, men riddaren herr Ivar Nilsson och hon voro syskonbarn på mödernet men ej på fädernet. — Jmfr. Norsk Tidsskrift for Videnskab og Litteratur. IV (1850) s. 71.

II. Den högborna fru Sigrid Erlandsdotter på Giske blef, seedan hennes förste make Håkan Sigurdsson aflidit, genom drotning Margaretas tillskyndan år 1410 gift med en svensk välboren man Magnus Magnusson, som förut stått i drotningens tjänst[1]. Om hans ätt och slägtförbindelser har hittils intet varit kändt. — Jag skulle vilja identifiera honom med den Magnus Magnusson, som jämte sina bröder Bengt och Erik nämnas i ett bref af år 1421[2]. De voro söner till den Värmländske riddaren Magnus Logason, som nämnes mellan åren 1362 och 1400. I sigillet förde denne en rutad snedbjelke[3], men sönerna Bengt och Erik skölden styckad af en snedbjelke[4]. Magnus Magnussons vapen är däremot ännu okändt. Modern till dessa bröder var dotter till den Ingemar Ragvaldsson, som länge stått i tjänst hos drotningens svärföräldrar, konung Magnus och drotning Blanche, samt till och med varit gift med en slägtning till konungen. Denna gamla tjänste- och slägtskapsförbindelse med konungahuset kan förklara, att drotning Margareta ådagalade så stort intresse för denne „sliettur sveinn", att hon förskaffade honom detta förnämliga gifte.

K. H. K.

5.

Karl XII.s Fald for Fredriksten.

(Et nyt aktmæssigt Bidrag ved S. A. Sørensen[5]).

Mors d: 21 December. Jeg haver self Talt med dend Svendske her hid Decerterede Vagtmester, som Øiensiunlig haver seet et Bref, fra en Corporal af Kongen af Sverigs

---

[1] Storm, Islandske Annaler, s. 289.
[2] Orig. i Sv. Riksarch., dat. 1421 d. 6 Mars.
[3] Svenska Riksarchivets pergam.br. n. 2405.
[4] Svenskt Dipl. fr. 1401 n. 2205.
[5] Dokumentet fandtes i Fritzø Arkiv blandt en Del Regnskaber, som opbevaredes i „Gl. Reol No. 3". Det er nu i Rigsarkivet.

Drabantere som er en Oberste L: af Carachteer hvilket var skrefvet til dend Svendske General Hierta som Commenderede det Corpus til hest og fodtz, som Laac i Rachestad og Esberg sagen, og skulle trenge ind over Glommen, Ved dette Bref formeldte Saaleedis,

Effter at Kongen af Sverrig at hafde Emporterit dend liden force Guldenlew, Recognocerede bemeldte Konge af Sverrig nogle Netter der efter stracht under samme Fortresse, for at udsøge et beqvem sted at opkaste Nogle Batterier til 36 halfve Cartouers opleggelse, hvor med hand paa dend Kant ville beskyde Haldens fæstning, og samme Der effter med ald force bestorme, er hand om en Løfverdags Nat som var den 10 Decembr u-formodentlig Treffed af en skraa Kugle, fra bemeldte Haldens fæstning og Imellem hans hofved, saa hand strax paa stedet Døde, bemeldte Corporal af Drabanterne eller Corrachteverit[1] Oberst Lieutnant: i hvis Arm Kongen af Sverrig faldt, Viste ikke Andet end ham var paakommen en Ond Magt, og der fore raabte til hannem mens han fick icke Andet end en Overmaade stor Such til Giensvar og hans hender fulde af Blod, over hans Legeme blef samme tid lagt i en Kappe til om Morgenen, da det med største Lifs fare blef Afhendted„

Saaledis har Gud ved en Eeniste liden Kugle ladet nedlegge denne Potentat som ald Verden med største forondring saa paa og saaleedis frelset dette bekymrede Land fra dend Ofversvævende fahre som hver Dag Presenterede os, nu i dette Moment kom en Expresse fra Hr General L: Litzou som igaard reiste herfra til Friderichstad med Hr General Major Zamitz og Oberste Mesting, hvilken beretter at fienden, nemlig Marcherer Ofver Hals og Hofved her af landet udi 3de Devision ved Trisledalen Svindsund og Ørrebro, haver taged med sig en stor deel Creature som Vore Troupper dog skal have Obligeret fienden at efterlade sig her i Landet, Det remarqvabelste, er det Sumbelum, som Kongen af Sverrig hafde ladet slaae paa sin Sidste udgangne Mynt, Nemlig Nu og Aldrig Meere, hvor Ved hand self har spaaed sit Nederlag for sin Egen persoen her i Landet„

Moes d: 22 December Kongen af Sverrig er alt bragt til Strømstad, for Halden har Fienden mist 4000 Mand og

[1] skal være: „characteriseret“.

et Regiment har de Self Massaqverit som Ville Rebellere da de fik at vide at Kongen Var død,

Friderichstad d: 22 Decembr

Fra Friderichstad kom i aften Klocken 5 Slæt 2 borgere som beretter at fiendens Sidste Troupper Marcherede af Landet i Morgen Klocken 9 og hafde forloret 3900 Mand for Friderichshald for uden deris Konge som er falden, og skal være skeed d: 10 December, end videre arriverede en Capitain, L: Kiøge og L: Tuesen fra Vigsiden hvor de haver Veret ude at recognoçere berettende for Admiralen at Kongens Lig, var ført Igjennem Strømstad, hvorfore Bohuus Lehnen Tachede Gud.

6.

En „Haring“ som Lagmand i Kristiania.

Paa Gaarden Bu i Kinserviks Sogn i Hardanger levede i Slutningen af det 16de Aarhundrede en paa denne Tid temmelig bekjendt Mand ved Navn Kitil Vikingsen Hus.

I et utrykt Diplom (Berg. Mus.) af 16de Juli 1616 kundgjør en Gunnar Assersen Børve, at hans Fader kjøbte „for lang Tid siden af Kitil paa Bu, hans Fader Viking“ $1^1/_2$ Mamatabol i en Ødejord i Ulvik ved Navn Hjæltnæs.

I et andet Diplom (utrykt, smst.) af 25de Juli 1604 nævnes Kitil Vikingsen Bu; han kjøbte da 27 ℔ Smør og 1 Løb Salt i Bu. Paa denne Tid maa rimeligvis Kitil være en Mand noget tilaars; thi i Skattemandtallet af 1603 opføres ikke han, men derimod Sønnen Sivert Kitilsen Bu som Bruger af Gaarden Bu.

Kitil Vikingsen Bu havde to Sønner, som vi kjender. Den ene var den ovenfor nævnte Sivert Kitilsen Bu, som rimeligvis var den ældste, siden han fik Fadersgaarden. Han nævnes gjentagne Gange i Diplomer og Skattemandtal fra 1603 til 1667, men det synes lidet rimeligt, at det skal være den samme Mand, som da maatte have været Gaardbruger i omkring 65 Aar. Snarere er det vel Fader og Søn

eller Sønnesøn; dog dette er det vel neppe muligt nu at komme til Klarhed om.

Sivert havde en Datter Astrid; om han havde flere Børn, vides ikke. Astrid arvede Gaarden og var en ualmindelig dygtig og myndig Kvinde. Om hende kunde der være adskilligt at bemærke, som dog ikke medtages her.

Kitil Bus anden Søn var Gunnar Kitilsen Hus. Han maa antagelig være bleven gift med en „Jorajente" paa Hus, siden vi finder ham bosat der. Konens Navn kjendes ikke, og heller ikke er flere end to af Børnene nævnte.

Gunnar havde en Datter, som var gift med Sten Ystanæs, deres Søn var Sivert Steinsen Ystanæs. Ifølge et utrykt Diplom af 16de Oktober 1617 fra Ringøen, nu i Rigsarkivet, kjøbte Gunnar Kitilsen Hus og Sivert Kitilsen Hus som nærmeste Odelsmænd 1/2 Løb Smør 6 ℔ og 1 Bukkeskind for 40 Rd. (m. m.) i Ystanæs af Torfinn og Magnus Hallsønner. De har da rimeligvis overladt Gaarden igjen til Stein og hans Hustru. Dennes Navn kjendes ikke.

Ifølge et Diplom fra Bu af 8de Februar 1668 sælger Sivert Steinsen Ystanæs sin Odelsjord i Bu 1/2 Løb Smør og 1 Bukkeskind til Lars Pedersen Bu. „Og haffuer Jeg mig Dete Godtz tilforhandlet af min Kiære Moders broder Erlig, Velvis och meget fornemme Mand Vitichen Gundersøn Huus, Lougmand udi Christiania, som var hans rette och sande Oddel, hannem Arffueligen effter hans Sal. Foreldre tilfalden, hvilcket til mig hans schjødes formelning og widere beviiser, Daterit Christiania den 16 Augusti 1667."

Gunnar Kitilsen Hus havde saaledes foruden den ovenfor nævnte Datter ogsaa en Søn Viking. Han har forladt Fædrebygden og er havnet i det nylig anlagte Kristiania (eller det gamle Oslo). Rimeligvis har han oprindelig været Handelsmand; thi dette har „Haringen" fra gammel Tid haft særligt Anlæg for. Hvorledes han forøvrigt har kjæmpet sig frem, ved vi ikke, men omkring 1660 finder vi ham som Lagmand i Kristiania. Navnet har han da forandret til Vitichen, der naturligvis var meget finere end det norske Viking.

Endnu et Vidnesbyrd fra Viking Hus haves. I Hardanger Tingbog findes under 1664 bemærket, at Sivert Steinsen Bjotveit havde for Lagmand Viking Hus stevnet i Rette

Tomas Larsen Tveit i Simodalen. Lagmanden mente, at han var nærmere odelsberettiget til Tveit end Tomas, der siger, at han for over 30 Aar siden havde kjøbt Jorden.

Den her nævnte Sivert Steinsen Bjotveit er enten den samme som den ovenfor nævnte Sivert Steinsen Ystanæs eller en Slægtning af denne, helst kanske det sidste.

Noget mere om den omtalte Lagmand fra Hus vides ikke; men maaske der kunde findes nærmere Oplysninger om ham i gamle Papirer eller Protokoller i Kristiania.

Skjønt ovenstaaende Oplysninger er meget magre og lidet oplysende, meddeles de dog i Haab om, at de kunde have sin Interesse for dem, som beskjæftiger sig med Kristiania ældre Historie.

O. Olafsen.

Wittekin Huss har neppe nogensinde været Handelsmand, men har tidlig betraadt den studerende Bane uden dog at være bleven Student ved Kjøbenhavns Universitet. 1625 er han indskreven ved Rostocks Universitet (N. Saml. in 8vo. I, S. 92) og omtales senere som Hovmester for unge Adelsmænd paa deres Udenlandsreiser. I 1640-Aarene nævnes han som Statholder Hannibal Sehesteds „Hovmester" paa Akershus. 1653 blev han gift med Lagmand Nils Hansen (Kongsbergs) Datter Kirsten og blev samme Aar Svigerfaderen adjungeret i hans Embede med Løfte om at efterfølge ham, hvilket skede 1655. Han døde 1668 og hans Enke 1671, begge i Christiania, i hvis daværende Trefoldighedskirke de vare begravede. Gjennem sine Døtre har han en talrig Efterslægt i Familierne Stockfleth, Sibbern, Mechlenburg m. fl.

H. J. Huitfeldt-Kaas.

KONG SVERRES FÆDRENE HERKOMST.

AF

DR. GUSTAV STORM.

I nyere Tid har der ogsaa blandt Historikerne været nogle, som har tvilet om Kong Sverres fædrene Herkomst eller endog rentud benægtet den, og det kan siges, at denne Tvil gaar tilbage til Sverres egen Tid. Man har da i Regelen opstillet den Regel, at alle hans Venner og Tilhængere har anerkjendt hans kongelige Fødsel, medens hans Modstandere har fornægtet den, saa at man kunde anse den Tvil underkastet og følge den Opfatning, som af andre Grunde var sandsynlig. Spørgsmaalet bliver lidt indviklet derved, at det griber ind paa Opfatningen af Sverres personlige Karakter; om han kanske ikke virkelig var Kongesøn, kunde han selv efter sin Moders Ord have været overbevist derom og handle i god Tro (Sars), eller ogsaa kunde han selv have opdigtet den hele Fortælling om Moderens Bekjendelse og saaledes være en gjennemført Bedrager (Vigfusson).

Jeg skal i den følgende Artikel først stille i Modsætning til hinanden de extreme Standpunkter, hans Venners eller hans Fienders, og dernæst undersøge, om man ikke gjennem andre samtidige Vidnesbyrd kan komme til et bestemt Resultat.

1. Sagaen om Sverre er som bekjendt begyndt af Karl Abbed i Thingøre, som fra 1185 opholdt sig nogle

Aar i Norge og der nedskrev, hvad Sverre fortalte ham; det er altsaa den officiøse Fremstilling, saaledes som Sverre vilde have den. Jeg skal her blot nævne Hovedtrækkene. Unaas Kambare, den færøske Biskop Roes Broder, ægtede omkr. 1150—51 i Norge en norsk Hustru, Gunhild, som kort Tid efter Brylluppet fødte Sønnen Sverre, der ansaaes for Unaas's Søn. Fem Aar efter (1156) sendes Barnet vest til Færøerne og voxte der op hos Biskop Roe, som satte ham i Skolen og lod ham som voxen vies til Prest. Efter Unaas's Død (den synes at have indtruffet c. 1173) reiste Gunhild til Rom, og i Skriftemaalet bekjendte hun, at hendes Søn ikke var avlet i Ægteskabet, men havde en Konge til Fader; det blev efter Konference mellem Skriftefaderen og hans Overordnede paalagt hende, at hun skulde lade Sønnen vide sin Herkomst. Derfor drog hun efter Hjemkomsten ud til Færøerne (1175) og aabenbarede Forholdet for sin Søn, som derefter besluttede at forsøge sin Lykke i Fædrelandet og i 1176 drog til Norge; han holdt dog sin Herkomst hemmelig, og da han intet troede at kunne udrette, drog han til Sverige; her har han først for Birger Jarl i Østergøtland røbet sin Herkomst og sine Planer, hvorved Rygtet om disse snart kom til Vermland og kom for de efter Øisteins Død landflygtige Birkebeiner, som tvang ham til at blive deres Konge.

I den senere Del af Sagaen, som delvis er forfattet i Sverres senere Levetid, men ialfald afsluttet faa Aar efter hans Død, findes ingen Afvigelser herfra, thi den er forfattet af en Tilhænger, og han nærer ingen Tvil om, hvad Karl Abbed har fortalt efter Kongens egne Ord. Derimod lader den senere Del ogsaa Modstanderne komme til Orde, idet ifølge den Kong Magnus i 1181 udtaler Tvil om Sverres kongelige Fødsel og Bymændene i

Tønsberg (1184) endog ligefrem benægter den. Der kan dog ikke lægges saa stor Vægt paa Kong Magnus's Ord, thi disse forekommer i en Tale, som tydeligvis er komponeret og indeholder Urigtigheder (f. Ex. at Magnus var viet og kronet af Legaten fra Romaborg); men naar Sagaen lægger Kong Magnus de Ord i Munden, at han ikke kunde dele Riget med Sverre: „den Mand, som jeg ikke tror har Æt til at være Konge, hverken her eller paa andre Steder", vidner det ialfald om, at man blandt Sverres Modstandere tvilede om hans Fødsel. Det maatte jo være fuldt tilladt, da den jo ikke var bevist og kun støttede sig til hans eget og (senere) hans Slægtninges Udsagn. At Bymændene i Tønsberg „heller vilde dø med den rette Konge (Magnus) end tjene den Prest, som ingen Æt havde til at være Konge", er jo kun en stærkere Gjenlyd af Magnus's og hans Tilhængeres Ord, men disse Ord tør dog noteres som den ældste Udtalelse om de vikværske Modstanderes Stemning mod Kong Sverre.

2. Ganske i Modsætning til Sagaen stiller Saxo Grammaticus sig i de korte Linjer, han har om Sverre i sin 14de Bog, som har faaet saa stor Betydning for Opfatningen af Sverre, fordi Saxo blev trykt allerede i 1514, længe før hans Saga blev bekjendt blandt Historikere. Stedet kan oversættes saa: „Omtrent ved disse Tider havde en vis Sverus, Søn af en Haandværker (faber)[1], opgivet den Prestestilling, som han længe havde havt i Færøerne, og reist til Norge, hvor han overgik fra Religionstjenesten til Krigerhaandværket, lokket ved Exemplet fra en vis Ostenus, som var dræbt af Erling. Da han tilfældigvis

[1] Som bekjendt blev „faber" paa Dansk i 16de Aarhundrede oversat med det ensbetydende „Smed", hvilket ogsaa kom ind i Mattis Størssøns Sagaoversættelse. Herom kan henvises til min Afhandling i dette Tidsskrift 2den Række IV. 261.

mødte dennes Hær, som flygtede gjennem Ødemarkerne, bød han sig frem som Høvding og begyndte at føre Krigen mod Seierherrerne. Og for ikke at synes at mangle Kongeret, digtede han en Herkomst og sagde, at han var Harald den irskes Sønnesøn og Sigurds Søn; dennes Navn satte han ogsaa paa sin Søn, som han forud havde kaldet med sin Faders Navn Unas. Og for at dræbe alle Minder om sin forrige Stilling, og for at man skulde tro, at den opdigtede Slægts Hæder vilde repræsenteres i ham ved hans Oldefaders Navn, vovede han at tiltage sig et nyt Navn og lod sig kalde Magnus til Vidnesbyrd om sin Herkomst. Denne frække Løgn, som dækkedes ved Hærmændenes urolige Vildfarelse og ved Mængdens lettro Støtte, virkede til hele Norges grufulde Nederlag og yderligste Fordærvelse. Da han, endnu som Privatmand, havde søgt Birger, Sveriges Jarl, siges han at have givet til en Prest, hvis Gjestfrihed han havde benyttet, sin Messehagel (*stola*), en Diakons særegne Prydelse, med en Alterbog."

Ved Ordene „ved disse Tider" mener Saxo Tiden 1176—77, og Tidsregningen falder saaledes ganske sammen med Sagaen; ligesaa bekræfter Saxo, at Sverres angivelige Fader hed Unas, og at denne var død i hans Ungdom, at Sverre blev valgt af Birkebeinerne efter Øisteins Død, og at de mødte ham i Ødemarkerne, samt at han forud havde reist i Norge og derefter været i Østergøtland hos Birger Jarl. Ligesaa rigtigt er, at han giver sin Søn Navnet Sigurd (efter Kong Sigurd Haraldsøn) og tillægger sig selv Navnet Magnus. Det afvigende er kun, at det forudsættes som afgjort, at han lyver sig til den kongelige Herkomst for at vinde Birkebeinernes Tilslutning. Det er af Vigtighed at udrede, naar Saxo har skrevet, og Tiden synes med Sikkerhed at fremgaa

af Ordene *Norvegiæ totius cruentissimam stragem extremamque perniciem*, som ligefrem peger paa Baglerkrigen (1196—1202) og paa Norges ulykkelige Stilling efter Bansættelsen (1194) og Interdiktet (1198); men det var paa samme Tid, at de norske Biskoper opholdt sig i Danmark og søgte Støtte i Erkebiskop Absalons Kreds, hvortil Saxo Grammaticus hørte. Saxos Ord er altsaa aabenbart en Gjenlyd af Sverres Fienders Ord og gjentager saaledes kun det samme, som Tunsbergborgerne sagde, med den naturlige Forklaring, at Sverre løi sig Herkomst til. Man vil finde den samme Opfatning baade i de Breve, som fra Danmark i disse Aar gik til Paven, og i Pave Innocens III's Breve til Erkebiskop Erik og til den danske og den svenske Konge. Allerede i Erkebiskop Eriks Brev af 1190 (forfattet af Abbed Wilhelm i Ebelholt) kaldes Kong Sverre „han, som pryder sig med kongeligt Navn og usurperet Regjeringsmyndighed (*ille qui de regio nomine et usurpata regni plenitudine gloriatur*); i Abbed Wilhelms Brev til Paven (1195) kaldes han ligefrem „Tyran“ og „Apostat“ og „banlyst Prest“. Pave Innocens giver en fuld Fortegnelse over Sverres Forbrydelser: 1) „Han er en Helligbryder og Apostat, som har bemægtiget sig Norges Rige ved Blodsudgydelse og Voldsomhed, idet han til sin Moders Skam paastaar, at han stammer af kongeligt Blod.“ 2) „I den Grad har Sverres tyranniske Grusomhed og afskyelige Voldsomhed vundet Overhaand over Eder og hele Norges Rige, at han baade har vundet Riget uden at være valgt af Høvdingerne, efter hvad vi har hørt, heller ikke paa Grund af sin Herkomst, og at han, som, efter hvad der siges, selv fordum har udøvet kirkeligt Embede, raser mod Kirkens Mænd.“ En Gjentagelse heraf findes ogsaa i Pavens Brev af 1204 om, at Sverre „havde med Vold usurperet Norges Rige, ved hvem Forvirring og almindelig

Uro truede hele Landet, saa at mange af de bedste var drevet i Landflygtighed og en umaadelig Mængde var faldne". Men i Mellemtiden havde det hændt, at Sverre selv var død og hans Søn Haakon havde forsonet sig med Biskoperne, som havde underkastet sig ham og derved erkjendte Sverres Arveret og kongelige Herkomst. Oppositionen herimod havde altsaa kun været et Paaskud eller (om man vil) et Argument mod Sverre, som kunde benyttes under Striden, men som man lod falde, naar Biskoperne fik sin Vilje; derfor beretter ogsaa Paven efter Meddelelse fra Norge, at „Sønnen fulgte efter sin Fader i Regjeringen, ikke i Forsæt, thi han kaldte tilbage dem, som af den Grund var landflygtige, han elsker og hædrer Kirkerne og Kirkens Mænd, og han styrer Landet og Folket i fuld Fred og Ro". Ogsaa Paven gaar ind paa at løse Kongen og Birkebeinerne fra Ban og Interdikt og erkjender altsaa derved indirekte Sverres kongelige Ret; han maa ansees for derved at have tilbagekaldt sine tidligere Udtalelser om, at Sverre havde løiet sig kongelig Byrd til.

Allerede Anders Vedel, som kjendte Sverres Saga (i Uddrag), har rigtigt dømt om Saxos Opfatning af Sverre, naar han i Oversættelsen (Udg. 1575) indskyder disse Ord: „Men at Saxo dømer icke ret om Kong Suere, det skeer for tuende Aarsager skyld: Den ene, at Kong Valdemar holt met Magnus Erlingssøn sin Frende. Den anden at Saxo døde førend hand forfarede ret vdi grund hvad endelig udgang denne Feide fick." Vedel burde have sagt „skrev" istf. „døde", thi hans Mening er jo aabenbart, at Saxos Ord er Udtryk af en Tidsstemning fra Slutningen af 1190-Aarene under Fiendskabet mod Kong Sverre.

3. Hvis man vilde søge at komme til en mere sikker Opfatning af dette Spørgsmaal, maa man opspore andre Kilder, uafhængige af Stillingen i Norge. Det træffer sig nu saa heldigt, at man i England har bevaret tre forskjellige Beretninger om Kong Sverre, alle i samtidige Skrifter.

Den ældste af disse Beretninger findes i den saakaldte Henrik den 2dens Historie af „Benedict af Peterborough", et Navn, som stammer fra, at Abbed Benedict af Peterborough har afskrevet eller ladet afskrive dens ældste Del (1169—77). Værket heder egentlig „Gesta Henrici secundi" og begynder ved Nytaar 1170 (d. e. Juledag 1169) og er iallefald fra 1171 skrevet samtidig med Begivenhederne; det fortsættes ligetil April 1192, dog saaledes at Kong Richards Bedrifter i Palæstina ikke føres længere frem end til Januar 1192, — et tydeligt Vidnesbyrd om, at Forfatteren skrev hjemme i England og skildrede Korstogsbegivenhederne efter Rapporter. Værket er helt igjennem bygget paa de samme Principer og er skrevet i samme Sprog og Stil. Det er helt igjennem politisk Historie med den engelske Konge og Regjering som Midtpunkt. Forfatteren maa i Kong Henriks Tid have hørt til Kongens Følge og have fulgt ham paa hans Reiser; han skildrer Kongens Handlinger, Reiser og forskjellige Opholdssteder, meddeler Udnævnelser, gjør Uddrag af den kgl. Correspondance eller meddeler fuldstændigt baade ind- og udgaaende Breve samt gjengiver indgaaende Rapporter. Det er aabenbart, at Forfatteren er en kongelig Klerk, ansat i det kongelige Kancelli[1]. I dette Værk findes pludselig ved Aar 1180 og, som man ser, skrevet i dette Aar en Oversigt over Tronstridighederne

[1] Stubbs's Fortale til hans Udgave af Benedict of Peterborough

i Norge (1130—80), som ender med, at Erkebiskop Øistein flygtede fra Bergen til England, og altsaa paa en eller anden Maade stammer fra denne. Man ser af Sammenhængen hos „Benedict", at Indberetningen om Norge og Øistein er kommet til Kong Henrik, medens han opholdt sig i Normandi Høsten 1180, og at Kongen kom 27. Juli 1181 tilbage til England, hvor da Erkebiskopen (det vides andenstedsfra) fik Audiens hos Kongen; denne gav ham Underhold i et halvt Aars Tid i Klostret Edmundbury, men indlod sig iøvrigt ikke paa at blande sig i Norges indre Forhold; Kongen drog 3. Marts 1182 tilbage til Frankrig, hvor han blev til 1184, og Erkebiskopen drog tilbage til Norge Vaaren 1183. Optegnelsen er ikke gjort efter Erkebiskopens mundtlige Meddelelser til Kongen, thi den stanser med Midsommer 1180, og Erkebiskopen traf ikke Kongen før efter Midsommer 1181. Den er tydeligvis Uddrag eller Gjengivelse af et Brev; det kan sees dels af det ligefremme Udtryk „det læses", dels af Feil, som ikke kan være andet end Læsefeil. Den er altsaa, som saa mange andre Dokumenter i dette Værk, en ligefrem Rapport fra det Sted, hvor Erkebiskopen landede, og da den er saa mærkværdig nøiagtig, og især da den omhandler samtidige Begivenheder i Norge, som ingen Englænder kunde kjende, maa det ansees for givet, at Rapporten gjengiver ligefrem Erkebiskopens skriftlige Beretning, dog maaske i Uddrag. Jeg anser det rigtigst at meddele den hele i Oversættelse:

„I dette Aar vakte en Prest, ved Navn Sverre (Sverus), Krig imod Kong Magnus i Norge og seirede over ham. Men dette var Grunden til den Strid, som han førte imod den nævnte Kong Magnus om Norges Rige.

Sigurd og Magnus var Brødre. Sigurd var Konge i Norge, men hans Broder Magnus seilede over til Irland

og vandt en stor Del af dette Land i Krig. Han avlede Harald og blev lidt senere dræbt af Irerne. Men denne Harald drog efter sin Faders Død til Norge til sin Farbroder Sigurd og bad ham om en Del af Riget. Og da det blev bevist Sigurd, at Harald var hans Broder Magnus's Søn, gav han ham den Del af Riget, som med Rette tilkom hans Fader. Men Sigurd avlede en Søn, som han kaldte Magnus, og en Datter, som han kaldte Kristina, og som han selv giftede med Jarlen Erling; men Erling avlede med hende en Søn, som han kaldte Magnus.

Men da Sigurd var død, fulgte hans Søn Magnus ham i Regjeringen[1]. Og da der lidt senere opstod en haard Strid mellem Harald og ham, lod den nævnte Harald ham blinde og gilde og lod Biskop Reginald hænge i Bergen[2]. Den blindede Magnus blev gjort til Munk, og Harald vandt hele Norges Rige; han avlede 4 Sønner, nemlig Inge, som var ægtefødt, og Sigurd og Øistein og Magnus, hvilke tre var uægte og fødte af forskjellige Mødre.

Imidlertid dræbte en vis Klerk, ved Navn Sigurd, Harald ved et natligt Overfald, og efter hans Død tog han sin Slægtning den før nævnte Magnus ud af Klostret, idet han vilde indsætte ham igjen som Konge. Men under Krigen mod Haralds Sønner faldt han i Kampen, og ligesaa den Magnus, som havde været Munk. Efter disses Død herskede Inge og Sigurd og Øistein, idet deres Broder Magnus tidligere var død. Sigurd avlede Haakon

---

[1] Her staar urigtigt „defuncto igitur *Herlingo*, Magnus filius suus successit ei *in comitatum*"; men det sees af Sammenhængen, at det maa rettes til *Siwardo* og *regnum*; senere optræder ogsaa Erling som levende.

[2] Der staar Reginaldum Bergensem, vistnok kun feilagtig Opløsning for Bergis.

og Sigurd og Sverre, som alle var uægte og fødte af forskjellige Mødre, men Øistein avlede Øistein, som var ægte. Men Inge dræbte sine Brødre Sigurd og Øistein, og efter deres Død dræbte Haakon Inge og blev Konge i hele Landet; derover blev Rigets Stormænd krænkede og hævede til Konge Magnus, Søn af Erling og den før nævnte Kristina. Da de ikke formaaede at holde Kampen op imod Haakon, veg de til Danmark; men der samlede de i kort Tid Kræfter og vendte tilbage til Norge. Og efter at der havde staaet en Kamp mellem dem og Haakon ved Tunsberg[1], hvis Skibe og Vaaben de vandt, drev de ham bort derfra, og i den følgende Sommer fulgte de efter ham. Og da de havde et Søslag paa et Sted, som heder Veø, blev Haakon dræbt, og Magnus Erlingssøn vandt hele Riget. Mod ham reiste Haakons Broder Sigurd sig; men efter at der var holdt et Slag mellem dem, blev Sigurd, Haakons Broder, dræbt. Og Magnus blev salvet til Konge i sin Regjerings 2det Aar og sin Alders femte Aar — før hans Kroning læses der ikke at have været nogen anden kronet til Konge i Norge — nemlig da i Pave Alexander III's Pavedømmes 4de Aar Mag. Stephanus fra Orvieto var sendt did som Legat. Da denne Magnus feirede Julefesten i Tunsberg, kom Øistein, den før nævnte Øisteins Søn, over ham med en væbnet og krigersk Skare, idet han haabede at dræbe Kongen blandt Gjæsterne. Men Kongen gik selv rustet ud imod ham og dræbte ham med 400 Mænd. Men de, som undkom derfra, nemlig 1100 krigerske Mænd, sluttede sig til den før nævnte Prest Sverre Sigurdssøn. Denne Sverre samlede en stor Hær, og i den anden Nat[2] efter

---

[1] I Texten her og nedenfor *Tuneberga.*

[2] *In sequenti nocte* er Feil for *in secunda nocte*, thi Overfaldet skede Natten efter 18de, ikke efter 17de Juni.

St. Botolvs Dag trængte han hemmelig ind i Staden Nidaros, hvor Kong Magnus holdt til med sin Fader Erling Jarl og de andre Stormænd. Og den nævnte Sverre Prest faldt over dem og dræbte mange af de mægtigste og fornemste. Dræbt blev saaledes der Erling Jarl, Kongens Fader, og Jon af Randeberg, som havde ægtet Kongens Søster, og Sigurd Nikolassøn[1] og mange andre. Men Kongen forlod Staden og flygtede med faa af sine Mænd. Men det følgende Aar samlede Kong Magnus en stor Hær og overfaldt den førnævnte Sverre nær ved Staden Nidaros. Og i den første Kamp dræbte han mange af sine Fiender; men endelig blev — efter Guds skjulte Raad — mange og de bedste af hans Venner dræbte, og han selv undkom med faa Mænd. Sverre Prest fulgte selv efter ham lige til Bergen, og Kongen flygtede derfra og overlod ham Staden. Og samme Aar, nemlig 1180, forlod Erkebiskop Øistein af Nidaros, som aldeles ikke vilde underkaste sig Sverre Prest, sit Erkebiskopssæde og kom til England og udtalte Bansættelsesdom imod Sverre Prest.“

Naar undtages Broderskabet mellem Sigurd (Jorsalfare) og hans Fader Magnus (Barfod), hvilket dog ikke behøver at skyldes Erkebiskopen selv, men kan være en Forvirring i Afskriften — gives her en mærkelig korrekt, omend schematisk Oversigt over de norske Konger, deres Familieforhold og deres Thronstridigheder i Tiden 1130—1180. Fremstillingen er idethele objektiv, hvad enten dette skyldes Erkebiskopen eller Referenten, men man iagttager dog Forf.s Interesse i Striden mellem Magnus og Sverre ved, at han lader Sverre allerede fra først af

---

[1] *et Siwardus Nicolai* findes kun i Hovedens Afskrift, men stammer fra „Benedikt“.

have en Hær paa 1100 Mand, og ved at Magnus's Nederlag undskyldes med „Guds skjulte Raad". Saameget mærkeligere er det, at Erkebiskopen udtrykkelig betegner Sverre som Kong Sigurds uægte Søn. Erkebiskopen, som dog var Kong Sverres vigtigste, ialfald aandelig største Fiende, har altsaa havt Kundskab om hans kongelige Herkomst og erkjendt denne, — et mægtigt Vidnesbyrd for Sandheden af Sagaens Fremstilling. Naar dette sees i Forbindelse med, at Erkebiskopen excommunicerede Sverre (en Handling, som ikke nævnes i Sagaen, men selvfølgelig er historisk), vil det sees, at Erkebiskopen har optraadt saaledes, ikke fordi han tvilede om Sverres Byrd, men fordi denne kjæmpede imod den af Kirken regulerede Successionsorden. I Loven af 1164 stod der jo, at „hver den, som lader sig tage til Konge paa anden Maade, han og hver den, som ham følger, har forlist Gods og Fred og være i Guds og alle hellige Mænds, Pavens og Erkebiskopens og alle Lydbiskopers Ban", og Erkebiskopen handlede jo kun efter den af ham selv redigerede Lov, naar han slyngede Banstraalen mod Sverre; han havde netop ikke ladet sig tage til Konge af et Rigsmøde, hvor Erkebiskopen og Biskopperne havde første Stemme, men af Bønderne paa Ørething efter den „gamle Landslov".

4. „Henrik d. 2dens Historie" er helt igjennem optaget i et Værk, som er en fuldstændig Englandshistorie indtil 1201. Dennes Forfatter, Mag. Robert de Hoveden. var ligesom sin Forgjænger kongelig Klerk — han nævnes som saadan i 1174 og 1189 —, men han antages at have forladt Hoffet, da William Longchamp blev Rigsforstander under Richards Korstog (1190), og siden at have levet i Howden (nær Ouses Munding i det sydlige Yorkshire). hvor ialfald store Dele af hans Værk er udførte. Den

bestaar efter Stubbs af fire Dele, de tre Udskrifter af ældre Arbeider og det fjerde selvstændigt. Første Del (til 1148) og 2den Del (til 1169) vedkommer os ikke; men 3die Del er en Udskrift eller Bearbeidelse af „Benedikt“ fra Julen 1169 til April 1192. Hoveden forkorter undertiden sin Forgjænger ved at udelade Detaljer, men gjør ogsaa undertiden Tillæg, især af Dokumenter, som Forgjængeren ikke har kjendt, navnlig om Forhold i Yorkshire; Forandringerne er ofte uheldige, idet de beror paa Misforstaaelser, eller ogsaa er Stilrettelser. 4de Del er Hovedens egen Skildring af Begivenhederne fra 1192 til August 1201. Han har bevaret mange offentlige Skrivelser og har god Kundskab om engelske Begivenheder, men er dog ikke saa nøiagtig som sin Forgjænger og har ikke saa god Oversigt over de politiske Forhold, fordi han ikke er knyttet til Kongens Person eller Regjeringen, men skriver fra Northumberland. Fra 1192 har han udført sit Arbeide Aar for Aar, uden at foretage senere Rettelser, og er saaledes fuldt samtidig.

Hovedens Uddrag af „Benedikt“ ved Aar 1180 gjengiver Ord for Ord sin Kilde med uvæsentlige Rettelser; han indfører i „Benedikt“ for Sverre Tilnavnet „Birkebain“, hvilket som bekjendt ikke er hans Tilnavn, men hans Partis Navn. Ved Aar 1194 har han følgende Beretning om Begivenhederne i Norge:

„I dette Aar lod Sverre, Norges Fyrste, sig krone til Konge i Norge mod Pavens Forbud. Da Erkebiskop „Eustachius“ af Nidaros hørte herom, vilde han heller gaa i Landflygtighed end deltage i denne Kroning; han gik bort, og den fornævnte Sverre, Søn af Sigurd, forhen Konge i Norge, bød, at alle Norges Biskoper skulde komme sammen til Bergen paa Apostlerne Peters og Paulus's Dag for at krone ham. Blandt dem var en Biskop i

Viken, ved Navn Nikolaus. Han sagde, at han paa Grund af sin Erkebiskops Fravær ikke vilde deltage i Kroningen; da Sverre hørte derom, lod han denne Biskop gribe og binde til et Skjær i Havet, saa at Havets Bølger næsten trængte ind i hans Mund. Saaledes skræmt, gav denne Biskop Samtykke til Sverre Birkebains Vilje og salvede og kronede ham til Konge i Bergen paa Apostlerne Peters og Paulus's Dag, idet Biskoperne Martin af Bergen, Eirik af Stavanger, Thore af Borgund og Absalon var tilstede og bifaldt det. Da paa samme Dag denne Sverre, Konge og Prest, holdt Maaltid paa kongelig Vis med Biskoper og Stormænd, lod han hugge Hovedet af Sigurd, Søn af Norges Konge „Adestan", og lod det bære frem for sig og sine Gjester.

Men det maa noteres, at denne Sverre Birkebain har i 15 Søslag overvundet 15 Konger og dræbt dem med hele deres Følge, inden han havde kunnet opnaa Rigets Krone, og deres Navne er disse: Kong Magnus, Kong Borgher, Kong Sigurd, Kong Orde, Kong Guthorm, Kong Johannes Kuvelung, Kong Belue, Kong Zether og sex andre, og hin Sigurd Adestans Søn. Men man maa vide, at det er Norges Riges Sædvane lige til denne Dag, at enhver, som vides at være Søn af en norsk Konge, lad være, at han er uægte eller født af en Trælkvinde, hævder sig ligesaa stor Ret til Norges Rige som den Kongesøn, som er avlet i Ægteskab eller født af en fri Kvinde. Derfor bliver der uafladelig Kampe mellem dem, indtil en af dem beseires eller dræbes."

Denne Beretning er, som det vil sees, ikke en førstehaands Kilde. Den har inden Nedskrivningen faaet flere Feil, især i Navne, f. Ex. Eustachius for Erik, som istedet er optaget som Navn paa Stavangerbiskopen Nial, Thore af Hamar kaldes Biskop af Borgund (!), og Absalon er

optaget blandt de norske Biskoper; af Sverres Modstanderes Navne kan saaledes kun Magnus († 1184), Sigurd († 1189), Jon Kuvlung († 1188) og Sigurd Magnussøn († 1194) gjenkjendes, medens de andre nærmest synes tildigtede. Men baade den historiske Oversigt og den annalistiske Beretning fra 1194 er dog i sine Hovedtræk rigtige. Først maa mærkes den fiendtlige Tone mod Sverre, hvis Grusomhed mod. Biskop Nikolaus og Grusomhed mod den fangne Kronprætendent er i lige Grad usande. Denne Beretning stammer altsaa aabenbart fra Modpartiet, de norske Biskoper og deres Tilhængere, d. e. Levningerne af Kong Magnus's eller hans Sønners Parti. Men ikke desto mindre kalder Beretteren dog Sverre udtrykkelig „Søn af Sigurd, fordum Norges Konge“ og stiller ham ganske paa lige Fod med de andre Kronprætendenter, idet ægte og uægte Kongesønner ansees for at have lige Ret. De Kredse i Norge, fra hvem denne Beretning stammede, har altsaa ved 1194 ikke opstillet nogen Paastand om, at Sverre var en Bedrager; de har kjæmpet imod ham paa samme Grundlag, som han selv hævdede, at alle Kongesønner var berettigede til Riget, saa at kun Resultatet (Seiren) gav Besiddelsen.

5. Fra endnu senere Tid stammer Efterretningerne om Kong Sverre hos Wilhelm Parvus, Kannik i Newburgh Augustiner-Kloster nær York (North-Riding), som skrev sit Værk „Historia Rerum Anglicarum“ i Aarene 1196—98; Værket forblev ufuldendt, vistnok paa Grund af Forfatterens Død i 1198 og er bevaret bl. a. i et Haandskrift, som kun er faa Aar yngre. Forfatteren er ikke bare Annalist som hans Forgjængere, men en Historiker, som lægger an paa at komponere efter Sammenhæng og at skildre med historisk Kunst og aandrige Bemærkninger; han anvender ogsaa Kritik og søger at

være upartisk. For den ældre Tid benytter han skriftlige Kilder (Henrik af Huntingdon o. fl.), men for sin Samtid gjengiver han for det meste mundtlige Beretninger, især fra Yorkshire, hvor han hørte hjemme, og hvor han vistnok har tilbragt den største Del af sit Liv. I den tredie Bog af sit Skrift, lige efter Fortællingen om Erkebiskop Rogers af Yorks Død 1181 og forud for Kapitlet om den unge Kong Henriks Død i 1183, indskyder han et Kapitel om Kong Sverres Historie (De Swero Norwegiæ tyranno). Det lyder i Oversættelse saaledes:

„Det var ved de samme Tider, at hin berygtede Sverre Prest, som har Tilnavnet Birkebain, rev til sig Tyranniet i den Del af Germania (Nordeuropa), som kaldes Norvegia, og efter at have raset i ikke kort Tid under Navn af Tyran, opnaaede han endelig Kongedømmet ligesom paa lovlig Vis ved at fælde Kongen i det Land: han skal maaske efter Guds Dom faa en lignende Udgang som andre Konger i det samme Land. Thi som det siges, er, fra 100 Aar tilbage og mere end det, da Kongernes Afkom har været talrig, ingen Konge der død af Alderdom eller Sygdom, men alle har gaaet under ved Sværd, idet de efterlod Magten over Riget til sine Drabsmænd ligesom til lovlige Efterfølgere: saa at nemlig alle, som vides at have hersket der i saa lang Tid, synes at se hen til det, som er skrevet: Du har ihjelslaaet, og Du har tilmed taget en Eiendom[1]. Mod denne sørgelige Ulykke, som ved den lange Sædvane ligesom opnaaede Lovs Kraft, vilde hint Lands Stormænd, lidt forud for den nævnte Prests Tyranni, bringe i from Iver Lægedom og besluttede at salve den nye Konge høitideligt med mystisk Salvelse og krone ham, for at ingen for Fremtiden skulde reise Haanden

---

[1] 1 Kong. 21, 19.

mod Herrens Salvede. Thi til den Tid var ingen nogensinde i hint Folk indviet med religiøse Ceremonier til Fyrste, men enhver, som med Vold dræbte en Konge, iførte sig med det samme den kongelige Person og Magt, idet han efter den gamle Sædvanes Lov ogsaa skulde efter kort Tid overgive samme Skjæbne til sin Drabsmand. Dette har mange sandelig troet skede paa Grund af en vis kristelig Enfoldighed, fordi ingen af de forrige Konger havde fortjent at indvies ved den høitidelige Salvning. Da saaledes Haakon var dræbt, som havde fulgt efter den af ham dræbte Inge, og den kongelige Efterfølge syntes at tilkomme en Dreng ved Navn Magnus, samme Inges Neveu, lod Rigets vise og fornemme Mænd efter fælles Beslutning denne Dreng høitidelig indvies til Herrens Salvede og prydes med Diademet. Ved denne Handling troede de at stadfæste Kongen og at afskaffe den gamle Sædvanes Vanære. Men da denne Magnus allerede var bleven voxen og havde hersket i nogle Aar med megen Kraft og Lykke og alle allerede troede, at man havde taget tilstrækkelige Forholdsregler mod oprørske Uroligheder, ophidsede Djævelens Avind, for at forstyrre den kristelige Almues Ro, den nævnte Prest som sit eget Redskab. Da han længe havde gjort Tjeneste i det hellige Embede, som han havde modtaget i Kirken, begyndte den forvovne og listige Mand i stor Selvtillid at stræbe efter Kongedømmet. Han streifede snart gjennem det hele Land, og for hurtigt at føre til Handling den fattede Plan samlede han med List en kraftig Skare af dristige og slette Mænd, som han lokkede ved Haab om Bytte, og idet han brugte uveisomme Ødemarker som sit Værn, foruroligede han Kongen ved hyppige Overfald. Og da Kongen forfulgte ham med fylket Hær, flygtede han paa Skrømt, men stansede i nogle ham kjendte Snevringer, og

der omringede han de kongelige Tropper, som ulykkeligvis var hindrede ved de samme Snevringer, og tilføiede dem et saadant Nederlag, at Kongen selv maatte skjule sig blandt de faldnes Lig og med Nød og neppe undkom, efterat Fienden var draget bort. Stolt over denne Seier, og da hans Skarer stadig voxte, skaffede han sig ogsaa en Flaade, ved hvis Hjælp han herjede i flere Landskaber inden Riget. Men Kongen samlede igjen sine Mænd og drog med en velrustet Flaade imod Fienden. Da hin mærkede det, anstillede han sig ogsaa denne Gang, som om han flygtede, og trak sig ud i det store Hav. Da Kongen fik høre det, troede han, at Røveren virkelig flygtede, og trak sig med Flaaden ind i en Havn. Men da Hæren, i Glæde over Fiendens Fordrivelse, i fordærvelig Tryghed overgav sig til Festglæden, drog hin forbandede Prest den følgende Nat med sine Mænd ind i Havnen, angreb de drukne og søvnige og ødelagde med ringe Møie næsten hele Hæren tilligemed Kongens Fader og andre Stormænd. Men medens de andre faldt, undslap Kongen og holdt sig, som det siges, skjult i nogle Dage i et nærliggende Jomfrukloster, hvorfra han ved Guds Hjælp undkom, medens Fienderne forgjæves søgte efter ham. Modig ved dette Fiendens Uheld og Nederlag, drog nu Tyrannen, ligesaa grusom som overmodig, rundt overalt som i Triumf, idet han viste sig som en umild Herre mod de ynkeligt undertrykte Bønder. Men da Kongen kom ud i Lyset fra sit Skjul og atter viste sig for sine Venner, begyndte han snart at samle nye Kræfter, at trække Hjælpetropper til fra alle Kanter og at ruste sig med større Varsomhed mod de fiendtlige Kneb, og endelig rykkede han med en stor Hær imod sin Fiende. Da hin erfarede det og saa, at Ynglingen paa Grund af sine forrige Nederlag handlede klogere og kyndigere og tillige

var overlegen i Skibenes Tal og i Stridskræfter, tog han sin Tilflugt til Trolddom; han havde nemlig hos sig en Djævelens Datter, mægtig i Trolddom og med Rette at ligne med hin Oldtidskvinde, om hvem den ædle Digter synger:

Hæc se carminibus promittit solvere mentes,
Quas velit; atque aliis diras immittere curas;
Sistere aquam fluviis, et sidera vertere retro;
Nocturnosque ciet manes; mugire videbis
Sub pedibus terram, et descendere montibus ornos.[1]

Som det fortælles, spurgte hun, i vidunderlig Tillid til sin fordærvelige Kunst, sin Ven Tyrannen, hvorledes han ønskede, at hans Fiender, som allerede var for deres Øine, skulde omkomme. Da han valgte Drukning, skede det pludselig ved Hjælp af Djævelen — som sandelig ved sin Englenaturs Kraft formaar meget over Jordens Elementer, naar den høiere Magt tillader det, — at det rolige Hav aabnede sit Gab og i Fiendernes Paasyn slugte en større Del af den kongelige Flaade. Ved Synet af dette sagde den skjændige Prest: „Se Venner, hvor kraftigt Elementerne kjæmper for os. Se nu til, at ikke de undkommer, hvis visse Død Havet har overladt til Eders Tapperhed, saa at ikke det skal synes at have udført alt.“ Saaledes blev Resten af den kongelige Hær, skrækslagen ved sine Kameraters pludselige Undergang, med Lethed undertrykt, og Kongen selv omkom. Da han var borte, gik det skrækslagne Rige over i Tyrannens Magt. Han afsvor nu den hellige Orden, modtog til Ægtefælle Datter af Gøternes Konge, og vilde lade sig høitidelig krone af Erkebiskopen

[1] Virg. Æneide IV, 487—91 (om Sibylla).

i hint Land. Men da denne var en stor Mand og hverken lod sig bøie ved Bønner eller Trusler til at gyde den hellige Salve over det forbandede Hoved, blev han af ham drevet ud af Fædrelandet.

Efter nogle Aar reiste sig en kraftig Yngling af de forrige Kongers Æt, ved Navn Johannes, idet mange samlede sig sammen til ham og styrkede ham. Da denne havde begyndt heldigt, saa at han allerede var farlig for selve Tyrannen, styrtede han sig endelig i ungdommelig Iver ubesindigt i Kamp og omkom ulykkeligt og forhastet. Efter ham fremstod en anden haabefuld Yngling af kongeligt Blod, støttet af en talrig Mængde. Men ogsaa han blev paa selve Palmesøndag for faa Aar siden overvundet af Tyrannen i et blodigt Slag og grundigt udryddet med sine Hjælpere. Saaledes er hin Guds Vredes Svøbe, efter at have overvundet eller udryddet næsten enhver kongelig Ætling og alle indenlandske Fiender, bleven stor og frygtelig og opnaaede endelig ved en vis Biskops Haand, som var tvunget til dette ved Trusel om Døden, at faa det kongelige Diadem med den mystiske Salvelse, idet han nu efter sine mange Held var ligesom tryg imod den usikre Udgang af det saa længe heldige Tyranni. Men Omskriften paa hans Segl siges at have været saadan: „Kong Sverre Magnus, grum som Løven, mild som Lammet"; thi han øvede Mildhed mod Undersaatterne og viste Ærbødighed imod Kirker og Klostre."

Dette Kapitel omtaler Slaget i Florevaag (3. April 1194) som foregaaet „for faa Aar siden", og maa saaledes være skrevet i Tiden 1196—98; og skjønt Kroningen i Bergen (29. Juni 1194) er den sidste Begivenhed, som nævnes, anser jeg det aabenbart, at Forf. ogsaa ved noget om Baglernes Oprør, siden han saa trygt kan forudsige, at Sverre snart efter Guds Dom skal faa en lignende

Død som hans Forgjængere. Der er ogsaa en stor Forskjel mellem dennes og Roger af Hovedens Opfatning af Kongen. Ifølge Roger er Sverre Kongeætling og saaledes berettiget til Kongedømmet, selv om han er uægte Søn; han skildres som seirrig og grusom, samt oppositionel mod Kirken; men ifølge Wilhelm er han en ærgjerrig Mand, som kun følger sin egen Lyst til at blive Konge og derved bliver „Djævelens Redskab". Medens Magnus her er den retmæssige Konge og styrker sin Ret ved den kirkelige Salvning, reiser Sverre sig kun med Støtte i Røvere og Ugjerningsmænd eller ved Hjelp af Djævelen og af Trolddom; der nævnes ikke et Ord om hans Kongebyrd, medens han kjæmper mod Mænd af Kongeslægten og ved at slaa disse ihjel „næsten ganske udrydder Kongeslægten", — hvortil han altsaa selv ikke hører. Wilhelm af Newburgh giver en idethele rigtig, om end overfladisk Oversigt over Hovedmomenterne i Sverres Historie: hans Omstreifen i Ødemarkerne i det første Aar (1177), hans første Seier ved Hirtabro (1178), hans Flugt tilsøs og hans Seier i Nidaros (1179); derpaa efter et Sprang af 5 Aar den store Søseier i Sognefjorden, hvor Magnus druknede (1184). Saa følger en kort Omtale af Sverres Ægteskab med den svenske Konges Datter (1185) og Striden med Erkebiskop Erik (1190), som er indført lidt for tidligt, idet han først bagefter nævner Johannes (Jon Kuvlung 1185—88) og den unge Kronprætendent, som faldt Palmesøndag (1194); den sidste Begivenhed er Kroningen, som udføres af „en vis Biskop, som dertil blev tvunget ved Trusel om Døden" — man synes at se, at Forfatteren med Vilje undgaar at nævne ved Navn denne Biskop, hvis senere Færd saa lidet stemte med hin Handling og derfor maa undskyldes med, at han handlede af Dødsfrygt. Gjennemgaaende for Wilhelm af Newburghs

Fremstilling er den fanatiske Opfatning af Sverre som Djævelens Redskab, hvad der endog bevises med, at Sverre med magiske Kunster faar Havet til at sluge hans Modstandere; den staar kun i besynderlig Modsætning til hans Slutningsord, at Tyrannen var mild mod sine Undersaatter og ærede Kirker og Klostre.

6. Efter dette vil det være let at se, hvorledes Opfatningen af Sverre forandrede sig i Løbet af hans Regjering, og hvorledes denne hænger sammen med de Partier, som reiser sig imod ham. Han traadte frem i 1177, og da i Spidsen for det Parti, som paa de gamle Kongearveloves Grund kjæmpede imod den nye Thronfølgelov af 1164, der var støttet af Kirkens Mænd; han og hans Mænd var ifølge Loven *ipso facto* faldne i Kirkens Ban, og han blev da ogsaa i 1180 personligt bansat af Erkebiskopen; men denne har havt Grund til at tro, at Sverre var uægte Søn af Kong Sigurd, — han kan have undersøgt dette under sit lange Ophold i eller ved Bergen i 1178—80 eller ogsaa have kjendt til Forholdet fra den Tid, da han selv levede ved Hoffet som Kong Inges Kapellan, — og han har erkjendt Sandheden i en Skrivelse til den engelske Konge. Senere under Stridens Gang har Kong Magnus og hans Mænd villet benytte det Vaaben imod Sverre at erklære ham for en Bedrager, som ikke engang efter den gamle Arvefølgelov havde nogen Ret til at blive Konge, og denne Betragtning har sat sig fast i Viken, som altid kjæmpede for Magnus og hans Æt; i disse Kredse blev det Skik at betragte Sverre som en Bedrager og Usurpator, og populært blev det her at fremstille ham som et Djævelens Redskab eller Djævelens Udsending. Men i det øvrige Rige seirede med Sverres Overvægt ogsaa Sverres Opfatning, at han var Kongesøn, og denne maatte støttes derved, at Erkebiskop Øistein i 1183 underkastede sig Kong Sverre og saaledes erkjendte

hans Kongebyrd. Denne Opfatning kan endnu findes hos Hoveden Aar 1194. Derimod kom den vikværske Opfatning stærkere tilorde under de Reisninger, som her fandt Sted i 1190-Aarene, og da navnlig blandt Baglerne i Viken og deres Hjælpere i Danmark. Fra disse Kredse stammer Saxos Fremstilling (ca. 1200), Wilhelm af Newburghs Skildring ca. 1197 samt Pavebrevene 1198—1204. Men disse har kun havt Betydning som Kampmidler for et Parti, der fandt at burde benytte alle Midler mod sin geniale Modstander, og dette viste sig bedst deri, at dette Partis Ledere forsonede sig med Sverres Søn og erkjendte hans Ret til Kongeværdigheden, — den, han alene udledede af sin Faders Ret. Kong Sverres Ret maa saaledes siges tilslut at være anerkjendt ogsaa af hans Modstandere, endog af de senere Baglerhøvdinger, som ved Giftermaalet mellem deres Konge Philippus og Sverres Datter søgte at sikre Philippus's og hans mulige Børns Arveret.

TILLÆG.

AFTRYK AF DE TRE ENGELSKE BERETNINGER.

I. Benedict of Peterborough

(ed. Stubbs I 266 ff., 320; Varianterne fra Rog. Hoveden).

Ad a. 1180. Eodem anno quidam presbyter nomine Swerus[1] bellum iniit contra Magnum regem Norwegiæ, et eum devicit. Fuit autem hæc causa calumniæ Sueri quam habuit adversum præfatum Magnum de regno Norwegiæ.

Sivardus et Magnus fratres erant. Sivardus autem rex erat Norvagiæ, et Magnus frater suus transfretavit in Hiberniam, et magnam illius terræ partem bello adeptus est. Qui genuit Araldum, et paulo post interfectus est ab Hibernensibus. Præfatus vero Araldus post mortem patris sui transfretavit

[1] Swerre Birkebain Hov.

in Norweiam ad patruum suum regem Sivardum, et petiit ab eo partem regni. Sivardus vero, cum constaret ei ipsum Haraldum fuisse filium Magni fratris sui, tradidit ei partem regni, quæ patrem suum de jure contingebat. Sivardus itaque[1] rex genuit filium quem vocavit Magnum, et filiam quam vocavit Christinam, quam ipse tradidit comiti Herlingo in uxorem. Herlingus vero genuit ex ea filium quem vocavit Magnum. Defuncto igitur Herlingo, Magnus filius suus successit ei in comitatum.

Et paulo post orto inter eum et Haraldum gravi dissidio, præfatus Haraldus excæcavit eum et ementulavit, et Reginaldum episcopum Bergensem suspendit. Magnus itaque excæcatus factus est[2] monachus, et Haraldus totam monarchiam Norwegiæ adeptus quatuor filios genuit; scilicet Hingonem qui erat legitimus, et Sivardum et Augustinum et Magnum, qui tres erant spurii, et diversis matribus geniti.

Interim quidam clericus nomine Siwardus præfatum Haraldum nocturnis insidiis interfecit. Quo interfecto extraxit præfatum Magnum cognatum suum ab abbatia, volens restituere eum in regno. Et inito bello contra filios Haraldi in ipso bello occubuit; similiter et Magnus[3] qui fuerat monachus. Quibus interfectis, Hingo et Sivardus et Augustinus, defuncto prius fratre suo Magno, regnum tenuerunt. Sivardus autem genuit Hacconem et Siwardum et Swerrum, qui omnes spurii erant de diversis matribus geniti. Augustinus vero genuit Augustinum legitime natum. Hincgo vero interfecit Sivardum et Augustinum fratres suos: quibus interfectis prædictus Haco interfecit Hingonem, et obtinuit totius terræ monarchiam; unde indignati sunt proceres regni, et levaverunt in regem Magnum filium Herlingi et præfatæ Christinæ. Qui non valentes sustinere bellum contra Haconem, secesserunt in Daciam; ubi in brevi tempore reparatis viribus, redierunt in Norweiam; et habito bello apud Tunebergam inter ipsos et Haconem, retentis navibus et armis, ipsum fugaverunt, quem in sequenti æstate [Magnus filius Herlingi et Christinæ[4] insecutus est. Et habito inter eos navali prælio in loco qui

[1] autem Hov.
[2] add. Hov.
[3] interfectus est add. Hov.
[4] [add. Hov.

dicitur Vee, interfectus est Haco; et Magnus Herlingi filius totum regnum obtinuit. Insurrexit ergo in eum Sivardus frater Haconis; et habito inter eos prælio, Sivardus frater Haconis interfectus est; et Magnus coronatus est et inunctus in regem, secundo anno regni sui, et quinto[1] anno ætatis suæ; ante cujus consecrationem non legitur aliquem alium fuisse in regno Norwegiæ in regem consecratum: anno scilicet quarto papatus Alexandri papæ tertii, magistro Stephano de Urbe Veteri misso illuc legato. Quo Magno celebrante festum Nativitatis Dominicæ apud Tunebergam, supervenit Augustinus, prædicti Augustini filius, cum manu armata et bellicosa, credens regem interficere inter convivas. Sed ipse rex inde præmunitus exivit contra eum, et illum interfecit cum quadringentis suorum. Illi vero qui inde evaserunt, scilicet mille et centum viri bellicosi, prædicto Suero sacerdoti, filio Sivardi, adhæserunt. Qui Swerus magno congregato exercitu, insequenti nocte, post festum Sancti Botulfi, intravit latenter civitatem de Nidros, ubi rex Magnus cum patre suo comite Herlingo et cæteris ditioribus suis moram faceret. Et prædictus presbyter Suerus eos invasit, et multos de potentioribus et nobilioribus interfecit. Interfecti sunt itaque ibidem Herlingus comes pater regis, et Johannes de Randeberga qui duxerat sororem regis in uxorem [et Siwardus filius Nicolai[2] et alii multi. Rex vero, relicta civitate, cum paucis suorum fugit. Sed insequenti anno, rex Magnus, congregato magno exercitu, prædictum Suerum juxta civitatem de Nidros invasit, et multos de hostibus suis in primo conflictu interfecit. Sed tandem, de occulto Dei judicio, multis et melioribus de familia sua interfectis, cum paucis evasit. Quem ipse Suerus presbyter insecutus est usque Bergas; et rex inde fugiens eandem civitatem ei reliquit. Eodem anno, scilicet M^{o}C^{o}LXXX°, Augustinus Nidrosiensis archiepiscopus, nolens aliquam subjectionem facere Suero presbytero, sedem archiepiscopatus sui reliquit, et venit in Angliam, et tulit sententiam excommunicationis in Suerum presbyterum.

Ad a. 1184. Eodem anno, Suerus [apud Norwagiam[3], occiso rege Magno, regnum obtinuit.

---

[1] quinto decimo Hov.
[2] [add. Hov.
[3] [presbyter, qui dicitur Birkebain Hov.

II. Roger de Hoveden

(ed. Stubbs III 270; IV, 25).

Ad a. 1194. Eodem anno Swerus princeps Norweiæ, contra prohibitionem domini papæ, fecit se coronari in regem Norweiæ. Quo audito, Eustachius archiepiscopus de Nidros maluit exulari, quam interesse illius coronationi; abiit; et prædictus Swerus, filius Siwardi quondam regis Norweiæ, præcepit ut omnes episcopi Norweiæ convenissent apud Berghes in festo apostolorum Petri et Pauli, ad coronandum eum. Erat autem inter eos quidam episcopus de Wic, qui vocabatur Nicolaus. Hic dicebat quod ipse interesse noluit illius coronationi propter absentiam archiepiscopi sui; quo audito, Swerus fecit episcopum illum comprehendi, et in mari supra monticulum ligari, ita quod unda maris fluens fere intravit in os ejus; et sic episcopus ille perterritus assensum præbuit voluntati Sweri Birkebain, et coronavit eum et in regem consecravit, apud Berghes in festo apostolorum Petri et Pauli, præsentibus et consentientibus Martino de Berghes, et Airico de Stavangre, et Thore de Burgunde, et Absalon, episcopis. Eodem die, cum idem Swerus, rex et sacerdos, pranderet more regio cum episcopis et principibus regni, fecit amputari caput Siwardi, filii Adestan quondam regis Norweiæ, et coram se et convivantibus fecit caput illud deferri.

Est autem notandum, quod iste Swerus Birkebain quindecim reges in quindecim navalibus præliis devicit, et interfecit cum omni sequela eorum, antequam ipse coronam regni potuisset adipisci, quorum nomina hæc sunt: Magnus rex, Borgher rex, Siwardus rex, Orde(r) rex, Guthorn rex, Johannes Cuvelung rex, Belue rex, Zether rex et alii sex, et iste Siwardus filius Adestani. Est etiam sciendum, quod consuetudo regni Norweiæ est usque ad hodiernum diem, quod omnis qui alicujus regis Norweiæ dinoscitur esse filius, licet sit spurius, et de ancilla genitus, tantum sibi jus vendicat in regnum Norweiæ, quantum filius regis conjugati, et de libera genitus. Et ideo fiunt inter eos prælia indesinenter, donec unus illorum vincatur et interficiatur.

Ad a. 1197. Eodem anno Nicholaus episcopus de Wic in Norweia commisit prælium cum Suero Birkebain, et ab eo victus fugit, omnibus suis fere interfectis.

III. Willelmi Parvi, canonici de Novoburgo,

Historia rerum Anglicarum l. III c. VI (ed. Howlett I 228—32).

De Suero Norwegiæ tyranno.

Eisdem temporibus famosissimus ille presbyter Swerus qui cognominatur Birkebain, in ea parte Germaniæ quæ Norwegia dicitur tyrannidem arripuit; et tempore non modico sub tyranni nomine debacchatus, tandem rege terræ illius exstincto, tanquam legitime regnum obtinuit; aliis forte ejusdem terræ regibus non dissimilem exitum judicio Dei habiturus. Quippe, ut dicitur, a centum retro annis, et eo amplius, cum regum ibidem numerosa successio fuerit, nullus eorum senio aut morbo vitam finivit, sed omnes ferro interiere; suis interfectoribus tanquam legitimis successoribus, regni fastigium relinquentes: ut scilicet omnes, qui tanto tempore ibidem imperasse noscuntur, illud quod scriptum est respicere videantur: „Occidisti, insuper et possedisti“. Huic infami malo, per longam consuetudinem tanquam legis jam obtinenti vigorem, optimates terræ illius, paulo ante tyrannidem prænominati presbyteri, pio studio mederi volentes, regem novitium solemniter unctione mystica consecrari et coronari decreverunt, scilicet, ut nemo de cetero auderet manum mittere in christum Domini. Quippe eatenus nullus unquam in gente illa ritu fuerat ecclesiastico consecratus in principem, sed quicunque tyrannice regem occiderat, eo ipso personam et potestatem regiam induebat; suo quoque occisori eandem, post modicum, fortunam, inveteratæ consuetudinis lege, relicturus. Quod nimirum, Christiana quadam simplicitate, a multis putatum est ideo factitari, quia nullus regum priorum regiæ meruerat unctionis sollemnibus initiari. Itaque interfecto Hacone, qui regi Inge a se perempto successerat, cum cuidam puero nomine Magno, ejusdem Inge nepoti, regni successio competere videretur, prudentes et nobiles regni decreto communi eundem puerum sollemniter in christum Domini consecrari, et diademate insigniri fecerunt. Quo facto sancitum sibi principem, et priscæ consuetudinis dedecus abolitum, crediderunt. Verum cum idem Magnus, jam pubes factus, in multa strenuitate simul et felicitate per aliquot annos regnasset, cunctis jam æstimantibus contra tyrannicos turbines satis consultum, invidia diaboli, ad perturbandam Christianæ plebis quietem,

memoratum presbyterum, tanquam vas proprium, incitavit. Qui cum in sacro ordine, quem in ecclesia acceperat, diuscule ministrasset, propensiore sui fiducia homo audacissimus atque acutissimus regnum coepit ambire. Mox lustrata omni regione, conceptæ molitionis negotium non segniter exsequens, spe prædarum sollicitatam audacium atque improborum manum sibi validam artificiosissime aggregavit, atque inviis solitudinibus pro munitionibus utens, crebris irruptionibus regem irritavit. Cumque rex eum cum instructo persequeretur exercitu, ille arte fugam simulans, in quibusdam notis locorum angustiis substitit; ibique regias copias misere circumventas, atque eisdem angustiis impeditas, ita attrivit, ut rex ipse inter mortuorum strages delitescens, abeuntibus hostibus, ægre evaserit. Quo successu elatus, atque indies viribus auctior, classem quoque nactus est, cujus opportunitate in pluribus ejusdem regni debacchabatur provinciis. Rex vero, reparatis viribus et classe instructa, adversus hostem perrexit. Quo ille cognito, fugam quoque tunc callide simulans, in infinitum refugit oceanum. Quod cum regi innotuisset, veram esse prædonis fugam credidit, seque cum classe in portum quendam recepit. Ubi cum exercitus, pro lætitia hostis expulsi, epulis exitiali securitate vacaret, sequenti nocte execrandus presbyter cum suis portum ingressus, ebriosque et somnolentos aggressus, minimo negotio, cum patre regis aliisque optimatibus fere universum delevit exercitum. Rex autem, aliis morientibus, elapsus, in quodam, ut dicitur, proximo virginum monasterio per dies aliquot latuit, frustraque quæsitus ab hostibus, Deo volente, evasit. Hac hostium infelicitate et clade tyrannus elatus, quanto cruentior, tanto insolentior circumquaque tanquam triumphans ferebatur, immitem se dominum pressis misere provincialibus exhibens. Rex autem post latebram luci et amicis redditus, coepit paulatim vires reficere, auxilia undecunque contrahere, adversus hostiles se dolos cautius præparare, et tandem cum apparatu maximo perrexit in hostem. Quo mox ille cognito, cum videret juvenem propter priores clades prudentius atque instructius agere, numero quoque navium et pondere virium præstare, ad maleficia se convertit. Habebat enim secum quandam filiam diaboli, potentem in maleficiis, atque illi antiquæ merito comparandam, de qua nobilis ait poeta:

Hæc se carminibus promittit solvere mentes,
Quas velit; atque aliis diras immittere curas;
Sistere aquam fluviis, et sidera vertere retro;
Nocturnosque ciet manes; mugire videbis
Sub pedibus terram, et descendere montibus ornos.

Denique hæc, ut dicitur, mira pestilentissimæ artis confidentia, ab amico quæsivit tyranno quomodo suos, qui jam præ oculis erant, hostes cuperet interire. Illo submersionem illorum eligente, repente, operatione diaboli, qui nimirum per angelicæ naturæ potentiam in elementis mundanis plurimum potest, cum a superiori sinitur potestate, tranquillum mare os suum aperiens, in conspectu hostium, majorem regiæ classis partem absorbuit. Quo viso, nefandus presbyter, „Ecce“, ait, „socii, quam efficaciter elementa pugnant pro nobis; cavete ne forte evadant, quorum certum exitium pelagus vestræ virtuti reliquit, ne totum fecisse videatur“. Itaque regii exercitus pars reliqua, subito interitu sociorum attonita, facile est oppressa, et rex ipse interiit. Quo sublato, in ditionem tyrannicam regnum tremefactum concessit. Qui, sacro ordine abjurato, et accepta in conjugem filia regis Gotorum, ab archiepiscopo terræ illius sollemniter coronari voluit. Verum ille cum esset vir magnus, et neque precibus et neque minarum terroribus flecteretur ut caput execrabile sacra unctione perfunderet, ab eodem patria pulsus est.

Post annos aliquot surrexit de stirpe regum priorum acerrimus juvenis, nomine Johannes, confluentibus ad eum et roborantibus eum plurimis. Qui cum læta habuisset initia, ut jam ipsi esset tyranno terribilis, juvenili tandem calore inconsultius ad bellum prosiliens, infeliciter et præmature occubuit. Post hunc emersit alius de semine regio bonæ spei puer, copiosis adjutus suffragiis. Verum et hic, in ipsa sacra dominica Palmarum, ante annos aliquot gravi proelio a tyranno oppressus, et cum suis adjutoribus funditus abrasus est. Sic virga illa furoris Domini, profligato vel eliminato fere omni semine regio atque omni hoste indigena, magnus et tremendus, tandem per manum cujusdam episcopi, ad hoc intentata morte coacti, regium cum mystica unctione diadema sortitus est, sub incerto diu prosperatæ tyrannidis exitu ex crebris successibus quasi securus. Titulus autem sigilli ejus talis fuisse dicitur: „Suerus rex Magnus, ferus ut leo, mitis ut agnus“. Clementiam quippe in subditos ostentabat, et ecclesiis sive monasteriis reverentiam exhibebat.

HENRIK WERGELAND SOM EMBEDS-ANSØGER.

AF

D. THRAP.

Der var i Aarene 1830—40 neppe nogen Mand i Kristiania, der var mere bekjendt for den opvoxende Ungdom, end Henrik Wergeland. Han saaes jo overalt i sin grønne Frakke og runde Hue. Hans Kjæmpeskikkelse og hans milde tiltalende Ansigt maatte falde de smaa i Øinene. Vi kjendte naturligvis ikke til hans Digtning, men havde altid hørt, at han var Digter og — en Normand over alle! Af noget vildt fremstormende maatte selv Børnene faa et Indtryk, naar vi saa ham farende gjennem Gaderne med det tilbagekastede Hoved. Dette maatte jo i høi Grad tiltale Gutterne, og uden at kjende ham eller vide, hvad han egentlig var, maatte vi i det stille beundre ham. Hvis nogen havde sagt os, at denne Mand skulde blive Prest, vilde det visselig have vakt Latter. Noget mere urimeligt kunde vi vel neppe tænke os, end at Henrik Wergeland skulde indtage en Plads ved Siden af de 4 værdige Prester, Kristiania dengang havde, og som vi saa ofte fik se vandre gravitetisk gjennem Gaderne.

Dette barnlige Sværmeri for Henrik Wergeland fulgte vel flere end mig op igjennem Aarene, og mange vil vel mindes den inderlige Smerte, hans lange Sygdom

vakte, og det dybe Indtryk af hans Død og Begravelse. Ved denne Tid udkom hans „Hasselnødder“ og et Udvalg af hans Digte ved Nils Dahl og C. N. Schwach, og der er ikke mange Bøger, jeg har læst med større Interesse end disse, og min Beundring af Wergeland blev kun større og større op igjennem Ungdomsaarene. Da jeg saa 1857 kom til Bergen, blev jeg meget forundret ved at høre hans Artiumskammerat, Presten Claus Reimers, omtale ham i meget nedsættende Udtryk som en Student, der blev skyet for sit Ulevnet. Reimers havde altid været en Mand af meget stræng Sædelighed og som Student meget flittig, og hans Personlighed gav mig i det hele Grund til her at tænke mig en Overdrivelse. Men 8 Aar efter — 1865 — kom en anden af Wergelands Artiumskammerater, Stiftsprovst Claus Daae, til Bergen, og han havde med sine strænge Sæder, sin Flid og store Interesse for det theologiske Studium dog levet mere med i Studenterverdenen. Navnlig havde han gjennem Fætteren Ludvig Kristensen Daa havt Anledning til at komme i nærmere Berørelse med Henrik Wergeland. Han gjentog Reimers's Dom i meget stærke Udtryk. — Nu, dette kunde ikke have nogen Indflydelse paa min Betragtning af Wergeland i hans Digterstorhed og hans Betydning for vort Folk. Det kunde derfor ikke heller forundre, naar Hartvig Lassen gaar det over med et Pennestrøg, da han ikke har anlagt sin Bog som en alsidig Fremstilling af Henrik Wergelands Liv og Personlighed. Af denne Grund er det vel ogsaa, han kan fremkomme med en Ytring som denne: „Tildels paa Grund af den Praemske Sag, der efterhaanden blev mere og mere forviklet, søgte han forgjæves Prestekald, uagtet „Regjeringen erkjendte hans Fortjenester“ heder det i Faderens Optegnelser. Han søgte da at aabne sig en anden Løbebane og begyndte

(i 1834) at studere Medicin." Det var maaske paa Grund af denne Ytring, der paa det sidste nær Intet har med Virkeligheden at gjøre, at M. Birkeland for adskillige Aar tilbage bad mig undersøge Henrik Wergelands Forhold som Embedsansøger. Skal dette ske, maa man nødvendigvis komme ind paa Ting, som Lassen har sprunget over.

Det var 1819 Henrik Wergeland blev sat i Kristiania Latinskole. Han kom da i Huset til sin Onkel, General Aubert, hvor han havde det godt. Imidlertid vilde han, da han voxede til, have mere Frihed og fandt saa paa at klage til Faderen over, at de 6 Fættere mishandlede ham. Det var en paatagelig Umulighed, da han var en Kjæmpe, som ingen af dem vovede at fornærme, men det har neppe været Wergeland ubekjendt, at hans Fader aldrig kunde fordrage denne Svoger, i hvis Hus han havde faaet sin Hustru, og Faderen var svag nok til at høre paa ham. Han fik da Lov at skaffe sig Logis ude i Byen og kom saaledes altfor tidlig til at føre et frit Liv[1]. Han fortæller selv derom i „Hasselnødder", hvor de 2 Studenter, han fik Logis med, var Gert Rubach, død 1848 som Assessor i Bergens Overret, og Hans Tornøe Krohn, der døde i 1860-Aarene som Kjøbmand i Bergen. De var begge bekjendte som lystige Fættere[2]. Den, som han imidlertid nærmest sluttede sig til, var Fredrik Georg Lerche[3], hans Klassekammerat i Skolen. Det er mig fortalt af Wergelands Samtidige, at denne var den, der

---

[1] Professor L. C. M. Auberts Meddelelse.

[2] Provst W. F. Korens Meddelelse.

[3] Prof. L. C. M. Auberts Meddelelse.

har havt den skadeligste Indflydelse paa ham. Wergeland skal selv have udtalt dette, og — sikkert er det, at Venskabet mellem ham og Lerche en Tid var afbrudt. Lerches Ungdomsliv er tilstrækkelig bekjendt af hans egne Meddelelser[1]. Han var som Wergeland en voldsom Natur, synes at have havt mere Mod — om man kan stole paa Kammeraters Meddelelser om Wergelands Mangel paa dette — og maaske mere Klogskab. Han viste i alle Fald under den bekjendte Begivenhed paa Gardermoen, hvor han holdt til Hest ved Wergelands Side, saa megen Klogskab, at han lød Befalingen at ride væk — efter at have givet fra sig endel Grovheder, medens Wergeland ihærdigen blev, hvor han var, og nægtede at lyde. Ogsaa Lerche blev skyet af Kammeraterne. Man var bange for ham. Der blev saa let Slagsmaal, hvor han var tilstede[2]. Vi skal ikke opholde os videre ved disse Ting, men kun anføre til yderligere Bestyrkelse, at her foreligger Vidnesbyrd fra 3 af Wergelands Kammerater, Rektor F. M. Olsen, Adjunkt G. H. Magnus og den gamle Student Knoph, hvis drastiske Skildringer vi ikke behøver at opholde os ved[3]. Det samme gjælder naturligvis disse gode Mænds Bemærkninger om Wergelands Karakter. Vi skal kun notere den Besynderlighed, at Knoph, der var Assistent i Rigsarkivet under Wergeland, beskylder ham for Gjerrighed. Dette er visselig en stor Feiltagelse, som tilfulde bevises ved det selskabelige Liv, han førte efter at være bleven gift, men man tør heraf slutte, at Wergeland var en god Økonom. Under Gardermosagen fremkom et Vidnesbyrd fra Prokurator Praem om, at Werge-

---

[1] F. G. Lerche: Om Nødvendigheden af Reform i vor Retspleie. T.hjem 1845. 91.

[2] Meddelelse af Provst Jacob Hveding († 1895).

[3] De ere opbevarede i Rigsarkivet.

land ikke var hengiven til Drik, om han end kunde give sig hen i et Selskab, hvor en Rus dengang ansaaes tilladelig. Han kan altsaa neppe have brugt overflødige Penge til sin Levemaade. Vi hører ogsaa, at han strax kunde kjøbe en Hytte for de 400 Spd., han fik for „Campbellerne“, hvoraf kan sluttes, at han ingen Gjæld har havt at betale.

Wergeland har vist ikke et Øieblik været i Tvivl om Valget af sit Studium. Veien var ham jo ligefrem banet: han skulde begynde som Kapellan hos Faderen for saa snarest mulig at gaa ind i en Landsprests idylliske Liv, der jo maatte tiltale en saa varm Natur, alt fra den tidligste Ungdom opfyldt af Kjærlighed til Landalmuen. Man skulde nu tro, at en vis indre Beredelse maatte staa som et Krav, en vordende Prest maatte stille sig selv under sit alvorsfulde Studium under saadanne Lærere som Hersleb og Stenersen, men herom tør man neppe tale høit. Der har været Tider, da der i dette Stykke blev krævet for meget, men i 1820-Aarene er der utvivlsomt krævet for lidet. Der var endnu megen Rationalisme i Luften, om end Universitetslærerne var hjertelig kristelige Mænd. Men ikke dette alene maa her komme i Betragtning. Der var i disse Aar en Mængde ledige Kald i Landet, og Wergelands Studenteraar faldt i en Tid, da det gjaldt at skaffe Kandidater, der hartad haandverksmæssig maatte expederes fra Universitetet for saa at gaa ned i Departementet og udse sig det Kald, de vilde have. Der kunde fremkomme en vis Overfladiskhed i Betragtningen af Prestegjerningen i en Tid, da man saa let kom til den. At et Ungdomsliv endog i temmelig vidt gaaende Løshed, naar man ikke fuldstændig kompromitterede sig og blev f. Ex. en Drukkenbolt, skulde have nogen Betydning med Hensyn til Ansættelse i presteligt

Embede eller dettes Førelse — har maaske flere end en kun lidet tænkt paa i hine Dage. Saa meget tør siges med Vished, naar man har kjendt en Flerhed af hin Tids Mænd, at det ikke kan have været nogen Sjeldenhed, at de ansaa sit private Liv og hvad det førte med sig, som noget for sig selv, der ikke kunde blive til Skade for en fremtidig prestelig Gjerning, end sige hindre fra at komme ind i den. At Wergeland har havt denne Opfatning, tør vel ansees for aldeles sikkert, og han kunde derhos skrive meget paa sin Ungdoms Regning, da han blev Kandidat, før han var 21 Aar gammel.

Theologien var ham — et Aag. Han synes ikke at have havt den mindste Interesse for den. „Jeg tørster efter Examen", skriver han 10. Oktbr. 1827, „thi Theologien, som den foredrages, gjøres ethvert ikke aldeles mechanisk taaget Hoved modbydelig, og jo længer det varer, des mere." 1828 taler han om „denne formaledidede Theologi, der sidder ham paa Nakken, som en Igle, der suger al Geist ud — næsten". — 1. Febr. 1829 — faa Maaneder før han skulde op til Examen—sidder han og læser Hebraisk om Formiddagen, Græsk om Eftermiddagen, Dogmatik om Aftenen og — i den sildige Aftenstund skriver han paa „et Opus, som gjør ham Hovedet broget" — kan ikke være andet end „Skabelsen, Mennesket og Messias". Dette sidste kan bringe os til at forstaa, hvorledes Theologien, „saaledes som den foredroges" af Hersleb og Stenersen, maatte blive ham modbydelig. Hersleb var — saavidt jeg tør tale efter et Blik i hans Forelæsninger — noget tør med al sin overordentlige Lærdom, men Stenersen var sprudlende og livfuld. Imidlertid har de vel begge fra sit orthodox-lutherske Standpunkt ikke kunnet finde nogen Gjenklang hos Wergeland, der opdragen ved Faderens Rationalisme allerede nu havde

sat sig fast i den Deisme, der fik sit Udtryk i hans store „Verdensdigt“. Ud over dette Standpunkt kan han ikke nogensinde være kommen. „Jeg døer som Deist, som en Allahs oprigtige Dyrker“, skriver han fra sit Dødsleie 1 Maaneds Tid før sin Død, 17. Mai 1845[1]. Fra hans Examen har man den Fortælling, at han under Herslebs Examination gav sig til at forsvare Læren om *ἀποκαταστασις*, hvorpaa Hersleb: „Causas explices quaeso!“ Wergeland slog sig paa sit Bryst med de Ord: „habeo hic“[2]. Han skal ellers efter C. Monsens Biografi, der er trykt, medens han levede og bærer Præg af at være væsentlig en Autobiografi, have staaet sig godt i alt undtagen det gamle Testamente. Vi havde ellers troet, at han netop her havde været hjemme, da her jo er mere end nok af Næring for en Digteraand. Han er jo ogsaa en af de faa Kandidater i Norge, der har leveret et Arbeide i gammeltestamentlig Theologi[3], og i sine sidste Aar driver han Spas med Presternes — formodede — Ukyndighed i det hebraiske Sprog[4].

Da Wergeland var bleven Kandidat, var der ikke Spørgsmaal om andet end, at han maatte drage hjem til Eidsvold. Der var Intet at bestille for en theologisk Kandidat, som ikke havde Alder til at blive Prest. Selv en af de mest fremragende Kandidater fra hine Aar,

---

[1] Morgenbladets Extra-No. 35, 1902.

[2] Meddelt af Dr. L. Daae — i M. Birkelands Papirer. Jeg hørte ogsaa dette i mine Skoledage af en anden Prestesøn, hvis Fader var W.s Samtidige.

[3] Hans Oversættelse af Habakuk i Wexels' Tidsskr. f. Kirkekrønike og Theologi.

[4] Schmahrs Proces.

Claus Daae, maatte strax efter sin Examen hjem og være Huslærer for sine Sødskende. Lærerposter var ikke at opdrive i hine Dage, og at leve af sin Pen var ikke at tænke paa. Han maatte da hjem, hvor han flittig prædikede, læste med Konfirmanderne og hjalp Faderen med alt Arbeide, hvortil Ordination ikke blev krævet. Meningen har upaatvivlelig været, at han skulde blive Kapellan, naar han var 23 Aar gammel, som man i de Tider ikke sjelden fik Lov til, men der kom noget iveien. Wergeland taler oftere om, at han ikke — som Kammerater — var bleven Kapellan, men aldrig om Grunden til dette. Han fremhæver kun, at han har brugt sin Tid paa samme Maade som en Kapellan, og at dette maatte komme ham tilgode, om han end ikke var bleven ordineret. Det maa ansees som sikkert, at hans Liv paa Eidsvold og andre Steder paa Romerike, hans Ungdommeligheder og gjentagne Kvinde-Eventyr har været den Hindring, som han ikke kunde faa ryddet afveien, hvor ivrig han end arbeidede derpaa. Da det viste sig umuligt at faa ham til Kapellan i Eidsvold, søgte Faderen at faa ham anbragt hos sin Ven Provst Jacob Finckenhagen paa Næs, men det lykkedes heller ikke — af samme Grunde[1]. Vi anser det muligt, at Wergeland tidligere ikke har tænkt sig, at hans Liv kunde blive ham en farlig Hindring paa Veien til den geistlige Stilling, men nu maatte han se, at det var Alvor, og gjøre alt for at rydde denne Hindring afveien. I „Hasselnødder“ taler han om, at hans Fiender vilde have fundet Hevnlyst som et fremtrædende Karaktertræk hos ham, men han mener selv, at det kun var Selvforsvar. Der kan anføres slaaende Vidnesbyrd om, at Fienderne har havt Ret i sin Paastand, men

[1] Professor Dr. L. Daaes Meddelelse.

Wergeland, som her vel nærmest har tænkt paa sit Livs store Ulykke, Processen med Praem, har utvivlsomt ogsaa i dette Tilfælde paa sin Side Berettigelse til at tale, som han gjør. Wergelands Processer har Hartvig Lassen behandlet med Lethed, da de kun lidet vedkommer hans Digterliv, men de maa her berøres noget nærmere, da de har en ikke ringe Betydning for hans Stilling som Embedsansøger.

Det var 20. Septbr. 1828, det ulykkelige Optrin paa Gardermoen fandt Sted, da Wergeland, forvisset om sin Ret til den Plads, han indtog, ikke vilde lystre Ordre og flytte sig, hvoraf resulterede, at Overvagtmester Lie gav ham et Sabelrap, og der blev saa anlagt Sag baade mod Slagets Modtager og Giver. Til Overvagtmester Lies Defensor var beskikket Prokurator Jens Obel Praem, og da han som saadan optraadte 19. Oktbr. 1829, viste det sig, at han var Wergelands Fiende. Praem dikterede til Protokollen, at han ansaa Wergeland for „et af denne Jords Creaturer i udstrakt Betydning, som i den Grad søge at skade, at Comparenten ønsker, at Have laa imellem dem“. Derimod erkjendte Praem, at han — saavidt erindredes — ikke i de senere Aar havde seet Wergeland fuld, og aldrig under andre Omstændigheder eller paa andre Steder end der, hvor „ethvert skikkeligt Menneske uden Skam kunde være det“. Wergeland taler paa sin Side om de af Praem fremførte „af en galdedyppet Fiendskab aabenbart røbende Pen udflydte beskjæmmende Træk af Wergelands Levnet“.

Der maa altsaa fra Wergelands tidlige Ungdom mellem ham og den danske Prokurator have hersket et Fiendskab, hvis Grund vi ikke skal efterspore. Dette maatte jo nødvendigvis øges under Processen, men — det kunde jo være blevet ved dette. Her kan man imidlertid

ikke fritage Wergeland for Tanken om Hevn. Andet kan ikke have bevæget ham til i Morgenbladet $^{26}/_{8}$ 1829 i en anonym Artikel at stille Praem i Gabestokken og lægge Hindringer iveien for hans mulige Valg til Storthinget. Praem kunde ikke offentlig imødegaa disse Grovheder, da han ikke var nævnt ved Navn, men lod Wergeland vide, at han kunde vogte sig, da man var istand til at offentliggjøre farlige Ting om ham, ja han vedgik det som sin Plan ved alle mulige Midler at bevirke, at W. ikke skulde faa Embede[1]. Der gik imidlertid $1^{1}/_{2}$ Aar, men da har der vel været Tale om, at Wergeland, snart 23 Aar gammel, skulde blive Kapellan, og nu har han seet, at Praem kunde blive farlig for hans Fremtid, og en voldsom Avisartikel i Morgenbladet vidner herom. Det er 5 Ting, Praem anklages for. Den første er, at Praem udspreder alskens opdigtede Letfærdigheder om ham, og den sidste, at Prokuratoren udspreder, at W. er en Forhaaner og Ringeagter af de bestaaende Troessætninger. Han har derhos omtalt Wergelands Møder med Bønderne til Folkeoplysnings Fremme som farlige, da de — formentlig — benyttedes til at udbrede politiske (antiunionelle) Ideer. Dette blev fremdraget af Wergelands Sagfører, der erklærede, at W. for at kunne udrette hvad han vilde til Almuens Gavn maatte fremtvinge Processen mod Praem. Det sidste er rimeligvis rigtigt, men det første neppe. W. har fremtvunget Processen — til Selvforsvar, ikke for at holde sine Ideer og sin folkelige Gjerning oppe. Det gjaldt hans Fremtid, og han kunde ikke faa mortificeret Praems Beskyldninger, der var i høieste Grad ødelæggende „for en ung Theolog, hvis conditio sine qua non det er, saa-

[1] Wergeland i Morgenbladet 37/1831.

fremt han vil vorde Præst, forud at øve sig i at kunne vorde sin Menigheds Mønster, et Billed af Christus"[1] — uden ved at faa ham stemplet som en Mand, der ingen Agtelse og Tiltro fortjente. Han greb da til det Middel, at han besvarede Praems korte og ufarlige Artikel[2] med det bekjendte Avertissement, der omtales i „Hasselnødder" som Frugt af en Ophidselse efter Nydelsen af et Par Glas Portvin. Han taler her om Praems „skurkeagtige Fremfærd" og kalder ham en „Forbryder mod Stat og Menneskehed". —

Wergeland har vist i sin Ungdom aldrig tænkt sig nogen anden Fremtidsstilling end den prestelige, om han end ikke havde Smag for Theologien og aldrig kom ud over sit deistiske Standpunkt. Dette kunde vist neppe været blevet nogen Hindring for hans Befordring. 2 af vore Biskoper paa den Tid var Rationalister. Der blev visselig i hine Dage lidet spurgt, om en Kandidat ved fortsatte Studier vilde gjøre sig mere dygtig til at være en Evangeliets Forkynder. Derimod blev der spurgt meget om Folke-Oplysning, og Kirkedepartementet havde 11. Juli 1833 udsendt en Rundskrivelse, hvori Prester, der havde lagt Nidkjærhed for Almuens Oplysning for Dagen, fik Løfte om at komme i fortrinlig Betragtning, naar de søgte Befordring. I dette Stykke var Wergeland langt forud for hver eneste søgende Kandidat. Han havde holdt Skole paa Eidsvold og undervist Almuens Børn i Norsk og Geografi — noget i den Tid næsten uhørt, — og han havde udgivet 6 Hefter „For Almuen". Om dette

---

[1] Morgenbladet 37/1831.
[2] Morgenbladet 99/1831.

har hørt til de Ting, Departementet havde for Øie i ovennævnte Skrivelse, er vel mer end tvivlsomt. Der har vel nærmest været tænkt paa Oprettelse af faste Skoler og Uddannelse af Skolelærere. da der endnu ikke var Seminarier. Wergelands Skrifter for Almuen var jo derhos ikke uden politisk Farve, — og det hørte jo til Praems Beskyldninger, at han paa sine hyppige Møder med Almuen rundt om i Romeriks-Bygderne benyttede Leiligheden til at opvigle Folket mod Unionen. Imidlertid maa det staa fast, at han, endnu ikke 25 Aar gammel, havde arbeidet mer end alle andre Kandidater paa Folkets Oplysning.

Prest maatte han blive. Det var ikke blot en Ungdomsdrøm om en Landsprests idylliske Liv paa sin Prestegaard med en Menighed, for hvis Oplysning han kunde arbeide som den, der havde alle til Venner, han vilde se opfyldt. Han maatte simpelt hen have en Stilling, hvori han kunde leve. Dette er sikkert nok, hvor prosaisk det end falder, naar Talen er om en Personlighed, der saa helt igjennem var Digter som Henrik Wergeland. Der var ikke Arbeide for theologiske Kandidater i hine Dage. Kunde de ikke blive personelle Kapellaner, maatte de ud som Huslærere. Borgerskole-Posterne var ikke mange. og i flere Smaabyer var de besatte med gamle Studenter, der sad længe i det. Det er ovenfor anført, at Wergeland var en god Økonom, om han end neppe — som Faderen — nogen Tid har tænkt at lægge sig til Formue. I en Landsprests Stilling vilde han kunne leve sorgfrit og hengive sig til sit Kald som Digter og Folkeskribent, og hans ihærdige Søgen om Embeder viser tilfulde, at dette var hans Maal. Hvilken Betragtning han har havt af Liv og Studium i Forhold til dette Maal, der ikke stod ham fjernt, skal vi ikke indlade os paa, og heller

ikke tør vi her fælde nogen Dom fra vor Tids Synspunkt. At han elskede Folket og gjerne vilde ofre alt for dets Vel, synes hos ham at have været den Kjærlighed, han vilde bringe med til sin Menighed, medens Kravet paa Personlighedens Mildhed og Handlemaadens Visdom, for ikke at gaa videre — synes i det mindste at have været lidet fremtrædende for hans Betragtning.

Strax Wergeland var bleven myndig, beredte han sig til at søge Embede. Han prædikede til Dimis 1. Trin. 1833 og holdt Katekisation for Biskop Sørenssen over 2 Bud. Han fik Laudabilis til begge Prøver, — for Dimisprædikenen dog kun ob specimen scriptum. Det er bekjendt, at hans ydre Gaver som Taler ikke var glimrende. Dimisprædikenen er trykt, og vi skal ikke udtale os nærmere om den. Wergelands Forhold til Kristendom og Theologi er tilstrækkelig bekjendt, og det skal kun bemærkes, at dette aldrig var ham til Hinder paa hans Ansøgerbane. Da han havde afsluttet de praktiske Prøver, fik han sit testimonium publicum dateret 3. August 1833 og undertegnet af Steenbuch, Stenersen, Rathke, C. A. Holmboe, Fr. Holst. Det var vistnok af et mærkværdigt Slags. Det omtalte tilsidst hans udmærkede Aandsgaver og det Haab „— — — *ut spreta juvenili levitate, non minus pietate vitae qvam accurata doctrina rem religionis, qvantum in ipso sit, augeat dignitatumqve ordinis sui tueatur.*“ Endnu samme Maaned — 25. August 1833 — sendte han fra Eidsvold sin første Ansøgning om Næsoddens Sognekald. Intet Embede kunde være mere tillokkende for en ung Mand, der elskede Landlivet, men trængte til Forbindelse med Hovedstaden, og som 4 Aar gammel Kandidat kunde han under almindelige Omstændigheder have Haab om her at komme i Betragtning. Han anfører sin Virksomhed som Hjælper i Eidsvolds

Sognekald med Prædiken og Katekisation og sine Folkeskrifter, der antages at have Værd efter Departementets ovennævnte Rundskrivelse. Men saa maatte han ogsaa omtale sine ulykkelige Processer. Gardermosagen var afsluttet ved Høiesteret, der havde idømt ham en Mulkt paa 30 Spd. Han antog, at han var „straffet langt ud over den antagne Forseelse, ligesom og almindelig Opinion antager, at Retten her ikke har været saa heldig at ramme det Rette“. Sagen med Praem var endnu ikke paadømt, men han kunde vedlægge en Bevidnelse fra sin Sagfører, den senere Amtmand Gulbrand Thesen, der erklærede, at Wergelands bekjendte Annonce i Morgenbladet var fremkaldt ved, at han saa sig sat „i en Slags Nødværgestand for at nøde sin Avindsmand til at anlægge Sag“. Dette er vist aldeles rigtigt, om end Advokaten fortier den egentlige Braad i Praems Optræden: hans Beskyldninger i Retning af letfærdig Vandel og Fornegtelse af den kristelige Tro og Lære. Han ansaa det imidlertid for afgjort, at her ikke kunde blive Tale om at belægge Wergeland med vanærende Straf. At her intet Haab var om, at W. kunde vinde Sagen, skinner tydelig nok igjennem. Der har i Departementet neppe været Tale om ham, da Embedet blev givet til en ordineret Mand, der blev Kandidat Aaret efter at Wergeland blev Student.

Det næste Kald, han søgte, var Alten-Talvik, der blev kundgjort ledigt 12. Januar 1834. Han anfører atter sin Virksomhed som Folkeskribent og synes med Begeistring at have tænkt paa en Virksomhed blandt Finnerne. „Det forekommer mig“, siger han, „at i Anbetroelsen af et saadant Embede ligger fordoblede, næsten apostoliske Opfordringer til geistligt Gavnvirke og at jeg kun paa egedesk og stockflethsk Maade skulde kunne takke for en saadan Naade“. Skulde han ikke faa dette, saa søgte

han om Tønsbergs Kateket-Embede. Det trak ud med Besættelsen af disse Embeder, og imidlertid faldt Underretsdommen i Sagen med Praem. Wergeland blev her dømt til en Mulkt af 300 Spd., medens ogsaa hans Modpart fik en mindre heldig Omtale i Præmisserne. De betydelige Omkostninger blev paalagt det offentlige, og Dommen indeholdt endvidere, at „den af Hovedcitanten i Stævning af 29. April og Indlæg af 16. Mai 1831 mod Contracitanten nedlagte ærerørige Paastand mortificeres, saa den ei kommer denne til Skade paa Ære, gode Navn og Rygte". Wergeland sendte dette ind til Departementet, men har han herved anseet sig sikret fra denne Side, saa blev han skuffet. Han sendte flere Ansøgninger ind, medens der endnu forhandledes om Alten-Talvik. De residerende Kapellanier i Lier og Borgund samt Sognekaldet i Justedalen, Landets mindste, søgte han 29. April 1834. Hans Fader var dette Aar paa Udenlandsreise, og det var Wergeland betroet bl. a. at læse med Eidsvolds Konfirmander. Han tør nu antage, at Collegii academici Haab „*ut levitas ejus juvenilis sperneretur*" maa ansees opfyldt. Han mener, at enhver „*levitas*" uden den, som tilhører Alderen — og da en nu forsvunden — er hans Natur fremmed. Han mener derhos, at de hædrende Udtryk i Testimoniet rigelig opveier denne Bemærkning, og anfører, at det samme Udtryk — „spreta juvenili levitate" — forhen ikke har udestængt fra geistlig Befordring. Han har vistnok adskillige gode Venner her at tænke paa. Han mener ogsaa, at der her ikke kan sigtes til hans Levemaade, da han i sine Studenterdage fordetmeste boede paa Eidsvold og ikke havde Raad til noget udskeiende Liv, men der var andre Ting iveien. Han var tidlig indviklet i en vidtløftig Proces og var kommen i Folketale som „satiriserende over visse publike Begiven-

heder og Personer og omnævnt ved Begivenheder, som tillagdes politisk Character". Heri vil han kun se „Temperamentsfeil" og „ikke stort andet end hvad der lader sig sige om unge Mennesker og Ungdom overhovedet".

Der kan jo ikke være Tvivl om, at Regjeringen har bemærket Wergelands Ansøgninger og nøie overveiet, hvorledes den skulde behandle en saa fremtrædende Personlighed, men der findes Intet herom protokolleret før 17. Oktbr. 1834, da der afgik Indstilling om Justedalens Sognekald, Landets mindste, der blev søgt af 18 Kandidater, af hvilke Wergeland var den ældste. Departementet — Statsraad Diriks — fandt, at det kunde være ønskeligt at anbefale Wergeland paa Grund af hans udmærkede Evner og de Prøver, han har givet paa Virkelyst. Man kunde ogsaa muligens finde sig forsikret om, at Alder og Erfaring herefter vilde værne ham mod Ubesindighed, hvortil han synes hidindtil altfor let at have ladet sig forlede, — men det ansaaes utilraadeligt at betro ham noget Embede, saa længe Sagen mod Praem, hvori der var nedlagt ærerørig Paastand mod ham, ikke var endelig afgjort. Biskop Sørenssen havde ogsaa havt sine Tvivl i dette Stykke, ligesom han troede, at Wergeland — om han skulde befordres — helst burde have et residerende Kapellani.

Wergeland har visselig haabet, at som den bekjendte „levitas juvenilis" maatte antages at være svunden med Aarene, saa vilde ogsaa Sagen med Praem ikke længere staa som nogen Hindring, efter at den ærerørige Paastand var mortificeret ved Underrets-Dommen. Han maa være bleven bitterlig skuffet, da han snart fik vide, at han her havde taget Feil. Det har vel været i et Slags Fortvivlelse, han nu besluttede sig til at studere Medicin, da den geistlige Embedsbane syntes at være lukket. Den af Regje-

ringen anførte Grund har han vel anseet for et Paaskud, medens den virkelige var politisk Had, som han skriver til Ridderstad[1]. Denne Mening er ogsaa i den seneste Tid udtalt af Schwanenflügel[2], men dens historiske Værd bliver ikke derved større. Vi tør ikke negte Muligheden af, at den af Regjeringen anførte Grund — Processen med Praem — ikke var den virkelige, og det synes at fremgaa af senere Indstillinger, at hans Vandel i det hele og da vel maaske ogsaa hans ofte yderst uforsigtige politiske Optræden har været den egentlige Hindring for hans Udnævnelse til Prest. Selv maa han i nogen Tid have anseet Hindringen uoverstigelig, naar han for Alvor begyndte at studere Medicin om Sommeren 1834 og drev paa med denne hele det følgende Aar. Han kalder det selv „et Nødanker, han kun ved Anstrængelser, Opofrelser og formørkede Udsigters tunge Sind har udkastet“[3].

Har han nogen Tid opgivet Haabet om at naa den Stilling, han saa ivrig eftertragtede, maa det snart være kommet igjen, da han i Julen 1834 atter begyndte at søge. Maaske det er Faderen, som har overtalt ham, og maaske har Tanken nærmest været den at indsende et Forsvars-Indlæg, thi som et saadant ser hans Ansøgning om N. Aurdal (eller Nissedal, Strandebarm, Vedø resid. Kapellani), dateret Eidsvold Prestegaard 28. Decbr. 1834. ud. Det er naturligvis Processen med Praem og det ulykkelige Udtryk i hans Testimonium, det gjælder, men han kommer her ogsaa ind paa den Omstændighed, at han ikke har været personel Kapellan. Hans

---

1 12/8 1834. Wergelands Breve udg. af H. Lassen.

2 H. Schwanenflügel: H. Wergeland, Kbh. 1877. S. 200.

3 Ansøgning om Hof resid. Kapellani 10/5 1835.

Argumentation er her svag. Han har i længere Tid, end personelle Kapellaner pleier at fungere som saadanne, udført alle de geistlige Forretninger, som kan betroes en uindviet Kandidat. Han har „foretrukket en grundig og flersidig Øvelse i Faget, hvorved han antog at kunne uddanne sig til Statens og Kirkens Tjeneste, før han antog at burde ansøge om at komme deri“. Denne „grundige og flersidige Øvelse i Faget“ kunde han vel ligesaa godt have skaffet sig som Kapellan. Hvor meget det har været ham om at gjøre at erholde geistlig Ansættelse, viser de usædvanlige Skridt, han har gjort for at rydde Hindringerne afveien. Han havde — formodentlig under Kronprinds Oscars Ophold i Norge 1833 — søgt Audiens og faaet hans „eget dyrebare Tilsagn at ville beskytte mig, om mine juridiske Forviklinger, som jeg befrygtede, skulde true med at udeholde mig fra den geistlige Embedsbane“. Han havde derhos af Regjeringens første Medlem, Statsraad Collett, faaet den Erklæring, „at de omtalte private Forhold ingen saadan Følge kunde have“, og to andre Statsraader havde ogsaa givet ham Haab. 4 Maaneder efter — 10. Mai 1835 — søgte han Hof resid. Kapellani i Solør og belagde sin Ansøgning med et Responsum fra det juridiske Fakultet, hvori erklæredes, at hans Supplikant-Adkomster ikke var suspenderede ved Modpartens Paastand i den verserende Sag. Departementet maatte vistnok finde, at han kunde „konkurrere blandt de første ved denne Leilighed“, men blev ved sin tidligere Mening, at Sagen mod Praem først maatte føres til Ende. Hans Supplikant-Adkomst har aldrig været „imodsagt“, men en Supplikants Adkomster kan ikke blive at bedømme alene efter juridiske Regler, „men hans Levnets Omstændigheder i det Hele maa tages i Betragtning, hvilket i Særdeleshed synes at maatte gjælde Supplicanter til geistlige

Embeder, i hvilke det er af væsentlig Vigtighed, at Mænd ansættes, der ei alene have Kundskab og Talent, men hvis Vandel ogsaa er daddelfri“.

Med Aaret 1836 indtræder en Forandring i Wergelands Stilling, da han blev ansat som Amanuensis ved Universitetsbiblioteket. Han lod nu det medicinske Studium fare, men vedblev at søge, om end den fortvivlede Proces ikke vilde tage Ende. Den er, siger han, af en saa langvarig Beskaffenhed, „at jeg skal siges ikke at lide for min egen Skyld, idet jeg forgjæves har tilbudt Acqviesceren, men for en tvungen Sags vidtløftige Natur, om mine Adkomster som Supplicant fremdeles suspenderes“. Sin Ansøgning af 10. Januar 1836 om Hospitalsembedet i Throndhjem kunde han bilægge med Attest fra Professor Hersleb, der hævede den tidt omtalte Bemærkning om hans *levitate juvenili*. Denne kan vel heller ikke mere omtales, naar han kort før har været blandt de indstillede til Inspektørposten ved Kristiania Borgerskole. 1 Maaned efter — 20. Febr. 1836 — søgte han Ullensakers resid. Kapellani og fremhæver her, at dette Embede vilde give ham Leilighed til at oprette et privat Skolelærer-Seminarium, der da i Tidens Løb kunde gaa over til det offentlige. —

Hermed standser Wergelands Ansøgninger for næsten 3 Aar. Man skulde tro, at han vilde slaa sig til Ro i den ringe Stilling som Amanuensis ved Bibliotheket, hvor han efter fremlagte Attester udviste al ønskelig Flid og Orden, men det har aldrig været hans Tanke, og denne Gjerning kunde jo heller ikke føre ham videre frem. Imidlertid fik han andre Ting at tænke paa i den bevægede Sommer 1836, da de politiske Begivenheder — Storthingets Opløsning — rev ham med, og hans Flyveblade og end mere hans Stilling som Redaktør af „Stats-

borgeren“ maatte gjøre ham umulig som Embedsansøger. Der var jo ogsaa Tale om at anklage ham for Majestætsforbrydelse, da han i en Prædiken i Garnisonskirken ved Synet af flere tilstedeværende Storthingsmænd fik den fortvivlede Ide at bede for Kong Karl den tredje[1]. Imidlertid gik Tiden, og der kom Rolighed i Gemytterne, og da Aaret 1838 nærmede sig sin Ende, traadte han atter ind paa den for ham saa tornefulde Ansøgerbane. Landets mindste geistlige Embede, Nannestad resid. Kapellani, var ledigt, og 12. Novbr. 1838 indgav han en Ansøgning om dette Embede, maaske i Haab om, at Kongen, der var ventende til Landet, personlig vilde tage sig af ham. I den vidtløftige Ansøgning taler han mindre om sin ulykkelige Proces, der endnu venter paa sin Afslutning, men han maa nu ind paa sine politiske Sager. Han erklærer sig fri for „al smaalig Regjeringskritik“, medens han kun har handlet i en „stærk Følelse for Folkets Nationalitet“ og „aldrig fornegtet Enthusiasmen for dets Konge“. Han har forlængst fjernet sig fra en Kampplads, „hans Aand ingen Tilbøielighed har for, og længes ret hjertelig efter Rolighed“. — Det er bekjendt, at han nu stod nær ved sine Ønskers Maal, og at han glædede sig inderlig til det idylliske Prestegaardsliv, han snart skulde træde ind i. Selv fortæller han i „Hasselnødder“, at han havde faaet et Tilsagn af Kongen, og at han havde en Velynder, der ikke nævnes[2]. Regjeringen havde sine Betænkeligheder, og Statsraad Holst, med hvem han havde en Samtale om Sagen 30. Januar 1839,

---

[1] Wergelands saml. Skr. VIII, 640. P. C. Holsts Optegnelser 251.

[2] Det kan neppe være nogen anden end Statssekretær Due, der i hans sidste Leveaar oftere traadte i Forbindelse med Wergeland.

og som vel sagtens har kjendt til det kongelige Tilsagn, antydede sin Frygt for, at han kunde gjøre Standen Skam. I en Skrivelse til Statsraaden den følgende Dag stiller han herimod Sogneprest Hesselbergs Formening, at han tvertimod vil kunne gjøre den Ære, hvad ogsaa skal være hans ivrige Stræben. Her fremfører han ogsaa det Haab, han kunde have netop i dette Embede at kunne finde Tid til at samle, hvad han vilde have opbevaret af sine mangfoldige spredte Skrifter og Digte. Det er bekjendt, hvorledes det gik. Wergeland var i Selskab med et Par Tydskere. De skulde — det var nok 12. Februar — over Isen gaa ud til hans Hytte i Grønlien. Paa Veien fik han det Indfald at gaa indom Palæet til sin Ven Løjtnant Jens Gamborg. De havde Punschextrakt med, og Wergeland havde faaet sin Pibe tændt og sat sig i Sofaen. Efter hans eget Sigende var det blot et Kvarter efter hans Indtræden, at Pladsmajor Glad viste sig i Døren. Wergeland mener, at Glad — som alle andre Kavalleriofficerer — var ham ugunstig efter Gardermohistorien, men hertil skal kun bemærkes, at Glad var en stræng Officer, og han havde vel ikke heller behøvet at være dette for at finde adskilligt at bemerke ved det, han her fik se. Løjtnanten blev kaldt ud, forgik sig mod Disciplinen og blev efter Krigsrets Dom ved Ordre af 26. Februar indsat i Fredrikstens Officers-Arrest paa 2 Maaneder. Vagtstuen blev ryddet. Sagen kom for Kongen, der blev meget vred, og der blev naturligvis Intet af Kapellaniet. Departementet kunde nu skride til Behandling af Sagen og vel sagtens efter Palæ-Begivenheden udtale sig med større Frihed end tidligere om den egentlige Grund til Wergelands Forbigaaelser. Sagen med Praem betragtes nu ikke længer som nogen absolut Hindring, da den paa Grund af mangelfuld Retspleie har

trukket sig utilbørlig længe ud og man kan forudse, at den vil faa et Udfald, der ikke vil være ødelæggende for Wergelands Stilling som Embedsansøger. Departementet maa ogsaa anerkjende de gode Vidnesbyrd, han har fremlagt — bl. a. fra Collegium academicum og Sogneprest Hesselberg — men kan dog ikke finde, at det endnu er den rette Tid at ansætte ham i geistligt Embede. Departementet[1] behøver ikke her officielle Data, da Wergeland „aldrig har undladt at give sig til Pris for den offentlige Kritik". Det er stærke Ord, der bruges. „Det er vist, at han ofte har vist sig kun lidet at tage Hensyn til de Former og Regler, der maa betragtes som almenerkjendte i den dannede Verden, og at han letteligen skrider over paa det usømmeliges Gebet. Der mangler neppe heller Beviser paa, at hans Genialitet har været i hans Lidenskabeligheds Tjeneste og fjernet ham fra den Tolerants, den Sagtmodigheds og Kjærligheds Aand, der er den kristelige Læres Særkjende". Som Bevis kunde Departementet pege paa den Proces, Wergeland for Tiden havde med en Kandidat, med hvem han i Juni 1838 var kommen i Trætte paa et Spisekvarter, hvor det havde taget en Ende med Haandgribeligheder, og — dette medens han tænkte sig ind i prestelig Stilling.

Som bekjendt fik Wergeland ganske kort efter sin Ulykke i Palæet af Kongen tilstaaet 200 Spd. aarlig i 2 Aar, hvorefter Hs. Majestæt vilde se ham befordret. Han blev nu gift og holdt foreløbig op med at søge. Vi finder ham ikke igjen før i Februar 1840. Rigsarkivar-Embedet var oprettet som et Kontor under Finansdepartementet. Det blev søgt af L. K. Daa og de kongelige Fuldmægtige

---

[1] Indstillingen, dat. 13. Marts 1839, er uden Tvivl forfattet af Expeditionssekretær Honoratus Bonnevie.

Wangensteen og Platou. 8. Febr. 1840 indstillede Regjeringen L. K. Daa. Indstillingerne blev i de Dage bekjendtgjorte, og — Daa traadte strax tilbage. Han har vel ikke villet opgive sine Udsigter til at komme paa Storthinget. Allerede 17. Februar afgaves ny Indstilling. Der var nu kommen en ny Ansøger, Henrik Wergeland. Der blev ikke Tale om ham, og Wangensteen blev indstillet, men der maa være bleven Tale om ham i Stockholm, thi Kongen udsatte atter og atter Embedets Besættelse. At dette skede af Hensyn til Wergeland, viser jo Udfaldet.

Wergeland, der naturligvis kjendte den nye Indstilling, har vistnok snart slaaet Rigsarkivet af Tankerne, medens et Preste-Embede fremdeles stod som hans Ønskers Maal. Kongen havde sagt, at han om 2 Aar vilde se ham befordret — naturligvis til et geistligt Embede, da der i hint Øieblik ikke kunde tænkes noget andet — og da 2 Maaneder var hengangne af det andet Aar, traadte han atter frem som Ansøger til Røken Sognekald 9. Marts 1840. Han minder strax om det Haab, hans Majestæt har givet ham, dengang han skjænkede ham sin Understøttelse til hans Arbeide for Almuens Oplysning. For denne hans Virksomhed maatte det være en stor Fordel, om han kunde være Sogneprest i Røken, der ligger mellem 2 Byer med en betydelig Arbeiderbefolkning. Kaldets Forretninger kunde heller ikke være flere, end at de maatte tillade ham at fortsætte sin Virksomhed med Bladet „For Arbeidsklassen". Han maatte kunne udrette mere, naar han havde „det prestelige Navn", medens hans spredte Menighed, „der rigtignok hverken yder Offer eller Tiende, men endel Erfaring, som Presten ikke bør undvære", nu let kunde faa Betænkeligheder ved sin „Moralisator", naar denne ikke var istand til at blive Prest.

Samme Dag søgte han Hafslo. „Imellem den gamle Fylkisbygds Naturmennesker vilde han ikke savne Anledning til at kunne gjøre Kirken og Civilisationen Tjenester". 14. April søgte han Urskog, 25. April nedre Kvinesdal og endelig 29. Juni Grans residerende Kapellani. 3. Mai 1840 kunde han meddele, at Overretsdom var falden i Sagen mod Praem, hvis ærerørige Paastand mod ham var mortificeret. Den ham paalagte Mulkt var nedsat fra 300 til 100 Spd. Det sees ikke, at Regjeringen har taget det mindste Hensyn til disse Ansøgninger, men heri behøver ikke at ligge nogen absolut Forkastelse. Det kan vel være kommen til dens Kundskab, at Kongen vilde gjøre Wergeland til Rigsarkivar, og at dette var den egentlige Grund til de idelige Udsættelser af denne Sag. At Regjeringen nødig vilde se Wergeland i prestelig Stilling, fremgaar tilstrækkelig af Indstillingen til Nannestad, der kun var 1 Aar gammel, og hvad det kongelige Tilsagn angaar, saa kunde man jo lade de 2 Aar gaa tilende, før man satte ham paa Indstillingslisten.

Det sees saaledes, at Wergeland den hele Sommer og vel udover Høsten 1840 har været opfyldt af sine gamle Ønsker og Forhaabninger om at naa frem til en Landsprests idylliske Liv, medens der i Stockholm har været forhandlet om hans Befordring til Rigsarkivar. At der var en Mellemmand mellem Kongen og Wergeland allerede under Kongens Ophold i Kristiania 1838—39, er sikkert nok af Wergelands egne Ytringer i „Hasselnødder". At denne har befundet sig i Kongens Nærhed og der talt Digterens Sag, tør være rimeligt. Omsider gav Kongen i November den norske Regjering Paalæg om at indkomme med fornyet Indstilling om Rigsarkivar-Embedet, og Indstillingen, der blev afgiven i November 1840, lød atter paa Wangensteen og C. Platou. Det var dog vel be-

kjendt, at Wergeland skulde have Embedet, og 18. Novbr. 1840 blev han udnævnt samme Dag som Welhaven blev Lector i Filosofi. —

Saavidt vi ved, er Regjeringen ikke fra nogen Side bleven klandret, fordi den undlod at gjøre Wergeland til Prest. Det eneste, vi har fundet, er, at en Storthingsmand 1836 optog en Fortegnelse over de Embeder, Wergeland havde søgt 1835, og ved hvis Besættelse han var forbigaaet. Den skulde være til Brug for Protokolkomiteen, men blev ikke benyttet. Man skulde tro, at baade Wergelands Venner og Fiender har været enige i den Tanke, at han var uskikket til at være Prest. Hvor forskjellig man end i hine Dage har tænkt om en Prests Stilling som Kristi Tjener og Menighedens Sjælesørger, som Kongens Embedsmand og Oplysningens Befordrer, — saa meget vidste alle, at hans Gjerning var Stilhedens alvorsfulde Virken, og ind i denne har man vist med fuld Grund havt Vanskelighed ved at tænke sig Henrik Wergeland. Det kunde synes underligt, at ikke Regjeringen med Glæde greb Leiligheden til at sætte ham ind i Rigsarkivar-Embedet, hvorfra han neppe kunde tænkes at ville komme tilbage med Ansøgninger om Prestekald, saa meget mere, som det ikke kunde være Regjeringen ubekjendt, at Kongen vilde give ham dette Embede. Maaske har man tænkt, at Embedet alene kunde betroes en Jurist eller en Historiker, og Wergeland var ingen af Delene. At man ikke har følt sig forpligtet til at belønne ham som Digter paa den eneste Maade, som var mulig — ved Befordring — kan forekomme besynderligt for os, der kun med Beundring ser paa hans Digterper-

sonlighed, men hin Tids raadende Mænd havde i Almindelighed lidet Øie for denne, medens andre Sider af hans Væsen, der laa klart nok for Dagen, let kunde gjøre det betænkeligt at sætte ham i Embedsstilling. Man faar ogsaa ved de Indstillinger, hvori Regjeringen har taget noget Hensyn til ham og skjænket ham en kortere eller længere Omtale, et Indtryk af, at de anførte Grunde ikke er de virkelige.

TO BREVE FRA CHRISTIAN FREDERIK TIL PRINS VILHELM AF HOLSTEIN-BECK, 1813—1814.

VED

DR. YNGVAR NIELSEN.

I min, Aar 1894 udgivne Samling af Aktstykker vedkommende Konventionen i Moss 14de August 1814 kunde jeg, efter Afskrifter, som jeg flere Aar tidligere havde modtaget fra Rigsarchivar A. D. Jørgensen i Kjøbenhavn, meddele fire Breve, som Christian Frederik under sit Ophold i Norge havde skrevet til Prins Frederik af Hessen. Hvad der bevægede mig til allerede den Gang at offentliggjøre disse Brevskaber, var forskjellige Hensyn. Fornemmelig var der et Hensyn, som her for mig havde Vægt, — det nemlig, at de fire Breve sammen med nogle andre dannede en Ramme om de specielle Forhandlinger, hvis Gang og Resultater det var min Hensigt at belyse ved Udgivelsen af ovennævnte Samling af Aktstykker. Specielt ved de fire Breve til Frederik af Hessen blev der kastet Lys over de Stemninger og Følelser, som i den mest kritiske Tid af Aaret 1814 bevægede sig hos Christian Frederik[1]. I Brevene viser det sig, hvilken Vægt han lagde paa den britiske Politik, og dernæst — hvorledes han saa en af sine egne

---

[1] Historisk Tidsskrift, Række III, Bind V, S. 8 flg.

Opgaver deri, at han skulde være Forkjæmperen for Huset Holsteins historiske Ret.

Jeg kan nu offentliggjøre to andre Breve fra Christian Frederik, der slutter sig nær til dem, som blev trykte i 1894. I Indhold og Form er de et nøiagtigt Supplement til disse. De er skrevne til Prins Frederik af Hessens Svoger, Prins Vilhelm af Holstein-Beck, senere første Hertug af Glücksburg, i 1813 Kommandant i Rendsburg, hvorfra han i 1814 ledsagede Frederik VI. paa Reisen til Wien.

Prinsen af Beck (f. 1785, d. 1831) var en betydelig Personlighed. Han ansaaes for en dygtig Militær og skal i politiske Spørgsmaal have eiet et skarpt og fremforalt fordomsfrit Blik. Fremtiden vil kunne bringe gode Bidrag til at forstaa ham. Det var naturligt, at Christian Frederik ønskede at have denne endnu unge, men meget anseede Prins ved sin Side i Norge. I Egenskab af Statholder, Regent, Konge følte han selv sine Mangler som Hærens Fører. Han ønskede, som det fremgaar af de tidligere offentliggjorte Breve[1], at kunne have Frederik af Hessen hos sig, og han ønskede tillige at se Prinsen af Beck i Norge, idet han følte Behovet af at have en overlegen militær Kraft ved sin Side, hvis eller naar det kom til Krig.

Af de nytilkomne Breve, som nu kan offentliggjøres, viser det sig endmere, hvor levende Ønsket hos Christian Frederik har været om at kunne bevæge sin Slægtning og Ven til at gaa over Havet og overtage en høi militær Stilling i den norske Hær. I Oktober 1813 har, som vi nu ser, Christian Frederik, den Gang Norges Statholder, henvendt sig til Prinsen af Beck og lagt ham sin, Nor-

[1] Aktstykker vedkommende Konventionen i Moss, S. 9.

ges og Monarkiets Sag paa Hjerte. Som den, der var stillet paa den mest udsatte Forpost for Huset Holstein, beder han en anden Repræsentant for dette samme Herskerhus om at komme til sig. Han beder Prinsen af Beck om at gaa til Norge, om forinden at raadføre sig med Prinsen af Hessen og tilgodegjøre sig dennes i Norge indvundne Erfaring, og om at skaffe sig dels de Karter, som denne havde, dels de, som var i Behold efter Christian August.

Hvad dertil er svaret, vides ikke. Prinsen af Becks Svarskrivelser findes ikke mellem Christian Frederiks Papirer, som disse nu er samlede i det danske Rigsarchiv. For Rendsburgs Kommandant har der stillet sig andre Opgaver, og. Maanederne November og December gav ham meget alvorligt at tænke paa. Da Freden var sluttet, 14de Januar 1814, var det ham derhos overmaade risikabelt at ytre Ønske om at kunne overtage en Kommando i Norge, selv om han havde været villig til at opgive sin Stilling i Danmark og bryde de Baand, som knyttede ham til dette Land.

Da saa Christian Frederik paany udtalte det Ønske at se ham ved sin Side, skjønt rigtignok uden synderligt Haab om at se det virkeliggjort, maatte det end mere være givet, hvorledes Prinsen af Beck var henvist til at forholde sig. Han har neppe svaret paa Skrivelsen af 20de Juni, skjønt det er sikkert, at den har naaet sit Bestemmelsessted. Den findes tilligemed den foregaaende. af 16de Oktober, i det hertugelige Familiearchiv paa Slottet Glücksburg.

Men uagtet disse to Breve saaledes forblev uden praktiske Følger, har de dog, ligesom de fire Breve til Prinsen af Hessen, sit Værd som ikke uvigtige Bidrag for den rigtige Forstaaelse af de Forudsætninger, hvorunder Christian

Frederik saa sin egen Gjerning i Norge. Han var kommen til os for at redde det dansk-norske Monarkis udelte Opretholdelse, og derfor var han i egne Øine Repræsentanten for Huset Holsteins historiske Ret, — en historisk Ret, som han strakte meget langt. I Kraft af den havde han ogsaa opgjort sig sit fantastiske Haab om at kunne fordrive Sveriges nye Kronprins og i hans Sted træde ind ved Siden af Huset Holsteins sidste Repræsentant paa Sveriges Trone, Kong Carl XIII. Det var denne Tanke, som tidlig havde fæstet sig hos ham, og som i 1814 ad mere end een Vei trængte sig frem og satte sine Spor i Christian Frederiks politiske Optræden. Her vil det dog være overflødigt at gaa nærmere ind paa dette Emne, idet jeg for ikke længe siden, i andet Bind af min Biografi af Grev J. C. H. Wedel Jarlsberg, har havt Anledning til at dvæle derved.

Men ved Siden af disse Planer med de til dem knyttede dynastiske Beregninger skinner der tillige af samtlige Breve frem en stærk Følelse for Norge og dets Folk. Om dennes Oprigtighed kan der ikke tvivles. Dertil har den ved sig altfor meget af Umiddelbarhed. Christian Frederik ønskede ligesaa meget at kunne redde Norge, som han arbeidede for at holde Monarkiet sammen og for at sikre Huset Holstein dets ældste Arverige, og han var derhos oprigtig begeistret for den nye norske Forfatning med dens Idéer og Principer.

Sent eller tidlig vil det vistnok vise sig ønskeligt at istandbringe en samlet Udgave af hans Breve og øvrige Papirer fra hans Ophold i Norge. Efterhaanden er der af disse fremkommet ikke saa lidet, spredt omkring i forskjellige Publikationer, — hvilket unegtelig har sine Mangler. Alene en samlet Udgave — eller i Mangel deraf — et Regestværk for 1813 og 1814 vil kunne

raade Bod paa disse. Men Øieblikket til at skride til et saadant Arbeide er neppe endnu inde, og der vil da fremdeles blive fortsat med den spredte Udgivelse af denne righoldige Brevveksling, efterhvert som den kommer for Dagen, da det ikke vilde være rigtigt for længe at tilbageholde Aktstykker, der kaster Lys over den Mands Tankegang, Sympatier og Planer, som i 1813 og 1814 var stillet paa den mest centrale Plads i Norge. Hvert enkelt Bidrag, der saaledes kommer frem, kan tjene til at stille hans Personlighed og hans Handlemaade i et stedse klarere Lys. Jo mere der hidtil er bragt for Dagen, desto interessantere har han vist sig at være, — og desto lettere er det blevet at forstaa hans Gjerning i Norge.

Edsvold 16. Octbr. 1813.

Mein lieber Vetter!

Das glückliche Ereigniss, was Sie zum Vater eines Sohnes gemacht hat, erfüllt mein freundschafftlich gesinntes Herz mit wahrer Theilnahme und Freude. Es ist mit dem regsten Gefühl Ihrer Glückseligkeit, ich kenne es aus Erfahrung, dass ich Ihnen dazu Glück wünsche; möge der liebe Gott Ihre theure Gattin und den lieben Sohn beschützen, sowie Er es bis jetzt gethan hat[1]. Die Töchter[2] sollen ganz allerliebst sein, wie ich von Allen höre, die sie gesehen haben.

---

[1] Den senere Hertug Carl af Glücksburg, født 30 September 1813.

[2] Prinsesse Marie, født 1810, senere Grevinde Hohenthal, og Prinsesse Frederikke, født 1811.

Für Ihre Theilnahme in Allem was mich angeht und besonders was meine hiesige Lage anbetrifft, danke ich Ihnen aufs herzlichste; möchte ich nur so glücklich sein Ihren Erwartungen und guten Wünschen in der That zu entsprechen. — Wie sehr wünschte auch ich dass Ihre Familienverhältnisse es Ihnen erlaubten hier zu sein; Sie würden ein weites Feld zur Ausübung Ihrer Talente finden können, und im Krieg wie im Frieden würden Sie diese brave Nation lieben und hochschätzen. Erlauben Sie mir aber nicht hierbei stehen zu bleiben; wenn ein vereinter Angriff gegen den gemeinschaftlichen Feind anbefohlen wird (wozu allerdings gehört, dass unsere Armee etwas zu essen hat), dann muss ein junger Mann von Ihren Fähigkeiten nicht ausser Activität sein; wenn Sie dann nicht nach Seeland berufen werden, steht Ihnen noch eine weite Bahn in Norwegen offen und mit der lebhaftesten Freude werden Sie dort empfangen werden. Schlagen Sie dies nicht ganz aus dem Sinn; in dem möglichen Fall bitte ich Sie aber auch, lieber Vetter, uns so viel von der Erfahrung meines theuren Onkels, so wie auch von seinen Karten von Schweden und Norwegen mitzubringen wie nur möglich ist; desgleichen würde ich Sie bitten einen Versuch auf Augustenburg zu machen, die Karten von Schweden, die der Herzog von seinem Bruder geerbt hat, mitzubringen; er sollte es Ihnen nicht abschlagen, wenn Sie in meinem Namen darum bitten — ich habe meine Ursachen warum ich ihn nicht darum gebeten habe, aber in dem Fall dass Sie können ist es um so wichtiger diese Acquisition hier zu machen. Dieses Alles sei im Vertrauen gesagt —

Geben Sie mir bald Nachrichten von Ihrem Wohlergehen und von dem Wohlergehen der Ihrigen, Sie können mir getrost schreiben, denn die Briefe die nicht

ankommen werden versunken. Leben Sie recht wohl und denken Sie immer mit Freundschaft an Ihren ergebensten Vetter Christian Frederik.

Christiania 20 Juni 1814.

Mein lieber Vetter!

Sie haben mir recht eine angenehme Stunde bereitet, indem Sie mir einen so herzlichen Brief schrieben. Die unwandelbaren Gesinnungen eines Freundes bleiben stets theuer, so die Ihrigen für mich, und einen jeden Beweis den Sie mir davon geben werden, werde ich Ihnen verdanken und aufrichtig zu vergelten suchen. Wären Sie nicht durch Familienverhältnisse so fest gebunden, wahrlich ich nähme Sie aufs Wort und ich würde wie ich glaube, nicht viele Überredung bedürfen um meinen Freund zu bewegen, Ehre und Gefahr an meiner Seite zu theilen. Es ist zugleich die Sache unseres Hauses, die ich gegen einen Usurpator vertheidige; wahrlich es würde zu meiner Zufriedenheit ungemein beitragen einen Freund und Verwandten an meiner Seite zu besitzen; wie gerne riefe ich Ihnen nochmals zu: „Komme und theile Ehre und Gefahr mit mir in der Vertheidigung der Rechte eines freien und biederen Volkes!“ Allein Sie können sich gewiss nicht losreissen, und Sie sind ja auch pflichtig zur Vertheidigung Dänemarks, wenn es nöthig ist, mitzuwirken. Nur ein andres Commando als das einer Festung wünschte ich dem jungen thätigen Mann. —

Ich habe dem lieben Prinzen Friedrich alle hier erschienenen Bekanntmachungen, die meisten Zeitungen, ein Paar Exemplare der Constitution, worunter eines für Sie, zugestellt; mit lebhaftem Interesse werden Sie dieses Alles durchgehen und wie ich hoffe, mit meinem Ver-

halten zufrieden sein. Sie werden mich immer auf der Bahn der Tugend und der Ehre finden und mein Vertrauen ist auf Gott! —

Schweden bereitet sich zum Angriff auf Norwegen und wir werden es zu begegnen suchen; der beste Geist belebt die ganze Nation. Eine allgemeine Aufforderung zur Vertheidigung des Landes ist erschienen, unsere Cocarde ist grau und grün; nur die ausserordentliche Versamlung der Truppen muss so lange möglich entgangen werden, um unsre geringen Vorräthe nicht unzeitig zu verbrauchen; wenn es gilt, strömt aber Alles heran, dann sind Alle Soldaten um das Vaterland zu vertheidigen. — Die Engländer wünschen den Krieg vorzubeugen und haben uns einen Gesandten geschickt, freilich um die Erfüllung des Kieler Traktats zu fordern, um zu drohen, aber der Gesandte Morrier ein sehr wackerer gutgesinnter Mann, hat sich es zugleich zur Pflicht gemacht genaue Kentniss der Begebenheiten und der Stimmung einzuholen und er hat seiner Regierung einen gewiss nicht unvortheilhaften Bericht abgestattet, ist auch hier geblieben und hat die ihm übergebenen Noten, worin ich um die Vermittelung Englands angehalten habe auf Grundsätze, das versteht sich, die die Selbständigkeit, das Glück und die Constitution Norwegens sichert (!), an seinen Hof eingeschickt. — Noch ist Hoffnung; im ärgsten Fall hat die Nation keine andere Wahl als das Aeusserste für seine Selbständigkeit zu wagen und wenn es nicht zu entgehen ist, mit Ehre zu fallen, bewundert und bedauert von der ganzen Welt. Dieses wird vielleicht auch mein Loos sein, es ist aber glücklicher mit Ehre zu sterben als mit Schande zu leben und hierzu rechne ich Schwedischer Unterthan in Norwegen oder in Dännemark zu sein. —

Sobald etwas von Wichtigkeit vorfällt und ich es meinen Freunden mittheilen kann, werde ich es nicht versäumen. Behalten Sie mich immer in freundschaftlichem Andenken und glauben Sie mich stets lieber Vetter

Ihr freundwilliger
Christian Frederik.

EN SVENSK OFFICER OM NORGE I 1814.

VED
Dr. YNGVAR NIELSEN.

En hidtil, ialfald i Norge lidet paaagtet Kilde til Historien om Aaret 1814 træffes i en Beskrivelse af den svenske Hærs Felttog i 1813—1814, der er forfattet af en svensk Officer, som personlig deltog i disse og derved ogsaa tilsidst kom til Norge, hvor han ovenikjøbet forblev ind i 1815, da han forrettede Tjeneste ved den i Frederikstad efterladte svenske Garnison.

Bogens Titel er:

Min Resa till Fots under Kriget i Tyskland och Norrige, Åren 1813, 1814 och en del af 1815. — Af D. R. B. — Christianstad, 1815. Tryckt hos Hof-Sekreteraren FREDR. F. CEDERGRÉEN och på Dess Förlag.

Bogen tæller 108 Pag. 8vo, af hvilke Pag. 95—106 omhandler Opholdet i Norge.

Forfatterens Navn er Didrik Reinhold Brunow. Han var født 1783 og døde 1820. Sin første militære Ansættelse havde han som Fænrik ved Savolaks Regiment, men kom senere til Nordre Skaanske Infanteriregiment, hvor han blev Major og tilsidst Oberstlieutenant. I sine senere Leveaar var han bosat i Helsingborg. Han havde en seirrig Duel med en dansk Skibskaptein paa Hveen. Ved sin Tilbagekomst fra denne blev han i Helsingborg hilset med stor Begeistring af Befolkningen.

I sin Bog, der som Helhed er noksaa ubetydelig, skildrer han hovedsagelig de Begivenheder under det tyske

Felttog, i hvilke han tog Del. Han omtaler Hjemkomsten til Sverige og det nye Opbrud til Felttoget i Norge, hvorledes han med sit Regiment kom til Göteborg og derfra videre marscherede gjennem Bohuslän. Her kom han under Marschen bl. a. til det fra Felttoget i 1788 bekjendte Qvistrum, hvorom han S. 98 har følgende pudsige Anekdote at fortælle:

„Jeg spurgte Gjæstgiveren paa Qvistrum, om det var sandt, hvad man siger, at den svenske Befalingsmand, i Slaget hersteds mod Nordmændene under Krigen 1788, havde forladt sin gode Stilling ved Aaen og trukket sig tilbage for at skaane den vakre Værtindes Hus paa Gjæstgivergaarden mod Kuglernes Virkninger. Manden slog Øinene ned og svarede: „Ja, jeg er saa ulykkelig at være Mand til hende, om hvem man taler saa.“ Hustruen med sine Døtre var ogsaa tilstede. Konen gav mig et virkeligt Furieblik, og Pigerne rødmede som Blod. Jeg troede aldeles ikke, at disse mere var de samme, og mærkede, skjønt for sent, hvilken ond Feil jeg havde gjort med min Spørgelyst.“

Det følgende handler om Forfatterens Ophold i Norge. Jeg meddeler dette Afsnit i Oversættelse. Hvad der giver Skildringen Interesse, er navnlig den Maade, hvorpaa han omtaler det norske Folk, de norske Officerer og den norske Hær. Brunows Udtalelse danner i den Henseende den mest slaaende Modsætning til, hvad Björlin har ytret om vore Officerer fra 1814, særlig om Generalmajor Ohme. Medens Björlin nedsætter de norske Officerers Dannelse, roser Brunow det Akademi, hvor de modtog sin Uddannelse, Krigsskolen i Christiania[1].

[1] En fordelagtig Dom om denne findes ogsaa i Friherre Hallberg-Broichs skandinaviske Reise i 1817: „En Skole, som ingensteds har sin Lige.“ General Steigentesch, som selv besøgte Krigsskolen i 1814, har ogsaa Lovord om den.

I det følgende gjengives altsaa, hvad Brunows lille Bog indeholder om Forfatterens Oplevelser i Norge.

Krig i Norge.

Man kjender alle de Forsøg, som vor Konge og vor Kronprins har gjort paa, med det Gode, at forene dette Land med Sverige, — alle de Opofrelser til Hans Danske Majestæt, af Lande og Kontributioner, som denne allerede har tabt eller burdet udrede, — alle de Beviser paa eget Bedste, som Fornuften og Erfaringen har forestavet selve det norske Folk. Umuligt! De er blevne bedragne og tror mere en forfængelig Indbildning end en sand Virkelighed, taler om Selvstændighed, medens de knapt eier Midler til i nogle Maaneder at føde den Armée, som deres ærgjerrige Suveræn har drevet sammen gjennem Blændværk og Tvang. Hvert klogt Menneske maa indse, hvor lidet dette Folk kan vente i en saa ulige Strid, i hvilken Vaabnene og den stærkeres Ret nødvendig skal bestemme Udgangen, og hvor uforsigtig deres Iver for egen Bestaaen, gjennem egne Midler, er. Agerbruget er ikke istand til at føde Norges Indvaanere. De tvinges til at hente dette Behov udenfra. Handel med Fisk og Trælast, deres Udførselsartikler, kan ikke drives, naar en Fiende spærrer deres Havne, og deres Mynt, uden Værd, uden Sikkerhed, kan ikke gjælde længe i et Land, hvor alt maa betales kontant og ingen nye Hjælpekilder tilflyder. Lad være, at Naturen har befæstet Norge gjennem utilgjængelige Fjelde, Skove og Vand, eller at en ublid Aarstid hindrer vore Foretagender, eller den ophidsede Bonde slaaes med Fortvivlelse endnu i sin Husdør, hvad gjør alt dette? Sommeren maa indtræffe, og vort Antal, vore øvede Krigere, vor store Anfører maa slaa

disse Masser. Lad Nordmanden flygte ind imellem sine Fjelde; han er vel der sikker imod Kuglerne, men ikke mod Hungeren, og denne er mægtigere hos Almenheden end Hengivenheden for en selvtagen Myndighed. Vore Hjælpekilder hæver os over alle Mangler, og medens disse sidste hver Dag øges for vore Fiender, kan vore muligvis erstattes.

Jeg kan ikke indse, hvorfor Norges Indvaanere, som udraabte, da den forrige Prins Carl August afgik til Sverige: „Reis, og vi kommer snart efter!“ — hvorfor de, siger jeg, ikke da talte om Selvstændighed. Hvad har de nu imod vor store, ædle Kronprins, hvis Befalinger alle med Glæde vil lyde, hvis de ikke haabede alt af den forrige, som Barn af deres eget Land, og frygter alt af den anden, mod hvem Egennytten og Ærgjerrigheden hos deres Regjering har opskræmt dem.

De skylder paa det Had, som altid raader mellem Grander. De siger: „Sverige fører evige Krige og skal udskrive vore Landsmænd for at stride i fremmede Lande, hvor de gaar tilgrunde.“ De tror, at Sverige alene vil eie Norge for siden at regjere det med Jernris; men, min Gud! hvilke elendige Grunde er ikke alt dette!

Svensken nærer ingen Frygt for Nordmanden; følgeligen kan han ikke hade ham, hvad ofte blot er den svageres Følelse mod den mægtigere. Han vurderer snarere hans Renhed i Sæder, og hans, vistnok ikke kultiverede, men alligevel natursunde Følelser; thi Nordmanden er virkelig ædel, gudfrygtig, oprigtig og varm for sin Ære. Vore fleste Krige hidrører fra vindelystne Grander, hvis Politik det altid har været som Kræften at spise omkring sig, og da er altid Norges Tropper blevne befalede at marschere til vor Grænse og sysselsætte en Del af vor Armée, som ellers kunde gjøre Nytte. Lad Sverige blive

sikret mod Anfald, gjennem indbyrdes Forening med Folk (sic), som gjør os begge mægtige, saa behøver den skandinaviske Halvø ikke mere at føre nogen Krige, og hvad Regjeringssystemet betræffer, kan Norges Indbyggere aldrig faa noget lykkeligere og friere end det, Sverige eier, og baade Ære og Tro svarer dem for Opfyldelsen af de Løfter, vor Konge har givet dem.

Da den visere Statskunst, som vor Kronprins følger, beviser, at begge Nordens Folk maatte være Et, til Opnaaelse af Lykke, har han baade gjennem fremmede og egne Repræsentanter søgt at overbevise Norges Folk om denne saa tydelige Sag. Alle er de blevne afviste med Stolthed, og man har paa begge Sider rustet sig til Gjennemførelsen af de Grundsætninger, man paa begge Sider har antaget. Den Armée, som var kommen over fra Tyskland, fik straks Ordres at marschere mod Norge, og en Del svenske Tropper skulde under General Gahn rykke frem fra Vermeland mod Kongsvinger. Hans Kongl. Høihed befalede en Diversion mod Tistedalen og Idesletten. Fienden forsvarede noget sin Position, men blev trængt tilbage, opgav den fuldstændig gode Stilling ved Svinesund, og de svenske Brigader togede ind i Norge. Kragerøen blev tagen med Storm, og Kommandanterne i Frederikstad og Kongsten blev tvungne til at overgive sine Fæstninger. Frederikshald beleiredes; Fienden led betydelige Nederlag ved Rakkestad og Trøkstad Kirker, og havde det lønnet Møien, skulde sikkert hans stærke Værker ved Askim være blevne forcerede; thi vore Jægere nedskjød allerede Kanonbetjeningen gjennem Skydeskaarene. Den norske Flaade blev slagen ved Hvaløerne og maatte trække sig tilbage opover Christianiafjorden. Provianten begyndte at slippe op for de Norske; deres daarlig klædte Folk deserterede i Hobetal; Prins Chri-

stian tabte endnu en afgjørende Dag ved Kjølberg Bro, og han blev i Moss tvungen til at frasige sig Kongeværdigheden, indgaa en Stilstand, overlevere Frederikshald i Svenskernes Hænder, afvæbne de nationale Tropper og udskrive et saakaldt Storting eller Rigsdag til den 7. Oktober 1814. Vor Kronprins, som alt for vel havde kunnet udnytte sine Fordele, vilde ikke, og skaanede Norge endnu engang. De fleste svenske Korpser aftogede til Hjemstedet: alene tvende Divisioner blev tilbage under Hans Excellence Herr Feltmarschal Essens Befaling, og bestod af 44 (sic) Bataillоner Infanteri, 18 Eskadroner Kavaleri samt 10 Batterier Artilleri. Disse forlagdes med Avantgarden paa Onsø og Rolsø, paa Frederiksten og omkring Frederikshald, i Frederikstad og i Bivuak deromkring, i Rakkestad, Eidsberg, Askim, Trøkstad og Høland Sogne, samt ved Veden paa Veien til Frederikshald. Glommens Strøm skulde ikke overskrides. Paa denne Vis stod Sagerne ved Begyndelsen af Rigsdagen, som skulde holdes i Christiania.

Frederikshald.

Denne i den svenske Historie saa navnkundige Fæstning befinder sig endelig i vore Hænder, og vi eier det dyrebare Sted, hvor den store Konge, Carl den 12te tabte sit Liv, Dagen før han skulde storme Frederiksten og allerede havde indtaget Skansen Gyldenløve. Fæstningen ligger paa høie Klipper og beskyder Trakten rundt omkring, uagtet den bestaar af ganske betydelige Fjelde. Ligeledes behersker den Vandet nedenunder og paa temmelig Afstand. Værkerne er uregelmæssig opførte efter Lokaliteterne og trange, men ganske stærke. Høiden og flere Batterier ovenover hverandre gjør den utilgjængelig, undtagen til Gyldenløvesiden, hvor en Dal forener begge

disse Fæstninger, og til hvilken sidste Frederiksten er svagest. Det svenske Artilleris Ild, der ellers er saa virksom, havde ikke gjort særdeles Skade, og denne Skade er allerede repareret. Kommandanten, en gammel ugift Mand, med rigtigt Begreb om sin Opgave, vilde ikke overgive sin Post. Hans Soldater rømte, hans Tilgange blev faa, hans Udvei til Hjelp ingen, og alligevel afslog han alle Opfordringer, samt vilde knapt marschere ud, skjønt en Adjutant fra Prins Christian, i Henhold til Konventionen, befalede ham det. Hvilken stor Forskjel var der ikke mellem denne Kommandant og ham paa Sveaborgs Fæstning, i mit ulykkelige Fædreneland!

Stedet, hvor vor Konge faldt, er, som det synes, imod Capital-Linien af det høie Taarn og ved den ene Ende af Løbegraven, i selve Dalens Fordybning. Man har, straks efter Svenskernes Afmarsch, der opsat et graat Trækors, indfalset i en Sten, og tegnet med forgyldte Bogstaver: „Carl XII ved Beleiringen af Frederikshald den 11. December 1718.“ Ved Fæstningens Overgivelse besøgtes almindelig dette Sted, og den russiske Minister, Herr Greve von Suchtelen var den første, som derfra udskar et Stykke; siden har næsten alle Svensker gjort det samme, og tilsidst er Korset forsvundet, med til og med et Stykke af Stenen. Man har i dets Sted opsat en Pyramide af Sten, funden i en Kjælder paa Fæstningen, med samme Paaskrift som Korset, og den er bestemt til at stilles op, indtil det Monument rækker at blive færdigt, som den svenske Armée, med Hans Kongl. Høihed Kronprinsens Tilladelse, efter denne Krig, ønsker at hellige til denne store og tapre Konges Minde.

Frederikstad

er en nogenlunde forsvaret Fæstning ved Glommens Udløb, der inden sine Værker har en liden daarlig Stad;

men Kronens Bygninger i samme er af en fortræffelig Beskaffenhed. Forstaden er ubetydelig, og nogle Kjøbmænd er paa begge Steder det fornemste Folk. Frederikstad har tidligere været et Asyl, og Nordmændene selv har mindre gode Begreber om Karakteren hos dets Indvaanere. Ved de øvrige svenske Troppers Afmarsch blev der tilbage Garnisoner i Frederiksten og Frederikstad. Vor Bataillon erholdt den misundelsesværdige Post, i næsten fem Maaneder at bevogte denne sidste Erobring, og jeg tager ikke Feil, om jeg, i Henseende til Opholdssted, foretrækker vort Marstrand.

Levemaaden er her langt under, hvad den er i Frederikshald, og man har fuld Anledning til at reflektere over det gode eller onde, som man har afstedkommet i Verden. Jeg boede i et stort, tomt Hus, tilhørende den forrige Chef for Nordenfjeldske Regiment, midt imod Kirken. Regnet sønderslog som oftest mine tilklistrede Vinduesruder. Ingen andre end Vagtafløsningen eller en gammel Invalid passerede Gaden. Kraaker og Korper i de tørkede Træer paa Kirkegaarden hilsede mig bestandig med sit harmoniske Krak, Krak, og Kirkeklokkerne ringte som oftest den halve Dag til Begravelser. Ingen Promenader fandtes paa de afskyelige Veie eller i det altid vedvarende, endnu afskyeligere Veir, og jeg tilstaar, at iblandt de kjedeligste Dage af mit Liv kan jeg regne dem, som tilbragtes paa dette øde Sted.

Norge.

Da jeg ikke har kunnet gjennemreise hele Landet, er det mig ligeledes umuligt deròm at give nogen fuldstændig Underretning. Desuden findes en saadan baade i Herr Rektor Djurbergs Geografi og ligeledes i mange andre nyere Skrifter.

Klimatet er sundt, og Vinderne fra Havet fordriver de ellers usunde Dunster, som stiger op af dybe Myrer og vidløftige Skove.

Landet har megen Lighed med det sydlige Finland, og hvor ofte har jeg ikke beundret dets pittoreske og smukke Udsigter! Næsten svindlende har vore Soldater med Gevær og Pakning klatret over de lodrette Fjelde og ved det mindste Feiltrin været nær ved at begraves i det nedenunder brusende Vand.

Man finder ingen Landsbyer i Norge, men dog tækkelige og velbyggede Gaarde, snart vidløftigt adspredte, snart nærmere forenede. Norges Bergværker er ganske rige, og man driver dem med megen Kraft baade i Trondhjems og Bergens Stifter. Stokker og Bjelker føres fra det indre af Landet, bindes sammen i Flaader og flyder siden uhindret gjennem de bugtede Elve lige til Udskibningspladserne. Fiskerierne er ved Kysten en vigtig Artikel, og Ishavets Nærhed lader ikke formode nogen Mangel; ligeledes tror jeg, at Silden i senere Tider har forladt de svenske Farvande for at søge de norske.

Normanden er af Naturen god, redelig og alvorlig, men noget mistænksom. Han er langt mere end sin Grande et Naturbarn, og sin Forstands Udvikling har han mere fra denne vor fælles Moder end fra den videnskabelige Oplysning. Militæret har tidligere ikke været agtet i dette Land, og dog er dets Officerer ofte ganske kundskabsrige Mænd (Christiania har til deres Uddannelse en meget god Krigsskole), ligesom Soldaten, der hidtil har været uvant med Krig, i selve Virkeligheden er tapper, vant til at udholde Besværligheder, tro mod sin Pligt og ædel som Seirherre. Almuen er ikke misfornøiet med det politiske Ombytte; thi tiltrods for den saakaldte Frihed, har de danske Love alligevel været ganske trykkende, og i

Særdeleshed har Kjøbmændenes Privilegier udmærket forhindret Bondens Velstand fra at vokse. Saaledes var f. Ex. alle nordenfor Bergen boende Jordeiere forpligtede til at sælge sine Varer i denne Stad; de fik ikke føre dem længere, og de kom, gjennem List, næsten bestandig i Gjæld ved sin Byttehandel.

Jeg nærer den Tanke, at Norge snart skal erfare sin Fordel af Foreningen, det urgamle Had forsvinde og Tilbøieligheden for fælles Nytte, fælles Vel opilde dets Indvaanere; lykkelige Foretagender udvide dets Handel; sikre Forbindelser beskytte dets Høst, Iver og Flid oplive alle Klasser af Medborgere, og Venskab og Tillid sprede sin Overflod blandt det rolige og lykkelige Skandinaviske Broderfolk.

Hjemmarsch.

Paa Hans Majestæt Kongens Befaling rømmede de svenske Garnisoner, i Slutningen af Marts Maaned Aar 1815, de to Fæstninger, vi havde havt inde, og de svenske Tropper afløstes af de norske. Den tidligere Kommandant paa Frederiksten, Herr General Ohme, en meget agtværdig og fortjenstfuld Mand, som nu var bleven udnævnt til Kommandant i Frederikstad, ønskede os af oprigtigt Hjerte en lykkelig Reise, og med Glæde vendte vi vort Fængsel Ryggen.

SMAATING FRA HALVDAN SVARTES OG HARALD HAARFAGRES SAGAER.

AF

HALVDAN KOHT.

---

1. Sagnmæssige Personnavne.

Det er kjendt, at Snorre i sine Kongesagaer fortæller en Række Enkeltheder om Halvdan Svartes og Harald Haarfagres Kampe og Landevindinger, som ikke findes nævnt i nogen anden selvstændig Kilde. Baade P. A. Munch og G. Storm er enige om, at Snorre maa have støttet sig til lokale Sagn, og Munch har givet Antydninger til deres Oprindelse, uden at han dog fuldt har gjennemført og klargjort sin Opfatning, idet han altid var tilbøielig til at hævde den mundtlige Overleverings Troværdighed. Hvilket historisk Værd disse Sagn har, vil imidlertid fremgaa af en nøiere Granskning af de Personnavne, som Snorre anfører. Det er nemlig aabenbart, at flere af disse Personnavne ligefrem er dannet efter Stedsnavne.

I et Par Tilfælde falder Sammenhængen mellem Personernes og Stedernes Navne ganske af sig selv i Øinene. Gudbrand Herse fra Dalene, som faldt mod Harald Haarfagre, er den naturlige Repræsentant for Gudbrandsdalen, og Snorre fortæller selv, at den Dal, hvor Kong Hake faldt i et Slag mod Haralds Hærfører Guthorm, siden blev hedende Hakedalen. Men en kritisk Eftertid vil rigtignok være mest tilbøielig til at mene, at Fortæl-

lingen om Hakes Fald snarere er dannet af Dalens Navn, end omvendt. Og denne Mening vinder Bestyrkelse, naar man undersøger de Navne, som ellers findes i Hakes Æt.

Hake var Søn af Kong Gandalv, denne igjen Søn af Alvgeir, og dennes Fader, den ældste Snorre nævner af Ætten, var Kong Alvarin, hvis Datter Alvhild blev gift med Gudrød Veidekonge og Moder til Olav Geirstad-Alv[1]. Det er ganske paafaldende, hvorledes Sammensætningsledet Alv gaar igjen i alle disse Navne, og selv om en slig Navneskik nok kunde høve i det 6te Aarh., var den i den nordiske Vikingetid vistnok aldeles ude af Brug. Den lader sig i dette Tilfælde ene og alene forklare af den Kjendsgjerning, at Ætten er fast knyttet til Landskabet Alvheimar, hvor Søn efter Fader var Konger. Men da Landsnavnet Alvheimar intet har at gjøre med Personnavnet Alv, men simpelt hen betyder „Elveheimene“ (Landet mellem de to Elve Götaelven og Glaama), er det aldeles tydeligt, at Navnene i Kongsætten er skabt af Landsnavnet og brugt til Forklaring af dette, paa en Tid da den oprindelige Betydning var glemt[2].

---

[1] I Digtningen om Braavollslaget nævnes desuden som Kjæmper i Harald Hildetanns Hær Alv og Alvarin, Sønner af Kong Gandalv i Alvheimar; deres Søster Alvhild var gift med Sigurd Ring. Baade i Sögubrot og i Fundinn Nóregr er det fortalt, at Alvheimar havde sit Navn efter en Konge Alv; denne havde ogsaa en Datter ved Navn Alvhild. P. A. Munch regnede alle disse Personer for mytiske, men holdt de yngste af Ætten, Harald Haarfagres Samtidige, for utvilsomt historiske. Anførslerne i Braavoll-Digtningen har Interesse her, fordi de viser, at disse Navne i det mindste allerede i anden Halvdel af det 11te Aarh. var knyttet til Alvheimar. Det kunde meget vel tænkes, at Snorre ligefrem har laant sine alvheimske Navne fra denne Digtning, som han bevislig havde Kjendskab til.

[2] Navnet Gandalv, med det usædvanlige Navneled Gand, kunde muligens desuden sættes i Forbindelse med det nu forsvundne Gaardsnavn Ganderud i Id (Rygh, Norske Gaardnavne I, S. 212).

Som Hakes Brødre er nævnt Hysing og Helsing, som faldt paa Vingulmark (i Askim) mod Halvdan Svarte. Af disse Navne findes virkelig Hysing i Brug (i Telemarken) i den senere Middelalder, og enkelte Gaardsnavne, for det meste i Smaalenene (Rakkestad, Borge, Raade), er dannet deraf; men Helsing har jeg ellers aldrig truffet som Mandsnavn, dets vanlige Betydning er „en Mand fra Helsingeland". Afledningen -ing findes ogsaa ellers i Personnavne (som Heming, Sæming), men er i det hele ikke meget almindelig til dette Brug, medens den fra gammel Tid stadig har været benyttet til at betegne Afstamning (Sønne- eller Ætteforhold og Hjemstavn). Det ligger da nær at antage, at Navnene Hysing og Helsing i Sagaen heller ikke er andet end Afstamningsnavne, dannede for at repræsentere de Landskaber, som Ynglingekongerne først havde at underkaste ved sin Rigs-Erobring. Hvilke bestemte Steder de to Navne skulde være knyttet til, har jeg ikke kunnet afgjøre, og det er overhovedet ikke sikkert, at nogen slig Tilknytning nogensinde har fundet Sted. Thi Rodordet i begge Navne, „Hus" og „Hals", er af saavidt almindelig Art, at det kan være valgt af Sagnet med poetisk Frihed uden Tanke paa noget bestemt Sted. I Smaalenenes Amt findes Gaardsnavnet Húsar paa to Steder (Rødenes, Hvaler), og desuden findes det paa Romerike (Ullensaker, Nes, Udnes); men særlig maa Opmærksomheden fæstes paa det paa disse Kanter meget hyppige Gaardsnavn Huseby (Spydeberg, Eidsberg, Berg, Borge, Onsø, Raade, Rygge; Frogn, Aker, Urskog, Enebak, Sørum, Skedsmo, Nittedalen), og det synes ikke urimeligt, at netop Hyppigheden af dette Navn kan have skabt Tanken paa en „Hysing" som den naturlige Repræsentant for Egnen. Broderen Helsing har han vel da faaet nærmest af poetiske Hensyn, for Stavrimets Skyld; ogsaa den tredje Broders Navn, Hake, begynder jo med H.

Om nu den her udviklede Opfatning kanske synes noget løst begrundet, faar den en meget væsentlig Støtte fra en anden Navndannelse inden samme Sagnkreds, hvor Oprindelsen fra et Stedsnavn neppe kan drages i Tvil [1]. Den første Høvding, Harald Haarfagre fik at kjæmpe med, da han drog over Dovre for at underlægge sig de trøndske Fylker, bliver hos Snorre kaldt Kong Gryting af Orkedalen. Og det eiendommelige er, at Rodordet i dette Navn, grjót, gjenfindes i vigtige Gaardsnavne i hvert eneste Herred hele Orkedalen ned igjennem. Straks i Opdal møder man Grøtan (Aslak Bolts Jordebog: „af Griotom") og Grytingen, saa atter Grøtan i Rennebu („af Griotom" hos Aslak Bolt); derefter kommer først Meldalens Prestegaard, som i et Brev fra Aar 1310 kaldes „á Griotom", og endelig Orkedalens Prestegaard, som helt fra Middelalderen kaldes Gryting, og hvori delvis synes indgaaet den nu forsvundne Gaard Grjótar, som ogsaa Snorre nævner. Denne sammenhængende Række ensartede Gaardsnavne har ganske sikkert været Ophavet til en Sagnkonge Gryting som Dalens ældste Repræsentant.

Baade i Viken og i Orkedalen maa saaledes Snorre have forefundet stedlige Sagn, som i Tilknytning til fremragende Stedsnavne har søgt at skabe en Historie for Hjemlandet. Det kunde vel ogsaa være muligt, at allerede Sagnet havde bragt sine Helte i Forbindelse med Erobringskongerne af Ynglingeætten; men paa dette Punkt har vel heller bevidst Konstruktion fra Sagaskriverens Side gjort sig gjældende [2].

---

[1] Den er da ogsaa formodet af P. A. Munch, NFH I, 1. 466, Note 5.

[2] En slig vilkaarlig Indførelse af andenstedsfra kjendte Navne har Snorre sikkert gjort Brug af paa et andet Sted i samme Saga,

2. Harald Haarfagres Sønner.

Alle historiske Beretninger er enige om, at Harald Haarfagre havde mange Sønner; men hvor mange, er de ikke fuldt enige om, — Sagaerne siger 20, den latinske Historia Norvegiæ 16. Og Uenigheden bliver endnu større, naar det spørges efter Sønnernes Navn og deres Mødre; her kommer ogsaa Sagaerne i Strid med hverandre, — paa den ene Side staar Aagrip med Fagrskinna, paa den anden Side Snorre og (i det væsentlige) den, som efter ham har udarbeidet den store Olav den Helliges Saga. Trods disse forskjelligartede Vidnesbyrd, hvoraf intet har den førstehaands Beretnings Vægt, lader det sig imidlertid tilnærmelsesvis fastslaa, hvilke og hvor mange af Sønnerne der kan regnes for historiske, og jeg samler da her det, vi ved om hver enkelt af dem. Kun forbigaar jeg naturligvis de to, som der ikke lader sig reise nogen Tvist om, — Kongerne Eirik Blodøks og Haakon den Gode.

Halvdan Haaføtt (Haalegg, Kvitbein) nævnes i alle Kildeskrifter og er sikret ved en Række Vers af Orknøy-Jarlen Torv-Einar, — Vers, som bærer bestemt Præg af Ægthed [1]. Han indebrændte Ragnvald Møre-Jarl (efter Snorres Tidsregning omkr. Aar 890) og blev derefter fældet af dennes Søn Einar samme Høst paa Orknøyerne.

Gudrød Ljome, som ogsaa nævnes af alle Kilder, var med om at indebrænde Ragnvald Jarl og blev derefter

---

nemlig i Fortællingen om Havsfjord-Slaget, hvor han dels har indsat vanlige Vikingenavne (Sote Jarl), dels har laant Kjæmper fra Digtningen om Braavoll-Slaget (Roald Rygg og Hadd hin Harde). Indbragt af Sagnet er vel derimod Torleiv Spake, som optræder baade under Halvdan Svarte, Harald Haarfagre, Haakon den Gode, Haakon Jarl og Olav Trygveson, saaledes gjennem et Tidsrum af 150 Aar.

[1] Dette er ogsaa Sophus Bugges Mening.

af Kong Harald sendt til Skalden Tjodolv paa Vestagder; paa en Færd forbi Jæderen forliste han og omkom, og herom er der bevaret et Vers af Tjodolv [1], hvorved ogsaa Gudrøds Tilværelse har fuld historisk Hjemmel. Det er desuden værdt at bemærke, at en af Eirik Blodøks's Sønner ligeledes bar Navnet Gudrød Ljome, sikkert ved Opkaldelse efter sin Farbroder.

Ragnvald Rettilbeine (eller Rykkil) bliver af alle Kilder nævnt som Seidmand, bosat paa Hadeland, og dette grunder sig aabenbart paa et gammelt Vers, som Snorre anfører; han blev med Kong Haralds Raad indebrændt af Eirik Blodøks (efter Aar 900 ifølge Snorres Regning). Seidmanden Øyvind Kjelda, som Olav Tryggveson lod dræbe, kaldes af Snorre Ragnvalds Sønnesøn.

Om Sigurd Rise har Sagaerne intet at fortælle; men han er nævnt i dem alle, og da han er Stamfader for alle Konger efter Harald Haardraade, som netop ved denne Afstamning (som Søn af Sigurd Syr, Sigurd Rises Sønnesøn) havde Arveret til Norges Rige, kan der vist ikke være Tvil om hans Tilværelse.

Alle disse fire opføres af Snorre og den store Olavs-Saga som Sønner af Finnepigen Snæfrid, og dette siges for Ragnvalds Vedkommende ogsaa af de andre Sagaer.

Bjørn Farmann (Kaupmann, Buna) er nævnt i alle Kilder, og Sagaerne fortæller, at han blev fældet af Eirik Blodøks (efter Aar 900); om denne Kamp har Snorre flere Detaljer, og han har støttet sig til Traditionen om, at Bjørn laa begravet i „Farmannshaugen“ paa Sem ved Tønsberg. Bjørn Farmann var Olav den Helliges Stamfader.

Olav Geirstad-Alv (Digerbein), nævnt i alle Kil-

---

[1] Verset er efter S. Bugges Mening gammelt og kan godt være autentisk.

der, blev Konge paa Vestfold efter Bjørn og gjorde sig til Overkonge i Viken, da Harald Haarfagre nedlagde Styret, men blev tre eller fire Aar efter fældet af Eirik Blodøks; dette Drab er omtalt i alle Sagaer. Han var Farfader til Olav Trygveson.

Halvdan Svarte, opkaldt efter sin Farfader med baade Navn og Tilnavn, er kun nævnt i Sagaerne, ikke i Historia Norvegiæ. Han blev efter Snorre opfostret hos Lade-Jarlerne og fik siden Styrelsen i Trondheimen; han vilde hevne Kong Bjørns Drab og kom derved i Strid med Kong Harald, men Skalden Guthorm forligte dem, — herom digtede den kvindelige Skald Jorunn nogle (bevarede) Linjer i Kvædet Sendibít. Han vilde ikke bøie sig under Eirik Blodøks's Overkongedømme, men døde (ifølge Snorre) braatt, før det kom til Kamp.

Foruden de to Rigskonger Eirik og Haakon er det i Virkeligheden ikke stort flere end de syv her nævnte Sønner, som kan siges at have fuld historisk Hjemmel. Det vil sees, at de alle, paa Halvdan Svarte nær, er taget med i alle bevarede Kildeskrifter, og denne Samstemmighed i Overleveringen finder ellers kun Sted for to andre Navne, — Sigtrygg og Ring. Om ingen af dem har Sagaerne noget at berette; men for Sigtryggs Vedkommende finder Overleveringen Støtte deri, at en af Kong Haralds Sønnesønner, Olav Geirstad-Alvs Søn Trygve, aabenbart er opkaldt efter ham; Trygve er et Kortnavn dannet af Sigtrygg, og den store Olav den Helliges Saga siger udtrykkelig, at „somme kalder Sigtrygg Trygve“. Om Ring fortæller Snorre (Hskr. 467 i Ungers Udg.), at han sagdes at være Farfader til den Kong Ring paa Heidmark, som maatte fly af Landet for Olav den Hellige, og paa et andet Sted (Hskr. 242) siger han, at de fleste af Smaakongerne paa Oplandene var komne af Harald Haarfagres

Æt, — han nævner blandt dem Brødrene Ring og Rørek paa Heidmark og Gudrød i Gudbrandsdalen. Det er vel sandsynligt, at disse Fylkeskonger virkelig har støttet sit Herredømme til et sligt Ættetal, og da kunde det vel ogsaa være muligt, at Traditionen indeholdt en historisk Kjendsgjerning. Vi vilde da i alt faa 11 Sønner af Harald Haarfagre, som vi kan regne for historiske. Selv dette reducerede Tal er jo ikke saa ganske lidet, og ud fra denne Kjerne har Sagn og Saga skabt næsten ligesaa mange til.

Historia Norvegiæ, som er den mest nøgterne i sine Angivelser, nævner alle disse 11 undtagen Halvdan Svarte, og regner desuden op Jørund, Yngvar og Rolv (alle tre Navne, som ikke ellers findes i Brug i Kongsætten), Trygve (som kun er en Fordobling af Sigtrygg), Gunnrød (som vistnok er en Dobbeltgjænger af Gudrød) og Øystein. De tre første af disse er ikke nævnt i andre Kilder og kan sikkert regnes fra. Øystein er desuden nævnt i Aagrip og Fagrskinna, men har ellers ingen Hjemmel. De to Dobbeltgjængere Trygve og Gunnrød gaar ogsaa igjen i Aagrip og Fagrskinna, Gunnrød desuden i den store Olav den Helliges Saga, som dog tilføier, at han af somme kaldes Gudrød. En lignende Fordobling af en og samme Person, som jo var den letvinteste Maade at øge Sønnetallet paa, viser sig ogsaa ved andre Navne; men Gudrød, som virkelig var et vanligt Navn i Ætten, har dog været udsat for det mest vidtgaaende Misbrug i denne Retning, idet Aagrip og Fagrskinna ved Siden af Gudrød Ljome har anbragt ikke bare Gunnrød, men ogsaa en ny Gudrød med Tilnavnet Skirja: denne sidste findes ogsaa hos Snorre, og Snorre har desuden givet Halvdan Svarte en Tvillingbroder ved Navn Halvdan Kvite, som han derefter for at blive ham kvit har maattet lade falde i Viking i Estland.

Alle de norrøne Sagaer er videre enige om Navnene Guthorm, Rørek, Dag, Frode og Ragnar Rykkil. De tre første af disse Navne er vistnok snarest indkomne ved Laan fra yngre Medlemmer af Ætten (Eirik Blodøks's Søn Guthorm eller Gorm Gamle, og Kong Rings Broder Rørek og Søn Dag), Frode (og muligens Guthorm) ved Laan fra den danske Kongsæt, og om Ragnar Rykkils Oprindelse faar vi Retledning i Aagrip og Fagrskinna, hvor han er opført som et Sidenavn til Ragnvald Rettilbeine. I den store Olav den Helliges Saga er Guthorm opført to Gange.

Endelig har Snorre og Olavs-Sagaen to Navne for sig selv, — Sigrød og Torgils. Om Sigrød fortælles det, at han gjorde sig til Overkonge i Trondheimen, efterat hans Broder Halvdan Svarte var død, og at han et eller to Aar efter blev fældet sammen med Olav Geirstad-Alv af Eirik Blodøks. Snorre maa her, som paa flere andre Steder, have støttet sig til en trøndsk Overlevering, som muligens har havt et historisk Grundlag. Torgils derimod er ingen anden end den Vikinghøvding, som i Aaret 838 erobrede Dublin og faldt der i 845; hvis vi ikke her simpelt hen har at gjøre med en Konstruktion af Snorre, er Indførelsen af Torgils kun et Udslag af Sagnets Tilbøielighed til at knytte berømte Mænd sammen.

Er det saaledes muligt med nogenlunde Vished at udskille de virkelige Sønner af Harald Haarfagre fra de overleverede Navnelister, lader det sig derimod ikke gjøre at fastslaa, med hvilke Hustruer han har havt denne Tylvt med Sønner. Vi kan gaa ud fra som givet, at Eirik Blodøks var Søn af Ragnhild, den danske Konge Eiriks Datter, og at Haakon den Gode var Søn af den høiættede Tora fra Moster. Giftermaalet med Ragnhild er særskilt sikret ved to Strofer af Torbjørn Hornklove, og i den ene

af disse Strofer har vi Oprindelsen til Traditionen om Kong Haralds mange Giftermaal. Det heder her: „Han gav Slip paa Holmrygerne og Hordernes Møer, paa alle de heidmarkske og de af Hølges Æt, — den ætstore Konge, som tog en dansk Hustru.“ Disse ubestemte Antydninger har Sagaerne udfyldt; de nævner som Haralds Dronninger først Aasa, Datter af Lade-Jarlen Haakon, altsaa af „Hølges Æt“, dernæst Gyda, Datter af Kong Eirik paa Hordaland, videre Hild eller Svanhild, Datter af Kong Øystein paa Heidmark, og Aashild eller Alvhild, Datter af Kong Ring paa Ringerike, endelig Finnepigen Snæfrid fra Oplandene; istedenfor Gyda har Fagrskinna Ragna Adilsdatter fra Toten. Det paalideligste af dette er vistnok Beretningen om Giftermaalene med Aasa og Snæfrid (trods det Eventyr, som knytter sig til den sidste), og desuden er der Sandsynlighed for endnu et østlandsk Giftermaal, uden at vi dog kan vide, hvilket af de forskjellige Hild-Navne vi skal fæste størst Tiltro til.

Af Sagaskriverne er det ikke andre end Snorre og Forfatteren af den store Olav den Helliges Saga, som har prøvet at fordele Sønnerne mellem de forskjellige Hustruer. De stemmer i det væsentlige, navnlig med Hensyn til Aasas og Snæfrids Sønner; men da de ikke er indbyrdes uafhængige, giver de ikke tilstrækkeligt Grundlag for en frugtbar Sammenligning. Snorre er vistnok den, som først har foretaget Fordelingen, og han har gjort det paa en Maade, som vidner slaaende om hans Sans for System og Orden: Efterat han har skilt ud Eirik Blodøks og Haakon den Gode med deres to Mødre, har han ganske simpelt divideret Tallet paa de andre Hustruer (5) i Tallet paa de gjenværende Sønner (18) og derved opnaaet at forsyne de tre Hustruer med fire og de to Hustruer med tre Sønner, — Aasa med Guthorm, Halvdan Svarte, Halvdan Kvite

og Sigrød, Gyda med Rørek, Sigtrygg, Frode og Torgils, Snæfrid med Sigurd Rise, Halvdan Haaføtt, Gudrød Ljome og Ragnvald Rettilbeine, Svanhild med Olav Geirstad-Alv, Bjørn Farmann og Ragnar Rykkil, Aashild med Dag, Ring og Gudrød Skirja. Herved er det eiendommelige indtruffet, at den eventyrlige Snæfrid er den eneste, hvis Sønner alle sikkert er historiske; af disse fire Sønner er de to, Sigurd Rise og Ragnvald Rettilbeine, virkelig ogsaa knyttet til Oplandene, og Ragnvald bliver af alle Kilder enstemmig henført til Snæfrid. Af Aasas Sønner er de to eneste, som kan være historiske, Halvdan Svarte og Sigrød, ligesaa bestemt knyttet til Trøndelag, og dette har naturligvis ogsaa været Snorres Grund til at henføre dem til Aasa. Af Gydas Sønner bliver bare Sigtrygg igjen, om hvem vi intet ved. Svanhilds to historiske Sønner Olav og Bjørn hører hjemme paa Østlandet, nærmest Vestfold. Af Aashilds Sønner er bare Ring muligens historisk, og han er knyttet til Heidmark. I disse stedlige Tilknytninger øiner vi baade Snorres Metode og Antydninger til den sande Sammenhæng.

Vigtige historiske Fakta har ikke denne lille Enkelt-Undersøgelse bragt i Dagen. Men den kaster en Smule Lys baade over Sagnenes Vækst og over Sagaskrivningens Fremgangsmaader, og derfor har jeg fundet at kunne lægge den frem her.

SMAASTYKKER.

7.

Historiske Oplysninger om Kvituren i Odda.

De mange Reisende, som om Sommeren med Dampskibet reiser til eller fra Odda, vil vistnok lægge Mærke til en meget stor Stenur, bestaaende for en væsentlig Del af vældige Klippeblokke, som ligger taarnede op den ene ovenpaa den anden. Uren, som ligger paa Fjordens Østside, omkring 3 Kilometer eller ikke fuldt det fra Odda, benævnes Kvituren. Den er øiensynlig et umaadeligt Skred, som engang har raset ned fra Fjeldet, og ser man nærmere paa Omgivelserne, vil man komme til den Slutning, at en hel Bergnakke eller Fjeldknaus har styrtet ned, sprængt ud fra Fjeldet af Is og Vand. Skredet gjenfindes ogsaa i Fjorden og har gaaet lige til dennes Midtlinie.

Dette Skred er ikke alene mærkeligt derved, at det er et af de vældigste, som man kan se, men ogsaa og kanske især derved, at man saa temmelig nøie kan bestemme Tiden, da det gik. Ellers er det jo almindeligt, at store Naturrevolutioner er skjult i den graa Fortid, og man er kanske altfor meget tilbøielig til at henføre alle saadanne Omvæltninger, som i Fortiden har fundet Sted, til den forhistoriske Tid.

Om Kvituren har det lykkedes mig at samle nogle Oplysninger, som jeg nu skal meddele:

Forhenv. Storthingsmand Johannes Aga (f. 1814) fortalte mig engang, at han som Barn og Ungdom kjendte en Kvinde, som døde paa Aga i 1832, 90 Aar gammel. Denne gamle Kvinde fortalte ham, at hendes Moder havde fortalt hende, at hun kunde mindes, da Kvituren gik ud. Den

gamle Kvinde maa have været født omkring 1740 eller lidt senere og hendes Moder rimeligvis i Begyndelsen af Aarhundredet. Skredet maa saaledes rimeligvis have gaaet i Tiden fra omkring 1720 til omkring 1740.

Men der er ogsaa et andet Sagn, som har end større Interesse. I Odda døde for en Del Aar siden en meget gammel Mand, Haavard Prestegaard, som var født 1799 og opnaaede en Alder af henved 90 Aar. Han fortalte, at han i sin Barndom kjendte en gammel Mand i Odda, som hed Jon Bøen. Denne Jon Bøen er sandsynligvis den Jon Halsteinsen Opheim, som var født omkring 1720 og endnu levede i 1801; nogen anden Jon, som det kunde passe paa, kan jeg ikke finde. Denne Jon fortalte Haavard Prestegaard, at han som Barn var Øienvidne til, at Kvituren gik ud. Han gjætede nemlig borte i Fjeldlien paa den anden Side Fjorden. Pludselig blev der et forfærdeligt Smeld og et Brag, saa Jorden rystede. Husene paa Tokheim, siger Sagnet, rystede saaledes, at Skjærringerne skranglede, og en Stenflis blev slynget tvers over Fjorden til Eitrheimsnæsset. Efter et andet Sagn, som muligens er det samme som ovenstaaende, men ogsaa kan være et andet, var en Pige, som gjætede i Fjeldet paa den anden Side af Fjorden, ogsaa Vidne til Skredet.

Under en stor Sten i Uren skal der ligge en Pige som omkom under Skredet.

Saaledes lyder Sagnene om Kvituren[1].

Førend jeg gaar over til at undersøge disse Sagns historiske Troværdighed, er det nødvendigt til nærmere Forstaaelse af, hvad jeg vil fortælle, at gjøre en liden Afstikker. Straks udenfor Kvituren, neppe mere end 200 Meter fra den, ligger et Næs, kaldet Lindenæs. Her er en vakker, dyrket Slette, bevokset med Frugttræer, og den bærer tydelig Vidnesbyrd om gammel Dyrkning. Efter Sagnet var Lindenæs i gamle Dage beboet, og man paaviser endnu Stedet, hvor Husene stod. Men saa kom der et Skred og tog Husene; der ligger nogle vældige Blokke igjen, og disse har vel knust Husene og begravet Beboerne. Sagnet siger, at under en af de store Stene ligger et Menneske. Det ligger nu nær at antage, at disse Skred staar i Forbindelse med

---

[1] De er fortalt mig af Mænd i Odda.

hverandre; de er jo kun et lidet Stykke fjernede fra hinanden, og Sagnet har et Træk fælles for dem.

Lindenæs har været beboet; derfor kan føres sikkert historisk Vidnesbyrd. Det var rimeligvis Plads under Eitrheim og omtales et Par Gange i Kirkebøgerne, sidste Gang i 1682. Da det ikke findes nævnt senere, maa det være bleven rømmet i Slutningen af det 17de eller Begyndelsen af det 18de Aarh. Det er da ikke umuligt, at da det store Skred, Kvituren, gik, løsnede ogsaa det mindre længer ude paa Grund af Bevægelsen. Men dette er dog blot en Formodning.

Vi henvises saaledes af Sagnet til den første Del af det 18de Aarh. Og da kan der neppe være Tvivl om, hvilke Aar vi har at vælge mellem.

Af Justitsprotokollen for Hardanger og Voss sees, at der Sommeren 1726 er holdt en Række Aftagsforretninger i Sørfjorden paa forskjellige Gaarde, saaledes paa Gaardene Bakke, Prestegaard, Freim, Eitrheim m. fl. Desværre er Protokollen i saa daarlig Tilstand, at det ikke er muligt at finde Sammenhæng i Forretningerne; men man ser dog, at der har gaaet en Mængde Skred baade i 1723 og 1726. Da Gaarden Bakke netop eier Fjeldsiden ned mod Sjøen, hvor Kvituren ligger, er det sandsynligt, at det netop er dette Skred, Aftaget gjælder. Samtidig faar ogsaa Eitrheim Aftag, og det tør da være Lindenæs, som dette har gjældt. Var Forretningerne i Behold, vilde vi ganske vist have fundet nærmere Oplysninger herom. Af Matriklen fra 1738 (med senere Tilføielser) sees, at samtlige de nævnte Gaarde havde faaet Aftag i sin Skyld i 1727; det er rimeligvis det samme Aftag, som ovenfor er omtalt.

Det synes, som om Begivenheden falder vel tidlig, for at Sagnet skal svare nøiagtig ind. Men der er ikke andre Skred omtalt paa de nævnte Steder, som der kan blive Tale om. I 1742 var der et voldsomt Skredaar. Om Vinteren, særlig før Jul, men ogsaa kort efter Jul gik mange Skred. Det var da, at Elven nær havde bortrevet Kinserviks Kirke. Der gik da Skred ogsaa i Odda; men de nævnte Gaarde Bakke og Eitrheim m. fl. omtales ikke og synes ikke at have lidt Skade denne Gang. Det synes derfor, at der neppe kan være andre Skred end de, som gik omkring 1726, som der her kan blive Tale om. Bakke fik da et Aftag i sin Skatteskyld af 2 Pd. 15$^{3}/_{4}$ ℔, medens Eitrheim kun fik et Aftag

af 6 ℔. Dette synes at passe paa Lindenæs, hvor Skaden bortseet fra Husene neppe har været meget stor.

Det vil saaledes af ovenstaaende fremgaa, at hvorvel vi ikke med Bestemthed tør paastaa, at Kviturskredet er gaaet netop i 1726 eller deromkring, saa er det dog afgjort, at det maa være i Tiden mellem det nævnte Aar og 1743. Det er sikkert, at begge de nævnte Aar og Tiden nærmest om dem udmærkede sig ved sit stærke Regn og sine mange Skred. Der har, saavidt vi kan finde, aldrig været saadanne Skredaar her i Sørfjorden i de sidste 200 Aar som de nævnte Aar. Mærkerne efter disse Skred er synlige endnu paa mange Steder, og hvad det sidstnævnte Aar angaar, lever Traditionen om Ulykkerne, som forvoldtes, endnu temmelig frisk blandt os. Derimod hører man lidet eller intet til 1726; rimeligvis har Ulykkerne i 1742—43 opslugt i sig Beretningen eller Sagnet om Ulykkerne i det førstnævnte Aar. Om Kvituren heder det ikke i noget Sagn, at den gik ud i 1742—43; hvorvel dette kan være lidet at bygge paa, tør det dog tjene som en Bestyrkelse af den Mening, jeg ovenfor fremsatte, at det maa have været i 1726 eller deromkring, at det store Skred i Kvituren gik.

O. Olafsen.

Rettelser:

Side 36, L. 14 f. n. 1317, læs 1371.
— 69, L. 13 f. n. Geitsligheden, læs Geistligheden.

REGISTER.

REGISTER.

Bøger og Tidsskrifter, indsendte til Redaktionen.

Analecta Bollandiana. Tomus XXII. Fasc. II. Fasc. III. Fasc. IV. — Ediderunt Carolus de Smedt, Franciscus van Ortroy, Iosephus van den Gheyn, Hippolytus Delehaye et Albertus Poncelet, presbyteri societatis Jesu. — Bruxellis. Bureaux de la revue Société des Bollandistes, 14, rue des Ursulines. 1903.

Kwartalnik Historyczny. Organ Towarzystwa Historycznego zalozony przez Xawerego Liskego pod redakcya Aleksandra Semkowicza. Rocznik XVII. Zeszyt 1. 2. 3. — We Lwowe. 1903.

Historisk Tidsskrift, syvende Række, udgivet af den danske historiske Forening ved dens Bestyrelse. — Redigeret af J. A. Fridericia, Foreningens Sekretær. Fjerde Binds fjerde Hefte. Fjerde Binds femte Hefte. 1903.

Vestergötlands Fornminnesförenings Tidskrift. Andra Bandet. Andra och tredje Häftena. Utgifvare: F. Ödberg. Mariestad. 1903.

Zeitschrift des Vereins für Thüringische Geschichte und Altertumskunde. Neue Folge. Dreizehnter Band. Heft 1. Heft 2. Jena. 1902. 1903.

Brudstykker det oldenborgske Kongehuses Historie. II Del. Fra Kong Frederik IV til Dronning Caroline Mathildes Død. Ved H. E. Friis. Kjøbenhavn. H. Hagerups Boghandel. 1902.

Publications of the Mississippi Historical Society. Edited by Franklin L. Riley, Secretary. Oxford, Mississippi. 1902.

Den norske historiske Forening 1901.

Aarsberetning for 1901.

Den norske historiske Forening har for 1901 udgivet:

Historisk Tidsskrift 4de Række 1ste Binds 3die og 4de Hefte (S. 145—288) med Register (S. 289—313), Vedtægter, Generalforsamlinger for 1899 og 1900 samt Medlemsliste (S. I—XXIII), tilsammen 12$^1/_2$ Ark.

Norsk Sagafortælling og Sagaskrivning i Irland af Sophus Bugge, 1ste Hefte, 80 Sider eller 5 Ark.

Claus Pavels's Dagbøger for Aarene 1817—22, udg. af L. Daae, 2det Binds 3die Hefte, 80 Sider eller 5 Ark.

Aarsleveringen udgjør saaledes 360 Sider eller 22$^1/_2$ Ark.

Antallet af Foreningens Medlemmer udgjorde ved Udgangen af 1901 601 (mod 587 i 1900).

44 svenske og 86 danske Medlemmer betalte ifølge de med den svenske og den danske historiske Forening bestaaende Overenskomster kun halv Kontingent. Af den ved disse Overenskomster aabnede Adgang til paa lignende Vilkaar at indtræde i de to andre Foreninger havde af Foreningens norske Medlemmer 48 benyttet sig for den svenske Forenings Vedkommende og 89 for den danskes.

Indtægter

for 1901 udgjorde:

Kontingenter	Kr.	2 415.80
H. M. Kongens Bidrag	„	60.00
Transport	Kr.	2 475.80

	Transport Kr.	2 475.80
Uinddragne Renter	„	0.79
Oldskriftsselskabets Indbetaling	„	1 000.00
Indsparede Renter af Holsts og Vogts Legater	„	665.10
Norske Medlemmer af dansk Forening's Indbetaling	„	137.00
	Kr.	4 278.69

Udgifter
for 1901:

Saldo for 1900	Kr.	2 292.45
Honorarer	„	1 058.50
Trykning	„	1 433.05
Rabat for solgte Skrifter	„	23.76
Kommissionsgebyr	„	86.64
N. Medlemmer af dansk hist. Forening (Udlæg)	„	170.55
Porto, Annoncer etc.	„	72.93
Expeditør og Kasserer	„	600.00
	Kr.	5 737.88

Foreningens Gjæld er saaledes i Aarets Løb reduceret fra 2 292.45 til 1 459.19, og den vil, naar sidste Del af Oldskriftsselskabets Bidrag indkommer, yderligere reduceres med 1 000 Kr.

Sammenligner man imidlertid Aarets regelmæssige Indtægter og Udgifter, udgjør de første 3 278.69, de sidste 3 445.43, saaat Udgifterne overstiger Indtægterne med over 150 Kroner. Selskabets Status er saaledes fremdeles usikker, og Bestyrelsen maa fremdeles indtrængende opfordre Foreningens Venner til at samle nye Subskribenter.

De livsvarige Medlemmers Fond udgjør nu Kr. 451.71 (mod ifjor 316.45). Dette Fond vil indtil videre ikke blive rørt.

Af de to Foreningen tilhørende Legater har man efter Bestyrelsens Beslutning inddraget Renteindtægten for de sidste Aar i Selskabets ordinære Indtægter: af Holsts Legat Kr. 268 33, af Vogts Legat Kr. 396.77, tilsammen Kr. 665.10.

Kassererens Regnskaber er gjennemgaaede af Revisoren, og de af ham udtalte Anker er rettede. Kassereren indstilles derfor til Decharge.

Af Bestyrelsen udgaar iaar efter Tur d'Hrr. Daae og Storm.

Kristiania i Marts 1902.

Gustav Storm. L. Daae. Yngvar Nielsen.
H. J. Huitfeldt-Kaas. A. Taranger.

Generalforsamlingen afholdtes den 12te April 1902. De af Bestyrelsen udtrædende Medlemmer, d'Hrr. Daae og G. Storm, gjenvalgtes. Paa et derefter afholdt Direktionsmøde gjenvalgtes Professor G. Storm som Formand.

Den norske historiske Forening 1902.

Aarsberetning for 1902.

Den norske historiske Forening har for 1902 udgivet:

Historisk Tidsskrift 4de Række 2det Binds 1ste og 2det Hefte (S. 1—162), tilsammen $10^1/_8$ Ark.

Claus Pavels's Dagbøger for Aarene 1817—22, udg. af L. Daae, 2det Binds 4de og 5te Hefte (S. 273—432), tilsammen 10 Ark.

Aarsleveringen udgjør saaledes 322 Sider eller $20^1/_8$ Ark.

Antallet af Foreningens betalende Medlemmer udgjorde ved Udgangen af 1902 582. I 1902 er indmeldt 27 nye Medlemmer, medens samtidig 35 er udmeldt eller døde.

44 svenske og 86 danske Medlemmer betalte ifølge de med den svenske og den danske historiske Forening bestaaende Overenskomster mindre Kontingent. Af den ved disse Overenskomster aabnede Adgang til paa lignende Vilkaar at indtræde i de to andre Foreninger havde af Foreningens norske Medlemmer 76 benyttet sig for den svenske Forenings og 85 for den danskes.

Indtægterne

for 1902 udgjorde:

H. M. Kongens Bidrag	Kr.	60.00
Kontingenter	„	2 527.00
Transport	Kr.	2 587.00

Transport	Kr.	2 587.00
Oldskriftsselskabets sidste Indbetaling . .	„	1 267.00
Indsparede Renter af Holsts og Vogts Legater	„	838.77
Salg af ældre Skrifter	„	86.55
N. Medlemmer i dansk hist. Forening indbetalt	„	206.00
Beholdning i Kreditkassen	„	19.03
	Kr.	5 004.35

Udgifterne
for 1902 udgjorde:

Saldo fra 1901	Kr.	2 071.38
Honorarer	„	479.00
Trykning og Korrektur	„	1 352.50
Kommissionsgebyr	„	160.64
Rabat for solgte Skrifter	„	28.85
N. Medlemmer af dansk hist. Forening (Udlæg)	„	180.50
Porto & Annoncer	„	133.71
Expeditør og Kasserer	„	600.00
Revision	„	40.00
	Kr.	5 046.58

Foreningens Gjæld er altsaa i Aarets Løb reduceret til Kr. 42,23 og Foreningens pecuniære Stilling maa saaledes i Forhold til en længere Aarrække betegnes som forholdsvis god.

Sammenligner man Aarets regelmæssige Udgifter og Indtægter, udgjør de første Kr. 2 975.20, de sidste Kr. 3 737.35, saaat Indtægterne har i dette Aar oversteget Udgifterne med ca. 750 Kroner, som har medgaaet til

næsten helt at dække den *ældre* Gjæld. Men dette har skeet ved ogsaa denne Gang at tage Renterne af Vogts og Holsts Legater til Indtægt for Aarsregnskabet samt ved at indskrænke Trykningen til kun ca. 20 Ark. For at Foreningen skal kunne udvide sin Virksomhed, er fremdeles et større Subskribentantal nødvendigt, og Bestyrelsen maa fremdeles indtrængende opfordre Foreningens Venner til at samle nye Subskribenter.

De livsvarige Medlemmers Fond udgjør nu Kr. 467.88 (mod ifjor 451.71). Dette Fond vil indtil videre ikke blive rørt.

Kristiania i Januar 1903.

Gustav Storm. L. Daae. Yngvar Nielsen.
H. J. Huitfeldt-Kaas. A. Taranger.

Generalforsamling afholdtes den 25de Juni 1903. Professor Nielsen, der i Direktionsmøde den 4de s. M. var valgt til midlertidig Formand, udtalte Foreningens Beklagelse over det store Tab, som denne havde lidt ved Professor G. Storms Død den 23de Februar, hvortil de tilstedeværende gav sin Tilslutning ved at reise sig.

De udtrædende Medlemmer af Bestyrelsen gjenvalgtes, d'Hrr. Huitfeldt-Kaas, Nielsen og Taranger. I Professor Storms Sted indvalgtes som nyt Medlem Hr. Professor Ebbe Hertzberg.

I et umiddelbart efter Generalforsamlingen afholdt Bestyrelsesmøde valgtes Professor Yngvar Nielsen til Formand.

Medlemmer $^{1}/_{12}$ 1903*.

Hs. Maj. Kong Oscar II.

Æresmedlem:

Sanitetsmajor J. Vogt.

Livsvarige Medlemmer:

*Christensen, Louise, Fru, Kristiania. Gebhardt, August, Dr. phil., Nürnberg. Kiær, Hans, Grosserer, Fredriksstad. *Thomle, Arkivar, Kristiania., Wedel-Jarlsberg, H., Godseier, Bogstad.

---

*Aalesunds off. høiere Skoles Bibliothek, Aalesund.

Aall, Cato, Cand. jur., Ulefos.

Aanesen, H. G. A., ORSagf., Skien.

*Aarhus Kathedralskoles Bibliothek.

*Aarnes, Olaf, Boghandlerfuldmægtig, Kristiania.

*Aars, J., Skolebestyrer, Kristiania.

*Adeler, C. S. T., Baron, Allingegaard ved Silkeborg.

*Akademiska Bokhandeln, Upsala.

*Akademiska Föreningen, Lund.

Amble, O., Foged, Kristiania.

Amtsskolen i Jarlsberg og Larviks Amt, Botne.

Andersen, N. A., Grosserer, Drammen.

Andvord, Rich., Stadshauptmand, Kristiania.

Anker, Chr., Grosserer, Fredrikshald.

*Annerstedt, C., Universitetsbibliothekar, Upsala.

Arctander, S., Toldskriver, Kristiania.

* De med * betegnede ere tillige Medlemmer af enten den Danske eller den Svenske historiske Forening eller af begge og erlægge som saadan kun halv Kontingent.

Arendals Skoles Bibliothek, Arendal.
Arenfeldt, C. D. A., Stamhusbesidder, Gimle ved Kristiansand.
Arentzen, A., Bankdirektør, Kristiania.
Aschehoug, N. D., Sorenskriver, Horten.
Aschehoug, T. H., Dr., Professor, Kristiania.
Aschehoug, W. H., Toldkasserer, Kristiania.
Askov Folkehøiskole, Askov.
*Athenæum, Læseselskab i Kjøbenhavn.
*Athenæum, Læseselskab i Kristiania.
Aubert, Carl, Student, Kristiania.

Bachke, A. S., Bergmester, Bodø.
Backer, Z., Overretssagfører, Larvik.
*Bang, A. Chr., Dr. theol., Biskop, Kristiania.
*Barth, A., Fuldmægtig, Kjøbenhavn.
Bassøe, Kr., Rektor, Aalesund.
Belsheim, J., fhv. Sogneprest, Kristiania.
Bendixen, B. E., Skolebestyrer, Bergen.
Berg, Anders, Bogholder, Moss.
Berg, M. Ø., Toldkasserer, Fredriksstad.
Berg, S., Apothekbestyrer, Fuglebjerg, Danmark.
*Berge, C. R., Boghandler, Kristiansand.
Bergens Kommunebibliothek.
Bergens Museums Bibliothek.
*Bergh, Joh., Assessor, Trondhjem.
*Bergh, Jobs., Høiesteretsadvokat, Kristiania.
Bergh, Karl, Sorenskriver, Bergen.
*Berghman, G., Dr. med., Stockholm.
*Bergholm, Lektor, St. Michel, Borgå, Sverige.
*Bergström, Axel, Landshøvding, Örebro.
Bergwitz, ORSagfører, Kristiania.
Berner, M. H., Kvæstor, Kristiania.
*Bibliothek, Det Classenske, Nykøbing paa Falster.
*Bibliothek, Det Deichmanske, Kristiania.
Bibliothek, Det store Kgl., Kjøbenhavn.
Bibliothek, Det Kgl., Stockholm.
Birch-Reichenwald, Stud. jur., Kristiania.
Bjørnson, P., Byfoged, Kristiania.
Bjørnstad, A. Th., Sogneprest, Slagen pr. Tønsberg.
Blaauw, Herman, Bergen.
*Blangstrup, J. C., Kaptein, Kjøbenhavn.
Blehr, O. Statsminister, Kristiania.

Blom, P., Sogneprest, Gjøvik.
Boeck, Fru, Kristiania.
Bolstad, J. N., Sogneprest, Stryn.
Borgen, F., Høiesteretsadvokat, Kristiania.
Brandrud, A., Professor, Kristiania.
Bredal, P. E., Sorenskriver, Ringsaker.
Broch, H. H., Kjøbmand, Horten.
Broch, S., Generalauditør, Kristiania.
Brochmann, Pastor, Kr.sand S.
Bruhjell, E. O., resid. Kapellan, pr. Stenkjær.
*Brun, Christen, Sogneprest, Bergen.
Brun, Joh., Apotheker, Trondhjem.
*Bruun, Chr., Dr., Justitsraad, Overbibliothekar, Kjøbenhavn.
Bugge, A., Dr., Professor, Kristiania.
Bugge, K. L., Høiesteretsassessor, Kristiania.
Bugge, S., Dr., Professor, Kristiania.
*Bull, Edv., Stud., Kristiania.
Burchardt, C. J. B., Kaptein i Marinen, Kristiania.
*Burenstam, C., Minister, Tjälfvesta, Snaflunda.
Bødtker, Fr., Overlærer, Kristiansund.

Cappelen, H., Ingeniør, Gimsø Kloster, Skien.
Cappelen, J. W., Boghandler, Kristiania.
Centralarkivet for Trondhjem og Tromsø Stifter, Trondhjem.
Christensen, W., Dr. phil., Kjøbenhavn.
Christie, E., Borgermester, Kristiania.
Christophersen, Ludv., Politimester, Kviteseid.
*Collett, Alf, Expeditionschef, Kristiania.
Coucheron, P., Skoledirektør, Kristiania.

Daae, H. W., Udskiftningsformand, Skodje.
Daae, Jess, Overretssagfører, Stavanger.
*Daae, L., Dr., Professor, V. Aker.
*Dahl, Kammerherreinde, Moesgaard ved Aarhus.
Dahl, J. C. A., Kaptein, Kristiania.
Dahl, W. S., Lagmand, Bergen.
*Dahll, L. Chr., Oberst, Kristiania.
Dahlske Skole, Grimstad.
Dannevig, Th., Kommandørkaptein, Kristiania.
David, C., Kjøbenhavn.
*Delgobe, Chr., Ingeniør, Kristiania.
Den danske historiske Forenings Bestyrelse, Kbh.
*»Den gode Hensigt«, Selskab i Bergen.
Den norske Haandverks- og Industriforenings Bibliothek, Kristiania.
Det islandske Litteratursamfund, Reykjavik.

Dietrichson, L., Dr., Professor, Kristiania.
Dons, Toldbetjent, Kristiania.
Dons, Karl, Kontorchef, Kristiania.
Drammens off. Skoles Bibliothek.
*Drolsum, Axel C., Overbibliothekar, Kristiania.

Ebbell, Sekretær, Kristiania.
Edlundska Bokhandeln, Helsingfors.
*Ehrensvärd, A., Greve, Svenstorp, Sverige.
Eid Folkebibliothek, Nordfjordeid.
Elieson, E. K., Ritmester, Kristiania.
Ellingsen, Grosserer, Kr.a.
*Erichsen, A. E., Rektor, Stavanger.
Erichsen, H., Tredieprest, Hamar.
Erichsen, J. W., Biskop, Bergen.
*Erslev, Kr., Dr., Professor, Kjøbenhavn.
Esmarch, L., Skifteforvalter, Kristiania.

Faye, J. B., Bankchef, Bergen.
Filologisk Forening, Kristiania.
Finne-Grønn, Cand. jur., Sekretær, Kristiania.
*Fleischer, B., Toldinspektør, Kristiania.
Fleischer, J. N., Grosserer, Kristiania.
*Fliflet, N., Sorenskriver, Sauland, Øvre Telemarken.
Flood, Advokat, Kristiania.
Fosse, H., Kirkesanger, Etne.
*Fridericia, J. A., Dr., Professor, Kjøbenhavn.
Fredrikshalds off. Bibliothek.
Fredriksstads Stadsbibliothek.
Furu, O., Amtmand, Kristiania.
*Friis, C. C. J., Cand. phil., Kjøbenhavn.
*Fyens Stiftsbibliothek, Odense.
Færden. E. M., Amtsskolebestyrer, Hønefos.

Gabrielsen, H., Sorenskriver, Brandbu.
Gad, G. E. C., Universitetsboghandler, Kjøbenhavn.
*Gad, O., Cand. phil., Kjøbenhavn.
Gedde, fhv. Sogneprest, Østbye pr. Ilseng.
Geelmuyden, Professor, Kristiania.
Geelmuyden, H. Chr., Dr. med., Slemdal i Aker.
*Generalstabens Bibliothek, Kristiania.
Gering, H., Professor, Kiel.
*Gjellerup, S., Underbibliothekar, Kjøbenhavn.
Gjertsen, F., fhv. Skolebestyrer, Kristiania.
Gjessing, G. A., Rektor, Arendal.
Gleditsch, Adjunkt, Kristiania.

Gløersen, J., Byfoged, Tromsø.
Gram, Jens, Konsul, Drammen.
*Grandinson, K. G., Fil. Dr., Stockholm.
Greve, Joh., Adjunkt, Larvik.
*Groothoff, A. V. H., Amtmand, Rønne.
*Grove, Gerh., Arkivsekretær, Kjøbenhavn.
*Grünfeld, F. C. H., Dr. med., Overlæge, Kjøbenhavn.
Grøgaard, Kaptein, Kristiania.
*Grönblad, C., Bibliothekamanuensis, Stockholm.
Grøndahl, A., Bogtrykker, Kristiania.
Grønvold, A., Expeditionschef, Kristiania.
Gulbranson, Carl, Cand. jur., Grosserer, Kristiania.
*Göteborgs Museums Bibliothek, Göteborg.
Göteborg och Bohusläns Fornminnesförening, Göteborg.

Haffner, Einar, Cand. real., Kristiania.
Haffner, H. J., Boghandler, Kristiania.
Hagemann, T., Bureauchef, Kristiania.
Hagen, A. F., Kaptein, Trondhjem.
Hall, I., Apotheker, Hamar.
Hamar Folkebibliothek, Hamar.
Hamar off. Skoles Bibliothek, Hamar.
Hamar Stiftsseminarium. Hamar.
*Hammer, A. N., Sogneprest, Allerum, Sverige.
*Hammer, K. V., Redaktionssekretær, Kristiania.
Hansen, Aug., Kjøbmand, Kristiania.
Hansen, Brødrene, Kristiania.
Hansen, C. M., Høiesteretsadvokat, Kristiania.
Hansen, Fritz, Cand., Kr.a.
Hansen, H. V., Bankkasserer, Kristiania.
Hansen, K. A., Generalmajor, Kristiania.
Hansson, M. S., Direktør, Kristiania.
*Hauge, J., Telegrafbestyrer. Trondhjem.
Haugesunds Middelskoles Bibliothek.
*Heffermehl, A. V., Sogneprest, Ringsaker.
Heftye, Joh. Th., Godseier, Østraat, Ørlandet.
Heftye, T., Statsraad, Sarabraaten pr. Bryn St.
Heggtveit, H. G., Klokker, Kristiania.
Heiberg, J. W. R., Bureauchef, Kristiania.
*Heide, A., Bankdirektør, Kjøbenhavn.
*Heise, A., Dr., Rektor, Roskilde.
*Henie, C., Sygehuslæge, Hamar.
Henriksen, O. E., Bankchef, Bergen.
Herlofsen, H. A., Kjøbmand, Kristianssund.
*Herlufsholms Skoles Bibliothek, Danmark.

Hertzberg, Ebbe, Professor, Kristiania.
Hesselberg, Frantz, Kristiania.
*Hildebrand, E., Dr., Stockholm.
Hildebrand, H., Rigsantikvar, Stockholm.
Hille, A. M., Biskop, Hamar.
*Hiortdahl, Th., Professor, Kristiania.
*Historiska Föreningen i Lund.
*Historiska Föreningen i Upsala.
*Hoff-Rosenkrone, G., Stamhusbesidder, Rosendal pr. Bergen.
Hofforvaltning, Hs. Maj. Kongens, Kristiania.
Hofgaard, S. W., Skolebestyrer, Kristiania.
Holck, K., Adjunkt, Stabæk.
*Holck, O. E., Skoledirektør, Hamar.
Holm, Caspar, Politimester, Stavanger.
Holm, E., Dr., Professor, Kjøbenhavn.
Holmboe, Johs., Distriktslæge, Tromsø.
*Holst, E. Blich, Skien.
Holst, E., Dr., Overlærer, Kr.a.
*Holta, H., Brugseier, Skien.
Holta, O., Brugseier, Skien.
Horn, Kommandør, Horten.
*Hornemann, G., Provindsarkivar, Kjøbenhavn.
*Horsens lærde Skoles Bibliothek, Horsens.
*Huitfeldt-Kaas, H. J., Rigsarkivar, Kristiania.
Hval, A., Fængselsprest, Trondhjem.
Hygen, B., Bureauchef, Kristiania.
*Høiesterets Justitskontor, Kjøbenhavn.
*Hølaas, A., Foged, Sætersdalen.
Høyer, Andr., Sogneprest, Skien.

Ihlen, J., Høiesteretsadvokat, Kristiania.
Ingstad, C., Bureauchef, Kammerherre, Kristiania.
*Institut, Genealogisk, Kjøbenhavn.
Isachsen, G. A., Bogholder, Kristiania.

*Jacobi lägre Läroverk, Stockholm.
Jacobsen, Fr., Grosserer, Fredriksstad.
*Jantzen, A. T., Sogneprest, Gjentofte.
*Jervell, Adjunkt, Lund.
Johannesen, Edvard, Dampskibsexpd., Bergen.
Johannessen, Ernst, Sekretær, Kristiania.
Jynge, A., Overlærer, Hamar.
Jørgensen, Axel, Cand. philol., Kristiania.

*Kålund, Kr., Dr., Bibliothekar, Kjøbenhavn.
Kaas, Fru Doktor, Kristiania.
Kent, Charles, Stud., Kristiania.
Keyser, C., Skolebestyrer, Kristiania.

Kielland, J., Provst, Stange, Hedemarken.
Kildal, B., Statsraad, Kristiania.
Kiær, A. N., Direktør for det statistiske Centralbureau, Kristiania.
Kiær, Fritz, Advokat, Kristiania.
Kjelsen, Th., Overretssagfører, Kristiania.
Kjelstrup, W. K., Sogneprest, Kristiania.
*Kjær, A., Bibliothekar, Kr.a.
Knagenhjelm, Kammerherre, Kristiania.
Knudtzon, Høiesteretsadvokat, Kristiania.
Knudtzon, C. A., Ritmester, Trondhjem.
*Knudtzon, N. H., Grosserer, Kjøbenhavn.
*Koch, L., Provst, Glostrup, Danmark.
Koefod, I. H., Coon Valley, Wisc., U. S. A.
*Koht, Halvdan, Univ.-Stipendiat, Kristiania.
Kolstad, H., Cand. philos., Kristiania.
Konow, H. W., Grosserer, Kristiania.
*Koren, Kr., Stiftsarkivar, Trondhjem.
Krag, H., Veidirektør, Kr.a.
*Krarup, F., fhv. Registrator ved Geheime-Arkivet, Kjøbenhavn.
Krigsskolens Bibliothek, Kristiania.
*Kringelbach, C., Arkivar, Kjøbenhavn.
Kristiania Borger- og Realskoles Bibliothek.
Kristiania Handelsgymnasiums Bibliothek.
Kristiania Kathedralskoles Bibliothek.
Kristiansen, Oscar, Cand. mag., Kristiania.
*Kristiansands Stiftsseminariums Bibliothek.
*Kristiansunds off. Skoles Bibliothek.
Krogh, J. C., Expeditionschef, Kristiania.

Lammers, Thorvald, Bestum.
Lange, Cand. mag., Kristiania.
Larsen, Oscar, Kontorchef Kristiania.
Lassen, Overlærer, Ljan.
*Lassen, W., fhv. Bureauchef, Kristiania.
*Lautrup, C. L. A., Overretsassessor, Viborg.
Lehmann, H., Statssekretær, Kristiania.
Lehmkuhl, J., Kjøbmand, Bergen.
Lekve, O. T., Udskiftningsformand, Trondhjem.
Levanger Seminariums Bibliothek, Levanger.
Lie, Carl, Justitiarius, Kristiania.
Lieblein, J., Professor, Kristiania.
*Lillehammer h. k. Skole, Lillehammer.
*Lind, H. D., Sogneprest, Rynkeby, Danmark.
Lind, J. S., Adjunkt, Kristiansund.

*Linder, N., Dr., Lektor, Stockholm.
Lochmann, A, Cand. jur., Kristiania.
Long, A. A., Apotheker, Moss.
Lorentzen, Cand. mag., Kjøbenhavn.
Lossius, K., Overlærer, Trondhjem.
*Lous, K., Høiesteretsadvokat, Kristiania.
*Lund, A. D., Forstmester, Skage pr. Namsos.
*Lund, C., Cand. mag., Kjøbenhavn.
Lund, O., Skoleinspektør, Kristiania.
*Lund, Tr., Professor, Dr. phil., Kjøbenhavn.
*Lundequist, Marie, Frk., Cand. philos., Kristiania.
*Lundgreen, Cand. mag., Kristiania.
*Lundgreen, Fr., Grosserer, Trondhjem.
Luth. N. School, Sioux Falls, S. Dakota, U. S. A.
Lütken, Thor, Advokat, Kristiania.
Lützow, A., Doktor, Hamar.
*Læseforening, Den kvindelige, Kjøbenhavn.
Løvenskiold, C., Statsminister, Vækkerø pr. Kr.a.
Løvenskiold, Leopold, Kammerherre m. m., Skien.
Løvland, J., Statsraad, Kristiania.
*Løvvig, Chr., Lensmand, Førde, Søndhordland.
*Mackeprang, M., Cand. mag., Kjøbenhavn.
Madsen, Olaf, Overretssagfører, Kristiania.
Malling, M. V., Sorenskriver, Eidsvold.
*Malmström, C. G., fhv. Rigsarkivar, Stockholm.
*Marinebibliotheket, Horten.
*Martens, I. W. St., Cand., Bergen.
Matzen, H., Professor, Dr. jur., Kjøbenhavn.
*Mellbye, Joh. E., Gaardbruger, Grefsheim pr. Hamar.
*Melsteð, B., Cand. mag., Kjøbenhavn.
*Metropolitanskolens Bibliothek, Kjøbenhavn.
*Meyer, Thv., Godseier, Kristiania.
Meyer, Wollert D., Cand. mag., Bergen.
Michelet, G., Oberst, Nes ved Tønsberg.
Michelsen, J. A., Statsraad, Stockholm.
Moe, I. Moltke, Professor, Kristiania.
Moe, O., Bankkasserer, Furulund, pr. Hamar.
*Moe, P. Th., Cand. mag., Kristiania.
Moe, Th., Kjøbmand, Trondhjem.
Mohn, H., Professor, Kristiania.
*Mohr, Conrad, Konsul, Bergen.
Molde off. Skoles Bibliothék, Molde.
Mollerup, W., Museumsdirektør, Kjøbenhavn.

*Montan, E. V., Dr., Professor, Stockholm.
Morgenstierne, Dr., Professor, Kristiania.
Moss, E., Politimester, Tromsø.
*Moss Middelskoles Bibliothek.
Motzfeldt, Oberstløitnant, Kristiania.
Motzfeldt, U., Cand. jur., Kristiania.
Moursund, Andr. R., Sagfører, Tromsø.
Mowinckel, I. Blydt, Res. Kap., Aalesund.
*Munk, S., Adjunkt, Stavanger.
Munk, S., Læge, Porsgrund.
Munthe, C. O., Kaptein, Kristiania.
*Munthe, H., Oberstløitnant, Kristiania.
Møller, H., Konsul, Porsgrund.
Møller, Th. Chr., Pastor, Sjælland.
Mørch, Gustav, Cand. phil., Kristiania.

Naumann, Stud., Göteborg.
Neergaard, G. V., Cand. jur., Byfogedfuldmægtig, Aarhus.
Nickelsen, Kontorchef, Kristiania.
Nicolaysen, N., Antikvar, Kristiania.
Nielsen, H., Overretssagfører, Kjøbenhavn.
Nielsen, N., Grosserer, Kristiania.
*Nielsen, Yngvar, Dr., Professor, Kristiania.
*Nissen Hartvig, Sekretær, Kristiania.
*Noreen, A., Professor, Upsala.
*Nutzhorn, H., Cand. theol., Askov.
*NykøbingKathedralskoles Bibliothek, Falster.
*Nyström, J. F., Docent, Upsala.
Nøgterhedskafeen i Fredriksstad,

Odland, S., Professor, Kristiania.
St. Olafs Klub, Drammen.
Olafsen, E., Fuldmægtig, Kristiania.
Olafsen, O., Sogneprest, Lofthus.
*Olrik, A., Docent, Dr. phil., Kjøbenhavn.
*Olrik, H., Professor, Kjøbenhavn.
Olsen, Emil, Adjunkt, Tønsberg.
*Olssøn, Kaptein, Tønsberg.
Omsted, A., Godseier, Grue.
Ottesen, P. V., Høiesteretsassessor, Kristiania.
*Otto, Alf, Kontorchef, Kristiania.
*Oxholm, Kammerherre, Godseier, Rosenfelt ved Vordingborg.

*Pappenheim, M., Dr. jur., Professor, Breslau.
Parelius, Gram, Konsul, Kristiansund N.
*Pedersen, Tord, Adjunkt, Drammen.
*Petersen, Lærer, Allinge paa Bornholm.

Petersen, A. G., Boghandler, Kristiania.

Petersen, Alfred, Grosserer, Cand. jur., Porsgrund.

Petersen, C. Th., Kommandør, Stabæk.

Petersen, K., Adjunkt, Hamar.

Petersen, Theodor, Cand. mag., Trondhjem.

Pettersen, Hjalmar, Bibliothekar, Kristiania.

Piro, A., Sorenskriver, Hamar.

Platou, Oscar, Dr., Professor, Kristiania.

Polyteknisk Forening, Bergen.

*Prebensen, A., Amtmand, Arendal.

Probst, Chr., Bergen.

Quale, Overretssagfører, Narvik.

Qvam, A., Statsminister, Kristiania.

Qvigstad, J., Seminariebestyrer, Tromsø.

Ramm, J., Advokat, Kristiania.

Rasmussen, R., Sogneprest, Avaldsnes pr. Haugesund.

Ree, A. H., Gaardbruger, Stor-Re, Stange.

Reimers, H. J. F., Høiesteretsassessor, Kristiania.

*Reykjaviks lærde Skoles Bibliothek, Island.

*Ribe Kathedralskoles Bibliothek, Ribe.

*Rigsarkivets Bibliothek, Kristiania.

*Rigsarkivets Bibliothek, Kjøbenhavn.

Riis, B., Kjøbmand, Drammen.

*Riksarkivets Bibliothek, Stockholm.

*Ring, L., Korpslæge, Kristiania.

Rivertz, J. A., Statsadvokat, Kristiania.

Rogneby, Adolf, Gaardbruger, Ø. Toten.

Roll, Edv., Lensmand, Gimsø i Lofoten.

Roll, Ferd., Høiesteretsassessor, Kristiania.

Roll, Oluf, Havnedirektør, Kristiania.

*Rosendal, H., Folkehøiskoleforstander, Vinding ved Veile.

Roti, P. J., Seminarielærer, Stord.

Rye, N. M., Stiftamtmand, Kristiania.

Rygh, E., Statsraad, Kristiania.

Rygh, K., Overlærer, Trondhjem.

Rynning, H. P, Sogneprest, Hole.

Ræder, A., Dr., Expeditionschef, Kristiania.

Rønneberg, Anton J., Byfoged, Aalesund.

*Rørdam, H. F., Dr., Lyngby ved Kjøbenhavn.

*Sandefjord høiere Almenskole, Sandefjord.

*Scavenius, L., Kammerherreinde, Gjørslev, Danmark.

Schaaning, Chr., Overretssagfører, Trondhjem.
*Scheel, A. V., Høiesteretsassessor, Kristiania.
Schirmer, Sorenskriver, Hønefos.
Schirmer, H. M., Arkitekt, Kristiania.
Schiøtt, Th., Grosserer, Skien.
Schjelderup, Cand. jur., Grosserer, Kristiania.
*Schjøth, H., Overlærer, Kristiania.
Schmidt, O. M., Byfoged, Horten.
*Schmidt, V., Dr., Professor, Kjøbenhavn.
Schneider, F. T. E., Politimester, Porsgrund.
Schneider, J. A., Overlærer, Skien.
Schnitler, C. W., Student, Kristiania.
Schou, Chr., Fabrikeier, Kristiania.
Schwabe-Hansen, Overretssagfører, Kristiania.
Schweigaard, Doktor, Kristiania.
Schäfer, Dietrich, Dr., Professor, Heidelberg.
Schønberg, E., Dr. med., Professor, Kristiania.
*Schøning, S. J., Telegrafbestyrer, Larvik.
*Secher, V. A., Dr. jur., Herredsfoged, Kjøbenhavn.
Selmer, F. H., Overretssagfører, Kristiansund.
*Selmer, Jørgen, Byfoged, Hammerfest.
*Simonsen, O., Cand. mag., Veile.
*Skaar, J. N., Biskop, Trondhjem.
Skappel, S., Tande St.
*Skiens offentl. Bibliothek, Skien.
*Skiens off. Skoles Bibliothek, Skien.
*Smålands Nations Bibliotek, Upsala.
Smith, H., Kriminaldommer, Aker.
Smith, H. C., Overretssagfører, Kristiania.
Smith-Housken, O., Tandlæge, Kristiania.
Sollied, H. O., Forvalter, Rotvolds Asyl, Trondhjem.
Sollied, O. G., Direktør, Bodø.
*Sorø Akademis Bibliothek.
Sparre, A., Politiassistent, Bergen.
Spørck, A., Oberstløitnant, Kristiania.
*Stage, C., Boghandler, Kjøbenhavn.
*Stang, E., Assessor, Kristiania.
Stang, N. A., Grosserer, Fredrikshald.
Statens Lærerkursus, Kjøbenhavn.
*StavangerKommunebibliothek, Stavanger.
Stavanger off. Skoles Bibliothek, Stavanger.
Steen, Carl, Kjøbmand, Hamar.
*Steen, F., Justitssekretær, Bergen.
Steen, J., Sorenskriver, Tvedestrand.

*Steenstrup, Joh.s, Dr., Professor, Kjøbenhavn.

Stenersen, J. M., Kristiania.

Stenersen, L. B., Dr., Professor, Kristiania.

*Stockholms högre Lärarinne-Seminariums Bibliotek.

*Stockholms Norra Latinläroverks Bibliotek.

Stoltz, Gerh., Cand. mag., Bergen.

Storm, O., Overlods, Horten.

*Storthingets Bibliothek, Kristiania.

Strand, M. K., Drammen.

Strøm, B., Stiftamtmand, Tromsø.

Strøm, C. A., Lensmand, Trondenes.

*Strøm, Th., Overlærer, Jægerspris ved Kjøbenhavn.

*Studenterforeningens Bibliothek, Kjøbenhavn.

*Studentersamfundets Bibliothek, Kristiania.

*Studentkårens Bibliotek, Upsala.

*Styffe, C. G., Overbibliothekar, Stockholm.

Sunde, E., Generaldirektør, Kristiania.

Svegaard, P., Boghandler, Sorø.

Svendsen, P., Apotheker, Tromsø.

Svensen, Skoleinspektør, Trondhjem.

Svenska Akademiens Nobel-Bibliotek, Stockholm.

Sverdrup, J., Sagfører, Frolands Verk.

Sætren, G., Kanaldirektør, Kristiania.

*Södermanlands och Nerikes Nation, Upsala.

*Söderwall, K. F., Adjunkt, Upsala.

Sølsnæs, A., Kirkesanger, Vistdal, Nesset.

*Sørensen, A. Professor, Hobro.

*Sørensen, C. Th., Kaptein, Kjøbenhavn.

Sørenssen, A., Statsraad, Rygge.

Tandberg, Sogneprest, Kristiania.

*Taranger, A., Professor, Slemdal i Aker.

Tharum, J., Kjøbmand, Trondhjem.

*Thaulow, Fr., Læge, Skjærdalen, Vikersund.

*Thiele, J., Cand. jur., Kjøbenhavn.

*Thiset, A., Arkivar, Kjøbenhavn.

Thomle, Helene, Frk., Slemdal i Aker.

Thoresen, J. H., Høiesteretsassessor, Kristiania.

Thorkelin, Fr., Oberst, Kjøbenhavn.

Thorkildsen, Cand., Porsgrund.

Thorne, Statsraad, Dilling St

*Thrap, D., Sogneprest, Kristiania.

Thøring, N. M., Bankkasserer, Kristiania.

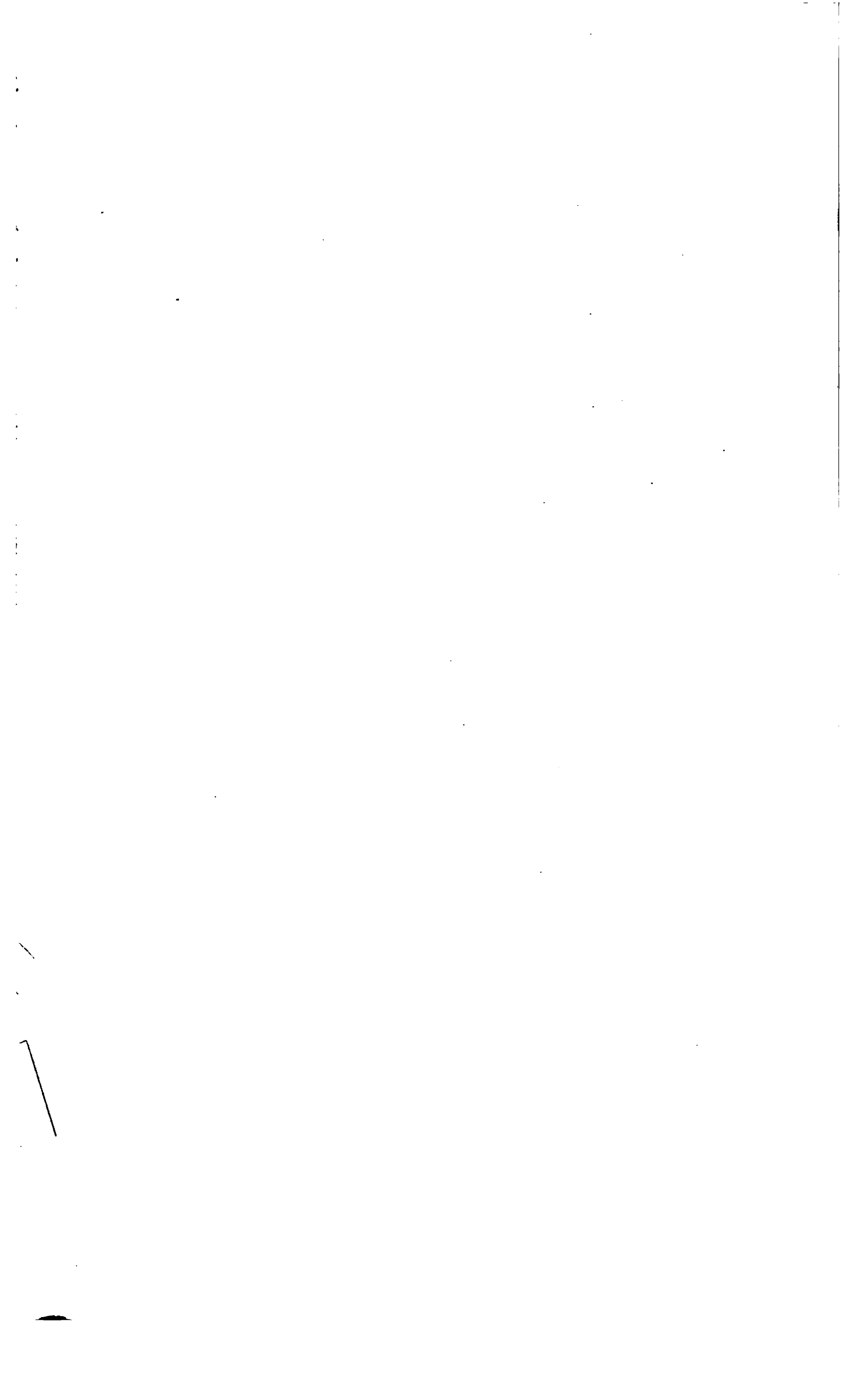
Tommesen, Rolf, Stabæk.
Torgersen, Halvor, Kjøbmand, Kristiania.
*Trier, Ludvig, Cand. phil., Kjøbenhavn.
*Trolle-Bonde, Carl, Greve, Trolleholm, Sverige.
*Tromsø kommunale Bibliothek, Tromsø.
Tromsø Stiftsseminariums Bibliothek, Tromsø.
Trondhjems Kathedralskoles Bibliothek, Trondhjem.
Trondhjems Landsfængsel, Trondhjem.
Twietmeyer, A., Boghandler, Leipzig.

Unger, C., Høiesteretsadvokat, Kristiania.
Universitetsbiblioteket, Lund.
Universitetsbibliotheket, Kjøbenhavn.
*Universitetsbibliotheket, Kristiania.

*Wad, C., Stationsforstander, Kjøbenhavn.
*Wedberg, J. P., Justitsraad, Stockholm.
*Weibull, M., Dr., Professor, Lund.
Wennevold, Henrik, Stud. phil., Kristiania.
Verein für Hamburgische Geschichte, Hamburg.
Werenskiold, Jens Andreas, ORSagfører, Kongsberg.
Wesenberg, Jac. Chr., Bergen.
*Westling, G. O. F., Rektor, Sundswall.
*Westrum, A., Lærer, Levanger.
*Vexiö högre Elementarläroverk.
White, D. Charles, Kjøbenhavn.
*Viborg Kathedralskoles Bibliothek, Danmark.
*Videnskabernes Selskab, Det Kgl. Norske, Trondhjem.
Widerberg, Oberst, Kristiania.
Wiese, Eivind, Grosserer, New Brighton, Cheshire, England.
Wiese, Th., Konsul, Kristiania.
*Wieselgren, H., Bibliothekar, Stockholm.
Wigeland, Erling, Stud., Kristiania.
*Winther, Th., Overlærer, Drammen.
Winther-Hjelm, Dorothea, Fru, Kristiania.
*Vitterhets Historie & Antiqvitets Akademien, Stockholm.
Woxen, Fr., Expeditionschef, Kristiania.
*Væringsaasen, Helge, Elverum.

Øverland, O. H., Lensmand, Stavanger.

Gjennem Boghandlere har Tidsskriftet 14 Abonnenter.

Widener Library
3 2044 105 191 704